

A. J. J. BAKE'S
THEMATA,
OF
OPSTELLEN
TER VERTALING IN HET LATIJN.

VIERDE DRUK.

HERZIEN DOOR

DR. E. MEHLER,

Rector aan het Gymnasium te Zwolle.

TE SNEEK, BIJ
J. F. VAN DRUTEN.

www.stilus.nl

pdf 139 / blz 269

Woordenlijstje Nederlands - Latijn

pdf 188 / blz 367

Bijzonderheden bij het vertalen van
Nederlands naar Latijn

VOORREDE BIJ DEN EERSTEN DRUK.

Door verschillende omstandigheden is dit boekje langer onder weg gebleven, dan ik zelf gedacht of gewenscht had. Wordt het, gelijk ik hoop, bevonden aan het oogmerk te beantwoorden, zoo zij het ook hier: beter laat dan nooit.

Daar ik steeds in de overtuiging verkeerd heb, dat het zoogenaamde maken van Themata het eenigste middel is om den leerling de taalregels goed te doen verstaan, en alzoo ook den grondslag moet leggen tot het goed Latijn schrijven en spreken, zoo heb ik mij dit; ook bij het vervaardigen van deze opstellen, voor oogen gehouden.

Ik heb dus in de eerste plaats gemeend, niets aan het behaaglijke van den vorm of van den zakelijken inhoud te moeten opofferen. Voor verder gevorderden vind ik het niet kwaad, ja zelfs hoogst nuttig, om b. v. een of ander gedeelte der Geschiedenis in een reeks van Opstellen te behandelen, of wel (gelijk ik zulks veelal gewoon ben, vooral ook met een der behandelde stukken uit Latijnsche schrijvers) in onze moedertaal te dicteeren, en datzelfde door de leerlingen dadelijk in het Latijn te doen opschrijven; eene oefening die gemakkelijke en vaardigheid in het Latijn schrijven ten uiterste bevordert. Doch bij de zoodanigen moet men reeds eene tamelijke geoefendheid en gemeenzaamheid met de regels, woorden en spreekwijzen kunnen vooronderstellen. Voor eerstbeginnenden, en die welke deze gemeenzaamheid nog niet genoeg verkregen hebben, moet de taal hoofdzaak zijn, en vóór dat hierin enige vastheid verkregen is, kan men aan geen eigenlijk gezegde sierlijkheid of keurigheid van stijl en vaardigheid in het schrijven denken. Het is muur- en bintwerk, dat eerst moet staan en zich bevestigen, vóór dat men aan het behangen, verven, meubelen en bewonen denken kan.

Ten andere heb ik getracht dezelve naar zoodanig eene volgorde in te richten, dat zij, die slechts met de Declinatiën en derzelver regels bekend zijn, terstond de handen aan het werk kunnen slaan, al is het dan ook maar ten einde zich te oefenen, om dezelfde woorden van een Thema eerst in den Nominativus, en dan in de overige Casus te zetten. Verder voortgaande, heb ik er de regels der Syntaxis bijgevoegd in die orde, die mij de geschikteste voorkwam, om van het gemakkelijke tot het moeilijkeren, van het eenvoudige of het meest begrijpelijke tot het minder gewone op te klimmen. Dit heb ik op die wijze gedaan, niet dat ik in één, twee of meer Themata een regel afhandelde, om daarna dadelijk op een anderen over te gaan, zonder mij verder om de vorige meer te bekreunen, maar telkens, zooveel dit slechts immer geschieden kon, met herhaling van hetgeen of onmiddellijk of vroeger voorafgegaan was.

Het geheel heb ik in twee Afdeelingen gesplitst, waarvan de eerste in de gezegde volgorde eene toepassing beheist van genoegzaam alle regels der Syntaxis, zooals die in mijne Rudimenta voorkomen. De tweede bevat, op een paar uitzonderingen na, waarin nog een en ander moeilijker regel wordt voorgesteld, eene verzameling van gemengde voorbeelden van verschillenden schrijfstijl, waarin de vroeger behandelde regels door elkander voorkomen.

Om te maken dat de leerling in alles te minder werktuigelijk te werk ga, en zich te meer eene copia verborum verschaffe, heb ik mij de moeite gegeven om de woorden, die in de Themata voorkomen, in eene Woordenlijst te verzamelen. Slechts in weinige gevallen heb ik de keus uit meerdere aan hem overgelaten, enkele andere daarentegen heb ik onder den tekst geplaatst. Vooral heb ik dit ook gedaan in de onderstelling, dat de leerling de eenmaal gemaakte en verbeterde Themata van tijd tot tijd herhalen, en alsdan voor de vuist vertalen zal; iets wat ik bij verreweg de meeste voor volstrekt noodzakelijk houde, zal men er het voorgestelde doel mede bereiken, en wat mij ook bij eigen ondervinding in deze zelfde Opstellen zeer aanbevelenswaard is voorgekomen. Immers er is bijna geen regel, waarvan de toepassing niet meestal eene veelvuldige en telkens weder vernieuwde herhaling vordert, eer de leerling er mede gemeenzaam, en, zoo als men zegt, er vast op geworden is. Aan deze behoefte nu door het vernieuwvuldigen der Opstellen zelve te willen

voldoen, zou het bestek van een boekje als dit te buiten gaan, en hetzelve tot een moles libri doen aangroeien.

Beter en van meer belang heb ik het geacht, er een Naricht bij te voegen, dienende tot opheldering of nadere verklaring van zekere Regels, en van deze en gene eigenaardige uitdrukkingen en spreekmanieren, welke in beide talen voorkomen; om alzoo den ongeoeffenden leerling, die veelal in het denkbeeld verkeert, dat hij woorden met woorden moet overzetten, hier en daar de noodige wenken te geven, dat zulks niet doorgaat, en dat, al kon hij de Syntaxis van Vossius of van welke andere Rudimenta ook, van voor tot achteren prompt opzeggen, het hem tot zijne practische taalkennis niets baten zal, zoo lang hij niet denkt, en niet overtuigd is, dat hij gedachten, geene woorden in eene andere taal moet overbrengen.

In het Woordenlijstje zal missehien wel hier of daar een enkel woord zijn overgeslagen, schoon ik zooveel mogelijk mijn best gedaan heb den leerling niet verlegen te laten. Een goed Lexicon of de goedwilligheid van den docent verhelpe deze en dergelijke leemten. Dit laatste verzoek ik ook ten aanzien van enkele drukfouten, waarvan de voornaamste achter het Woordenlijstje zullen opgegeven worden.

Dat overigens ook dit boekje tot het doel, waartoe het is samengesteld, algemeen nuttig moge zijn, is de hartelijke wensch van

DEN SCHRIJVER.

VOORREDE BIJ DEN DERDEN DRUK.

De vrees, die den bewerker van den tweeden druk dezer themata weerhield, om in het boek verandering van eenig belang te brengen, de vrees namelijk, dat aldus ontstane afwijkingen van den eersten druk hinderlijk zouden kunnen zijn bij het gebruik van de nog bestaande exemplaren dier eerste uitgave, behoefde voor mij geen motief te zijn, om het werkje, dat ik sinds jaren met genoegen en vrucht met mijne leerlingen gebruik, de wijzigingen en veranderingen te doen ondergaan, die ik noodzakelijk achtte. Wanneer het toch op andere scholen is evenals op de mijne, dan behooren de overlevende exemplaren van het geheel uitverkochte boek allengs tot de rariteiten; eene klasse waarin ieder leerling een eigen exemplaar van Bake bezat, heb ik al sedert een paar jaren niet meer gekend. Zoo zal weldra de geheele tweede druk den weg van alle papier gegaan zijn, en al achte ik mij dus ook door de consideratiën gebonden, waarvoor mijn voorganger bezweek, de omstandigheden, waardoor hij zich gedrongen gevoelde die te nemen, hebben opgehouden te bestaan.

De wijzigingen, die ik in het boek gebracht heb, hebben betrekking tot den vorm en den inhoud der thema's. Dat zij zich niet bepalen tot spelling en interpunctie, zal bij eene vergelijking met den tweeden druk al spoedig blijken. Zoowel met het oog op de paedagogische gronden, door Dr. Kan in de voorrede tot het eerste stuk zijner Opstellen ter vertaling in 't Latijn (Groningen, 1872) ontwikkeld, als ook om een geheel practische reden — om plaats te winnen — heb ik de aantekeningen onder de thema's door een woordenlijst achter het boek vervangen. De tweede druk van Bake bevatte beide, hetgeen plaatsroovende en nuttelooze herhalingen ten gevolge had. Zoo doende werd het mij mogelijk, om aan het boek, zonder dat het al

te volumineus werd, een aantal nieuwe thema's, gedeeltelijk uit Seifferts Uebungsbuch, 9te Aufl., 1869, voor meer gevorderde leerlingen toe te voegen, waarvan het doel niet zoo zeer is, den leerling in het toepassen van bepaalde syntactische regels te oefenen, als wel hem te leiden tot de keuze der juiste en echt Latijnsche constructie, hem te wijzen op het verschil, dat in opvatting en voorstelling tusschen onze taal en de Latijnsche bestaat. De aantekeningen bij deze thema's moesten uit den aard der zaak iets meer dan een bloote opgave van vocabula, zij moesten gedeeltelijk opmerkingen van stylistischen aard zijn, die moeilijk haar plaats in een woordenlijst konden vinden. Hierdoor wordt de schijnbare inconsequentie verklaard, dat ik in dit bijvoegsel de aantekeningen aan den voet van iedere thema heb geplaatst.

Bij de verwijzingen naar de Rudimenta van Bake en de Spraakleer van Madvig (M.) vindt de leerling in deze uitgave ook telkens de betreffende paragrafen gevoegd van de Grammatica's van Boot (Lat. Vormleer en Syntaxis, volgens de spraakleer van Madvig, 2de druk, 1855 en 1857 — B), Billroth (Lat. Spraakkunst, 1858 — Bi.), v. Cappelée (2de druk, 1866 — C.), Ellendt (Lat. Spraakleer, 3de druk, 1869 — E.). Het Nariëht, dat opmerkingen van syntactischen en vooral van stylistischen aard bevat, is aanmerkelijk uitgebreid.

Hoezeer het mijne overtuiging is, dat ten opzichte van de spelling der Latijnsche woorden de door Ritschl, Fleckcisen en Braunschweig aangewezen weg ook ten onzent moet gevolgd worden, heb ik toch gemeend de resultaten van hun onderzoek op een schoolboek nog niet te mogen toepassen, omdat onze leerlingen nog geen gelgheid hebben gehad, de grondslagen te leeren kennen, waarop dat nieuwe stelsel van Orthographie berust.

ZWOLLE, Aug. 1872.

E. MEHLER.

VOORREDE BIJ DEN VIERDEN DRUK.

Groote veranderingen vallen bij dezen nieuwen druk niet te registreeren. Ik heb mij bepaald bij nauwkeurige herziening, die natuurlijk menige kleine verandering in het belang van zuiverheid van taal en logica ten gevolge heeft gehad. Sedert het verschijnen der derde uitgave van dit boek is onze gymnasiale letterkunde met twee belangrijke leerboeken der Latijnsche taal verrijkt, ik bedoel de Grammatica's van Dr. J. S. Speyer (Lat. Spraakkunst, 1878 en 1880, Sp.) en Dr. J. B. Kan (Lat. Grammatica, 1878, 1879, 1881, K.); men vindt boven de thema's en in den tekst der thema's behalve de vroeger aangehaalde in dezen vierden druk ook telkens de betreffende paragrafen van die nieuwe leerboeken vermeld. De door helderheid en soberheid uitmuntende Grammatica van Prof. Woltjer (Lat. Grammatica, voor Gymnasiën, 1884) ontving ik, toen de nieuwe druk van deze thema's nagenoeg voltooid was. In de spelling heb ik mij ditmaal geheel naar het stelsel van Ritschl en Brambach gedragen; met genoegen zie ik dat ook Woltjer in zijne grammatica hunne orthographie goedkeurt en opvolgt.

ZWOLLE, Sept. 1884.

E. M.

T H E M A T A.

EERSTE AFDEELING.

ADJECTIVUM EN SUBSTANTIVUM.

I.

SYNT. R. 2.
Eerste Declinatie.

B. 6; Bi. 54 en 176;
C. 22 en Synt. 48; E 34
en 140, M. 27 en 325;
Sp. 509; K. 334.

De hooge tafel. De schoone roos. De lange vleugel. Een breede weg. Eene diepe gracht. De vochtige aarde. Het menschelijke leven. De groote poort. De dikke staart. Het witte papier. Een dicht bosch. Het heldere water. Eene tragic ezelin. De angstige schipper. Een beroemd dichter. Een zwarte arend. De schitterende staartster. De zure druif. De vlijtige slavin. De trotsche Perxiaan. De woeste Scyth. Een nieuwe vuursteen. Een wreede opperheer. De bittere aloë. De sterke landbouwer. De blijde gast. De strenge straf. De Latijnsche brief. De goedaardige inwoner. Een koude noordoostewind.

II.

De lange inleiding. Het aangename lied. Een rechtvaardig landvoogd. Het eerste uur. De goede voorlezer. De dierbare dochter. De lastige noordewind. De schoone Hebe. De liefderijke (vrome) Aeneas. De onversaagde Leonidas. De afgeleefde Anchises. De opgekookte kool. De verlichte planeet. De droge en zwarte aarde. Het hooge en breede altaar. De kleine doch vlijtige mier. Mijn groot venster. Onze menschelijke gedaante. Uwe tamme hen. Onze ware roem. De kleine

doch heldere ster. Uw goed geheugen. Ons vrij en verblijd vaderland. Uw witte, zwarte en roode koeien. Mijn bekoorlijke buitenplaats. Uwe schoone doch vreesachtige duiven.

III.

Tweede Declinatie.

De scherpe spijker. Een wit paard. Eene breede voor. De kleine akker. Een beroemd man. Het lange mes. Het vaderlijke huis. De oude tongval. Een lange volzin. De brave schoonvader. De trage kreeft. Het gelezen boek. Een zwarte raaf. Een groote gouden ring. De gevaarlijke zee. Eene kleine vierkante weide. De lange doch kromme hals. Een nieuwe en heillooze oorlog. De welriekende laurierboom. De hooge en rechtopgaande kersboom. De oplettende en ijverige knaap. De harde en smalle bank. De ellendige zoon. De andere schoon-zoon. De beker alleen. Een rechtvaardig God. De geheele hemel.

IV.

Een ander wild zwijn. Naarstige werklieden. Onze bekoorlijke tinnen. Geen heldere beek. Uw witte populier. De andere sierlijke pijnboom. Onze goedgunstige geligeest. Ledige vaten. Verderfelijke geschenken. Uw slecht voorbeeld. Een ander duidelijk teeken. Het schoone en weelderige Corinthe (Rud. p. 90; Bi. 45. 2; C. 90; E. 25. 2; M. 39. b.). Het rijke en vroolijke Cyprus. Het lage gemeen. De ongelukkige zwager. De heilige plaats. Het schoone en heilige Delos. Het oude Ilion. Het geschikte woordenboek. Het vruchtbare Samos. De vergulde lier. De verzadigde en opgeruimde gasten. De geheele sterke band. De drooge en steenachtige grond. Pompejus de groote. De listige Mercurius. De Delische god. De roode en witte eieren. Geen onzijdig woord.

V.

Derde Declinatie.

Eene schoone bloem. Eene kleine gans. De zwarte kool. De zuivere koude bron. Een breede en lange voet. Goed en versch vleesch. De hevige dorst. Het fraaie en kostbare beeld. De hooge en vlakke wand. De nuttige zijde-worm. De looze en voorzichtige vos. De aangename doch korte lente. De lastige en zware hoest. De hooge en oude toren.

De ijzeren sleutel. De lange doch gemakkelijke reis. De lastige muizen en slaperige marmotten. Mijn vriend en tijdgenoot. Uw naarstige maker. Ons dagelijksch brood. Een arme schoenmaker. Het witte en glinsterende marmer. De langdurige en heilzame vrede. Het tweede, derde en vierde legioen. De toedere jeugdige leeftijd. Het snoode bedrog. Onze huisgoden en familiegoden.

VI.

Al onze burgers en landgenooten. De breede maar zwakke brug. De lnie en werkeloze waker. De anderdaagsche en derdedaagsche koorts. De ronde en stevige achtersteven. De lichte en scherpe bijl. De ontelbare kudde. De Grieksche en Latijnsche dichtkunst. Het behouden schip. De oude en lastige geschillen. De huwbare en overlevende jongelingen. Verscheidene sterfelijke menschen. De overige tamme en witte schapen. De ongehuwde en rijke vrouwen. Een korte doch warme zomer. Het verschoten en versleten kleed. De Latijnsche en Samnitische cohorten. De ontaarde kleinzonen. De kleine naarstige bijl. De dichte en regenachtige wolken. De onvermoeide krachten. Ons kostbaar huwelijksgoed. De beroemde en volkrijke steden. De getrouwe en werkzame bondgenooten. De rechter en linker zijde. Onze en nlieder nabestaanden. Uw en mijn medeburger en gastvriend.

VII.

Vierde en vijfde Declinatie.

Het vroolijke en luidruchtige gezang. Het diepe en gevaarlijke meer. Een andere oude maar stevige wagen. De lange hand en de korte voeten. Het bevallige doch veranderlijke galaat. Uwe scherpe doch breekbare naald. Onze kromme en harde boog. Het langdurige gebnik. Geene stedelijke overheid. De breede en ronde knie. Een kort ijzeren spit. Uwe veilige haven. Mijne ijdele hoop. De vermaarde feestdag. De eenvoudige, schaduwrijke gaanderij. De ontzaglijke slagorde. De heete middag. De andere Indisansche vijgeboom. De oude en breede eikeboom. Het koude en harde ijs. Het talrijke nakroost. De doodelijke dolheid. De hevige en vreeselijke donderslagen. De onmetelijke oppervlakte.

VIII.

De snelle en veelvuldige beweging. Groote en krachtvolle legers.

Ulieder onvermijdelijk verderf. Onze gelijke gedaante. Uw klein doch eenvoudig huis. Zoete vijgen. Voortreffelijke en nuttige zaken. Twee, drie of vier volksafdeelingen. Eene ontzaglijke en dorre vlakte. Rijpe, welriekende en gezonde vruchten. Onze menschelijke zintuigen. De heilige en ongeschonden trouw. Geen heldere dag. Het gemelijke en dreigende aangezicht. Het gelukkige, machtige en aanzienlijke gemeenebest. Een andere vreeselijke en onschendbare eed. De voorzichtige en corlijke rechtsgcleerde. De getrouwe en wakkere zoon des huisgezins. Het oude en gewichtige raadsbesluit.

IX.

Defectiva, Abundantia,
Trappen van vergelijking.
Rud. § 14 en 15.

Bi. 82—86; 91; C. 78—85;
127; C. 65—69; 73; M. 52,
53, 55; Sp. 55, 56, 61; K.
113—121; 143—155.

Goede en slechte zeden. Het wreede en hevige geweld. De groote menschelijke krachten. Het geheele vaderlijk vermogen. De zeer onzekere en zeer bedriegelijke rijkdom. De nachtelijke schildwacht. Het ongeoorloofde vermaak. De geheime hinderlaag. Een Grieksche en Latijnsche bijbel. De kleine en kleinere vakantie. De kortere en kortste wapenstilstand. De zeer treurige duisternis. De groote, grootere en grootste legerplaats. Uw ruimer en beter huis. De beroemde, beroemdere en beroemdste voorouders. De ondeste en beste instellingen. Het zeer luisterrijk Athene. Vele en zeer vele sterfelijke lichamen. De zeer vermaarde Babylonische muur. Eene kostbaarder begrafenis. Het verwoeste Jeruzalem. Het vervallen Thebe. De moeilijkeste plaatsen. Het oproerige Gabii. De zeer kleine en vermoede krijgsbenden. De slechtere en slechtste, zure en zeer zure druiven.

X.

Pronomina. Rud. § 20.

Bi. 96—100; C. 153—167;
E. 81—85; M. 83—91; Sp.
68—72; K. 168—187.

Deze bedrevenc en zeer bedrevenc kunstenaar. Die zeer ware geschiedenis. Deze voortreffelijke, voortreffelijkere en zeer voortreffelijke wijsheid. Al de roofzuchtige, roofzuchtigere en zeer roofzuchtige dieren. Hetzelfde verstandige en zeer verstandige plan. Deze gewichtige

en zeer gewichtige verbintenis. Deze treurige en zeer treurige gruwel. Die eene rechtschapene en zeer rechtschapene man. Vele ondugende menschen. Dezelfde zeer-lange en zeer gevaarlijke marschen. Deze kwade gewoonte zelve. Dat schandelijke, schandelijker en zeer schandelijke verdrag. De Romeinsche koningen zelve. Deze zelfde vreeselijke rotssteenen. Dit gezamenlijke leger. Dit andere gedeelte. Hoe-veel boeken? Zoovele zeer vlijtige leerlingen. Eenige zeer knappe soldaten. De onsterfelijke goden alleen. De beide Romeinsche consuls. Wie? Wat? Welke dichter? Welk tegengift? Welk woordenboek? Dezelfde breeder en zeer breede rand. Deze vijf zeer fraaie vlinders. Onze zeer prachtige pieren. Uwe weldadiger naburen.

XI.

Die zeer kostelijke lekkernijen. Deze zeer heilzame kruiden. Zekere jongere doch zeer vlijtige knapen. Deze eene zeer heldere bron. Dit andere zeer aardige sprookje. Een ander kleiner en zeer klein steentje. Dat vroegere en zeer onjuiste verhaal. Dezelfde binnenste schuithoeken. De eerste en naaste bloedverwanten zelve. Welke latere zorgen? Deze engere doch zeer lange gangboorden. Elk ernstig en zeer ootmoedig gebed. Welke ver afgelegene winterkwartieren? De vorige en laatste nacht. Uwe ellendige en zeer ellendige toestand. Dit vrijer en aangener leven. Onze goedwilligere en zeer goedwillige ouders zelve. Eene zekere zeer gelijkende en zeer schoone beeltenis. Dezelfde zeer treurige uitkomst. Dit gemakkelijke en zeer gemakkelijke opstel. Het schandelijkste bedrog zelf. Deze onze grijze haren. De wakkere grijsaards zelve. Welke? Die daar. Geene. Eenige zeer vriendelijke jongelingen.

XII.

Eenig zeer twijfelachtig en zeer schadelijk toeval. Zekere kopers en zeer gemeene muntstukken. Onze hardere en zeer harde wetsteenen. Welke rijkere en zeer rijke borgen? De walgelijke morsigheid zelve. Dezelfde zeer lage en zeer arme hnt. Elke andere en zeer moeilijke overtocht. Uw ouders en zeer vriendelijke grootvader. Uwe zeer kwaadsprekende schoonmoeder. Deze nieuwere en zeer wonderbare zaak zelve. Dezelfde zeer kwaadwillige oude vrouw. De meeste jongere en rijkere menschen. Deze eerste en die laagste klasse. De

ondeugende en zeer ondeugende dief zelf. Dezelfde zeer verschillende en nieuwste opmerkingen. Welke geschiktere doch zeer behoeftige werklieden? Alle moedwilligere en zeer moedwillige knapen. Deze goede, betere en beste pogingen. Hoevele grootere boeken? Eenige voortreffelijkere jongelingen.

GENETIVUS VAN HET SUBJECT.

XIII.

Synt. R. 19,

R. 52; Bi. 181; C. 188;
E. 144; M. 304; Sp. 416;
K. 386.

De deur van het huis. Het glas van het venster. De boeken van den onderwijzer. De aangename geur der bloemen. De melk van deze koeien. De zeer schoone staart van dezen pauw. De duisternis van een langen nacht. De schoonheid van het menschelijke lichaam. De bladeren en vruchten van deze boomen. De hevige hitte der stralende zon. Het gras der groene weiden. De verscheidenheid van alle metalen. De steenen van dezen zeer hoogen muur. De vijf vingers van de rechterhand. Alle de visschen dezer kleinere en grootere vijvers. Deze wielen van dezen wagen. De dunne huid van ons aanzicht. De hardheid van dit ijs. De grootste troost van onze ziel. De varentwintig uren van elken dag. Eene grootere menigte van hemelsche lichamen. De gewichtige zaken der Romeinsche overheden. De zeven wonderen der oude wereld.

XIV.

Het kleinere huis van wien vader en deze grootere huizen van rijkere menschen. Die vreeselijke bloeddorstigheid van zekere wilde dieren. Deze leermeester en die leermeesters van zeer vele naastige kinderen. De zandige grond van deze onmetelijke vlakte. De zeer bekoorlijke tuinen van onze aanzienlijkste grooten. De vlucht zelve der Romeinsche cohorten. De loffelijke werkzaamheid van den zeer ijverigen leerling zelve. De zeer langdurige nachten van elken koud en treurigen winter. Alle de oudste bewoners van dezelfde vruchtdragende landstreken. Het strand zelf van eene of andere (Naricht, § 3) onstuimige zee. De dappere en zeer dappere soldaten van dat zeer schoone en ontzaglijke leger. Twee, drie of vier schepen van

de vloot van Antonius en Cleopatra. Al de daken dezer huizen en gebouwen.

XV.

De twee of drie hoogste bergen van dezen geheelen aardbol. Het verder gelegen deel van het rijke en zeer vruchtbare Hispanië. Die nitslekende wijsheid van zekeren wijsgeer en wetgever. Dezelfde beste en overvloedigste vruchten van een ander vruchtbaar land. Dat naamwoord zelf van het onzijdige geslacht en het meervoudige getal. Een (Bi. 233, 3, 3; E. 79 A, M. 79 c.; Rud. p. 129) brief van een of anderen onden vriend. Een andere geur van de meeste lentebloemen. Elke verscheidenheid van zaden, planten, gewassen, heesters en boomen. Alle de glazen van dit huis en van de grootere naburige huizen. Dezelfde glans der maan en der overige planeten en kometen. Een of andere toren eener bouwvallige kerk. Zekere zeer zonderlinge beweging der lucht. Eene tafel van hout (Nar. § 2). Deze ketting van ijzer. Die looden goot. Een muur van steen. Een of ander gebouw van marmmer. Een ring van goud, en eene doos van zilver.

XVI.

Zie Naricht § 3.

Eene andere *levensmanier* (men vertale: *manier van leven*). Deze vogelnesten. Betere wijnazijn. Een grooter tijdverlies. Deze krijgskans. Die allerhevigste aardbeving. De zons- en maansverduistering zelve. Het schoonste jaargetijde. Hetzelfde tijdsverloop. Het sterig en steviger borstbeen. Deze kleinere en zeer kleine peperkorrel. Eenige graankorrels. Eene heviger ziele-smart. Het beste paardenvoeder. Het zeer aangename kegelspel. Deze zeer lastige reisgezel. Die steenworp. Dezelfde veehoeder. Onze schaapherders. Eene andere en betere homelstreck. De zeer nuttige vlasteelt. De hoofdpijn zelve. Dezelfde oorzaken van dezelfde gevolgen. De zeven dagen van elke week. Deze zondag. De volgende maandag. Die dinsdag. Die woensdag zelf. De tijd van den geheelen donderdag. Het feest van vrijdag. De vacantie van zaterdag.

XVII.

De ongelooflijke snelheid van vele marmotten en muizen. De

grootste trouw van deze waakzame borgen. Die hardheid van vele andere beenderen. De hoogste prijs van onze koopwaren. De gewone verblijfplaats der bijen, honden, nachtvogels en lossen. De grootste werkzaamheid onzer burgers, jongelingen en gunstelingen. De mindere trotschheid der aanzienlijken dezer stad en de grootere krachten onzer makkers en vrienden. De moed en de volharding van verscheidene burgers van dit gemeenebest, zoowel van arme als van rijke, zoowel van oude als van jonge, zoowel van overledene als van behoudene en overgeblevene, zoowel van mondige als van onmondige. Hetzelfde vermogen van gelijke krachten. Die weldaad van deze ongetrouwde doch indachtige erfenamen. De getrouwheid van sommige gevangene dieren, vooral van tamme mannetjes. De dapperheid der Samnieten, en de voortreffelijkheid der Romeinsche cohorten.

GENETIVUS VAN HET OBJECT.

XVIII.

Synt. R. 20.

B. 54; Bi. 181; C. 191;
E. 144; M. 305; Sp. 417;
K. 387.

Eene heviger inspanning van menschelijke krachten. Dezelfde gedurige lezing van de nuttigste boeken. De onmatige begeerte naar de schandelijkste winst. De vervaardiging van mijn werk: Het zeer aangename ontslag van zekere zeer dappere krijgslieden. Alle hulpmiddelen tegen deze zeer zware smart. De angstvolle bezorgdheid voor deze zeer moeilijke zaak. Onze zeer groote liefde voor vaderland, ouders en kinderen. De zekerste hoop op redding. Een doodelijke haat jegens de onteerendste slavenruij. Elke strengere straf voor het ergste en gruwelijkste misdrijf. Uwe zeer rechtmatige vrees voor grootere smart en voor een onvermijdelijk verderf. Het grootste vertrouwen op uw gezag en uw vermogen. De gemakkelijkste toegang tot lof en eer. Het recht over leven en dood.

SUBJECT EN PRAEDICAAT.

SYNT. R. 1—7. B. 2—12; Bi. 170—174; C. 3—36;
E. 182—139; M. 232; Sp. 357—367; K. 318—334.

NOMINATIVUS BIJ HET VERBUM SUM.

XIX.

Sum en zijne Composita. Rnd. § 23.

Bi. 106; C. 178; E. 22;
M. 108; Sp. 364; K. 328.
5 en 220.

God is wijs en almachtig. De mensch is sterfelijk. De aarde is een bol. De tijd is eene groote ondeugd. Griekenland is beroemd geweest. De walvisschen zijn *zeer groot* (*permagnus*). De rijkdom is onzeker en vergankelijk. Thebe was vermaard. Knapen zullen mannen zijn, mannen zijn knapen geweest. Wij zijn leerlingen, wij zullen naarstig zijn. Gij zijt onze leermeester. Gijlieden zijt niet oplettend geweest. De roos is eene zeer schoone bloem. Phaedrus is een vrijgelaten slaaf van Augustus geweest. Alexandria was eene stad van Egypte. De Vestaalsche maagden waren priesteressen van Vesta. De landbouw is eene bron van heil. Het menschelijk leven is een geschenk van God. Romulus en Remus zijn broeders geweest. Het getal der kinderen van Darius was zeer groot. De duidelijkheid is de voornaamste deugd eener rede. Hipparchus en Hippias waren de zonen van Pisistratus.

XX.

Het leven is kort, de kunst (is) lang. De vader van uw vriend is goedaardig en zeer goedwillig. De zoon is losbandig, de dochter is beminnelijk. Socrates was een wijsgeer. Rome is in 't eerst klein geweest. Het lichaam der stervelingen is broos. Die oorlog was verderfelijk geweest. Deze verscheidenheid is zeer aangenaam. Deze koopwaren zijn kostbaar. De tijd is kostbaarder. De Grieken waren vernuftig en beschaafd, de Romeinen oorlogzuchtig en dapper. Alle deugden zijn prijselijk, ook uwe deugd zal zeer prijselijk zijn. De voetstappen van dozen man zijn zeer zichtbaar. Dezelfde duiven onzer vrienden waren vreesachtig. De beet van dien dollen hond en van

alle dolle honden zal doodelijk zijn. De uitslag van dat gevecht was lang twijfelachtig geweest. Ik ben er bij geweest, *doch* (*vero*, m. z. de woordenlijst) gij zijt er niet bij geweest. Hij zal er niet bij zijn. Geene toetschouwers waren er bij geweest. Waarom zijt gijlieden er niet bij geweest? Gijlieden allen waart afwezig, doch ik ben niet afwezig geweest, en zal (ook) niet afwezig zijn. Het zal niet altoos zoo zijn, als het thans is. Voorheen was ik ook een klein kind, thans ben ik een knaap, weldra zal ik een jongeling zijn.

XXI.

Ik ben een mensch en gij zijt een mensch, en evenwel zijt gij blijde, *doch* (Th. 20) ik ben zeer treurig; gij zijt zeer rijk, ik ben zeer arm. De dochter van onzen buurman is opmerkzaam en vlijtig, doch gijlieden zijt niet opmerkzaam en vlijtig geweest. Wij allen zijn sterfelijke menschen, doch onze ziel is onsterfelijk. Deze steen is hard en koud, doch het ijs is kouder en zeer koud. Wij zijn nwe leerlingen, wij zullen naastig en opmerkzaam zijn. Uw ijver is lofwaardig. Mijn geschenk was groot en prachtig. Ons loon is gering geweest, doch het uwe zal geringer en zeer gering zijn. Het leven van alle menschen is vergankelijk en de toekomst zal altoos onzeker zijn. Wie is altoos gelukkig geweest? Niemand zal ooit gelukkig zijn, als hij altoos vreesachtig en bekommerd is.

XXII.

Deze grond was zeer zandig, en dit strand was zeer laag. De visschen zijn altoos glad, de vogelen altoos vlug. De stroom was zeer breed, doch niet diep. Het geslacht van die woorden was hetzelfde, doch het getal verschillend. Zekere menschen zijn niet geleerd, noch zullen ooit geleerd zijn. Die man was een vriend van mij, omdat hij de vriend mijns vaders geweest was. Wij zijn nooit alleen, dewijl God overal tegenwoordig is. Groot is mijn hoofd, grooter is het uwe, doch daarom zal uwe wijsheid of geleerdheid niet grooter zijn. Klein en nutteloos is nwe wetenschap, en zeer gering zal uw roem zijn. Mijn vader is ook de vader van mijn broeder, en van alle mijne zusters. God is de schepper der geheele wereld. Hij is en zal altoos zijn de vader en behoeder van alle menschen.

XXIII.

Waar is God? Overal. God is nergens afwezig, noch zal ergens afwezig zijn. Indien God alleen wijs is, welk mensch zal (dan) wijs zijn. Indien gij een ijverig leerling zult geweest zijn, zult gij eenmaal een geleerd man zijn. Laat ons allen braaf en eerlijk zijn, dan zal ons geweten kalm zijn. Uw broeder is een goede kennis van mij (B. 75. Bi. 234, C. 189; E. 192; M. 91; Synt. R. 19 A. 1; Sp. 545; R. 493) geweest, maar goede kennissen zijn niet altoos ware vrienden van ons. Hij zou niet geleerd zijn, indien hij niet een vlijtig leerling geweest ware. Wie zou gelukkig zijn, indien alle menschen even rijk waren? Dat alle menschen tevreden zijn, dan zullen ook allen gelukkig zijn. Niemand zou ongelukkig zijn, indien allen goed waren. Het lot van elk mensch zou beter zijn, indien hij zelf beter was. Wie zou ooit slecht geweest zijn, indien het karakter van elk mensch goed geweest was?

XXIV.

Ik zou niet afwezig zijn, indien gij niet afwezig geweest waart. De deur van het huis zou open geweest zijn, indien gij tegenwoordig geweest waart. Het werk van zekere dieren is zeer bewonderenswaardig. Dat voorschriften altoos kort en duidelijk zijn, anders zullen zij nooit van nut zijn. Klein en zeer klein is elk verwijderd voorwerp. De opklimming van dezen berg zal zeer steil zijn. De afklimming zou zeer moeilijk zijn, indien wij alleen waren. De vorm van zekere schepen is zeer kort en zeer breed, van andere lang en smal. De lezing van een of ander goed boek is van nut, van nut geweest, en zal altoos van nut zijn, doch slechte boeken zijn nooit van nut of van nut geweest. De kinderen van onze goede kennissen zouden ons in den weg zijn, indien zij aanwezig waren. Indien de liefde ontbreekt, zal de vriendschap niet aanwezig zijn, en als de vrienden ontbreken, zal ook het genoegen des levens ontbreken.

XXV.

Hoedanig is dat gevecht geweest? Hoeveel soldaten zijn er bij geweest, hoeveel ontbreken er nu? Welke aanvoerder is aan het hoofd geweest, of zal in het vervolg aan het hoofd zijn? Dat de aanvoer-

der eens legers altoos aanwezig zij, waar gevaren zijn; indien hij daar niet aanwezig ware, zou hij niet van nut zijn. Indien *hij die (is qui)* aan het hoofd is, afwezig is, hoe zal hij van nut zijn? Weinige soldaten hebben er ontbroken, doch zeer weinige zijn er over(gebleven). Er zonden meer over(gebleven) zijn, indien zij niet zoo hardnekkig geweest waren. Niet de dapperheid heeft hun ontbroken, maar het krijgsgeluk; ook is de ontzaglijke menigte van vijanden hun zeer verderfelijk geweest; eenige lafhartigen evenwel hebben er niet ontbroken en ontbreken nooit. Thans leeft ons lichaam, en, zoolang de ziel er in zal zijn, zal ook het gevoel niet ontbreken, en *waar ook (ubi-cumque)* het gevoel in is, is het leven niet afwezig.

XXVI.

Mijn zoon, gij *moet* braaf en vroom *zijn* (Imper. Fut.), zoolang gij hier aanwezig zult zijn; want braafheid en vroomheid zijn de grondslag aller deugden. Het welzijn des volks zij de hoogste wet. Weest gijlieden, jongelingen, altoos vriendelijk en gediensig, niet alleen hier, maar overal; aller liefde zal dan eenmaal uwe belooning zijn. Wie altoos verkwistend en nimmer spaarzaam geweest is, hoe zal hij ooit rijk zijn? Doch al wie rijk is, zij ook weldadig. In elke school moet orde de eerste wet zijn; de leerlingen moeten oplettend, naarstig en werkzaam zijn; die onachtzaam, slordig of lui geweest zijn, zijn strafschuldig. Die ongelukkig is, zij u altoos de naaste. Een goed geweten moet voor ieder (Dat.) mensch een koperen muur zijn. Alle menschen moeten deze spreuk (Gen.) indachtig zijn.

GENETIVUS VAN EIGENSCHAP.

XXVII.

Synt. R. 23.

B. 60; Bi. 184; C. 195—197;
E. 146; M. 309; Sp. 423;
K. 391.

Cicero was een man van zeer schrandere vernuft, een uitstekend redenaar, en zeer ervaren pleitbezorger. De zeven wijzen van Griekenland zijn altoos zeer vermaard geweest; het waren mannen van een bijzonder doorzicht. De schoonheid des lichaams zal altoos eene broze bezitting zijn. Romulus en Remus waren de stichters van Rome en

de grondleggers van den Romeinschen staat. Marius en Sulla waren mannen van eene verwonderlijke dapperheid, en evenwel zijn zij zeer wreedaardig geweest. Caesar en Pompejus mogen zeer groote veldoversten geweest zijn (Coniunct. Perf.), zij zijn desniettemin de bewerkers van vele onheilen geweest. Indien het toekomstige niet onzeker was, zouden zeer vele menschen zeer ongelukkig zijn. Veel (B 67 b; Bi. 176. 2 A. 7; C. 50; M. 326. b.; Synt. R. 1. A. 1; Sp. 507. 5.) is meestal niet noodzakelijk, de middelmaat is somtijds de beste. De ondervinding is voorzeker eene uitstekende leermeesteres, want zij is altoos tegenwoordig. Dat al het menschelijke onzeker en vergankelijk zij, het einde des aardschen levens is zeker.

XXVIII.

Een jaar is een tijdsbestek van driehonderd vijfenzestig dagen, eene maand van dertig of eenendertig, eene week van zeven dagen; doch een dag is een tijdsbestek van vierentwintig uren. De wijsbegeerte is de uitvindster der wetten en de meesteres der zeden geweest. Het geheugen is de schatkamer van alle dingen, en het is altoos de zekerste bewaarder der menschelijke wetenschap geweest. Indien Catilina niet een man geweest ware van zoo groote vermetelheid en ondeugendheid, hij zou de aanlegger niet geweest zijn dier snoode samenzwering. Indien de maan niet de gestadige gezellin en wachtster der aarde ware, zouden onze nachten altoos duister zijn. Zoo het eens reis van slechts één dag geweest ware, zoude ik niet afwezig geweest zijn. De vloeten der oude volken waren dikwijls van tweehonderd, driehonderd of meer schepen; indien evenwel de schepen zelf groter geweest waren, zouden de vloeten misschien niet zoo groot geweest zijn. De matiging der begeerten en hartstochten is dikwijls eene zaak van groote moeilijkheid, maar van niet gering gewicht. Sieraden van ivoor waren eertijds teekenen van groote welde.

XXIX.

Conjugatie van Verba
Neutra en Passiva.

De schipper vaart, de landbouwer heeft gezaaid en geploegd, de krijgsman zal strijden en gewond worden. Ik (Rud. p. 146; B. 3 A. 1; Bi. 170. I. A. 2; C. 27; E. 193; M. 337; Sp. 543, aanm. 1; K. 488) bevestig,

gij ontkent: doch gijlieden hebt geschreeuwd en zult sidderen. De goede zaak heeft altoos gezegevierd en zal altoos zegevieren. Haast u langzaam, wees werkzaam en naarstig, waak en hoop; indien gij gewaakt en gehoopt zult hebben, zal het loon niet ontbreken. Deze hond van onzen buurman blafte, doch hij zal niet bijten, en als hij gebeten zal hebben, zal hij slagen krijgen. Indien gijlieden niet geschertst hadt, zouden wij niet geschaterd hebben; nu evenwel hebben wij ons verblijd en zullen wij ons lang verblijden. De vijanden van ons vaderland zijn vechtende overwonnen, evenwel zijn zij niet geheel verslagen en overheerd; velen zijn gewond, doch meer zullen er behouden worden. Deze knapen zijn gekomen, doch zij zijn berispt, omdat zij niet geluisterd hadden; die meisjes zijn weggegaan en geprezen geworden, omdat zij naarstig geweest zijn; indien zij niet zoodanig geweest waren, zouden zij niet geprezen zijn geworden. Ik, gij, uwe zuster en een vriend van ons hebben gisteren een gesprek gehouden en geredetwist; wij schreeuwden evenwel niet al klijvende en rumoer makende, maar wij schertsten, en zullen meermalen al schertsende redetwisten. Waarom zijt gij niet ook tegenwoordig geweest?

XXX.

De vogels vliegen, de viervoetige dieren loopen, de visschen zwemmen, de wormen kruipen, doch van alle deze vliegende, loopende, zwemmende en kruipende dieren is de verscheidenheid bijna oneindig. De roem der Grieken en Romeinen heeft lang gebloeid en zal nog langer bloeien. Eigen lof stinkt; doch de loftuitingen van kloekmoedige en wijze mannen blijven, zij gebleven en zullen altoos blijven. De leermeester onderwijst, de leerlingen leeren; indien de leermeester niet onderwees of onderwezen had, zouden de leerlingen niet leeren of geleerd hebben. Wij hebben allen gelachen, maar wij zullen niet meer lachen, doch zoo wij niet gelachen hadden, zoudt gij niet zwijgen of gezwegen hebben. Indien gij gehoorzaamd zult hebben, zullen uw vader en moeder zich verheugen. Wanneer wij geschoren worden, zitten en zwijgen wij; indien wij niet zwegen, zouden wij misschien gesneden of gewond worden, en wij zouden geschoren zijnde smart gevoelen. Indien gij en uw broeder welvaart, ik en mijne zuster zijn welvarende. Veel is er reeds afgedaan, nog meer zal er

afgedaan worden. Zoo het onnuttige en overbodige geleerd, daarentegen het nuttige en noodzakelijke verzuimd wordt, zal nwe wetenschap niet vermeerderd worden, en een groot gedeelte van uw jeugdigen leeftijd zal verloren gaan.

XXXI.

Geeft zorgvuldig acht leerlingen, en luistert; indien gij Julius, Hendrik, Willem en Ambrosius niet acht gegeven en geluisterd zult hebben, zult gij berispt en gekastijd worden. De boeken zelven zijn gelezen, doch geene brieven zijn geschreven, omdat inkt, papier en pennen ontbraken. Antonius en Cleopatra zijn overwonnen, en verslagen zijnde zijn zij gevlucht; zij hebben evenwel niet lang daarna geleefd. Roem, eer, rijkdom en aanzien worden meestal begeerd, en zullen altijd begeerd worden, maar ook dikwijls worden zij veracht. Wanneer gij en die nicht van u vertrokken zullen zijn, zullen ook uw vader en ik vertrekken; spoedig zullen onze vrienden volgen, en morgen zullen wij gezamenlijk terugkeeren. Al wie geboren zijn en geboren zullen worden, zullen ook sterven; en die gestorven zijn, zullen eenmaal opgewekt worden. Mijn broeder en ik hebben gisteren niet slechts gewandeld, maar ook geloopt; (al) wandelende en loopende zijn wij vermoeid geworden; nu evenwel hebben wij gernst en zullen (nog) langer rusten. Dat wij ons verheugen en verblijd zijn, terwijl wij leven, doch laat ons ook tevens wel handelen; want als wij slecht zullen geleefd hebben, zal de straf weldra volgen. Al onze schepen zijn vergaan.

XXXII.

Indien de deur geopend geweest ware, zou ik binnengekomen zijn, doch ik was te laat gekomen; morgen evenwel zal ik tijdiger komen. Gij sleept geloof ik, en hebt lang geslapen, maar wanneer zijt gij ontwaakt? en waarom zijt gij ontwaakt zijnde niet opgestaan? Ik was opgestaan, geloof mij (Dat.), doch ik was nog niet gekleed; mijne klederen en schoenen waren er niet; want indien zij er geweest waren, zou ik zoo laat niet opgestaan zijn. Altoos babbelende, beuzelende en ligende knapen worden met recht berispt en zullen gestraft worden. Als gij gevallen zijt, is het nwe, niet mijne schuld:

te klagen, boos te worden en te schreeuwen is dwaas en belachelijk; immers al wie klaagt en boos zal geworden zijn, zal uitgelachen worden. Dit vleesch en de overige spijzen zijn ingemaakt of zullen ingemaakt worden; zoo zij niet ingemaakt waren, zouden zij bederven, en wij zouden ons gewis beklagen. Volgt, mijne vrienden! vreest niet (Synt. R. 64; B. 138; Bi. 270. A.; C. 410; E. 217. 8; M. 427; Sp. 618; K. 591); al wie gevolgd zal zijn, zal zich verheugen. Veel kwaad is daaruit ontstaan, *dat* (*quod*) de menschen vleien en liegen; indien gij gelogen zult hebben, mijn zoon, zullen uw leermeester en ik met recht toornig worden. Menschen van groot vernuft worden somtijds misprezen; doch wie zijn die berispers? Liederen van gering doorzicht.

XXXIII.

Men door het Passivum.

Nar. § 4.

Men bemint mij en men heeft u geprezen, men zal ons beminnen en ulieden prijzen. Men waarschuwt ons terecht; indien men ons niet gewaarschuwd had, zouden wij gevallen zijn, en wij zouden dáár lang gelogen hebben. Als men ons bedrogen heeft, lacht men ons daarenboven nit; maar inderdaad, men zonde ons niet uitlachen, indien wij niet onverstandig waren, en men ons niet bedroog. Men verwacht uwe aankomst al lang; doch men zal ons niet verwachten. Ulieden heeft men verwacht. Men zou de luie en werklooze leerlingen niet straffen, indien hunne ondeugd niet bleek. Men smeedt het ijzer, terwijl het gloeit, en men giet het metaal, terwijl het vloeibaar is; alzoo heeft men deze werktuigen van ijzer gesmeed, en deze sieraden van metaal gegoten. Men zal de houten balken, sparren en planken houwen, splijten, schaven, boren en gereed maken, als men dat huis zal bouwen. Wanneer men die korenvelden zal afgemaaid hebben, zal men daarna de boomvruchten afplukken, en als men dit zal gedaan hebben, zal men alles opbergen. De spijzen worden zacht, als men ze kookt; vele zouden zeer schadelijk zijn, indien men ze niet gekookt had. Dit doet men dikwijls; dat is meer malen gedaan, en zal zeer dikwijls gedaan worden.

XXXIV.

Coniugatio periphrastica.

Rud. § 29.

Bi. 261; C. 184—186,
378—381, 387—389; E.
93; M. 116; Sp. 583; 591;
592; 664; K. 529; 645
volg.

Gister was ik willens te paard te rijden, en ik zoude (het) gedaan hebben, indien ik niet te zeer vermoeid ware geweest. De vijanden onzer bondgenooten waren niet voornemens te vechten; en voorzeker zoo zij gevochten hadden, zou men hen op de vlucht geslagen hebben; nu zijn zij ongedeerd gebleven. Onlangs waren wij bijeen gekomen (voornemens) om te praten en maaltijd te houden, omdat wij vacantie hadden. Men heeft ons zeer misleid; immers wij waren niet willens uit te gaan, maar omdat een oom van u en onze zuster komen zouden, is ons plan veranderd. Indien ons besluit niet reeds genomen ware geweest, zouden wij niet vertrokken geweest zijn; want terwijl gij afwezig waart, waren wij niet willens te vertrekken. Indien onze vrienden voornemens geweest waren om te zingen, zou ik misschien gekomen zijn (met oogmerk) om te luisteren; doch *thons nu* (*nunc cum*) zij willens zijn heen te gaan, zal ik niet tegenwoordig zijn. Als ik niet zoo snel geloopt had, zou ik er niet bij geweest zijn; maar omdat gij en uwe broeders daar komen zoudt, heb ik mij gehaast. De ooiervaars voornemens zijnde om weg te gaan, en naar elders te verhuizen, komen eerst te samen, (en) dan vliegen zij gezamenlijk weg, (met oogmerk) om naderhand weder te komen. Deze vogels vangt men zelden; doch gevangen zijnde worden zij gemakkelijk tam gemaakt.

XXXV.

Naricht, § 6.

De dengd moet betracht worden. De ondeugd moet ontfloeden worden. De onderdom moet ontzien worden. De begeerlijkheden moeten getemd worden. (Zijne) ouders moet men beminnen en eerbiedigen; goede voorbeelden moet men navolgen. 's Menschen lichaam moet dagelijks gevoed worden; immers indien ons lichaam niet gevoed werd, zouden wij sterven. Gij misdeedt, en men prees u; eerder moest men u berispen en bestraffen. Indien men ons kwaad doende niet berispt maar prijst, is ons lot te beklagen. Rijkdom is niet altoos

te wenschen. Indien wij wel gedaan hadden, zouden wij te prijzen geweest zijn; als wij zullen kwaad doen, zullen wij te berispen zijn. Gister was ik te beklagen, doch gij zijt nooit te beklagen geweest. Die gelegenheid moest aangegrepen en vastgehouden zijn. Men moet steeds woord houden, anders zal men van lichtzinnigheid beschuldigd worden en te beschuldigen zijn. Men moet de lofuitingen van slechten verachten. Men moet wel doen en niet omzien. Men moet op zijne hoede zijn, en altoos voorzichtig handelen. Als wij onderwezen worden, moeten wij zwijgen en opletten, want men slaat ons gade.

XXXVI.

De ouders moeten bemind worden door de kinderen. De ondeugden moeten door alle menschen vermeden worden. De voorschriften van wijsheid en deugd moeten door allen betracht worden. Het vaderland moet door alle burgers bemind en verdedigd worden. De vijanden des vaderlands moeten door ons overwonnen worden. Wij moeten onze vrijheid bewaren en beschermen; want zoo wij het vaderland niet besehermden, zouden wij zeer te berispen zijn. Allen moeten te eeniger tijd sterven. Wat zou het zijn, indien wij niet stierven en altoos leefden? Gisteren heb ik moeten schrijven, heden moet ik lezen. Die brieven hadden door u moeten geschreven worden; omdat zij thans niet geschreven zijn, zullen zij morgen moeten geschreven worden. De landbouwers moeten zaaien en maaien; doch zoo zij niet zaaiden, zouden zij niet maaien. Wij hadden onlangs hierheen moeten komen; nu zijn wij te laat gekomen, en wij zullen weldra moeten heengaan. Indien gijlieden hier tegenwoordig geweest waart, zouden wij hebben moeten weggaan; thans nu wij alleen zijn, zijn wij niet voornemens weg te gaan. Indien gij en uw broeder niet vertrokken waart, zouden mijn vader en ik hebben moeten vertrekken.

XXXVII.

Impersonalia.

Rud. § 33. p. 261.

B. Vorml. 123—126 en
Synt. 2; Bi. 134; O. 185;
E. 117; M. 165—168
en 232 A; Sp. 328. 2;
590; 361; K. 267.

Het regent, het dondert; laat ons weggaan, naderhand zullen wij

terugkeeren. Gij moet niet weggaan; het is niet geoorloofd, want het wordt reeds avond. Indien het niet regende en donderde, zou ik gaarne hier blijven en niet uitgaan; doch nu moeten wij ons haasten en niet talmen. Indien het gisteren niet geregend had, zouden heden de boomen en gewassen niet verkwikt en gegroeid zijn, en zoo het niet gedonderd had, zou de lucht niet verkoeld en gezuiverd zijn geworden. Onlangs heeft het gehageld en morgen zal het sneeuwen. Gij bedriegt u, het heeft reeds gesneeuwd, dit blijkt; zie slechts, indien het niet gesneeuwd had, zou de grond niet wit zijn. Het heeft zoo even gebliksemd; zoo het niet bliksemde of weerlichtte, zou het niet donderen; doch men moet nooit bang zijn. De donderslagen schaden niet, de bliksem schaadt somtijds, maar hij is ook tevens van nut, en dikwijls van nut geweest. Dit behaagt niet, en zal nooit (*nec unquam*) behagen; want zoo het behaagde, zou het niet vervelen. Zoo het ons niet vervaelde of verveeld had, zouden wij gaarne langer toeven. Welaan, laat ons naar elders vertrekken. Nu moeten wij lachen, spelen, schertsen en ons verheugen. Indien het niet geoorloofd ware, zoude ik zoo niet spreken. Vaart allen wel.

XXXVIII.

Er wordt geloopt, gespeeld en gevochten, doch er moest niet geloopt, gespeeld en gevochten worden. Gisteren heeft men moeten spelen en schertsen, heden moet er werk gedaan worden; wij zullen moeten schrijven en lezen; de lessen zullen moeten opgezegd worden, doch wat wordt er nu gedaan? Men mompelt en men lacht; indien men niet mompelde en lachte, zou de inspanning van den geest grooter zijn. Wat lacht gijlieden toch? Eilieve let op en luistert; zoo gij, Antonius en Frederik, nu ledig zit, zult gij naderhand het werk moeten verrichten, en nu taak moeten afmaken, en dit zal te betreuren zijn. Men leeft nooit gelukkig, als men slecht leeft; zoo er beter geleefd werd, zouden de menschen gelukkiger zijn. Men is gekomen, men heeft gelezen, geschreven en vervolgens aangezet; men heeft maaltijd gehouden, gedronken en gedaust; indien men geen maaltijd gehouden had, zoude men niet gedronken en gedaust hebben; nu zal men nitrusten, lang slapen en ronken. Men zal niet moeten klagen, dit past niet en het zou vervelen. Als het geschieden kan, moet men het kwaad verhinderen en tijdig op zijne

hoede zijn. Heden hebben wij ledig gezeten, morgen zal er geschreven en werk verricht worden.

ACCUSATIVUS VAN HET OBJECT.

XXXIX.

Synt. R. 20.

B. 15; Bi. 207; C. 36—
89; E. 168; M. 246; Sp.
384—402; K. 343—353.

Wij prijzen alle brave mensen, en berispen alle slechten. Alle brave mensen beminnen de deugd en zullen haar altoos beminnen, want de deugd moet bemind worden. Ik prijs uwe daad geenszins, want zoo ik haar prees, zou ik te berispen zijn. Deze gasten hebben die spijzen geproefd en goedgekeurd. Het geblaf der honden bericht dikwijls de aankomst van een of ander vreemdeling. Morgen zullen wij den geboortedag mijns vaders vieren. Wie heeft dit huis gebouwd? Ik zonde u niet beschuldigen, indien gij niet te beschuldigen waart. De ouders beminnen de kinderen, en de kinderen worden bemind en zullen bemind worden door de ouders. De komst der zwaluwen en der ooievaars kondigt de lente aan. Alle vogels vliegen; men kan iederen dag vliegende vogels opmerken; niet alle vogels zingen, en van de zingende vogels zal niet alle gezang evenzeer geprezen worden. De tijd en de plaats zullen nooit het karakter der menschen veranderen. Gijlieden hebt gedwaald, en zult meer malen dwalen; doch men moet niet dwalen, schoon men zegt, dwalen is menschelijk. Gisteren woei de wind hevig en verstrooide de bladeren der boomen; maar hij heeft de lucht gezuiverd, en de weldadige regen heeft de oppervlakte der aarde bevochtigd en verkwikt. Mijn broeder had mij bekeven en mijn vader zonde ook hem bekeven hebben, indien hij niet gehoorzaamd had. Dit is zeker, men bemint en prijst hem overal.

XL.

Wie heeft ooit geteld of zal ooit tellen de druppels van alle zeeën, stroomen, meeren en poelen? Welke knaap heeft dit boek bevlakt? Een of ander zeker. Dat niemand nooit een verderfelijk boek leze; ik althans zou zulks geenszins goedkeuren. Een zeer scherp mes had dat droge en zeer harde hout doorsneden, doch het hardere staal zal

niet zoo doorsneden worden, als het hout doorsneden is geworden. Ik heb u niet geholpen, Servius, noch ooit zoude ik snoode mensen helpen, vooral indien zij mij niet geholpen hadden. De groenten waren heden door den kok gewasschen; doch de bereiding van vleesch (Plur.) en brood (Plur.) heeft den maaltijd vertraagd; indien alles tijdig gereed geweest ware, zou dit niet gebeurd zijn. Alexander de Groote heeft ontzaglijke legers van vijanden overwonnen en een groot gedeelte van den aardbol overheerd. Het zou misschien beter geweest zijn, indien hij zijne onbegrensde begierlijkheden overheerd had. Wat beteekent dit woord, Silius? Wie heeft mij gegroet, en wie zou hem ooit gegroet hebben? Alle de daden der stervelingen zullen vergaan en geene zullen overblijven. Booze lusten moet men beteugelen en bedwingen; doch doorgaans bedwingt en beteugelt men ze niet.

XLI.

Gaarne beschouwen wij en hebben wij altoos beschouwd de voortreffelijke werken van God; en iedereen zal voorzeker hunne schoonheid en pracht bewonderen. Anderen valscheijlik te beschuldigen, is altoos zeer schandelijk en laag geweest. Volg de braven alleen na; want indien gij slechten zult nagevolgd hebben, zult gij u zelven te leen stellen. Lof en eer zullen u lieden altoos vergezellen, indien gij naarstig zult geweest zijn. Indien gij mijne raadgevingen en onderichtingen versmaadt, zoudt gij niet veel winnen. Als gijlieden de hemelsche gesternten beschouwt, denkt (dan) altoos: de almachtige God heeft dit alles geschapen; *waarom (quidni)* zoude ik zijn naam *niet* prijzen en zijn lof (Plur.) *niet* verbreiden? Zeer groote geldsommen worden somtijds door de kooplieden gewonnen; dikwijls getuigen dit hunne schatten en rijkdommen. Gisteren hebben wij vacantie gehouden en gewandeld, heden zullen wij eenige Latijnsche spreken verklaren. Thans zij het genoeg; laat ons een einde maken; immers het einde bekroont den arbeid, en men verwacht het einde reeds lang.

XLII.

Mijn broeder heeft eergisteren een zeker akkertje gekocht, doch het geld zal hij *van (a)* een of ander goeden kennis borgen, want

hij wendt *geldgebrek* (m. z. Nar. § 3) voor. Waarom zouden wij het onzeker najagen en bezelen, Cajus? Laat ons behoeftigen helpen en beschermen. Weldenkende knapen eerbiedigen hunne ouders en leermeesters, en zullen hen altoos eerbiedigen. Slechte voorbeelden moeten nooit nagevolgd worden; door brave jongelingen althans zullen zij altoos verworpen worden (Nar. § 7). Indien gij dien prijs niet bedongen hadt, zoude ik deze koopwaren niet gegeven hebben; doch zoo gij mijn gebrek aan geld niet vermoed hadt, zoudt gij dien prijs niet bedongen hebben. De herinnering aan die zaak (Gen.) heeft mij altoos vertroost, en zal mij in 't vervolg altoos vertroosten. Indien ik er bij geweest ware, mijn broeder, zou ik voorzeker iets vooraf gemerkt hebben; maar waarom zijt gij afwezig geweest, en waar hebt gij zoo lang vertoeft? Nu althans moet gij niet langer vertoeven, want men heeft u reeds berispt.

XLIII.

Passiva met terugwerkende of intransitieve betekenis.

Nar. § 5.

De tijd verandert alles; alles verandert, niets zal geheel vergaan. De wind beweegt de bladeren der boomen en het gras der velden. De aarde en de overige planeten zijn niet onbewegelijk; doch zij bewegen zich. De storm verbreekt somtijds de stevigste schepen; alsdan breken de masten, scheepstouwen en roeriemen. Wanneer een onweder ontstaat, verdonkert zich de hemel, men hoort de donderslagen en de regen stort neder. De arbeid oefent en vermoeit ons. Goede leerlingen oefenen zich; zoo zij zich niet oefenden, zouden zij kwalijk handelen. Onlangs heb ik mij vermaakt, want wij waren in grooten getale vergaderd; doch wie heeft zulks bekend gemaakt? Geheimen moet men niet bekend maken. Vele spijzen zouden bederven, indien men ze niet inmaakte. Ik heb mij hevig verontrust, doch *zoo* ik mij *niet* (*nisi*) bedrieg, is het gevaar lang verdwenen. Vele menschen baden (wasschen) zich *in* (*in c. Abl.*) de rivieren zelve; doch als wij *niet dan* (*non nisi*) het aangezicht en de handen wasschen, ontblooten wij ons niet geheel, maar wij bevochtigen slechts

die deelen. Gij beangstigt u en uwe kleur verandert; doch gij moet niet bang zijn. Gisteren reden wij, maar onze wagen brak; wij moesten dus terugkeeren. Zij bedriegen zich, mijn vriend!

APPOSITIO.

XLIV.

Synt. R. 10.

B. 5; Bi. 175; C. 54—
63, 69; E. 140; M. 235,
243, 244; Sp. 372 c;
K. 336.

Xanthippe, de vrouw van Socrates, was zeer eigenzinnig en twistziek. Van Alexander, den koning van Macedonië, was de heerschappij ontzaglijk groot; hij heeft het Perzische rijk, een gedeelte van Azië, ten onder gebracht, en hij zou nog meer volken overwonnen hebben, indien de soldaten van zijn leger hem gevolgd waren. Sinope, de vaderstad van den wijsgeer Diogenes, was eene stad van Klein-Azië. De hebzucht en de welde, twee onheilen (pesten), hebben reeds vele groote rijken omver geworpen, en ongelukkig gemaakt; die ondeugden, mijn zoon, zijn dus inderdaad te verfoeien. Herodotus, de vader der geschiedenis, heeft het land, de zeden en de daden der Egyptenaars, een volk van Africa, onderzocht. De stad Gabii is door de Romeinen belegerd en veroverd. Gijlieden moet God eeren, den schepper van hemel en aarde; hiervan hangt uw welzijn af. Uw misstap had ons, uwe vrienden, bijna ongelukkig gemaakt. De stad Athene is door Pericles, den zoon van Xanthippus en Agariste, versierd; wie kent niet den naam van Pericles, dien beroemden man? Voorzeker is hij door allen te bewonderen. Doch wie zal niet evenzeer de allervoortreffelijkste werken der beroemdste kunstenaars, als Phidias en andere, bewonderen?

XLV.

Romulus, de stichter der stad Rome, heeft zijn broeder Remus, den kleinzoon van Numitor, gedood en alzoo de rechten des bloeds geschonden. Scipio, een Romeinsch veldoverste, heeft Numantia, eene stad van Spanje, verwoest. Het werk der bijen, dier kunstige diertjes, verwekt de bewondering van alle menschen. Wanneer het avond wordt

en wij den hemel aanschouwen, zien wij de ondergaande zon, de *koningin* des uitspansels en de bestuurster der tijden, wij zien de maan, de gestadige wachtster der aarde, en de overige lichtende hemelsche lichamen. De ondervinding, de beste leermeesteres, mijn beste Julius, heeft altoos alle menschen geleerd en geoefend, en zal u leerlingen ook onderrichten en oefenen; doch gij moet dit opmerken en onthouden: ijver, naarstigheid en werkzaamheid, uitstekende dengden, hebben altoos de kennis van ieder mensch vermeerderd en uitgebreid; de verslapping en gevoelloosheid der ziel heeft steeds het droevigste uiteinde gehad. Eene uitbarsting van den Vesuvius, een vuurspuwenden berg, heeft Herulanum en Pompeji, twee steden van Campanië, vernield. De Romeinen hebben de dochters der Sabijnen, een volk van Italië, geroofd. Camillus heeft Brennus, den aanvoerder der Senonische Galliërs, verslagen, en alzoo niet alleen het Capitool, den burg der Romeinen, maar ook zijn vaderstad Rome gered.

PRÆPOSITIONES. RUD. § 40.

XLVI.

Synt. R. 50. 51. 52.

Rud. 40; B. Vorml. 131—133; Bi. 149; 295—297; C. 263—269; 267—77; E. 248—251; M. 172; 254. Sp. 482—506; K. 428—474.

De Romeinen hebben tegen Hannibal, een Carthaagsch veldoverste, oorlog gevoerd, doch zij zijn door hem overwonnen in Italië bij de rivier Ticinus, de rivier Trebia, het meer Trasimenus en het vlek Cannae. Onder de wapenen zwijgen de wetten, doch (*vero*) de wetten des oorlogs gelden ook tegen de vijanden. Bij Herodotus, den vader der geschiedenis, vindt men ontelbare sprookjes. Homerus en Hesiodus, twee Grieksche dichters, hebben vóór Romulus en na Mozes geleefd. Tegen het geweld des doods, dien onverbiddelijken dwingeland, is door menschen geen middel in het rijk der natuur uitgevonden. Na onzen dood verlaat de ziel dit lichaam en deze aarde, en ons leven is steeds in de macht van God. Wegens aangedaan onrecht treuren dikwijls brave menschen. Lang is de weg door voorschriften, kort en krachtig door voorbeelden. Nabij meeren en poelen

zijn de nevelen veelvuldig en somtijds zeer schadelijk; op die plaatsen moet men niet toeven. Azië is *van ons af* (*a*) oostwaarts gelegen; aan deze zijde der Alpen ligt Duitschland; aan de overzijde der Pyrenaeën Spanje. Zonder de wetenschap der aardrijkskunde zouden wij zulks niet weten; die wetenschap moet dus aangeleerd worden.

XLVII.

Alexander de Groote heeft in de werkplaats van Apelles met dezen schilder over diens schilderijen gesproken, doch hij is door dien beroemden kunstenaar berispt geworden. Indien wij ons gelaat noordwaarts keeren, hebben wij het oosten aan de rechter-, het westen aan de linkerhand, en het zuiden achter den rug. Onder zoovele soorten van scheepselen heeft geen (scheepsel) behalve de mensch *eenige* (*ullus*) kennis van God. Boven de strek der wolken is de hemel altoos helder en zonder nevelen, beneden haar en nabij de aarde zijn veelvuldige dampen en uitwasemingen. Buiten de grenzen van het Romeinsche gebied waren bijna (niet dan) woeste en onbeschaafde volken. Na de overwinning bij Magnesia, eene stad van Klein-Azië, behaald, hebben de Romeinen Antiochus den Groote, koning van Syrië, bevolen, binnen het gebergte Taurus te regeeren. Naar de bepalingen van zekere wijsgeeren was het hoogste goed, volgens de natuur te leven; tegen de natuur iets te ondernemen is alleszins ongerijmd. Laat ons nooit het onzekere voor het zekere najagen; dit is altoos ten sterkste af te keuren. De Grieken en Romeinen voeren doorgaans slechts op de Middellandsche Zee tot aan den Oceaan; buiten de zuilen van Hercules zijn zij zelden voortgestevend.

XLVIII.

Wanneer ons vaderland in gevaar verkeert, trekken burgers en krijgslieden ten strijde; in den oorlog worden sommigen door de vijanden gewond of gedood, anderen keeren behouden uit den oorlog tot de hunnen terug; deze plegen alsdan veel te verhalen van hunne verrichte daden, van gevechten, van belegeringen van steden en van andere zaken. Atticus, de vriend van Cicero, is begraven nabij de stad Rome, nevens den Appischen weg, aan den vijfden mijlsteen. Bij Homerus roemt Nestor, den aanvoerder der Pyliërs, dikwijls over zijne dengden, hetgeen in een oud man niet te berispen

is. De onverzoenlijke haat van Hamilcar, een Carthaagsch veldheer, tegen de Romeinen, heeft grootendeels den tweeden Punischen oorlog verwekt. Er is een zeer groot onderscheid tusschen een mensch en een beest, schoon zekere menschen weinig verschillen van redellooze dieren. Uit het hart en de longen wordt het bloed door de aderen naar het geheele lichaam verspreid. Tot een tempel en een gedenkteeken van Cicero hebben de staten van Azië gelden toegestaan. Geen regel is er ooit zonder uitzondering geweest. Bij de oude Romeinen nam men den hoofdmaaltijd na het middageten. Behalve de zon en de maan verlichten geen hemelbollen de aarde.

XLIX.

Van den dood van Romulus af tot het begin van het vrije Romeinsche gemeenebest telt men 208 jaren. De Piræus, de zeehaven der Atheners, was niet ver van de stad Athene zelve verwijderd, en was aangelegd door Themistocles, een veldheer der Atheners. Cecrops is *het eerst* (*primus*) met eene volkplanting van Egyptenaren uit Egypte naar Griekenland gekomen, en heeft in Attica den burg Cecropia gesticht; dit (deze) is de oorsprong der stad Athene. Dikwijls is ook onder een morsigen mantel wijsheid verborgen, en de *ware* (*vere*) wijze draagt de wijsheid niet voor zich uit. Voor de wetten, de vrijheid en het vaderland te strijden, is (Synt. R. A. 2; B. 53 b; Bi. 180; C. 190. 3; E. 143; M. 314; Sp. 414; K. 396. 2) (de plicht) van iederen burger. De hen roept hare kickens onder (hare) vleugelen, en onder de vlengelen zal zij ze koesteren. Timotheüs heeft Corcyra, een eiland der Ionische zee, onder het gebied der Atheners gebracht. Van vrienden weldaden te ontvangen is aangenaam; voor eene weldaad loon te verdienen is laag. Valen zijn met mij vertrokken, weinigen zullen met ons terugkeeren, en evenwel zullen wij moeten terugkeeren. *Van wege* (*prae*) hoest en heesheid kan ik niet langer spreken; ik zal dus moeten zwijgen.

DUBBELE ACCUSATIVUS.

L.

Synt. R. 15; B. 19. 20; Bi. 213. 214, C. 98—104, E. 173. 174; M. 251. Sp. 390; 506, 1, Aam. 2; K. 355.

Constantinus de Groote heeft de stad Byzantium Constantinopel

genoemd. Zekere wijsgeeren noemden de dengd het hoogste goed. Wij oordeelen de ware vriendschap eene verlustiging des levens, en vinden den vrede onder menschen heilzaam en weldadig. Het Romeinsche volk heeft Brutus en Collatinus tot consuls gekozen. Cimon van Athene (Nar. § 8) had Miltiades tot vader, en Romulus had Numa Pompilius tot opvolger. De begeerlijkheid heeft vele menschen ongelukkig gemaakt. Gedraag u (als) een man. Terecht heeft Ennius, een oud Latijnsch dichter, de gramschap het begin zelf der razernij genoemd. De geheele Romeinsche burgerij heeft Marcus Tullius Cicero tot consul verklaard. De Romeinen hielden een bliksemstraal aan den linker kant (een linkschen bl.) voor het beste voorteken. Apollo heeft Socrates den wijste gecoörd. Socrates oordeelde zich inwoner en burger der geheele wereld. De Puniërs, een volk van Africa, hebben Hannibal opperbevelhebber gemaakt. Onze voorouders hebben Willem I als vader des vaderlands begroet. Gijlieden hebt mij tot uwen leermeester, ik heb ulieden tot leerlingen.

VERVOLG. DUBBELE NOMINATIVUS.

LI.

Synt. R. 8; Bi. 213, 214; C. 8; E. 173, 174; M. 234, b; Sp. 391; K. 356.

Epaminondas, de veldheer der Thebanen, heeft Lysis van Tarentum (Nar. 58), een Pythagoreisch wijsgeer, tot leermeester der wijsbegeerte gehad. De wijsbegeerte zelve wordt met recht voor de beste leidsvrouw des levens gehouden. De Onden hebben haar meermalen aldus genoemd. De Romeinen, oudtijds een zeer dapper volk, hebben den hoogsten raad senaat genoemd. Hun eerste koning Romulus heeft de stad door hem (*te vertalen door het Reflexivum*) gesticht Rome genoemd; nadat hij haar gesticht zijnde uitgebreid, het getal der burgers vermeerderd, en vele oorlogen tegen de naburen gevoerd had, is hij na eene regeering van zeven en dertig jaar gestorven, of, gelijk men verhaalt, naar den hemel opgevoerd; tot zijn (door *is*) opvolger is Numa Pompilius gekozen. De burgers van Syracuse, eene stad van Sicilië, hadden Dion levend een dwingeland gaheeten; denzelfden noemden zij, na (zijn) dood, bevrijder des vaderlands en verdrijver van den dwingeland. De rijkste lieden worden doorgaans voor de gelukkigste gehouden, doch zeer vele zonden beter

de ongelukkigste der stervelingen genoemd worden. Waarom word ik wijs geoordeeld en gij voor dwaas gehouden? Gijlieden moet (Imperat.) mij dan voor wijs houden, als ik niet meer zal godwaald of misdaan hebben. Indien gij, Cajus, en nu broeder welvaart, is het goed, ik en uwe zuster zijn welvarend. De herhaling van een regel is altoos voor nuttig te houden.

LII.

Cicero handelt in een zeker boek over de vriendschap; dit boek draagt tot opschrift Laelius. De Grieken en Romeinen hebben Mercurius, die door de Grieken Hermes geheeten wordt, opgegeven als den God der kooplieden en der dieven, en den bodc van Iuppiter. Marcus Brutus was niet alleen als een zeer kloekmoedig man bekend, maar hij werd ook zeer zachtzinnig geoordeeld; voorzeker indien hij woest en wreed geweest ware, zouden de burgers hem niet zachtzinnig geoordeeld hebben. Dikwijls schijnen ongeleerde lieden zeer gelcerd, doch wie zal een ijdel mensch voor gelcerd houden? Zij die met den wijsgeer Aristoteles omgingen, werden Peripatetici genoemd, omdat zij redetwisten, (al) wandelende in het Lycæum. De herinnering aan genoten genoegens, indien zij niet schadelijk zijn, maakt het leven gelukkig, doch door ondeugden is niemand ooit waarlijk gelukkig geworden; en indien iemand ondengden deugden noemde, zonden wij allen hem met het hoogste recht zeer dwaas oordeelen. Wie de daugd haat en slecht handelt, moet men voor slecht houden; doorgaans ten minste zal men hem niet voor goed houden. Omdat wij zeer goed schijnen, zijn wij niet voor zeer goed te houden; immers schijn bedriegt, zegt het spreekwoord.

LIII.

Indien gij u voor (*pro*) de ontvangen weldaad dankbaar betoond hadt, zoudt gij nu niet voor ondankbaar doorgaan, en uwen goeden naam beter handhaven. Indien gij u als een werkeloos en slordig leerling gedragen hebt, Cornelius, zult gij door niemand voor naarstig en werkzaam gehonden worden; en voorzeker zouden nuwe makers niet zijn geprezen, indien zij zich niet als wakkere leerlingen hadden betoond. Begeerlijkheid en hebzucht maken doorgaans de menschen blind. Onder de Grieken werden oudtijds de Atheners voor de

scherpzinnigste en de Boeotiërs voor log en dom gehouden; hoewel zij onder de leiding van Epaminondas zich zeer dapper hebben betoond. De Scythen, een Aziatische volksstam, zijn bestendig onoverwonnen gebleven. Na den dood van Tarquinius Priscus is Servius Tullius, die de zoon eener gevangene vrouw genoemd wordt, door het volk tot koning verklaard. Wanneer het gemeenebest in gevaar verkeerde, werd bij de Romeinen een dictator benoemd. Onder de Romeinsche keizers noemen wij Tiberius, Caligula en Nero met recht goddeloos en ondeugend; doch wie zal Hadrianus, Trajanns en Marcus Antonius niet prijzen, en hen behouders van den staat heeten? Deze schenen niet alleen deugdzaam, maar zij waren ook voor de braafste vorsten te houden, en in het algemeen beminde en achtte men hen zeer.

INFINITIVUS BIJ DEN NOMINATIVUS.

LIV.

Nar. § 9; Synt. R. 17.

Ik word gezegd rijk te zijn, doch gij schijnt arm te zijn; evenwel die gezegd worden en schijnen arm te zijn, zijn dikwijls vermogend; niemand loochene dit. Gijlieden schijnt naarstig te zijn, doch de uiterlijke schijn bewijst de zaak zelve niet; hij misleidt dikwijls onvoorzichtige lieden. Gij wordt gezegd dankbaar te zijn; doch gij schijnt te veinzen. Wij zullen schijnen ondankbaar te zijn, indien wij gezegd zullen worden gezwegen te hebben en heengegaan te zijn. De hond schijnt onder alle huisdieren het getrouwste te zijn, en in de daad moet hij voor het getrouwste gehouden worden en wordt (er) gemeenlijk voor gehonden. In Griekenland worden de veldvruchten gezegd het eerst uitgevonden te zijn, en deze uitvinding is voorzeker voor zeer nuttig te houden; en ook zoo zij er niet voor gehouden werd, zouden wij haar toch zeer nuttig noemen. De Carthagers schijnen, vóór de Punische oorlogen, de beheerschers der Middellandsche zee geweest te zijn, en vele volkplantingen op verschillende kusten gehad te hebben. Rijkdom wordt door velen voor het hoogste goed gehonden; evenwel schijnt hij niet altoos wenschelijk te zijn; want zoo hij voor wenschelijk te houden ware, zouden vele menschen zonder rijkdom zeer ongelukkig te noemen zijn. Dit

doet men toch gemeenlijk niet, en voorzeker niets zou (ook) dwazer zijn.

LV.

Julius Caesar wordt gezegd de overwinnaar van omtrent driehonderd volken geweest te zijn; hij wordt voor een zeer groot krijgsoverste gehouden, en hij schijnt reeds door zijne tijdgenooten ten hoogste geprezen te zijn, schoon zijne heerschezucht niet te prijzen was, en niet voor prijselijk te houden is. Saturnus wordt gemeenlijk geloofd een zeer oud koning van Italië geweest te zijn; onder zijne regeering schijnen de menschen zeer gelukkig geweest te zijn, en *zonder zorg* (*securus*) te hebben geleefd; daarom noemt men dien tijd meestal de gouden eeuw van het menschelijk geslacht, doch hetgeen (Plur.) over die eeuw verteld wordt, schijnt door de dichters alleen ver dicht te zijn en moet niet voor waar gehouden worden. De eerste burgers der stad Rome worden geloofd roovers en halve barbaren geweest te zijn; in het eerst schenen zij door hunne naburen, de Sabijnen, overwonnen te zullen worden, doch door de tusschenkomst der geroofde vrouwen wordt de vrede tusschen hen gezegd tot stand gebracht te zijn. Te voren scheent gij te liegen; doch nu schijnt gij *de waarheid* (*vera*) te zullen zeggen. Romulus werd gezegd naar den hemel te zijn opgevoerd, maar hij schijnt door de senatoren vermoord te zijn. Gij schijnt in de letteren vele vorderingen te zullen maken; doch de herhaling der lessen schijnt door veleu verzuimd te zullen worden. Wanneer en waar is die oorlog begonnen (Rud. p. 249; Bi. 272; C. 419; E. 116. Aanm. M. 161. A; Sp. 585, A. 2; K. 268, Aanm. 2.) gevoerd te worden? Wij weten (het) niet; de zaak schijnt onderzocht te moeten worden.

LVI.

Ik wil wel tot u komen, maar ik kan mijn vader niet alleen laten; noch ook durf ik alleen van hier vertrekken, omdat de weg gezegd wordt niet veilig genoeg te zijn. Wanneer wij eene reis ondernemen, plegen wij altoos eenige reisgezellen met ons te nemen, omdat wij niet willen alleen zijn. Ik zoude wel met u willen zijn, indien ik konde, doch morgen zal ik van hier moeten weggaan; misschien zal

ik weldra terugkomen, als ik verlof zal kunnen krijgen; zoo niet, zal ik aldaar moeten blijven; bijaldien ik mijn vertrek zal hebben uitgesteld, en ik mij niet naar elders zal begeven, wensch (*velim*) ik u en al onze vrienden bij mij te hebben en met ulieden over verschillende zaken te spreken. Ik ben nog niet begonnen dien brief te schrijven, want indien ik begonnen ware, zou ik u gewaarschuwd hebben; en in der daad hij schijnt geschreven te moeten worden, maar wie zal dat durven doen? Ik voor mij zoude hem wel durven schrijven, gelijk ik meermalen gezegd heb, indien het zonder gevaar geschieden konde; doch thans heb ik de zaak liever willen uitstellen. Velen willen rijk of beroemd worden, doch kunnen het niet, omdat zij hunne krachten daartoe niet hebben willen inspannen en liever werkeloos willen blijven. Zoodanige menschen houdt men voor lichtzinnig en zot.

LVII.

Vele niet geleerde menschen begeeren voor geleerd gehouden te worden, doch het zou zeer dwaas zijn een ongeleerde geleerd te noemen, en wie niets geleerd heeft moet door niemand voor geleerd gehouden worden. Gisteren was ik begonnen alles nauwkeurig te beschrijven, doch heden heb ik besloten het geschrevene (Plur.) weder uit te wisschen en op nieuw te beginnen. Wanneer is het huis begonnen gebouwd te worden? Een ieder moet (is verplicht) de zijnen (te) beschermen, en het is niet geoorloofd anderen te haten; want die anderen haten, verdienen zelve voor hatelijk gehouden te worden. Wie aarzelt voor het vaderland en de onafhankelijkheid te strijden, verdient een lafaard genoemd te worden. Ik wensch wel u rijk en geëerd te zien, maar ik zal niet ophouden u aan te sporen en te vermanen. Wij kunnen niet in de zon zien; indien wij dit wilden doen, zouden wij blind worden. Wij moeten (zijn verplicht) vele dingen (te) doen, schoon wij niet willen; en wij worden dikwijls genoodzaakt te zwijgen, als (*cum*) wij spreken willen, of heen te gaan, als wij liever blijven willen. Ik weiger niet dit te doen, maar het kan niet geschieden; het is beter eene geschikte gelegenheid af te wachten. Hannibal had besloten den Romeinen den oorlog aan te doen; hij heeft niet gearzeld de Pyrenaeën en de Alpen over te trekken, en hij heeft zijne vijanden in Italië zelf durven aantasten.

LVIII.

Synt. R. 16; B. 20; Bi. 213; C. 98; E. 173; M. 252; 431;
Sp. 390; K. 355.

Wij leeren nlieden de Latijnsche en Gricksehe taal, alsmede andere wetenschappen; indien gijlieden onderwezen wilt worden, moet gij moeite aanwenden. Andere onderwijzers hebben u lezen en schrijven geleerd. Gisteren heb ik u, Julius, uw boek gevraagd, doch gij hebt het niet gegeven; gij schijnt te veinzen; ik heb u niet geleerd dit te doen; waarom houdt gij uwe zaken voor mij verborgen? Als wij iemand (om) eene weldaad vragen, eischen wij niet van hem eene versehuldigde zaak; want, als hij wil, kan hij haar weigeren. Wie heeft leeren veinzen, verdient geen vertrouwen. Indien ik u niet vele nuttige dingen geleerd had, bij voorbeeld rekenkunde, meetkunde, taal-kunde enz., zoude ik geene (*non*) dankbaarheid van u vergen; zoo gij evenwel ondankbaar wilt zijn en schijnen, zult gij ook door allen ondankbaar genoemd worden, en ik zal de zaak voor niemand verbergen. Men moet nooit schandelijke dingen doen noch vragen, en slechte gewoonten moet men afleeren. Catilina, die verrader van zijn vaderland, onderrichte de jeugd in vele kwade bedrijven. Zoo gij voor goed gehouden wilt worden, (zoo) wil niet de ondeugden navolgen, dit bid ik u; immers het is altoos de eerste daugd geweest de ondegd te ontvlieden, en het is wel gemakkelijk anderen kwaad te leeren, doch het is voor moeilijker te honden het anderen af te leeren. Van anderen weldaden terug te vorderen is laag, het versehuldigde te vragen is niet berispelijk; dit pleegt meermalen te gebeuren. Indien ik wist te ontveinzen, zoude ik bij u niet voor boosaardig doorgaan; doch ik heb die kunst niet geleerd.

DATIVUS.

LIX.

Synt. R. 25; B. 26; Bi. 216; C. 149; E. 177; M. 265;
Sp. 470; K. 373. 374.

Uit zekere planten en kruiden kiest men geneesmiddelen voor ziekten en wonden. Zaleucus en Charondas hebben wetten voor hunne medeburgers geschreven. Voor Achilles en Aeneas heeft de god Vnl-

canus wapenen vervaardigd. De weg tot lof en eer staat voor allen open, en pleegt voor niemand gesloten te zijn. Faustus zorgde voor de opvoeding van Romulus en Remus, de stichters der stad Rome. Tiberius verzocht voor zijn zoon het praetorschap. Grijsaards schijnen somtijds te zorgen voor eene volgende eenw, wanneer zij boomen planten niet voor zich, maar voor de nakomelingschap. Voor u heeft men goed overlegd, voor mij slecht. Goede burgers zijn gewoon te zorgen niet alleen voor zich en de hunnen, maar ook voor het gehele gemeenebest. Voor ons schijnt er geen gevaar te vreezen te zijn, maar voor het vaderland en de onzen. De eerlijke naam der ouders pleegt voor de kinderen het grootste huwelijksgoed te zijn. Voor gicrigaards kan het geld eene straf genoemd worden, en de hebzucht zelve wordt niet zonder reilen voor de menschen het grootste kwaad geacht. Uwe vrienden waren slechts voor u bezorgd, voor zich waren zij niet bevreemd. Kunsten en wetenschappen zijn voor de armen rijkdom, voor de rijken een siernaad, voor de jeugl en den ouderdom eene verlustiging.

DATIVUS.

LX.

Synt. R. 26; B. 32; Bi. 220; C. 160; E. 184; M. 271;
Sp. 469—475; K. 373.

De akkerbouw is voor geheel het menschdom nuttig en heilzaam; door de Ouden werd hij reeds gehouden voor den grondslag en het beginsel der burgerlijke samenleving. De slaap wordt zeer gelijk aan den dood genoemd, en de dood is allen schepselen gemeen. Een slechte raad is dikwijls voor den raadgever het ergste, want wie zal dezen niet haten? Tegenspoed schijnt meestal een kwaad, doch in der daad is hij den meesten menschen zeer nuttig, ja noodzakelijk; immers aan God is het heil der stervelingen aangenaam. De voorspoed zou den menschen dikwijls verderfelijk zijn; want zoo hij ons nooit verderfelijk ware, zouden wij altoos door hem gevolgd en vergezeld worden. Ons leven is dagelijks den dood naderbij, en den ouderdom noemen wij met recht aan den dood nabij. De straf zij (Imper.) gelijk aan de misdand, en de wet zij den braven gunstig, den boozen vijandig. Sommige zaken schijnen den geschiedschrijvers niet bekend geweest te zijn; want indien zij (het) geweest waren; zouden zij

daarover niet gezwezen hebben. Italië was oudtijds aangrenzend aan Gallië en Gallië aan Germanië. Aan luie knapen pleegt elke arbeid zwaar te *vallen* (*sum*), den vlijtigen en werkzamen is alles licht. Cicero was zeer bevriend aan Atticus, doch Clodius was de grootste vijand (Superl. van *inimicus*) van Cicero.

LXI.

De zonen schijnen meestal den vaders niet geheel ongelijk te zijn, maar ook dikwijls is het karakter des vaders den zoon niet eigen. Het was een spreekwoord den Ouden reeds bekend: de dageraad is den Muzen gunstig; alle knapen en jongelingen moeten dit onthouden. De eenvoudigheid van zeden en de gestrengheid der tucht schijnt voor het Romeinsche gemeenebest zeer heilzaam geweest te zijn. De gezindheid der menschen is dikwijls niet met de rede overeenstemmend. De ondeugden worden somtijds gezegd aan de deugd. aangrenzend te zijn; niemand evenwel achte ze prijzenswaardig. Dit jaar is voor mij en de mijnen zeer treurig geweest; indien God ons niet genadig ware geweest, zoude ons lot te bejammeren zijn. Het zal ulieden niet moeilijk zijn de Latijnsche en Grieksche taal aan te leeren; doch wie de luiheid aanhangt, is zich zelven vijandig, hatelijk voor anderen en lastig voor zijne leermeesters. Ik acht dit voor u geene (*non*) blijde tijding, en voorzeker schijnt gij u niet te zullen verheugen; noch ook voor mij is zij blijde, doch wij willen evenwel niet bedroefd zijn; laat ons elkander troosten. Voor vermoeiden is elke grond (*humus*) eene legerstede. Behalve de rede is den mensch alles gemeen met de dieren, en het vaderland is hem boven alles dierbaar. Al wie een leven bemint, overeenkomstig met de wet der natuur, leeft vrij. Dit is voor u, voor mij en voor ons allen genoeg.

DATIVUS.

LXII.

Synt. R. 27; B. 24; Bi. 217; C. 154; E. 178; M. 266;
Sp. 467; K. 365, 366.

Wie heeft u dit gezegd of bericht, en wie heeft u dit ooit kunnen zeggen of berichten? Ik voor mij zoude u nimmer dit boek gegeven hebben, indien gij mij de waarheid (Plur.) niet beleden hadt, want men moet niet liegen. God pleegt den menschen vele dingen

zoo wel te geven als te ontnemen, tot hun (door *is*) welzijn; doch meermalen wordt deze zorg van God door de menschen uit het oog verloren. Ongelukkige toevallen schrijven wij meestal toe aan de menschen, gelukkige aan ons lot. De boosheid van weinigen is voor allen gezamenlijk dikwijls een onheil geweest. Mijn broeder heeft mij onlangs een brief geschreven over eene zaak van groot belang; waarom heeft hij die niet aan u opgedragen? Spreek weinig, hoor veel; vooral wanneer iemand u iets aanraadt of onderricht, leen (dan) aandachtig het oor aan den aanradende of onderrichtende; zoo zult gij altoos vele nuttige (dingen) leeren, niet voor de school, voor uwe onders of leermeesters, maar voor u zelven en uw eigen leven. Indien gij aan uw vriend iets hebt opgedragen, en deze uwe zaak heeft op zich genomen, is hij zijn dienst aan u verschuldigd; doch wederkeerig, zoo gij iets aan uw vriend beloofd of toegezegd hebt, moet gij het volbrengen, anders zal men u met recht berispen en laken. Vertrouw geene (Synt. R. 64; B. 138; Bi. 270. A; C. 410; E. 217. S; M. 427) geheimen aan leugenaars; zij maken het ware onwaar (valsche).

DATIVUS.

LXIII.

Synt. R. 28; B. 29; Bi. 218; C. 155; E. 182; M. 267.

Dat kinderen aan hunne ouders; leerlingen aan hunne onderwijzers, alle menschen aan God gehoorzamen. Zeer dikwijls schaden ons de vermaken en is ons de smart van nut; doch als wij onze begeerlijkheden inwilligen, zijn wij meestal ons geluk in den weg. Aan ongelukkigen ontbreekt dikwijls en raad en troost; daarom laat ons ongelukkigen gunstig zijn, en als wij hun niet te hulp kunnen komen, (zoo) laat ons hen niet tegenstreven. Vele dingen behagen ons, maar mishagen anderen; over die zaak moet men niet redetwisten. Zoo wij ons op naarstigheid en werkzaamheid toeleggen, zullen niet licht weldenkende menschen ons misprijzen; dwalingen vergeeft men meestal. Die anderen benijdt, belaaft of belastert, benadeelt dikwijls zich zelven. Laat ons steeds gehoor geven aan het gezag van verstandiger menschen, en altoos voor wijzaren wijken; vooral laat ons niet boos worden op hen, die ons het beste raden, maar liever de raadgevin-

gen van welwillenden opvolgen; dit schijnt het beste te zijn. Indien gij mij eerder geantwoord en mij niet weerstreefd hadt, zou ik niet toornig op u zijn. Men moet den lengenaars niet gelooven en zijne vrienden niet vleien; doch wij kunnen ook alle menschen hun zin niet doen. Mij heeft men dit nimmer kunnen aan het verstand brengen. U alleen benijdt men niet; immers gelukkigen alleen is men gewoon te benijden, niet ongelukkigen. Men moet (zijne) vrienden sparen en zijne vijanden vergeven. Wie heeft ons dit geleerd?

LXIV.

Die de ondengden dient, en zijne begeerlijkheden niet beheerscht, verdient geen lof maar berisping; gemeenlijk veracht men hem, en hij is zijn verderf zeer nabij. Wanneer de boomen bloeien en alles groen wordt, schijnt de natuur ons aan te lachen. Laat ons anderen nimmer benijden of wangunstig zijn; laat ons liever het onrecht weerstreven en onze benijders vergeven. Wanneer gij eene ziekte genezen wilt, (zoo) leer vooraf de gesteldheid des lichaams kennen. Bij de Ouden dienden de slaven de vrijen, en de vrijen beheerschten de slaven; doch op het feest der Saturnaliën namen de slaven de plaats hunner (*onvertaald*) meesters in, en de meesters zelven bedienden hunne slaven. Toen Alexander de Grootte de stad Thebe verwoestte, spaarde hij het huis en de nakomelingen van den dichter Pindarus, die twee eeuwen voor hem in die stad geleefd had. Gisteren heb ik uwen zin gedaan, waarom hoont en dreigt gij mij heden? Kom mij liever te hulp. Anderen van nut te zijn en genoegen te doen is altoos eigen geweest aan waldenkende menschen. Met deze dingen kan ik mij thans niet bezig houden; ik mistrouw de goede uitkomst daarvan. De zuster van Octavianus was gehuwd met Antonius den drieman, doch deze, zijne vrouw verstootende en de schandelijkste wellust bot vierende, heeft den oorlog ondernomen tegen Octavianus; in dezen oorlog evenwel heeft hij voor zijn vijand gezwicht. In gevaren werd bij de Ouden door offeranden een smeekgebed gedaan aan de goden. In den oorlog spaart men noch de vijanden, noch hunne bezittingen. Men moet mij vergeven, ik heb onwetend misdaan. Ik ben nog niet overtuigd en zal nooit overtuigd worden. Wien hebt gij kunnen overtuigen? Niobe werd gezegd getrouwd geweest te zijn met Amphion, den stichter van Thebe.

LXV.

Videor met een Dativus.

Nar. § 10.

Misschien schijn ik u weinig naarstig toe, doch wederkeerig schijnt gij mij toe weinig bescheiden te zijn. Indien wij gezegd worden aan onze vrienden en goede bekenden geen hulp te hebben aangebracht, schijnen wij evenwel ons zelven toe genoeg gedaan te hebben naar de omstandigheden en onze vermogens. Uw broeder heeft mij altoos toegeschenen de onbeschaamdheid van vele menschen te hebben tegengegaan, doch dit schijnt velen toe niet wel gedaan te zijn. Agesilaüs wordt door Cornelius Nepos verhaald aan de bevelen der afwezige overheden gehoor gegeven te hebben; en in deze zaak zal hij altoos aan de meesten toeschijnen grooten lof te hebben verdiend. Ik sehcen u toe nimmer mij met uwe zaken te willen bezig houden; gij bedriegt u; gij daarentegen hebt mij toegeschenen tamelijk voorbarig over mij geoordeeld te hebben. Dikwijls schijnen ons zekere menschen aanmatigend en verwaand te zijn, omdat zij ons niet vleien, maar ons veelmeer tegenspreken; doch deze handelwijs zal den verstandige ongerijmd toeschijnen; ik althans, zoo ik u daarom verwaand toescheen, zoude u zot en kleingeestig noemen. Ik schijn mij toe dit te zullen doen; doch dat schijnt ons toe niet te moeten geschieden. Wie zich zelven wijs toeschijnt, is meestal voor dwaas te houden, en wie anderen dwaas toeschijnt, verhergt somtijds voor de menschen zijne wijsheid.

ABLATIVUS.

LXVI.

Synt. R. 32. 33; B. 38. 45. a; Bi. 104; C. 165. 1. 2; E. 159. 1. 2; M. 278. 279; Sp. 448—450; K. 408 volg.

Rijkdom door veel arbeid verkregen, wordt veeltijds door brand of schipbreuk verloren; de dengd zwicht voor geene onheilen, en gaat door geene ongevallen verloren. De ondeugd misleidt ons somtijds door een schijn of schaduw van deugd, doch de glans der deugd zelve schijnt ons door geene ondengden verduisterd te kunnen worden. De hardste steenen kunnen door het weke water uitgehoid

worden, en wederkeerig befrist dat weeke water door de koude en wordt zeer hard. Door rede en beleid, niet door geweld van wapenen, moeten der menschen gemoederen bestuurd worden. Wij allen worden door de zucht naar lof voortgetrokken, en de beste mensch (*optimus quisque*) schijnt mij dikwijls toe het meest door roemzucht geleid te worden. De waarlijk wijze en rechtschapene man zal, schoon hij ook door honger verteerd worde, aan anderen de spijs niet ontnemen. Sommige menschen leven van vleesch, andere van visch (*Fluv.*) andere van melk en kaas, andere van veldvruchten en moeskruident, doch beschaafde natiën voeden zich met verschillende spijzen. Wie uit vrees voor straf van de euveldaad wordt afgeschrikt, moet niet voor een rechtschapen man gehouden worden. Over vele dingen plegen de menschen te oordeelen uit haat, liefde, begeerlijkheid, gramschap, smart, vrees, of uit eenige andere hartstocht. Dit doen, kunnen zich licht bedriegen. Weinige menschen komen door honger en dorst om het leven. De goden werden door de oude dichters gezegd zich met ambrozijn en nectar te voeden.

LXVII.

Varius heeft Drusus met het zwaard uit den weg gernimd, doch Metellus heeft hij door vergift gedood. De viervoetige dieren zijn meestal bedekt met haar of wol, de vogels met vederen, de visschen met schubben; doch de mensch, als hij niet naakt gaat, kleedt zich (m. z. Th. 43) of met huiden van dieren, of met kleederen door kunst gemaakt. Ik heb mij verhengd over uw voorspoed, doch ik heb smart gevoeld over het ongeval mijner vrienden en goede bekenden; zij schijnen mij toe te beklagen (m. z. Th. 35) te zijn. Wie zal zich op ondengden of euvel daden beroemen? Of wie wil voor ondengend en snoed gehouden worden? C. Iulius Caesar is door saamgezwoenen vermoord geworden, doch Octavianus Augustus is aan eene ziekte gestorven; beiden hebben over de Romeinen geheerscht. Vele krijgsheden worden door de vijanden gedood, of komen om aan ontvangen wonden; sommige ook sterven van vermoeienis en gebrek; zoo lang zij evenwel ongedoerd blijven, kunnen zij zich tegen alle geweld met hunne wapenen verdedigen. De Europeanen, onder alle volken door beschaving van geest uitmuntend, hebben zich nuttig betoond

voor het menschelijk geslacht door de uitvinding van zeer vele nuttige dingen. Beschaafde en met kennis uitgeruste menschen worden overal geacht en aangezocht; de weg tot lof en eer staat voor hen open. Die aan de koorts lijden, kunnen niet gezegd worden welvarend te zijn. Bij de Romeinen werden de verraders des vaderlands door een gerechtsdienaar met de bijl onthalsd. Sommige dieren plegen met een strop gevangen te worden. Met een schip ben ik hierheen gekomen, doch de reis heeft mij niet behaagd, ik wil dus te voet (als voetganger) van hier terugkeeren.

VERVOLG.

LXVIII.

Synt. R. 34; B. 35; Bi. 192; C. 165. 4; E. 155; M. 277;
Sp. 444; K. 415.

Vele menschen zijn wel aanzienlijk van geboorte, doch van zeden losbandig, rijk aan geld, doch arm aan deugden, schoon en sterk van lichaam, doch loom of snoed van ziel; wat moet men van (*de*) zulke menschen hopen? De metalen worden door de natuuronderzoekers (m. z. Th. 16) naar de hardheid, de kleur, den glans en de zwaarte onderscheiden. In schoonheid, doch niet in lichaamskrachten, overtreft de mensch alle dieren, doch dit zou den mensch weinig baten, indien hij hen ook niet door verstand, rede en beleid overtrof. Polybius, van landaard en taal een Grick, niet onaanzienlijk van geboorte, heeft, (als) balling in Italië onder de Romeinen verkeerende, de geschiedenis van den tweeden Punischen oorlog met veel nauwkeurigheid beschreven; een niet gering gedeelte van dit werk evenwel is door de vernieling des tijds verloren gegaan. De keizer Titus was van zoo groote liefvalligheid en edelmoedigheid, dat (*ut*) hij niemand iets weigerde, en van zoo groote inschikkelijkheid, dat (*ut*) allen de toegang tot hem openstond; dit is in een vorst ten sterkste te prijzen. Pompeius en Caesar waren niet van dezelfde gezindheid, doch in aanzien en oorlogsmoed schijnen zij ons bijna gelijk te zijn geweest; indien zij niet van zoo groote heerschzucht geweest waren, zouden zij de vrijheid van het Romeinsche volk niet te gronde geholpen hebben. Verdiensten benijdt men doorgaans.

Synt. R. 85; B. 39; Bi. 202; C. 177; E. 163 a, 3; M. 282;
Sp. 424; K. 426.

In Indië vindt men dieren van eene ongewone lichaamsgrootte en van de grootste krachten; somtijds worden zij levend gevangen en voor een grooten prijs aan de Europeanen verkocht. Deugd, wijsheid en hoop zijn niet voor geld te koop; kennis en geleerdheid zijn slechts veil voor ijver, werkzaamheid en naarstigheid. De Romeinsche ridders waren gewoon de openbare inkomsten voor veel samengebracht geld te pachten, schoon onder hen mannen waren van grooten rijkdom. Over vele menschen, nitstekend door geboorte en aanzienlijkheid van geslacht, zwijgt de geschiedenis; misschien zon zij over hen niet zwijgen, zoo zij ook in deugden hadden uitgeblonken, of door verdiensten jegens het vaderland hadden uitgemynt. Erbcwijzen moeten nimmer voor geld verkocht worden. Zoo gij dat boek niet voor een al te hoogen prijs gekocht hadt, zoudt gij het weder kunnen verkoopen; doch nu zult gij het niet dan (*non nisi*) voor een minderen prijs kunnen verkoopen, en alzoo zult gij u zelven benadeeld hebben; zich zelven te benadcelen nu is dwaas, en door niemand goed te keuren. Dit huis is te koop voor tien duizend gulden, doch het zal voor dien prijs niet verkocht worden; men koopt zulke huizen niet voor zooveel gold. Eene belangrijke zaak pleegt niet weinig te kosten. Voor hoeveel hebt gij dat huis en die buitenplaats gchruurd? Voor zeven honderd (*Numerale distribut.*) gnliden. Deze zaak is mij hoog te staan gekomen. De onkosten van dat proces werden door de scheidslieden op vijf duizend gnliden geschat. Voor dien prijs had men een geheel huis kunnen koopen.

Bij de Romeinen heeft door vernuft en geleerdheid uitgemynt de fabelschrijver Phaedrus, een Thraciër van landaard; deze schijnt aan keizer Augustus zeer behaagd te hebben, want in het eerst was hij een slaaf, en naderhand is hij door dexten met de vrijheid begiftigd geworden. Zij die van (*e, ex*) slaven vrij waren geworden, werden vrijgelatenen genoemd, en deze vrijgelatenen schijnen geenszins van den

ergsten toestand, maar in vele opzichten aan vrijgeborenen gelijk geweest te zijn. Deze zaak zal, zooals het mij toeschijnt, voor u zeer nuttig, doch voor mij zeer schadelijk te houden zijn; voorzeker zal zij voor ons niet van dezelfde waarde zijn. De verloopende tijd kan voor geene schatten der geheele wereld terugggekocht worden; veel acht ik voor goud veil, maar niet alles. Wie van lichaam welvarend is, is daarom niet krank van geest, en die in lichaamskracht uitmunt, vermag dikwijls weinig met den geest en met het verstand. Dit heeft mij altoos het beste toegeschenen, anderen naar (*pro*) krachten hulp te verleenen. Voor geld verschaffen wij ons vele dingen, als schoone kleederen, kostbaar huisraad, uitgezochte lekkernijen; doch wie heeft zich voor geld alleen kennis en geleerdheid, wie ware vrienden kunnen verschaffen? Deze zaak blijkt aan allen duidlijk, en men kan haar niet ontkennen. Menschen moet men niet schatten naar hunne lichaamsgrootte of houding, noch ook naar hun uiterlijken opschik; maar naar (hun) geest, (hun) karakter en (hunne) deugden. Scipio met den bijnaam (van) Africanus de jongere, heeft Carthago, eene stad van Africa, verwoest.

Synt. R. 36; B. 40. a.; Bi. 196, 197; C. 182; E. 161; M. 283, 284;
Sp. 430; K. 417.

Arabië heeft overvloed van wierook. De zee is vol van allerhande visschen en zeemonsters. Bijna geheel Spanje was ondtijds vervuld met mijnen van goud, zilver, koper, ijzer en lood. Het eiland Delos was vol rijkdom. De rijken van Azië schijnen altoos overvloed gehad te hebben aan goud. Antiochia, eene stad van Syrië, was eertijds vol van zeer geleerde mannen. De gierigaard wordt door geene winst verzadigd; hij is rijk aan geld, doch hij mist eene groote zaak, gezond verstand. Van schuld vrij te zijn, wordt gezegd een groote troost te zijn; en men kan zulks niet ontkennen. Die gemis hebben aan kalnte van ziel schijuen mij toe behoefte te hebben aan de lessen en vermaningen der wijsheid. Indien wij van onze vrijheid beroofd waren geworden, zonden wij voor zeer ongelukkig te houden zijn. De ouderdom pleegt niet alleen niet beroofd te worden van beleid en gezag, maar zelfs (daarmede) verrijkt te worden. Verstoken van de

raadgevingen, beloften en voorschriften mijner vrienden, ben ik in dit ongeluk vervallen; men moet mij dus deswegens niet berispen maar eer beklagen. Hannibal was van eene ongelooflijke vlugheid van geest, en eene verwonderlijke volharding; uit Italië naar Africa teruggeroepen zijnde, heeft hij nieuwe belastingen ingevoerd en alzoo de schatkist zijns vaderlands met veel geld verrijkt. Wat baat het ons overvloed te hebben aan rijkdom, indien wij van kalnte der ziel verstoken zijn? Zulk een levenstoestand schijnt mij toe zeer te beklagen te zijn.

VOORBEELDEN MET EN ZONDER PRAEPOSITIONES.

LXXII.

M. zie Naricht § 11.

Door de natuur is alles wel ingericht. Van nature verschillen de menschen van de redeloze dieren. Van de natuur der dingen spreken vele wijsgeeren. Van de natuur zelve ontvangen boomen, planten en dieren hun voedsel. Met onze vrienden en bekenden plegen wij gastmaal te houden. Met ijzeren werktuigen verbreken wij een muur. Wij rijden met een wagen door de stad, en met een schip varen wij over zee. De stieren verdedigen zich met hunne horens. Hannibal heeft Sagantum met geweld veroverd. Met onze vijanden voeren wij oorlog. Met groote moeite heb ik die zaak ten einde gebracht. Menschen met zwaarden en stokken waren bij de denr geplaatst, doch onze vijanden waren met pieken gewapend. Dagelijks had ik zeer geleerde mannen bij mij, en met hen heb ik zeer gemeenzaam geleefd. Menschen, aan boozc lusten overgegeven, verdienen met de redeloze dieren vergeleken te worden. Van wien spreekt gij? Van wien hebt gij die boeken ontvangen? Alexander, op het punt van te (*zullende*) sterven heeft den ring van (*de*) zijn vinger getrokken en dien aan Perdicas gegeven. Alle burgers zijn van de markt verjaagd geworden. Cato was afkomstig van de bevoorrechte stad Tusculum. Vóór dezen dag heb ik u voor braaf gehouden, van dezen dag af zult gij mij tocschijnen ondeugend te zijn. Het past te strijden voor het vaderland, voor de wetten, voor de vrijheid; doch het vaderland voor goud te verkoopen verdient voorzeker de ergste straf. Voor één gedicht heeft zeker dichter honderd talenten ontvangen. Voor (in tegenwoor-

digheid van) het Romeinsche volk heeft Cicero vele redevoeringen gehouden; doch hij heeft ook voor (*in*) de rechtbank voor vele beklagden, zooals voor Roscius van Ameria, voor Milo en anderen gepleit.

LXXIII.

Tiberius Gracchus, uit een edelen stam gesproten, was door de zorg zijner moeder Cornelia, de dochter van Scipio Africanus, van kindsbeen af door de Griekse letteren gevormd; doch toen hij de rechten des volks tegen den senaat en den adel poogde te verdedigen, is hij in een volksooploop door (middel van) geweld overmand, en door Publius Scipio Nasica gedood. Over dezen volksooploop en zijne oorzaken schijnen de Romeinen zelve reeds verschillend geoordeeld te hebben. Volgens (overeenkomstig met) de natuur te leven, heeft mij altoos het beste toegeschenen. Naar (volgens) uw goedvinden heb ik deze zaken geschikt. Naar (in evenredigheid van) de menigte van menschen en naar den roem (hunner) dapperheid waren de grenzen der Helvetiërs, zooals het hun toescheen, te beperkt. Naar mijn gevoelen is zulks af te keuren; ook is het niet geschied op mijn raad. Naar de oudste wetten der Romeinen was het geoorloofd (zijn) slaaf straffeloos te dooden; want de oude Romeinen hadden over hunne slaven het recht van leven en dood. Wij moeten altoos naar onze krachten handelen. Uit zaden komen planten en boomen voort. Uit alle plaatsen zijn er geleerden hierheen gestroomd. Hij was één mit velen. Van het kleinste en geringste is het Romeinsche gemeenbest zeer groot en zeer bloeiend geworden. Wij menschen bestaan uit ziel en lichaam. Elke rede bestaat uit het onderwerp en de woorden. De dampen stijgen uit de aarde en uit het water hemelwaarts op. Door (middel van) een brief ben ik van die zaak onderrecht geworden, en door onderhandelaars hopen wij haar tot een gewenscht einde te brengen.

PLAATSBEPALING.

LXXIV.

Synt. R. 39, 40, 41; B. 23; Bi. 192. 6, 206, A; C. 48, 211, 213—218, 220, 221, 226, 230; E. 167, A; M. 254, 299, 320; Sp. 381, 382, 383; K. 361, 427.

Rome, de hoofdstad van het Romeinsche rijk, was gelegen in Latium, een landschap van Italië. Op het eiland Creta schijnen reeds odtijds

zeer vele merkwaardige steden gebloeid te hebben; deswegens hebben de oudste Grieksche dichters dit eiland honderdstedig genaamd. Te Alexandria in Aegypte was eene vermaarde boekerij; deze bestond uit vele duizenden boekdeelen, doch zij wordt gezegd door de Arabieren verbrand en geheel vernield te zijn; dit verlies is zeer te betreuren. Solon, een van de zeven wijzen van Griekenland, de zeer beroemde wetgever der Atheners, schijnt geboren te zijn op Salamis, een eiland van den Saronischen zeeboezem, doch hij heeft geleefd te Athene, eene stad van Attica, en hij wordt daarom ook een Athener genoemd. Archimedes was geboren en heeft geleefd te Syracuse, de hoofdstad van het eiland Sicilië; doorgaans houdt men hem voor den grootste (*princeps*) der wijskundigen van den ouden tijd. Op deze plaats is het niet geoorloofd te blijven; wij zullen trachten naar elders te gaan. Cicero en Marius waren geboren te Arpinum, Horatius te Venusia, Ovidius te Sulmo, Vergilius te Andes, een dorp nabij Mantua, Plantus te Sarsina; al deze steden waren in Italië gelegen, doch Terentius had Africa tot vaderland. Hannibal, geboren te Carthago in Africa, maar opgevoed in de legerplaats van zijn vader in Spanje, is door den oorlog tegen de Romeinen beroemd geworden. Dit moet men opmerken, schoon het door velen niet opgemerkt schijnt te zijn.

VERVOLG.

LXXV.

Scipio, naderhand hijgenaamd Africanus de jongere, is met een leger naar Africa overgestoken, en heeft aldaar, bij Zama, Hannibal geslagen. Hannibal overwonnen zijnde is naar Hadrumētum, eene stad op de kust van Africa, geweken; te Hadrumētum heeft hij de overigen uit de vlucht verzameld. Naderhand is hij uit Africa naar Syrië tot koning Antiochus gevlucht, en hij heeft dezen niet haat jegens de Romeinen tot den oorlog tegen deze aangezet. De Carthagers zonden den gevangen veldoverste Regulus naar Rome tot den senaat; doch Regulus raadde den senaat den vrede niet aan, en aarzelde niet om naar Carthago tot zijn gevangenschap weder te keeren, alwaar hij gezegd wordt de wreedste martelingen te hebben ondergaan. Cicero, naar Griekenland vertrokken zijnde, heeft zich eenigen tijd te Athene bij den wijsgeer Antiochus opgehouden: van daar begaf hij zich naar het

eiland Rhodus, doorreisde een gedeelte van Klein-Azië, en keerde met kennis verrijkt naar Rome terug. Zoo ik eene reis te doen had naar Londen, Parijs, Weenen, Constantinopel of Napels, naar Sicilië, Griekenland of Egypte, zou ik niet zonder een goeden reisgezel willen vertrekken; en van die reis naar huis teruggekeerd zijnde, zou ik voorzeker aan mijne bekenden veel van die landen en steden trachten te vertellen; want te huis mocht men nitstallen wat men op reis heeft opgedaan. Gister zou ik naar buiten (naar mijn landgoed) vertrekken, doch ik heb thuis moeten blijven, omdat mijn vader bij (tot) mij gekomen was; immers deze woont op het land en komt zelden in de stad; thans evenwel is hij wederom uit de stad naar huis teruggekeerd.

VERVOLG.

LXXVI.

De Romeinsche ballingen waren veeltijds gewoon zich uit Italië naar Griekenland, bij voorbeeld naar Athene, naar Mitylene of naar het eiland Rhodus te begeven. Xerxes, de Grieken met den oorlog willende aantasten, heeft een ontzaglijk leger uit Azië over den Hellespont naar Europa doen oversteken (m. z. Rud. 304; B. 17, a; Bi. 215; C. 210 f; E. 175; M. 255; Sp. 508, Aanm. 2; K. 350); doch door de Grieken overwonnen en verslagen zijnde, is hij alleen langs (Ahlut.) denzelfden weg uit Griekenland gevlucht, en alzoo met schande overladen naar huis teruggekeerd. De wijsgeer Euclides was gewoon dagelijks, met eene vrouwen-kleeding omhuld, met (*cum*) levensgevaar van Megara naar Athene te gaan tot zijn leermeester Socrates; nadat hij aldaar overnacht had, ging hij op dezelfde wijs van Athene naar huis terug. Dezen Euclides mocht men niet verwarren met Euclides den wijskundige uit Alexandria, eene stad van Egypte, afkomstig. De Romeinen voornemens zijnde om van Rome of uit eene andere stad van Italië naar Griekenland te reizen, pluchtten uit Brundisium naar Dyrrhachium, eene stad op de kust van Epirus gelegen, over te steken; althans zoo zij verder de reis niet ter zee, maar over land wilden doen. Vele schepen kwamen gister de haven binnen; alle kwamen van de zeereis terug, sommige van Oost-Indië, andere uit Amerika of van de kaap de Goede hoop, andere van verschillende plaatsen, van:

Londen, van Cadix, van Bordeaux, uit Portugal en Sicilië, van Genua, Napels en het eiland Malta, uit de Levant en de Zwarte Zee, van Smyrna, Constantinopel en Alexandria.

LXXVII.

Gister was ik willens van huis naar buiten (het land) te gaan; doch terwijl ik te huis was, heeft men mij den dood van mijn oom gebodschapt, die onlangs van eene lange reis naar huis was teruggekeerd; alzoo moest ik (m. z. Th. 36) te huis blijven, en de noodzakelijkste dingen van buiten (het land) ontbieden. Het koorn, wanneer het afgemaaid is, is men gewoon van den akker naar de schuur te vervoeren. Op sommige plaatsen worden er steenen gezegd uit de lucht op de aarde gevallen te zijn; men noemt ze luchtsteenen. Rivieren stroomen van de bergen of van het bovenste gedeelte van het land naar de zee af. De Romeinen hebben dikwijls een overvloed van koorn (Genet. partit.) uit Sicilië en Africa naar Rome overgebracht. Daedalus wordt gezegd op eene wonderbaarlijke wijze uit Creta ontvlucht, en door de lucht, door middel (*ope*) van vleugels, te Camac in Italië aangekomen te zijn. Lieden, die eene reis zullen (m. z. Th. 34) doen naar Italië, vertrekken gewoonlijk van Amsterdam, 's Gravenhage, Leiden of Utrecht, of uit die plaats waar zij wonen, eerst naar Parijs, doorreizen Frankrijk en Zwitserland, en trekken alzoo de Alpen over, of den loop van den Rijn tegen den stroom volgende, gaan zij van huis over Bonn, Keulen, Mentz, Straatsburg en Basel naar Zwitserland, vertoeven aldaar een tijdlang en zetten dan vandaar de reis voort naar Italië. Ik voor mij (*equidem*) ben nooit op die plaatsen geweest, noch ooit heb ik ter zee of te land eene reis gedaan; evenwel is mij zulks altoos toegeschenen zeer aangenaam te zijn.

TIJDSBEPALING.

LXXVIII.

Synt. 43, 44; B. 21, 47; Bi. 201, 210; C. 231—237; E. 163 a, 163 b; 169; M. 259. 300; Sp. 381; K. 360, 421, 422.

In de lente, bij ons vooral in de maand Mei, beginnen de boomen te bloeien en de gewassen te ontspruiten; in den zomer, dat

is, in de maanden Juni, Juli en Augustus, rijpen de vruchten, in den herfst zamelt men ze in, doch in den winter rust de aarde, en wordt aldan op vele plaatsen tot eene nieuwe zaaiing voorbereid. In het jaar zevenhonderd vier en vijftig vóór Christus is Rome gesticht, en in het jaar zevenhonderd zes en zeventig zijn de Olympiaden begonnen geteld te worden. In den tweeden Messenischen oorlog was Aristomēnes aanvoerder der Messeniërs. In tijd van vrede waren de Romeinen gewoon den tempel van Janus te sluiten. In de bloeiende tijden van het Romeinsche gemeenebest hielden vele Romeinsche geldhandelaars verblijf te Tralles, te Pergāmons, te Smyrna, te Apamēa en in andere plaatsen van Azië. In het begin van den tweeden Punischen oorlog zijn de Romeinen op verschillende plaatsen van Italië door de Carthagers geslagen geworden; doch toen men den oorlog naar Africa had overgebracht, en Hannibal uit Italië moest teruggeroepen worden, van dien tijd af (m. z. Th. 49) heeft de zaak voor de Romeinen een gunstigen loop gekregen, en de oorlog zelf is, achttien jaar nadat hij begonnen was gevoerd te worden, met (*ablat. instrum.*) de nederlaag der Carthagers geëindigd. Cicero is gestorven in het vier en zestigste jaar zijns levens.

LXXIX.

Ik ben van huis vertrokken tien dagen na den dood mijns vaders, niet lang vóór uwe aankomst. Hannibal heeft, zestien jaren nadat hij de Alpen was overgetrokken, Italië verlaten; korten tijd na zijne aankomst in Africa is hij door Scipio bij Zama overwonnen. Socrates heeft op den laatsten dag zijns levens, weinige uren voor zijn dood, veel geredeneerd over de onsterfelijkheid der ziel; en niet vele dagen te voren, toen (*cum c. Coni.*) hij gemakkelijk uit de gevangenis ontsnappen kon, wilde hij (het) niet. Vele jaren vóór dat Rome gesticht is geworden, is Dido in Africa gekomen; ongeveer drie eeuwen vóór dien tijd is Aeneas uit Troje naar Italië gevlucht. Homerns schijnt vele jaren vóór Hesiodus te hebben geleefd; immers hij wordt gezegd gebloeid te hebben in de tiende eeuw vóór Christus, tweehonderd jaren ongeveer na den Trojaanschen oorlog. Zestig jaren vóór dat Troje begonnen is belegerd te worden hebben de Argonauten een zeetocht naar de Zwarte zee en naar Colchis ondernomen, en dertig of veertig jaren

na die onderneming is de Thebaansche oorlog tusschen Eteocles en Polynices, de zonen van Oedipus, gevoerd. In den tijd van vier en twintig uren wordt de geheele aardbol door de zon verlicht, maar niet op één en denzelfden tijd. Alexander de Grootte is gestorven te Babylon, in het drie en dertigste jaar zijns levens.

VERVOLG.

LXXX.

Socrates bracht dertig dagen door in de gevangenis, den dood verwachtende; hij is gestorven in het jaar vierhonderd vóór Christus, het zeventigste van zijn leven. Gedurende acht jaren heeft Julius Caesar den oorlog in Gallië tegen verschillende volksstammen gevoerd. De zoon van Marcus Tullius Cicero was te Athene, geheele dagen en dikwijls een gedeelte van den nacht bij (in gezelschap van) den wijsgeer Cratippus; van dezen heeft hij veel geleerd. Plato is één en tachtig jaar oud zijnde (*natus*) juist op zijn geboortedag op een gastmaal gestorven. Slechts korten tijd ben ik afwezig geweest; indien gij toen aanwezig waart geweest, zoud ik op denzelfden tijd gekomen zijn, doch ik heb u gedurende dien ganschen tijd gewacht. Sommige dieren leven slechts éénen dag; andere dieren worden gezegd honderd en meer jaren te kunnen leven. De Romeinen kunnen gezegd worden vele eeuwen lang in Italië, Spanje, Gallië, Griekenland, Azië en Africa oorlog gevoerd, en ter zee en te land op verschillende plaatsen ontelbare gevechten geleverd te hebben, vóór dat zij tot zoo groot eene heerschappij zijn gekomen. De stad Veii is gedurende tien jaren door de Romeinen belegerd; in dien tijd heeft men aan de Romeinsche krijgslieden voor het eerst soldij betaald. Indien ik niet gedurende eenige dagen ziek geweest was en te huis had moeten (m. z. Th. 36) blijven, zou ik u reeds bezocht hebben.

LXXXI.

Keizer Augustus was zes en tachtig jaar oud, toen hij te Nola, eene stad van Beneden-Italië, zijn leven en zijne regeering eindigde. Twee jaren geleden ben ik bij u gekomen, voornemens (m. z. Th. 34) om eenige dagen op uw landgoed te vertoeven; doch toen waart gij niet te huis; op dien dag zelf waart gij van huis vertrokken, om over

Rotterdam, Antwerpen en Brussel eene reis naar Parijs, en vervolgens naar Zwitserland te doen; gij zijt zes maanden afwezig geweest, en korten tijd na uwe terugkomst van de reis heb ik de koorts gekregen en bijna een jaar lang aan de dordendaagsche koorts gesukkeld; dit (E. 133 A. 2; M. 345) is de reden, dat (*quod*) ik u in zoo langen tijd niet gezien heb. Vele knapen beginnen zich in het twaalfde of veertiende jaar van hun leven op de Latijnsche en Grieksche taal toe te leggen; sommige vertoeven zes of meer jaren op de school, en kunnen dikwijls dan nog gezegd worden weinig te zijn gevorderd; andere maken in den tijd van nauwelijks vier jaren vrij goede (*probabilis*) vorderingen, en zijn wegens hun ijver en hunne naarstigheid ten hoogste te prijzen. Mijn broeder is reeds twintig jaar geleden buiten 's lands vertrokken, en eerst voor weinige dagen heb ik een brief van hem ontvangen. Pompeius heeft in drie maanden den oorlog tegen de zeeroovers geëindigd. Cato heeft als grijsaard de Grieksche taal geleerd. In de maand Juli werd te Rome eene volksvergadering gehouden, en werden de consuls tegen het volgende jaar benoemd.

LXXXII.

Sedert dat gij voor twee jaren naar de Oost-Indië vertrokken zijt, schijnt gij mij toe in wezen en gestalte veel te zijn veranderd; zes jaren geleden heb ik uw vader voor het laatst te Amsterdam gezien; hij werd toen gezegd gedurende langen tijd ziek geweest te zijn; te Leiden ontmoette ik toen uwe broeders en zusters; doch ik moest (m. z. Th. 35) naar Rotterdam en Dordrecht vertrekken, en alzoo ben ik slechts korten tijd met hen geweest. In den Perzischen oorlog hebben onder de Grieken vele mannen geleefd uitstekend door oorlogsmoed; doch nadat zij vele jaren hadden gestreden tegen de heerschzucht van een buitenlandschen vijand, zijn zij begonnen de wapenen tegen zich (zelven) te keeren en elkander door onderlinge wonden af te maken; de Peloponnesische oorlog, gedurende zevenentwintig jaar door Grieken tegen Grieken gevoerd, heeft hunne krachten ondermijnd, en sedert dien tijd, dat is, na het jaar vierhonderd vóór Christus, kan de bloei en de kracht der Grieksche staten gezegd worden allengs te zijn verdwenen. Van kindsbeen af voedde Hannibal een dooddelijken haat tegen de Romeinen; zijn (*is*) vader Hamilcar had hem negen jaar oud zijnde, met zich naar Spanje genomen, en

toen hij nog geen (nog niet) vijf en twintig jaren oud was, ondernam hij zelf als opperbevelhebber dien (vermaarden) tocht over de Pyrenaeën en de Alpen naar Italië. Gij hebt mij tegen morgen bij u verzocht; ik was van huis afwezig, doch ik zal op den bestemden tijd komen.

ACCUSATIVUS MET DEN INFINITIVUS.

LXXXIII.

Synt. R. 18; B. 145—153; Bi. 273 volg.; C. 134—139, 352—361, 578—601; E. 223 volg.; M. 435—439; Sp. 626—632; K. 599—606.

Ik gevoel, dat ik ongelukkig ben, doch gij schijnt mij toe benijdenswaard te zijn. Gij hebt gezegd, dat gij niet welvaart, en gij wordt gezegd lang ziek geweest te zijn. Wij weten, dat wij sterfelingen zijn, en geen mensch is onsterfelijk. Wij zien, dat de vogels nesten bouwen voor zich en voor hunne jongen. Wij nemen waar (gevoelen), dat een spiegel effen, dat een vijl ruw, dat het ijs kond en dat steenen hard zijn. Ik geloof, dat gij gelogen hebt, althans gij schijnt de waarheid (*vera*) niet gezegd te hebben. Wij hebben vernomen, dat uw vader van buiten (m. z. Th. 77) in de stad is aangekomen, doch ook, dat hij morgen wederom van huis naar buiten zal vertrekken. Ik herinner mij, dat ik u meermalen gezien heb, niet in deze stad maar te Leiden of te Utrecht; ook heb ik gehoord, dat gij reeds aan mijn huis hebt willen komen. Met onze oogen zien wij, dat er een onderscheid is tusschen licht en duisternis; met onze ooren bemerken wij, dat er verschillende geluiden bestaan, en dat niet alle geluid aangenaam is. Wij zijn overtuigd (m. z. Th. 63) dat wij eenmaal sterven zullen, doch wij hopen doorgaans, dat wij lang zullen leven. Wij zijn verwonderd dat onze vrienden nog niet zijn te huis gekomen, doch wij hebben ons zeer verheugd, dat zij behouden zijn. Het heil des vaderlands wil, dat wij aan de wetten gehoorzamen, en vrede en eendracht bevorderen.

LXXXIV.

Sommige wijsgeeren beweerden, dat het zingenot het hoogste goed was; andere, dat zonder dengd niemand gelukkig kon zijn. De oude

Germanen gedoogden niet, dat er wijn bij hen werd ingevoerd, want zij waren overtuigd, dat de wijn voor lichaam en ziel schadelijk was, en den oorlogsmoed uitbluschte. Ik zie reeds vooruit, dat gij niet geprezen zult worden, en dat gij door uwe medeleerlingen zult worden overtroffen, doch gij schijnt mij toe zulks niet te achten. Onlangs heeft men mij bericht, dat onze oude makkers eene reis zullen ondernemen naar Italië; dat zij vervolgens van daar naar Athene en Constantinopel zullen gaan, en alzoo te land over Weenen, Regensburg, Straatsburg en Keulen naar huis zullen terugkeeren. Wat is er van die zaak te zeggen? Wie had gemend, dat dit ooit gebeuren kon? De ondervinding leert ons door ontelbare voorbeelden, dat alle menschen niet alleen aan den dood, maar ook aan vele onheilen zijn blootgesteld. Men heeft mij verhaald, dat op deze plaats een huis zal gebouwd en dat vervolgens een breede gracht daarom zal geleid worden; doch de werklieden hebben mij verzekerd, dat de grond aldaar hard en steenachtig is, en dat daarom dit werk niet zonder veel moeite zal geschieden (gemaakt worden). Gij schijnt mij toe verwonderd te zijn, dat ik niet tot u gekomen ben noch komen zal, doch ik beloof u, dat ik desniettemin voor uwe belangen zal zorgen (Th. 79).

LXXXV.

De Romeinse geschiedschrijvers verhalen ons veel van de daden der Romeinse koningen, bij voorbeeld: dat de stad Rome door Romulus en Remus is gesticht in het derde jaar der zesde Olympiade; dat de Sabijnsche maagden door Romulus zijn geroofd, en dat hij vele oorlogen met deze en andere naburige volken heeft gevoerd; dat Numa Pompilius hem is opgevolgd; dat deze drie en veertig jaren lang het Romeinse volk heeft beheerscht, en gedurende al dien tijd den vrede heeft bevorderd, daar (Th. 79) de oorlogen hem misshaagden; dat Tullus Hostilius, de derde koning der Romeinen, wederom meer geneigd was tot de oorlogen; dat hij de stad Alba longa verwoest en hare bewoners naar Rome overgebracht heeft; dat Ancus Martins den koophandel begunstigd en nabij den mond van den Tiber eene zeehaven met name Ostia gesticht heeft; dat Tarquinius Priscus, de vijfde koning, de stad met gebouwen verfraaid en Rome met een nieuwen muur omringd heeft, en dat Servius Tul-

lius, zijn opvolger, den staat het meest van nut geweest is, door de instelling van de burger-beschrijving, en door de verdeeling van het volk in klassen en centuriën; dat eindelijk de laatste koning Tarquinius, met den bijnaam Superbus, aan zijne heerschzucht toegevoende, noch den senaat, noch het volk ontzien heeft; dat hij door zijne wreedheid en trotschheid in den haat van allen, vooral der aanzienlijken, gekomen, en alzoo in het vijf en twintigste jaar zijner regeering uit Rome is verbannen geworden.

LXXXVI.

Inbo en Veto,
Naricht § 14.

Ik beveel u weg te gaan. Ik verbied u hier te blijven. Ik heb mijn zoon reeds meermalen bevolen dit natelaten. Ik zoude u niet verboden hebben dit te doen, indien het mij niet toescheen verderfelijc voor u te zijn. De bevelhebber heeft zijne soldaten bevolen de brug af te breken, en den vijand bedaard af te wachten, en hij heeft hun verboden voorwaarts te rukken en hun tegenstrijders het eerst (*ultro*) aan te tasten. Ik heb bevolen, dat hij vroegtijdig aanwezig zou zijn, en heb verboden, dat iemand (*quisquam*) weg zou gaan. Wij hadden bevolen, dat gijlieden aan uwe meesters zoudt gchooramen, en dat allen het hun gelaste zouden doen. Hij gaf bevel (beval), dat al de krijgsgevangenen weggevoerd en gedood zouden worden. Thrasylulus verbood, dat de wijkenden zouden mishandeld worden, en beval de burgers hun medeburgers te sparen. Manlius Torquatus beval (zijn zoon ter dood te brengen) dat zijn zoon ter dood gebracht werd. Hij had verboden (dit te doen) dat dit gedaan werd. Caesar had bevolen, al de krijgslieden op ééne plaats te verzamelen en vervolgens de legerplaats te verschanzen, want de vijand scheen hem te naderen. Als ik niet reeds bevolen had, al het mijne van hier weg te brengen, zoude ik gaarne (nog) eenige dagen bij u willen blijven. Hij beval de gezanten te vertrekken, doch hij verbood tevens over die zaak iets bekend te maken. Wij hebben bevel gegeven, alles tot ons vertrek gereed te maken.

LXXXVII.

Mij wordt bevolen u te onderwijzen, u wordt verboden mij te weder-

streven (Th. 63). Ulieden is bevolen dadclijk van huis te vertrekken. Ons allen wordt verboden iets tegen de wetten te doen. Men beveelt mij getuige te zijn, doch ik zal gaarne zien (gemakkelijk dulden), dat een ander getuige is. Men verbiedt hen, de handlangers der euveldaad te zijn, en de boosdoeners te begunstigen. Men heeft de tienmannen bevolen de Sibyllijnsche boeken te gaan onderzoeken. Men verbiedt ons, met slechten omgang te hebben, en aan vleiers gehoor te geven (Th. 64). Vele menschen schijnen de deugd te betrachten, en worden gezegd braaf te zijn, omdat men hen beveelt de ondeugd te haten en te ontvlieden; maar niet altoos gchooramen zij aan deze bevelen. Indien men mij niet verboden had deze boeken te lezen, zoude ik ze koopen; want zij worden gezegd voor een geringen prijs te koop te zijn. Ik heb nooit geloofd, dat men u verboden had dit te doen, maar ik ben overtuigd, dat men u bevelen zal het ontvangene terug te geven. Hij heeft mij gezegd, dat men ons verbieden zal deze koopwaren te verkoopen, want zij schijnen schadelijk voor de gezondheid te zijn. Ik begoor, dat gijlieden op de regels der syntaxis acht geeft, en ik beveel alle learlingen met de grootste zorgvuldigheid de fouten te vermijden; aan den naartige beloof ik, dat hem de prijs niet zal geweigerd worden.

LXXXVIII.

Ik weet, dat gij vertoornd zijt geweest op uw vader, en hem zijn zin niet hebt willen doen (Th. 63); ik voor mij oordeel, dat dit zeer dwaas en ten sterkste aftekeuren is, en dat gij u zelven door uwe halstarrigheid zeer hebt benaddeeld. Ik had niet gedacht, dat gij zulks gedaan zoudt (Nar. § 13) hebben, ja, ik had gemeend, dat gij, nit eerbied voor (Th. 18) uw vader, hem in alles te wille zoudt geweest zijn; geloof mij, allen zullen mij toestemmen, als ik zeg, dat het voor kinderen het grootste kwaad en de ergste ondengd is, (hun) ouders te weerstreven, en voorzoker zal een ieder met mij beweren, dat men (zijne) ouders vóór alle andere menschen moet eerbiedigen en in eere houden. Gij hebt mij onlangs geschreven, dat gij eerstdaags naar huis zult terugkeeren, doch ik oordeel, dat gij uwe reis niet moet (Th. 36) verhaasten; want ik geloof dat er vóór uwe terugkomst te huis niets zal verricht worden, maar dat, integendeel, onze vrienden de zaak zullen uitstellen. Het is erkend, dat men de wijsheid

niet voor goud of zilver koopen kan, en dat de wetenschap niet dan voor naarstigheit, werkzaamheid en ijver veil is. Wie heeft u bevoelen alle uwe boeken hierheen te brengen? Ik oordeel dat gij (er) vele ontheren kunt.

LXXXIX.

Ik verneem, dat er gestreden wordt, gestreden is en gestreden zal worden, en de onzen hebben vast besloten het vaderland met alle krachten te verdedigen. Het blijkt, dat de vijanden geslagen zijn, en het is waarschijnlijk, dat de oorlog thans geëindigd is, en dat de vrede zal gesloten worden. Het is waar, dat men niet gelukkig leeft, als men slecht leeft (*Coniunct.*), en dat een leven zonder de beoefening van wijsheid en deugd den dood gelijk te noemen is. Het is erkend, dat men vleiers en leugenaars niet vertrouwen moet, en dat boosdoeners te eeniger tijd zullen gestraft worden. Gaarne erkennen wij, dat men vele aanzienlijke en rijke menschen niet voor gelukkig houden moet (Th. 35), en dat vele ellendigen slechts gelukkig schijnen; en niemand zal toch ontkeppen, dat men niet gewoon is ellendigen te benijden. Niemand weet niet, dat de hebzucht een ondeugd moet genoemd worden, en dat de milddadigheid ten allen tijde en op alle plaatsen te prijzen is. Dat men sterven moet, weten allen, doch niet allen erkennen, dat men de noodzakelijkheid des doods niet moet vreezen. Dat kinderen (hunne) ouders moeten beminnen, dat de ondeugden door alle menschen moeten vermeden worden, dat wij onze vrijheid en die des vaderlands moeten bewaren en beschermen, dit alles hebben wij alieden reeds voor lang geleerd, noch zullen wij voor iemand (*quisquam*) de waarheid (het ware) verbergen (Th. 58).

VERVOLG. PRONOMEN REFLEXIVUM.

XC.

Synt. R. 47; B. 84; Bi. 373; C. 534; M. 351, 352;

Sp. 548, 549; K. 658—663.

Uw zoon heeft mij gezegd, dat hij morgen zoude heengaan en (dat hij) zijne boeken met zich zoude medenemen, maar ik geloof niet dat hij dat doen zal; immers hij had mij reeds lang beloofd, dat hij drie maanden ten mijnen huize zou blijven, doch hij schijnt mij een jongeling te zijn van een wispelturig karakter. Vele menschen oor-

deelen, dat zij ongelukkig zijn, omdat de fortuna hen niet begunstigt; doch wie heeft hun aan het verstand gebracht, dat voorspoed alleen de menschen gelukkig maakt? Hannibal, toen hij vluchtende uit Carthago tot Antiochus gekomen was, zeide tot dezen, dat hij zijn vader een eed gedaan had, dat hij nooit in vriendschap zou zijn met de Romeinen. Het behoort, dat eene wet kort is, en dat wij doen al wat (*quidquid*) ons door de wetten wordt bevolen te doen; niemand ontkenne, dat de wetten ook voor hem geschreven zijn. Alcibiades kon niet dulden, dat Athene, zijne vaderstad, overwonnen (en) den Lacedaemoniërs onderdanig was; terwijl hij in ballingschap was, hoopte hij, dat hij in (*in c. Accus.*) zijne vaderstad zonde hersteld worden, en poogde meermalen zulks te weeg te brengen, tot dat hij eindelijk, door het leger ontvangen, zich zelf den terugkeer naar zijn vaderland bezorgd heeft.

XCI.

Dezelfde Alcibiades leefde als balling gedurende eenigen tijd te Lacedaemon; aldaar was hij gewoon te verklaren, dat hij niet tegen zijn vaderland, maar tegen zijne vijanden oorlog voerde; dat hij zijn vaderland zeer veel van nut kon zijn, doch dat zijne vijanden hem juist om die reden hadden verdreven. Indien dit alles waar is, moet men bekennen, dat zijne vijanden niet hebben gezorgd voor het algemeen belang, maar hebben toegegeven aan hun (eigen) wrok. Vele spreuken van wijze mannen kunnen levens-lessen genoemd worden, zoo als: dat men de begeerlijkheden niet moet toegeven; dat men zijne vijanden moet vergeven; dat men de dengd moet beoefenen; dat men ongelukkigen moet ontzien; dat men smekenden moet te hulp komen; dat men niemand moet vleien, enz. Wie heeft ooit geduld, dat hem onrecht werd aangedaan, als hij het van zich kon (*Coniunct.*) afweren? Wie kan verbieden, dat wij zorgen voor de onzen? Die slechts veinst, dat hij bezorgd is, schijnt de zorg van anderen niet te verdienen. Wie heeft bevolen, dat dit gedaan werd? Die eenig kwaad bedreven hebben, ontkennen dikwijls dat dit door hen bedreven is, en trachten de schuld van zich (zelven) op anderen over te brengen. Hij zeide, dat zijne makkers hem hadden gchoond, dat hij die belediging niet kon verdragen, en daarom, daar hij niet wilde twisten, terstond naar huis was gegaan.

XCII.

De krijgslieden strijden dapper, als zij hopen, dat zij de overwinning zullen behalen, dat het vaderland gered zal worden, en dat hun roem zal vermeerderd worden. Alle goede burgers begeeren, dat het vaderland behouden zij, niet alleen, omdat zij zelven willen behouden zijn, maar ook omdat zij niet willen, dat hunne medeburgers omkomen. Wie gevoelt niet, dat de deugd ons gelukkig maakt, en dat hij zeer ongelukkig zou zijn (Naricht § 13), die aan de ondengden gehoor gaf. Zeker geleerd man zeide, dat een ongelceerd mensch hem allerellendigst toescheen. Toen Scipio een Romeinsch leger uit Italië naar Africa had doen oversteken, gelastten de Carthagers Hannibal Italië te verlaten, en naar huis terug te keeren. Door de wetten wordt ons verboden anderen te benadeelen, te belagen, en te lasteren; de plicht der rechtvaardigheid gebiedt ons ieder het zijne te geven. Wat zou (er van) worden, indien wij gedoogden dat anderen ons het onze ontroofden? Wij hadden gedacht, dat men den gansen nacht zou spelen en dansen, doch die meening schijnt ons bedrogen te hebben. Wij zien, dat het nu regent en hagelt, en wij hebben gehoord, dat het zoo even gedonderd heeft. Meermalen heb ik opgemerkt, dat dit op het einde van den winter en in het voorjaar pleegt te geschieden. Hij heeft mij te kennen gegeven, dat men hem verboden heeft over die zaak iets te reppen; maar ook tevens, dat hij niet dulden zal, dat anderen haar bekend maken.

PRONOMEN RELATIVUM.

XCIII.

B. 80. 81. 82. 83; Bi. 315. 2. 3; 318; C. 64—75;

E. 199; M. 348. 349; Synt. R. 11. 43;

Sp. 723 volg.; K. 340. 2.

Menschen, die goed geleefd hebben, vreezen den dood niet. Moe-
ders, die hare kinderen te veel toegeven, kunnen niet gezegd worden
hen te beminnen. De dieren, welke in de huizen der menschen wor-
den gevoed en welke den menschen huiselijke diensten bewijzen, noemt
men huisdieren. Hij, die de schandelijkheid niet dient, kan zich vrij
noemen. Solon zeide, dat slechts hij volkomen gelukkig kon genoemd
worden, wiens dood gernst was (*Coniunct.*). Het zijn onze onders,

aan welke wij, naast God, alles verschuldigd zijn. Niemand bewere,
dat wij hen niet, vóór alle andere menschen, in eere houden moe-
ten. Voor gelukkig is die man te houden, dien de gevaren van ande-
ren (*alienus*, Adi.) behoedzaam maken. De vlijtige landman plant boe-
men, wier vruchten hij zelf nooit zal aanschouwen. De geschiedsehrij-
vers verhalen, dat Alexander de Grootte geboren is in denzelfden
nacht, waarin de tempel der Ephesische Diana door Herostratus is
in brand gestoken. Socrates, dien het orakel van Apollo reeds voor
den wijsten verklaard heeft, is de stichter eener leer, aan welke
wij nog heden veel verschuldigd zijn, en door welke weldaad vele
menschen wijzer en beter geworden zijn. Men kan den slaap, door
welken wij verkwikt worden, eene weldaad van God noemen. Po-
pillius, door wien Cicero is gedood geworden, was te voren door hem
in eene halszaak verdedigd.

XCIV.

Mithridates, tegen wien eerst Lucullus, en daarna Sulla oorlog
gevoerd hebben, en die eindelijk door Pompeius den Grootte overwon-
nen is, moet onder de machtigste koningen en de moedigste en beste
veldheeren geteld worden. Iulius Caesar, naar (a) wien de volgende
keizers Caesars genoemd zijn, en wiens tijdgenoot Cicero was, was
uitgerust met die bekwaamheden, zonder welke niemand oudtijds te
Rome tot de hoogste eereposten kon geraken. Hij heeft veel geschre-
ven, waarvan slechts zijne gedenkschriften over den Gallischen en
burgeroorlog tot onzen tijd zijn gekomen. Bij de Laedaemoniërs was
eene soort van menschen, welke men Heloten noemde, en van welke
een groot aantal de landen der Laedaemoniërs bebonwde. Vrienden
en bekenden, met welke wij leven, wier hulp ons van nut is, aan wier
raad wij gehoor geven, van welke wij meermalen weldaden hebben
ontvangen, welke wij zelven niet zelden door onze vertroosting, raad-
geving of ons dienstbetoon hebben geholpen, wier omgang wij nau-
welijks missen (Th. 71) kunnen, en zonder welke ons het leven eene
zaak van geringe of geene waarde zou toeschijnen, moeten steeds
door ons geacht en nimmer verwaarloosd worden.

XCV.

Een vriend van mij, met wien ik verleden jaar eene reis naar

Frankrijk heb ondernomen, en wiens hulp en omgang mij zeer nuttig en aangenaam was, heeft mij te Parijs verlaten; hij zeide mij, dat hij noodwendig naar Londen moest vertrekken, want dat hij aldaar zaken van het grootste belang moest afdoen, en welker uitkomst hem (*ipse*) zeer twijfelachtig scheen te zijn. Ik heb vernomen, dat de boekverkooper, van wien gij verleden week uwe boeken hebt gekocht, diezelfde boeken voor een minderen prijs aan een ander verkocht heeft. De Appische weg, welke door den dichter Statius de koning (de koningin) der wegen genoemd wordt, geplaveid met vierkante rotsstenen, en langs welken vele begraafplaatsen der Romeinen waren, voerde van Rome naar Capua en was gemaakt door Appius Claudius, denzelfden, die naderhand de blinde is bijgenaamd; langen tijd daarna is diezelfde weg van Capua naar Brundisium voortgezet, hetgeen sommigen verhalen dat door Octavianns Augustus, anderen (dat) door Iulius Caesar gedaan is. De Ouden verhalen, dat Romulus, welke wij weten dat de stichter der stad Rome geweest is, door eene wolvin gezoogd is; op gelijke wijs Cyrus, door wien de heerschappij der Perzen is gevestigd, door eene teef, en dat Telephus, wiens vader men zeide dat Hercules geweest was, door eene hinde is gevoed geworden.

XCVI.

Naricht § 12.

Ik, die u verzeker, dat alle onze zaken tot een goed einde zullen gebracht worden, kan niet duden, dat gij daarover bekommerd zijt. Indien gij, die mij zeer dikwijls gezegd hebt, dat gij u nooit beangstigt (Th. 43), in deze tijden van een opgeruinden geest kunt zijn, wensch ik u van harte geluk; ons althans, die u beminnen, is zulks zeer aangenaam. Gij, rechters, die naar de wet oordeelt, moet aan de wetten gehoorzamen. Wij, die hem dikwijls te hulp zijn gekomen, schijnen thans door hem veracht te worden. Voorzeker is de aangenaamste lofspraak die, welke van hen komt, die zelve een waren en rechtmatigen lof verkregen hebben. Al wat (*quidquid*) de natuur heeft voortgebracht, kan elk in zijne soort volmaakt genoemd worden. Die voor dwazen geleerd willen schijnen, zullen voorzeker door geleerden voor dwaas gehouden worden; en die zich verbeelden, dat

zij door allen geprezen zullen worden, hun lof zal, om die reden zelve, gering en van weinig waarde te boulen zijn. Al wat eerlijk is, datzelfde worde ook nuttig geoordeeld; doch al de dingen welke ons nuttig zijn, zijn daarom niet eerlijk te achten. Alles, wat ook de menschen doen, kan gezegd worden onderhevig te zijn aan duizend toevalligheden; en niemand, wie hij ook zij, kan verzekeren, dat het huis, hetwelk hij bouwt, door hem zal bewoond worden.

XCVII.

De meesten kiezen hen bij voorkeur tot vrienden, van welke zij hopen, dat zij het grootste voordeel zullen trekken, en welke zij weten dat hun in zekere zaken van nut kunnen zijn. Ik ben verheugd, dat gij mij aanraadt, hetgeen ik weet, dat gij in eene gelijke omstandigheid zelf zoudt gedaan hebben. Met recht oordeelen wij, dat wij den omgang met die menschen, welke wij weten dat zich aan ondeden hebben overgegeven, moeten schuwen. Anaxagoras, die te Clazomænae, eene stad van Klein-Azië, geboren was, en van wien men verhaalt dat hij nooit in zijn leven gelachen heeft, wordt gezegd, toen hem de dood zijns zoons geboodschapt werd (*Coniunct.*), geantwoord te hebben: ik wist, dat ik een sterveling had voortgebracht. Het blijkt, dat die vriend van u, van wien gij mij gezegd hebt dat hij een braaf en rechtschapen man was, wiens karakter gij hoogelijk hebt geprezen, en aan wiens eerlijkheid gij verklaard hebt dat men alles kon toevertrouwen, mij erg misleid heeft; hij had mij beloofd, dat hij mij in alle omstandigheden zou bijstaan, en (dat hij) mijne zaak op zich genomen had, en evenwel heeft hij tot hiertoe niets gedaan van hetgeen hij beloofd had te zullen doen; wat, bid ik u, is er van zulk een man te hopen of te verwachten? — De menschen, welke wij zien dat het meest op hunne verdiensten roemen, schijnen somtijds den minsten lof te verdienen; zij slechts zijn inderdaad te prijzen, wier grootste lof in zedigheid bestaat.

XCVIII.

Synt. R. 12, met A. 4 en A. 7; B. 69—74; Bi. 223—229;

C. 110—133; E. 186—192; M. 294. 317. 327. 328. 329;

Sp. 531 volg.; K. 414.

Geen dier is verstandiger dan de olifant. Wat is beter in den mensch dan goedheid en weldadigheid. De werken der natuur plegen voortreffelijker te zijn dan die der kunst. Het is gemakkelijker te berispen dan te verbeteren. Het is edelmoediger zijne vijanden dan zijne vrienden te vergeven. Men moet de raadgevingen van ouders en vrienden eerder opvolgen dan van vreemden. Het is zaliger te geven dan te ontvangen. Voor den schilder is het dikwijls aangenaam te schilderen dan geschilderd te hebben. Wij willen liever geprezen dan gelaakt worden. Wij zien vaker de ondergaande dan de opkomende zon. Menschen hebben geen kostbaarder sieraad dan de deugd. Cornelius Nepos, wiens boek over het leven van uitstekende veldheeren gijlieden leest of lezen zult, zegt, dat Xerxes, de koning der Perzen, meer overwonnen is door het beleid van Themistocles, dan door de wapenen van Griekenland. Sommige (dingen) niet te weten is beter dan (ze) te weten. Velen prijzen in den mensch meer de braafheid dan de kennis. De meeste menschen zullen erkennen, dat de overgang van de deugd tot de ondengden gemakkelijker is, dan van de ondengden tot de deugd. Niet minder door ijver en volharding dan door natuurlijke aanleg heeft Demosthenes eene zoo groote vermaardheid verworven.

XCIX.

Niets is beminnelijker dan de deugd, niets is veraachtlijker dan de ondeugd. Wat is schandelijker dan de hebzucht? De fortuin vermag dikwijls meer dan menschelijke wijsheid (beraadsllagingen). Het is erkend, dat de gelijkheid van karakter in de vriendschap meer afdoet dan de verwantschap. Horatius, wiens gedichten wij hopen dat ook door ons zullen gelezen worden, zegt, dat het zilver van minder waarde is dan het goud, en het goud dan de deugden. Wie beseft niet, dat God grooter en machtiger is dan het gansche menschelijke geslacht? Reeds hebben de Ouden gezegd, dat er geen zekerder band der vriendschap is, dan de overeenstemming en de gemeen-

schap van overleggingen en gezindheden. Ik, die u meermalen heb vermaand, verzeker u, dat verborgene vijandschap meer te vreezen is dan openlijke. Gij, die mij dat gezegd hebt, zult mij nooit kunnen overreden, dat de kunst eene betere leidsvrouw is dan de natuur. Wij, die u lieden de geschiedenis der Romeinen verhalen, hebben u ook gezegd, dat het bewind der eonsuls niet langer dan van één jaar was. Dat bij weinigen de trouw van meer waarde is dan het geld, is reeds een oud spreekwoord. Dat de meeste menschen veel meer geneigd zijn tot het zingenot dan tot de deugd, meenen wij niet zonder schijn van waarheid (*verum*) te kunnen verzekeren. Mijne pen is een weinig langer dan de nwe, en gij ziet dat mijn boek de helft dikker is dan (dat) van mijn broeder.

C.

Rijk te zijn (B. 140, b: Bi. 273; C. 416; E. 223; M. 429, 5; Synt. R. 18, A. 6; Sp. 626; K. 603 Aanm. 1) schijnt velen wenschelijker toe, dan wegens verdiensten door weldenkenden geprezen te worden. Lui en werkeloos te zijn, kan voor jonge lieden de pest genoemd worden; immers welk eene ondengd is verderfelijker, dan die, welke de krachten der ziel uitbluscht en den weg tot de wetenschap verspert. Wie begrijpt niet, dat het veel moeilijker is kinderen op te voeden dan boeken te schrijven? Hij verhaalde ons, dat hij olifanten gezien had, eens zoo hoog (de helft hooger) dan een paard. Van liehaam schijnt gij mij een weinig grooter te zijn dan uw broeder, doch van geest is hij veel voortreffelijker. Onder de historieschrijvers houden wij Herodotus voor veel eenvoudiger dan de meeste overige; en onder de dichters oordeelen wij Homerus een eeuw ongeveer ouder dan Hesiodus. Mijne zaken wil ik liever aan u, dan aan mij zelven toevertrouwen. Zij verhalen, dat de torren vijftig voet hooger is dan de kerk, en dat hij wel twee eeuwen onder is dan de overige gebouwen. Hij wordt gezegd een weinig stoutmoediger van aard te zijn dan de jongelingen, welke gij zoo even gezien hebt. Rein en zuiver van zeden te zijn, kan een veel grooter sieraad gezegd worden te zijn, dan de prachtigste kleeding. Niemand heb ik ooit vreesachtiger gezien dan u.

CI.

Hoe grooter vorderingen gij zult gemaakt hebben, des te meer

zult gij te prijzen zijn. Hoe korter uwe rede zal zijn, des te beter zeg ik dat zij verstaan zal worden. Hoe eenvoudiger de opschik is, des te schooner. Hoe beter wij leven, des te welgevalliger zullen wij aan God zijn. Hoe verder verwijderd de lichamen van ons zijn, des te kleiner schijnen zij te zijn. Hoe meer een gierigaard heeft, des te gretiger begeert hij wat hij niet heeft. Hoe geslepener en listiger iemand is, des te gehater en verachter zal hij zijn. Ik heb gehoord dat uw buurman een beter huis heeft, dan het uwe. Cicero zegt in zijn boek over den Redenaar, dat er veel minder goede redenaars dan goede dichters gevonden worden. Ik stel u een man voor beter dan ik zelf. Voorzeker zult gij tot die zaak niemand geschikter vinden dan ik ben. Het spreekwoord, 't welk zegt, dat het hemd nader is dan de rok, beteekent, dat wij het meest voor die dingen moeten zorgen, die het naast op ons betrekking hebben. Archytas van Tarente beweerde, dat geen doodelijker pest dan het zingenot door de natuur aan den mensch gegeven was. Gnrins zeide, dat het hem minder roemrijk toescheen goud te bezitten, dan over hen die goud bezaten (*Coniunct.*) te heerschen. Wanneer zal ik dat doen? Hoe spoediger hoe beter. Hoe vroeger gij komt, hoe aangenamer het mij zijn zal.

VERGELIJKING ZONDER COMPARATIVUS:

CII.

Het werk, dat wij thans begonnen zijn, moeten wij niet voor zoo gemakkelijk houden, als dat, wat wij gisteren hebben ten einde gebracht. De meeste moeielijkheden evenwel, welke de leerlingen ondervinden, ontstaan en zullen altoos ontstaan daarnit, dat (*quod*) zij niet zoodanig zijn, als knappe leerlingen behooren te zijn, en dat hunne werkzaamheid en hun vlijt niet zoo groot zijn, als wij met recht van hen verwachten. En voorzeker niets is voor zoo schandelijk en zoo verderfelijk te houden, als die loomheid van geest, door welke alle vordering in de wetenschap wordt belemmerd. Gelijk een huis steunt op grondslagen, zoo zal ook in 't vervolg onze kennis der Latijnsche taal geschraagd worden door die beginselen, waaraan wij thans moeite besteden. Indien onze zorg voor (Th. 18) die taal zoo groot is als van hem die ons haar onderwijst, zullen daaruit voor ons grooter voordeelen ontstaan dan wij thans vermoeden; doch onze

werkzaamheid en naarstigheid is niet dezelfde als (die) van onze onderwijzers. Zoo dikwijls ik u vermaand heb, zoo dikwijls hebt gij onze vermaningen in den wind geslagen, en hebt gij u zoodanig gedragen (Th. 59), als zij gewoon zijn, die oordeelen, dat hun onrecht geschiedt, als zij gewaarschuwd of te recht gewezen worden. Het spreekwoord zegt niet te onrecht: zoo veel hoofden zoo veel zinnen.

CIII.

Hoedanig in een staat de voornaamsten zijn, zoodanig plegen ook de overige burgers te zijn. Zoo lang als de ziel in ons blijft, zoo lang blijft ook het gevoel en het leven. Wie rijk worden wil, doe niet zoo vele uitgaven als hij kan, maar als noodzakelijk is (te doen). Ik beken, dat gij niet zoo naarstig zijt, als uw broeder; daarom is het ook te verwachten, dat gij niet even als hij zult geprezen worden. Crassus en Antonius, die Cicero in (zijn) boek over den Redenaar sprekende invoert, zijn niet dezelfde, als de driemannen van dien naam. Indien ik evenals gij gelachen en geschermt had, zou ik misschien evenals gij te berispen zijn; doch ik heb niet hetzelfde gedaan als gij, en mijn misslag is noch zoo groot, noch zoodanig als de uwe. Zoo vele volken als de Romeinen hebben overwonnen, zoo vele zegeprelen hebben zij gehouden. Reeds de Onden hebben gezegd, dat men een getrouw vriend leert kennen in tegenspoed; doch die zich jegens zijn vriend niet zoodanig toont als hij is, die liegt, en zoo dikwijls hij vriendschap veinst, zoo dikwijls moet hij gezegd worden de trouw te kort te doen. Het is zeker, dat de oppervlakte van het vasteland op den aardbol niet zoo groot is als (die) der zee. De edelgesteenten, welke in Europa worden gevonden, worden niet zoo kostbaar geoordeeld, als die van Indië en Amerika; insgelijks zijn de bloemen, gewassen en boomen van Europa niet zoo groot, als die welke in de heete luchtstreken gevonden worden.

GENETIVUS PARTITIVUS.

CIV.

Synt. R. 21; B. 59; Bi. 182; C. 198—200; E. 145; M. 308;
Sp. 418—422; K. 388, 394. 4.

Wie van ulieden heeft dit gedaan? Niemand onzer. Geen van hen heeft die boeken gekocht voor een zoo hoogen prijs als gij ze ge-

kocht hebt. Van alle dingen verdient de deugd alleen een altoosdurenden lof. Bij de Romeinen werd een van de twee consuls uit de Plebejers gekozen. Wie van de beide kampvechters heeft door zijn moed de overwinning behaald? Geen van deze beide moet kloekmoedig genoemd worden. Vele der stervelingen schijnen vergeten te zijn, dat zij eenmaal sterven moeten. Niemand der stervelingen kan ten allen tijde gezegd worden wijs te zijn. In den slag bij Cannae sneuvelde een der beide Romeinsche consuls, de ander ontkwam naar Rome. Van alle verbintenissen is er geene voortreffelijker, geene vaster te noemen, dan wanneer brave mannen door innige vriendschap verbonden zijn. Niemand onder ulieden vermoed ik dat dit gedaan heeft, en geen van deze beide leerlingen kan ik beschuldigen; want indien ik een van beiden beschuldigde, zou de ander met recht mij beschuldigen, dat (*quod*) ik lichtvaardig was (*Connunct.*). Tegenstrijdig noem ik die (dingen), van welke het eene iets zegt, het andere ontkent. Ik ben onlangs begonnen de Grieksche dichters te lezen, van welke ik weet dat vele steeds zeer zijn geprezen, en niet weinige door alle geleerden zullen geprezen worden.

CV.

Er waren slechts twee toegangen tot de legerplaats, welke hij verzekerde dat beide konden afgesloten worden. Uw vader heeft mij geschreven, dat geen zijner beide zonen zich op de letteren zal toelleggen, want dat de eene zich den koophandel, de andere den krijgsdienst heeft gekozen. Hem alléén, die het best van allen zijne zaken zal afgedaan hebben, beloof ik dat de prijs zal gegeven worden; doch er zijn twee leerlingen, die beide (de een en de ander) den prijs verdiend hebben, want geen van hen beiden is aangetoekend geworden, en beide hebben door naarstigheid en werkzaamheid uitgemunt. Toen gij van huis tot ons kwaamt, zaten wij beiden in de boekenkamer, en doorbladerden de boeken, welke de bewaarder ons gegeven had, en waarvan de meeste zeer hoog (Synt. R. 35. A. 2; B. 62; Bi. 185, b; C. 178; E. 147; M. 318) te schatten zijn, schoon sommige daarvan op de vorige verkooping niet voor zooveel zijn gekocht, als gij de uwe hebt gekocht. Van de Romeinsche koningen schijnt mij de eerste toe de dapperste, doch de laatste de misdadigste geweest te zijn. Wie van ons beiden zegt gij dat dezen brief heeft geschre-

ven? Wij beide kunnen schijnen dit gedaan te hebben. Maar als wij u zeggen, dat geen van ons beiden immer aan die zaak gedacht heeft, wat zult gij ons antwoorden? Gij weet, dat onder de redenaars Demosthenes en Cicero altoos de voortreffelijkste genoemd zijn geworden.

GENETIVUS BIJ NEUTRA.

CVI.

Synt. R. 22; B. 59; Bi. 182; C. 199; E. 145; M. 307. b; Sp. 421.

Ik heb van mijn vader niet zoo veel geld ontvangen als ik gehoopt had. Ik begeer, dat mij eenige (een poos) tijd gegeven worde tot die zaak; anders zie ik, dat daarin veel zwarigheid en weinig lof gelegen is. Wat nieuws brengt gij van huis mede? Niets goeds, veel kwaads. Zoo veel penningen iemand in zijn kist bewaart, zoo veel crediet heeft hij ook; doch velen onder de menschen zijn noch zoo arm, noch zoo eerlijk als zij schijnen, en velen hebben minder braafheid dan slimheid. Ik geloof, dat een van deze beide broeders mij gezegd heeft, dat hij de helft van het geld heeft ontvangen, 't welk ik hem schuldig was; doch ik ben overtuigd (Th. 64), dat ik hem niet zoo veel penningen schuldig ben, als hij zegt. Onder de Grieken werd het volk der Boeotiërs gezegd meer krachten dan verstand te bezitten. Niets kan voorzeker ongerijmdder zijn, dan, hoe minder weg er overblijft, des te meer reisgeld te verlangen. De gemzen worden gezegd veel vliegheid en scherpsinnigheid te hebben; doch de Alpenbewoners, die (op) haar jagen, hebben niet minder stoutheid en onverschrokkenheid in de gevaren, die hen omgeven. Ik bekken, dat ik zoo veel boeken niet heb, als gij, maar ook dit is waar, dat ik niet zoo veel geld daaraan besteed, als gij.

MAAT DER HOEVEELHEID.

CVII.

Synt. R. 22; B. 59; Bi. 182; C. 199; E. 145; M. 307. a;
Sp. 420; K. 388:

Conon, door wiens overwinning Athene van (Synt. R. 54; B. 41; Bi. 197; C. 182; E. 161; M. 285) de heerschappij der Lacedaemoniërs is bevrijd geworden, heeft vijftig talenten gelds, welke hij van

Pharnabazus ontvangen had, aan zijne burgers geschonken. Caesar gaf aan het velk elk tien schepels keern, en even zoe veel penden olie. Het is bekend, dat de Samnieten, welke wij weten dat een oorlog tegen de Romeinen hebben gevoerd, aan Curius eene greote hee-veelheid zilver en geud aanboden; doch het is gebleken, dat hunne schatten niet zee groot waren, als de groetheid van ziel van Curius. Gisteren hebben wij aan de armen uitgedeeld vijf en twintig mud tarwe en dertig mud rogge, vijftig schepel meel, drie honderd pond broed en twintig vaten bier, en voor de zieken tien kannen wijn en veer ieder (*singuli*) een maatje rijst. Gierigaards kunnen dikwijls gezegd werden bij overvloed van alle dingen aan het needzakelijkste gebrek te lijden. Men heeft mij bevolen tet u te kemen met eene groete menigte boeken; zie daar ben ik (*ecce adsum*) en ik heb zoe veel beeken met mij medegebracht, als ik dragen kon. Men heeft mij verboden zoe veel spijs te gebruiken, als ik gisteren gebruikt heb, en ik heb zelf ondervonden, dat een al te greete evervloed van spijsen mcestal de gezondheid benadeelt. Hij beleefde mij geuden bergen (bergen geuds), als ik hem zijn zin wilde doen; en ik, niet vermoedende dat er (*quicquam*) kwaads achter schulde, heb hem gaarne gehoer gegeven.

CVIII.

Het is zeker, dat tien pond leed in gewicht gelijk zijn aan tien pond veeren; schoon het bekend is, dat leed niet van denzelfden aard is als veeren, en veeren met recht veel lichter geneemd worden dan leed. Ik verzeker u, dat ik uwen zieken breeder niet zoodanig heb bevonden, als gij mij gezegd hebt, dat hij was; hij leed niet meer aan koorts, maar hij had zeeveel krachten nog niet als ik hoopte dat hij had; hij vertelde mij, dat hij reeds, op raad (Ablat. absol.) van den geneesheer, een glas wijn en een stukje vleesch had genuttigd, dech dat veel spijs hem nog niet behaagde; dat hij in den verigen nacht niet meer dan twee uren geslapen had, en dat dit niet genoeg slaap was voor een zieke; hij oordeelde dat dit de reden was van zijne zwakheid, schoen hij dagelijks overvloedig medicijnen innam. Caesar, wiens oorlogsmoed zoe greet was als zijne voorzichtigheid en zijn beleid, was geweent te zeggen, dat hij reeds lang evervloedig macht en roem verkregen had. Indien hij zoodanig van karakter is

geweest, als hem de geschiedschrijvers ens voorstellen, zou het iemand verwonderlijk kunnen toeschijnen, dat velen hem zoe vijandig waren. Op dien dag, waarep hij voor het laatst in den raad was gekomen, heeft een groot getal saamgezwerenen hem, zeedra hij gezeten was, omgeven en met dolken een aanval op hem gedaan: van (*de*) de drie en twintig wonden evenwel, waarmede hij getroffen werd, wordt slechts ééne gezegd doedelijk te zijn geweest.

ADJECTIVA RELATIVA.

CIX.

Synt. R. 24; B. 55; Bi. 186, 187; C. 201; E. 149, 150;
M. 311, 312; Sp. 426—430; K. 393, 394.

Alle geschiedschrijvers getuigen ens, dat de eude Romeinen zeer begeerig naar room zijn geweest; doch het blijkt ook, dat zij in den oorlog en het krijgswezen zeer ervaren waren. Cicero zegt ergens, dat de Grieken begeeriger waren naar twist dan naar de waarheid, en in der daad meet men erkennen, dat de wispelturigheid der Romeinen niet zoe greet was, als die der Grieken geweest is. Pythagoras was gewoon (hen die) gezet (waren) ep de wijsheid wijsgeeren te neemen, omdat hij wijs te zijn aan God alleen teekende. Er zijn vele zaken, die niet kunnen beoordeeld worden, dan doer hen, die daarmede ter deeg bekend zijn; doch velen van hen welke eerdeelen willen, brengen weinig wijsheid, veel stoutheid, en neg meer verwaandheid mede. Wij noemen den mensch alleen der rede en der spraak declachtig, emdat hij alleen zich deer deze gaven van redeleeze dieren anderscheidt. Desniettemin is het waar, wat een Latijnsch dichter ergens zegt, dat de ziel des menschen onkundig is van (haar) lot en (hare) teekemstige bestemming. Men beveelt ons gedachtig te zijn aan eene ontvangen weldaad, en engedachtig aan eene ontvangen beleediging; dech hij die zich geen kwaad bewust is, vreeze niets. Indien gij (als) jengeling begeeriger naar lef waart geweest, zoudt gij thans niet onbedreven in alle dingen zijn.

CX.

Bij Plato, een Gricksch wijsgeer, van wien vele geschriften tet ons

zijn gekomen, houdt Soerates zich onkundig en onbedreven in alle dingen, opdat hij des te beter aan (uit) anderen de waarheid kunne ontlokken. Nepos verhaalt ons, dat Themistocles, die wij weten dat Xerxes door beleid heeft overwonnen, de Atheners zeer ervaren in den zeeoorlog heeft gemaakt. Dezelfde schrijver getuigt, dat Cato, dien wij den Ouden bijgenaamd vinden, en (*et-et*) een schrander landbouwer, en bedreven in staatszaken, en kundig in het recht, en een groot veldheer, en een tamelijk redenaar en zeer ijverig voor de wetenschappen geweest is. Indien gij niet afkeerig waart van de letteren, en indien gij verlangend waart naar wetenschap, zoude ik u gaarne de Grieksche en Latijnsche taal onderwijzen, waarvan gij geheel onkundig zijt; doch thans kan ik u geenszins verbergen, dat ik niet begeerig ben naar zulk een leerling. De eenzaamheid en een leven zonder vrienden schijnt met recht (een toestand) vol hinderlagen en vrees genoemd te worden. Dikwijls vindt men menschen zeer bedreven in eene of andere kunst, doch geheel ontbloot van alle geleerdheid. Alle menschen haten zonder twijfel hen, die ongedachtig aan weldaden en afkeerig van plichtsbetrachting gezegd moeten worden; men verbiedt ons hen na te volgen, omdat uit hun omgang veel kwaads voor ons kan ontstaan.

CXI.

Dikwijls heb ik bemerkt, dat zij, die eenige kennis der oude schrijvers voorgeven, niet genoeg ervaren zijn in de gronden der Latijnsche en Grieksche taal, noch ooit zich hebben toegelegd op de wetenschap der oudheden, in welke wetenschap evenwel een beoefenaar der letteren niet behoort onervaren te zijn. Die zijn verstand niet machtig is, is ook doorgaans in hachelijke omstandigheden verstoken van overleg. De mensch kan gezegd worden een schepsel te zijn vol rede en beleid, zorgzaam voor zijne belangen, vooruitziende in de toekomst, indachtig aan het verledene; doch wie zal ontkennen dat een toornig mensch zijn drift en hartstoechten niet meester is. Wat baat ons eene rede rijk (vol) aan woorden, (doch) arm (ledig) aan zin (overleggingen). Inderdaad, indien ik niet geheel onkundig van uw ongeluk was geweest, zou ik gaarne bij u geweest zijn, en u te hulp gekomen zijn; gij zoudt mij misschien (als) deelgenoot van uw ongeval hebben ge-

had, maar dat zoude mij niet in den weg geweest zijn (z. Th. 63). Dat gedeelte van Italië, dat de Romeinen ook Groot-Griekenland hebben genoemd, was eertijds vol Pythagoraeërs, omdat Pythagoras zijne leerschool te Croton had gevestigd, uit welke stad de leerlingen van dien wijsgeer zich over (*per*) een groot gedeelte van Italië schijnen te hebben verspreid.

CXII.

Syracuse, hetwelk de voornaamste en beroemdste stad was van het eiland Sicilië, had eene haven ingericht voor een groot aantal groote schepen; het geheele eiland schijnt in oude tijden zeer vruchtbaar in graan geweest te zijn. Epaminondas, die te Thebe geboren was, wordt door Nepos verhaald zoo gezet op de waarheid geweest te zijn, dat hij zelfs in scherts geen (*ne-quidem*) onwaarheid zeide. Welke dienstknecht kan meer gehecht aan zijn meester gezegd worden, dan de hond? L. Catilina, uit een aanzienlijk geslacht geboren, was, gelijk Sallustius verhaalt, van een groote ziels- en lichaamskracht, maar van eene slechte en bedorven inborst; hem waren, van (zijne) jongelingsjaren af, binnenlandsche oorlogen, moord, plundering en burgerlijke tweedracht aangenaam. Zijn lichaam was gehard tegen honger, slapeloosheid en koude, meer dan aan iemand geloofelijk is; zijn stoute doch listige geest was steeds hakenende naar 't geen van anderen was (*alienus*) en kwistig met het zijne; hij had daarenboven tamelijk (veel) welsprekendheid, (doch) weinig wijsheid. Indien gij niet al te vasthoudend aan uw voornemen geweest waart, zouden wij thans in een beteren toestand zijn. Er is veel wat men tot lof van uw broeder zeggen kan; hij is onbekend met (*insolens*) kwade praktijken, een vijand van proeessen, gezet op rust en vrede, afkeerig van bedrog en leugen, lijdzaam in verongelijkingen, zeer gehecht aan zijn vaderland, getrouw aan zijne godsdienstige verplichtingen, zijne vrienden achtend, vasthoudend aan de rechtvaardigheid, en dorstend naar deugd en braafheid.

CXIII.

Indien gij en uwe ouders welvaart, is het goed; ik en uwe allerliefste zuster zijn welvarend. Ik had gehoopt, in *aanmerking genomen* (*pro*) onze wederzijdsche vriendschap, dat gij veel beter uw gegeven

woord zoudt hebben gestand gedaan; maar gij zijt mij voorgekomen een weinig nalatiger te zijn dan ik gedacht had, en ik zie, dat gij niet zoodanig zijt, als waarvoor gij gehouden wilt worden. Indien gij mij evenwel zegt: „wees niet boos (Th. 63) op mij, houd het daarvoor, dat ik onwetend heb misdään”, zoo weet, dat ik gaarne vergeven en van alle klachten afzien wil, welke ik immers (*quidem*) weet, dat u onaangenaam zouden zijn. Wat betreft dat (*quod*) gij mij bericht geeft van de reis, welke gij voornemens zijt te ondernemen, (zoo) bedank ik u, en keur uw plan goed; ik ben overtuigd, dat gij daarvan niet alleen veel genoeg, maar nog veel meer nut zult smaken. Gij begeert, dat ik uw (*tibi*) reisgezel (zal) zijn; doch in dit opzicht spijt het mij, dat ik u uw zin niet kan doen; het spijt mij, zeg ik, en om nwent en om mijnentwil (Synt. R. 20. A. 3.; C. 189; E. 153. A; M. 280); want ik verzeker u, dat het mij veel meer aanlacht met u een buitenlandsch reisje te doen dan t'huis te blijven; maar mijne ouders hebben mij bevolen het begonnen werk te voltooien en wanneer men ons beveelt, moeten wij gehoorzamen, en dit is het wat mijne ouders mij het eerst geleerd hebben. Ik hoop dat (Accus. c. Inf.) u niet zoo vele onheilen zullen overkomen, als ik hoor dat uw neef voor twee jaren op reis zijn overkomen, die door eene ziekte aangestast en door roovers uitgeplunderd is, en eindelijk door schipbreuk zijne geheele reisbagaadje verloren heeft. Hoe meer ik u bemin dan hem, des te meer wensch ik dat (*ut*) de fortuin u begunstige. Vaarwel.

MAAT EN AFSTAND.

CXIV.

Synt. R. 42; Naricht 15; B. 21; Bi. 209; C. 240. 241;

E. 170; M. 258; Sp. 404. 405; K. 359. 410 A.

De menschen op den aardbodem verschillen zoowel in vele andere opzichten van elkander, als ook in grootte; bij ons zijn zij doorgaans vijf of zes voet lang. Hebt gij dat huis gezien? — Ja. — Is het zeer breed? — Niet al te breed, vind ik; naar het schijnt, veertig of vijftig voet; doch het is wel tachtig voet hoog. Gij hebt het immers niet met den maatstok onderzocht? — Hoe zoude ik dat doen? Ik had er geen. Hoever is uw buitengoed van de stad gelegen? —

Omstreeks anderhalf uur, doch als wij met den wagen rijden, niet meer (*amplius*, Th. 108) dan een half uur. — Hebt gij ooit eene afbeelding gezien van de zuilen van Traianus en Antoninus te Rome? Van alle, die de Romeinen opgericht hebben, zijn deze de merkwaardigste: de eerstgenoemde zegt men dat honderd vier en veertig, de laatstgenoemde honderd zes en zeventig voet hoog is. Zie daar eene afbeelding. Welke van beide vindt gij fraaier? Doch wat zegt gij van de St. Pieterskerk te Rome, waarvan ik u hier eene afbeelding vertoon? — Dat het een allerprachtigst gebouw is, welks wedergade ik niet geloof dat men ergens vindt. Hoe hoog is het? — Van den bodem tot aan den top van het kruis vier honderd acht voeten. Naar het oordeel der Ouden was de diepte der zee zoo groot, als de hoogte der bergen; daar zij bevonden, dat de hoogste der bergen vijftien stadiën, dat is omstreeks negen duizend voet hoog waren, zoo oordeelden zij, dat de zee nergens dieper was.

CXV.

Waar heeft Miltiades de Perzen verslagen? — Te Marathon, welk vlek omstreeks tien duizend schreden van Athene af lag. Herodotus verhaalt, dat de omvang van den Babylonischen muur vier honderd stadiën bedroeg, en dat hij drie honderd voet hoog en vijf en twintig voet breed was. Schijnt u dit niet verwonderlijk toe? — Onder de zeven wonderen der oude wereld werd ook gerekend de Colossus of het standbeeld der Zon, te Rhodus, aan den ingang der haven geplaatst; het was zeventig el hoog, zoodat een schip met volle zeilen midden tusschen de beenen kon doorvaren. Desgelijks het Mausolœum of de begraafplaats van koning Mausolus, dat een (welks) omvang had (was) van vierhonderd voet. Hij was reeds een weg van drie dagen voortgetrokken, en nog (*nec*) had geen (*ultus*) vijand zich tegen hem verzet. Hannibal bij Zama door Scipio verslagen zijnde, kwam in twee dagen en twee nachten te Hadrumētum, hetwelk van Zama omtrent driemaal honderd duizend schreden verwijderd is. Hoe groot is die menigte menschen geweest? — Zoo groot als ik nooit te voren gezien heb. Hoodanig is dat schouwspel geweest? — Zoo als ik het u thans niet vertellen kan. — Hoe vele ruiters zegt men dat in het leger geweest zijn? — Zoo vele als dit veld niet bevatten kan.

— Was het eene ruime legerplaats? Zij was van vierkanten vorm, vijfhonderd schreden lang en even zoo vele breed, en er was eene gracht omheen gegraven, twaalf voet diep, ter breedte van vijf en twintig voet.

CXVI.

Van wien is dat huis? — Van mijn vader. — En deze tuin? — Van ons. — Aan wien heeft uw vader zijne landhoeve verkocht? — Aan mijn oom. — Voor hoe veel geld? — Voor zeven of acht duizend gulden. — Geloofst gij niet, dat hij haar zeer duur verkocht heeft? — Niet al te duur, vind ik. — Doch wie hebt gij gezegd dat ons huis zal koopen? — De oudste (Nar. § 16) zoon van dien koopman, die gisteren den geheelen dag bij (met) ons geweest is. — Van waar was hij gekomen? — Van Middelburg, geloof ik, althans uit Zeeland. — Gij bedriegt u, mijn vriend, het was een Fries uit Leeuwarden. — Gij hebt gelijk, thans herinner ik mij, dat hij zelf het mij gezegd heeft. — Wanneer is hij voornemens te vertrekken? — Ik weet het niet. — Of is hij missehien voornemens hier den ganschen winter te blijven? — Dat geloof ik niet, ja (*quin*), ik weet zeker, dat hij van hier zal weggaan. — Naar huis of naar elders? — Naar Leeuwarden, en wel met zijn zoon. — Wie van beide bevalt u beter (meer), de vader of de zoon? — De zoon is mij voorgekomen weinig opgeruimd te zijn. — Men zegt, dat hij verleden jaar meer dan vier maanden aan eene zware ziekte heeft geleden; kan dit niet de oorzaak hiervan (Nar. § 17) zijn? — O ja; doch wien zie ik hier heen komen (Partic. Praes.)? Is het uw vader of uw oom? — Geen van beiden; zij zijn gisteren beiden naar buiten vertrokken, alwaar zij zeiden zes weken te zullen blijven.

CXVII.

In welk opzicht overtreft de mensch de redelooze dieren, in lichaams- of in zielskrachten? Indien hij in deze boven hen uitmunt, moet hij (dan) niet gezegd worden in gene voor vele van hen te moeten onderdoen? Doet hij in voorzichtigheid en in beleid onder voor een (*ullus*) der overige schepselen? — Geenszins. — Zijn wel eenige (*ullus*) der redelooze schepselen der rede en spraak deelachtig? — Geene. — Heeft God aan eenige van hen de gave van te denken (Synt. R.

73; B. 103; Bi. 287. a; C. 469, E. 228. a; M. 458; Sp. 659; K. 650) geschonken? — Aan geen, naar het schijnt. — Is aan den mensch of aan de dieren de heerschappij over den aardbol toegekend? — Aan den eerste; doch de laatste gehoorzamen en dienen den mensch. — Is dat waar? — Ja. — Of gelooft gij dat het onwaar is? — Neen. — Ik weet niet wat gij zegt. — Het is onzeker, of wij zullen vertrekken. — Zie eens, of hij reeds is t'huis gekomen. Waar is hij? — Wij weten niet waar hij is. — Van waar is hij gekomen? — Het is twijfelachtig, van waar hij gekomen is. Ook weet ik niet waarheen hij vertrekken zal. Het is bekend, wanneer hij naar huis is teruggekeerd; doch ik weet niet of hij alleen was, dan of zijne bedienden hem vergezelden. Men twijfelt, of dit door de natuur of door kunst zoo geworden is; indien door kunst, of het aan één of aan meer menschen is toe te schrijven. Hebt gij mij niet gevraagd, hoeveel geld hij besteed had? En heb ik u niet geantwoord, dat ik niet wist, of hij zoo veel geld ontvangen had, als gij gezegd hadt?

CXVIII.

Wie van u beiden heeft mij verhaald, dat er gestreden zal worden? — Wij beiden. — Hebben anderen het u verzekerd of niet? Of waart gij beiden onkundig van die zaak? Ik weet niet, of hij voornemens is den brief te schrijven, of niet; doch dit weet ik, dat hij niet zoo begeerig is naar lof als naar winst. Julius Caesar voornemens den Rubico overtrekken, stond een oogenblik in twijfel wat hij doen moest, of hij moest overtrekken of niet; of het beter ware nu nog van zijn voornemen afzien, of te volvoeren wat hij besloten had. — Wat heb ik gedaan? — Wat gij gedaan hebt weet ik niet, noch wil het weten; of gij dus wel of kwalijk gehandeld hebt, of gij gestraft moet worden of niet, kan ik niet beoordeelen; doch wie van u beiden aan mijn raad geen gehoor mocht hebben gegeven, die schijnt mij toe alleszins te berispen te zijn. Of gij zoodanig zijt als gij schijnt en men zegt (Th. 114), twijfel ik. Op welk een tijd en op welk eene plaats de dood ons wacht is onzeker; dat de dood allen boven het hoofd hangt, is zeer zeker. Cato overdacht des avonds, wat hij elken dag gezegd, gehoord en gedaan had; hij dacht, dat het er weinig op aan kwam, of de menschen hem (*ipse*) prezen of berispten, doch wel degelijk of hetgeen hij deed eerlijk was of niet.

Toen men Solon vroeg, waarom hij geene straf bepaald had voor hem, die zijn vader vermoord had, antwoordde hij, dat hij dacht, dat niemand dit doen zou.

Esse EN *fieri* MET DEN DATIVUS.

CXIX.

Synt. R. 30. 31; B. 31. 34; Bi. 218. A. 219, A. 1; C. 161.
162; E. 180. 181; M. 270. 273; Sp. 473. 477; K. 382. 396.

Men kan zeggen dat hij rijk is, die eene zoo groote bezitting heeft, dat hij niet meer wenscht, en naar geene zaak begeerig is; niet waar (*nonne*)? Wie van ulieden heeft niet gehoord, dat Aristides den bijnaam had van den rechtvaardige? Hebt gij niet gelezen, dat Themistocles een bijzonder geheugen bezat, zoodat al wat hij gehoord of gezien had daarin bewaard bleef? Dat koningen lange handen hebben, is reeds een oud spreekwoord, gelijk de Ouden ook gezegd hebben, dat de mensch eenige gelijkheid met God heeft. Waar de wilkeur heerscht, dáár heeft de onschuld weinig bescherming; dat leert ons Phaëdrus in die zeer bekende fabel van den wolf en het lam. De Atheners hadden zoo grooten roem verworven door de twee overwinningen bij Marathon (Adicet.) en bij Salamis (Adicet.), dat de Lacedaemoniërs begrepen, dat zij te eener tijd een strijd met hen zouden hebben over het oppergezag. Welk een lot geloofst gij, dat die ongelukkige hebben zal? — Een allercellendigst. Met uw broeder heb ik zeer gemeenzamen omgang, en ik geloof, dat deze hem niet tot nadeel verstrekt. Plato oordeelde, dat de vereeniging van macht en wijsheid den maatschappijen tot heil kon verstrekken. Gaat voort, gelijk gij doet, jongelingen, en legt u toe op (*in*) die studie, waarin gij thans zijt, opdat gij en u zelven tot eer, en uwe vrienden tot nut, en het gemeenbest tot voordeel kunt zijn.

CXX.

Gij geloofst immers niet, dat u dit tot schande zal verstrekken? Indien deze zaak mij niet tot groote zorg verstrekte, zou ik mij niet zoo zeer bekommeren (Th. 43); doch dat hare goede uitkomst u tot roem zal strekken, weet ik zeker. Mij? Ik weet waarlijk niet, waarom

gij dit zegt, noch ook hoe u die zaak tot zorg kan verstrekken. Hoe (*quid*) zult gij mij zeggen, dat gij dit niet weet? Wat? Meent gij dat de zaken mijner vrienden mij niet ter harte gaan? Ik zonde zeer te misprijzen zijn, indien ik eene zoo groote zorgeloosheid omtrent u had. Dikwijls is het onzeker, of eenige zaak, welker uitslag ons onbekend is, ons tot lof of tot schande zal verstrekken; ook is dit waar, dat sommigen ons tot lof rekenen, wat anderen voor schandelijk houden. Hoe het ook zij, niemand kan ons tot misdrijf rekenen, wat wij met goede bedoeling en een goed voornemen hebben gedaan. Gij zoudt het immers mij niet kwalijk nemen, indien ik onwetend iets gedaan had (Coniunct.), wat u tot nadeel strekte? Wie weet niet, tot hoe groot onheil een al te groot vertrouwen strekken kan? Lucius Cassius, een Romeinseh rechtsgeleerde, was gewoon telkens in geschillen te vragen, wien het tot voordeel geweest was. Hij heeft hem veel gelds ten geschenke gegeven, doch hij heeft hem niet te hulp willen komen; is hem dit niet tot schande te rekenen?

Opus est.

CXXI.

Synt. R. 36. A. 2; B. 42, c; Bi. 198; C. 185; E. 162; M. 290;
Sp. 456; K. 418.

Er zijn overheden noodig, zonder welke beleid en zorg een staat niet bestaan kan. Waar getuigenissen van zaken zijn, daar heeft men geene woorden noodig. Wie koopen wil, die heeft geld noodig, en wie zich op de letteren niet wil toeleggen, heeft geen boeken noodig. Ongelukkigen hebben hulp, geen bloot beklag noodig. Hebt gij mij niet beloofd, mij alles te zullen geven, wat ik noodig zou hebben? — Ja, maar ik wist niet, of gij mijne hulp dadelijk noodig hadt, of niet. Toen Darius met een ontzaglijk leger Attica betreden had, zonden de Atheners een looper naar Laëdaemon, om te berichten, hoe spoedige hulp er noodig was. Om (*ut*) te leven, hebben wij vele dingen noodig; doch om gelukkig te leven, slechts een gezonden geest en een gezond lichaam. Gij hebt immers al deze dingen niet noodig? Hij, die eene reis moet doen van huis naar Parijs, van Parijs naar Londen, van Londen naar Hamburg, en vandaar weder naar huis, vooral, als hij te Parijs en te Londen eenigen tijd

vertoeven wil, heeft een goeden reispenning noodig. Het is thans niet noodig, dat dit alles ulieden herhaald worde, en (*vero*) mij behaagt het niet; indien gij trage en luie leerlingen moest genoemd worden, zoude het misschien noodig, ja noodzakelijk zijn u aan te sporen; doch gij zult mij erkennen, dat loopende paarden geen sporen noodig hebben.

Utor, Fruor, Fungor etc.

CXXII.

Synt. R. 40; B. 42. b; Bi. 204; C. 184; E. 165; M. 289.

Die den tijd wel gebruikt, bevoordeelt zich en geniet een groot voorrecht; doch die zich van zijn plicht niet kwijt, is die niet ten hoogste te berispen? Wij zien dikwijls, dat menschen hun rijkdom en hun vermogen misbruiken, opdat zij hunne kwade lusten botvieren en anderen benadcelen. Het is de handelwijs niet van een voorzichtig man, altoos op zijne eigene krachten te steunen; dit hebben zij door hun voorbeeld bewezen, die onder (*in*) een vrij volk het oppergezag hebben bemachtigd, en die den bijstand van anderen, welken zij gevoelden dat zij noodig hadden, hebben gebruikt, om daarheen te komen, waar zij wilden. Wie waren roem wil verkrijgen, en tevens het genoeg smaken, dat deze verschaft, kwijte zich vóór alles van de plichten der rechtvaardigheid, misbruike nimmer die voorrechten, die hij boven (*prae*) anderen geniet, en steune alleen op de deugd. Men moet het geld zoo gebruiken, dat het ons dient, niet dat het ons beheerscht. De eerste menschen aten (voedden zich met) eikels, aardbezen, en ruwe en ongekweekte vruchten, ook het vleesch van wilde dieren, als zij die konden machtig worden. Hoogachting is, waardoor (door, *per*, welke) menschen, door eenig aanzien uitstekend, zekere onderscheiding en eer waardig geacht worden. Hebt gij niet bij Nepos gelezen, dat eene groote menigte van Heloten de akkers der Lacedaemoniërs bebouwde en den dienst van slaven verrichtte?

Dignus, Indignus, etc.

CXXIII.

Synt. R. 33. A. 2; R. 35. A. 3; B. 44; Bi. 202. A. 2; C. 177. 182; E. 149. A. 1; 164; M. 292; Sp. 397; K. 409.

Indien ik u alle weldaden wilde vergelden, die ik van u ontvangen heb, zonde ik een langer leven noodig hebben; thans, zoo ik ze mij niet met een dankbaar hart herinnerde, zou ik gezegd moeten worden ze onwaardig te zijn. Die wel handelt, is lof waard; doch is hij die kwalijk handelt, altoos berisping waard? Welk mensch met gezond verstand begaafd zal dit met ja beantwoorden? Indien gij gebruik hadt gemaakt van mijne raadgevingen, en op mijne ondervinding steunende den kwaadwilligen tegenstand hadt geboden, dan zoude ik u den hoogsten lof waardig keuren; doch in dexten toestand van zaken schijnt gij mij toe u weinig van uwen plicht te hebben gekweten. Zeg mij, of een soldaat, die door de vlucht zijne redding zoekt, en uit 's vijands handen behouden huiswaarts keert, straf of belooning waardig is. Mannen met voorzichtigheid, beleid, gezag, trouw en nauwgezetheid begaafd, zijn de hoogste eereposten in de maatschappij waardig; doch wien zijn eigen welzijn meer dan dat der burgers ter harte gaat, is de liefde der burgers onwaardig. Vele menschen genieten dan het grootste genoegen, als zij den lust hunner zinnen voldoen, en aan hunne begeerlijkheden toegeven. Ik zoude met mijn lot tevreden zijn, indien ik wist, dat ik meer lof dan berisping waardig was; nu schijn ik mij zelf toe mijn plicht slecht te hebben gedaan.

CXXIV.

De natuur brengt mede, dat (*ut*) wij hun gunstig zijn, die dezelfde gevaren, welke wij doorgestaan hebben, te gemoet treden. Wie van beiden heeft meer moed en beleid noodig, die het gemeenebest bestuurt, of die het tegen den vijand verdedigt? Wie zal eerder overwinnen, die met wijsheid of die met lichaamskrachten begaafd is? Welke van beide zaken moet men in een geschil liever gebruiken, woorden of wapenen? Van welke weldaden zullen wij het meeste genot hebben, van gegevene of van ontvangene? Wat vermag meer, geld of deugd? Wat is hatelijker, armoede of ondeugd? Zoo wij aan

eenige zaak geene behoefte hebben, is het niet noodig haar te zoeken, en zoo wij slechts tevreden zijn met hetgeen wij hebben, rekene niemand ons onze armoede tot schande. Wie aan de lessen der wijsheid gehoorzaamt, die geniet eerst het leven; het verledene roept hij met dankbaarheid in het geheugen terug, het tegenwoordige geniet (*potior*) hij aldus, dat hij opmerkt, hoe groot en hoe aangenaam het is, van (*e*) het toekomende hangt het niet af, maar hij verwacht het; alzoo is hij steeds kalm van ziel, en de wisselvalligheden des levens rustig en moedig doorgestaan hebbende, ziet hij den dood met bedaarde blikken tegemoet. Indien gij mij bij tijds te hulp waart gekomen, zou ik niet noodig hebben gehad, met zoo groote overhaasting te handelen (*utor*); het schijnt (Th. 114) dat mijne redding u weinig ter harte ging.

CXXV.

Indien de natuur niet met weinig tevreden ware, zouden niet sommige der beroemdste mannen, zoo als Socrates, Diogenes, Epaminondas, Phocion enz. in voortdurende armoede geleefd hebben; het voorbeeld van deze toont, wat een mensch vermag, met wijsheid en deugd begaafd, en dat er geene schatten noodig zijn, noch tot het geluk noch tot den roem. Na vele wisselvalligheden van het lot is cindelijk Octavianus, door den slag bij Actium, waarin hij Antonius en Cleopatra overwonnen had, alleen van het opperbewind meester geworden; evenwel kan men zeggen, dat hij van zijne overwinning, welke veel bloed kostte (Th. 69), geen misbruik heeft gemaakt, daar hij het Romeinsche gemeenebest, door zoo vele rampen des burgeroorlogs geteisterd, bevredigd en door heilzame instellingen en wetten den staat verkwikt en opgebeurd heeft. Vele volksstammen van die, welke Nomaden worden genoemd, zegt men (Th. 69) dat van melk, kaas, honig en vleesch van wild (*ferinus*, Adi.) leven. Dat alle menschen zich herinneren, dat het leven, hetwelk wij genieten, kort is, en dat wij behooren het aandenken daaraan door goede daden zoo veel mogelijk (*quam maxime*) lang te maken. Die zwak is van voeten of beenen, heeft een stok noodig, waarop hij stennen kan (*Coniunct.*), en die zwak is van geestkrachten, die moet gebruik maken van den raad van verstandigeren, waarop zich verlatende, hij zich beschermen kan. De gelegenheid, welke gij zegt dat door u is waargenomen, moet men voorzeker zeer gunstig noemen.

CXXVI.

Het geld, dat hij gezegd heeft noodig te hebben, heeft hij van Amsterdam ontboden, opdat het hier door hem zou kunnen gebruikt worden (Nar. § 7). Is uw vriend van hier naar Londen of naar Parijs vertrokken? Naar geen van beide plaatsen. Hij gaat regelrecht door naar Weenen, en vandaar zal zijne (*is*, Dativ.) reis zijn naar Saksen, alwaar hij voornemens is eenige maanden te vertoeven. Een allerbekoorlijkst land! zonder twijfel zal hij daar ontelbare genoegens smaken, welke hij inderdaad wel waard is. Goede dingen worden dikwijls misbruikt; door wien is dit niet meer dan eens ondervonden? Indien men rust geniet, waarom zou men (dan) zijn tijd niet goed kunnen besteden? Indien men zijn plicht doet (*fungor*), wat heeft men (dan) te vreezen van de afgunst of de kwaadsprekendheid der menschen? Zich verlatende op zijn (eigen) doorzicht, meende hij den raad van anderen niet noodig te hebben, en gemakkelijk die hulpmiddelen te kunnen missen, die zelfs door de verstandigste lieden dikwijls gebruikt worden; doch hierdoor (Nar. § 17) zelf heeft hij getoond, hoezeer verwaandheid verschilt van wijsheid. Indien men die dingen is machtig geworden, naar welke men begeerig geweest is, bemerkt men dikwijls, hoe dwaas die begeerte was (dwaselijk men ze begeerd heeft), hoe gering het voordeel is, dat daarvan kan genoten worden.

PARTICIPIA.

CXXVII.

Synt. R. 71; B. 166; Bl. 289; C. 444; E. 241; M. 464. 465.

Sp. 646. 654; K. 630. volg.

De zon maakt, wanneer zij opgaat, en wanneer zij ondergaat, den dag en den nacht. Voor hem; die bezig is, is geen dag lang. Cicero zegt in (zijn) boek over de plichten aan zijn zoon: terwijl gij onze geschriften leest, moet (Fut. Ind.) gij uw oordeel gebruiken. De wet is de gezonde rede, die het goede gebiedt, het tegenovergestelde verbiedt. Van de dieren zijn er sommige van rede ontbloot, andere die rede bezitten. Het is gemakkelijker iemand die loopt aan te sporen, dan iemand die loont is te bewegen. Een groot gedeelte van (hetgeen) waar (is), is voor hem verborgen, die het gezicht mist. De

vrees is de meening van een groot kwaad dat boven het hoofd hangt. De uitwerking der welsprekendheid is de goedkeuring dergenen die hooren. De herinnering aan een leven dat goed is doorgebracht en aan vele goede daden verschaft den ongelukkigen een grooten troost. Tarquinius Superbus nam, toen hij uit Rome verdreven was, zijn toevlucht tot de naburige vorsten en volken. Bemerk gij niet de afwisselingen der maan, welke nu wast, dan afneemt? Wij lezen in de Romeinsche geschiedenis, dat Tullus Hostilius de Albanen, toen zij overwonnen waren, in de stad opnam. Aan Cincinnatus werd, terwijl hij ploegde, de tijding gebracht, dat hij tot consul was aangesteld. Men moet hen die overwonnen zijn altoos sparen. Hij heeft den aangeklaagde, schoon hij helderder dan het daglicht (Synt. R. 2. A. 2; B. 70; Bi. 192. 1. a; C. 113—116; E. 156; M. 329) zijne onschuld bewees, veroordeeld. Wij plegen sommige wilde dieren te vangen, deels om (*ut*) ons met hun vleesch te voeden, deels om hen, als zij tam gemaakt en afgericht zijn, te gebruiken. Gelijk het oog, alzoo onderscheidt de ziel, schoon zij zich (zelve) niet ziet, andere (dingen).

CXXVIII.

Marins, toen hij in Africa oorlog voerde, viel de Gactulcrs en Ingurtha, terwijl zij buit van (*a*) de Romeinsche bondgenooten wegvoerden, aan en versloeg hen. Kunnen wij ons verstand wel goed gebruiken, als wij met veel spijs en drank vervuld zijn? Men gelooft een leugenachtig mensch zelfs niet als hij de waarheid zegt. De consul heeft gezanten gezonden, om den vrede te verzoeken (Synt. R. 71. A. 7; B. 157; Bi. 293; C. 492; E. 246; M. 465. A. 5). Hebt gij niet bemerkt, dat in het rijk der natuur alles zoo groote kracht heeft, dat het als het slechts een weinig veranderd is niet meer kan samenhangen? Er zijn vele menschen die, als zij eene zeercis zullen doen; niet over stormen of onwedder denken. De Atheners beschuldigen Alcibiades, dat hij, dewijl hij door den koning met goud was omgekocht, Cyme niet had willen innemen. Dewijl ik voornemens ben eenige brieven te schrijven, kan ik nu niet van huis gaan. Een van de oude schrijvers heeft gezegd, dat hij, die over allen zal gebieden, uit allen moet uitgekozen worden. Hebt gij hem niet in de kamer zien zitten (Th. 116)? — Neen; maar ik meende, dat ik hem had zien wandelen (Th. 116). Wij zelven hebben, te Lacedaemon, troepen

van jongelingen met eene ongeloofelijke inspanning zien strijden. Deze ramp heeft hij zoo bedaard gedragen, dat niemand hem heeft hooren klagen. Den ziener Tiresias, dien de dichters als een wijze afschilderen, stellen zij nooit voor als treurende over zijne blindheid. Homerus stelt Laërtes, als hij het gemis trachtte te verzachten (verzachtte), hetwelk hij gevoelde van (*e*) zijn zoon, voor als het land bebouwende en bemestende.

VERVOLG.

CXXIX.

Synt. R. 71. A. 5. 6; B. 167; Bi. 291; C. 455; E. 244; M. 467; Sp. 654; K. 631.

Quinctius Flaminius kwam, als afgezant der Romeinen, in Bithynië tot den koning Prusias, dien en het ontvangen van Hannibal, na de vlucht van Antiochus, en het verwekken van den oorlog tegen Eumenes, bij de Romeinen verdacht maakte. Het voeren van dezen oorlog heeft de burgerij moediger gemaakt, doch de schatkist uitgeput. Om het wel uitvoeren (zijner) onderneming is hij door het volk met groote geschenken begiftigd. Twee honderd vier en veertig jaren na de stichting der stad hebben de Romeinen het koningschap afgeschaff. In welk jaar vóór Christus geboorte is Rome gesticht, en zijn de Olympiaden begonnen geteld te worden? Het schrijven van dien brief heeft mij veel tijd gekost. Toen men de vernieling van Saguntum te Rome geboodschapt had, beving schaamte over (Th. 18) het niet aanbrengen van hulp de Vaderen. Ongeveer honderd jaren na de verwoesting van Troje zijn de Heracliden naar de Peloponnesus teruggekeerd. Ik beken, dat het voorlezen van dezen brief mij hevig heeft geschokt; voornamelijk daar de zaak zelve mij eerst na het eindigen van het geschil is bekend geworden. Horatius Cocles heeft eene zaak bestaan, die meer naam dan geloof zal hebben bij de nakomelingen. Pisistratus wordt gezegd het eerst de boeken (*carmina*) van Homerus, die te voren verward waren, aldus te hebben geschikt, als wij ze nu bezitten.

PARTICIPIUM FUTURUM PASSIVI.

CXXX.

Synt. R. 72. 73; B. 164. 165; Bl. 286. 287; C. 459 volg.;
468 volg.; E. 226—233; M. 454—468;
Sp. 664—666; K. 645—648.

Wij moeten altijd dingen gebruiken, welke voor de hand zijn en niet te veel vertrouwen op vreemde hulp in die zaken, welke ons tot groot nut of tot groot nadeel strekken kunnen. Wij moeten het leven genieten, doch zóó, dat wij ons van de taak van onzen plicht naar behooren kwijten, en ten allen tijde rekenschap van ons doorgebracht leven kunnen geven. Indien wij de begeerlijkheden en booze lusten moeten overwinnen, zoo moeten al de zielekrachten daartoe door ons worden aangewend. Sterven moeten wij zeker, en het is onzeker, of niet op dezen dag zelf de dood ons te wachten staat. Men moet niet alleen het lichaam te hulp komen, maar den geest en de ziel (nog) veel meer, want wij hebben den dienst der ziel niet minder noodig dan dien des lichaams. Ieder moet zijn eigen oordeel gebruiken, dit is zeker. Een redenaar moet zorgvuldig toezien, hoedanige toehoorders hij heeft, en of zijne rede hun behaagt of niet. Dat gijlieden voor onze belangen zorgen moet, is uitgemaakt; of evenwel deze belangen ook de uwe zijn, of niet, kan twijfelachtig schijnen. Indien het lichaam verschillende spijzen moet nuttigen, zijn er dan geene dingen, die der ziel tot voedsel verstrekken? Indien men overwinnen moet, is de vraag, wat of wie men overwinnen moet, vreemde vijanden of zijne (eigene) ondengden. Desgelijks vraagt men, of men niet eerder aan God dan aan de menschen moet gehoorzamen.

VERVOLG.

CXXXI.

Gij vraagt mij, wat wijsheid is. Ik meen, dat ik u niet beter kan antwoorden, dan met de woorden van Cicero, die zegt, dat de wijsheid te houden is voor de kunst van te leven. Wie weet niet, dat de hoop op (Th. 18) straffeloosheid het grootste aanloeksel is tot (Th. 18).

zondigen? Erkent gij niet, dat hij te prijzen is, die met de hoop van te overwinnen tevens ook de begeerte van te strijden heeft afgelegd? Een leerling, die ijverig is om te hooren, kan gezegd worden boven (*prae*) anderen een groot voorrecht te genieten; immers hij maakt gebruik van elke gelegenheid om te leeren, en voorzeker leert men niet gemakkelijker dan door te hooren. Wie niet berekend is tot het spreken, zal zijn geest misschien beter bepalen tot het schrijven, gelijk Isocrates gedaan heeft, die door zijne redevocringen getoond heeft, dat hij, schoon tot het spreken ongeschikt, zeer bedreven was in de kunst der welsprekendheid. Wie is tot het schrijven zoo opgewekt als ik? Moeten niet zij, die aan het hoofd van het gemeenebest staan, meer door billijkheid dan door toorn tot het straffen geleid worden? Meermalen hebben wij gezien, dat het karakter der kinderen zich onder het spelen ontdekt. In de wetten van Lycurgus was dit bijzonder, dat (*quod*) zij de jeugd opleidden door te jagen, te loopen, honger en dorst te lijden, koude en hitte door te staan. Cicero heeft dikwijls veel aan zijn zoon Marcus geschreven om (*gratia, causa*) hem te vermanen. Zeg mij, of wij hier zijn gekomen om te spelen en te schertsen, of om ernstig te beraadslagen.

CXXXII.

De gezonde rede leert ons, dat men al het menschelijke dragelijk moet achten; als rampen ons drukken, geeft God ons de krachten om ze te dragen. Diogenes zeide, dat hij de kunst mededeelde, om wel te redenceren, en het ware van het valsche te onderkennen. Ik voor mij ben begeerig om u in eene lange en aaneengeschakelde redevoering te hooren. Aan Xenophon scheen niets koninklijker, niets den mensch meer waardig toe dan de lust om het land te bebouwen. Erkent gij allen niet, dat de natuur den mensch de begeerte heeft ingeschapen om de waarheid te zien? Is deze begeerte wel ooit af te keuren? Niemand kan eenige rechtmatige reden hebben (*sum*), om tegen zijn vaderland de wapenen op te vatten; immers wat is den burgers meer tot schande te rekenen dan vijanden des vaderlands te zijn? Het blijkt, dat de kleederen het eerst door de menschen zijn uitgevonden om (*causa*) de koude te verdrijven, en naderhand begonnen zijn aangewend te worden tot het versieren des lichaams, en

het bijzetten van deſtigheid. De lente, zegt Cicero, beteekent als het ware de jengd des jaars, en toont ons de toekomstende vruchten; de overige tijden zijn geschikt tot het afmaaien en inzamelen der vruchten. Er zijn eenige spelen niet onnuttig tot het ſcherpen van het vernuft (*Plur.*) der kinderen. Cicero voert Cato den oude in (Th. 128) aldus sprekende: naar de wijze der Pythagoraeërs herinner ik mij des avonds, om (*causa*) mijn geheugen te oefenen, wat ik elken dag gezegd, gehoord, gedaan heb.

CXXXIII.

De gelijkheid van karakter wordt door velen gehouden voor den sterksten band om vriendschapsbetrekkingen ſamen te knoopen. Plinius verhaalt, dat een zeker inwoner van Gades, door den naam en den roem van Livius getroffen, van het uiteinde der aarde (*ultimus orbis terrarum*) naar Italië is gekomen, om hem te bezoeken. Gij weet, dat wij geld noodig hebben om de noodzakelijkſte dingen te koopen; daarom is de begeerte naar geld niet altoos af te keuren, voor zoo verre het dienen moet om ons leven te onderhouden; doch wat is meer een blijk (Synt. R. 19. A. 2; B. 53. b; Bi. 180; E. 143; M. 314) eener onge en bekrompene ziel, dan het geld om (het geld) zelf te beminnen? De zielskracht ontdekt men zonder twijfel het meest in het versmaden en het verachten van het zingenot; de waarlijk wijze man houdt het voor zijner onwaardig. Wij lezen in de geschiedenis der Romeinen, dat Regulus, over het uitwisseelen der krijsgesvangenen naar Rome gezonden, deze zaak, als verderfelijk voor de Romeinen, aan den senaat heeft ontraden, en naar Carthago is teruggekeerd om de wreedste straf oefening te ondergaan. Maar er wordt terecht getwijfeld aan de waarheid van dit verhaal. Cicero zegt, dat men het geheugen moet oefenen, door zoo vele geschriften mogelijk (*quam* met den Superl.), zoowel van hem zelf als van anderen, van buiten te leeren. Vele menschen wenden groote zorg aan in het verwerven van vrienden, doch in het kiezen van vrienden zijn zij onachtzaam. Hannibal, Capua binnenge trokken zijnde, heeft een groot gedeelte van den dag besteed aan het bezien der stad.

CXXXIV.

Te Rome hadden (*sum*) ambtelooze burgers het recht niet om den

senaat op te roepen. Er is niet alleen eene manier om geld te verkrijgen, maar ook om het te plaatsen. Te Rome werden nu en dan buitengewone overheidspersonen aangesteld tot een zeker bepaald doel, bij voorbeeld: Octavianus, Antonius en Lepidus waren driemannen tot het regelen van het gemeenebest; Tiberius Gracchus werd tot drieman aangesteld ter verdeeling der landerijen. Een der oude wijsgeeren zegt, dat de mensch groote hulpmiddelen heeft om de wijsheid te bezitten en te verkrijgen; indien dit waar is, zullen wij dan niet zeggen, dat de mensch van deze hulpmiddelen moet gebruik maken, en dat het hem ten kwade te duiden is, als hij ze niet gebruikt? Door te onderzoeken en te ondervragen, was Socrates gewoon de meeningen van hen uit te lokken, met wie hij redeneerde. Over het wel en gelukkig leven is veel door Plato geredetwist. Wilt gij liever, dat u met scherts en lachen, of met kijven en schelden de waarheid gezegd wordt? Geloof mij, door de verongelijkkingen te dragen zult gij grooter lof waardig zijn dan door ze te wreken. Bij de Romeinen schijnt het een spreekwoord geweest te zijn, dat de opschriften der begraaftplaatsen het geheugen bedierven; doch Cato zegt bij Cicero, dat hij door het lezen der grafſchriften tot de herinnering aan de overledenen terugkeerde.

VERBA MET DEN GENETIVUS.

CXXXV.

Synt. R. 56; B. 56. a; Bi. 187. i; C. 208; E. 149; M. 315; Sp. 394; K. 397.

Een ondeugend mensch zal zich zeker eens met smart zijne wanden herinneren. Ik herinner mij deze zaak wel, maar ik heb den tijd en de plaats vergeten. Hij moet (*Coni.*) zich de diensten herinneren, aan (*in*) wien zij bewezen zijn, hij die ze bewezen heeft, moet ze vergeten. Zij zijn den naam van goede burgers waardig, die zich de weldaden hun vaderlands te binnen brengen. De herinnering aan roemrijke daden is voor den onderdom eene troost; doch allen, zegt Cicero, kunnen geen Scipio's, geen Maximussen zijn, dat zij zich (hun) oorlogen en zegepraleten te binnen brengen. Tegenspoeden hebben de menschen dikwijls herinnerd aan (hunne) godsdienstige verplichtingen; doch ook in voorspoed moet men die niet vergeten. Alcibia-

des, uit de ballingschap in zijn vaderland wederopgenomen, ontving weenende de (bewijzen van de) groote welwillendheid zijner medeburgers, daar (Th. 128) hij zich de bitterheid van den vorigen tijd te binnen bracht. Herinnert gij u dat onheil niet? — Ja wel, maar niet, waar of wanneer het geweest is. Ik verwonder mij niet, want de menschen vergeten somtijds de voortreffelijkste zaken. Wil mij hieraan niet herinneren, want ik moet bekennen, dat die zaak mij tot groote smart verstrekt. Kunnen wij ons die dingen wel herinneren, die wij nooit gezien, gehoord, of op eene andere wijze opgemerkt hebben?

VERVOLG.

CXXXVI.

Synt. 35. A. 2. (m. vergel. Th. 69); B. 62. 63; Bi. 185.
189. 234; C. 178; 250—258; E. 147. 152; M. 318. 319;
Sp. 459. 460; K. 399. 413.

Hoe hoog schat gij deze boeken? — Op honderd en vijftig gulden. — Ik voor mij schat ze niet zoo hoog. De boeken van mijn broeder schat ik hooger; doch de boekery van uw oom is zeer hoog te schatten; het is eene bezitting van veel waarde. Waarom acht gij uwe geschriften zoo gering? Ik denk, dat zij niet geringer zijn te achten dan de mijne en die van uw broeder. Geene menigte van goud en zilver is ooit hooger te schatten dan de deugd. Slechte menschen zijn gewoon het hunne gering te achten en het *goed van anderen (aliena)* te begeeren. Met overleg te handelen is van meer waarde dan verstandig te denken. Het is voor eene zaak van groot gewicht te houden, zijne afwezige vrienden niet te vergeten, en altoos te godenken aan de genoegens, welke zij ons verschaft hebben. Dit is het *minst goede (deterior)* doel der vriendschap, dat ieder zoo hoog worde geschat, door (zijne) vrienden als hij zich zelf schat. Wat schat gij hooger, de lofspraak van vele dwazen of van één verstandige? Ik heb uwe vermaning niet noodig, om deze zaak op den rechten prijs te schatten; doch ik weet, dat zij niet zoo hoog is te schatten, als gij denkt. Voor hoeveel hebt gij uw huis verhuurd? — Voor even zoo veel als gij het uwe; schoon ik geloof dat het uwe meer waard is dan het mijne. Ik verklaar u, dat het eene zaak is van *niet met al (nihil)*. Terecht en in tijds hebt gij mij aan mijn plicht herinnerd.

VERVOLG.

CXXXVII.

Synt. R. 57; B. 61; Bi. 186. d; C. 204, 206; E. 148; M. 317;
Sp. 433; K. 400.

Hoeveel geld hebt gij noodig? — Zes duizend gulden. — Waarom zoo veel? — Omdat ik een huis moet koopen, dat op een zoo hoogen prijs geschat wordt. — Voor hoeveel denkt gij, dat ik het mijne gekocht heb? — Niet duur, dat weet ik. — Voor vijf duizend gulden. — Het spijt mij, dat ik van dezelfde gelegenheid geen gebruik heb gemaakt; nu schijn ik mij (zelven) toe eenigszins te beschuldigen te zijn van lichtzinnigheid. — Mij schijnt gij toe wegens deze fout niet te kunnen veroordeeld worden. Vele menschen, die zich niet van de taak van hun plicht kwijten, zijn van de hoogste onbillijkheid jegens andere menschen te beschuldigen. Wie een ander van slechtheid beschuldigt, die behoort zich zelven te beschouwen. Cicero heeft Verres van al te groote hebzucht beticht. Die het goed van vreemden om (Th. 43) winst te doen heeft weggenomen, maakt zich aan diefstal schuldig. Voor (in) het gerecht van beledigingen en van doodslag aangeklaagd, is hij door de rechters van doodslag vrijgesproken, doch voor de beledigingen heeft hij straf geleden. Indien de rechter u van alle schuld had vrijgesproken, zoudt gij niet door alle menschen van die misdaad worden beticht; nu ziet gij, van hoe groote waarde het is een ongekrenkten naam te behouden, en zich met geene ondugd te bezoedelen. Doch er schijnen menschen te zijn, die niets geven (Th. 186) om een goeden naam, en die de achting van andere menschen voor niets houden.

CXXXVIII.

Iemand heeft mij gezegd, dat van alle dingen het zout hem zoo veel waard scheen te zijn, dat niets, naar zijne meening, hooger te schatten was. — Wie de man was, uit welke ouders hij was geboren, van waar hij kwam, en waar hij heen ging, naar Parijs of naar Londen, kan ik mij nu niet meer herinneren, doch de plaats, waar hij mij dit gezegd heeft, heb ik niet vergeten, noch ook bij welke gelegenheid het geweest is. Ook breng ik mij dit omtrent hem te binnen, dat hij, voornemens om naar elders te vertrekken, mij vele din-

gen herinnerd heeft, waaraan ik zelf niet meer gedacht had. Ik beschuldigde mij zelf van groote dwaasheid en domheid, dat (*quod*) ik niet eerder had ingezien (*Coni.*) van hoe veel waarde alle die dingen waren, en dat ik ze tot hiertoe voor niets had geacht. Cornelius Nepos verhaalt ons, dat Miltiades, van de doodstraf vrijgesproken, met eene geldboete is gestraft; dat hij evenwel, daar (*cum* c. *Coni.*) hij deze niet kon betalen, te Athene in de gevangenis is gestorven; zijne boete (proces) werd op vijftig talenten bepaald (geschat). Echter wordt aan de waarheid van dit verhaal terecht getwijfeld. Toen Socrates aan zijne rechters gezegd had, dat hij zich (zelf) niet den dood, maar eene openbare belooning waardig scheen, zijn deze zoo toornig geworden, dat zij den geheel onschuldigen man ter dood veroordeelden, niet wetende, gelijk het schijnt, hoe hoog zijne wijsheid en zijn leven te schatten was, voor hen althans, die van een zoo grooten schat wisten partij te trekken. Gedenkt, o stervelingen, aan den dood, die u op alle plaatsen en te allen tijde boven het hoofd hangt, en vergeet nimmer, dat gij, uit stof geboren, tot stof zult wederkeeren!

IMPERSONALIA.

CXXXIX.

Synt. R. 59, 60; B. § 18, a.; Bi. 187, l.; C. 246—249;

E. 150; M. 316, 250; Sp. 434; K. 398.

Schaamt gij u niet? Zij schamen zich inderdaad niet! Ook hij schaamt zich niet. Ik voor mij schaam mij, dat ik openlijk van een zoo groot wanbedrijf word beticht, doch ik heb geen berouw over mijne daad, noch zal (er) ooit berouw (over) hebben. Gij hebt deernis met anderen, over u (zelven) hebt gij noch berouw noch schaamte; dit meen ik (schijn ik mij toc) reeds lang te hebben opgemerkt. Ik zou verdriet hebben in het leven, indien ik het niet hooger achtte dan gij; maar mij schijnt het leven eene grootere zorg waardig te zijn dan u. Het spijt mij om den besteden tijd; voorwaar, indien er niet zoo veel tijd aan ten koste gelegd ware, zonde ik zeggen: ik voor mij heb geen berouw dit gedaan te hebben, want de moeite aan goede dingen besteed is nooit vergeefs; immers wien berouwt

de moeite, als hij zeggen kan, iets goeds geleerd te hebben (*Nar.* § 19); doch om den tijd verdriet het mij, omdat die is verloren gegaan, en niet kan teruggekocht worden. Nepos verhaalt, dat Atticus nooit over het ondernemen (*Th.* 129) eener zaak berouw heeft gehad. Meestal hebben wij meer deernis met hen, die ons medelijden niet vorderen, dan met hen, die het afvergen. Schaam u! — Waarom zou ik mij schamen? — Over uwe vermetelheid. — Ik ben mij van geene vermetelheid bewnst.

VERVOLG.

CXL.

Onlangs ben ik van Frankfort en Keulen in het vaderland teruggekeerd. Ik hoop dat (*Th.* 113) ik nimmer over deze reis berouw zal hebben; althans zij heeft noch mij, noch mijne reisgezellen verveeld, en ik vertrouw, dat wij ons haar altoos met genoege zullen herinneren. Het betaamt een jongeling bescheiden, en iederen leerling leerszaam en oplettend te zijn. De menschen, met welke wij leven, te vleien, heeft niemand ooit tot eer gestrakt; immers het past den welkenkenden man niet, iemand door bedrog te misleiden, en dien naam verdient eene handelwijze, waardoor wij ons niet zoodanig toonen als wij zijn. Een wijze staat het kwalijk toornig te worden; ook betaamt het hem niet, vreesachtig en van een kinderachtigen geest te zijn in gevaar. Welke van beide kleedingen staat mij beter, deze, of die ik gisteren aan had? Ik hoop dat deze tooi u beter zal staan. Van het goede geweten behoort niemand in zijn geheele leven een pagel breed (*Synt. R.* 42; B. 21; Bi. 209; C. 240, 241; E. 170; M. 258) af te wijken. In een volmaakten veldoverste behooren deze vier dingen aanwezig te zijn: kennis van het krijgswezen, moed, gezag, geluk. Weet gij niet wat u betaamt? Herinnert gij u niet, wat gij behoort te doen? Zijt gij uw plicht vergeten? Schaamt gij u niet? Hebt gij geen berouw over uwe gevoelloosheid? Mij ten minste zou zulk een leven verdrieten. Welnu, indien u uwe zaken niet ter harte gaan, en gij geen gebruik wilt maken van mijne vermaningen, zoo heb althans deernis met de uwen, en met mij, die u zijn ongeluk zal verschuldigd zijn.

VERVOLG.

CXLII.

Synt. R. 61; B. 63; Bi. 189, 234; C. 250—258; E. 152; M. 319;
Sp. 435; K. 401, 1 en 2.

Bij het vestigen van een burgerstaat ligt er alle burgers aan gelegen, zich onderling te verdedigen. Bij het opvoeden der kinderen ligt er den ouders aan gelegen, goede leermeesters te kiezen. Er ligt den leerlingen het meest aan gelegen, dat zij leerzaam zijn, en ijverig om te hooren en te leeren; want schoon ook de leermeesters alle moeite en ijver mogen aanwenden in het onderwijzen van hen, welke moeite zonder twijfel door de leerlingen hoog moet geschat worden, zoo ligt er den onderwijzer toch veel aan gelegen, of de leerlingen zich zijn lof waardig betoonen of niet; en een vlijtig leerling is altoos zich zelve het meest van nut. Het is voor alle menschen van belang, dat hoosdoeners gestraft worden. Er is u niet zooveel aan gelegen, dat dit geschil beslecht worde, als mij. Wat raakt het ons, dat deze zaak tot het volgende jaar worde uitgesteld? Wij toch hebben geen onderstand noodig. Caesar was gewoon te zeggen, dat het niet zoo zeer voor hem, als voor het gemeenebest van belang was, dat (*ut*) hij behouden was. De Romeinen geloofden, dat het van veel belang voor het gemeenebest was, dat er elk jaar twee consuls werden gekozen. Het komt er niet op aan hoe vele, maar hoe goede boeken gij hebt; want wij moeten die, welke wij hebben, gebruiken; hij die de boeken niet gebruikt, welke hij heeft, heeft ze niet noodig en is ze ook niet waard.

CXLII.

Wien is er meer aan gelegen, dat wij ons van onzen plicht kwijten, ons, of het vaderland, onze ouders en onze vrienden? Er zou mij, bij het behandelen dezer zaak, niet zoo veel aan gelegen geweest zijn als u, onze vrienden te hulp te komen, indien ik in tijds aan het gevaar was herinnerd geworden. Vele menschen meenen, dat er niets aan gelegen is, of gij door anderen voor goed gehouden wordt; ons evenwel komt het voor van veel belang te zijn, hoedanig de meening van hen, met wie wij leven, omtrent ons is. Herinnert gij u

die zaak nog, of hebt gij haar vergeten? — Dat raakt u niet; immers wat hebt gij noodig dat te weten? — Duid het mij niet ten kwade dat ik het vraag, want ik zoude het niet gedaan hebben, indien ik niet gemeend had, dat ik er eenig belang bij had. Wat raakt het een doode, of zijn lichaam boven of onder de aarde verrotte; doch het is voor de gezondheid der levenden van belang, dat de dooden begraven of verbrand worden. Ligt er ons alleen niet zeer veel aan gelegen te zorgen, dat wij een ongekrenkten naam bewaren? Alle menschen, die over twijfelachtige zaken beraadslagen, betaamt het vrij te zijn van haat, vriendschap, toorn en mededoogen. Waarom zwijgt gij? — Omdat het er niets toe doet (*refert*) te spreken.

VERVOLG.

CXLIII.

Waarom wilt gij niet met mij uitgaan (om te) wandelen (Synt. R. 74; B. 157; Bi. 293; C. 492; E. 246; M. 425)? — Het is mij niet geoorloofd (ik mag niet); maar gij wilt met mij te huis blijven? — Dat lust mij niet. — Behaagt u die spijs niet? — Ja wel, maar zij is voor de gezondheid niet dienstig. Het is mij nog niet overkomen ziek te zijn. Het is mij daarentegen nog niet te beurt gevallen, gedurende twee jaren achtereen eene ongekrenkte gezondheid te genieten. Gebruik gezonde spijs, wees matig in alle dingen, en vooral maak, zoo veel gij kunt, gebruik van lichaamsbeweging en oefeningen. Ik voor mij geloof wel, dat veelvuldige lichaamsoefeningen dienstig zijn voor de gezondheid, maar het komt mij niet gelegen (mijn) lichaam veel te oefenen, omdat ik, door veelvuldige bezigheden ingespannen, zelden ledigen tijd heb. Aan weinige menschen valt het te beurt vrij te zijn van rampen. Veel wat aan leerlingen bevolen wordt te doen, behaagt hun niet; doch zij weten zelden, wat hun dienstig is; meestal willen zij doen wat hun behaagt, doch wat hun niet geoorloofd is; en waarom verbiedt men hen dit of dat te doen of na te laten? Omdat het voor hen niet dienstig is, ja hen ten hoogste zou benadeelen, indien zij aan de waarschuwingen geen gehoor gaven. Wij mogen niet doen wat ons verboden is; en wat ons wordt bevolen, dat behaagt ons dikwijls niet.

CXLIV.

Het doet ons genoeg door brave of knadige lieden geprezen te worden, en velen is het niet verborgen, hoe hoog elke lofspraak te schatten zij. Dat gij van een opgeruimden geest zijt, doet mij veel genoeg, niet zoo zeer om mijnent-, als om uwentwil; want schoon ik er geen belang bij heb, zou het mij evenwel verdrieten u met treurigheid vervuld te zien. Niemand uwer is het onbekend, hoe hoog, bij het aanleeren van elke wetenschap, de veelvuldige herhalingen van die grondbeginselen te schatten zijn, waarop zij, als op grondslagen, steunt; legt u dus daarop toe, leerlingen, want u allen is er ten hoogste aan gelegen, alzoo bij het leeren te werk te gaan, dat noch gij noch wij berouw hebben over den besteden tijd, en dat u de verkregen kennis tot nut en sieraad verstrekt. Het staat alle menschen, maar inzonderheid kinderen kwalijk, verwaand te zijn; zedigheid daarentegen is altoos tot lof te rekenen. Gijlieden behoort u steeds aan onze vermaningen te herinneren. Den grijsaard doet het meestal genoeg zich zijne jeugd te binnen te brengen. Het betaamt leerlingen te doen al wat hun bevolen wordt, en na te laten al wat hun verboden wordt; anders zijn zij te beschuldigen van weerspannigheid.

SUPINA.

CXLV.

Synt. R. 74; B. 157, 158; Bl. 293; C. 492—502; E. 246, 247;
M. 452, 453; Sp. 643—645; K. 656, 657.

Coriolanus, uit Rome vertrokken zijnde, is naar de Volseen gegaan om (er) balling te zijn. Toen Xerxes met een ontzaglijk leger naar Griekenland overstak, met het oogmerk om (Th. 34.) de Grieken met den oorlog aan te tasten, zonden de Atheners gezanten naar Delphi om te raadplegen, wat zij zouden doen (in) hunne omstandigheden (Ablat.). Themistocles, door zijne medeburgers uit Athene verdreven, week met der woon (om te wonen) naar Argos. Eumenes noodzaakte Antigonos naar Medië terug te keeren, om te overwinteren; hij zelf verdeelde zijne troepen ter overwintering in de nabijge landstreek Persis. Toen Hannibal vele jaren in Italië oorlog gevoerd had, is

hij teruggeroepen om (zijn) vaderland te verdedigen. Philippus, koning van Macedonië, is te Aegae, toen hij de spelen ging zien, door Pausanias bij den schouwburg gedood. Divitiacus kwam naar Rome tot den senaat, om hulp te vorderen. Perdicas was, om Egypte te bestrijden, tegen Ptolemaeus opgetrokken. Indien wij willen gaan wandelen, moeten wij helder weder afwachten. Indien gij voor uwe gezondheid wilt zorgen, begeef u dan tijdig naar bed (te slapen), en vroeg behoort gij op te staan. Dat de deugd dikwijls moeilijk te vinden is, kan men niet ontkennen. Ik reken deze zaak geenszins gemakkelijk om te begrijpen.

CXLVI.

Een wijze behoort zich zelf de redenen te geven, wat beter is te vermijden, wat te begeeren. In het nemen van een besluit twijfelen de menschen somtijds, of het eerlijk of schandelijk is om te doen. Wat is, zegt Cicero, zoo aangenaam te vernemen of te hooren, als eene rede versiert met verstandige gezegden en nadrukkelijke woorden? Het is moeilijk te zeggen, hoezeer de vriendelijkheid en de lieftalligheid in (van) het spreken (*sermo*) de gemoederen voor zich wint. Zóó moet gij zeggen, indien gij wilt, dat ik behouden ban. Het is ongelooflijk te zeggen, hoe zeer het Romeinsche volk in korten tijd machtig is geworden. Dikwijls hebben wij berouw eene zaak ondernomen te hebben, welke ons zeer gemakkelijk scheen om te doen. Het is ongeoorloofd te zeggen, dat de ouderdom een kwaad is. Een huisvader behoort het eerst (de eerste) van zijn leger op te staan, en het laatst (de laatste) naar bed (Supin. van *cubo*) te gaan. Indien wij gisteren met helder weder van huis op de jacht zijn gegaan, komen wij thans met een regenachtige lucht van de jacht terug. Het spijt mij van zoo veel vergeefschen arbeid; het lust mij wel te gaan klagen, maar daartoe heb (*sum*) ik geen tijd genoeg. Augustus heeft zijne dochter Iulia eerst aan Marcellus, daarna aan Marcus Agrippa ten huwelijk gegeven.

CXLVII.

Synt. R. 88 met A. 2. 71. A. 8; B. 51; Bi. 203. C. 140—147;
E. 166; M. 301; 465; 469; Sp. 648—653; K. 633—644.

Solon en Pisistratus hebben te Athene gebloeid, toen Servius Tullius te Rome regeerde. Toen Dion te Syracuse gedood was, heeft Dionysius Syracuse op nieuw bemachtigd. Na het verdrijven der koningen, zijn te Rome Brutus en Collatinus tot consuls aangesteld. Toen de Perzen naderden, hebben de Grieken de Thermopylen bezet. Na het overlijden van Traianus, is Aelius Hadrianus tot opperheer gekozen. Bij de Grieken, vooral bij de Lacedaemoniërs, strekte niets tot grooter schande, dan uit den strijd terug te keeren, na (zijn) schild te hebben verloren. Als de herfst nadert, verlaten de ooeivaars de koude landen en hegeven zich naar de warmere. Als men de liefde en de welwillendheid wegneemt, is al het genoeg uit het leven weggenomen. Velen leggen zich (Th. 119.) vergeefs op de studie der letteren toe, daar de natuur zich tegen hunne pogingen verzet. Wij moeten allen vrij van vrees zijn, daar God de menschelijke zaken bestuurt. Een wijze is, (ook) na het verlies van al zijne goederen, rijk te noemen; immers, was dat bekende gezegde van Bias niet een wijze waardig: „Ik draag al het mijne bij mij?” Onderrichtingen en kunstmiddelen vermogen niets, als de natuur niet helpt. Schoon ook alles verloren zij, kan toch de deugd zich zelve staande houden. Indien ik alles, wat ik geleerd had, vergeten was, zou ik spijt hebben van mijn studie, en berouw over de ijdele moeite.

CXLVIII.

Welke bekommring zou de goddeloozen kwellen, als de vices voor straffen was weggenomen? Thrasybulus is, na des nachts uit de stad een uitval te hebben gedaan, door de barbaren in zijn tent gedood. Caesar vond, na al de winterkwartieren te zijn rondgegaan, de oorlogschepen gereed. Wij zien het water schuimen (Nar. § 19), als men er vuur onder gedaan heeft. De veldheer is, na weinige soldaten in de vesting te hebben achtergelaten, met het geheele leger den vijand

gevolgd; en die maatregel beronwde hem niet. Themistocles, door Xerxes te vermanen, dat hij voor zijne redding zou zorgen, heeft zijn vaderland van vele gevaren bevrijd. Na deze boeken gelezen te hebben, zal ik u andere vragen. Scipio stak, na Spanje te hebben overmeesterd, naar Africa over. De Romeinen, na Hannibal bij Zama te hebben overwonnen, sloten den vrede met de Carthagers. Daar ik mij van mijn plicht gekwetend heb, vrees ik niets. Philippus, na Griekenland bemachtigd te hebben, besloot de Perzen aan te vallen, welk plan hij evenwel niet zelf ten uitvoer gebracht heeft. Mithridates werd, na Aquilius, den Romeinschen veldheer, tegelijk met koning Nicodemus verjaagd te hebben, met groote vreugde in de steden van Azië opgenomen. Wat beveelt men ons te doen, na zoo vele rampen te hebben geleden? Verbiedt men ons te rusten, nadat wij zooveel vermoeienis hebben doorgestaan?

CXLIX.

Annus Tarquinius en de jongste (Nar. § 16.) Tullia werden door het huwelijk verbonden, meer terwijl Servius het niet belette, dan onder zijne goedkeuring (door *probo*). Het blijkt, dat Octavius, naderhand Augustus genoemd, geboren is onder het consulaat van Cicero en Antonius. Zoolang Hannibal leefde, schenen de Romeinen niet veilig tegen (α) hinderlagen te zijn. Onder aanvoering van Pausanias hebben de Grieken, indachtig aan de Salaminische overwinning, de legerebenden van Mardonius bij Plataeae verslagen. Men heeft opgemerkt, dat het ook (bij) helderen hemel somtijds dondert. Hij is zonder eenige (*nullus*) reismakkers van Utrecht naar Brussel vertrokken, en dat wel tegen mijn zin, en buiten weten zijner ouders; indien hij onder mijn geleide die reis deed, zou hij veiliger zijn; nu verdient hij een ernstige berisping. Indien gij gedurende zijne afwezigheid dat geschied hadt bijgelegd, zou het mij toeschijnen dat gij te prijzen waart; thans zijt gij van nalatigheid te beschuldigen. Ik weet niet, of dit geschied is bij het leven of na den dood zijns vaders, doch naar mijn oordeel moet men niet te veel gestrengheid in die zaak gebruiken. Nu hij overwinnaar is, behooren wij ons te verblijden. Onder het quaestorschap van Cicero, zijn de zaken van Sicilië wel bestuurd geworden. Hij heeft bevolen al dat geld te verzamelen.

CL.

Terwijl ik (uit) het huis uitzag, zag ik mijn broeder wandelen (Th. 128). Terwijl ik uit het huis uitzag, naderde mijn broeder. Ik ging tot mijn broeder, terwijl hij uit het huis uitzag. Ik aanschouwde het gelaat van mijn broeder, die (terwijl hij) uit het huis uitzag. Dit ziende, stond ik verbaasd. Zij grepen mij, die dit zag, met de handen, en trokken mij, terwijl ik tegenworstelde, voort. Voor mijne oogen (terwijl ik het aanschouwde), hebben zij mijn huis in brand gestoken. Als de natuur er zich tegen verzet, is de arbeid vergeefs. Van de reis terugkomende hebben wij alles verward gevonden. Terwijl wij van de reis terugkeerden, is ons gebodschapt, dat er een opstand was ontstaan. Bij onze terugkomst (door *redeo*) zal alles blijde zijn. De vijanden, deze overwinning behaald (verkrege)n hebbende, vertrouwden, dat zij op den duur overwinnaars zouden zijn. Wij be-
nijden onze vijanden, die deze overwinning verkregen hebben. Ons, die men bevolen had heen te gaan, heeft hij bevolen terug te roepen. Na het nitspreken van deze woorden is hij, na alle zaken in orde geschikt te hebben, naar huis vertrokken. Quinctius Cincinnatus, van den ploeg afgeroepen zijnde, werd tot dictator aangesteld, en keerde, nadat hij de hijlbundels had nergelegd, weder tot zijn verlaten akkertje terug. Hij heeft bevolen honderd schepen uit te rusten, en ze, als ze uitgerust zijn, op ééne plaats te verzamelen.

CLI.

M. vergel. Th. 127. en volg.

Wanneer de menschen in voedsel, kleeding en verderen toestel een zekere maat betrachten, (zoo) wordt hun spaarzaamheid, wanneer zij die te buiten gaan, verkwisting toegescreven. Numa Pompilius heeft, terwijl hij regeerde, de belangen van zijne burgers niet verwaarloosd, maar voor hun welzijn gezorgd. Terwijl Numa Pompilius regeerde, is de tempel van Janus, die in oorlogstijd plaecht open te staan, vele jaren lang gesloten geweest. Deze regeering verdroot (*taedet*) den Romeinen, die reeds door vele oorlogen afgemat waren, niet, maar zij strekte hun tot heil. Als wij over eenige zaak twijfelden, willen wij ons gevoelen liever niet uiten. Terwijl wij twijfelden, heeft hij rond-

borstig zijn gevoelen geuit. Wij hebben hun, daar zij twijfelden, wat er gedaan moest worden, alles aangetoond, en hen hun plicht herinnerd. Daar wij bevalen de zaak uit te stellen, hebben zij ons beloofd den volgenden dag te zullen wederkomen. Daar wij bevalen de zaak aan het oordeel van een scheidsman over te laten, is zij spoedig afgedaan geworden. Romulus, na het leger der Antemnaten overwonnen te hebben, tast de Caeninensen aan; hij slaat en verdrijft het leger der Caeninensen, en na het geslagen te hebben, vervolgt hij het. De Romeinen, na hun vijanden den oorlog te hebben verklaard, belegeren hunne stad, nemen haar in, en haar ingenomen hebbende, plunderden zij haar. Wat hoont gij ons daar wij vernederd zijn? Deze laagheid staat u kwalijk.

CLII.

Synt. R. 72, A. 3; B. 165; Bi. 287, A. 4; C. 466;
E. 233; M. 463; Sp. 665; K. 647.

Na deze zaken afgedaan te hebben, zal ik u de boeken zelven overgeven om in te zien (ter inzage). Ik heb u mijne geschriften ter lezing gegeven; waarom geeft gij ze mij, na de lezing te hebben volbracht, niet terug? Caesar, na dit gevecht geleverd te hebben, zorgt dat er een brug over (*in*) den Arar gemaakt werd. De veldheer liet, nadat hij de vesting verlaten had, de krijgsgevangenen aan den vijand over om ze te vermoorden. Hij heeft deze zaak ter afdoening op zich genomen, en hij heeft beloofd bij de behandeling daarvan alle voorzichtigheid te zullen gebruiken. Wij hebben onze huizen en het vaderland zelf of ter plundering of ter verbranding achtergelaten. De aannemer had aangenomen de zuil van Iuppiter te maken. De consuls hebben de gaanderij van Catulus ter herstelling aanbesteed. Conon, in zijn vaderland teruggekeerd, heeft gezorgd dat de muren van den Piraeus en van Athene hersteld werden. Antigonus gaf Enmènes (toen hij) dood (was) aan zijne nabestaanden ter begraving over. Wij hebben ulieden die les gegeven om van buiten te leeren, en u verboden iets (*quicquam*) anders te doen. Toen hij grooten rijkdom verkregen had, wilde hij van anderen geene geschenken aannemen. Ik had, uit Rome naar het vaderland terugkeerende, reisgeld noodig; toen ik vertrokken was, is mijn broeder mij te Flo-

renec tegemoet gekomen, aan wien ik vervolgens het afdoen mijner zaken te Rome heb opgedragen.

COMPOSITA MET DEN DATIVEUS.

CLIII.

Synt. R. 29; B. 30. a. Bi. 219; C. 208—210; E. 183. a;

M. 268. 269; Sp. 206. 2; K. 369.

Pelopidas was hij alle gevaren tegenwoordig. Indien gij in het regelen dier zaken bij mij geweest waart, zou ik over dien maatregel geen berouw hebben. Hebt gij niet gelezen, dat Sicilië weleer aan Italië is vast geweest. Welk grooter of beter geschenk kunnen wij aan den staat aanbrengen dan wanneer wij de jeugd leeren en onderwijzen? Het is ons niet verborgen (Th. 144) dat velen of de taak van te onderwijzen zelve, of hen die zich van haar kwijten, gering achten; doch zoo het waar is, dat daarin wel eer en geene (*nihil*) schande gelegen is, zal het ons nimmer berouwen die taak op ons genomen te hebben. De natuur verbindt door de kracht der rede den mensch aan den mensch. Wie de dengd niet boven den rijkdom stelt, toont zich den naam van mensch onwaardig, en is in staat tot het plegen der ergste misdaden. Het volk der Thebanen, zegt Nepos, bezit meer (*plus*) krachten dan vernuft; men kan niet ontkennen, dat zij in den oorlog dapper waren, doch zij hadden een goeden aanvoerder noodig, indien zij tegen hunne vijanden opgewassen wilden zijn; dit is gebelegen ten tijde van Epaminondas, onder wiens aanvoering (door *dux*) zij de eersten zijn geweest van geheel Griekenland, terwijl Thebe, zoowel vóór de geboorte (Th. 129) van Epaminondas, als na zijn dood, gestadig aan vreemde heerschappij gehoorzaamd heeft. Hieruit kan men begrijpen, dat één mensch meer waard is geweest dan een geheele staat.

CLIV.

Verveelt u deze zaak niet? — Neen; ik heb mij sedert lang aan vermoeienden arbeid gewend; vervolgens ben ik gewoon door opgeruimdheid de verveling tegemoet te komen. Kleine dingen worden dikwijls zeer te recht met groote vergeleken. Ziet gij niet, dat de dood

u nadert? Gevaren hangen allen boven het hoofd; daarom, dat niemand zwichte voor de vrees. Ieder leerling bestede aan de studie der letteren zorg en nauwkeurigheid, dan zal hij over zijne moeite geen berouw hebben. De dwaasheid van anderen kan aan ieder van ons veel kwaads berokkenen. Hannibal zelf kan gezegd worden den Romeinen den oorlog te hebben aangedaan, en hunne legers dikwijls niet weinig schrik aangejaagd te hebben. Het lichaam en de ziel worden door den ouderdom uitgedoofd, tenzij (*nisi*) men (er), als in een lamp, olie indruppelt. Het is bekend, dat men zekere dieren lasten en jakken oplegt, en dat de menschen ze gebruiken om akkers te beploegen, wagens te trekken, pakken te dragen enz. Q. Fabius alleen overleefde het geslacht der Fabinssen, dat bij de Cremëra was vernietigd. Hebben wij niet reeds gezegd, dat men ongelukkigen moet bijstaan en te hulp komen? Wie is aan het hoofd van het leger geweest? Werden te Rome den consuls en praetors geene bundels met bijlen vooruitgedragen? Ik heb hem alles aangeboden, wat geschikt kan schijnen om zijne gezondheid te herstellen, zoodat hij niet zeggen kan, dat iets (*quicquam*) hem ontbreekt. Waarom hebt gij u niet naar onze belangen geschikt? Wie wil, dat zijne nijverheid geprezen worde, sta de handen aan het werk, opdat hij zich niet schame over werkeloosheid. Ik weet niet, wat u meer ontbreekt, ijver of nauwkeurigheid.

CLV.

Ennius vergelijkt zijn ouderdom met den onderdom van een moedig en overwinnend (*victor*) paard. De Stoicijnen hebben beweerd (gevoeld), dat het hoogste goed was, met de natuur overeen te stemmen, en met haar overeenkomstig te leven. Het komt er niets op aan, of gij water bij wijn, of wijn bij water mengt; immers, als het water (er) in gegoten (Partic.) is, zal de wijn niet meer zuiver zijn, en de wijn, als hij in het water gestort is, dit (zijne) zuiverheid ontnemen. Wij weten, dat Aristides, nadat (Partic.) hij eenige jaren te voren tot ballingschap veroordeeld was (*multare* c. Abl.), den zeeslag bij Salamis heeft bijgewoond; een jaar daarna was hij in den slag bij Platacae, aan het hoofd van Atheensche legerhenden, tegen de Perzen onder aanvoering (Th. 149) van Mardonius. Nadat (Partic.) deze verslagen was, is hij niet alleen naar Athene teruggekeerd, maar hij

is ook kort daarna door de Grieksche staten, die zich als bondgenooten bij de Atheners hadden gevoegd, gekozen om (*ut*) te bepalen, hoeveel geld elke staat zou bijdragen tot het bouwen van vloeten en het nitrusten van legers. Waarom hebt gij mij niet reeds vóór drie jaren uwe diensten aangeboden in het verdelcen dier erfenis? Zal ik u (uwe) nalatigheid of (uwe) traagheid verwijten (tegenwerpen)? Na (*Partic.*) het nemen van dit besluit, zijn de vijanden begonnen zich tegenover hem te stellen. De onderdom bekruipt de jeugd niet spoediger dan de jeugd de kindsheid.

CLVI.

Toen T. Manlius Torquatus dictator geworden was, gaf hij bevel (*Th.* 86), zijn zoon, omdat hij tegen zijne verordening met den vijand gestreden had, met roeden te geeselen (*Partic.*) en te onthoofden. Door dezen Manlius is dus de liefde voor zijn zoon achtergesteld aan het algemeene welzijn. Toen Agesilaus in Azië oorlog voerde (*Partic.*) en door de ephoren naar het vaderland teruggeroepen werd (*Partic.*), stelde hij een goeden naam boven een zeer machtig gebied. Nadat hij bij Coronēa de Atheners en Boeotiërs overwonnen had, die getracht hadden zich hem in den weg te stellen, verbood hij de gevangenen en de smeekelingen te mishandelen, en stelde alzoo wederom zijn gewetensplicht boven den toorn. Voor de smarten te zwichten, en ze met een lagen en zwakken geest te dragen, is niet de handelwijs (*Th.* 122) eens wijzen. Dikwijls schuilt onder eene schoone vertooning een misselijk gebrek. Indien het waar is, dat ons leven blootgesteld is aan alle de schichten der fortuin, wie zal (dan) hopen, dat hij een bestendig geluk zal genieten. Cimon van Athene, die op verscheidene plaatsen buitengoederen en tuinen had, plaatste nooit een wachter daarin om (door *causa*) de vruchten te bewaken. Xenocrates nam, toen de gezanten, door Alexander den Grooten gezonden, hem vijftig talenten hadden aangeboden, hetgeen in die tijden eene groote som geld was, deze met zich ter (*ad*) maaltijd naar de Academie, en bood hun dáár aan zoo veel als genoeg was, zonder eenige (*ullus*) overdaad (toestel). Toen zij des anderen daags hem vroegen wien hij beval dat men het geld ter hand zou stellen, antwoordde hij: hoe, hebt gij gisteren niet begrepen, dat ik geene behoefte aan geld heb?

CLVII.

Synt. R. 53; B. 17; Bi. 207, A. 3; C. 208—210;
E. 175; M. 248; Sp. 506; K. 349.

Pythagoras heeft niet alleen Egypte doorkruist, maar is ook tot de magiërs der Perzen gegaan; daarenboven heeft hij vele landstrekken van woeste volken te voet doorreis, en is verscheidene zeeën overgestoken. Labienus ontving van Caesar bevel (*Th.* 87) om den hoogsten top van 't gebergte te beklimmen, terwijl (*Partic.*) Caesar zelf langs een anderen weg den vijand aantastte. De Aetoliërs hadden de Achaeërs geplunderd, na een leger te hebben overgevoerd over (*per*) de zeeën, welke tusschen Narpactus en Patrae ligt (stroomt). Livius bericht ons, dat de legers der Carthagers Saguntum hebben omsingeld, en dat Hannibal niet lang daarna met zijne krijgsvenden de Pyrenaeën is overgetrokken. Geloofdet gij, dat ik nu huis voorbijgegaan en uw tuin binnentreden was? Ik zou dan den muur hebben moeten overspringen, want de deur was gesloten. De ster van Venus wordt Lucifer genoemd, als (*Partic.*) zij de zon vooruitgaat, doch als zij haar volgt, Hesperus. Waarom zijt gij niet tot hem gegaan, en hebt hem aangesproken? Ik wist, dat hij een samenspraak weigerde. Ach, dat hij nooit dat verbond aangegaan of dien post waargenomen had! Indien hij dien last niet op zich genomen had, was hij misschien den dood ontkomen; nu is hij, omdat hij in het waarnemen van zijn post de maat is te buiten gegaan, ter dood veroordeeld. Hoe? waarom beroemt gij u op uwe daden? Uw naam heeft immers den Caucasus niet kunnen overklimmen noch den Ganges overzwemmen?

CLVIII.

De gezanten der Romeinen, naar Gricenland gezonden, vertrokken van Brundisium en voerden duizend voetknechten met zich naar het eiland Corsica. Hannibal voerde, na het veroveren van Saguntum, negentig duizend voetknechten en twaalf duizend ruiters over den Iberus; toen hij die rivier overgetrokken was, rukte hij naar de Pyrenaeën voort. Agesilaus, door de ephoren gelast (*Th.* 87) naar huis

terug te keeren en de vijanden des vaderlands te gemoet te trekken, voerde zijne troepen over den Hellespont, en maakte (*utor*) zoo veel spoed, dat hij in dertig dagen een weg aflegde, dien Xerxes eerst in een rond jaar had ten einde gebracht. Cicero zegt ergens, dat zijne redevoering hem toescheen de klippen voorbij gevaren te zijn. Het schip, met een gunstigen wind van Tarente vertrokken, landt eerst den derden dag te Syracusé aan; aldaar komt ons, toen wij de haven ingeloopt waren, een slaaf te gemoet, door onzen gastheer gezonden, die ons de tijding brengt (*Partic.*), dat de vijanden, alles achtergelaten hebbende, waren weggevaren, en dat het geheele eiland veilig kon omgevaren worden. Ik geloof, dat niemand u in aanzien en rijkdom te boven gaat; doch meent gij daarom, dat gij anderen ook in deugden overtreft? Indien gij onder uwe gelijken uitmunt, zoo volgt hieruit niet, dat gij allen in lof te boven gaat; schoon men, in het waarderen van der menschen verdiensten, 't meest daarop te letten heeft, of iemand op die plaats, waarop hij gesteld is, lof waardig is, en boven anderen uitmunt. Zal wel iemand ontkennen, dat de voortreffelijkheid der ziel al de goede (eigenschappen) des lichaams overtreft?

COMPOSITA MET DEN ABLATIVUS.

CLIX.

Synt. R. 54; B. 50; C. 208. 210; M. 285, 286; Sp. 471.

Indien gij aan uw behoud wanhooptet, zoudt gij den naam van een dwaas waardig zijn; het zou mij spijten om u, maar ik zou u bespotten. Van waar toch heeft zoo groot eene vrees u bevangen? Heeft de geestkracht (*Plur.*) u dan geheel begeven? Geloof mij, ik wil dat gij van ijdele vrees bevrijd wordt. — Als wij de verongelijking van anderen van ons willen afweren, moeten wij op ons zelven acht geven, opdat wij anderen geen onrecht aandoen en zelven niet van onrechtvaardigheid te beschuldigen zijn; immers die zich zelf niet van het kwaad onthoudt, en die zich van den plicht der rechtvaardigheid niet kwijt, kan nooit vrij zijn van de vrees voor onrecht. — Laat ons niet gedooogen, dat anderen ons vleien; ten minste laat ons den vleiers het oor niet leenen; als ik mij wel herinner, hebben wij reeds gezegd, dat een vleier niets verschilt van een leugenaar, want

van wien van beiden men meer afkeer hebben moet, is onzeker. Als anderen ons lasteren of ten onrechte schelden, zullen wij ons daar wel zeer aan storen? Zijn zulke menschen wel hooger te achten dan honden die (*Partic.*) ons aanblaffen, of ganzen die ons met hun gesnater (geschreeuw) vervolgen? Wat zal er van ons worden (*fio c. Abl.*), als wij door slecht te handelen en misdaden te bedrijven alle weldenkenden van ons afkeerig maken? Zal men niet van ons moeten zeggen, dat wij ons zelve van de menschelijke samenleving uitsluiten? Zullen wij onder de goede of onder de slechte burgers moeten geteld worden?

CLX.

Hoe zult gij u uit deze moeilijkheden redden, daar men u reeds bevolen heeft uw huis te verlaten? — Ik weet (het) niet, doch dit weet ik, dat ik tevens het vaderland zal verlaten, en dat ik, na (*Partic.*) dit gedaan te hebben, van een grooten last zal verlicht worden, de zorg voor mijn gezin. — Doch is er u niet meer aan gelegen in uw huis te blijven, dan daaruit verdreven te worden? — Wien is er niet aan gelegen behouden te zijn? Indien ik evenwel de gevaren, door welke ik thans omgeven ben, had kunnen voorzien, zou ik ze of van mij hebben afgekeerd, of reeds sedert lang niet bij u zitten. — Ik ben jammer uw lot, dat weinig verschilt van den toestand eens ballings; maar het spijt mij om u dat (*quod*) ik de rampen van uw hoofd niet heb kunnen afweren. Hieraan alleen herinner ik u, dat (*ut*) gij met opgeheven hoofd den tegenspoed te gemoet gaat, en niet voor de onheilen, welke u dreigen, zwicht; hem immers, die liever den naam van een wijze dan van een dwaas wil waardig zijn, betaamt het niet bloed en kleingeestig te zijn. Hoe het ook zij, het is beter den dood te ondergaan dan schandelijk te leven. Ik schaam mij voor u, dat gij zijn lof hebt willen verkleinen en zijn naam een smet hebt willen aanwrijven (m. z. de volgende thema); gelooft gij niet dat velen u dit zullen kwalijk nemen? Wat is beter, de goede hoedanigheden van anderen na te streven, of hun den lof te bejijden, dien zij verdienen? Luister naar mij, het zal u niet berouwen.

CLXI.

Synt. R. 55; B. 40. *δ*; Bi. 219. A. 2. *δ*; C. 154; E. 183. *δ*;
M. 283. *δ*; Sp. 389, 471; K. 371, 374.

Het is bekend dat Dionysius, de tyran van Syracuse, zoo bevreesd was voor zijn leven, dat hij zijne slaappleaats met eene breede gracht omgaf. Men kan zeggen dat God de ziel des menschen met een lichaam heeft omgeven, en dat lichaam met levenslucht heeft omgooten. Men is gewoon aan die knapen, aan welke eene fatsoenlijke opvoeding te beurt valt, vele kundigheden mede te deelen, opdat zij die in rijpen leeftijd mogen gebruiken. Wij omkleeden ons lichaam met kleederen, deels om de onguurheid van de lucht daarvan af te weren, deels opdat zij ons tot sieraad mogen strekken. Sommige volken zijn zoo woest en onbeschaafd, dat zij van alle menscheijikheid schijnen ontdaan te zijn. Aulus Torquatus wordt verhaald met een Galliër bij den Anio te hebben gestreden, en zich van diens wapenbuit den halsketen en daarvan den bijnaam van Torquatus te hebben toegceigend. Caesar beroofde, na (Partic.) den oorlog te hebben geeindigd, de vijanden, die hij verslagen had (Partic.), van hunne wapenen, want aan hen, die behouden nit het gevecht ontkomen waren, had hij de vlucht afgesneden, door (Partic.) de ghelece landstreek met sterkten en bezettingen te omgeven. Wie heeft ons menschen met die ontelbare weldaden begiftigd, welke wij dagelijks genieten? Kennet gij mij niet iets van uwe bevaligheid in het spreken mededeelen? Wie zal moedwillig zijn goeden naam met het merk van schandelijikheid brandmerken? Heeft niet meermalen een geheel volk een verdienstelijik burger zoodanigen lof toegedeeld, dat hij als het ware met de onsterfelijikheid is begiftigd geworden?

INDICATIVUS EN CONIUNCTIVUS.

CLXII.

Wij hebben reeds lang genoeg gewandeld; ik ben moede van het loopen, laat ons naar huis gaan en nitrusten. — Wat zoudt gij te huis doen, indien gij daar reeds teruggekeerd waart? — Ik zou mij met

lezen vernaken (Th. 48), want ik bezit (door *sum*) eene tamelijik groote hoeveelheid boeken. — Ach mocht (*utinam*) ik hetzelfde kunnen zeggen! Als het u geoorloofd is en het u belijft, geef mij (dan) eenige boeken ter lezing, ik zal (er u) dankbaar (voor) zijn. — Indien het mij geoorloofd was, zoude ik dit gaarne ten uwen gevalle doen; ik wil (mij belijft het) wel, doch mijn vader niet, die niet wil dat ik aan iemand boeken leen. — Wie zou gelooven dat uw vader zoo onbeleefd was? — Zeg niet dat mijn vader onbeleefd is; doch de ondervinding heeft hem afgeleerd al te edelmoedig en vertrouwend te zijn. Misschien zou u dit verwonderlijik kunnen toeschijnen, maar als ik u verzeke dat het zoo met de zaak gelegen is, zoudt gij mij dan het geloof weigeren? — Geenszins. Zoo uw vader, door goede redenen geleid, gelijik gij zegt, een of ander besluit genomen heeft, wie zal hem dat kwalijik nemen; of hij zulks terecht gadaan heeft of niet, betaamt ons niet te onderzoeken. — U daarentegen is het tot lof te rekenen, als gij ten allen tijde bereid zijt om aan de bevelen uws vaders te gehoozamen. Wie dit ontkent, bekenne dat hij niet weet wat kinderen aan hunne onders verschuldigd zijn. Herinneren wij ons altoos dat dit ontzag ons eene eerste wet behoort te zijn. Laat ons zorgen dat wij nooit een vinger breed van dezen plicht afwijken. Immers wat zoude het geval zijn? Indien men u van de grootste losbandigheid beschuldigde, zoudt gij u van geene verontschuldiging kunnen bedienen, al hadt gij ook nog zoo zeer (*vel maxime*) berouw over uwe handelwijis.

VERVOLG.

CLXIII.

Ut.

Cicero zegt terecht dat wij allen daarom slaven der wetten zijn, opdat wij vrij zonden kunnen zijn. Ook is dit naar waarheid door denzelfden opgemerkt dat de goden de menschen omhoog geheven en rechteopgaande hebben gemaakt (*constituo*), opdat zij, bij (Partic.) het opzien naar den hemel, kennis van de goden zouden kunnen verkrijgen, en bij (Partic.) het besehouwen van de orde der hemelsche lichamen, die orde zonden navolgen door de regelmatigheid en besten-

digheid (huns) levens. Wij hebben dit daarom gezegd, opdat wij niet tegen wil en dank zouden genoodzaakt worden te doen, wat ons voorzeker, indien wij het deden, zou berouwen. Zoudt gij aarzelen een dwalende den weg te wijzen, opdat hij niet in gevaaren gerake? Het betaamt de menschen alleen daarom oorlogen te voeren, opdat zij zonder verongelijking in vrede kunnen leven, en daarom de wapenen te dragen, opdat zij niet straffeloos door hunne vijanden beleedigd worden. Wetten worden in elken staat gemaakt, opdat de burgers niet misdoen; haar oogmerk is niet, om hen die zich vergrijpen te straffen, maar om allen van het vergrijp af te schrikken; zij verbieden dat er kwaad worde gedaan, doch zoo, dat tegelijk de straf wordt bepaald tegen hen, die de wet overtreden. Hij heeft wel niet zooveel krachten als gij, echter zoo veel, dat hij zijn vijand overwinnen, en in krachten boven vele anderen uitmunten kan. Aarzel niet het leven zoo in te richten, dat gij u zelven tot lof en voordeel, (en) een ander niet tot nadeel verstrekt.

CLXIV.

De Verba van vreesen.

Ik vreesde dat geschieden zou, wat gebeurd is. Wij zijn beducht dat deze oorlog niet gelukkig uitvalt (zal uitv.). Ik vrees dat het zal regenen. Ik ben bang dat gij al de vermoeienissen niet zult kunnen uithouden. Bij het opvatten dier zaak vreesde ik dat ik mij ontelbare moeilijkheden berokkende, en ik wanhoopte bijna aan de goede uitkomst; thans, daar (Partic.) alle zaken zijn ten einde gebracht, heb ik geenszins berouw over het gedane, schoon gijlieden vreesdet dat ik niet (*non*) doen zoude, wat ik eenmaal had op mij genomen. Daar het aldus met de zaken gelegen is (Th. 162, Partic.), vrees ik dat hij zich mijner niet meer zal herinneren, en evenwel geloof ik dat er hem zeer veel aan gelegen is, niet te vergaten wat hem te voren medervaren is. Ik vrees niet dat uwe verdienste niet aan de verwachting der menschen zal beantwoorden, maar iemand zou kunnen vragen, of uwe krachten voor dien arbeid berekend zijn; zoo niet, is er gevaar dat gij er onder bezwijkt. Er is geen geraar dat hij, die een leeuw of een stier voortreffelijk schildert, in het schilderen van andere vierootige dieren hetzelfde niet (*nón*) zal kunnen

doen. Zondt gij het tegendeel gelooven? Ik voor mij durf het zonder eenige twijfeling verzekeren (Coniunct.). Herinnert gij u nog wat ik u gezegd heb? Ik vrees dat gij het vergeten zijt. Als gij over uw plan berouw zult hebben, werp dan naderhand de schuld niet op mij. Ik wenschte (Coniunct.) dat gij wat meer oplettend op nre zaken waart, anders vrees ik dat u geen prijs zal te beurt vallen.

CLXV.

VERVOLG. *Ut.*

Een goede leerling behoort zich alle moeite te geven, om door vlijt en naarstigheid zijne makkers voorbij te streven en van zijn ijver aan zijn leermeester de bewijzen te geven. Een zieke zorg zooveel mogelijk (door *possum*) dat hij weder gezond worde, anders is het te vreezen dat de zorg der geneesheeren hem niet veel baten zal. Zoo veel mogelijk (ik kon) heb ik het altoos daarop toegelegd, dat u niets ontbrak, wat u tot bijstand zou kunnen strekken; want ik begeer ten sterkste dat gij in de studie der letteren deugdelijke vorderingen maakt, en niet achter uwe medemakkers en medeleerlingen gesteld wordt; ook zal ik niet dulden dat anderen zeggen dat ik mij niet van den plicht om u aan te sporen (van aanspoorder) heb gekweten; zie derhalve toe dat niemand u van werkeloosheid of onverschilligheid kan beschuldigen, en mij mijne moeite niet berouwe. Heb ik u niet reeds sedert lang aangespoord, om tot het leeren grooter ijver aan te wenden? Doch ik zie dat er u weinig aan gelegen ligt of gij een ijverig of een lui leerling genoemd wordt. Ik verzoek niet dat er iets nieuws worde besloten, maar dat er niet (*ut ne*) iets nieuws worde besloten. Themistocles waarschuwde zijne ambtgenooten dat zij de gezanten der Lacædemoniërs niet eerder zouden laten vertrekken dan hij zelf zou zijn teruggezonden. Bij het behandelen van gewichtige zaken was te Rome de senaat gewoon de tienmannen te bevelen om de Sibyllijse boeken in te zien. Zonde ik u aanraden om u over te geven aan den omgang met ondengende menschen? Zoodanig een raad zij verre van mij.

CLXVI.

De oorlog brengt dikwijls teweeg dat de akkers verlaten en ver-

woest, de huizen en steden geplunderd, en vele burgers tot armoede gebracht worden. Een geneesheer heeft zich van zijn plicht gekwet, als hij alles gedaan heeft om te genezen. Wat hebt gij door uw ontijdigen ijver teweeggebracht? Dat wij (in) een veel minder goeden toestand zijn dan te voren. Wij worden door de natuur aangedreven, om aan zoo veel mogelijk (*quam e. Superl.*) van nut te zijn, vooral door te leeren, te vermanen, te waarschuwen. Dit herinner ik u, dat gij dagelijks bedenkt dat men aan de gramstorigheid moet weerstand bieden, anders is het te vreezen dat zij u beheerschen (zal). Dikwijls toch gebeurt het dat gramstorige menschen die (dingen) doen, waarover zij naderhand berouw hebben (*Coni.*). Soms tijds gebeurt het dat een onheil, hetwelk wij meenen dat ons verderfelijk zal zijn, ons van nut is, ja ons tot heil verstrekt. Ik heb het geluk nog niet gehad uwe ouders, welke ik hoor dat onlangs van de reis zijn teruggekomen, te zien. Meestal gebeurt het dat lichtgeloovige menschen door anderen misleid worden, vooral door hen, die gewoon zijn van de gebreken van anderen misbruik te maken tot hun (eigen) voordeel. Hieruit volgt dat de lichtgeloovigheid ons gemakkelijk tot onheil strekken kan, en dat allen moeten gewaarschuwd worden, om zich niet aan dit gebrek over te geven. Zij die anderen aansporen om kwade (dingen) te volvoeren, maken dikwijls daardoor dat zij zelf in het kwaad vervallen. Tot het in acht nemen van dezen regel hebben wij genoeg voorbeelden bijgebracht; thans blijft nog over dat wij hetgeen wij te voren gehad hebben, herhalen.

CLXVII.

De vijand had, nadat hij de rivier was overgestoken, zoo onverwacht een aanval gedaan, dat hij alles verwoest had, voordat men hem te gemoet konde trekken. Toen Socrates, ter dood veroordeeld, den doodaanbrengenden beker reeds in de hand hield, heeft hij zoo gesproken, dat hij niet tot den dood scheen gedreven te worden, maar den hemel (scheen) binnen te gaan. Ik vrees niet dat mijne ingetogenheid van levenswijze weinig zal afdoen tegen de ongegronde geruchten, welke ik zie dat dagelijks uitgestrooid worden, maar al word ik ook (*etiamsi*) van plichtverzuim beschuldigd, de bewustheid van een wel doorgebracht leven is voor mij van meer waarde, dan de gesprekken of van dwazen of van kwaadwilligen. Wij moeten (*Coniunct.*) bij ons leven

(door *vivus*) zorgen en er in voorzien dat, indien wij soms mochten sterven, de eenzaamheid en de zwakheid onzer kinderen door den sterkst mogelijken steun worde beschut. Knapen en jongelingen moeten vooral (*Coniunct.*) oppassen, dat zij niet door een schoonen schijn misleid tot het kwade vervallen; zij moeten integendeel de grootste zorg dragen om kwade voorbeelden van goede te onderscheiden, en liever gebruik maken van de raadgevingen van welmeenenden, dan zich aan den omgang met losbollen overgeven. Dat een geschiedschrijver zorg drage, dat hij niet iets onwaars verhaale, want het is de eerste wet des geschiedschrijvers de waarheid te zeggen. In hachelijke omstandigheden placht te Rome de hoogste macht aan de consuls te worden opgedragen, door het plechtige formulier: „de consuls moeten toezien, dat de staat niet eenige (*quid*) schade lijde”. Gijlieden vreesdet immers niet dat ik niet doen zou, wat ik eens op mij genomen had (*Coniunct.*).

CLXVIII.

Bergisteren waren wij voornemens te gaan (*Th. 145*) wandelen; maar het geval wilde juist dat het regende, en wel zoo hevig, dat geen van ons beiden het huis durfde uitgaan; want het was te vreezen dat uit die wandeling meer ongenoegen dan vermaak voor ons zou ontstaan. Wat bleef ons dus over dan (*nisi*) dat wij besloten te huis te blijven, en dit besluit heeft ons niet berouwd. Doch opdat wij onzen tijd te nuttiger zouden doorbrengen, hebben wij de boeken doorbladerd, die wij van onzen leermecster ontvangen hadden om in te zien (*Th. 152*), en deze inzage heeft ons niet verveeld. Wij hebben getracht u lieden de regels der syntaxis duidelijk voor te stellen, opdat gij ze des te beter zoudt verstaan. Wij raden u daarenboven dat gij ze allen van buiten leert, en ze van tijd tot tijd herhaalt, om ze te gemakkelijker (in) het gelicgen te houden; alzoo, toch zult gij kunnen maken dat ze u bij de hand zijn, als gij noodig zult hebben er gebruik van te maken, gelijk de landman de veldvruchten gebruikt, die hij in zijn schuur heeft opgelegd. Pythia beval den Atheners, toen zij haar raadpleegden (*Partic.*), dat zij zich met houten muren zouden verschansen. Hebt gij bij Nepos het leven van Hannibal gelezen? — Ja. — Dan hebt gij ook gelezen dat hij, na het gevecht bij de Trébia te hebben geleverd, uit Gallia Cisalpina over de Apennijnen naar Etrurië

is getrokken, doch dat hij op dien tocht door eene zoo zware oogziekte is aangetast, dat hij naderhand het rechter oog nooit even goed heeft kunnen gebruiken. Zie toe dat gij niet strikelt. Zorg dat gij welvaart; maak dat gij dadelijk tot ons terugkeert.

Quin en Quo minus.

CLXIX.

Synt. R. 68, A. 3. 4; B. 132, 6; Bi. 351, 352; C. 635—641, 631—634; E. 254, 255; M. 416. b. c; Sp. 741—743; 740; K. 588. 589.

Er is niets, of het kan door slecht voor te dragen worden verdraaid. Er is niets zoo moeilijik, of het kan door te zoeken worden opgespoord. Ik heb tot nog toe geen dag laten voorbijgaan, of ik schreef eenig (*aliquid*) briefje aan u. Er is niemand onder ulieden of hij heeft dikwijls gehoord, wanneer Rome gebouwd is, en hoe veel koningen over dit volk geregeerd hebben. Er is niemand, die niet liever eene goede gezondheid wil genieten, dan door zichten te worden geteisterd. Het kan niet anders zijn, of die zaak moet u eerder tot winst dan tot schade verstrekken, en niets belet u om alleen die voordeelen te genieten, welke velen misschien u benijden zullen (Coniunct.), doch welke niemand u noodzaken kan om aan anderen af te staan of met anderen te deelen. Het is mogelijk (het kan zijn) dat ik mij in andere zaken bedrieg, maar er is geen twijfel of er is ons allen veel aan gelegen, anderen te verhinderen om hetzelfde te doen, wat wij gedaan hebben, opdat niet hetzelfde ons overkome, wat ik hoor dat uwen vriend overkomen is, die veel moeite en geld besteed heeft, en evenwel op het laatst niet heeft kunnen balotten dat hij een groot verlies leed. Wie is er die niet ziet, hoe groot eene kracht er in de zintuigen ligt (*sunt*)? Ik twijfel of gij nu eerst te huis gekomen zijt, doch ik twijfel niet of gij zijt vroeg van huis weggegaan. De leeftijd verhindert ons niet, om de beoefening der letteren aan te houden tot aan den laatsten tijd des onderdoms. Toen (Part.) Epaminondas zag dat hij ter dood zou veroordeeld worden, weigerde hij niet om de straf der wet te ondergaan, maar hij twijfelde niet of men zou hem van alle schuld vrijspreken, als hij de rechters zou verzocht hebben, om in zijn vonnis te vermelden, wat hij voor (*pro*) het welzijn en den roem zijns vaderlands gedaan had.

VERVOLG. *Quod.*

CLXX.

Synt. R. 82; B. 119; Bi. 333—337; C. 602—609; E. 242; M. 398; Sp. 757—759; K. 704.

Hierin alleen (*unus*) muntten wij wel het meest uit boven de wilde dieren, dat wij met elkander samenspreken, en dat wij door te spreken onze gevoelens kunnen uitdrukken. Hoe groot is de goedgunstigheid der natuur, dat zij zoo veel om (er) zich (mede) te voeden, zoo verschillende, zoo aangename (dingen) voortbrengt! Er zijn vele bewonderenswaardige (dingen), maar niets (is het) meer, dan dat de wereld zoo bestendig is, en zoo samenhangt om te blijven bestaan, dat niets geschikter zelfs nitgedacht kan worden. Phocion had niet alleen daarin misdaan, dat hij slecht voor zijn vaderland had gezorgd, maar ook dat hij zijn woord als vriend niet gehouden had (de vriendschapstroef niet was nagekomen). (Wat betreft) dat gij mij over onze zaken bericht hebt gegeven, (zoo) hebt gij mij genoeg gedaan; maar uw brief heeft mij niet zoo zeer met vreugde vervuld, dat ik de smart over dat hoogst treurig verlies heb kunnen afleggen; immers ik gevoel diep dat ik voor het vervolg verstoeken zal zijn van den omgang met den braafsten vriend en den besten leermeester. Te onrecht beklagt zich het menschelijke geslacht over zijne natuur, dat het zwak en van een korten levensduur (zijnde), eerder door het toeval dan door de deugd geregeerd zou worden. Socrates, die wij elders gezegd hebben dat voor den wijsten (mensch) is gehonden geworden, is door de Atheners beschuldigd dat hij de jeugd bedierf (Coniunct.) en nieuwe bijgeloofigheden invoerde; tegen deze aantijgingen heeft hij zich zóo verdedigd, dat hij eerder aan alle weldenkenden bleek dat hij zich en jegens de jeugd en jegens het geheele vaderland hoogst verdienstelijk had gemaakt.

CLXXI.

Ik wensch u geluk dat gij behouden van de reis naar huis zijt teruggekeerd, want sedert dat gij uit Weenen zijt vertrokken, hebben wij geen brieven meer van u ontvangen; dat gij eene maand geleden te Frankfort waart aangekomen en te Kenlen ziek zijt geweest, wisten

wij in het geheel niet; thans hopen wij dat niets kwaads u zal overkomen, en dat gij door niets (*nulla res*) zult verhinderd worden, om dezen winter het dagverhaal van uwe volbrachte reis te voleinden. Thans blijft nog overig dat ik u ten sterkste (*etiam atque etiam*) vermaan, om zorg voor uwe gezondheid te dragen. Het kan zijn, dat ik u beloofd heb tot u te zullen komen, doch (wat betreft) dat gij zegt dat ik er ook met anderen over gesproken heb, twijfel ik niet of gij bedriegt u. Dat deze leerlingen zich zoo slecht van hun plicht hebben gekweten, spijt mij, en ik hoop dat zij over hunne werkloosheid berouw zullen hebben; ik begrijp niet, waarom zij zich niet schamen over hunne verkeerdheid, en ik verwonder mij dat zij zich niet té binnen brengen wat ik hun meer dan honderdmaal gezegd heb, dat er geen kwaad is, dat niet vroeg of laat den bewerker zelve tot nadeel of verderf strekt. Alzoo kan het niet anders zijn, of hij die zich aan luiheid (*Ablat.*) schuldig maakt, zal zelf voor die ondeugd boeten; hij die thans van nalatigheid of gedachteloosheid te beschuldigen is, zal zich op rijper leeftijd met smart en verdriet deze jeugdige ondeugden herinneren. Men moet niet twifelen, zegt Cicero, of er zijn vóór Homerus dichters geweest; doch dat hunne gedichten niet tot onzen tijd zijn gekomen, hierover moet men zich niet verwonderen. De Atheners aarzelden, toen de Perzen kwamen opdagen (*Abl. absol.*), of zij zich binnen de wallen verdedigen, of den vijand tegemoet gaan zonden.

CLXXII.

Waarom schroomt gij te spreken? Wat aarzelt gij uwe zaak te bepleiten? Waarom gaat gij niet voort met te verhalen wat u gebeleid is? Gij weigert immers niet gebrnik te maken van het voorrecht der wet? Of hebt gij misschien opgehouden (met) u van schuld te zuiveren, omdat gij niet twijfelt, of uwe onschuld (zal) van zelf blijken? Wat belst u voort te gaan, gelijk gij begonnen zijt? Zijt gij door vrees of door overleg er toe gebracht, om eene andere manier te volgen en een anderen weg in te slaan? Dat gij de kwaadsprekers en kwaadwilligen veracht, dat gij valsche beschuldigers meent niet te moeten antwoorden, dat acht ik zeer prijzenswaardig (*Gerund.*); maar ik vrees nu en dan dat gij, uit te veel vertrouwen op uwe rechtchapenheid, uwe vijanden gering acht, zoo dat deze n, (terwijl)

gij er niet op bedacht (zijt), zullen overvallen; immers wat u betreft (*per*) verhindert hen niets om zulks te doen. — Phaëton wenschte dat hij op (door) zijns vaders wagen werd opgeheven, doch weldra berouwde het hem dat hij zoo dwaas geweest was; welk berouw evenwel niet belette dat hij voor zijne dwaasheid boette (*Th.* 137). Uwe goedgunstigheid heeft gemaakt dat ik u breedvoeriger (*pluribus verbis*) heb durven mededeelen, hoe het met onze zaken gelegen is (*Th.* 162); doch ik word nu en dan door schaamte verhinderd om u meer weldaden te vragen, en ik vrees dikwijls dat ik mij zelve toeschijne van onbeschaamdheid te beschuldigen te zijn. Is niet Aristides om die reden uit zijn vaderland verdreven, dat hij buitengemeen rechtvaardig was (*Coniunct.*)? Heeft een krijgsman niet juist daardoor dikwijls de overwinning verkregen, dat hij er zeker op rekende overwinnaar te zullen zijn? Wat heeft Socrates meer benadeeld, dat hij braaf, of dat hij arm was?

CLXXIII.

Toen Timophānes, die door de Corinthiërs tot aanvoerder was gekozen, de allcenheerschappij had bemachtigd, was Timoleon, zijn broeder, die deelgenoot van het bewind konde zijn, zoo verre af van de deelneming aan het wanbedrijf, dat hij de vrijheid zijner medeburgers boven het leven zijns broeders stelde. Om (ut) dns aan zijn vaderland de vrijheid weder te geven, beval hij zijn broeder om het leven te brengen, doch zóó, dat hij zelf de handen niet aan hem sloeg, maar slechts van verre op de wacht stond (*sum*), opdat geen trawant den dwingeland kon te hulp komen. Om deze daad legden sommigen hem ten laste dat hij den plicht der broederliefde had geschonden (*Coniunct.*), en (*vero*) (zijne) moeder was zoo verontwaardigd, dat zij niet alleen haar zoon nimmer meer aan huis bij zich toeliet, maar hem ook nooit aanzag, zonder (*quin*) hem met verfoeing een broedermoordenaar en een snoodaard te noemen. — Zijt gij verhengd of bedroefd dat ik gekomen ben? Of gij blijde of treurig zijt, blijkt weinig. Zoudt gij u laten afschrikken om deze zaak te ondernemen? Wat belst u dat gij eene proeve uwer krachten neemt? Zoudt gij vreezen dat de zaak u niet zonde gelukken? Ik wensch dat gij alle vrees moogt afleggen; schaam u over uwe te groote schroomvalligheid. Ik voor mij ben niet bevreesd dat gij er naderhand be-

rouw over zult hebben. En (*vero*) wat gij zegt, dat gij door het oordeel der menigte wordt afgeschrikt om de handen aan het werk te slaan, dat is niets waard (*nihil*). Als gij de krachten bezit (door *sum*), moet gij ze gebruiken, en die begonnen is, heeft de helft van het werk, zegt Horatius.

IMPERATIVUS.

CLXXIV.

Synt. R. 64; B. 137. 138; Bi. 269—271; C. 405—413;
E. 218; M. 425—427; Sp. 615—618; K. 590—593.

O Juppiter! bewaar, smee ik u, deze voordeelen voor ons! Mijn zoon! betracht de rechtvaardigheid en de vroomheid, noch wijk ooit af van den weg tot het goede en het ware. Er is eene groote kracht in de dengden gelegen; wek deze op, indien zij soms slaapt. Ei lieve, geef den moed niet op, gebruik al uwe ziels- en lichaamskrachten om u staande te houden! Gijlieden vraagt mij waartoe ik u vermaan; mijne vermaning komt hierop neder: hoort veel en spreekt weinig, geeft steeds gehoor aan verstandigeren, ontvlucht den omgang met ondengenden, legt u toe op wijsheid en deugd, en bovenal, eert God, van wien al het goede op de stervelingen nederdaalt. Na (Partic.) het eindigen van den oorlog tegen Antiochus, koning van Syrië, is er door de Romeinen een verdrag, ten naaste bij in deze bewoordingen, opgesteld: Er zij vriendschap tusschen Antiochus en het Romeinsche volk op deze wetten en voorwaarden: Antiochus hebbe (door *sum*) het recht niet om oorlog te voeren met hen die de eilanden bewonen, noch ook om naar Enropa over te steken; hij trekke uit de steden, landen, dorpen en sterkten aan deze zijde van den Tanrus tot aan de rivier de Halys; hij voere geene wapenen (niet) dié steden, landen en sterkten uit, uit welke hij trekt; hij gadooge niet dat eenig leger, hetwelk voornemens zal zijn (Th. 34) met het Romeinsche volk of diens bondgenooten oorlog te voeren, over het grondgebied van zijn rijk trekt, noch met levensmiddelen, noch met eenige andere hulp sta hij (het) bij; al wie uit het rijk van Antiochus bij de Romeinen of hunne bondgenooten zijn, dezen zij het recht van weg te gaan of te blijven; hij geve aan de Romeinen en bondgenooten de slaven, vluchtelingen en krijgsgevangenen terug; hij levere alle (zijne) olifan-

ten over, en schaffe er geen andere aan, hij geve ook (*et*) zijne oorlogschepen over en hun tuig, en houde niet meer dan tien ongewapende vaartuigen. Hij geve den Romeinen twintig gijzelaars, enz.

UITROEPINGEN.

CLXXV.

Synt. R. 86; Bi. 181. 212. 222; C. 87—92; E. 176;
M. 198. 260. 292. A. 3; Sp. 687, 688; K. 363, 364.

Ik ongelukkige! dat gij om mij in zoo groote bekommernissen vervallen zijt! Ik blinde! die (Coniunct.) dit te voren niet gezien heb! Zal ik een ieder niet toeschijnen van dwaasheid te beschuldigen te zijn? Had ik mij niet alles eerst behooren te binnen te brengen? Doch het zou te lang zijn (Synt. R. 63. f; B. 95; Bi. 266. A. 1. b; E. 279; E. 216. 1. M. 389. A. 1; Sp. 612, 2, A; K. 541. 2) alle die klachten hier te herhalen. Zie daar uw broeder, laat ons hem groeten en liever over andere dingen spraken. Wee mij! welk eene tijding brengt gij mij! Is het waar wat gij verhaalt? Doch waarom zoude ik twifelen of het waar is? — Wilt gij dat ik u meer zal verhalen? — O! het is reeds meer (dan) genoeg! Hei daar, o goede (vriend)! denk niet dat ik uwe oprechtheid in twijfel heb willen trekken! Dat gij hierheen zijt gekomen, strekt mij tot groote vreugde; doch dat gij voornemens zijt zoo spoedig weg te gaan, spijt mij. Wee dan overwonnenen! zelden worden zij gespaard. Zie daar (*en*) een ongelukkig mensch! Wie zou hem niet vergeven dat hij om (*causa*) anderen te redden in zoo groot een kwaad vervallen is? Wel ons dat wij een aanvoerder hebben, dien wij den vader des vaderlands kunnen noemen! Wel het vaderland, aan 't welk znlk een vader ten deel valt. Schaamt gij u niet, o ondengendste aller menschen? Vreest gij niet, o booswicht, dat de zwaarste straffen u te wachten staan? — Inderdaad (*vero*) een voortreffelijk volk, dat zich door anderen de wetten laat voorschrijven, dat zich noch den roem zijner voorouders noch hun voorbeeld schijnt te herinneren! — Om 's Hemels wil! (*pro deum hominumque fides!*) maak mij niet ongelukkiger, dan ik tot hertoe geweest ben! O tijden! o zeden! Dat men zoo groote gruweldaden heeft kunnen begaan! Dat de boosheid der menschen zoo groot is, dat zij godsdienst, wetten, overheden voor

niets achten noch om iets geven (*quicquam pensi habeo*), mits zij slechts (*dummodo* c. *Coniunct.*) hunne driften inwilligen! Men zou hen niet menschen, maar wilde dieren noemen.

TWEEDE AFDEELING.

GEMENGDE VOORBEELDEN.

CLXXVI.

Een ekster en eene duif waren een pauw gaan bezoeken, om hem te begroeten. Toen zij een tijd lang met hem gesproken hadden, gaan zij samen naar huis. Terwijl zij terugkeerden, zegt de kwaadsprekende ekster: hoe mishagt mij die pauw. Hoe onaangename geluiden doet hij hooren! Waarom zwijgt hij niet liever? Hebt gij niet gezien hoe leelijke pooten hij heeft. Ik weet waarlijk niet waarom hij ze niet bedekt. Ik voor mij zou mij schamen, zoo ik wist dat ik zoo leelijk (mij van zulk eene wanstaltigheid bewust) was. Doch de onschuldige duif antwoordde hem: wat gij opgemerkt hebt, raakt mij niet; ook heb ik hem niet gaan bezoeken, om te zien wat in hem te berispen was; doch dit weet ik, dat ik, zoodra ik hem heb gezien, de schoonheid van zijn lichaam en den glans van zijn staart zoo zeer heb bewonderd, dat ik die niet genoeg prijzen kan. — Uit deze fabel blijkt, welke de aard is van den kwaadsprekenden berisper. Voorzeker zal er niemand aan twifelen of gebreken zijn altoos en overal te laken; doch zijn wel alle gebreken en alle wanstaltigheden van denzelfden aard? Moet men niet eerst vragen of die aan de menschen zelven, of aan de natuur zijn toe te schrijven? Vervolgens, als het waar is dat in alle zaken het kwade met het goede, en in alle menschen deugden met ondeugden zijn verbonden, is het (dan) niet blijkbaar dat hij die slechts het kwade opmerkt en het goede over het hoofd ziet, alleen door afgunst en door den lust tot kwaadspre-

ken geleid wordt? Hij daarentegen, die met bedaarden en liefderijken zin gadeslaat en oordeelt, zal niet alleen dadclijk onderscheiden wat lof (en) wat berisping waardig is, maar ook zal het eerstgenoemde hem het meest in de oogen vallen, en hij zal steeds gereeder zijn tot lof dan tot berisping.

CLXXVII.

Xerxes had vóór den zeeslag, waarin hij door de Grieken onder aanvoering van Themistocles overwonnen is, vier dnizend gewapende (manschappen) naar Delphi gezonden, om den tempel van Apollo te plunderen, alsof hij niet alléén met de Grieken, maar ook met de onsterfelijke goden oorlog voerde, welke bende evenwel geheel door bliksemslagen is vernield geworden, opdat hij begriipen zou hoe nietig de krachten der menschen tegenover (die van) goden waren. Schaamde hij zich niet over zijne onbezonnenheid? Heeft hij desniettegenstaande volgehouden te oorlogen? Is hij door deze nederlaag niet als door een kwaad voortteeken afgeschrikt van zijn voornemen? Welke de nitslag van die onderneming geweest is, leert ons de geschiedenis der Grieken, met welke ik oordeel dat geen van ulieden geheel onbekend zijn. — De vriendschap van Orestes en Pylades heeft een onsterfelijken naam verkregen bij de nakomelingen. Immers wat is meer geroemd geworden, dan hun wedstrijd in tegenwoordigheid van koning Thoas, wie van beiden sterven zou? Terwijl de een zijn best deed om van den ander de beschuldiging af te weien en de straf der misdaad op zich over te brengen; terwijl, daar (Partic.) de koning niet wist wie van beiden Orestes was, Pylades zeide dat hij Orestes was, om voor hem ter dood gebracht te worden, en Orestes, zoo als hij (ook) was, volhield dat hij Orestes was. Hoe zeldzamer zulke voorbeelden zijn, des te meer moet ieder bekennen dat zij aller bewondering waardig zijn.

CLXXVIII.

Toen (Partic.) Attilius Regulus in den eersten Punischen oorlog door de Carthagers gevangen genomen was, werd hij, na een oed te hebben afgelegd (Partic.), naar Rome gezonden tot den Romeinschen senaat, zoodat (*ut*), indien zekere krijgsgevangenen niet aan de Puniers waren teruggegeven, hij zelf naar Carthago zou terugkeeren.

Toen hij te Rome gekomen was, ontvonwde hij in den senaat (zijn) last, maar zeide dat het niet (*Naricht* § 20) nuttig was dat de krijgsgevangenen werden terugggegeven; immers dat zij jong waren en goede aanvoorders, (doch) hij reeds een grijsaard, door ouderdom verzwakt. Daar (*cum* met den Coniunct.) zijn (*Relativum*, m. z. *Nar.* § 21) gezag ingang gevonden had, zijn de gevangenen teruggehouden, hij zelf is naar Carthago teruggekeerd, (en) noch de liefde voor het vaderland noch voor de zijnen hield hem terug om zijn gegeven woord te houden. Ook was hij niet onbewust dat hij tot een allerwreedsten vijand en tot de uitgezochteste martelingen vertrok; doch hij oordeelde dat de onschendbaarheid van den eed van meer waarde was dan zijn (eigen) behoud. — Na (*Partic.*) Syracuse veroverd te hebben, dat Archimedes gedurende een langen tijd door zijne bewonderenswaardige verdedigingstoestellen verdedigd had, verordende Marcellus, de Romeinse opperbevelhebber, op het nadrukkelijkste dat niemand aan Archimedes geweld zoude plegen. Deze intusschen, terwijl hij, zijne aandacht en zijne oogen op den grond gevestigd hebbende, figuren in het zand afteekent, geeft aan een Romeinsch soldaat, die om te plunderen in huis was gedrongen en (met) een uitgetogen zwaard vroeg wie hij was, uithoofde van zijn al te groote ingespannenheid, niets ten antwoord dan dit: wil mijne cirkels niet in de war brengen. Alzoo wordt hij door den soldaat, die niet wist wie hij was, gedood.

CLXXIX.

Van Gyges, denzelfden die naderhand het gebied van Lydië bemachtigd heeft; wordt door Plato het volgende verhaald. Hij, die een koninklijke herders was, weidde eens zijne kudden in eene bergachtige landstreek. Toen daar de grond door zware slagregens was gescheurd, klom hij in die kloof neder, en vond, gelijk de fabelen luiden, een metalen paard, in welks zijde eene deur was (*Coniunct.*), na het openen van welke hij het lichaam van een dood mensch zag, van eene ongewone grootte, en (met) een gouden ring aan den vinger. Nadat (*Partic.*) hij dien had afgetrokken, deed hij hem zelf aan (en) begaf zich vervolgens naar de bijeenkomst der herders terug. Aldaar aangekomen (*Naricht* § 18) bemerkte hij dat, als hij de kas van den ring naar de handpalm had gekeerd, hij door niemand

gezien werd, doch hij zelf zag alles; maar als hij den ring weder op (zijne) plaats had omgedraaid, werd hij wederom gezien. Alzoo van deze geschikte eigenschap gebruik makende, is hij tot de koningin genaderd, en heeft met hare hulp (*aditris*, m. z. *Th.* 149) den koning, zijn meester, van kant gemaakt, en hen uit den weg geruimd, welke hij oordeelde dat hem in den weg stonden, en bij het bedrijven van deze wandaden heeft niemand hem kunnen zien. Dit voorbeeld bezigt Cicero, die deze zelfde fabel verhaalt, om te toonen dat slechte (mensen) gewoon zijn zelfs de slechtste middelen te gebruiken, mits zij slechts tot het gewenschte doel geraken, en vooral dat sommige menschen alleen daarom zich van het bedrijven van kwaad onthouden, omdat zij gelooven (*Coniunct.*) dat zij kwaad doende door anderen worden opgemerkt, doch dat dezelfde hun kwade lusten botvieren, als zij slechts weten (*Coniunct.*) dat zij voor anderen verborgen zijn.

CLXXX.

De vriendschap van Damon en Phintias, die onder de Pythagorische wijsgeeren geteld worden, is door de Ouden niet minder dan die van Orestes en Pylades met de grootste loftuitingen geroemd. Immers zoo groot was ook hunne getrouwheid, dat de een voor den ander wilde sterven. Toen Dionysius, de dwingeland van Syracuse, voor een van hen den dag der terechtstelling (*new*) bepaald had, en hij, die tot den dood bestemd was, weinige dagen voor zich had verzocht tot het regelen zijner zaken, is de ander voor hem borg geworden, dat (*ut*), zoo hij niet zou teruggekeerd zijn, hij zelf moest (*Th.* 35) sterven. Allen derhalve en vooral Dionysius waren benieuwd naar den nitslag (dezer) vreemde en twijfelachtige zaak. Toen (*Partic.*) vervolgens de bepaalde dag naderde, en de ander niet wederkwam, veroordeelde ieder een zoo onbezonnen borg om (zijne) dwaasheid. Toen evenwel hij, die zich naar huis had begeven, tegen het voor den dood bepaalde nur was teruggekomen, bewonderde (*Partic.*; m. z. *Naricht* § 10) de dwingeland hunne trouw en bevrijdde hem, die ter dood moest gebracht worden van straf, en verzocht dat zij hem (als) derden in hunne vriendschap zouden opnemen (*adscribo*). — Hebt gijlieden niet gehoord dat Croesus, koning van Lydië, zoo rijk was, dat zijn naam bijna een spreekwoord is geworden? Zonder twijfel is het u

dan niet ontgaan dat Solon, de Athcensche wijsgeer, terwijl (Partic.) bij eene reis deed, tot hem is gekomen, en met hem een gesprek heeft gehouden over den rijkdom en het menschelijk geluk, welk gesprek wij u misschien naderhand zullen mededeelen. Thans slechts dit! Toen Croesus op zijn koninklijken troon zat, bekleed met een zeer kostbaar kleed, vroeg hij Solon of hij ooit iets schooneurs gezien had. Hanen, antwoordde deze, en pauwen; want deze schitteren door eene natuurlijke en door geen kunst (niet door knnst) navolgbare kleur en schoonheid!

CLXXXI.

Apelles, de beroemdste schilder van zijn tijd, had Alexander te paard geschilderd. Toen de koning deze beeltenis minder prees dan de kunstenaar verdiend had, begon het paard van Alexander, dat intusschen gebracht was, aldus tegen het geschilderde paard te hinnenken, alsof het een wezenlijk paard was. Daarop (*tum*) zeide Apelles, dien het verdroot te zien dat de koning zijn schilderstuk zoo gering achtte: nu paard, o koning, schijnt meer verstand van het schilderen te hebben (ervarener in het schilderen te zijn) dan gij. Toen Alexander eens een zecroover (die) gevat (was) ondervroeg, met welk recht hij de zeeën onveilig maakte, antwoordde deze: met het zelfde recht, waarmede gij den aardbol (onveilig maakt); maar omdat ik zulks met een klein vaartuig doe, noemt men mij een roover; u, omdat (gij het) met eene groote vloot en een leger (doet), een opperheerscher. Toen Alexander den wijsgeer Callisthenes op (*in*) deerniswaardige wijze van al zijne ledematen beroofd had, en hem daarenboven met een hond in eene kooi opgesloten rondvoerde, gaf Lysimachus, een der bevelhebbers van Alexander, die gewoon was den wijsgeer te hooren, en uit zijn mond voorschriften van wijsheid en deugd te vernemen, hem vergift, als (*in*) hulpmiddel tegen (zijne) rampen. Dit nam Alexander zoo cuvel op, dat hij beval Lysimachus aan een leeuw voor te werpen. Maar toen de leeuw een aanval op hem gedaan had, stak Lysimachus den arm in zijn mantel gewikkeld in den mond van den leeuw, en diens tong gegrepen hebbende, doodde hij het dier. Toen dit den koning bericht was, verving verwondering de gramschap, en hij had hem, om zoo groot eene standvastigheid, meer lief (*carrus*) dan te voren.

CLXXXII.

In de oude jaarboeken der Romeinen is de volgende (Th. 179) bijzonderheid aangaande de Sibyllijnsche boeken vermeld. Eene vreemde en onbekende oude vrouw kwam bij koning Tarquinius Superbus, negen boeken medebrengende, zeggende dat die (welke zij zeide dat) goddelijke oraklen bevatten, en dat zij die wilde verkoopen. Tarquinius, naar den prijs gevraagd hebbende, werd door het antwoord der vrouw van het koopen dier boeken afgeschrikt, want deze cischte een buitensporigen prijs. Toen nu vervolgens de koning haar uitlachte als (*quasi*) eene zinnelooze, wierp zij drie van de negen boeken in het vuur, en vroeg den koning of hij de overige zes voor denzelfden prijs wilde koopen. Doch hierom lachte de koning nog veel meer, en zeide dat hem de oude vrouw thans zonder twijfel toescheen krankzinnig te zijn. De vrouw intusschen (*at*) verbrandde dadelijk nog drie andere boeken, en vroeg den koning op nieuw, of hij nu nog de drie overige voor denzelfden prijs wilde koopen. Tarquinius, nu opmerkzamer van geest geworden zijnde, wilde niet dat alle die boeken, welker waarde hij vermoeden kon dat geenszins gering was, verloren gingen, en kocht die drie voor een niet minderen prijs dan voor alle gevorderd was. Wat er van de vrouw geworden is, wordt niet vermeld, want men zegt dat zij van Tarquinius weg gegaan zijnde door niemand gezien is. Gemeenlijk evenwel gelooft men dat zij de Sibylla van Cumae geweest is, welker oraklen in dien tijd in die landstrecken hoog werden geacht. Dat de koning over dien koop geen berouw had, blijkt, want de gekochte boeken, op eene gewijde plaats geborgen, zijn onder den naam van Sibyllijnsche boeken bewaard en als (*quasi*) eene godspraak geraadpleegd geworden, zoo dikwijls er eene gewichtige zaak moest ondernomen worden, of het gemeenebest in een of ander gevaar scheen gebracht te zijn.

CLXXXIII.

Met weinig tevreden te zijn, past den waren wijsgeer; want zouden wij hem, die door eene ijdele praal van woorden de bedorvenheid en de smet zijner ziel zoekt te bedekken, dien naam wel waardig keuren? Voorbeelden van die deugd levert de ontheid overvloedig op. Socrates, toen hij in een plechtigen optocht eene groote hoeveel-

heid goud en zilver zag dragen (*Nar.* § 25), zeide: hoeveel is er wat ik niet begeer! Wat Xenocrates aan de gezanten van Alexander den Groote, die hem vijftig talenten gelds aanboden, geantwoord heeft, hebben wij ulieden reeds verhaald. Even zoo achtte Anacharsis de Scyth de geldgeschenken, die Hanno hem aanbood, voor niets, daar hij hem antwoordde: mijne kleeding bestaat, (zoo) als de gewoonte is bij de Scythen, is één beestenvel, mijn schoeisel in het eelt (mijner) voeten, mijn leger is de aarde, mijne toespijs de honger, en ik voed mij met melk, kaas (en) vleesch. Derhalve schenk die geschenken van u of aan uwe medeburgers of aan de onsterflijke goden. Wat lezen wij van Epaminondas? zoude zijne onbaatzuchtigheid door de historieschrijvers wel zoo zeer geprezen zijn geworden, indien hij begerig naar rijkdom was geweest? Wat van Phocion? Blijkt het niet dat deze, die zeer rijk had kunnen zijn, wegens de veelvuldige hem opgedragen eereposten, eerlijke armoede boven de groote geldgeschenken stelde, hem door Philippus aangeboden? Levert ons de oudste geschiedenis der Romeinen niet dezelfde voorbeelden op van ingetogenheid? Bewijzen de voorbeelden van een Cincinnatus, van een Curius, van een Fabriceus, om (ne) van meer andere geen gewag te maken, niet genoeg, tot hoe groot een heil deze deugd het gansche vaderland kan verstrekken.

CLXXXIV.

Toen Plato naar de Olympische spelen gekomen was, de drukst bezochte (talrijkste) bijeenkomst van alle in Griekenland, ging hij te Olympia eene inwoningsgemeenschap aan met (hem) onbekende menschen, ook zelf bij hen onbekend (zijnde). Nu nam hij hen zoo in, en boeide hen zoo zeer aan zich, zoowel door de liefalligheid van (zijn) karakter, als door (zijne) gesprekken, die vervreemd waren van alle vertoon van wijsheid, dat die vreemdelingen zich ten hoogste verheugden over de toevallige inwoning met (Genet.) zulk een man. Ook (*neque*, m. z. *Nar.* § 20) maakte hij geene melding van de Academie of van Soerates; dit alleen verklaarde hij hun, dat hij Plato heette. Toen zij nu na (Partie.) afloop der spelen te Athene gekomen waren, ontving hij hen zeer heusch. Daarop spraken de gasten: welaan! toon ons, daar wij nu toch (*quidem*) te Athene zijn, dien leerling van Soerates, (dien) naamgenoot van u, wiens roem overal zoo groot is;

geleid ons, als het u belieft, naar de Academie, en stel ons aan den man voor, opdat ook wij uit zijn gesprek eenige vrucht mogen opdoen. Hij daarentegen, zacht glimlachende, gelijk hij gewoon was, zeide: wel (*ego vero*), die ben ik zelf. Het is gemakkelijk te begrijpen, hoe verbaasd zij waren dat zij zóó lang een zoo groot man tot gezelschap hadden gehad, niet wetende wie het was; en niemand gewis zal er aan twijfelen, of zij begrepen uit den omgang met hem dat hij in staat was de gemoederen van hen, met wie hij was, aan zich gehecht te maken, ook zonder die gewone gesprekken over de wijsbegeerte.

CLXXXV.

KAREL. Kom aan broeder! het is helder weder, laat ons gaan wandelen! Ik zie reeds vele menschen wandelen, en het verveelt mij langer te huis te zitten. Ik twijfel niet of de wandeling zal u behagen. FREDERIK. Ik voor mij geloof u gaarne, maar waarheen zullen wij wandelen, naar het naaste dorp of naar de buitenplaats van mijn oom? K. Naar geen van beide plaatsen. Ik heb meer zin in de weilanden rond te wandelen. De buitenplaats, van welke gij spreekt, en welke gij mij onlangs gezegd hebt, dat zeer bezienswaard (waardig te bezien) is, ligt te ver van hier, en ik vrees dat die wandeling ons te zeer vermoeien zal. Buitendien moeten wij oppassen, om niet te laat t'huis te komen, want ik moet tegen den dag van morgen nog mijne Latijnsche en Grieksche lessen van buiten leeren, en de opstellen herhalen, welke wij gisteren in het Latijn vertaald hebben; tot dit alles heb ik minstens den tijd van twee uren noodig, en het lust mij niet morgen door den onderwijzer van luiheid of nalatigheid beschuldigd te worden. F. Gij hebt gelijk, en de reden die gij aanvoert schijnt mij toe bij uitstek goed te keuren te zijn; doch als ik mij wel herinner, wat gij onlangs gezegd hebt, dat na het voleinden van de werkzaamheden de nitspanningen het aangenaamst zijn, zal het nu ook beter voor u zijn uwe wandeling nit te stellen, totdat gij uwe taak zult hebben afgedaan. K. Geloofst gij niet dat ik dat ook heden zou gedaan hebben, indien niet de heldere hemel mij had herinnerd dat men gebruik moet maken van die gelegenheid van te wandelen zoo lang zij er is; gij ziet immers dat de avond nadert, en gij weet dat in dezen tijd van het jaar de avondnacht weinig

dienstig is voor de gezondheid. F. Zoo als het u belieft; niets verhindert ons om tijdig naar huis te keeren.

CLXXXVI.

ANTONIUS. Ik heb vernomen dat gij onlangs van de reis zijt t'huis gekomen, en ik ben begeerig om u uwe lotgevallen te hooren verhalen. PETRUS. Ik zal gaarne uw zin doen, maar ik twijfel of ik u wel alles uit het geheugen zal kunnen vertellen, wat gij begcert te weten. A. Hebt gij dan niet aangeteekend hetgeen u der vermelding waardig scheen? P. Ja, ik heb een dagverhaal van mijne reis opgemaakt, hetwelk ik weet dat ik bij mij gehad heb, toen ik voornemens was van Berlijn naar het vaderland terug te keeren; doch bij (Partic.) mijn vertrek van Hamburg naar Amsterdam heb ik het aan iemand ter lezing gegeven, die er dringend om verzocht en wien ik het niet weigeren kon, en nu herinner ik mij niet of hij het mij heeft teruggegeven, dan of ik zelf verzuimd heb het bij (Partic.) het verlaten van (uitgaan uit) het schip mede te nemen. A. Ik hoop dat gij het zult wedervinden, want inderdaad zou zulk een verlies te betreuren zijn; doch ik vrees dat gij veel moeite aan die zaak zult moeten besteden. P. Intusschen zal ik trachten u de voornaamste bijzonderheden, voor zoo verre het geheugen mij opgeeft, mede te deelen. Immers het is u bekend (niet ontgaan) dat ik in het begin der lente uit Leiden vertrokken en over Utrecht en Deventer naar Munster ben gereisd, waar ik tien dagen vertoefd heb. A. Hebt gij aldaar het gebouw gezien, waar in het jaar zestienhonderd achtenveertig die vermaarde vrede gesloten is? P. Niet alleen dit, maar ook meer andere dingen der vermelding waardig, welke ik alle heb opgeteekend, en waarvan ik hoop dat het verhaal u bij (Partic.) de lezing eenig genoegen zal verschaffen. Thans zou ik wel voortgaan met u te verhalen wat mij na (Partic.) mijn vertrek uit Munster is overkomen, doch ik word genoodzaakt dit tot een anderen tijd niet te stellen, omdat ik zie dat ik mij naar huis moet spoeden.

CLXXXVII.

Wat ik beloofd heb, zal ik nakomen. Nanwelijks waren wij van Munster vertrokken, om (ut) onze reis verder over Maagdeburg naar Saksen voort te zetten, toen de wagen, waarin wij reden, door het

breken van de as voorover neerstortte, en het weipig scheelde of (*quin*) wij waren in groot levensgevaar geraakt. Immers waren wij, niets kwaads vermoedende, van het midden (*Nar.* § 27) van den weg af tot aan den rand van eene sloot genaderd, welke, sehoon zij niet met water gevuld was, ongeveer twintig voet diep en even zoo breed was. Bij geluk (*forte fortuna*) was de voerman tijdig van den bok afgesprongen, en had de paarden tegengchouden, zoodat, toen wij nedergevalen op den grond lagen, deze rustig stilstonden. Toen wij nu waren opgestaan en bemerkten dat geen van ons beiden gewond was, wandelden wij, na (Partic.) den voerman bij den wagen en de paarden te hebben achtergelaten, naar een boerenhuis, dat ongeveer twee honderd schreden van die plaats af lag, om (*ut*) (lieden) te gaan halen, die ons hulp konden toebrengen. Doch hier stelde ons (onze) verwachting te leur; want wij vonden slechts eene vrouw met twee kindertjes, wier hulp ons niet baten kon. Dit was nu daarom des te meer te betreuren, omdat (*quod*) de naaste buurt wel (*vel*) een weg van een half uur van daar af lag. Evenwel begunstigde ons, terwijl (Partic.) wij verder voortgingen, de fortuin wederom. Twee kloeke jongelingen, die (Partic.) van het boerenwerk terugkwamen, en waarvan de een een ploegijzer en een ploegstaart, de ander een houten paal en een touw droeg, beloofden ons dadelijk hun bijstand. Dus tot ons rijtuig teruggekeerd zijnde, sloegen wij de handen aan het werk, en na (Partic.) den wagen, zoo veel dit mogelijk was, te hebben opgericht, lieten wij de verdere zorg daarvoor aan den voerman over, en wandelden tot aan het naaste dorp, alwaar een smid ons voertuig herstelde, zoodat wij des anderen daags onzen weg vervolgen konden.

CLXXXVIII.

In de stad Gordium, gelegen in Phrygië, welk land een deel is van Klein-Azië, bewaarde men een wonderbaren wagen, vastgebonden met een touw, dat uit den bast van een dadalboom gemaakt en zoo ineengedraaid was, dat het op geene wijs scheen ontknoopt te kunnen worden. De burgers nu van die stad waren overtuigd dat hij, die dezen knoop zou ontbinden, koning van den geheelen aardbol zou worden. Toen dit ter oore van Alexander den Groote kwam, die begeerig was om geheel Azië, ja zoo hij konde den geheelen aardbol

onder zijne macht te brengen, poogde hij dezen verwarden knoop te ontbinden, en deed een vrij langen tijd zijn best, om (*ut*) zich van deze moeilijke taak te kwijten; doch na alle moeite vergeefs te hebben besteed, moest hij onverrichter zake uitscheiden. Daar hij nu verdriet had van zijne vergeefsche moeite, en hij vreesde dat de ongelukkige uitslag van zijne pogingen hem tot verwijt zoude strekken, hienw hij, na zijn zwaard te hebben getrokken, den knoop midden (*medius*) door, zeggende: het is onverschillig op wat manier de ontbinding van dezen verwikkelden knoop geschiedt. Nadat (*Partic.*) dit gedaan was, was de knoop, zooals gemakkelijk te begrijpen is, dadelijk van zelf ontbonden. Dat nu Alexander de grenzen van zijn rijk dermate heeft uitgebreid, dat hij over een groot gedeelte van Azië het gebied gevoerd heeft, bewijst bijna dat het vermoeden der burgers van Gordium juist was (de burgers van Gordium terecht over die zaak hebben vooruitgezien). Hoe het ook (*quidquid*) zij, dit is zeker, dat sedert dien tijd de Gordiaansche knoop een spreekwoord is geworden van elke duistere en verwarde zaak, en dat den knoop doorhakken doorgaans gezegd wordt van het beslissen van een geschil, niet zoo zeer naar (*ex*) hetgeen recht en billijk is, als wel met dat oogmerk, dat er een einde worde gemaakt (gesteld) aan het twistgeding.

CLXXXIX.

Syloson van Samos, op zekeren tijd op de markt omwandellende, gewikkeld in een vrij kostbaren mantel, werd door Darius, denzelfden die naderhand koning van Perzië geworden is, gevraagd of die mantel te koop was. O goede (vriend), antwoordde Syloson, ik twijfel er niet aan, daar gij begeerig schijnt te zijn dit kleed te bezitten, of het is voor u eene zaak van groote waarde; doch weet dat ik mijn mantel niet voor geld wil verkoopen, doch als dit u welgevallig is, neem hem van mij ten geschenke aan, en gebruik hem tot (*in*) gedachtenis aan mij. Darius, zich verwonderende over 's mans gulheid, weigerde niet dit geschenk van hem te ontvangen, en uit die stad vertrokken zijnde, begaf hij zich weder naar Perzië. Eenige jaren daarna, toen Darius koning geworden was, nam Syloson, die door zijn broeder Polycrates uit zijn vaderland verdreven was, de vlucht naar Ecbatana tot Darius; en aldaar aan het koninklijk paleis gekomen, verzocht hij van des konings bedienden dat zij aan Darius zouden

boodschappen dat er een man uit Griekenland was aangekomen, die zich jegens den koning verdienstelijk had gemaakt (*Coniunct.*). De koning, die zich op dien tijd niet meer herinnerde wat hem eenige jaren te voren gebeurd was, doch die er belang in stelde te weten wat die vreemdeling van hem wilde (*sibi velle*), beval hem binnen te leiden. Syloson, nadat hij den koning naar (*ex*) het gebruik gegroet had, herinnerde hem dadelijk aan den mantel, dien hij den koning ten geschenke had gegeven. De koning daarentegen herinnerd zijnde antwoordde: meen niet (*noli*) dat ik aan uwe weldaad ongedachtig en ondankbaar ben; wees integendeel overtuigd dat ik uw geschenk nu nog zeer hoog acht; immers wat betreft dat ik mij uwer niet dadelijk herinnerde, dat wensch (*velim* met den *Coniunct.*) ik dat gij slechts aan mijn geheugen, niet aan mijne gezindheid toeschrijft.

CXC.

Om (*ut*) evenwel te toonen hoe hoog hij eene weldaad achtte, tot het bewijzen van welke geen hoop op winst den gever had aangespoord, zeide hij tot hem: uit alle mijne schatten geef ik u te kiezen, al wat u het meest behaagt (*sch.* zal hebben). Doch Syloson, wien er niet aan gelegen lag rijkdom te bezitten, als hij zijn vaderland moest missen, antwoordde: schatten van goud of zilver, o groote koning, welke ik zie dat weinig heil aanbrengen, (en) integendeel zeer velen tot verderf strekken, verlang ik niet; maar zoo gij niet weigert u van de taak der erkentelijkheid te kwijten, zoo herstel mij in mijn vaderland Samos, waaruit mijn broeder Polycrates mij verdreven heeft. De koning, wien niets meer ter harte ging dan dat (*ut*) hij zich den naam van koning waardig toonde, deed hem zijn zin, belegerde, na een leger op de been gebracht te hebben, de stad Samos, nam haar binnen een kort tijdsbestek in, en aan Syloson zijne vaderstad wedergegeven hebbende, vergold hij aldus op eene koninklijke wijze eene geringe weldaad. — Schijnt ulieden deze handelwijze niet zeer te prijzen te zijn? Immers indien de ondervinding ons leert dat er meer menschen zijn, die ontvangen weldaden vergeten dan die ze indachtig zijn, zo moet men de dankbaarheid altoos op hoogen prijs schatten; vooral behooren koningen en vorsten zorg te

dragen dat zij niet voor ondankbaar doorgaan, omdat het hun door-gaans minder dan vele andere menschen ontbreekt aan het vermogen om anderen bij te staan en aldus voor eene weldaad dank te betoonen. Het is evenwel de zaak van ons allen te zorgen, dat wij eerder den naam van dankbaar dan van ondankbaar verdienen, hetgeen voor een ieder onzer gemakkelijk zal zijn om te doen, indien hij zich herinnert dat niet altijd rijkdom noodig is, om te bewijzen, van hoedanig eene gezindheid wij jegens anderen zijn.

DICOR EN VIDEOR.

M. z. Naricht § 22.

CXCI.

Het schijnt mij toe dat hij den lof, welke ik hoor dat hem wordt toegekend, ten volle waardig is; ook zegt men dat hij in zijne studiën alle vlijt en alle naarstigheid heeft gebruikt. Men zegt dat Socrates, weinige dagen vóór zijn dood, uit zijne gevangenis heeft kunnen ontsnappen, doch dat hij van de hem aangeboden gelegenheid geen gebruik gemaakt heeft. Plato voert Crito in (als) hem aanraderende, om zich naar Thessalië te begeven, doch Socrates oordeelde dat hij door de wetten zijns vaderlands gebonden was, en dat het hem geenszins vrij stond, schoon ook (*quamvis*) onrechtvaardig veroordeeld, zich heimelijk aan de bepaalde straf te onttrekken. Het komt mij voor dat gij met de boeken, welke men zegt dat u ten geschenke zijn gegeven, weinig tevreden zijt, doch ik voor mij twijfel of gij aan uwe studiën wel zooveel moeite hebt besteed, als men van een ijverig leerling verwachten kan. Men zegt dat wij kwalijk gehandeld hebben, en dat de zaak welke men ons had opgedragen om af te doen, aan anderen zal overgelaten worden; doch mij komt het voor dat wij eene zoo groote berisping niet verdienen als onze vijanden, die men zegt dat van de geschikte gelegenheid om ons te schaden geen gebruik hebben gemaakt. Mij dunkt dat gijlieden weinig zelfvertrouwen hebt gehad, en dit zegt men dat dikwijls aan den goeden uitslag eener zaak is hinderlijk geweest. Misschien komt het u lieden voor dat ik u te moeilijke dingen opgeef (voorstel); doch ook mij kan het voorkomen dat gijlieden weinig ijver aan uwe zaken be-

steedt. Geloof mij, indien gij de ware inspanning van geest gebruikt, kunt gij u de dingen, die het moeilijkst schijnen, zeer gemakkelijk maken.

CXCII.

Men verhaalt dat Alexander de Groote beval de gezanten door Darius gezonden in zijne legerplaats rond te leiden, opdat zij hunnen koning zouden melden, wat zij gezien hadden. Het verhaal luidt dat de Thessalische Lapithen het eerst (*Nar.* § 27) te paard gestreden hebben; op gelijke wijze wil men dat het volk der Phrygiërs het eerst een tweespan heeft samengevoegd. Men geloofde bij de Romeinen algemeen dat koning Numa met de nimf Egeria nachtelijke bijeenkomsten had gehouden, en op hare aanmaning godsdienstige plechtigheden had ingesteld. Deze nimf beweert men dat, toen (*Partic.*) Numa gestorven was, door verdriet verteed, in eene bron van haren naam is veranderd geworden. Dezelfde koning had, terwijl (*dum*) hij nog leefde, bevolen dat men zijn lijk niet verbranden, maar onder den berg Janiculus begraven zoude. Men vermeldt dat Ceerops uit Egypte naar Attica is gekomen, en aldaar den burg en de stad Oecropia heeft gesticht; deze nu beweert men dat naderhand van de godin Minerva, welke wij weten dat in het Grieksch Athena heet, den naam van Athene heeft ontvangen. De mens is zoo geplaatst, dat het schijnt, alsof hij als (*quasi*) een muur tusschen de oogen gesteld ware. Men oordeelt gemeenlijk dat de geschiedenis voor alle menschen, die boven het gemeen verstand willen hebben, eene belangrijke, ja noodzakelijke wetenschap is. Het schijnt mij toe dat gijlieden voor vijanden des vaderlands zult gehouden worden, als gij volhardt bij dat gevoelen. Ik heb bevolen u dien brief weder te brengen, doch mij is geboodschapt dat gij verboden hebt hem aan te nemen; indien ik van die zaak niet onbewust geweest ware, is er geen twijfel of ik zou een anderen weg om die zaak te behandelen hebben ingeslagen; doch het heeft mij reeds lang toegeschenen dat het daarmee niet goed gelegen was.

CXCIII.

Men zegt dat de Romeinsche geschiedschrijvers de Carthagers ten onrechte hebben beschuldigd, dat deze Regulus, met de wrecdste mar-

telingen hebben ter dood gebracht; en velen komt het voor dat zij zulks alleen uit (uit enkelen) haat tegen dit volk hebben gedaan, en dat zij over het geheel weinig geloof verdienen in het verhalen van die dingen, welke zij den Carthagers ten laste leggen. Hoe dunkt u dat het met die zaak gelegen is? Mij althans niet kwaad. Men zegt dat onze gezanten van Constantinopel zijn teruggekomen, doch dadelijk weder, deels naar Londen, deels naar Parijs zullen vertrekken. Mij dunkt dat gij wel zult doen, indien gij uwen zoon naar het land verwijdert, want ik vrees dat het stadsleven hem meer kwaad dan goed zal aanbrengen. Wat dunkt u? Meent gij niet dat men zich altoos wachten moet voor den omgang met bedorven lieden, van hoedanige deze stad vol is? Wat heeft men u bevolen te doen? Men zegt dat gij geweigerd hebt hem te gehoorzamen. Indien er mij zoo veel aan gelegen ware als u, (zoo) zonde ik aan zijn verlangen reeds lang toegegeven hebben, opdat ik voor hem den schijn niet zoude hebben van hem te mistrouwen. Ons dacht dat de zaak zonde uitgesteld worden, en men zeide dat een der beide twistende (partijen) voornemens was naar huis te vertrekken. Zal het u niet voorkomen dat wij ten hoogste te prijzen zijn, als men zeggen zal dat wij tegenstrijders van zoo grooten moed overwonnen hebben? Sedert dat ik uit Nijmegen naar huis ben teruggekeerd, komt het mij voor dat mijne gezondheid is gekrenkt; gedurende verscheidene dagen heb ik zoo zeer aan hoofdpijn geleden, dat men mij verboden heeft een boek zelfs (*vel*) in te zien. Weshalve ik bevolen heb alle mijne boeken en geschriften weg te brengen, opdat hun gezicht mij niet tot verdriet zou strekken; want de ledigheid verveelt mij zoo, dat ik geen boek zien kan, of ik neem het op en doorblader het; en dit schijn ik niet te kunnen doen, of de hoofdpijn wordt erger.

LATEN, DOEN ENZ.

M. z. Naricht § 28.

CXCIV.

Caesar liet, na de vijanden te hebben verjaagd, de brug, die hij over den Rijn gemaakt had, afbreken, opdat zij niet, een gemakkelijken overtocht gevonden hebbende, Gallië door strooptochten zonden

onveilig maken. Publius Valerius, van wien wij lezen dat hij naderhand den naam van Poplicola heeft gekregen, geraakte in verdenking dat hij naar de alleenheerschappij streefde (Partie.), omdat hij op den top van een heuvel een huis had; zoodra hij dit (*qui, quae, quod*) vernomen had, liet hij dadelijk zijn huis afbreken, en aan den voet des heuvels weder opbouwen; hij liet de lictors de bijlen uit de bundels nemen, en de bundels zelven in de vergadering des volks omgekeerd dragen, opdat hij dus zou te kennen geven dat de hoogste macht in handen (*penes*) van het volk was. Men vermeldt dat hij viermaal het consulaat heeft waargenomen. Wat hebt gij na het volbrengen uwer wandeling gedaan? — Ik heb mij een kleed en een paar schoenen laten maken; daarop heb ik mijne bedienden de pakgoederen, welke men mij van Amsterdam had toegezonden, naar huis laten brengen, uit vrees (Part.) dat de regen ze beschadigen zou. Ik zal mij nooit de wet laten voorschrijven. Men zegt dat hij zich die zaak niet zal laten ontwringen; integendeel, hij heeft alles laten gereed maken, om zich dapper te verdedigen. Zijne wonden zijn zoo gevaarlijk bevonden, dat hij, uit vrees (Part.) dat het kwaad zoude verergeren, zich het been heeft laten afzetten. Wie heeft hem dien brief doen schrijven? Zijn broeder, geloof ik; maar ik verwonder mij dat hij, wetende wat die bevatte, hem u heeft doen ter hand stellen. Bij (Part.) zijn sterven heeft hij alle zijne kinderen tot zich laten komen, om hun vaarwel te zeggen. Het schijnt dat hij mij wil bespotten, doch ik zal mij nooit straffeloos laten henen.

CXCV.

Ik herinner mij ulieden onlangs iets van Solon den Atheenschen wijsgeer te hebben verhaald, alsmede van zijne reis naar Azië en andere landen. Misschien evenwel is het u niet bekend dat Herodotus, welke zooals gij weet de vader der geschiedenis genoemd wordt, ons nauwkeurig verhaalt, wat hem bij Croesus is gebeurd, weshalve ik het niet ongepast heb geoordeeld ulieden mede te deelen, wat die geschiedschrijver over de zaak te boek gesteld heeft, daar er geen twijfel is of het gezag des geschiedschrijvers zelven is altoos het hoogst te achten.

Nadat Croesus aan Solon zijne schatten had laten vertoonen, vroeg hij hem of hij op (zijne) menigvuldige reizen reeds iemand gezien

had, die de gelukkigste was (Coniunct., or. obl.) van allen; immers hoopte hij dat Solon zeggen zou dat hij (Croesus) de gelukkigste was. Doch Solon, wien het niet lustte iemand te vleien, of door liegen eenige gunst te bejagen, zeide dat hij Tellus van Athene voor den gelukkigste hield. Croesus, wien dit antwoord niet zeer behaagde, vroeg, terwijl (Part.) hij zich verwonderde, wederom, waarom hij dan toch (*tandem*) dien Tellus den lof van het hoogste geluk waardig keurde. Waarop Solon hem antwoordde: omdat hem te beurt gevallen is, wat ik twijfel of ooit aan iemand is overkomen, dat (*ut*) hij, na (*postquam*) zijne kinderen gelukkig gezien te hebben (Coni.), op de roemrijkste wijze zijn leven heeft geëindigd in een gevecht, waarin hij zelf (als) overwinnaar gesneuveld is; ten gevolge waarvan (hetwelk geschied zijnde) de Atheners hem de hoogste eer hebben beezen, en hem op 's lands kosten dáár hebben laten begraven, waar hij het leven geëindigd had. Het zal ulieden niet ontgaan zijn dat de eer eener plechtige begrafenis door de oude Grieken steeds op hoogen prijs werd gesteld.

CXCVI.

Het kon niet anders zijn of Croesus werd door dit gezegde op nieuw aangespoord om Solon te vragen, wien hij na Tellus voor den gelukkigste hield, hopende dat hem althans de tweede plaats zou te beurt vallen. Doch deze verwachting bedroog hem; want Solon antwoordde andermaal: het kan zijn dat er andere menschen zijn, wier geluk met recht hoog geprezen wordt; mij dunkt evenwel dat men in de tweede plaats Cleobis en Biton noemen moet, want men vindt niemand die hunne liefde jegens (hunne) moeder niet bewondert. Immers toen er te Argos een feest moest gevierd worden ter ere van Iuno, waarbij de moeder dezer jongelingen moest (*necesse est*) tegenwoordig zijn, en de ossen, die voor den wagen moesten gespannen worden, te lang (Compar.) wegbleven, namen de beide jongelingen, wie dit toeven verveelde, het wagenjuk op zich, en trokken den wagen langs een weg van vijfenveertig stadiën tot aan den tempel van Iuno voort. Toen zij nu aldaar aangekomen waren, terwijl (Partic.) de Argiven de krachten der jongelingen met veel lofuitingen bewonderden, en de vrouwen het geluk der moeder roemden, dat zij (Pron.

rel.) zulke zonen had, bad deze de godin dat het haar behagen mocht aan hare zonen het beste te geven, wat een mensch kon overkomen. Na (Partic.) het volbrengen der offerande en het houden van den maaltijd, legden zich de beide jongelingen in den tempel te slapen en uit dezen slaap zijn zij niet weder ontwaakt, maar hebben daarin hun levenseinde gevonden. Wie zal derhalve twijfelen of het is, naar het oordeel der godheid zelve, voor den braven mensch, en hem die (Partic.) zich behoorlijk van zijn levenstaak gekwetend heeft, beter te sterven dan te leven?

CXCVII.

Croesus, wien dit antwoord verdroet, vermits hij zag dat Solon hem zelfs den tweeden rang niet toekende, zeide verstoord: wel, (*quid!*) Atheensche gastvriend! dunkt u dan dat mijn geluk zoo gering te achten is, dat ik zelfs niet met onaanzienlijke lieden gelijk te stellen ben? Waarop Solon hem een merkwaardig antwoord gaf, dat ten naaste bij hierop neerkomt. Indien wij, zeide hij, o zeer machtige koning, voor het menschelijk leven een zekeren middelweg kiezende (houdende), een tijd (tijdsruimte) vaststellen van zeventig jaren, en wij dan de dagen berekenen, welke uit dit getal van jaren voortkomen, (zoo) komt daarnit eene som van meer dan vijftientig duizend dagen. Welnu (*atquæ*), als gij de zaak wel overwegende (Abl. abs.) bij u zelve bedenkt dat deze dagen, elk op zich zelve (*singula*), wat het geluk betreft, onder elkander (*sua*) ongelijk zijn, (zoo) mag men hiermit veilig dit opmaken, dat het lot der menschen uiterst wisselvallig is, en dat hun geluk nooit zeker kan genoemd worden. Wat dus u betreft, o koning, daar uw levenseinde nog niet gekomen is, en het u tot nog toe verborgen is, wat u boven het hoofd hangt, zoo dunkt mij dat ik mijn oordeel moet opschorten, totdat het mij zal gebleken zijn dat niet alleen uw leven maar ook uw dood gelukkig verdient genoemd te worden. En wat heeft ons de nitkomst geleerd? Dat Solon gelijk heeft gehad. Want, toen een oorlog ontstaan was tusschen Croesus en Cyrus, den koning der Perzen, heeft de eerstgenoemde, toen hij gevangen genomen en ter dood veroordeeld was (Partic.), zich Solon herinnerd, en toen hij, reeds op den brandstapel geplaatst, meermalen diens naam had uitgesproken, is hij door Cyrus

teruggeroepen, en, na de reden hiervan te hebben opengelegd, van de doodstraf bevrijd geworden.

CXCVIII.

God heeft den mensch door geene zaak meer van de overige schepselen gescheiden, dan door het vermogen om te spreken. Lichamen toech zien wij wel (*quidem*) in grootte, krachten, stevigheid, gehardheid (en) vlugheid voortreffelijker dan die stomme (schepselen); ook dat zij (*idem*) minder behoefte hebben aan hulp van buiten. Want van nature weten zij zonder een leermeester spoediger te gaan, zich te voeden (te weiden) en wateren over te zwemmen. Ook worden de meeste tegen de koude door (uit) hun eigen lichaam beschermd (bekleed), en zijn hun zekere wapenen aangeboren, welke door hen gebruikt kunnen worden om het geweld hun aangedaan af te weren. Over hun onderhoud is het niet noodig dat zij bekommerd zijn, want alles wat dient om de redelooze dieren te voeden, biedt zich hun van zelf aan; de mensch daarentegen moet meestal, om zich levensonderhoud te verschaffen, veel arbeid aanwenden. Om die reden is ons de rede als een bijzonder voorrecht gegeven, waarvan de redelooze dieren geheel verstoken zijn. Maar de rede alleen zou ons noch zoo veel baten, noch zoo blijkbaar in ons zijn, indien wij hetgeen wij met het verstand hadden bevat, ook niet door spreken konden uitbrengen. Het zou te vreezen zijn dat, als de spraak weggenomen ware, de rede ons niet veel baten zou. Derhalve, indien wij niets beters dan de rede van de goden ontvangen hebben, zegt Cicero, wat zouden wij zoo zeer de beschaving en de beoefening waardig achten, of waardoor zouden wij liever boven andere menschen willen uitmunten, dan waardoor de menschen zelven zich boven de overige schepselen onderscheiden?

CXCIX.

Wij weten, dat de denkbeelden der oude wijsgeeren over de natuur der godheid verschillend en van elkander (*se invicem*) afwijkend zijn geweest, welke alle optetellen lang en moeilijk zou zijn. Onder de leiding (*Abt. abs.*) der natuur begrepen zij dat er een God was, en het schijnt dat men met recht twijfelt, of men wel ooit de vraag heeft geopperd of er een God bestaat of niet; doch zij waren het

onder elkaar niet eens, wat God was. Toen dus de tyran Hiero aan Simonides, niet alleen een bevallig dichter, maar ook overigens een geleerd en verstandig man, gevraagd had wat of hoedanig God was, eischte hij, om zich te bedenken, éénen dag. Toen de koning, die benieuwd was naar het antwoord, des anderen daags hem hetzelfde vroeg, verzocht hij twee dagen. Toen hij nu nog meermalen het getal der dagen verdubbelde, en Hiero verwonderd vroeg waarom hij dus deed, antwoordde (*inquam*) Simonides: omdat, hoe langer ik de zaak beschouw, zij mij des te duisterder voorkomt. Ik voor mij geloof dat koning Hiero dit antwoord aan Simonides geenszins kwalijk heeft genomen, of het hem tot schande gerekend heeft dat hij zijne onwetendheid beleed. Het schijnt evenwel dat vele menschen, die gaarne voor geleerd wenschen doortegaan, van een ander gevoelen zijn; deze toch naar iets gevraagd zijnde schamen zich meestal te bekennen dat zij het niet weten, en willen daarom liever iets ongerijms voor den dag brengen dan de waarheid bekennen. Laat ons liever aan Simonides gelijk zijn dan ons aan verwaandheid schuldig maken, en laat ons overtuigd zijn dat niets onzekerder en zwakker is dan menschelijke kennis; want hoe meer wij geleerd hebben, hoe meer het ons blijken moet (*necesse est*) dat er nog veel meer is dat wij niet weten.

CONIUNCTIVUS NA RELATIVA.

Synt. R. 68; B. 123—128; Bi. 327—330; C. 339—351;
E. 253; M. 404—407; Sp. 727—731; K. 565—575.

CC.

De letteren zijn om de nakomelingschap uitgevonden, om de daden der voorouders aan de vergetelheid te ontrukken. De inwoners van Clusium zonden gezanten naar Rome, om van den senaat hulp te verzoeken. De oude Romeinen hadden een feestdag ingesteld, waarop de heeren met hunne slaven zouden spijzen. Cicero verhaalt dat bij de lijkstatien der Atheners de talrijke verzamelingen van mannen en vrouwen waren afgeschaff, opdat daardoor het misbaar zou verminderd worden; bij vele andere volken daarentegen zegt men dat de gebruiken van het vieren van lijkstatien (lijklechtigheden) van dien aard

zijn, dat zij niet dan uit bijgeloof en barbaarschheid schijnen voortgesproten te zijn. Dat de redeloze dieren met gevoel en beweging begaafd zijn, wie is er die daaraan twifelen zou? Aan den mensch evenwel heeft God dit meer (*amplius*) gegeven, dat hij hem de rede (daar) bijgevoegd heeft, opdat daardoor de driften der ziel zouden bestuurd worden. Philippus heeft voor zijn zoon Alexander dien (*hic*) leermeester gekozen, opdat deze (*ille*) van hem voorschriften en om te handelen en om te spreken zoude ontvangen. Evenals Darius een brug had laten maken (gemaakt) over den Ister, om daarover zijne krijgsheden te voeren, alzoo had Caesar schepen laten bouwen, om daarmede naar Britannië over te steken. Wie van deze beiden oordeelt gij dat de grootste veldoverste geweest is? Naar het verhaal (*historia*) van Caesar werden er in Germanië, als een staat of een aangedanen oorlog afweren, of anderen den oorlog aandoen wilde, overheden gekozen, om over dien oorlog het toezicht te houden, (zoo) dat zij de macht over leven en dood hadden.

CCII.

Met welk oogmerk men mij hierheen gezonden heeft, weet ik niet. Er is geene plaats waar ik mij veilig ophouden kan, geen huis dat mij ontvangt, geen dak dat mij bescheimt. Ik heb reeds (lieden) uitgezonden om deze geheele streek te onderzoeken, en eene plaats op te sporen, vanwaar mij het een en ander tot het levensonderhoud noodzakelijke kan worden aangevoerd, maar ik vrees dat zij mij niet veel troost zullen aanbrengen. Men zou zeggen (dat) het een geheel onbewoond land was; schoon de weinige bewoners, die ik gezien heb, zoodanig zijn, dat men van hen meer te vreezen dan te hopen heeft. Waarlijk ik heb geen reden om mij te verblijden; ja er zal niemand gevonden worden, die zulk een levenstoestand niet hoogst treurig en beklagenswaardig vindt. Ik ongelukkige, dat mij zulk een lot is te beurt gevallen. Er zijn er die meenen dat ik van hier zal teruggeroepen worden. Hoe het ook zij, ik hoop dat dit spoedig geschieden zal. — Hoe groot is de kracht der waarheid! daar zij zich door zich zelve gemakkelijk tegen het vernuft (Plur.) der menschen verdedigt! Hoe weinigen (*quotusquisque*) zijn er, die dit (zullen) ontkennen! Er is niets wat meer in het oog (Plur.) loopt. Er is geene reden om aan die zaak te twifelen. — Groot was de schaamteloos-

heid van den koning Tarquinius, daar hij oorlog voerde met hen, die zijne trotschheid niet verdragen hadden. Doch wat zouden wij ons verwonderen? Wie nooit bedenkt wat hem betaamt, wat niet, die zien wij ook dat alles durft wagen. — Er zullen er misschien zijn, die zeggen dat men zulk een maatregel niet moet goedkeuren, welke door de meesten afgekeurd en verworpen wordt; doch wie is er, die niet weet dat het oordeel van de menigte niet altoos van dien aard is, dat het ons de waarheid toont.

CCIII.

22 June 1899.

Doorgaans begeeren de menschen een leven, dat vrij is van ongevallen en onheilen; hij evenwel die meent dat zoodanig leven te begeeren is, toont niet te weten wat inderdaad den menschen tot (hun) welzijn dient. Gij zijt geen man (niet diegene) dien niets dan het genot der zinnen genoeg verschaft; indien ik u zoodanig oordeelde, zoude ik mij zelve reeds lang van zinneloosheid beschuldigd hebben, dat ik omgang met u had. Indien er in het lichaam iets van dien aard (*eiusmodi*) is, wat aan het overige (Nariet § 27) des lichaams schaadt, laten (*sino*) wij het afbranden of afsnijden; en (*vero*) zorgen wij in de burgerlijke samenleving niet met hetzelfde recht en met hetzelfde doel, dat de boosdoeners gestraft en van het overige lichaam der burgerij afgescheiden worden? Cicero zegt naar waarheid dat men die kundigheden moet aanleeren, welke maken dat wij den staat tot nut zijn. Indien twee zaken zoodanig zijn, dat zij ons beide schijnen te zullen benadeelen, en wij eene van beide moeten kiezen, zullen wij (dan) niet die kiezen, die ons 't minst schadelijk schijnt te zullen zijn? Gebruik geen woord, waardoor (*unde*) iemand beleedigd kan worden; zie dus altijd toe met wie gij spreekt, of met wie gij (in gezelschap) zijt. Het is niet alleen de plicht van hem, die over burgers, maar ook van hem, die over slaven gesteld is, de belangen en het nut van hen te dienen; over wie hij gesteld is. Bedenk, wat (geestkracht) in zoodanig een burger moet zijn, die het geschokte gemeenbest in (zijne) vorige waardigheid en vrijheid zal herstellen.

CCIII.

Er is geene plaats waarheen de willekeur der menschen niet is doorgedrongen. Vertrouw niemand; plaats een wachter bij uwen mond;

gij zijt in eene stad, waarin de wanden zelven schijnen te kunnen spreken. Verwonder u niet over mijne openhartigheid; gij zult mischijen van mij iets hooren wat niet allen zullen goedkeuren. Wat dunkt u? Is het niet beter (*satis*) stom te zijn; dan te zeggen wat niemand verstaat? Geene scherpzichtigheid van het menschelijk vernuft is zoo groot, dat zij tot den hemel doordringen en de aarde binnentreden kan; evenwel belet ons niets, om de geheimen der natuur te onderzoeken. Geen volk is zoo wild, niemand aller (mensen) is zoo onbeschaafd, wiens ziel niet van het denkbeeld eener godheid doordrongen is. Wie kan zoo afkeerig van de waarheid, zoo verbijsterd van geest zijn, om te ontkennen dat dit alles wat wij zien door den wenk en de macht der godheid bestuurd wordt? Wie zal er aan twifelen? Wie ons tegenspreken? Wie zal die zorg en wijsheid niet op den hoogsten prijs schatten? Evenwel is deze wijsheid van God te groot dan dat eenige menschelijke wijsheid met haar vergeleken kan worden. Er bestaat geene smart, welke de lengte van tijd niet verzacht en vermindert; en echter zijn er smarten, die te zwaar schijnen; dan dat zij door de krachten der stervelingen kunnen gedragen worden; hoe het ook (*quidquid*) zij, een kloek en wijs man betaamt het geenszins, voor de smarten te zwichten. Niet licht zal men iemand vinden, wien men deze moeilijke taak opdragen kan; er is niemand die niet weigert haar op zich te nemen; ik voor mij twijfel er aan, of de zaak tot het gewenschte uiteinde zal gebracht worden.

CCIV.

Wie bescheiden gehoorzaamt, schijnt waardig te zijn dat hij eenmaal over anderen gebiede; doch wie zelf niet weet te gehoorzamen, hoe zoudt gij dien geschikt oordeelen, om zich eenmaal van den plicht eens oppergebieders te kwijten? Wie is er, die niet weet wat genoeg is? Er zijn er echter die meenen dat men het genoeg niet moet najagen; ja, dat er genoegens zijn, die den menschen meer schade dan voordeel aanbrengen. Wat is er, dat meer gerustheid van ziel aanbrengt dan dengd en godsvrucht? Hij immers die de dengd betracht, heeft (door *sum*) geene reden om den dood te vrezen, en (*vero*) die den dood niet vreest, wat is er, dat hem zou kunnen verschrikken? Men zal niemand vinden, die loochent dat Demosthenes en Cicero de grootste redenaars der oudheid geweest zijn; doch wie

zal op zich nemen dit te bewijzen? En inderdaad zijn er vele zaken van dien aard, dat niemand er aan twijfelt of zij zijn zoodanig als zij worden voorgesteld; doch zoo iemand bewijsgronden zoekt, om (Pron. rel.) dit aan anderen te bewijzen, zal hij bezwaarlijk (iets) vinden, wat geschikt is om te overreden. Indien ik wist dat gij te goeder trouw gehandeld hadt, zou ik geene reden hebben om u van vermetelheid te beschuldigen; doch het is er zoo verre van af, dat (Nacht § 28) ik u van schuld vrijpleit, dat ik de eerste geweest ben, die kwade vermoedens omtrent u heb opgewekt. Wat betreft dat gij mij vraagt om voor uwe belangen te zorgen, waartoe (*quid*) zou ik uwe zaken op mij nemen; daar gij niet voor u zelven gezorgd hebt? Voorzeker zal er niemand zijn die u benijdt, (doch) velen die het u kwalijk nemen dat gij zoo slecht aan aller verwachting hebt voldaan.

CCV.

Als iemand dat, wat in de syntaxis onder den naam van regel wordt voorgesteld, niet recht begrijpt, of niet vat welke de ware grond daarvan is, kan het niet anders, of hij moet in veelvuldige dwalingen vervallen. Er is geen twijfel, of die dwalingen kunnen ook daaruit ontstaan, dat de regel verkeerd of niet duidelijk genoeg is voorgesteld, hetgeen ik mij herinner meermalen gezien te hebben; doch wie is er die mij niet zal toestemmen dat de dwaling meestal aan den leerling zelven is toeschrijven? Wie is er die niet dikwijls ondervonden heeft dat velen, die een opstel in 't Latijn overbrengen, zóó daarin te werk gaan, dat zij letterlijk (een woord door een woord) vertalen, zonder te letten op de gedachten, die door deze woorden worden mitgedrukt. Vooral geldt dit ook omtrent het gebruik der aanvoegende wijs, zoowel in andere zinnen, als na betrekkelijke voornaamwoorden en Adverbia. Tot bewijs mogen de navolgende voorbeelden strekken. Gij vraagt mij wie het is; het is uw broeder, die mij geraden heeft deze reis te ondernemen. Ik twijfel er niet aan, of er zullen velen zijn, die dit mijn besluit afkeuren; doch wie is er die niet weet dat mij geen schuld kan worden toegeschreven. Zonder twijfel was hij stont te noemen, die zich het eerst op een schip aan de stormachtige zee heeft toevertrouwd. Zoudt gij niet van vermetelheid te beschuldigen zijn, dewijl gij zoo dikwijls uw leven in gevaar hebt gebracht (levensgevaar hebt geloopt)? Ik ben het, die u reeds veel.

malen heb verzekerd dat er geene reden (voor u) is om te vreezen dat de zaak u niet wel zal gelukken. Is hij het niet, die gisteren aan mijn huis is gekomen om mij te begroeten? Ik weet niet of hij het geweest is of zijn broeder; doch wie het ook is, die aan den plicht der vriendschap jegens u niet heeft willen te kort komen, ik geloof zeker dat hij heden tot u zal terugkeeren.

CCVI.

Dat vele groote rijken uit kleine beginselen zijn voortgesproten, is allen bekend, die zich eenigszins op het vak der geschiedenis hebben toegelegd. Hun (*idem*) zal het ook niet verborgen zijn dat sommige van de stichters van groote rijken zelve van geringe afkomst waren (uit geringe beginselen, als ware het, zijn voortgekomen), of op eene wonderdadige wijze uit groote gevaren gered, van Gods wege tot deze roeping bestemd schijnen te zijn. Wij hebben thans geen tijd om hen allen op te noemen, doch het lust ons ulieden nu te verhalen, wat Herodotus van Cyrus, den stichter van het rijk der Perzen, heeft te boek gesteld.

Astyages, die als koning der Meden zijn vader Cyaxares was opgevolgd, had eene dochter, aan welke hij den naam Mandane had gegeven (*impono*), en die getrouwd was met zekeren Pers, met name Cambyses. Gedurende den slaap scheen het hem toe dat uit den schoot van deze zijne dochter een wijngaard voortsproot, die geheel Azië overschaduwde. Uit den slaap ontwaakt zijnde, beving hem de begeerte om te weten wat die droom beteekende; want zoodanig was het bijgeloof van die tijden, dat de menschen doorgaans geloofden dat ook droomen iets goeds of kwaads voorspelden. Na (Partic.) de droomuitleggers tot zich te hebben geroepen, verhaalde hij hun wat hem overkomen was, van hen begeerende te weten wat hij naar aanleiding van (uit) dien droom te vreezen of te hopen had. Die uitleggers nu, den koning niets wenshende te verbergen, verklaarden rondborstig dat het kind, dat uit zijne dochter zou geboren worden, in zijne plaats de heerschappij over de Meden zou bemachtigen. Het kon niet anders geschieden, of deze verklaring vervulde den koning met groote bezorgdheid, en wel zoo, dat hij dadelijk een besluit nam, waardoor hij hoopte die voorspelling vruchteloos te zullen maken.

CCVII.

Vooreerst derhalve liet hij Mandane uit Persis tot zich komen, en hield haar streng in bewaring. Vervolgens, toen zij een knaapje had ter wereld gebracht, ontbood hij zekeren man, met name Harpagus, die zeer met hem bevriend was, en wien hij alle zijne belangen toevertrouwde, en sprak hem aan met deze woorden: ik wil u eene zaak opdragen, Harpagus, welke voor mij inderdaad van zeer groot belang is; daarom pas op dat gij haar op geene wijze veronachtzaamt of gering acht, noch (*neve*) mij misleidt; want als gij u voor andere menschen beijverende, hun belang boven het mijne stelt, vrees ik dat gij door uwe listen zelve zult gevangen worden. Neem het kind dat Mandane ter wereld heeft gebracht, breng het weg naar (uw) huis en dood het; daarna moet (Imper.) gij het begraven op wat wijs gij slechts wilt (Fut. ex.); ga heen en draag zorg om mijne bevelen te gehoorzamen. Hierop antwoordde Harpagus: indien het u welgevallig is, o koning, dat dit zoo geschiede, zal ik doen wat mij door u bevolen wordt, want het is de plicht eens getrouwen dienaars zijn meester te gehoorzamen (*morem gero*). Na dit antwoord te hebben gegeven, ging Harpagus met het kind dat hem overhandigd was naar zijn huis. Zoodra hij daar (*quo*) gekomen was, verhaalde hij aan zijne vrouw het geheele gesprek, dat Astyages met hem gevoerd (gehouden) had. Hem zeide (daarop) deze: wel, wat hebt gij besloten te doen? Zijt gij voornemens ten uitvoer te brengen wat men u bevolen heeft? Geenszins, antwoordde hij, wat ik in zijne tegenwoordigheid niet heb durven weigeren te doen, daarvan heb ik thans grootelijks een afschrik, en er is niets wat er mij toe brengen kan, om mij van den afschuwelijken last te kwijten.

CCVIII.

Buitendien, dus ging Harpagus voort, zijn er nog andere redenen waarom ik dit knaapje niet dooden zal. Immers Astyages is gevorderd in leeftijd en heeft geen (*careo*) mannelijke nakomelingen (*soboles*, Sing.). Als nu, na (Part.) den dood des konings, de regeering op deze dochter zal overgaan, wier kind hij nu door mijne tussekomst (mij) wil laten van kant maken, dan is het niet anders mogelijk dan dat ik door deze daad in het grootste gevaar gebracht word;

want ik twijfel geenszins, of zij zal op (*in*) mij als den bewerker daarvan hare wraak uitoefenen. Doch wat zal er gebeuren, dus sprak wederom de vrouw, als de koning bespeurt dat gij zijnen last hebt in de wind geslagen, en uit vrees voor de moeder het kind gespaard hebt? Om die reden, antwoordde hij, komt het mij voor het beste te zijn, dat ik het kind aan een ander overgeef om het te vermoorden, en wel aan een van 's konings dienaars; zoo toch zal ik maken, dat het vermoeden der moeder van mij afgewend, en tevens aan het verlangen van Astyages voldaan wordt. Na (*Part.*) dit te hebben gezegd, liet hij dadelijk een van 's konings herders, die hij wist dat over zeer geschikte weiden en bergen met wilde dieren vervuld, gesteld was, tot zich komen, en sprak hem in diervoege aan: de koning, uw meester, beveelt u dit kind met u te nemen, en op de meest eenzame plaats van 't gebergte neerteleggen, opdat het zoo spoedig mogelijk omkome; doch ik waarschuw u dit, dat, zoo gij aan dit bevel geen gehoor geeft (*Fut. ex.*), er gevaar is dat gij zelf door den wreedsten dood omkomt. Buitendien moet (*Imper.*) gij weten, dat ik gelast ben het kind, als het te vondeling gelegd is (*Partic.*), te bezien.

CCIX.

De veehoeder, het kind ontvangen hebbende, keerde stilzwijgend langs denzelfden weg, langs welchen hij gekomen was, naar huis terug. Nu gebeurde het bij toeval, dat de vrouw van dien herder op dien tijd, waarop hij naar de stad was vertrokken, een kind ter wereld bracht. Zoodra de herder van zijn tocht teruggekeerd (*redire*) voor zijne vrouw verscheen, vroeg deze, hem het eerst (*ultra*) toesprekende, wat toch de reden was dat hij zoo haastig door Harpagus was ontboden. Aeh dat ik nimmer, zeide hij, in de noodzakelijkheid ware geweest (*necesse est*) derwaarts te gaan, om dien allertreurigsten last te ontvangen! Immers, zoodra ik het huis van Harpagus was binnengegreden, dat ik reeds gemerkt had dat met gemjammer vervuld was, zag ik midden in het vertrek een pas geboren knaapje liggen, dat beefde en schreide (*Partic.*), en in kostbare kleederen uitgedoscht was. Dit kind beval Harpagus mij op de eenzaamste plaats van het gebergte neer te leggen, opdat het door den zekersten dood zoude omkomen, terwijl hij met de wreedste straffen bedreigde, indien ik

dien last niet volvoerde. Vanwaar nu het kind was, konde ik in tegenwoordigheid van Harpagus niet gewaar worden, maar toen ik het huis verlaten (*egredi*) had (*Partic.*), vernam ik van een bediende, die mij het kind overgegeven had, en door wien ik werd vergezeld, dat het uit Mandane, de dochter van Astyages, geboren was, en dat Astyages bevolen had het om het leven te brengen. En zie hier is het! De vrouw, die deernis had met het knaapje, dat zij zag dat groot en welgevormd was, bad haren man al schreiende dat hij het kind zou sparen; doch deze, iudachtig aan de bedreigingen van Harpagus, weigerde halstarrig hare begeerte gehoor te geven.

CCX.

De vrouw, toen zij haren man niet overreden kon, sprak hem andermaal dus aan: daar ik u dus niet overreden kan om het kind niet te vondeling te leggen, en als het dan volstrekt noodzakelijk is dat het neergelegd zijnde bezien wordt, zoo doe aldus: het kind, dat ik ter wereld heb gebracht, is dood; breng dit weg en leg het neder, doch laat ons het kind van de dochter van Astyages groot brengen als of het ons (kind) ware; alzoo zal men u van leugen noch trouweloosheid kunnen overtuigen, en voor ons zal er niet kwaad gezorgd zijn, want aan ons (kind) zal eene koninklijke begrafenis te beurt vallen, en dat, welks leven wij gespaard hebben, zal voor ons behouden zijn. Toen de herder dit gehoord had (*Abl. absol.*), kwam het hem roer dat de vrouw gelijk had, en dadelijk bracht hij hetgeen zij hem geraten had, ten nitvoer. Kortom, Harpagus zond den getrouwsten zijner trawanten om de zaak in oogenschouw te nemen, en liet het doode kind van den herder begraven; waarna ('t welk gedaan zijnde) het kind van Mandane, hetwelk daarna Cyrus genoemd is, door den herder en zijne vrouw is opgevoed, die het evenwel toen een anderen naam, niet dien van Cyrus, gaven. — Hier zou men (*quis*) kunnen vragen of Harpagus wel had gehandeld met den last van Astyages niet uit te voeren, daar (*quis*) men toch zeggen kon dat hij dezen zijn woord gegeven had. Wat (er) ook (van) zij, indien zijne daad te prijzen is, dat hij zich niet met het bloed van dat kind heeft willen bezoedelen, zoo is hij toch niet van de schuld van leugen vrij te spreken, in hetgeen hij zelf den herder had

gelast. Buitendien blijkt het dat hij slechts daarom zoo handelde, omdat hij voor zich zelven beducht was.

CCXI.

Toen nu Cyrus een knaap van tien jaren was, gebeurde het toevallig, dat hij op den gemeenen weg met eenige knapen van zijn leeftijd speelde, en door deze, naar het gebruik der kinderen, tot koning werd verkozen. Hij derhalve, als (iemand) die wilde dat men hem als koning erkende, deelde aan zijne makkers verschillende posten uit; aan deze droeg hij de taak op om huizen te bouwen, aan gene om boodschappen te brengen, aan andere dat zij 's konings lijfwachters zouden zijn, aan andere wederom andere. Toen nu een van die knapen, die de zoon was van een zekeren aanzienlijken Meder, aan de bevelen van Cyrus niet gehoorzaamd had, liet deze hem door andere knapen vatten en geducht met roeden geeselen. Deze, die (daar hij) oordeelde dat hem hoer was aangedaan, begaf zich dadelijk naar zijn vader, en beklagde zich bij dezen berispt over hetgeen hem (*ipse*) van Cyrus wedervaren was, vooral dat hij door den zoon van een veehoeder van Astyages zoo zeer mishandeld was geworden (*Coniunct.*). Zoodra nu deze (*Pron. rel.*) zaak door den vader zelven aan den koning was aangebracht, liet Astyages den veehoeder tegelijk met den knaap voor zich brengen, en vroeg den laatstgenoemde naar de reden, waarom hij den zoon van een zoo aanzienlijk man zoo smadelijk had behandeld? Waarop hem Cyrus openhartig antwoordde: Mij althans komt het voor dat ik niet ten onrechte alzo gehandeld heb. Immers mijne makkers hadden mij tot koning gekozen, zonder twijfel omdat ik hun daartoe het meest geschikt toescheen. Terwijl nu de overige knapen mij gehoorzaamden, achtte deze mijne bevelen voor niets; dit nu scheen mij reden genoeg te zijn om (*quare*) hem te straffen. Doch indien mijne daad van dien aard is, dat zij straf verdient, zie daar ben ik (*adsum*).

CCXII.

Astyages, terwijl hij zich over de vrijmoedigheid van den knaap verwonderde, begon zich zijn kleinzoon te binnen te brengen, daar niet alleen het uiterlijke der wezenstrekken van Cyrus met de zijne scheen overeen te komen, maar ook zijn leeftijd van den tijd van het

te vondeling leggen niet verschildte. Na dus Artembares — dit was de naam van den edelen Meder — te hebben weggezonden, liet hij den knaap door zijne dienstknechten naar het binnenste gedeelte van het paleis geleiden, en ondervroeg den herder, (die) thans alleen gelaten (was), wie het was, die hem het kind had overgegeven. Deze hopen de dat hij, door de waarheid (*verum*) te verzwijgen, zich zou bevoordeelen (voor zich zoude zorgen), antwoordde bedaard dat het kind mit hem was geboren, en dat de moeder, zijne vrouw, nog aan zijn huis leefde. De koning intusschen, wien het (daar het hem) verdroot door een zijner bedienden misleid te worden, en wiens argwaan op tamelijk zekere aanwijzingen gegrond was, liet hem door zijne lijfwachten aanvatten en dreigde hem (met) pijnigingen, zoo hij voortging met hem de waarheid te verhalen. Toen nam de ander zijn toevlucht tot gebeden, en aarzelde niet langer alles te bekennen, zoo als het gebeurd was, waardoor hij teweegbracht, dat Astyages, zonder (*Naricht* § 29) meer acht te slaan op zijn vergrijp, zijne gramschap op Harpagus overbracht. Om evenwel des te beter te ontdekken, of hetgeen hij van den herder reeds gehoord had, en hetgeen hij van Harpagus vernemen zou, waar was of niet, besloot hij zijn toorn te ontweinen, en ondervroeg dezen niet alleen met een kalm gemoed, maar verklaarde ook dat hij over de daad berouw had, en zich verheugde dat de zaak anders was uitgevallen.

CCXIII.

Welaan dan, zeide hij, daar nu het lot zoo gelukkig gekeerd is, laat ons voor de redding (*Partic.*) van het kind eene offerande aan de goden doen; maak, dat gij uw zoon hier heen zendt, om intusschen met mijn kleinzoon te spelen, en gij zelf kom bij mij ter maaltijd om het feest mede te vieren. Toen hij dit gehoord had (*Abl. abs.*), keerde Harpagus, die zich zelven geluk wenschte dat hij de straf van zijn vergrijp ontgaan, en (onder) gelukkige voortteekenen ter maaltijd genoodigd was, blijmoedig naar huis terug. Onverwijld zond hij zijn zoontje, dat bijna dertien jaar oud was, naar het koninklijk paleis, en verhaalde aan zijne vrouw welk een uiteinde de zaak gehad had. Dan, helaas! dit uiteinde was zoo blijde niet, als de ongelukkige vader gehoopt had. Want Astyages, die (op) niets dan wraak bedacht was, en die al te zeer indachtig was aan het

bedrog door Harpagus gepleegd, liet diens zoontje, zoodra het in het paleis gekomen was, om hals brengen, vervolgens het lichaam lid voor lid in stukken snijden, en het vleesch deels braden, deels koken. Daarop, toen (*ubi*), op het uur van den maaltijd, zoowel de overige gasten als Harpagus aan het hof te samen waren gekomen, werden aan allen, uitgenomen Harpagus, schotels opgevuld met lamsvleesch (Plur.) voorgezet, doch aan Harpagus alle deelen van het lichaam van zijn zoon, uitgenomen het hoofd, de handen en de voeten. Toen het nu aan Astyages toeschcen dat Harpagus van die spijs verzadigd was, vroeg hij hem of hij in den maaltijd eenig (*quid*) genoeg had gehad; en toen (*qui*) deze hierop bevestigend had geantwoord, liet hij hem het hoofd en de overige deelen, in een korfje gelegd, aanbieden, hem uitnoodigende daarvan te nemen wat hem lustte (Coninnet.).

CCXIV.

Harpagus bleef, hoezeer ook geschokt, op het zien (Part. Perf. Pass.) dezer droevige overblijfselen, zich zelven meester, en toen hij ze verzameld had (Abl. abs.), ging hij naar huis om ze te begraven. Maar deze geveinsde kalnte van geest belette niet, dat hij op zijne beurt brandde van begeerte om zich te wreken; doch daar het tijdstip hem daartoe nog niet toescheen geschikt te zijn, besloot hij te wachten totdat Cyrus tot volwassen leeftijd zoude gekomen zijn. Intusschen bereidde hij voor wat hij oordeelde noodig te hebben, om zijn plan ten uitvoer te brengen, opdat zijne pogingen den goeden uitslag niet zouden missen. Immers, daar Astyages te gestreng (Naricht § 16) over de Meden heerschte, en alzoo de gemoederen van velen verbitterde, zoo knoopte Harpagus met de voornaamsten elk afzonderlijk gesprekken aan, (en) overreedde hen dat het noodzakelijk was Cyrus aan het hoofd der zaken te stellen, en aan het rijk van Astyages een einde te maken. Na dit aldus te hebben voorbereid, bediende Harpagus, die thans zijn besluit aan Cyrus begeerde te openbaren, daar de wegen bewaakt werden, en hij zijne zaak niet openlijk durfde behandelen, zich van de volgende (*hic*) list. Een haas, op de jacht gevangen en gedood, richtte hij zoo toe, dat hij in diens opengesneden buik een brief stak, waarin hij hem deelgenoot maakte van zijn plan. Onder andere schreef hij hem dit: haal de Perzen over, om

van Astyages aftevalen, en maak, dat gij een leger naar Medië voert; dan zal, hetzij ik hetzij iemand anders der aanzienlijke Meden het bevel over onze legerbenden bekome, alles u voorspoedig gelukken. Doch wat gij ook doen zult, doe het spoedig.

CCXV.

Toen nu een der trouwste slaven van Harpagus, op zijn bevel, den haas aan Cyrus, die (Partic.) onder de Perzen leefde, had overhandigd, zeggende dat het volstrekt noodzakelijk was dat hij hem zelf met zijn eigen hand ontweidde, en dat niemand, terwijl (Partic.) hij dit deed, bij hem tegenwoordig was, was deze, na de geheele zaak te hebben begrepen, gereed om Harpagus gehoor te geven, en, nadat hij eenigen tijd beraadslaagd had hoe hij de zaak zou aanvaarten, besloot hij aldus te handelen. Hij roept de Perzen tot eene vergadering op, en leest hun een geschrift voor, hetwelk hij zeide van Astyages te hebben ontvangen, waarin geschreven was dat de koning hem (Cyrus) aan het hoofd der Perzen stelde, dat zij derhalve niet aarzelen moesten hem te gehoorzamen; dat hij hen vooreerst beval des anderen daags allen tegenwoordig te zijn met sikkels. Daar zij nu allen, van dit werktuig voorzien, waren te samen gekomen, gaf hij hun, daar die streck van het Perzische land met distolen was bezet, en zich wel achttien of twintig stadiën naar alle kanten uitstreckte, bevel deze op dien éenen dag uitteroeien. Toen nu de Perzen zich van dien arbeid dapper gekweten hadden, gelaste hij hen andermaal, dat zij den volgenden dag op dezelfde plaats zouden tegenwoordig zijn, zonder eenig werktuig, doch gewasschen en in feestgewaad gekleed. En toen zij ook nu allen zonder uitzondering (tot een toe) waren opgekomen, deed Cyrus hen in dat ruime veld aanliggen, en onthaalde hen op een zeer prachtig gastmaal. Vervolgens, nadat zij van den maaltijd waren opgestaan, vroeg Cyrus hen wat hun wenschelijker scheen, hetgeen zij daags te voren gehad hadden, of hetgeen zij nu hadden.

CCXVI.

Hoedanig een antwoord de Perzen aan Cyrus gegeven hebben, is licht te gissen. Zij immers zeiden dat er een groot onderscheid was, want dat zij gisteren niet dan (alles) kwaads hadden gehad,

doch heden niet dan (alles) goeds. Welnn (*Atqui*), sprak Cyrus, Perzische mannen! indien gij mij wilt volgen, (zoo) zult gij deze en on-eindig veel andere voorrechten bezitten, en gij zult ontheven zijn van alle slaafsche werkzaamheden; zij daarentegen die mij niet willen volgen, zullen ontelbare werkzaamheden hebben (door *sum*), gelijk aan die van gisteren. Thans derhalve, mij gehoor gevende, weest vrij, want mij dunkt dat ik door eene goddelijke bestemming daartoe geboren ben, om deze voorrechten in uwe handen te stellen; en daar gij mannen zijt niet minder dan de Meden, zoowel in andere zaken, als in het krijgswezen, belet niets mieden om, dat op uwe beurt te verkrijgen, wat zij gedurende zoo vele jaren hebben bezeten. Valt derhalve hoe eerder hoe beter van Astyages af! De Perzen, die alzoo een beschermer en aanvoerder gekregen hadden (*Partic.*), volgden gaarne de aansporing van Cyrus op. Doch Astyages, zoodra hij vernomen had dat Cyrus dit plan had, ontbood hem, een bode gezonden hebbende, tot zich. Cyrus daarentegen beval den bode terug te boodschappen dat hij eerder zoude aankomen dan Astyages aangenaam zou zijn. Astyages dit gchoord hebbende, wapende alle Meden, en stelde, als door goddelijke beschikking verbijsierd, Harpagus als aanvoerder over hen aan, vergetende, alles wat hij tegen hem misdaan had.

CCXVII.

Toen de Meden ten oorlog waren getrokken, aanvaardden zij, die geene deelgenoten van het plan waren, den strijd, andere gingen tot de partij der Perzen over, doch de meeste ongevraagd (*ultro*) den strijd stakende, namen, hunne wapenen weggeworpen hebbende, de vlucht. Nadat aldus het leger der Meden op eene schandelijke wijze ontbonden was, liet Astyages, die thans zag dat hij het uiterste moest beproeven, eerst de Magi, die hem overgehaald hadden om Cyrus naar de Perzen te laten vertrekken, aan palen ophangen; vervolgens alle de Meden, die achtergelaten waren, verzameld hebbende, trok hij uit Eebatana Cyrus te gemoet, doch in een gevecht overwonnen zijnde, kwam hij levend in de macht der vijanden. Harpagus alstoen voor den gevangen Astyages staande, kon zijne blijdschap niet ontveinzen, en hem honende vroeg hij hem onder andere (dingen), of (*sciquid*) hem, die kort te voren koning geweest was, de slavernij behaagde. Astyages

hem aanziende, vroeg hem op zijne beurt of hij de daad van Cyrus (tot) de zijne maakte. Waarom, zeide Harpagus, zoude ik niet erkennen dat het mijne daad is, daar (*qui*) ik zelf hem heb aangespoord om met de Perzen van u aftevalen. Hierop antwoordde Astyages dat het hem voorkwam dat hij niet alleen voor zeer dwaas, maar ook voor zeer onbillijk te houden was; voor zeer dwaas, omdat (*qui*) hij de heerschappij aan een ander had opgedragen, terwijl hij zelf koning konde worden; voor zeer onbillijk, dat hij om de daad des konings alleen het geheele volk, (hetwelk) vrij van schuld was, in slavernij had gebracht. — Op deze wijze is, volgens het verhaal (door *auctor*) van Herodotus, Cyrus de stichter van de Perzische heerschappij geworden.

CCXVIII.

Dionysius, de tyran van Syraense, moet onder die koningen geteld worden, die een grooten naam van zich hebben nagelaten, (welke), evenwel niet door dengden, maar door ondegden (was) verkregen. Nadat deze eens den tempel van Proserpina te Loeri had uitgeplunderd, voer hij naar Syraense terug; toen nu deze (*qui*) vaart door een gunstigen wind werd begunstigd, zeide hij lachende tot zijne reisgezellen: ziet gij hoe goed eene scheepvaart door de onsterfelijke goden aan heiligschenners wordt gegeven? En (*autem*) toen dezelfde naderhand met eene vloot op de Peloponnesus geland was, en in den tempel van Iuppiter Olympius was gekomen, ontnam hij dit standbeeld den zwaren gouden mantel (den g. mantel van groote zwaarte), waarmede de tyran Gelo dit uit den buit der Carthagers had versierd; bovendien spotte hij nog met het standbeeld, zeggende dat in den zomer een gouden mantel te zwaar (*Narricht* § 16), (en) in den winter te koud was, en hing hem een wollen overrok om, terwijl hij zeide dat deze voor elken tijd des jaars geschikt was. Desgelijks liet hij ook den gouden baard van Aesculapius te Epidaurus wegnemen, (zeggende) dat het immers niet paste dat de zoon een baard had, terwijl zijn (*qui*) vader in alle tempels baardeloos was. Voor deze goddeloosheid heeft Dionysius wel niet dadelijk geboet, maar men kan toch ook niet zeggen dat hij geheel straffeloos zijne wandaden heeft gepleegd, daar (*qui*) het bekend is dat hij naderhand, door het ver-raad der zijnen overvallen, is vermoord geworden.

CCXIX.

Wie is er die niet gevoelt dat aan onze zielen eene onverzadelijke begeerte eigen is om de waarheid te zien? Immers, als wij vrij zijn van noodzakelijke zorgen en bezigheden, dan zelfs begeeren wij iets te zien, te hooren, aanteleeren, en achten de kennis van of verborgene of wonderlijke dingen noodzakelijk om gelukkig te leven. Achten wij het niet schoon in de wetenschap boven anderen uittemuntten, en (*autem*) houden wij het dwalen, niet weten, zich vergissen (Th. 48) niet voor kwaad en schandelijk? In de zaken zelven nu, welke men leert en leert kennen, is voorwaar zekere prikkel aanwezig, waardoor wij worden aangespoord om te leeren en te leeren kennen. Er is geen reden waarom iemand daaraan twijfelen zoude. Immers toech (*etenim*) zien wij niet dat zij die verinaak vinden in de edle kunsten en wetenschappen, noch hunne gezondheid noch hun tijdelijk vermogen in aanmerking nemen, en met de grootste zorgen en vermoeyenissen dat genoegen betalen, 't welk zij uit het leeren smaken? Welk eene drift voor kennis meent gijlieden dat Archimedes heeft bezielde, die (Coniunct.), terwijl hij wat al te ingespannen zekere (figuren) in het stof afteekende, zelfs niet bemerkte dat zijne vaderstad Syracuse was ingenomen? Wat zal ik van Pythagoras en Plato zeggen, die, omdat zij oordeelden daarheen te moeten reizen, waar iets was wat men leeren kon, de verstgelege landstroken hebben doorreisd? Wat van Democritus, die men zegt dat zich van zijne ooggen heeft beroofd, om geene andere reden, dan opdat zijn geest zoo min mogelijk van het denken zou worden afgetrokken; die, dat hij zich om niets dan de wetenschap zou bekommeren, (de zorg voor) zijn erfgoed verzuimd en zijne akkers onbebouwd verlaten heeft?

CCXX.

Ik heb niets wat ik u geven (kan); althans niets van dien aard, dat het uwer waardig is. Indien ik iets had wat ik u geven kon, zoudt gij meer dan anderen waardig zijn het van mij te ontvangen. Ook heb ik geene reden om u te beschuldigen; immers als ik (die) had, zou ik niet gedoogen dat gij mij vergezeldet. Wat is genoegelijker, dan (iemand) te hebben, met wien men (gij) zoo durft spreken, als met zich (u) zelven? Weet gij wat de reden is waarom ik

op denzelfden dag dezen derden brief aan u gezonden heb? Omdat ik (iemand) gevonden had aan wien ik hem (kon) medegeven; indien gij mij evenwel vraagt of ik niets te schrijven had, (zoo) beken ik dat ik niets nieuws wist, wat der moeite waard was te schrijven? ik vreesde slechts dat, indien gij geene (*nihi*) letteren van mij ontvangt, gij over mij bekommerd zoudt zijn. Gij zijt niet zoodanig (*is*), dat gij niet weten zoudt wie gij zijt; en ik ben de man (*is*) niet om, (van) wat zich ook vertoont, te zeggen dat het zoodanig is als het zich vertoont. Indien ik zulks was, zoudt gij reden hebben om mij van dwaasheid te verdenken. Gij zegt dat hier geene (*non*) boeken zijn, waaruit veel wijsheid te halen is, doch ik voor mij ben overtuigd dat er geene boeken zoo slecht of zoo onbeduidend zijn, of men kan er nog wel iets uit leeren wat ons van nut is. Gij vraagt mij wat (*quid*) reden (er voor) is, dat ik meestal twijfel aan de waarheid van hetgeen ik hoor vertellen; ik ben niet zoodanig, dat mij niets waar toeschijnt, maar wel zeg ik dat met al het ware iets onwaars verbonden is. De natuur heeft niets waarnaar zij meer verlangt, dan eerlijkheid. Zou er wel (*nunquid*) een zoo groot genot (gelegen) zijn in voorspoedige omstandigheden, indien men (gij) niet (iemand) had, die er zich even zoo over verheugde als gij zelf?

CCXXI.

Toen Dion Syracuse, dat hij van de toornelooze overheersching der tyrannen begeerde te bevrijden, gewapenderhand vermeesterd had, gaven Hicraclides en Theodotus, zijne ergste vijanden, zich ongevraagd aan hem over, terwijl (Partic.) zij (hunne) schuld beleden, en hem baden (Partic.) om goedgunstiger jegens hen te zijn dan zij jegens hem geweest waren. De vrienden daarentegen van Dion maanden hem aan, dat hij die ondeugende lieden, die (daar zij) de stichters van heillooze onlusten geweest waren, niet zoude sparen, maar hen aan de woede der soldaten zoude prijs geven. Daarop zeide Dion: wat gijlieden met aandrang begeert, betaamt daarom mij niet. Het komt mij voor dat gijlieden den eenigsten roem van een veldheer in de beoefening van het krijgswezen stelt; of er evenwel niet nog een andere roem is, dien het elken mensch, en dus ook een veldheer past natejagen, laat ik aan nu eigen oordeel over. Ik voor mij, die veel tijd in de Academie heb doorgebracht, heb daar geleerd dat de

schoonste overwinning is, (zijne) gramschap, (zijne) wraakzucht, (zijne) afgunst, kortom alle (zijne) booze lusten te overwinnen; en van deze overwinning is het zekerste bewijs in de goedgunstigheid en welwillendheid, niet jegens vrienden, maar jegens vijanden. Immers, zoo de oorlogsmoed den krijgsman past, staat het hem dan kwalijk ook in deugden boven anderen uittemunten, die den mensch tot het grootste sieraad strekken? Het kan zijn dat Heraclides de ergste straf verdient; doch behoort daarom Dion zijne eigene deugd te besmetten, dewijl hij zijne gramschap niet weet te beheerschen? Bovendien is de snoodheid van geen mensch zoo groot (*ferus*) en zoo onhandelbaar, of zij kan door weldaden vermeersterd en getemd worden. Dit is de reden waarom ik ulieden uwen zin niet doe, en mijne vijanden liever vergeef dan dat ik uwe wraaklust ten dienste sta.

CONIUNCTIONES EN ADVERBIA.

M. z. Naricht § 184.

CCXII.

Hoewel men hem bevolen had naar huis terug te keeren, had hij, in plaats van dit te doen, besloten zich verre van huis te verwijderen, zonder te berekenen hoe heilloos dit besluit voor hem worden kon; misschien hoopte hij, dat het onheil door eene goddelijke beschikking van hem zou worden afgekeerd. Indien dat wat hij zegt waar is, vrees ik dat onze zorgvuldigheid ons niet veel baten zal; immers al zijn wij nog zoo zeer (*vel maxime*) op onze hoede, zal niets verhinderen dat wij in veelvuldige gevaren geraken, waaruit het moeilijk zal zijn ons uit te redden. Ach dat gij mij de waarheid hadt gezegd! Thans, daar ik zonder het te weten misleid ben, schijnt het dat alles samenloopt om mij te verderven. Indien ik mij niet bedrieg, is dat boekdeel te groot, om het in éenen dag uit te lezen; bijaldien gij het doet, moet men zeggen dat gij althans niet van traagheid te beschuldigen zijt; ik voor mij, indien ik zulks doen kon, zou ik veel grooter vorderingen gemaakt hebben, dan ik nu gemaakt heb; immers hoezeer ik ook alle moeite aanwend, om mijn geest bij het lezen in te spannen, kan ik niet beletten dat, als ik slechts twee uren aan het lezen heb besteed, mij als het ware zekere vervolging

overvalt. — Het deert mij om u, doch als het met de zaak zoo gelegen is, verwonder ik mij wat dan toch wel (*tandem*) de reden is, dat gij u aan de studie der letteren hebt toegewijd; immers, gelijk wij bij Sallustius lezen, is het, voor dat men begint, noodig te overleggen, en zoo wij eenige soort van bezigheid moeten kiezen, behooren wij ons zelve te vragen wat ons het meest betaamt, en wat het meest met onzen aanleg strookt, opdat men niet zeggen moge dat wij in weerwil van Minerva, gelijk men zegt, de letteren najagen.

CCXXIII.

Ofschoon de verwarring van alle dingen van dien aard is, dat er niemand is, die niet overal elders liever zijn wil dan (daar) waar hij is, zoo is het toch niet twijfelachtig dat het thans het oollendigst is te Rome te zijn. Toen eene Lacedaemonische vrouw haren zoon ten strijde gezonden en gehoord had dat hij gesneuveld was, zeide (*inquam*) zij: daarom heb ik hem ter wereld gebracht opdat hij (iemand) zou zijn, die niet aarzelde voor het vaderland te sterven. Schoon ook (toegestaan dat) hetgeen gij zegt waar is, zoo zult gij mij toch nimmer kunnen overreden dat gij van uw recht geen afstand hadt behooren te doen; bijaldien gij dit gedaan hadt, zou ik u niet beschuldigd hebben dat gij uwe vrienden hadt verraden; in plaats van dus uwe handelwijze goed te keuren, moet ik haar ten hoogste misprijzen. Ik kan geen boek zien, zonder het (éens) in te zien; want al weet ik dat het weinig nieuws bevat, zoo is het toch mogelijk dat ik door de inzage herinnerd word aan eenige zaak, welke mij of onbekend was, of welke ik bijna vergeten was; zoo er dus geene reden is, dat ik, als ik zulks doe (*Partic.*), van onbescheidenheid beschuldigd worde, aarzel ik nimmer om aan deze begeerte te voldoen. Voor dat ik de reis onderneem, tot welke aanvaarding (*Gerund.*) gij mij hebt uitgenoodigd, is het noodzakelijk dat ik iemand zoeken, aan wien ik mijne zaken ter besturing kan opdragen; immers ofschoon er wel velen zijn, die zich daartoe hebben aangeboden, zijn toch slechts weinigen geschikt genoeg om hun zaken van eenig belang toe te vertrouwen.

CCXXIV.

Schoon men ook de eierzucht een kwaad noemt, zal men kwalijk

iemand vinden, die niet erkent dat zij dikwijls de oorzaak van vele deugden is. Vermits nu toch alle hoop vervlogen is, zoo blijft ons niets anders over dan dat wij alles tot ons vertrek gereed maken, zoo slechts niets ons verhindert van hier weg te gaan. Wij gebruiken, zegt Cicero, onze ledematen, vóór dat wij geleerd hebben waarvoor (om welke nuttigheid) wij ze hebben. Caesar kwam aan de legerplaats van Pompeius, vóór dat Pompeius het bemerken kon. Memmius was, daags voor dat ik te Athene gekomen ben, naar Mitylene vertrokken. Zoo lang hij daar geweest is, heeft hij zich t'huis gehouden, zonder iets te doen wat voor onze zaken van nut kon zijn, schoon hij zeer wel wist dat er niets was wat daaraan meer nadeel kon berokkenen (*sum*) dan uitstel; vermits het nu noodzakelijk is dat hij bij alles wat er verricht wordt tegenwoordig is, heb ik besloten te wachten, totdat hij na het volbrengen zijner reis hier terugkomt, en niet naar huis te vertrekken, voordat alles afgedaan is. Toen Caesar zag dat alle op ééne plaats verzamelde krijgsbenden der Belgen tot hem kwamen, en van de verspieters vernam dat zij niet meer (*iam*) verre af waren, spoedde hij zich om zijn leger over de rivier Axōna te voeren. In alle werkzaamheden moet men, voor dat men ze aanvaardt, eene zorgvuldige voorbereiding aanwenden. Vercingetorix neemt, voor dat de verschansingen door de Romeinen voltooid (kunnen) worden, het besluit om geheel zijne ruitrij des nachts weg te zenden. Zoo lang er leven is in den zieke, zegt men dat er hoop is. Laat ons het ijzer smeden, zoo lang wij het zien gloeien.

CCXXV.

De menschen leeren, terwijl zij anderen onderrichten; en hoeveel iemand ook weten moge, hij moet (*necesse est*) bekennen dat er nog meer te leeren is dan hij weet, en dat hij nog veel meer te leeren heeft, indien hij anderen onderwijzen en van nut zijn wil. Hoewel gij reeds veel geleerd hebt, is het er zoo verre af dat gij eene volledige en (steeds) gereede kennis zoudt bezitten (*sum*), dat ik durf beweerden dat het meest noodzakelijke u nog ontbreekt. Herinnert gij u niet hetgeen Cicero van Socrates verhaalt, dat deze gewoon was te zeggen dat hij niets wist dan juist dit (zijne onwetendheid); en dat de wijsgeer daardoor boven de overige zich onderscheidde, dat

de andere meenden te weten wat zij niet wisten, hij zelf daarentegen dit alleen wist dat hij niets wist. Om deze reden oordeelde hij ook dat hij door de godspraak van Apollo voor den wijste van alle menschen was verklaard, omdat dit de eenige wijsheid des menschen was, niet te oordeelen dat men wist wat men niet wist. Ook Solon zeide, toen hij reeds hoog (*admodum*) bejaard was, dat hij dagelijks iets aanleerende een grijsaard werd. Indien dus deze wijze mannen zich niet gesehaamd hebben te erkennen dat hunne wetenschap gering, ja van geene waarde was, en dat men in het verkrijgen van kennis nimmer, hoe oud men ook zij, moet ophouden, wie van ulieden zou zich (dan) zoo veel aumatigen, om te oordeelen dat hij reeds genoeg en overvloedig kennis had opgedaan? Zoo lang dus de krachten aanwezig zijn, laat ons die inspannen, om op den weg (de baan) der wetenschap wakker vooruit te komen, zonder terug te zien op hetgeen wij reeds geleerd hebben, maar alleen vooruitziende of er nog (*prae-terea*) iets te leeren valt.

CCXXVI.

Als (het waar is dat) alles door het noodlot bestuurd wordt (geschiedt), kan niets ons aanmanen om voorzichtiger te zijn. Als men ons voorschrijft dat wij ons zelve moeten beheerschen, beveelt men het gezond verstand de hartstochten te bedwingen. Delotarus veriet, toen de slag bij Pharsalus was voorgevallen, (de partij) van Pompeius; hij oordeelde of aan zijn plicht, als hij (tot) iets verplicht was geweest, of aan de dwaling, als hij iets niet geweten had, te hebben voldaan. Wat kan zoo blijkbaar en zoo duidelijk zijn, als wij het oog ten hemel hebben opgeslagen, en de hemelsche lichamen hebben aanschouwd, als dat er een of ander goddelijk wezen van het voortreffelijkst verstand bestaat, waardoor dit alles wordt bestuurd (Coniunct.). Cicero schrijft aan Marius aldus: Indien eene of andere lichaamssmart of zwakheid van gezondheid u weerhouden heeft om naar Rome tot de spelen te komen, zoo schrijf ik zulks meer aan de fortuin dan aan uwe wijsheid toe. Doch indien gij dat wat anderen (*ceteri*) bewonderen meent te moeten minachten, en, schoon gij het van wege (*per*) uwe gezondheid kondt (doen), evenwel niet hebt willen komen, verheug ik mij (over) beide, dat gij en zonder

lichaamssmart, en sterk genoeg van geest zijt geweest; daar gij hetgeen anderen zonder redenen bewonderen veraacht hebt, mits het u slechts vergund werd genot van uwe rust te hebben, waarvan gij zoo veel te meer genot kondet hebben, omdat gij in die (*iste*) bekoorlijke streek (bekoorlijkheid) bijna alleen gelaten waart. Ten tijde (*tum*) dat in Azië vele (mensen) groote verliezen hadden geleden (*magnas res amitto*), weten wij dat te Rome, door het stremmen der betaling, het crediet is verdwenen.

CCXXVII.

Ik zou onbeschaamd zijn, indien ik meer eisekte dan aan den mensch door de natuur kan worden gegeven. Ik ben niet gewoon, zegt Cicero, de redevoeringen van Thueydides te prijzen; ik zou ze niet kunnen navolgen, als ik wilde, en ook missehien niet willen, als ik konde. Gij zoudt mij (soms) vragen, hoedauig ik zeg dat de natuur der goden is; ik zou missehien niets antwoorden; gij zoudt vragen of ik meen dat zij zoodanig is, als zoo even door u is ontvonwd geworden; ik zou (missehien) zeggen dat mij niets minder juist toeschijnt. De dag zou mij weldra begeben, zoo ik, hetgeen voor (*in c. Acc.*) dit gevoelen kan gezegd worden, poogde voor te dragen; ook heb ik bij ons vorig dispuut niet alles wederlegd wat onze tegenstanders bijbrachten; immers al had ik het gedaan, zou ik hen, geloof ik, nooit overreed hebben om zelfs een vingerbreed van hun gevoelen af te wijken. Eene redevoering moet (*necesse est*), indien zij niet over een onderwerp handelt (zoo niet eene zaak daaronder is), (dat) door den redenaar begrepen en gekend (is), of nietig zijn, of door aller gelach bespot worden. Indien gij doet (*Fut. exact.*) wat gij toont, zal ik (het) u vergeven. Als ik mijne allerrechtmatigste spijt niet meester kan (zal k.) worden, zal ik haar verbergen. Van weinig waarde zijn in het veld de wapenen, als er (of er moet) geen beleid te huis is. Ik beken dat het geheugen door den ouderdom vermindert, of men (gij) moet het oefenen. Deze mannen zouden tot het besturen van den staat niet gekozen zijn, zoo zij niet in dien tijd de eersten geweest waren. Het was blijkbaar dat, indien Conon er niet geweest ware, Agesilaus den koning Azië tot aan den Taurns zou hebben ontruikt.

CCXXVIII.

Cicero schrijft aan Curio: Er is niemand die u verstandiger raden kan dan gij zelf; gij zult nooit struikelen, indien gij (naar) u (zelven) hoort; ik vrees ook niet dat gij iets vreesachtig, dat gij iets dwaas zult doen, indien gij verdedigt hetgeen gij zelf gevoelt dat reecht is. — Te vergeefs zou de goddelijke natuur het goud, het zilver en het ijzer hebben voortgebracht, indien zij niet ook (*idem*) geleerd had op welke wijze men tot de aderen daarvan kwam. Homerus zou reeds in de Trojaansche tijden niet zooveel lof in het spreken aan Nestor en Ulysses hebben toegekend, indien niet reeds toen de wel-sprekendheid in eere was geweest (*sum c. Dat.*). Indien gij mij de waarheid niet gezegd hebt, of indien gij mij niet alles gezegd hebt wat van die zaak ter uwer kennis gekomen is, zal het niet aan mij te wijten zijn, zoo gij eenige straf belooft; of gij moet, om eene of andere rechtmatige reden, meenen iets te moeten verzwijgen. Indien niet alles mij bedriegt, heb ik u verklaard wat noodig was te weten; weet gij (nu) iets beters dan dit, zoo deel het gullhartig mede, zoo niet, maak hiervan gebrnik met mij. Zoo men (al) roemshalve naar de heersehappij moet haken, zoo hoede men zich althans voor misdaden (zij het wanbedrijf afwezig), waarin geen roem kan gelegen zijn; doch zoo men, op wat wijs dan ook, naar groot vermogen haakt, kan dit niet nuttig zijn (als het gepaard gaat) met eerloosheid. Indien dat gebeurt wat wij willen, zullen wij ons verheugen; zoo niet, zullen wij het met kalmte dragen. Men behoorde dien mensch, zoo al niet zwaar te straffen, dan ten minste te bewaken. Zoo wij door navolging ook niet eene zoo groote voortreffelijkheid van genie kunnen bereiken, zoo komen wij er althans met den wil zeer nabij.

CCXXIX.

Ik reken dat niets u nuttiger is dan op dezelfde plaats te wachten, tot dat gij weten kunt wat u te doen staat; doch indien gij oordeelt dat het beter is hoe eerder hoe beter naar huis terug te keeren, opdat gij, wat er ook moge gebenen, bij de hand zijt, zal ik er mij niet tegen verzetten. Mithridates had bij zijne vlucht (*Partic.*) eene zeer groote menigte goud en zilver en allerlei kostbaarheden in Pontus achtergelaten; terwijl de Romeinsche krijgslieden dit alles wat

te zorgvuldig verzamelen, ontsnapt de koning uit hunne handen. Deze oorlog is door de Romeinen gedurende twee en twintig jaren met afwisselende kans gevoerd, totdat eindelijk Pompeius naar Azië is gezonden, die, na Mithridates overwonnen en zijn rijk tot eene provincie gemaakt te hebben, dezen oorlog geëindigd heeft. Wij zullen wachten totdat onze vrienden ons te hulp komen; zoo zij komen, is er geen twijfel wat wij doen zullen; zoo niet, zullen wij ons (zoo lang) verdedigen, totdat wij 'al het noodzakelijke tot onzen aftocht hebben gereed gemaakt. Zoo lang wij aan lichaam en geest welvaren, meenen wij niet te moeten wanhopen. Niet dit (die zaak) heeft mij afschrikt om een brief aan u te zenden, dat gij er mij geen hadt gezonden, maar omdat ik noch (iets) vond wat ik u beloven, noch wat ik u raden (kon). Thans, daar het nu toch zoo gelegen is dat alle weldenkenden uwe terugkomst verlangen, zie ik niet waarom gij langer zondt toeven, mits slechts dat wat ons behaagt (ook) u behaagt. Ik zal dus niets nieuws ondernemen, tot dat ik van uw besluit bericht ontvang. Zoo lang gij afwezig zijt geweest, heeft niemand iets van uwe zaken aangeroerd, behalve (*missi*) dat wij een gedeelte uwer boeken naar elders hebben overgebracht.

CCXXX.

Onder alle de vermogens van den menschelijken geest is voorzeker het geheugen een der voortreffelijkste, zoodat niet ten onrechte Quintilianus gezegd heeft dat alle wetenschap uit geheugen bestaat, en dat men ons te vergeefs onderwees, indien alles wat wij hoorden uit onzen geest, als ware het, wegvloeide. Niemand nu zal er aan twifelen of dit vermogen is den mensch, gelijk de overige, aangeboren; doch zal wel iemand onzer beweren dat alle menschen, om zoo te zeggen, dezelfde maat van deze gave der natuur bezitten (*sum*). Is het met het geheugen niet evenzoo gelegen als met de overige vermogens van de ziel en het lichaam? Wie met eene gezonde ziel in een gezond lichaam begaafd is, zal ook van dit goddelijk geschenk niet verstoken zijn; doch wat zoude er van worden, indien wij het niet door oefening in stand hielden en versterkten (vermeerderden)? Ja, er is zonder twijfel geen vermogen van den geest, dat door oefening (Gerund.) als ware het, meer gescherpt wordt. Evenwel moet men opmerken dat het geheugen het meest vasthoudend en tot de

oefening het meest geschikt is in de kindsche jaren, en wel zoo, dat, indien deze oefening in de kindsheid en de jongelingsjaren verzuimd wordt, het te vreezen is dat de zwarigheden, welke zich op rijperen leeftijd daartegen verzetten, te groot zijn dan dat men ze gemakkelijk overwinnen kan. De kunst des geheugens, dat is eene manier of methode, om in korten tijd het geheugen zoo te oefenen en te scherpen, dat men alles wat aan de zinnen of aan het verstand wordt voorgesteld, onthouden kan, zegt men dat reeds zeer oud is; immers toen Simonides haar aan Themistocles wilde leeren, antwoordde deze: ik zou liever die van vergeten (der vergetelheid) willen (leeren), want ik herinner mij wat ik niet wil, en kan niet vergeten wat ik wil.

CCXXXI.

Hij, die waren roem wil verkrijgen, kwijte zich boven alles van de plichten der rechtvaardigheid. Maar schoon wij (al) zeer gemakkelijk zoodanig mogen schijnen te zijn, als wij zijn, zoo moet men, hoewel daarin juist de grootste kracht gelegen is, dat (*ut*) wij zijn, waarvoor wij gebonden willen worden, evenwel (hiervoor) zekere voorschriften geven. Want indien iemand van zijne vroege jeugd af kans heeft op (een reden bezit tot) vermaardheid en naam, (dien hij) of van zijn vader (heeft) ontvangen, of door eenig toeval of geluk, zoo vestigen zich de oogen van allen op dezen, en men doet onderzoek naar hem, wat hij doet, (en) op welk eene wijze hij leeft, en, alsof hij in het helderste licht verkeert, alzo kan er geen gezegde of daad van hem duister zijn; (zij) daarentegen, wier kindsheid (eerste leeftijd), uit hoofde van den geringen stand en de duisterheid, voor de menschen verborgen is (in de onwetenschap der menschen verkeert), deze moeten, zoodra zij jongelingen beginnen te zijn (*het oog* op groote (dingen) *vestigen* (*specto*), en door welingerichte oefeningen daarnaar streven; hetgeen zij met des te grooter moed zullen doen, omdat men dien leeftijd niet alleen niet benijdt, maar zelfs begunstigt. Gelijk nu in de overige dingen de werken van den geest veel belangrijker zijn dan die des lichaams, zoo zijn ook die dingen, welke wij door vernuft en rede zoeken te verkrijgen, gewichtiger dan die welke (wij) door lichaamskrachten (zoeken te verkrijgen). De eerste aanbeveling der jongelingsjaren spruit dus voort uit de zedigheid, zon-

der welke bijna geene deugd dien leeftijd tot lof kan verstrekken; vervolgens uit de liefde niet alleen jegens ouders, maar ook jegens allen, welke men die verschuldigd is; immers, kan er wel een grooter ondengd worden nitgedaht dan die van ondankbaarheid? Hij nu die bij deze dengden nauwkenrigheid, werkzaamheid en ijver voegt in die dingen, die men niet dan door inspanning van den geest verkrijgt, kan met recht hopen dat hij eenmaal den hoogsten lof deelachtig zal worden.

CCXXXII.

Mij dunkt, jongelingen, dat er voornamelijk twee redenen zijn, waarom wij en van de Grieksche en van de Latijnsche taal veel moeten honden, en aan beide een bijzonderen ijver moeten besteden. De eene is, omdat in het Grieksch en in het Latijn, in het Grieksch zeker meer en voortreffelijker, maar evenwel ook in het Latijn, tamenlijk vele mannen en wel (*isque*) zoodanige mannen hebben geschreven, dat zij wegens hunne verwonderlijke wijsheid — waardoor zij zich zoo zeer boven de overige stervelingen hebben onderscheiden, dat menschen van andere natiën, met hen vergeleken, dom en lomp schijnen geweest te zijn — ten hoogste waardig zijn dat, om hen te verstaan, door alle menschen van beschaafder geest alle moeite worde aangewend. Want indien ons vaderland Platos, Xenophons, Demosthenessen, Aristotelessen, Plutarchussen (maar hoe meer ik er noem, des te meer komen er mij in de gedachte waardig om genoemd te worden), indien, zeg ik, ons vaderland ook zulke mannen had voortgebracht, die hunne gedachten hadden uitgedrukt in die taal, waarvan zich doorgaans onze menschen bedienen; (dan) zou ik voor mij daarom wel niet zeggen dat men die wijze vaders en leidslieden der onduidelijkheid moest veronachtzamen, maar ik zou het toch met meer gelatenheid dragen, als iemand de nauwkenriger studie der Grieksche en Latijnsche taal wilde nalaten. Doch nu, schoon het er verre af is dat ik onze vaderlandsche schrijvers veracht of voor niets reken, wie is er zoo laf en verwijfd, wie zoo afkeerig van alle gevoel voor 't schoone, die niet gaarne de grootste moeite, en misschien zoo groot niet als men doorgaans meent, wil aanwenden, om de schriften dier grooten mannen te verstaan? Althans indien er geene gegronde rede-

nen bestaan, die hen van deze studie afhouden en noodzaken hun geest op andere dingen te bepalen.

CCXXXIII.

Indien wij ons op de wetenschappen toeliggende niet slagen of de arbeid ons afschrikt, zoo ben ik evenwel van meening dat men het niet dadelijk moet opgeven. Indien wij soms omhoog strevende naar den top van een berg, tienmalen voorover vallen, ja honderd- of duizendmalen, zoo moeten wij even zoo dikwijls met des te meer vnuur en zoo veel te meer (ontvlamder) geestdrift langs denzelfden weg voortgaan, totdat wij daar gekomen zijn waarheen wij streven. Koning Alexander, een man van eene edele inborst en eene uitstekende groothed van ziel, voornemens de (geheele) aarde te veroveren, kwam aan eene zoo hooge rots, dat hij voor zijne soldaten geen toegang tot haar vond. Derwaarts hadden eenige legergrooten hun toevlucht genomen, na er voor twee jaren leeftocht te hebben heengebracht, hopende dat intusschen de man of stervan of zijne heerschzucht minder botvieren zou. Deze vroegen de derwaarts gezonden verspieters al lachende of Alexander dan vliegen kon. Dit werd den koning teruggeboodschapt, die zulks cuvel opnam (Partic.) en, om (Partic. Fut.) de zijnen tot de overwinning aantesporen, zeide: dat de natuur niets zoo hoog geplaatst had, wat de moed niet bereiken kan. En inderdaad, niet lang daarna vermeersterde hij de steenrots, (na) vooraf tien talenten aan hem te hebben beloofd, die het eerst tot den top zou geraken, negen aan den tweede, acht aan den derde, en zoo vervolgens tot aan den tiende, bij afnemend getal. Er bestaat dus geen reden om in de studien den moed op te geven, indien men niet dadelijk (*protinus*) den voortgang (zijner) kennis bespeurt; want er zijn geene of weinig moeielijkheden, die men door volharding en onvermoeiden arbeid niet overwinnen kan.

CCXXXIV.

Al bezat ook de studie der fraaie letteren geene andere kracht, dan dat zij het vermogen schonk om, over welke zaken ook, goed, sierlijk en aangenaam te spreken, zoo zoude ik evenwel meenen ulieden haar op dien grond te moeten aanbevelen. Immers, evenals woorden, hoe goed ook, zonder goeden zin niet goed te keuren zijn, om-

dat er volgens Cicero niets zoo gek is, als ijdele (een ijdel geklank van) woorden, zonder dat er een verstaanbare zin te gronde ligt, zoo kan de wetenschap van zaken, hoe goed ook, zonder de aanbeveling der voordracht wel eenig nut hebben, doch uiterlijk aanzien en lof van geleerdheid kan zij niet verschaffen. Dit bezit de natuur in het algemeen, dit bezitten alle voortreffelijke wetenschappen, dit bezitten zelfs minder edele handwerken, ja dit bezit de geheele inrichting van het menschelijke leven, dat met de noodzakelijkheid en nuttigheid der dingen, zoo niet eene zekere uitstekende schoonheid, evenwel een betamelijk uiterlijk althans en aanzien, als ware het, worde verbonden. Doorreis met de gedachte den geheelen aardbol, zie aandachtig rond naar al zijne deelen, beschouw alle soorten van dieren, planten, vruchten, delfstoffen, steenen, schelpen, enz., gij zult er geen door de natuur zoo miskend of misdeeld zien, dat het niet eene of andere gepaste gedaante of sieraad van haar verkregen heeft. De noodzakelijkheid heeft ons (dat) gegeven waarmede (*unde*) wij ons (konden) voeden, kleeden, beveiligen; doch ziedaar heeft de bevalligheid zich haar als gezellin aangeboden en alle die dingen of door de liefelijkheid der kleuren of door het streelende van geur en smaak, of door de gladheid der aanraking aan onze zinnen aanbevolen.

CCXXXV.

Zullen wij nu deze zoo groote en ongeloofelijke zorgvuldigheid der natuur, in het opsieren zelfs der geringste dingen, niet in de edelste wetenschappen meenen te moeten navolgen, vooral daar wij geleerd hebben dat het de hoogste wijsheid is, de natuur als de beste leidsvrouw te volgen? Ziet gij niet met hoe grooten ijver kunstenaars en zij, die door het nitoeffen van minder edele handwerken hun leven onderhouden, de schoonheid nastreven? Woonhuizen heeft de noodzakelijkheid uitgevonden; dadelijk is de bevalligheid de noodzakelijkheid gevolgd; immers wie weet niet dat het de taak der bouwkunde niet alleen is om goed en stevig, maar ook om bevallig en sierlijk te bouwen, en wel zoo, dat deze sierlijkheid aan een zekeren vasten regel, en als het ware aan wetten is gebonden? Even zoo is het gelegen met kleederen, schoenen en alles wat tot den toot des lichaams behoort, waarin men, schoon zij eerst noodzakelijkheidshalve uitgevonden zijn (Partic.), zooveel voor de sierlijkheid over heeft

(*tribuo*), dat het is alsof zij sieraadshalve zijn uitgevonden. En zullen wij in de edelste wetenschappen, welke uitgevonden zijn om den geest te beschaven en te versieren, de bevalligheid en de sierlijkheid veronachtzamen? In het bereiden en voorzetten van die spijsen, welke tot voeding onzes lichaams dienen, zullen wij acht geven op netheid en sierlijkheid, en wij zullen gedoogen dat het voedsel van onzen geest, de spijs, om zoo te spreken, onzer menschelijke voortreffelijkheid onrein en morsig is? Misschien zal deze of gene zeggen: ik voor mij wil liever de naakte waarheid, welke voor mij schoon genoeg is, en dien aangenomen opschik niet behoeft. Ik zal dit toestemmen, mits die waarheid op die wijze (zoo) naakt zij, als b. v. in de Muzen van Herodotus of in de gedenkschriften van Caesar, welke zich door eene eigenaardige eenvoudigheid en bevalligheid aanbevelen. Wie zou ooit op het denkbeeld komen, om die (bekende) standbeelden van Apollo en Venus door kleederen en opschik te ontsieren?

CCXXXVI.

Dat het een mensch, vooral een jongeling, niet past zijn leven met niets doen door te brengen, behoef (*est quod*) ik niet met vele woorden te betoogen. Er worden evenwel gevonden, die zich aan de werkeloosheid overgeven, en een lui leven boven werkzaamheden stellen; zij vooral die een ruim vermogen bezitten (*sum*), dat zij oordeelen dat hun meer dan toereikend is zal opleveren tot levensonderhoud. Anderen, en onder deze vooral zij wier vermogen te bekrompen is, om hun niets doende *het noodige te verschaffen* (*alo*), begiven zich tot de beoefening (*factito*) van eene of andere kunst of handwerk, of leggen zich ook wel op den koophandel toe; die een meer opgewonden geest hebben kiezen het behandelen der wapenen, en stellen zich den oorlogsroem voor; anderen eindelijk vestigen hun zin op de letteren en op deze meer vreedzame studien. Wat is dus schandelijker of verwerpener dan die menschen, die gezegd kunnen worden hun leven in stilzwijgen door te brengen, gelijk het vee, dat de natuur voorovergebukt en aan de buik gehoorzamende heeft gevormd? menschen, over wier leven en dood evenzeer gezwezen wordt, en die, even als de schepen, geen spoor van zich achterlaten; die mij (God betere het!), omdat zij niets doen, — als of zich niet te schamen nog (te) weinig ware — er roem op dragen! Anderen, zeggen zij, zijn

aan den arbeid bezig; wij hebben door de verdiensten onzer voorouders genoeg om (*unde*) ruim en onbekrompen te leven. Wat noemt gij uwe voorouders? Immers als deze (Pron. relat.) aan u gelijk waren geweest, zoudt gijlieden onder de laatsten nederliggen, en anderen wellicht tot spot strekken. Indien zij ook (*ipse*) zoodanig zijn geweest als gijlieden zijt, zijn zij onwaardig dat men hen noemt; indien anders, zijt gijlieden onwaardig om hen te noemen.

CCXXXVII.

Doch ziet eens, hoezeer ulieder handelwijze verschilt van het oordeel van den zeer wijzen dichter Hesiodus, die niet aarzelt te bevestigen dat arbeid en werkzaamheid niemand, vadzigheid en werkloosheid daarentegen allen tot schande verstrekt. Voortreffelijk zegt (*inquam*) daarom Cicero: mij komt het voor dat hij die niets doet in het geheel niet bestaat. Want ook de natuuronderzoekers leeren dat, wat voor ieder ding oorzaak is van zijn bestaan (door *sum*), hetzelfde ook voor dat (ding) oorzaak is dat het iets doet. Doch laat ons deze weeken en verwijfden daarlaten, en hen niet uit den slaap, waaraan zij zoo gaarne toegeven, opwekken! Dat zij zich nitsluitend met vermakelijkheden bezig houden; dat zij hunne vadzigheid gehoor gaven, en de luiheid dienen; laat ons slechts onthouden wat door de wijste mannen is gezegd, dat niets schandelijker is dan werkloosheid, dat door de ledigheid de ondeugden worden gevoed, dat de ledigheid, gelijk een niet zeer ernstig dichter, Catullus (namelijk), toch op zeer ernstige wijze heeft gezongen, niet alleen voor bijzondere personen, maar ook voor koningen en welcer rijke steden de oorzaak van hun verderf geweest is. Daar dus een ledig en lui leven niet eens voor een leven te houden is, zoo laat ons zien of het soms beter is, onzen zin liever op eenige der overige kunsten dan op de letteren te bepalen. Ik voor mij, als ik met mijn verstand en gedachte die bedrijven doorloop, die met deze onze studien geen groote gemeenschap hebben (door *sum*), zoo houd ik er, nit die ten minste, die zoo noodzakelijk zijn, dat de staat ze geenszins kan missen, twee voor zeer uitnemend, den landbouw en den koophandel, doch uit die, welke strekken tot sieraad der maatschappij, en om den geest met eene edele wellust te vervullen, twee het minst laag en het minst onedel, de schilderkunst en de beeldhouwkunst.

CCXXXVIII.

Immers (*nam*) wat goods ook elke maatschappij uit den eigen vaderlandschen grond kan trekken, dat brengt de landbouw voort en lokt het uit; dat waaraan zij gebrek heeft brengt de handel van elders bijeen. Zoo heeft de eene maatschappij zonder de hulp der andere zelfs geen genot van eigen (*suus*) schatten, door de weldaad der andere geniet zij ook die van vreemden (*alienus*). De werken van schilders en beeldhouwers verwekken (*habeo*) niet alleen zeer veel genoegen en bewondering, maar ook, hetgeen het kenmerk is der edele kunsten, zij hangen af van de krachten van het vernuft, niet van die des lichaams; daarenboven rekent men, niet zonder reden, dat zij eene groote kracht bezitten tot het bewaren van het aandenken van beroemde mannen en het aansporen van anderen om deze na te volgen. Maar evenwel, wie zou eenige (Sing.) dezer kunsten met de studie der letteren durven vergelijken? Of het moest soms belangrijker zijn den akker dan het verstand te ontginnen (van den akker dan van het verstand werk te maken). Hetgeen ik echter niet zoo wil begrepen hebben, alsof ik met minachting op den landbouw nederzag, maar slechts om door het voorstellen eener vergelijking te toonen, hoezeer van twee zaken, indien men eene keuze moet doen, de eene voortreffelijker is dan de andere. Wat den koophandel betreft, dezen kan men, of, als hij onbeduidend is, onedel noemen, of, zoo hij uitgestrekt is, is hij aan zoo vele gevaren verbonden, dat met recht welcer een Lacedaemoniër gezegd heeft dat hem een geluk niet wenschelijk voorkwam, hetwelk aan scheepstoewen was vastgehecht. Zoo wij daarentegen met alle deze bedrijven de studie der letteren vergelijken, wie zal dan ontkennen dat zij en vol waardigheid en (vol) gerustheid is, daar zij alleen zulke bezittingen najaagt, welke dief noch roover dachten, noch aan brand, vernieling of schipbreuk zijn blootgesteld, kortom welke door geene ongevallen kunnen ontruikt worden.

CCXXXIX.

Immers welke schilderijen van Apelles of Protogenes zou men met de schildering van Homerus, welke standbeelden van Phidias of Praxiteles met de gedenktekenen der letteren kunnen vergelijken? Ja, (*quidem*) deze zelve zouden wij heden niet kennen, indien zij niet

een meer vasten en langdurigen roem door de aanbeveling der schrijvers dan door de werken hunner kunst hadden verkregen. Want het geen de eerstgenoemden door hun kunstvermogen hadden gewrocht, drukte en het afbeeldsel van het lichaam alleen uit, en werd slechts op ééne (enkele) plaats aanschouwd, en had die geaardheid, dat indien al niets anders, althans zeker de langdurigheid des tijds zelve het zou verteren en doen vergaan. De vrucht der nachtelijke overpeinzingen (*incubrationes*) daarentegen van geleerde mannen leggen ons en de lichaamsgedaante niet alleen, maar ook het vernuft, het karakter, de beraadslagingen en de daden van beroemde mannen voor oogen, en worden binnen dezelfde grenzen en palen als de aardbol zelf besloten en hebben eene zoo groote kracht, dat de oudheid zelve, die verteester, om zoo te spreken, van alle menschelijke gewrochten, dezen alleen niet slechts niets ontneemt, maar hun zelfs bij den dag een grooter aanzien verschaft en bezorgt. Is het niet uit de geschiedschrijvers bekend dat het Atheensche volk in één, en dat nog wel niet geheel jaar, driehonderd en zestig standbeelden ter ere van Demetrius Phalerens heeft opgericht? En wie, met de lateren en de oudheid niet geheel onbekend, zal ontkennen dat Demetrius zelf deze heeft overleefd? Immers de godenkeekenen, welke hij zich zelf door de grootheid van zijn vernuft had opgebouwd, die hebben zelfs nog vele eeuwen na hem bestaan; en toen naderhand een zekere dichte en duistere nacht bijna alle licht der wetenschappen had uitgedoofd, hebben deze, aan de oogen ontruikt zijnde, een ongehoofelijk verlangen naar zich in alle de gemoederen der geleerden nagelaten.

CCXL.

Maar er zullen er misschien zijn die het krijgsmansleven boven dit ons vreedzaam en onopgemerkt (leven) meenen te moeten stellen, niet twijfelende of de roem van groote daden is van dien aard, dat hij boven alle andere lofspraak verheven moet geacht worden. Ik heb mij niet voorgesteld, en het zou mij ook weinig passen, de verdiensten van dappere mannen te verkleinen of eene poging te doen, om iets van hunnen roem te verminderen. Eerder ben ik van meening dat allen, die door spreken iets vermogen, al hunne werkzaamheid moeten besteden om haar te roemen. Doch laat ons zien van welk een

aard bij beiden het levensgenot is. Als iemand bij zich zelve in den geest overdenkt, hoedanig het leven is van dien mensch, die, van een matig vermogen voorzien, in de beoefening der letteren kalm en vreedzaam den ouderdom nadert, en hoedanig dat van hem, die, van der jeugd af aan het behandelen der wapenen gewend, meermalen onder den blooten hemel dan onder dak, meermalen onder tenten dan in huis den slaap zoekt, zoo oordeel ik dat het niet twijfelachtig zal zijn, welke van beiden beter en begeerlijker is. De ooren van den een weergalmen gestadig van het geschal van trompetten, hoorns en trommels, die van den anderen van den zang der Muxen en van Apollo's snarenspeel; de oogen van geen en verlustigen zich met moord, bloed en brand, die van dezen met het gezicht en de beschouwing van de bewonderenswaardige werken der natuur en der kunst; gene wordt of in den bloei van zijn leven door het vijandelijke staal doorboord, of keert met verminkte en verzwakte ledematen naar huis, deze even als van ziel, zoo ook van lichaam ongeschonden, brengt het, behalve (*nisi*) voor zoo verre (*quantum*) rimpels en grijze haren achtbaarheid aan zijne wezenstrekken hebben bijgezet, tot een hoogen ouderdom.

CCXLI.

Ook zijn de werken van dezen niet minder roemrijk of minder voordeelig voor het menschelijk geslacht dan van genen. Gene houdt zich bezig met het uitbreiden van de grenzen des gebieds, deze met het beperken en betengelen van zijne begeerten. Gene weet hoe steden veroverd, deze hoe zij bestuurd worden, gene hoe eene beleëding of afgeweerd of vergolden, deze hoe zij met gelatenheid ontvangen en gering geacht wordt. Gene zal zeggen hoe vele menschen hij met eigen handen heeft om hals gebracht, deze hoe velen hij van het plegen van een misdaad door zijne woorden heeft teruggehouden; gene hoe velen hij in gevangenschap heeft weggevoerd, deze, hoe velen hij er, door te overreden, van de slavernij der ondengden tot de ware den mensch waardige vrijheid heeft gebracht. Ja, indien de menschen vriendschappelijk en eendrachtig leefden, indien zij aan de bevelen van God en van de natuur gehoor gaven, en hunne booze lusten minder botvierden, kortom, indien zij waren zooals zij behoorden te zijn, dan zouden alle de kunsten des oorlogs ter neder lig-

gen, daar zij (als van welke) onder rechtvaardigen geen nut kunnen hebben (geen nut bestaan kan); de onze daarentegen zouden dan eerst bloeien en krachtig zijn, dan eerst zouden alle braven ze met alle inspanning van geest en lichaam volgen. Doch thans zij over den lof der letteren dit genoeg gezegd, want wij moeten zorgen om niet buiten de maat en te verre in onze rede om te zwerven. Wie immers zal er ooit met zoo groot een rijkdom van vernuft, met zoo groot een overvloed van welsprekendheid (door *dicco*) begaafd gevonden worden, die de letteren zoo kan prijzen, dat hij niet altoos, wanneer hij het meeste gezegd heeft, evenwel nog meer schijnt vergeten te hebben?

CCXLII.

Het is ulieden niet onbekend dat Cicero zijn zoon Marens, toen deze de kinderjaren was uitgetreden, naar Athene heeft gezonden, om aldaar de beroemdste wijsgeeren te hooren, vooral den Peripatetischen wijsgeer Cratippus, die toen in roem van geleerdheid en wijsheid voor den eerste werd gehouden, en om zich over het geheel op de wetenschappen toe te leggen. Met welke zorg hij nu zulks gedaan heeft, en met welke nauwgezetheid hij aan het verlangen zijns vaders voldaan heeft, blijkt uit een brief van zekeren vriend aan Cicero den vader, die dezen het volgende schrijft: „Ik ben te Athene gekomen den tweentwintigsten Mei, en heb aldaar, hetgeen ik zeer verlangde, uwen zoon gezien zich toeliggende op de edelste (*optimus*) bezigheden, en dat wel (*idque*) met den hoogsten roem van bescheidenheid. Hoe groot genoegen ik uit die (Pron. relat.) zaak heb gesmaakt, kunt gij weten ook al zwijg ik. Immers gij zijt er niet onkundig van hoe hoog ik u schat, en hoe zeer ik mij ten gevolge van (*pro*) onze zeer oude en zeer oprechte genegenheid over alle uwe, zelfs de minste, voordeelen verheug. Meen niet dat ik dit zeg om uw oor te streelen, opdat gij van mij iets zoudt hooren, wat u aangenaam zou zijn. Wat ik u verzeker, twijfel ik niet of allen zullen (het) u bevestigen. Er is niemand van allen die zich te Athene bevinden beminnelijker of meer gezet op die wetenschappen, welke ik weet dat gij het meest bemint, dan uw zoon. Daar hij (Pron. relat.) mij niet onduidelijk had te kennen gegeven dat hij Azië wilde bezoeken, heb ik hem niet alleen uitgenoodigd, maar zelfs gevraagd om

dit bij voorkeur te doen, terwijl wij dat wingewest bestuurden. Ook zal ik dit ter harte nemen (door *sum* met den Dat.) dat Cratippus hem vergezelt, opdat gij niet meenen moogt, dat het zijn oogmerk is de studien, waarop hij begonnen heeft zich toe te leggen, te verzmien. Wees alleszins hiervan overtuigd dat ik, als ware hij mijn zoon, voor zijne belangen zal zorgen. Vaarwel! Geschreven te Athene den 24 Mei.

CCXLIII.

Het is de moeite waardig de strengheid en de tucht der oude Romeinen aangaande het opvoeden en vormen (hunner) kinderen te leeren kennen. Vooreerst toch (*iam primum*) werd een zoon, uit eene knische moeder geboren, niet in de cel eener gekochte minne, maar op den schoot en aan den boezem der moeder zelve gevoed, die het zich tot den voornaamsten lof rekende (hare) huishouding te besturen en hare kinderen ten dienste te staan. Verder werd er eene of andere bejaarde nabestaande gekozen, aan wier onberispelijke en beproefde zeden het geheele kroost van deze of gene (*quispiam*) familie werd toevertrouwd (Coniunct.); in wier tegenwoordigheid het noch geoorloofd was te zeggen wat schandelijk was om te zeggen, noch te doen wat onbetamelijk scheen om te doen. Deze bestuurde niet alleen de wetenschappelijke oefeningen der kinderen, maar wijzigde ook hunne nitspanning en spelen met eene zekere eerzaamheid en zedigheid. Alzoo hebben wij vernomen dat Cornelia, de moeder der Gracchen, dat Aurelia, die van Caesar, dat Attia, die van Octavianns Augustus, de opvoeding hunner kinderen hebben bestuurd (door *prae-sum*), en hun karakter zoodanig hebben gevormd, dat zij onder de beroemde mannen van den ouden tijd met recht eene plaats bekleeden. Deze (Pron. relat.) tucht en gestrengheid had die strekking, dat ieders zuivere, ongekrankte en door geene slechtheden verwrongen gaardheid dadelijk van ganscher harte (met de geheele borst) zich op eervolle kundigheden toellegde. Hoezeer wijkt hiervan de bedorvenheid van zeden van later tijd af, over welke zeker schrijver zich aldus beklagt: Doch nu, zegt hij, wordt het kleine kind aan eene of andere Grieksche slavin ter opkweeking opgedragen, aan welke doorgaans de geringste uit alle de slaven, die tot geen ernstige bediening geschikt is, wordt toegevoegd. Met de vertelseltjes en de dwalingen

van deze (lieden) worden dadelijk de teedere en ongevormde gemoe-
deren vervuld, en niemand in het gehele huis geeft er iets om wat
hij in tegenwoordigheid van zijn jeugdigen meester zegt of doet, ter-
wijl de ouders zelven, zonder zich om hunne kinderen te bekomme-
ren, zich aan dartselheid en vermakelijkheden overgeven. Wat goeds
is er van zulk een kroost te hopen?

CCXLIV.

Wijselijk hadden de Romeinen dit ingesteld, dat welsprekende en
in pleitzaken ervaren menschen de zaken der burgers voor niet zou-
den bepleiten, zonder eenige andere belooning te verwachten dan den
lof hunner werkzaamheid, en vervolgens openbare eeramten, in welke
zich dan nog geen vooruitzicht aan hen vertoonde op eenig (gelde-
lijk) inkomen, noch op eenige winst, maar waarin hun alleen de
luister van het ambt werd gegeven, en het vermogen om door hunne
bekwaamheden zich jegens den staat verdienstelijk te maken. Deze
instelling ontving hare kracht en hare nauwgezette naleving (nauw-
gezetheid in het nakomen) van de grootsche gedachte, welke de Ro-
meinsche kinderen bijna met de moedermelk inzogen, dat zij niets
hunner meer waardig, niets menschelijker rekenden, dan aan hunne
medeburgers, zoowel in het openbaar als in het bijzonder, zelfs (*vel*)
met hun eigen nadeel en zonder in het oog te houden wat voor hen
zelven van belang was, nuttig te zijn, en dat men hiermede geen
ander voordeel (vrucht) dan dat van lof en roem moest beoogen.
Welke zaak die voordoele had, vooreerst dat zij, hetgeen pleitbezor-
gers heden ten dage moeten bezweren, uit eigen beweging deden, na-
melijk dat zij geene kwade en onrechtvaardige zaken op zich namen;
vervolgens dat zij des te grooter dank verwierven bij de burgers,
en zich zelven zeer vele trouwe en standvastige vrienden bezorgden,
hetgeen eene niet (*hand*) weinig grooter winst moest gerekend wor-
den dan elke andere belooning. En over het geheel als wij wel bij
ons zelven overdenken wat voor ons van belang is, kunnen wij niet
ontkennen dat eene belooning van geld wel door velen het hoogst
geschat wordt, doch, hoe rechtmatig ook (*quamvis*) geëischt, geens-
zins het hoogst te schatten is; evenals (*prout*) het voor eene niet ge-
ringe verkeerdheid te achten is, waarvan evenwel vele menschen, vooral
rijke, te beschuldigen zijn, te meenen dat eene belooning in geld

alleen genoegzaam is om elke verdienste van anderen jegens ons te
vergelten.

CCXLV.

Toen aan Cato den oude (*maior*) een zoon was geboren, werd hij
door geene bezigheden dan door staatszaken verhinderd, om bij de
moeder tegenwoordig te zijn, terwijl zij het kind wiesch en in de luiers
wikkelde. Deze voedde het kind zelve met hare eigene melk, en
legde zelfs dikwijls de kinderen (*barer*) slaven aan hare borst, op-
dat het deelgenootschap van het voedsel hen jegens den knaap (hun-
nen) meester goedwillig zou doen zijn (*reddo*). Zoodra de knaap iets
kon verstaan en tot het aanleeren van eenige wetenschap bekwaam
was, onderwees de vader zelf hem de letteren, schoon hij in (zijn)
huis een geleerden slaaf had, door wien vele andere knapen in de
wetenschappen werden onderwezen. Maar hij wilde niet, gelijk hij
zelf in geschrift (geschreven) heeft nagelaten, dat een slaaf zijn zoon
uitschold of bij het oor trok, als hij wat traag was in het leeren;
ook past het niet, zeide hij, en ik kan het niet dalden dat mijn zoon
een zoo groot geschenk, als dat der beschaving is, aan een slaaf
verschuldigd zij. Alzoo onderwees hij hem niet alleen in de letteren,
maar ook in de wetten; hij was zijn schermmeester, en hij leerde hem
niet alleen de wapens gebruiken, rijden, schieten, maar ook koude
en hitte verdragen en in de rivieren de diepste plaatsen overzwem-
men. Hij zelf verhaalt dat hij met eigen hand met groote letters
de geschiedenissen opschreef, opdat zijn zoon daaruit de oude in-
stellingen zijns vaderlands zou leeren en zich de uitstekende voor-
beelden van deugd zoude voor oogen stellen. Ook paste hij zorg-
vuldig op om in tegenwoordigheid zijns zoons nooit eenig onbehoorlijk
woord te gebruiken, en wat is er, wat meer door anders wordt ver-
onachtzaamd of gering geacht? En wat is toch ongepast dan dat
de ouders zelven de kinderen voorgaan in hetgeen in de opvoeding
voor het verkeerdst en voor alle fatsoenlijke lieden het schandelijkst
te houden is?

CCXLVI.

Anaxagoras van Clazomenae was niet alleen door de aanzienlijk-
heid zijner geboorte en door zijn vermogen, maar ook door (zijne)

grootheid van ziel beroemd. Opdat hij (Pron. relat.) zich geheel aan de beschouwing der natuur en vooral der hemelsche lichamen zoude kunnen overgeven, zegt men dat hij vrijwillig zijne geheele bezitting aan de zijnen afstond, en, zoowel met veronachtzaming (Part. Praes. van *neglego*) van zijn eigen belang als van de bemoeiing met den staat, zich naar Athene, de uitvindster en aankweekster der kunsten en wetenschappen, begaf. Aan zeker iemand, die zich beklaagde dat hij geene zorg had (door *sum*) voor zijn vaderland, hetwelk hij verliet, antwoordde hij, den vinger naar den hemel opstekende: wel degelijk (*vero*) draag (door *sum*) ik zorg, en wel de hoogste voor mijn vaderland. Zij die niet geheel onbekend zijn met de geschiedenis der Grieken, zullen zich zonder twijfel herinneren dat Pericles, die gedurende eenige jaren het hoogste gezag te Athene gevoerd heeft, het onderwijs van dezen wijsgeer genoten heeft. Ofschoon deze edelmoedig was en niet ongedachtig aan genoten weldaden, gebeurde het evenwel dat hij, door vele bezigheden overkropt, Anaxagoras scheen te vergeten; want de grijsaard, door behoefte overmand, had reeds besloten zijn leven door den hongerdood te eindigen. Toen hiervan het bericht aan Pericles werd gebracht, vloog hij terstond naar hem toe, en bad hem dringend dat hij zorg voor zich zou dragen en niet zoude weigeren hem met zijne raadgevingen bijtestaan. Waarop men wil dat Anaxagoras geantwoord heeft: gij handelt wel en voor u zelve niet onnuttig, want zij gieten olie in de lamp, die eene lamp noodig hebben. Dit is zeker, dat Pericles daarna Anaxagoras met groote zorg en genogenheid heeft behandeld; want toen hij van goddeloosheid was aangeklaagd, omdat hij zich niet om de vaderlandsche goden bekommerde en slechts één God scheen te erkennen, is hij door toedoen van Pericles aan de terechtstelling ontrukkt, en ongedaerd uit Athene naar elders vertrokken.

CCXLVII.

Toen de Romeinen onder het consulaat van T. Manlius Torquatus en Publius Decius en onder aanvoering van dezelfden ten strijde waren getrokken tegen de Latijnen, hadden zij, opdat de krijgstuicht naar de oude zeden zou worden ingericht, afgekondigd, dat (*ne*) niemand buiten de orde en buiten weten van de aanvoerders tegen de vijanden zou vechten. Toevallig was onder de overige officieren,

die naar verschillende kanten ter verkenning waren uitgezonden, T. Manlius Torquatus, des consuls zoon, dicht bij (*prope*) een post van Tusculaanse ruiters genaderd, over welke Geminus Mactius het bevel voerde. Door dezen tot een tweegevecht uitgedaagd, snelt Manlius, die zich schaamde den strijd te vermijden, door jeugdige drift vervoord, en de bevelen zijns vaders vergetende, zijne tegenpartij te ontmoet en doorboort hem, na hem van het paard te hebben gestooten, met zijne speer. Vervolgens met den buit van den gesneuvelde vijand naar de legerplaats teruggekeerd zijnde, verscheen hij voor zijn vader en verklaarde hem, om welke reden hij, door den vijand uitgedaagd, gemeend had het tweegevecht niet te mogen weigeren. De vader daarentegen (*at*), zoodra hij van zijn zoon vernam dat hij tegen de krijgstuicht had gehandeld, liet dadelijk, omdat er hem aan gelegen lag dat het leger in een zeer gewichtigen oorlog door de vrees voor straf bij zijn plicht werd gehouden, door de trompet de krijgslieden ter vergadering oproepen. En toen deze (Pron. relat.) in grooten getale waren samengekomen, sprak hij: vermits gij, Titus Manlius, het gebod des consuls noch het vaderlijke gezag ontziende, tegen den vijand hebt gestreden, en voor zooveel in u was de krijgstuicht hebt verbroken, waardoor tot op dezen dag de Romeinsche staat in stand is gebleven, en gij mij in die noodzakelijkheid hebt gebracht, om of het staatsbelang of mij en de mijnen te moeten vergeten, zoo is het billijker (door *oportet*) dat wij voor ons vergrijp gestraft worden, dan dat het gemeenebest tot zijne groote schade onzen misstap boete. Opdat dus door uwe doodstraf de geboden der consuls worden bekrachtigd en de vervallen krijgstuicht worde hersteld, ga gerechtsdienaar, bind (hem) aan den paal.

CCXLVIII.

De Romeinsche krijgslieden, door een zoo wreed bevel ontroerd, en als het ware de bijl tegen zich zelve opgeheven ziende, hielden zich meer uit vrees dan uit ingetogenheid stil. Doch nadat zij, toen het hoofd was afgeslagen, het bloed zagen vloeien (uitgestort), verhieven zich hunne stemmen met een luid geklag, zoodat er noch jammerkreten noch verwenschingen gespaard werden; het lichaam des jongelings, door den buit bedekt, werd na het oprichten van een brandstapel buiten den legerwal door de krijgslieden verbrand. Met

dat al (*attamen*) maakte die wreedheid zelve der straf aan Manlius voltrokken den soldaat gehoorzamer aan den veldheer, en was die gestrengheid tot den gelukkigen uitslag des oorlogs van nut. Doch toen T. Manlius als overwinnaar naar Rome terugkeerde, blijkt het dat hem bij zijne aankomst alleen de bejaarde lieden tegemoet kwamen, doch dat de jeugd en toen en in het vervolg van tijd hem heeft verfoeid en verwenscht. Ook is het niet te verwonderen dat die vaderlijke strengheid, waarvan wij en in Manlius en in Brutus de voorbeelden zien, zoowel bij de Romeinen zelve als bij alle beschaafde volken steeds een billijk afgrijzen heeft verwekt; doch als wij bij ons zelve bedenken dat het Romeinsche gemeenebest van dien aard was, dat het en over het algemeen aan de strenge burgerlijke en huiselijke tucht, en in het bijzonder aan de krijgstuclit al zijn voorspoed (behoud) verschuldigd was, en dat de oude Romeinen van jongs af van dat denkbeeld waren doordrongen, dat zij in vergelijking van vaderland en vrijheid alles minder achtten, en den luister der Romeinsche heerschappij boven alle hunne overige genegenheid stelden, kan het niet anders zijn of, al gevoelen wij in dat oordeel van Manlius deernis met den vader, wij keuren zijne grootheid van ziel aller bewondering waardig.

CCXLIX.

Een zeker Rhacoces, een Marder van landaard, had zeven zonen, waarvan de jongste, Cartomes, een bovenmate stoutmoedig jongeling, zijn broeders dagelijks veel kwaad berokkende. Terwijl zijn vader niet ophield hem zachtmoedig zijn plicht te herinneren en met woorden te bestraffen, en hij niet naar zijn vader, die hem den nuttigsten raad gaf, luisterde, zoo kwamen toevallig in die streek die rechters, die op bevel des konings van Perzië gewoon waren elk gewest te doorreizen om recht te spreken, en daarom wel eens (*aliquando*) 's konings oogen genoemd werden. Toen Rhacoces zijn zoon met de handen achter op den rug gebonden tot deze rechters had doen slapen, en hem van ondankbaarheid en weerspannigheid jegens zijn vader had beschuldigd, eischte hij dat deze de straf zijner ondeugendheid met den dood zou betalen. Doch de rechters, door deze vordering verbaasd, onthielden zich van het vellen van een vonnis, en brachten beiden voor den koning Artaxerxes zelve. Deze, de zaak onderzocht

hebbende, zeide (*inquam*) tot den vader: dus zult gij het (als) vader uithouden om met eigen oogen uw zoon te zien sterven? — Welzeker, antwoordde de vader; want evenals ik in mijn tuin van de opwasende latuwpplanten de bittere spruiten afsnijdt, en hare moeder, de latuw zelve, niets kwaads daarvan gevoelt, maar integendeel meer en beter uitbot, zoo twijfel ik niet of het zal met mijne zaken beter gaan, als hij er *niet meer zijn zal* (*perco*), die mijn huis en zijne broeders het meest benadeelt. Artaxerxes, dit gehoord hebbende, sprak den jongeling van de tegenwoordige straf vrij, maar dreigde (Partic.) hem met de zwaarste doodstraf, als hij in het vervolg van dezelfde misdaad werd overtuigd; doch den vader zelve beval hij zitting te nemen onder de koninklijke rechters, zeggende dat hij, die een zoo rechtvaardig vonnis velde over zijne eigene kinderen, zonder twijfel omtrent anderen een onomkoopbaar rechter zou zijn.

CCL.

Indien de beschaafdheid en geleerdheid op zich zelve allen lof waardig is, zoo is het niet minder waar dat zij vele en verschillende goede zijden (*bonum*) heeft, over welke niet allen hetzelfde gevoelen hebben (*sentio*). Immers prijzen niet sommigen de wetenschap van belangrijke zaken? Hebben niet anderen veel op met eene scherpzinnige kennis? Bewonderen niet anderen wederom eene uitgebreide en veelvuldige geleerdheid? Allen naar waarheid en met recht. Wat er ook van wesen moge, ik voor mij zou niets meer goedkeuren, zoowel in alle wetenschap, als wel voornamelijk in het vak der fraaie letteren, dan indien die kennis grondig en vaardig is. Wat is dus eene grondige kennis? Immers (*nempe*) die, welke uit de bronnen zelve is afgeleid, niet uit de troebele beekjes van handboeken en woordenboeken; welke die bronnen zelve niet luechtig boven afgeschept, maar uit de diepte (*penitus*) geput heeft; welke streng ingericht en nauwkeurig gowijzigd is naar de wetten van iedere wetenschap, kortom geheel en al bestuurd naar zekeren vasten stelregel, zoodat zij nergens mistaste, nergens afdwale, zelfs niet struikale of wankale, of in onzekere strecken omdole, maar altoos wete (hebbe) wat zij meent te moeten bedoelen, volgen of vermijden, Immers toch wie weet niet, dat men in alle ware wetenschap het eerst moet toezien dat zij zeker zij; dat men weet wat men meent te weten, en dat men op geene

wijs behoeft te vreezen dat men het valsche voor het ware houdt? Wat is die oppervlakkige geleerdheid, die zich zelve met eene ijdele meening van kennis streeft, anders dan eene door fraaien schijn bedekte onwetendheid? Hoe kan hij, die de grondregels van die wetenschap, tot welker beoefening hij zich begeven heeft, niet nauwkeurig kent, en geleerd heeft alles daarop terug te brengen en daarnaar in te richten en te besturen, op eenige wijs in dat vak waarlijk geleerd geacht worden?

CCLL.

Gelijk wij, in welk vak ook, bijvoorbeeld in de toonkunst, hem als kunstenaar erkennen, die alle de wetten zijner kunst verstaat, en daarnaar zijne stem of hand zoo kan richten, dat hij nooit afdwaalt, zoo kunnen wij ook niemand in waarheid geleerd keuren dan tengevolge van (*ad*) deze nauwkeurigheid van kennis. Immers indien hij deze mist, kan het niet anders of hij doolt onzeker om en vindt (*habeo*) geene (plaats) waar hij zich staande kan houden. Alzoo als hij eens (*quando*) het ware ziet, ziet hij (dit) eerder door een gelukkig toeval geholpen dan door ware kennis geleid, en moet daarom niet den naam van geleerd waardig geacht worden; of men moet zeggen dat ook dat varken bij Cicero de schrijfkunst verstond, dat, terwijl het met zijn snuit de aarde omwroette, bij toeval eene letter vormde. Schoon ik wel weet dat er sommige (mensen) gevonden worden, die in (*ad*) het gevoel hunner onkunde zoo verhard zijn, dat zij, hoe minder nauwkeurig zij eenige (*quisque*) zaak weten, zooveel te drierster in het onderrichten en oordeelen te werk aan; deze toch (*quippe*) nemen als plaatsvervangsters der wetenschap de onbeschaamdheid en verwaandheid aan. Zoo wij nu (*quodsi*) ons hem voor oogen stellen, die de taak vervult van anderen eenige kunst of wetenschap te leeren, en vragen wat hem past, die er vooruit komt anderen den weg der kennis te banen, wat is opwekkender dan de bewustheid eener juiste en nauwkeurige kennis, welke voor niemands vragen, zelfs niet (voor die) van den kwalijk nieuwsgierige, bevreesd is, maar allen tegemoet komt (*sum*), en zoo vaak inogelijk begeert geraadpleegd te worden? Wat komt meer overeen met den plicht eens onderwijzers dan in het vervullen daarvan met zelfvertrouwen te werk te gaan, zonder bij elken tred angstig te zijn van te zullen struikelen?

CCLII.

Hoe? Hoe heilzaam voor de leerenden meent gij dat het onderwijs van zulk een meester is, waardoor zij niet slechts alles recht en grondig bevatten, maar ook, hetgeen bijna belangrijker is, zich vroeg gewennen, om in het leeren en leeren kennen, op welke wetenschap zij zich ook mogen toelleggen, nauwkeurig en grondig te werk te gaan. Ja (*enimvero*), ook wel het meest om die reden oordeel ik de wetenschap der fraaie letteren inzonderheid nuttig tot alle soort van kennis, omdat daarin het allermeest de hoogste nauwkeurigheid en zorg vereischt wordt. Niets is hier noch zoo verborgen, waartoe die nauwkeurigheid niet poogt door te dringen, noch zoo fijn, dat zij niet tracht optesporen, daar (*Pron. relat.*) zij zelfs alle lettergrepen en bijna elke letter afzonderlijk nagaat. Daarom (*quare*), indien de meeskunde, en over het geheel de wetenschap der wiskundigen geoordeeld wordt het vernuft te scherpen, niet zoozeer door hare stof en haar inhoud, als (wel) omdat zij (ons) gewent (ons) in te spannen; waarom zouden wij dan niet meenen dat deze onze wetenschap evenzeer, door de gewoonte van nauwkeuriger op te merken, de zorgvuldigheid en de inspanning der opmerkzaamheid scherpert; en wie weet niet hoe groot haar nut, ja zelfs hare noodzakelijkheid is in alle soort van kennis? Immers om niet te spreken van hen, die zich met gewichtige en belangrijke zaken bezig houden, zien wij niet hoe zeer toonkunstenaars dat nauwkeurige, waarvan ik spreek, trachten te bereiken? Hoe zij zich ergeren, als iets slechts even afwijkt en valsch klinkt? Ja, bij het spelen (*hucus Plur.*) zelf, wie weet niet dat niemand gaarne hem tot medespeler heeft, die de wetten van het spel niet nauwkeurig kent, en zich niet geheel daarnaar schikt en voegt? En wij zouden in de geleerdheid die zorgvuldigheid gering achten?

CCLIII.

In de geschriften van hen, die het leven en de daden van beroemde mannen hebben te boek gesteld, vinden wij geschreven dat Chilo van Lacedaemon, één uit het getal der zeven wijzen, toen op den laatsten dag zijns levens de dood hem voor oogen stond, zijne om hem staande vrienden aldus heeft toegesproken: „Wellicht is het ook ulieden niet onbekend dat gedurende mijn langen levensloop de meeste mijner

dadcn van dien aard geweest zijn, dat ik geen reden heb daarover berouw te gevoelen. Ik voor mij tenminste beruimcr mij niet iets te hebben begaan, waarvan de herinnering mij eenig verdriet baart, of het moest dat (een daad) zijn, (waarvan) het mij nog niet geheel gebleken is, of ik (er) wel of verkeerd (aan) gedaan heb. Ik was als rechter met twee anderen aangesteld in eene zaak, waarin het om het leven van een vriend van mij te doen was, en welke van dien aard was, dat, indien ik de wet opvolgde, ik hem noodzakelijk (door *necesse est*) ter dood moest veroordeelen. Ik moest dus of mijn vriend in het verderf storten of de wet overtreden. Terwijl (Partic.) ik dus met mij zelven te rade ging, wat mij in zulk een hachelijk geval te doen stond, kwam mij het best voor, dat ik stilzwijgend mijne stem gaf ter veroordeeling, doch tévens de beide rechters, die met mij moesten vonnissen, overhaalde om den beklaagde van misdaad vrij te spreken. En alzoo heb ik gedaan. Dat ik nu mijn vriend heb behouden, heeft mij nooit berouwd, doch ik heb steeds *ten gevolge van (ex)* die daad dat verdriet ondervonden, dat ik vrees dat het de handelwijs van een trouwelooze geweest is, in dezelfde zaak en terzelfder tijd aan anderen iets te hebben aangeraden verschillend van hetgeen ik zelf rechtvaardig heb geacht. Het is dus uwe zaak te beslissen of ik in deze zaak van plichtovertreding te beschuldigen of vrij te spreken ben.

CCLIV.

Galēnus, een uitstekend geneseskundige, die te Pergāmun geboren is, doch te Smyrna, Corinthe, Alexandrië en eindelijk te Rome de geneseskunst heeft uitgeoefend en aangekweekt ten tijde der Antoninussen, was met een zoo grooten rijkdom van geleerdheid begaafd, dat, zoo men Hippocrates uitzondert, niemand van hen, die in deze kunst het meest bedreven zijn geweest, met recht boven hem wordt gesteld. Deze verhaalt in een boek, waarin hij handelt over de gemoedsaandoeningen, het volgende. Toen (Partic.) ik, zegt hij, van Rome naar mijn vaderland terugkeerde, viel mij zeker iemand als reisgezel te beurt, uit Creta afkomstig, een man overigens van goede zeden, welwillend jegens zijne vrienden en gul, doch zoo oplopend, dat, zoo zijne slaven zelfs het minst misdaan hadden, hij zich niet onthouden kon zijne handen tegen hen te gebruiken. Ook toen had hij twee slaven, omdat zij, omtrent zijne reisbagage ondervraagd,

niets geantwoord hadden, alzoo op het hoofd geslagen, dat beiden eene vrij zware wond hadden bekomen. Toen hij zelf daarna berouw over zijne daad had gekregen, brengt (*introduco*) hij mij; na mij met de hand te hebben aangevast, in een zeker huis; mij vervolgens, toen (*ubi*) hij zich had uitgekleed, een riem toereikende, bad hij mij hem te geeselen voor hetgeen hij, gelijk hij zelf zeide, in misdadige woede had begaan. Toen ik nu, zooals natuurlijk was, in lachen uitbarstte, drong en smeekte hij (mij) te voet vallende, om zijn verzoek toe te staan, terwijl ik, hoe langer ik hem in zijn voornemen zag volharden, des te luider gelach deed hooren; totdat ik eindelijk beloofde te zullen doen wat hij verzocht, indien hij mij wederkeerig voldeed (in) hetgeen ik zou verzoeken. Toen hij nu dit (Pron. relat.) had aangenomen, onderrichtte ik hem in een vrij lang gesprek, hoe men al wat wij van oplopendheid en drift in ons hebben alleen door de rede behoort te verbeteren en te beteugelen, en bewees hem dat men deze gebreken des gemoeds door geheel andere middelen dan door slagen moest overwinnen. Om kort te gaan, hij was door mijn vertoog tot zich zelven wedergekeerd, heeft vervolgens door de rede zijne oplopendheid getemd, en is een veel beter man geworden.

CCLV.

Aristides uit Athene en Camillus uit Rome in ballingschap verdreven, hebben op geheel verschillende (*alius*) wijze (*animus*) het onrecht hun door hun vaderland aangedaan gedragen. De eerstgenoemde immers bad de goden bij het uitgaan uit de stad, dat de Atheners nimmer zijn dienst zouden (mogen) behoeven. De laatstgenoemde daarentegen zegt men dat van de goden gebeden heeft dat, zoo hem onschuldig onrecht wedervoer, zij zoo spoedig mogelijk de behoefte aan hem bij (Dativ.) het ondankbare vaderland zouden doen ontstaan. Dezelfde evenwel had niet lang te voren wenschen geuit, een goed burger meer waardig. Want na het veroveren van Vclij, eene zeer rijke stad, had hij, de handen ten hemel heffende, gebeden dat, als aan iemand der goden of menschen zijn geluk of dat van het Romeinsche volk te groot scheen, hij die misgunst met zijn eigen bijzonder nadeel liever dan met het minste (nadeel) des Romeinschen volks mocht stillen. En toen vervolgens, terwijl Rome door de Galliërs

belegerd was, Caedicius naar den gebannen Camillus gezonden werd (Partic.), en hem geboodschapt had dat hij tot dictator was benoemd, en begonnen was hem aantemaneu, dat hij aan het onrecht hem door zijn vaderland aangedaan niet zou gedenken, zeide hij, Caedicius in de rede vallende: ik zou nooit de goden gebeden hebben, om bij de Romeinen behoefte aan mij te doen ontstaan, indien ik gerekend had dat hunne behoefte van dien aard zoude zijn. Nu daarentegen bid ik de goden om iets billijkers, dat mijn dienst zoo groot nut aan het vaderland aanbrengt, als het onheil is, waaronder het thans gebukt gaat (*premor*). In dit opzicht derhalve is er geen twijfel of de daad van Camillus is, vergeleken bij de trotschheid van Coriolanus, te prijzen, daar hij (Pron. relat.) de liefde voor zijn vaderland aan zijne wraakzucht opofferde (achterstelde), terwijl Camillus, met grootmoedigheid het hem aangedaan onrecht vergetende, niets dierbaarder achtte dan het vaderland.

CCLVI.

Caius groet zijn (vriend) Antonius.

Met veel genoegen heb ik uwen brief gelezen, waarin het mij zeer aangenaam geweest is te (*quod*) vernemen dat de mijne u was overhandigd. Immers ik twijfelde niet of gij zoudt hem gaarne lezen, doch ik vreesde dat hij u niet zou geworden. Wat in dien brief het laatste geweest is, daarop zal ik het eerst antwoorden; want ik heb opgemerkt dat gijlieden groote redenaars zulks somtijds doet. Gij verlangt naar brieven van mij. Ik voor mij heb totnogtoe geen gelegenheid laten voorbijgaan, zonder een brief aan u mede te geven. Doch dat in langen tijd geen postbode *naar uwe verblijfplaats (istuc)* is vertrokken, en dat gij daarom geen brief van mij ontvangen hebt, dit moet gij mij, als het u belieft, niet kwalijk nemen. Wat dat andere betreft, beken ik dat ik het niet in alles met u eens ben. Immers toen gij bij mij waart, was er hier een groote overvloed van brave mannen en burgers, en van aangename en mij genegen menschen; en evenwel was er niemand, met wien ik liever omging dan met u. Doch nu in dezen (tijd), daar sommigen overleden, anderen afwezig, anderen wederom van gezindheid veranderd zijn, zou ik waarachtig liever éénen dag met u doorgebracht hebben dan dezen geheelen tijd met de meesten

van hen, met wie ik gedwongen (noodwendig) leef. Immers wees overtuigd dat mij de eenzaamheid, van welke ik evenwel geen genot mag hebben, aangenaamer is dan de gesprekken met (Gen.) hen, die mijn huis bezoeken, een of ten hoogste een tweede uitgezonderd. Alzoo maak ik gebruik van dezelfde toevlucht, waarvan ik oordeel dat ook gij gebruik moet maken, onze letteroefeningen, (en) buitendien van de bewustheid mijner bedoeelingen. Want ik ben zoodanig, dat (*is qui*) ik nooit iets liever ten mijnen gevalle dan ten gevalle mijner medeburgers gedaan heb. Doch daar ik niet heb kunnen beletten dat velen mij benijdden, ja zelfs belaagden, en ik toch niet dulden kon dat het geweld van éénen meer gold dan het welzijn van allen, heb ik het beter geacht voor de overmaacht te zwichten. Het overige weet gij en is niet noodig te herhalen. Vaarwel.

CCLVII.

Decius groet zijn vriend Servius veelmalen.

Voorzeker hebt gij mij een groot bewijs van uwe genegenheid jegens mij gegeven, daar gij, door de tijding van onze ramp aangedreven en over mij bekommerd, aan mij geschreven hebt, en gewild hebt dat u door mij teruggeschreven en u die bekommernis ontnomen werd. Ik zou dit (Pron. relat.) tengevolge van uw brief wel dadelijk gedaan hebben, indien mij, terwijl ik bezig was (Part.) mijne ontderderde zaken te herstellen en als ware het de planken uit de schipbreuk te redden, niet totnutoe en de tijd en de gelegenheid om te schrijven had ontbroken. En thans zelfs (*adeo*) nog niet genoegzaam aan mij (zelven) teruggegeven, kwijt ik mij aan u het eerst (*imprimis*) van den plicht van te schrijven, waarvan ik mij (welken ik) stellig jegens (aan) velen te kwijten heb (schuldig ben). Schoon gij mij beveelt de onuitsprekelijke smart van Leidens ramp te hernieuwen, waarvan ik voor mij een klein gedeelte heb *uitgemaakt (sum)*, gelukkig (zijnde) in vergelijking van veler lot en rampen, welke ik, al had ik honderd tongen en honderd monden, niet door te verhalen zou kunnen opsommen, zoo zal ik evenwel, dewijl gij zoo zeer begeert te weten wat ons is overkomen, u de zaak beschrijven.

Het was de twaalfde dag van Januari, de laatste der wintervakantie; des ochtends te negen of tien uur begeef ik mij naar mijne

boekenkamer; ik leg mijne boeken en papieren met aantekeningen op de lessenaars onder de vensters volgens mijn gebruik open, en ga voort met studeeren; weggaande om het middagmaal te gebruiken, laat ik alles zoo liggen, daar ik voornemens was (door het Partic.) om weldra terugtekomen. Ik zit alleen aan de tafel met mijne nicht; op eens doet zich een ongewoon geluid en een ontzettend geknal hooren, als van vele kanonnen, (die) tegelijk afgeschoten worden. Nauwelijks had ik de oogen opgeheven, als ik het dak van het naaste huis naar het onze toe zie neerstorten: de schotels, borden, glazen, vensters springen vaneen tot gruis, waarmede wij worden overdekt, terwijl wij angstig opstaan en naar de straat de vlucht nemen.

OCLVIII.

De buren waren insgelijks ontsteld en verslagen naar buiten gevlogen, de een den ander (*alii alios*) vragende, zich verwonderende wat het toch was, doch van de oorzaak des onheils onkundig; welke evenwel de reuk van het buskruit weldra aan den dag bracht, alsmede het aanschouwen van de buurt, die op (*inde a*) ongeveer honderd schreden oostwaarts geheel was ingestort. Hierbij kwamen de jammerklachten van hen, die uit de geteisterde gebouwen vluchtten, zoowel van gewonden als van anderen, die jammerden dat de hunnen onder het puin bedolven waren, en voor hen van de ongeschondenen hulp vroegen, welke in eene zoo groote verwarring en opschudding niet dadelijk van regeeringswege kon verleend worden, en voor ieder in 't bijzonder nit de verafgelegene wijken der stad moest ontboden worden, daar er in de buurt, zelfs op een vrij grooten afstand, niemand werd gevonden, die niet gekwetst was of de zijnen en het zijne zocht. Ik had nog niet voor mijne voeten gezien; ik zie den grond bedekt en bezaaid met papieren; ik herken mijne aantekeningen; immers (*scilicet*) mijne boekenkamer zag uit op de straat, en de bliksemsnelle luchtstroom had, na de vensters te hebben verbrijzeld, de papieren van de lessenaars opgenomen, en vandaar deels op straat neergeworpen, welke ik vervolgens heb teruggekegen, deels in de nabijzijnde gracht gestort, deels door den westelijken wind oostwaarts naar den oorsprong en het begin der verwoesting heen gevoerd. Dit moet ik evenwel wel degelijk als een groot voorrecht van de goddelijke voorzienigheid roemen, dat diezelfde wind de verderfelijke

kracht van den slag naar eene andere streek wondde, alwaar de plaats van het helsche vaartuig geene volle (*totus*) honderd en tachtig schreden van ons huis af was, waarvan het gevolg is geweest, dat in die richting veel verder afgelegen gebouwen zijn ingestort. Weldra treed ik in mijne woning terug, begeerende te weten welk kwaad dit onheil binnenshuis had teweeggebracht.

OCLIX.

Daar zie ik (*ecce*) de wanden gescheurd, het dak weggeslagen, het achterhuis ingestort, alle de deuren, vensters, en al wat onder de huismeubelen niet van de hardste stof was, verbroken en vernield. Ik treed voort over hoopen en scherpe brokken glas, scherven, steen, hont, ijzer, *zonder de voeten te bezeeren (illaesus)*, schoon ongeschocid zijnde; ik was toevallig zonder schoenen (alzo was ik toevallig), toen ik bij den eersten slag mijne vlucht uit het huis naar buiten verbaastte. Over het geheel ben ik gedurende al dien tijd welvarender geweest dan te voren. Want schoon ik, wegens de moeilijkheid van het verhuizen, nog twintig dagen in mijne geteisterde woning verbleef, welke niet meer dan twee vertrekken had, wel beveiligd tegen de dreigende instorting, doch aan al de onguurheid des hemels blootgesteld, en wij door wind, koude, sneeuw, regen en lekkage werden gekweld, gevoelde ik mij zeer wel (heb ik geen gedeelte van mijn welstand gemist); en schoon mij intusschen veelvuldige schrik (*Plur.*) overkwam (*obscuro*) van nabijzijnde branden, van naburige huizen die instortten, van het ontruimen mijner woning door de bouwmeesters bevolen, zoo ben ik te midden van deze en andere opschuddingen tamelijk bedaard van geest gebleven. En thans in mijn optrekje nabij de stad wonende, erken ik, van de drievoudige soort van voorrechten de twee voornaamste, den welstand van geest en lichaam, ongeschonden te hebben behouden; wat mijne uitwendige bezittingen betreft, zoo mis ik eenige boeken, aantekeningen, een groot gedeelte van mijn huisraad en kleedingstukken, van geld ongeveer drie honderd guldens, of door het ongeval zelf verloren, of mij door het bedrog van kwaadwilligen ontstolen; welk verlies evenwel en in vergelijking van het geheele onheil gering te schatten is, en door de weldaad der twee meer verkieselijke voorrechten of gemakkelijk hersteld of ten minste zeer verzacht kan worden. Ja,

wie is er die deze schade (Plur.) niet zeer licht zal rekenen, als hij in aanmerking neemt dat ongeveer honderd en vijftig menschen, en onder deze de zeer beroemde mannen KLUIT en LIZAC, onder het puin bedolven en ellendig omgekomen zijn. Dit had ik u, mijn Servius, over dit vreeselijk onheil te schrijven. Vaarwel, en ga voort ons *uwe genegenheid te betoonen (amo)*!

CCLX.

Er bestaan vele redenen waarom men brieven van groote en beroemde mannen op hoogen prijs schat en waardig oordeelt, om (ze) voor de nakomelingschap te bewaren. Er zijn er, welke de netheid en keurigheid van taal en eene zekere ongekunstelde schoonheid aanbeveelt; anderen wederom, welke door een geenszins dagelijkschen trant van woorden en gezegden eene bijzondere sierlijkheid en eene niet middelmatige bekwaamheid (*artificium*) aan den dag leggen. Eenige zijn ook zoo geschreven, dat zij als ware het eene geschiedenis behelzen van die tijden, waarin zij, die ze hebben geschreven, geleefd hebben. En deze, zoo zij van welsprekende en door de kennis van edele kunsten beschaafde menschen voortkomen, worden zooveel te gretiger gelezen; maar zelfs (die) van hen, die *geene* geestigheid en keurigheid in (van) het spreken *hebben bezeten (carco)*, worden daarom evenwel niet veronachtzaamd. De geschiedenis immers, zegt Plinius, verschaft, op wat wijs ook geschreven, genoeg. Zijn de brieven ernstig en wijsgeerig, zoo deelen zij voorschriften van plicht mede, gaan valsehe meeningen te keer, of toonen aan hoezeer de deugd boven alle aanlokzelen der wellust te stellen is; in welken trant Seneca vooral uitblinkt. Hebben zij slechts betrekking op bijzondere omstandigheden en huiselijke zaken, zoo wekken zij evenwel der menschen belangstelling wegens het aanzien van hen, door wie zij geschreven zijn. Want van nature is het zoo gesteld, dat wij van hen, welke wij bewonderen en hoogschatten, zelfs het geringste willen leeren kennen, en terecht zegt Xenophon dat van mannen door deugd voortreffelijk niet alleen het ernstige, maar ook de scherts (Plur.) waardig is, om voor het nageslacht bewaard te worden (der geheugenis te worden aanbevolen). En voorzeker, indien zekere gereedschappen, potjes en andere dingen, welke *tot hun huusraad behoord hadden (esse in)*, ook na hun dood begeerige koopers hebben gevonden, gelijk wij ver-

nomen hebben dat de lamp van Epictetus voor duizend draehmen, de stok van Proteus den Stoeij voor een talent verkocht is, zoo moeten nog veel meer hunne brieven, hoe gering en onbeduidend ook, in waarde zijn.

CCLXI.

Er zijn vele menschen die altoos iets verriichten, die nooit ledig zijn, ja zoozeer met werk bezet, dat zij ter nauvernood voor hunne huiselijke zaken en voor de belangen hunner vrienden *eenigen tijd* kunnen *overhebben (vaco)*. Zonder twijfel is die werkzaamheid loffelijk te noemen, welke aan de luiheid en de werkeloosheid is tegenovergesteld; doch het gebeurt dikwerf, dat zij die dezen schijn van werkzaamheid aannemen (*prae me fero*), inderdaad weinig of niets doen, hetzij zij slechts werkzaam willen schijnen, hetzij zij de ledigheid ontvluchtende, door veel overloop te halen zich zelven en anderen van nut willen zijn. Hij is nergens die overal wil zijn, en het kan niet missen of hij, die alles doen wil, doet niets. Dit geldt zoowel van anderen, als bijzonder van hen die zich op de studie der letteren toeleggen. Die vele boeken doorbladeren, ja doorlezen, zijn daarom dadelijk geen geleerden; integendeel, het is te vreezen dat die lezing van vele boekdeelen van allerlei soort iets onbepaalds en onbestendigs heeft, dat den geest eerder belemmert dan met kennis verrijkt. Aan hen die hun leven op reis doorbrngen, gebeurt dit, dat zij vele gastverblijven hebben, (doch) geene vriendschapsbetrekkingen. Hetzelfde moet noodzakelijkerwijs (door *necesse est*) hun overkomen, die zich aan den geest van geen schrijver gemeenzaam aansluiten, maar alles haastig doorloopen. Wat toch baat de spijs, die gebruikt zijnde dadelijk wordt uitgeworpen? Het is evenzoo gelegen (m. z. Th. 230) met hen die eene ziekte genezen, of in 't algemeen voor de gezondheid zorgen willen, waaraan niets schadelijker is dan de veelvuldige verandering van geneesmiddelen. In dit opzicht toch heeft de geaardheid des lichaams met die van den geest eene treffende (*mirum quantum*) overeenkomst. Want wie twijfelt er aan of het onderricht is het voedsel voor den geest, evenals de spijs dat des lichaams? En bijaldien het nu waar is dat de spijs, hoe eenvoudiger zij is en hoe minder zij door verscheidenheid wordt afgewisseld, des te beter is en te dienstiger voor den gezondheidstoestand des lichaams, wat is

dan de reden, dat wij zouden meenen dat het niet evenzoo met den geest gelegen is?

CCLXII.

In elke soort van wetenschap hangt voor den leerende veel ja het meeste daarvan af, dat (*ut*) de gronden, welke hem worden geleerd, dnidelijk, zooveel mogelijk eenvoudig en zeker zijn, zoodat hij daarop, als een gebouw op zijne grondslagen, veilig en vast kan steunen. Doch als wij nu vragen welke de weg is tot het bezit eener grondige geleerdheid en wetenschap, zoo komt het mij voor dat er geene andere is, dan die door veelvuldige, langdurige en bestendige oefeningen leidt. Dezen weg inslaande zijn weleer de Grieken en Latijnen tot die volkomenheid van alle kennis, tot die *steeds gereede* (*paratissimus*) vaardigheid om over alle dingen goed te spreken en te schrijven gekomen, die wij allen wel bewonderen en prijzen, doch niet kunnen bereiken, om geen andere reden dan dat wij (het) niet volhouden hunne werkzaamheid en volharding in (van) het oefenen na te volgen. Om niet te spreken van Demosthenes, wiens *uiterst volhardende* (*pertinacissimus*) oefeningen gij weet dat door de schriften der Grieken en Latijnen zijn vermaard geworden, wat anders heeft Cicero, na (*secundum*) zijn genie, zoo vlug met de tong en de pen gemaakt dan en de inspanning en de bestendigheid der oefening? Wie is niet van bewondering opgetogen, die hoort dat hij tijdens (*in*) zijn consulaat, na het oproer vernomen te hebben, dat in den schouwburg, om de Roscische wet, door het volk was verwekt geworden, dadelijk is toegeschoten, en, het volk van daar naar buiten geroepen hebbende, het door de welsprekendste redevoering dermate bevredigd en tot bedaren gebracht heeft, dat het niet slechts Roscius vergaf, op wien het kort te voren hevig vergramd was geweest, maar zelfs den man met lofuitingen en handgeklap begeleidde? Is het voor ulieden verhoogen dat hij in hetzelfde jaar, toen Catilina, terecht van eene samenzwering verdacht, en volgens de Plantische wet aangeklaagd, nogtans in den raad had durven komen, in gramschap ontstoken die schoone eerste Catilinarische redevoering heeft uitgesproken, en den volgenden dag, toen hij vernomen had dat Catilina gevlucht was, in de volksvergadering is opgetreden en eene tweede heeft gehouden, ins-

gelijks eene derde en eene vierde, op één en denzelfden dag, toen de saamgezworenen gevat waren, en dat wel zonder eenige voorbereiding te hebben in het werk gesteld?

CCLXIII.

Hoe? Is dat niet voor een bewonderenswaardig bewijs der vlugste geleerdheid te houden dat dezelfde in drie jaren tijds alle zijne wijsgeerige boeken, niet alleen die nog bestaan, maar ook die verloren zijn gegaan, benevens verscheidene zijner redekundige boeken heeft vervaardigd? Dat hij in geene volle (Th. 258) twee maanden, April en Mei, gedurende één verblijf op het land (*rusticatio*), de drie boeken over de Natuur der Goden, de twee over de Wiechclarij, den Cato en den Laclins heeft geschreven? En dat niet in een tijd, vrij van beslommeringen, maar vol onlusten, gevaren en vrees, nadat kort te voren Caesar was omgebracht; terwijl hij daarenboven nog gestoord werd, nu eens door brieven van zijne vrienden, van welke hij er geen onbeantwoord liet, dan eens door bezoeken, onder anderen van Octavins, die uit Griekenland terugkeerde? — Dit alles nu had hij verkregen door oefeningen in het (Gen.) schrijven, studeeren en delameeren met de bekwaamste (*summus*) redenaars van Rome, Griekenland en Azië, en bij de voortreffelijkste redekunstenaars, vervolgens door te redeneeren en te redetwisten bij de wijsgeeren Antiochus, Philo en vooral Diodotus den Stoicijn, en dat wel dagelijks, zonder die (oefeningen) ooit te staken, maar van der jengd af tot aan zijn laatste levensjaar voort te zetten. Welaan dus jongelingen, wiens bondigheid en kenrigheid van redeneering gij bewondert, volgt diens werkzaamheid in het oefenen na! Alzoo zult gij, op welk vak van geleerdheid ook gij uwen smaak moogt hebben gericht, daarin eene vaardige en grondige wetenschap, en die zoo wel in bijzondere als in openbare betrekkingen den meesten lof en (het meeste) nut hebben zal, verwerven. Ik weet het, de weg, langs welken ik wil dat gij tot de kennis en de geleerdheid streeft, is moeielijk en steil; doch als ik zeide dat ik een anderen wist, zou ik zeker liegen; weest overtuigd dat er geen andere is, welke u daarheen leiden kan. Gelooft mij, het is der moeite waardig om deswegens zelfs zwaarder en lastiger dingen te doen en door te staan.

COLXIV.

Niet zonder reden bevoelt men de mildheid en de weldadigheid aan als groote deugden, en wie zal er zijn die daaraan twijfelt? Doch gelijk meermalen bij goede dingen, zoo moet men ook hier zeer voorzichtig zijn (vele behoedzaamheden gebruiken). Want vooreerst moet men toezien dat de weldadigheid niet nadeelig zij, zoowel voor hen zelven, die men schijnt wel te doen, als voor de overigen; vervolgens dat de weldadigheid niet grooter zij dan het vermogen (de vermogens); eindelijk dat men een ieder geve naar (*pro*) verdienste. Immers, weet gijlieden niet dat dit de grondslag is der rechtvaardigheid, dat men ieder het zijne geeft? En zoudt gij meenen dat men iemand het zijne geeft, als men het aan anderen (die het) meer waardig (zijn) verschuldigd is (*debetur*)? Want vooreerst (*et*) zij, die iemand iets schenken, dat hun, wie zij van nut schijnen te zijn, schadelijk is, zijn niet voor weldadig noch voor mild, maar voor verderfelijke viciers te houden; ten andere (*et*) die dezen benadeelen om jegens geen milddadig te zijn, zijn van dezelfde onrechtvaardigheid te beschuldigen, alsof zij 't geen een ander toebehoort (*aliena*) tot hun eigen voordeel aanwendden. Nu zijn er velen, en dat wel (mensen) begeerig naar glans en roem, die den een (iets) ontnemen, om het aan een ander weg te schenken, en die oordeelen dat zij weldadig jegens hunne vrienden zullen schijnen, zoo zij hen, op wat wijs ook, verrijken. In plaats dat dit overeenkomstig met het plichtgevoel zou zijn, is er niets met het plichtgevoel meer tegenstrijdig. Men moet dus toezien dat men met die milddadigheid te werk ga, welke onze vrienden van nut zij (en) niemand benadeele. Want niets is milddadig, wat ook niet tevens rechtvaardig is; en, naar het oordeel van Cicero, is er van alle onrechtvaardigheid (Plur.) geene strafbaarder dan van hen, die, als zij het meest bedriegen, er op uit zijn (*id ago*) om brave mannen te schijnen.

COLXV.

Het tweede punt van behoedzaamheid was, dat de weldadigheid niet grooter moest zijn dan het vermogen. Zij toch die weldadiger willen zijn dan hun vermogen toelaat, misdoen vooreerst hierin, dat zij onrechtvaardig zijn jegens hunne nabestaanden; want de midde-

len, welke het billijker ware aan deze te verschaffen en na te laten, die brengen zij op vreemden over. In zulk eene milddadigheid nu is meestal eene begeerte gelegen om op eene onrechtvaardige wijze te rooven en te ontnemen, opdat de noodige middelen om weg te schenken voorhanden mogen zijn. Immers zien wij niet meermalen dat velen niet zoozeer van nature milddadig, dan (wel) door eene zekere roemzucht geleid, om weldadig te schijnen, veel doen wat meer schijnt voort te spruiten uit pralerij, dan uit de ware gezindheid om anderen wel te doen? Zulk eene veinzerij nu is meer eigen (*coniunctus*) aan ijdelheid dan of aan milddadigheid of aan eerlijkheid. Het derde voorgestelde (punt) was, dat men in het betoonen van weldadigheid de waardigen moet uitkiezen (eene keuze moet honden van waardigheid), waarin en het karakter van hem in 't oog moet gehouden worden, aan wien men eene weldaad zal bewijzen, en (zijne) gezindheid jegens ons, en (zijn) omgang en verkeer in (van) de samenleving, en (zijn) te voren in ons belang (tot onze belangen) bewezen diensten. Velen toch zijn er, die weldoen met eene zekere onbezonnenheid, zonder oordeel of maat te gebruiken, en als door eene zielsdrift aangespoord; welke weldaden geenszins voor even groot te houden zijn, als die, welke met oordeel, met overleg en op vasten grond (*constanter*) zijn betoond. Doch in het plaatsen van eene weldaad en in het dank vergelden, als het overige gelijk staat, is dit het meest met (*onzen*) plicht overeenkomstig (*nostrum est*), hem het liefst bij te staan, die het meest hulp behoeft; hetgeen door de meesten juist anders om (*contra*) gedaan wordt. Want van wien zij het meeste hopen, schoon die geen behoefte aan hulp heeft, dien staan zij het liefst ten dienst.

COLXVI.

Onder de schrijvers die meer bij naam dan door hunne schriften zelven aan ons zijn bekend geworden, moet men ook tellen Apion, met den bijnaam Plistonices, van wien Aulus Gellius verhaalt dat hij met eene groote letterkundige kennis begaafd en in de Grieksche geschiedenis en oudheden (*res*) zeer bedreven was. Deze heeft, naar het verhaal van denzelfden Gellius, in een werk, dat den titel voert Aegyptiaca, het volgende (*hoc*) geschreven, waarvan hij verzekert dat

hij het niet gehoord of gelezen, maar in de stad Rome zelf met eigen oogen gezien heeft.

In de grootste renbaan, zegt hij, werd aan het volk het schouwspel gegeven van eene luisterrijke jacht en een gevecht met wilde dieren, van welke zaak ik, daar ik juist te Rome was (*Partic.*),anschouwer was. Er waren aldaar vele beesten, in grootte, schoonheid en woestheid het eene boven het andere uitmuntende; doch boven alle de overige trok zekere leeuw door zijn ontzaglijken lichaamsbouw en door zijn vreesverwekkend en doordringend gebrul, terwijl hem de mannen om den nek goldén, aller aandacht en oogen tot zich. Onder verscheiden anderen was ook de slaaf van een oud-consul tot het vechten met de wilde dieren veroordeeld (overgegeven) en binnengeleid. Deze slaaf droeg den naam van Androclus. De leeuw, zoodra hij dezen van verre ziet, staat eensklaps, als verwonderd, stil, en komt vervolgens allengs en bedaard, als *als om nader kennis te maken* (*noscitabundus*), naar den man toe; daarop begint hij, naar de wijze van liefkoozende honden, vriendelijk met den staart te kwispelen, hij dringt zich tegen zijn lichaam aan en likt de beenen en handen van hem, die van vrees ontdaan was, zachtjes met zijn tong. Onder deze liefkoozingen van een zoo grimmig en wild dier hernam Androclus van lieverlede zijn verloren moed weder; langzamerhand slaat hij zijne oogen op om den leeuw aan te zien; daarop, alsof er eene herkenningplaats had, liefkoozen en streelen zij elkander, men zou zeggen dat het onde vrienden waren die zich verblijdden en elkander geluk wenschten.

CCLXVII.

Geen wonder dat door dit zoo vreemd voorval het geroep van het volk werd opgewekt. Androclus, door den keizer ontboden en naar de reden gevraagd, waarom die grimmigste aller leeuwen hem *bij uitsluiting* (*unus*) gespaard had, verhaalt daarop de volgende hoogst wonderbare gebeurtenis. „Toen mijn meester,” dus sprak hij, „het wingewest Africa als proconsul bestuurde, werd ik aldaar door onbillijke en dagelijksche tuchtigingen genoodzaakt om de vlucht te nemen, en opdat mijne schuilplaats tegenover mijn meester, die over dit land gesteld was, des te veiliger zou zijn, besloot ik naar de zandwoestijnen de wijk te nemen, en, als het mij aan spijs ontbreken

mocht, was mijn plan om op eene of andere wijs den dood te zoeken. Toen ik nu, na een vrij langen tijd omgezworven te hebben, op het midden van den dag onder eene brandende zon eene afgelegene en verholene spelonk gevonden had, aarzelde ik niet mij daarin te verbergen, daar ik door vermoeienis en honger te krachteloos was, om rond te zien of mij aldaar eenig gevaar bedreigde. Nauwelijks was ik een weinig bekomen, toen ik een leeuw dezelfde spelonk zag, binnenkomen, met een bebloeden poot, en doerniswekkende jammerklachten uitende. Het is gemakkelijk te begrijpen dat ik op dit gezicht in het eerst door schrik bijna *van mij zelven geraakte* (*exanimor*); doch zoodra de leeuw zijne woonstede, gelijk weldra bleek, binnengetreden zijde, mij van verre zag wegschuilen, kwam hij mak en tam naar mij toe, en scheen, zijn opgeheven poot toonende en uitstreckende, mij om hulp te vragen. Alstoen zag ik een vrij grooten en scherpen wortelsplinter in zijn voetsool zitten, welken ik uittrok, en vervolgens het gestolde etterbloed uit het binnenste der woude drukte, waarna ik, daar (*Abl. abs.*) ik thans reeds mijne vrees had afgelegd, den poot geheel en al afwischte en droogde.”

CCLXVIII.

„De leeuw alstoen door mijne hulp en genezing verlicht, legde zich, na zijn poot in mijne handen te hebben gelegd, neder en rustte; en van dien dag af hebben de leeuw en ik volle drie jaren lang in dezelfde spelonk en van hetzelfde voedsel geleefd. Want de wilde dieren die hij ving, daarvan bezorgde hij mij in het hol de beste (*optimus quisque*) stukken, welke ik, daar (*Partic.*) ik geene gelegenheid had om vuur te maken, in de middagzon geroost opat. Doch toen mij duidelijk dit leven verveelde, verliet ik, toen eens de leeuw op jacht gegaan was, de spelonk; en na een weg van bijna drie dagen te hebben afgelegd, werd ik door eenige soldaten ontdekt en gevat, en uit Africa naar Rome tot mijn meester gevoerd. Deze liet (*n. z.* Naricht § 23) mij dadelijk ter dood veroordeelen en aan (*ad*) de wilde dieren overleveren. Nu begrijp ik, zeide hij, dat deze leeuw, na mijn vertrek gevangen, mij thans, indachtig aan de van mij ontvangen weldaad, dank heeft willen vergelden.”

Toen deze zaak ter kennis van het volk was gekomen, werd Androclus, zonder dat zijn meester er zich tegen verzette, niet alleen

losgelaten en van alle straf bevrijd, maar ook werd hem de leeuw tot aandenken aan hune vorige samenleving ten geschenke gegeven. Daarna; zegt de gemelde schrijver, zagen wij Androclus met den leeuw, dien hij aan een dunnen riem vastgebonden hield, door de geheele stad langs de winkels gaan, hem zelve met geld begiftigen, (en) den leeuw met bloemen bestrooien, en hoorden wij bijna alle de voorbijgangers overal zeggen: „dit is de leeuw die een mensch herbergde, dit is de mensch die den leeuw genas”. Wat ons betreft, is er geene reden om deze zaak in twijfel te trekken, daar de nieuwere geschiedenis niet alleen bewijzen oplevert dat de leeuw, in vergelijking van de overige wilde dieren, eene zeer edelmoedige geaardheid bezit, maar ook dat de mensch dat allergegrimmigste wilde dier door beleid en volharding zoodanig (*eo usque*) temmen kan, dat hij gezegd kan worden door zijn wenk het gebied over (*in*) hem uit te oefenen.

CCLXIX.

Er is een zekere tijd geweest, toen de menschen hier en daar op de velden naar de wijze van beesten omzwerven, een woest leven leidden (zieh door een wild levensonderhoud het leven verleugden), en niets (noch iets) met het overleg van den geest, maar de meeste (dingen) met de krachten des lichaams bewerkstelligden. Men maakte nog geen werk van de inachtneming eener godsverering, noch die eener menschelijke plichtsbetrachting: niemand had een wettig huwelijk gezien, noch ook was iemand te weten gekomen wat nut eene gelijkmatige rechtsbedeeling had. Alzoo misbrukte, uit hoofde van dwaling en onkunde, de blinde en onberadene beheerscheres der ziel, de begeerlijkheid, om zich te verzadigen, de krachten des lichaams (als) als de verderfelijke lijftrawanten. Op dien tijd bemerkte zeker iemand, *zonder twijfel (videlicet)* een groot en wijs man, welk eene stof en hoe groote geschiktheid tot de belangrijkste zaken er in de zielen der menschen voorhanden was, als men die uitlokken en door te onderrichten beter kon maken; die de op de velden verstrooide en in de bosschen versholene menschen door een zeker verstandig overleg naar ééne plaats dreef en verzamelde, en door hen tot elke nuttige en eervolle bezigheid te leiden (Partic.), hoewel (Partic.) zij eerst uit hoofde der ongewoonheid zich er tegen verzetten, (en) vervolgens uit hoofde van het *beseft hunner rede (ratio)* en van de *kracht der taal*

(*oratio*) met meer belangstelling hoorden, van woest en onhandelbaar gedwee en handelbaar maakte. En mij ten minste komt het voor dat geene welsprekendheid noch wijsheid zulks heeft kunnen teweegbrengen, dat zij de menschen van (hunne) gewoonte eensklaps afkeerde en tot eene geheel verschillende levenswijze (Plur.) overbraacht; want voorzeker zou niemand, als hij het meeste met zijne krachten vermocht, (anders) dan door eene indrukmakende en behaaglijke rede getroffen, zonder geweld te gebruiken tot het recht hebben willen af dalen.

CCLXX.

En mij althans, zegt Cicero, als ik dikwerf mijn oog vestigde op groote (*summus*) en met een buitengewoon vernuft begaafde mannen, is het voorgekomen dat men moet onderzoeken, wat de reden was dat er in alle (andere) zaken meer bewonderenswaardigen hadden bestaan dan in het spreken. Immers waarheen men zich ook met den geest en de gedachte wendt, (zoo) zal men er velen in elk vak uitmunten vinden, en niet van *weinig belangrijke (mediocris)* kunsten, maar van de belangrijkste. Want wie is er die, als hij de wetenschap van beroemde menschen of naar het nut of naar de uitgebreidheid der verrichtingen wil afmeten, niet een veldheer boven een redenaar stelt? En wie zou er nu aan twijfen of wij kunnen, uit dezen éénen staat, bijna ontelbare hoogst voortreffelijke krijgsoversten, doch in het spreken ter nauwernood weinigen die uitmunten opnoemen? En nu (*iam vero*), die door beleid en wijsheid het gemeenbest konden regeeren en besturen, hebben er velen in onzen tijd (*memoria*), meer in dien onzer vaders en ook onzer voorouders geleefd; terwijl (*cum*) gedurende een zeer langen tijd geene, en in elk tijdvak op zich zelf ter nauwernood enkele dragelijke redenaars gevonden werden. En opdat niet iemand meene dat deze bedrevenheid in het spreken meer met andere studien dan (juist) met den lof eens veldheers of het doorzicht van een goed raadshoofd te vergelijken is, (zoo) wende hij zijnen geest tot die soorten van kundigheden zelve, en hij zie rond wie daarin gebloeid hebben en hoe velen; aldus zal hij het gemakkelijkst oordeelen hoe gering het aantal (hoe groot de schaarsheid, *paucitas*) der redenaars is en altoos geweest is.

Wie weet niet in welk eene verborgene, veelomvattende en diepzinnige wetenschap zij verkeeren, die wiskundigen worden genoemd? In welke evenwel zoo vele doorkundige menschen hebben bestaan, dat niemand bijna zich meer bijzonder op die wetenschap schijnt te hebben toegelegd, of hij heeft verkregen wat hij gewild heeft. Wie heeft zich aan de muziek, wie aan die studie der leterkunde, waaraan zij zich wijden (*profiteor*), die taalkundigen worden genoemd, geheel en al overgegeven, die niet de bijna oneindige uitgestrektheid en stof dier kunsten met zijne wetenschap omvat heeft? — Mij dunkt dat ik dit met waarheid zal zeggen dat van hen allen, die zich met deze zeer veredelende studien en wetenschappen hebben beziggehouden, het aantal voortreffelijke dichters het kleinste geweest is. Welnu, als men onder dat getal zelf, waarin zeer zelden zich een (die) uitstekend (is) opdoet, en uit den voorraad der onzen en uit dien der Grieken eene vergelijking maken wil, zoo zal men evenwel veel minder goede redenaars dan goede dichters vinden. Hetgeen daarom nog te verwonderlijker moet schijnen, omdat de studien der overige wetenschappen doorgaans uit verwijderde en verborgene bronnen worden geput, alle bedrevenheid in het spreken daarentegen (*autem*) kunnen ieders bereik gesteld zijnde, in een zeker gemeen gebruik en in den omgang en het onderling gesprek der menschen gelegen is, zoodat in de overige (kundigheden) dat het meest nitmunt, wat het verst van het begrip en het gevoel van onkundigen is verwijderd, in het spreken daarentegen het wel de grootste fout is, zich van den gebruikelijken trant van spreken (*oratio*) en van de gewoonte van het algemeen verstaanbare te verwijderen.

En ook dit kan men niet naar waarheid zeggen, of dat er zich meer op de overige kunsten toeleggen, of dat zij door een grooter genoege of een rijker vooruitzicht of door ruimere belooningen gelokt worden om (de studie) door te zetten. En om van Griekenland niet te spreken, noch van Athene, die uitvindster aller wetenschappen, waar (in welke) de hoogste kracht der welsprekendheid (door *dico*) en uitgevonden en tot volkomenheid gebracht is, in dezen staat

zelfen is voorwaar geene studie ooit meer in zwang geweest dan die der welsprekendheid. Want nadat, toen de heerschappij over alle volken gevestigd was, de langdurigheid van den vrede de rust heeft bevestigd, is er bijna geen naar lof begierig jongeling geweest, die niet gemeend heeft met allen ijver naar de welsprekendheid te moeten streven. En (hoewel) in het eerst onkundig zijnde van alle theorie, daar zij noch oordeelden, dat er eenige weg van oefening noch eenige onderrichting in de (Gen.) kunst bestond, brachten zij het zoo ver, als zij door (eigen) genie en nadenken konden. Doch naderhand, nadat (Abl. abs.) men de Grieksche redenaars gchoord en hunne geschriften had leeren kennen, en nadat men hen tot leermeesters had genomen, hebben onze landgenooten zich met een ongelooflijken ijver op de welsprekendheid toegelegd. De belangrijkheid, de verscheidenheid en de menigte pleitgedingen van allerlei aard wekte hen op, om (*ut*) bij die kennis, welke ieder door zijne eigene studie verkregen had, een veelvuldige ondervinding (gebruik) te voegen, hetwelk de lessen van alle leermeesters overtrof (Coniunct.). Nu waren, gelijk thans nog het geval is, aan deze studie zeer groote belooningen voorgesteld, (strekken) of om *zich bemind te maken* (*gratia*) of om invloed of om aanzien (te verkrijgen). Doch de vernunft van onze landgenooten, gelijk wij uit vele zaken kunnen oordeelen, hebben zich (steeds) veel boven de overige van alle volken onderscheiden.

Wie zal zich om deze (Pron. relat.) redenen niet met recht verwonderen dat men in alle tijdvakken en in alle staten zulk een gering getal redenaars vindt? Maar voorzeker (*nimirum*) is dit iets grooters dan de menschen meenen, en uit verscheidene wetenschappen en studien tesamengebracht. Immers wie zal bij de grootste menigte van leerenden, bij den ruimsten overvloed van leermeesters, onder de voortreffelijkste vernunft van menschen, bij eene oneindige verscheidenheid van pleitzaken, terwijl aan de welsprekendheid de ruimste belooningen zijn voorgesteld, meenen dat daarvoor eenige andere reden bestaat dan een zekere ongelooflijke omvang en moeielijkheid? Immers men moet voorerst (*et*) de kennis bezitten van zeer vele zaken, zonder welke een vloed van woorden ijdel en bespottelijk is; ten anderen (*et*) moet men de rede zelve vormen niet alleen door de keuze,

maar ook door de verbinding der woorden; eindelijk (*et*) moet men alle de gemoedsbewegingen, welke de natuur aan het menschelijk geslacht heeft eigengemaakt, door en door leeren kennen; omdat al de kracht en al het doel der welsprekendheid (door *disco*) moet ontwikkeld worden of in het bedaren of in het opwekken der gemoederen van hen die hooren. Hier behooren nog bij te komen eene zekere aardigheid en geestige invallen, en eene beschaafdheid den welopgevoeden (man) waardig, benevens vliegheid en korthed in het antwoorden en uittarten, met (*Abl.*) eene fijne bevalligheid en welgemanierdheid verbonden. Bovendien moet men de geheele kennis der oudheid en eene macht van voorbeelden in het hoofd hebben, noch ook moet men de kennis der wetten en van het burgerlijk recht veronachtzamen. Want wat zal ik over de uitvoering zelven veel (*plura*) zeggen, welke door de beweging des lichaams, door gebaren, door de gelaatstrekken, door de buiging en de afwisseling der stem moet gewijzigd worden? Wat zal ik over het geheugen, die schatkamer van alle dingen, zeggen? (immers) als deze (*Pron. rel.*) niet als bewaarder bij de uitgevonden en bedachte zaken en woorden wordt aangewend, dan begrijpen wij dat alles, al is het ook nog zoo voortreffelijk in een redenaar, zal verloren gaan.

COLXXIV.

De welsprekendheid nu heeft onder elk (*omnis*) vrij volk, het meest in vreedzame en kalme republieken, altoos bijzonder gebloeid en altoos heerschappij gevoerd. Immers wat is er of zoo' bewonderenswaardig, als dat er zich nit eene oneindige menigte menschen één opdoet, die dat, wat aan allen van nature' geschonken is, of alleen of met weinigen doen kan? Of zoo aangenaam om te vernemen of te hooren, als eene met verstandige gezegden en krachtvolle woorden versierde en gepolijste rede? Of zoo vermogend en zoo grootsch, als dat de onstuimigheid des volks, de nauwgezetheid van rechters, de deftigheid eener staatsvergadering door de rede van éénen wordt omgewend? Wat verder zoo koninklijk, zoo mild, zoo edelmoedig, als hulp te brengen aan smekenden, ter neder geslagenen op te beuren, redding te geven, van gevaren te bevrijden, menschen in de maatschappij te behouden? En wat zoo noodzakelijk, als altoos de wapenen in handen te hebben, met welke men of zelf gedekt zijn, of onden-

genden uitdagen, of getart zijnde zich wreken kan? Doeh welaan! om niet altoos de pleitzaal, de rechtbank, het spreekgestoelte en de raadzaal voor den geest te hebben, wat kan er in (een tijd van) rust of genoegelijker, of meer der menschelijkheid eigen zijn dan eene geestige en in geen opzicht onbeschaafde rede? Immers door deze ééne zaak mupen wij wel het meest uit boven de wilde dieren, dat wij met elkander spreken en dat wij door te spreken onze gevoelens kunnen uitdrukken. Wie zou dit om die reden niet terecht bewonderen, en niet oordeelen ten zeerste daarvan werk te moeten maken, dat hij daarin, waardoor alleen de menschen zich het meest van de beesten onderscheiden, boven de menschen zelven uitmunt?

COLXXV.

Ik herinner mij ergens gelezen te hebben dat weleer Croesus, die zeer rijke koning der Lydiërs, om het orakel te raadplegen (lieden) naar Delphi zond, om van de godheid te weten te komen, niet iets onbeduidends en benzelachtigs, gelijk te voren, toen hij, terwijl heimelijk in denzelfden ketel tegelijk een schildpad en een lam kookten, bad willen beproeven of iets van hetgeen de menschen deden, voor de goden verborgen was, maar eene hoogst belangrijke zaak, en ten uiterste waardig dat de meeste moeite en ijver door allen worde besteed om haar (*Pron. relat.*) te leeren kennen: hoe hij het geluk konde bereiken, en door wat te doen hij dat wat hem van zijn leven (*aetas*) nog overig was, het zaligst kon doorbrengen. Wel (*quidem*) (doed) hij wijs hieraan (*hoc*) dat hij omtrent den weg, welke naar het hoogste goed geleidde, noch zelf meende (iets) te moeten vaststellen, noch op den raad van eenig mensch te moeten vertrouwen; maar de godheid te moeten raadplegen. Welk antwoord meent gijlieden dat hem is gegeven? Gewis een voortreffelijk (antwoord) en die meening overwaardig, welke toen omtrent Apollo's wijsheid bestond; niet, indien hij zeer groote hoopen goud en zilver opstapelde, niet indien hij vele en groote legers onderhield, niet indien hij de grenzen van zijn gebied wijd en zijd uitbreidde, maar indien hij zich zelf leerde kennen, dat hij dan (*ita*) eerst gelukkig zijn zou. Er zijn er misschien die zeggen zullen dat bij ons het gezag van Apollo niets behoeft te gelden; doch wat zou de reden zijn dat wij zulke godspraken, welke eene hoogst nuttige les bevatten om het leven wel in te richten, niet

zouden hoog schatten? Immers het is erkend dat zij niets anders zijn dan zekere uitstekende en voortreffelijke spreken van zeer wijze mannen, welke, omdat zij van godswege aan hunne gemoederen schenen ingegeven te zijn, aan goddelijk gezag (de godheid als zegsman) werden toegeschreven. Zoo dikwijls wij derhalve hooren dat Apollo aan Croesus geantwoord heeft dat hij gelukkig zou zijn, indien hij zich (zelf) leerde kennen, zoo dikwijls wij lezen dat deze levensles op den Delphischen tempel *geschreven stond (inscribo)*, zoo dikwijls behooren wij te bedenken dat de kennis van zich zelve onder de belangrijkste voorrechten moet gerekend worden, en dat er geen twijfel bestaat of daarin is de voorname grondslag van ons geluk gelegen.

CCLXXVI.

En hier oordeelen wij aan deze proef een einde te moeten maken (stellen). Ik voor mij geloof thans dat ik geen berouw zal hebben van de moeite aan het opstellen daarvan besteed, en gijlieden geen verdriet van in het vertalen daarvan uwe krachten te hebben geoefend. Dit ééne wil ik u toch nog herinnerd hebben. Die hnnne vorderingen ter harte nemen, die weet ik zeker dat niet slordig of lichtzinnig daarin (zullen) zijn te werk gegaan. Doch wat baten ijver, werkzaamheid en nauwkeurigheid zonder de aanhoudendheid en de volharding der oefening? Wat is ons dikwijls eene éénmaal gehoudene lezing van nnt, indien er zaken behandeld worden, welker nauwkeurige kennis voor ons van groot belang is? Deze herhaling wil ik u ook hier aanbevelen hebben, niet alzoo dat gij de afgelegde baan van meet af aan (*a carceribus ad calcem*), gelijk men zegt, weder behoort af te loopen, maar stuksgewijze, met eene keuze te houden, opdat gij door eene herhaalde oefening van enkele hoofdpunten, welke anders misschien het gehengen zouden ontglippen, verhoedt dat en onze en uw arbeid vergeefs te noemen zij. Wij hebben wel niet alles behandeld, wat zij die Latijn schrijven behooren in acht te nemen; noch ook schrijven zij dadelijk goed, wier geschrift niet vol is van taalkundige fouten, maar evenwel, na het leggen als het ware van deze grondslagen, dunkt mij dat ik veilig vertrouwen kan dat gij in het optrekken van het gebouw niet met onhandige en ongeoefende werklieden zult te vergelijken zijn. Van zuivere en keurige schrijfwijze moet gij de modellen alleen in de geschriften der Ouden zelve zoeken.

Door deze nauwkeurig te betrachten, zult gij het best de geaardheid en de kracht der rede, welke aan elke taal in het bijzonder (*singuli*) eigen is, leeren kennen. Legt u op deze kennis toe; doch boven alles, schrijft nooit zonder de krachten van uwen geest daarbij in te spannen en te weten wat gij schrijft, en waarom gij zóó, en niet anders schrijft. Wie dit verzuimt en de woorden zoo maar (*temere*) als ijdele klanken op het papier werpt, is een verstandelooze het meest gelijk, terwijl echter niets meer waar is dan het gezegde van Horatius: „van het goed schrijven is zijn verstand te gebruiken en het beginsel en de bron.”

AANHANGSEL.

OPSTELLEN VOOR MEER GEVORDERDE LEERLINGEN.

KORTE SCHETS VAN HET LEVEN VAN CICERO.

1.

1 M. Tullius Cicero werd te Arpinum, een municipium van Latium, in 't jaar 106 v. Chr. geboren. Zijn vader, tot den ridderstand behorende 1, die 2 Helvia, een rijke en voornamelijk jonkvrouw, gehuwd had, bewoonde een landgoed in de nabijheid van Arpinum, dat hij van zijne voorouders geërfd had. Hier werd Cicero geboren en naar het schijnt tegelijk met zijn jongeren broeder Quintus en de beide Aculeo's, de zonen van zijn oom, G. Aculeo, gemeenschappelijk opgevoed 3. Van hier werd hij weldra door zijn vader naar Rome gebracht, en daar aan de beste, niet slechts Romeinsche, maar ook Grieksche leermeesters overgegeven, om hem te onderwijzen. In de school dezer mannen muntte Cicero reeds als aankomend jongeling zoo zeer boven de overigen uit, dat hij daardoor naar het schijnt met de grootste redenaars van den toenmaligen tijd, Licinius Crassus en M. Antonius, bekend en door hen zoo al niet door onderwijs, dan toch door voorbeeld en samenspreking tot den toekomstigen grooten redenaar gevormd werd. Nadat hij het zeventiende levensjaar bereikt had, verkreeg 5 hij de mannelijke toga en werd door zijn vader aan den augur Mucius Scaevola, den eersten onder de rechtsgeleerden, overgegeven 6, van wien hij in de eerste plaats 7 het burgerlijk recht leerde, maar vervolgens ook in andere dingen, zoo als hij zelf bekend 8, wijzer werd gemaakt. Op denzelfden tijd, nadat hij in den bondgenootenoorlog voor de eerste maal in het leger had gediend, legde hij zich op het schrijven toe 9, terwijl hij deels de Phaenomena van Aratus in Latijnsche verzen vertaalde, deels zelf, op uitnoodiging naar het schijnt

van den dichter Archias, een episch gedicht tot verheerlijking van zijn landsman C. Marius begon. Echter hield hij niet op zijne overige leermeesters *vlijtig te bezoeken* 10. Tot lecraren in de filosofie had hij eerst den Epicureër Phaedrus, later den Academischen wijsgeer Philo van Larissa, aan wien hij zich geheel overgaf, door buitengewone belangstelling in de filosofie bezield 11. Ook verkeerde hij veel met den Stoicijn Diodotus, die bij hem woonde en ook in zijn huis gestorven is. Door dezen werd hij onder anderen vooral vlijtig in de dialectica geoefend, waarbij hij zich in den regel meer van het Grieksch dan van het Latijn bediende.

1 blijft onvertaald; de Genetivus qualitatis vervangt de plaats der Appositie. 2 te veranderen in een participialen bijzin. 3 *eadem institutione erudire*. 4 te veranderen in een Substantivum abstractum. 5 *sumere*. 6 *tradere*. 7 *cum — tum*. 8 m. z. Cic. Lael. cap. 1. 9 *animum appellere, applicare ad aliquid*. 10 *operam dare*. 11 *concitatus, inflammatus*.

2.

2 Een bijzondere plaats onder de leeraren van Cicero bekleedt de Rhodiër Molo, de uitmuntendste rhetor van zijn tijd. Hij kwam tweemaal in Rome, eenmaal als ambteloos (reiziger), vervolgens als gezant der Rhodiërs, en 1 beide malen trok Cicero partij van zijne aanwezigheid, terwijl 2 hij zijne voorlezingen 3a ijverig bezocht en in 't algemeen zooveel mogelijk van hem leerde. Terwijl hij door deze studiën meer dan iemand denken zou 3b bezig gehouden werd, kwam hij toch ook zeer druk op het forum en beijverde zich ten eerste 4 de redevoeringen der groote staatslieden 5 te hooren, om de gebreken of *voortreffelijke eigenschappen* daarvan te leeren kennen, zich op die wijze een beeld van het ideaal van een redenaar te verschaffen 6 en zich zelven daarnaar te vormen. Zoo voorbereid begon hij in het 25ste jaar van zijn leven als pleitbezorger op te treden 7a. En wel sprak hij het eerst in eene civiele 7b zaak als verdediger van P. Quinctius; deze redevoering is van alle, die hij later uitgaf, de eerste. De eerste openbare verdediging echter, die hij voor Sex. Roscius van Ameria op zich had genomen, vond zooveel bijval 8, zoo als hij zelf verhaalt, dat voortaan iedere 9 (zaak) zijne verdediging waardig scheen te zijn.

Hierop nam hij *achtereenvolgens* 10 nog vele andere verdedigingen op zich, die allen op het zorgvuldigst gevild en om zoo te zeggen bij de de lamp uitgewerkt waren, voordat hij ze op het forum bracht 11. Omstreeks dezen tijd begon hij, teggevolge van te groote inspanning van geest en lichaam, ziek te worden, en besloot dus op raad zijner vrienden en genoesheeren het forum een tijd lang te verlaten en naar Azië te reizen. Na zijne komst te Athene vernieuwde hij de oude vriendschap met T. Pomponius Atticus, welker banden hij thans nauwer aanhaalde 12, en verkeerde een half jaar met Antiochus, den beroemdsten wijsgeer der oude Academie, op wiens raad hij de studie der philosophie, die hij reeds vroeg 13 beoefend had, met grooter ijver 14 weder opvatte. In denzelfden tijd placht hij zich bij Demetrius den Syriër, een niet onbelangrijk leeraar der welsprekendheid, vlijtig te oefenen. Later doorreisde hij bijna geheel Azië, waar 15 hij met de meesters, die toen in Azië voor de eerste rhetoren en redenaars gehouden werden, zeer vaak verkeerde en tevens 16 zich oefende. Van hier reisde hij naar Rhodus en sloot zich nauw bij Molo aan 17, denzelfden, dien hij reeds te Rome gehoord had, (en) die zich beijverde om zijn al te weelderigen en in jeugdige ongebondenheid 18 overstroomenden spreektrant 19 te betengelen. Op diezelfde plaats verwierf 20 hij ook de vriendschap van den Stoicijn Posidonius, den leerling en opvolger van Panaetius, die hij nog vele jaren later *in stand hield* 21. Zoo keerde hij na twee jaren terug, niet slechts meer geoefend, maar bijna geheel verandord; want evenals 22 het al te groote pathos zijner stem bedaad was 23 en zijne wijze van zich uitdrukken als het ware uitgestikt had 24, zoo had (ook) zijne borst 25 kracht 26 en zijn lichaam eene meer bedaalde houding gekregen 27.

1. in 't Latijn moeten deze zinnen gesubordineerd worden. 2 *ita ut*. 3a *scholae*. 3b *quam cuiquam credibile est*. 4 *enixe operam dare*. 5 *summi viri*. 6 *perfecti oratoris speciem animo comprehendere, complecti*. 7a d. i. het voeren van processen op zich te nemen. 7b *privatus*. 8 *commendationem habere*. 9 door eene dubbele Negatie te omschrijven. 10 *deinceps inde*. 11 *causas elucubratas in forum attulit*. 12 men zegt slechts *amicitiam iungere, coniungere*. De zin moet door *et* aan den eersten gecoördineerd worden. 13 *a prima aetate*. 14 *ardentius*. 15 *ibique*. 16 door een corresponderend partikel nittedrukken. 17

me applico. 18 *licentia*. 19 *oratio*. 20 m. z. Nep. Eum. 1. 21 *colere*. 22 *et — at*. 23 *contentio — residit*. 24 *defervere*. 25 *latera*. 26 *vires*. 27 *accedit mediocris habitus rei*.

3.

3 Te Rome muntten toen twee redenaars uit, Cotta en Hortensius, wier roem echter, hoe groot hij ook was, door Cicero toch bereikt of overtroffen werd, hetgeen zooveel te meer bewondering verdient, daar beiden 1 niet slechts in leeftijd maar ook in stand 2 boven hem uitstaken. In hetzelfde 3 jaar namelijk, waarin Cotta tot consul, Hortensius tot aedilis werd aangewezen, mocht 4 Cicero uithoofde van zijn leeftijd naar de eerste openbare staatsbetrekking dingen; want wie naar de quaestuur wilde staan, moest 5 dertig jaar oud zijn. Door alle tribus eenstemmig, en wel het eerst uit het getal zijner mededingers, tot quaestor verkozen, ging hij onder den praetor Sex. Peducaeus naar Sicilië, waar 6 hij deels door nauwgezetheid en minzaamheid de harten der Sicilianen won, deels door eene menigte graan, dat hij in een tijd van schaarschheid naar de stad zond, zich bij het volk bemind maakte. Echter hield hij zelfs gedurende zijne ambtsbezigheden niet op zich ijverig op de wetenschappen toe te leggen, en op eene reis door de geheele provincie vond en herkende hij het graf van Archimedes tusschen doornstruiken en *dicht kreupelhout* 7. Na zijn terugkeer te Rome hield hij het voor het belangrijkste 8 dat zijne medeburgers hem dagelijks zagen; daarom *ging* hij hun *niet uit het gezicht* 9 en *verkeerde gedurig op het forum* 10. Niemand belette noch portier noch slaap (om hem) een bezoek 11 te brengen. Nadat hij door deze zoo *onafgebroken bemoeiingen* 12 om zich jegens zijne medeburgers verdienstelijk te maken, zich den weg tot de bereiking van den naastvolgenden overheidspost had gebaad, werd hij na eene tusschenruimte 13 van vijf jaar, zoo als de wet die eischte, insgelijks tot curulisch aedilis eenstemmig door de tribus het eerst onder zijne mededingers gekozen. Als aangewezen aedilis nam hij op verzoek der Sicilianen de aanklacht tegen Verres op zich, die verscheiden jaren lang Sicilië op de jammerlijkste wijze uitgezogen had, en wist door zijne energieke bedrijvigheid 14a te verkrijgen, dat Verres, hoewel door Hortensius, den aangewezen consul, verdedigd, vóór de rechterlijke beslissing Rome verliet en vrijwillig in ballingschap ging. Dit

was de eerste redevoering waarbij hij als aanklager optrad 14b, dewijl hij vroeger, om zich daardoor meer bij zijne medeburgers aan te bevelen, steeds de rol van verdediger had vervuld. De aediliteit was toen wegens de spelen, welke aan het volk moesten 15 gegeven worden, zeer kostbaar; echter 16 kweet Cicero zich, zijn toen gering vermogen in aanmerking genomen, van zijne verplichtingen als aedilis op zulk eene wijze, dat hem de gunst van het volk evenals vroeger in rijke mate ten deel viel 18. Daar hij nu 19 deels door zijn onvermoeiden ijver in het voeren van processen, deels door eene eigenaardige 20 en gconszins gewone wijze van voordracht de aandacht der menschen op zich had gevestigd, zoo werd hij drie jaar na de aediliteit het eerst en met buitengemeene bereidvaardigheid 21 van het volk tot praetor gekozen.

1 *uterque illorum*. 2 *dignitas*. 3 *is ipse*. 4 *licet*. 5 *oportet*. 6 wordt hoofdzin. 7 *dumetum*. 8 *ante annia id faciendum puto* wordt nevenzin. 9 *habitare in oculis*. 10 *premere forum*. 11 *congressus*. 12 door één woord te vertalen. 13 door een Participium uittedrukken. 14a *ἐν δὲ δόξῃ*. 14b door één woord te vertalen. 15 Gerundivum. 16 met den vorigen zin tot een periode te verbinden. 17 *munero aedilitio fungi*. 18 door het Relativum. 19 *florere favore ac benevolentia*. 20 *exquisitor*. 21 *voluntas*.

4

4 Als stedelijk praetor, die het onderzoek over geldafpersingen bij het lot verkregen had. 1, wist hij evenzeer 2 door gerechtigheid en gestrengheid tegen de plundersaars der provinciën, als daardoor dat hij in eene schitterende redevoering zich voor een voorstel van C. Manlius over de verkiezing van Pompeius verklaarde 3, de liefde van het volk te winnen. Na afloop van het jaar wilde hij geen praetorische provincie aanvaarden, dewijl 4 bij het voor de verkrijging van het consulaat doelmatiger achtte, op het forum en onder (voor) de oogen zijner medeburgers te blijven 5a. Zoo gebeurde het dan, dat hij na twee jaren, toen hij naar het consulaat stond, ook deze betrekking, evenals de overige, het eerst onder zijne mededingers van alle tribus eenstemmig verkreeg, een feit waarop hij zich zelf zooveel te meer beroemt, omdat onder de *homines novi* (zoo heetten namelijk zij, die

het eerst van hun familie een curulisch ambt bekleedden) hem het eerst het geluk was ten deele gevallen; deels zonder nederlaag 5b, deels juist in het jaar, waar dit volgens de wet voor de eerste maal geoorloofd was, consul te zijn geworden. Tot ambtgenoot had hij C. Antonius, die bijna 6 door zijn mededinger L. Sergius Catilina in de vergadering ter verkiezing van een consul was overwonnen geworden. Uit het geheele leven van Cicero is zijn consulaat het uitmuntendste, dewijl hij den roem daarvan noch vroeger noch later ooit bereikt heeft. Want juist in dit jaar dreigde 7 de samenzwering van Catilina den staat omver te werpen, eene samenzwering, bij welker onderdrukking Cicero zich zoo waakzaam, zoo ijverig en wakker betoonde, dat men hem alleen voor den redder 8 van het vaderland hield, en hij deswegens op voorstel 9 van Cato of Q. Catulus in den senaat met den eervollen naam „vader des vaderlands” begiftigd 10 werd. Maar op den laatsten dag van het consulaat, toen hij volgens de gewoonte der aftredende overheden op het punt staande 11 om te zweren, dat hij den staat nauwgezet bestuurd had, eene langere redevoering wilde uitspreken, verbood de volkstribuun Metellus, een van de overgeblevenen (overblijfselen) der Catilinarische samenzwering, hem dit te doen. Daarom zwoer Cicero, zonder zich door de onbeschaamdheid van den man in 't minst van zijn stuk te laten brengen, met weinig woorden voor het volk, dat de stad en de geheele staat slechts door hem van den ondergang was gered 12, welken eed het Romeinsche volk eenstemmig en van dezelfde gezindheid bezielde medezwoer 18 en aldus bevestigde. Hierop werd hij door eene zoodanige menigte van burgers naar huis vergezeld, dat niemand, behalve wien in zijne nabijheid was, tot het getal der burgers scheen te behooren.

1 mag geen relatieve zin blijven. 2 *non minus*. 3 door *suadere*. 4 men plaatse den nevenzin tusschen de beide deelen van den hoofdzin. 5a *in oculis versari*. 5b *repulsa*. 6 door *multum abest*. 7 *videri* met het Particip. Futuri. 8 door een Verbum te omschrijven. 9 *rogante* of *auctore*. 10 *ornare*. 11 Coniunctio periphrastica. 12 *revocare* of *eripere*. 13 *et ipse iuro*.

5.

5 Hoewel Cicero daardoor bij alle partijen den grootsten roem

oogste, berokkende hij zich toch van vele kanten 1 haat, die wel is waar bij zijn eerste ontstaan deels wegens het aanzien van zijn persoon 2, deels vooral wegens de nog versche herinnering aan zijne verdiensten weinig te vreezen was. Nadat hij echter Clodius, tegen wien hij in een aanklacht 3 wegens godsdienstschennis als getuige was opgetreden 4, tegen zich verbitterd, en tevens Caesar, Pompeius en 4 Crassus, aan wier eergierige plannen hij scheen in den weg te staan, van zich vervreemd had, werd hij door den volkstribun Clodius, die om deze betrekking te verkrijgen, door adoptie zich onder de Plebejers had doen 6 opnemen, aangeklaagd, dat hij als consul Romeinsche burgers zonder verhoor had doen te recht stellen, en daar hij zich in dit geding door de hoofden van den staat en zelfs door Pompeius in den steek zag galaten, verliet 7 hij vrijwillig de stad. Kort daarna werd hij volgens een voorstel van Clodius in den ban gedaan 8, zijn huis gesloopt, de plaats waar het gestaan had aan Libertas gewijd en zijne landgoederen geplunderd. Nadat Cicero bijna geheel Italië was doorgetrokken, kwam hij naar Macedonië en van daar naar Thessalonice, waar hij door de voorkomendheid 9 van den quaestor Cn. Plancius zich een half jaar liet vasthouden, totdat men te Rome, waar 10 reeds ook Pompeius wegens het al te *excentrieke gedrag* 11 van Clodius gunstig voor hem gestemd was, over zijn terugkeer begon te handelen. De brieven van Cicero, die hij gedurende den tijd der ballingschap vooral aan Atticus, aan zijn broeder Quintus en aan zijn gemalin Terentia enz. in groot aantal 12 schreef, zijn vol klachten, zoodat men niet weet, of men zich meer over zekere zwakheid 13 van zijn hart of over zijne groote liefde tot het vaderland moet verwonderen. Te Rome was intusschen onder den heftigsten tegenstand van Clodius reeds in November van hetzelfde jaar een wetsvoorstel over den terugkeer van Cicero door acht volkstribunen, wier hoofden T. Annius Milo en P. Sestius waren, openbaar gemaakt. De zaak kon echter eerst in het volgende jaar, toen 14 de consul P. Cornelius Lentulus haar voor den senaat bracht en Pompeius haar ondersteunde, tot stand gebracht worden. Zoo werd Cicero, zestien maanden nadat hij de stad had verlaten, door de algemeene stem van alle centuriën teruggeroepen. Hij verliet terstond Griekenland en keerde over Brundisium onder de gelukwenschingen van alle steden, de verwelkoming van gezanten, die hem van alle kanten tege-

moet werden gezonden, met één woord bijna op de schouders van geheel Italië naar Rome terug, waar hij den senaat, het volk en al zijne vrienden den innigsten dank betuigde. Hierop werd tot het herbouwen van zijn huis op staatskosten besloten 15 en tot herstelling zijner landgoederen te Tusculum en Formiae eene hoewel niet 16 zeer aanzienlijke som gelds toegestaan 17.

1 d. i. den haat van velen. 2 alleen *vir*. 3 d. i. Clodius was aangeklaagd (Partic.). 4 Coniunctivus. 5 *capere magistratum*. 6 *traduci ad plebem*. 7 *cedere*. 8 *aqua et igni interdicere*. 9 *liberalitas*. 10 door een Participium. 11 *furor*. 12 Superlativus. 13 *inconstantia*. 14 Participia. 15 *placuit*. 16 *percuria nec ea satis magna*. 17 *decernere*.

6

6 Aldus op de eervolste wijze hersteld, zelfs in de plaats van den gestorven Crassus in het collegie der Augures opgenomen 1, kon hij toch niet weder tot zijn vorig aanzien in den staat geraken, want zij die hem de vleugels besnoeid hadden, lieten ze niet weder groeien. Tengevolge eener wet van Pompeius moest 2 hij twaalf jaar na zijn consulaat, hoe ongaarne ook, eene consulaire provincie aanvaarden. Hij verkreeg bij het lot Cilicië met militair opperbevel; en toonde zich ook als veldheer in een oorlog tegen de Parthen niet onbekwaam 3, zoodat hij door zijne soldaten met den naam van imperator begroet 4 werd. Bij zijn vertrek 5 uit de provincie zag hij zich in de hoop op een zegespraal 6, die hij had opgevat, wegens de *ongunstige tijdsomstandigheden* 7 teleurgesteld. Te Rome namelijk waren reeds twee mannen, Caesar en Pompeius, zoo oppermachtig 8 geworden, dat iedereen, die hun bedoelingen niet genegen was, de weg tot alle eerambten scheen versperd te zijn. Cicero nu 9 sloot zich bij het uitbarsten der burgerlijke onlusten met geheel (zijne) ziel bij Pompeius aan 10, dien hij voor een grooter vriend der vrijheid en der *republikeinsche staatsregeling* 11 hield 12. Desniettemin ontving Caesar hem, toen hij na de overwinning op Pompeius uit Egypte naar Italië was teruggekeerd, met vriendelijkheid, eerde 13 hem zelfs boven de anderen, en had hem, naar het scheen, daardoor 14 met zich verzoend. Aan de staatszaken echter nam hij, terwijl de dictator Caesar alles alleen bestuurde, weinig of geen deel, 15 en leefde grootendeels

stil, zich met wetenschappelijke studiën bezig houdende 16. Toen Caesar vermoord was, meende hij, hoewel hij volstrekt geen aandeel aan de samenzwering had gehad, de vrijheid te zien 17 herleven en keerde in den senaat terug, dien hij bewoog om tot eene amnestie te besluiten; 18 Brutus en Cassius echter prees hij uitermate en steunde hen met zijn geheelen invloed. Zoo kwam het, dat hij zich den bittersten haat van M. Antonius op den hals haalde, die kort daarna het masker, dat hij in den beginne had voorgenomen, afwierp 19 en met verkrachting der *hoogere rechten* 20 van den senaat door kuiperijen 21 de staatsregeling poogde omver te werpen. Toen nu zijne macht reeds tot dit punt geklommen was en in 't algemeen de omstandigheden 22 van dien aard schenen te zijn, dat hij wanhoopte dien vijand der vrijheid met gewone middelen 23 te kunnen beteugelen, trachtte 24 Cicero Octavianus Caesar, bij testament Caesars erfgenaam, voor zich en den staat te winnen, stak hem door de grootste lofuitingen in de hoogte en 25 beval hem bij den senaat en bij het volk voor de hoogste eereposten vóór *den bij de wet bepaalden* 26 tijd aan. Maar Octavianus, die Antonius bij Mutina overwon, keerde, dewijl hem, naar hij meende, niet genoeg eer werd bewezen, naar Rome terug, boezemde den senaat schrik in en werd aldus, 20 jaar oud, met Q. Pedius tot consul verkozen. Hierop werd tengevolge van eene wet van Pedius een onderzoek ingesteld *tegen allen* 27, die in den moord van Caesar betrokken waren geweest, 28 en deze, terwijl zij afwezig waren, veroordeeld. Maar Octavianus, die met zijn leger tegen M. Antonius, die zich in Gallië met Lepidus had vereenigd, was opgebroken, besloot na eene samenspreking met zijne veldheeren, dat na de nederlegging van zijn consulaat hij 29, Antonius en Lepidus voor 5 jaar als driemannen tot regeling van den staat zouden verkozen worden.

1 *cooptare*. 2 wordt niet vertaald. 3 *haud contemnendus*. 4 *appellari*. 5 *decedere*. 6 Constructie op dezelfde wijze als Cic. p. Sulla 23: *quae prima innocentis mihi defensio est oblata suscepi*. 7 *indignitas, asperitas, difficultas temporum*. 8 door macht boven de overigen uitstekend. 9 *ac*. 10 *summo studio se applicare, penitus se dare*. 11 *respublica*. 12 Coniunctivus. 13 *honorare*. 14 door toepassing eener participiale constructie blijft dit woord onvertaald. 15 *versari in*. 16

operam dare litteris. 17 blijft onvertaald (dat de vrijheid . . . herleefde). 18 M. z. Philipp. I. 1. 19 *mutare personam*. 20 *auctoritas*. 21 *malae artes*. 22 *res universae*. 23 pro Mil. 13. 31. 24 Partic. Fut. of *ut*. 25 door het vormen eener periode te verwijderen. 26 *constitutus*. 27 dit wordt in 't Latijn Subjekt van den hoofdzin. 28 *quorum opera* Caesar vermoord werd. 29 *ipse*.

7.

7 Intusschen 1 bleef Cicero van het *bestuur der openbare aangelegenheden* 2 bijna geheel verwijderd en vertoefde minder dikwijls te Rome dan op zijn landgoederen, terwijl hij den onaangenaamen rusttijd bijna uitsluitend aan de studie der wijsbegeerte besteedde, die hij het eerst van de Romeinen in Latijnsche geschriften *aan het groote publiek* trachtte 3a *bekend te maken* 3b. Maar ook in deze rust mocht hij zich niet lang verheugen; want toen na het sluiten van het verbond tusschen de driemannen hunne vijanden geproscibeerd werden, *plaatste* Antonius Cicero *op de lijst* 4 der vogelvrij verklaarden, en hield niet op, Octavianus met dringende verzoeken te bestormen, totdat ook deze, die Cicero vroeger zijn vader plaecht 5a te noemen, tot diens proscriptie zijne toestemming gaf. Op de tijding hiervan verliet Cicero zijn Tuscanum, waar hij zich toen bevond, en zocht zich met zijn broeder Quintus door de vlucht te redden; *maar weldra* 5b, toen hij reeds tot aan zee was gekomen, veranderde hij onder veelvuldige wisselingen 6 en treurige voorgevoelens 7 zijn plan en keerde naar zijn buiten terug. Van hier zou hij 8 bij de komst der soldaten van Antonius door eenige getrouwe slaven in een draagstoel tot aan zee gedragen worden; maar hij werd onderweg overvallen, en toen hij nu geen hoop op redding meer zag, liet hij zijne slaven den draagstoel nederzetten 9 en bood zijn hoofd aan C. Popillius Laenas, dien hij weleer zelf verdedigd had, uit 10a den draagstoel aan om het af te snijden. Toen zijn hoofd naar Rome gebracht werd, zegt men dat Antonius zich buitengewoon verheugde, en dat Fulvia, de echtgenoot van Antonius, onder de heftigste 10b smaadredenen de tong met een naald heeft doorstoken 11. Daarna werden hoofd en handen op hetzelfde spreekgestoelte 12 ten toon gesteld, waar 13 Cicero zoo dikwijls tot de hoogste bewondering van allen tot het volk had gesproken.

Tot gemalin had Cicero Terentia, bij 14 wie hij twee kinderen

voortbracht, een zoon Marcus en een dochter Tullia. Na zijn terugkeer uit de ballingschap liet hij zich van Terentia, die hij van verwaarloozing 15 van zijn fortuin en ontrouw 16 beschuldigde 16, scheiden, en trouwde, ongeveer 60 jaar oud, Popillia, eene zeer rijke jonkvrouw. Echter schijnt hij met de zijnen zich in geen bijzonder geluk verheugd 17 te hebben; want zijn zoon, die 18 jaar met Pompeius in den slag bij Pharsalus gestreden had, was na diens ongelukkig uiteinde naar Athene gegaan, om de beroemdste lecraren der wijsbegeerte, Cratippus en anderen, te hooren, veroorzaakte echter 19 zijn vader door 20 zijn niet onberispelijk gedrag veel verdriet 21. Na den dood van zijn vader streed hij weder voor de vrijheid bij Philippi tegen Octavianus. Toen deze nu eenig bevelhebber was geworden, nam hij hem toch in genade aan 22 en maakte hem zelfs tot ambtgenoot in zijn consulaat. In dit consulaat was het, dat 23 Marcus het dekreet van Augustus, volgens hetwelk de standbeelden van Antonins zonden 24 omvergeworpen worden, in den senaat voorlas, en zoo als het ware als wreker der zijn vader toegevoegde krenkingen optrad. Hierop was hij proconsul in Syrië; zijn overig leven is geheel onbekend gebleven 25. Tullia, die een paar jaar onder was dan haar broeder, was eerst met Piso gehuwd; toen deze na zeven jaar stierf, met Turcius Crassipes, ten laatste, toen zij voor de tweede maal weduwe was geworden, met P. Corn. Dolabella, die haar echter niet goed behandelde en ten laatste zelfs verstiet 26. Zij stierf, slechts één jaar vóór haar vader, die haar innig lief had, tot diens groot verdriet.

1. moet omschreven worden. 2 *rempublicam gerere*. 3 *instituire*. 3b. *illustrare*. 4 *referre*. 5a. men lette vooral op *Modus* en *Tempus*. 5b. alleen door *mor*. 6 Participium (*fluctuare*). 7 *tristitia animo praesagire*. 8 Imperfectum. 9 enkel door *ponere*. 10a. *extra*. 10b. *atrox*. 11 *compungere*. 12 *rostra*. 13 *pro*. 14 *ex*. 15 beide uitdrukkingen door Verba te vertalen (*fidem violare*). 16 Coniunctivus. 17 Het Perfectum van *frui* wordt niet gebruikt; men neemt daarvoor *uti*. 18. *cum*. 19 bij het toepassen eener participiale constructie vervalt dit Partikel. 20 door een Verbum te omschrijven (*non optime vivere*). 21 *molestissimus sum*. 22 *in gratiam recipere*. 23 enkel door *quidem* te vertalen. 24 men vertale: dat . . . omverwierp (Imperf. van *deicere*). 25 *ignoratur*. 26. passieve Constructie.

8.

8 In den lof van Cicero behoeven wij niet uitvoerig te zijn; 1 de tijd 2 zelf heeft, al is zijn karakter ook niet van zwakheid en wankelmoodigheid vrij te pleiten, hem als redenaar en schrijver met de hoogste lofspraken bekroond. Zijn gezag in de 3a Latiniteit is zonder twijfel het hoogste, en wel zeggen wij dit niet daarom, omdat de gewichtigste getuigenissen van alle tijden het gezegd hebben, maar omdat de taal van Cicero met den algemeenen geest 3b der taal in de grootste harmonie staat, ja met het eigenaardig karakter 4 der Latijnsche taal als het ware schijnt ineengegroeid te zijn. Zijne welsprekendheid hebben allen tot den hemel verheven; dat hij aan de philosophie het eerst in de Latijnsche taal *den toegang verschaft* 5 bij zijne landgenooten, is stallig iets zeer verdienstelijks, 6 al heeft hij ook de voortreffelijkheid der Grieken op dit veld niet bereikt. Maar het zal van belang zijn 7, de getuigenissen van twee mannen bij te brengen, die eenig gezag hebben. T. Livius zegt in een brief aan zijn zoon: „Demosthenes en Cicero moeten vooral gelezen worden; daarna ieder naarmate 8 hij Demosthenes en Cicero het meest gelijk is.” Quintilianus echter, die 9 Cicero op vele andere plaatsen prijst, zegt vooral het volgende van hem: „Niet ten onrechte beweerden zijne tijdgenooten, dat hij in de rechtbanken *als een koning heerschte* 10; maar bij het nageslacht heeft hij dit bereikt, dat Cicero niet meer voor den naam van één mensch, maar voor dien der welsprekendheid door gaat. Laat ons dus op hem ons oog vestigen; hij 11 zij ons voorbeeld; hij moge weten, dat hij vorderingen heeft gemaakt, wien Cicero recht bevalt.” En op eene andere plaats: „Velen hebben het karakter van Cicero berispt. Wat moet ik doen? Ik moet vreezen mij door mijn antwoord grooten haat op den hals te halen 12, ik moet vooraf *mijne hoorders* 13 tot bedaren trachten te brengen. Evenals 14 namelijk Demosthenes mij niet zooveel berisping 15 wegens zijn karakter schijnt te verdienen, dat ik alles, wat door zijn tegenstanders op hem gestapeld is, zon willen gelooven, vooral wanneer ik deels van zijne zoo edele staatkundige bedoelingen 16, deels van zijn roemvollen dood lees; zoo heeft het ook M. Tullius Cicero in geen deale, naar ik zie, aan den wil van een rechtschapen burger ontbroken. Getuige is de voortreffelijke waarneming 17 van zijn consulaat, het meest on-

baatzuchtige bestuur 18 zijner provincie, de weigering 19 van het vigintiviraat, d. i. de overheid ter verdeling van landerijen, welke Caesar op tyraniische en onrechtvaardige wijze had ingesteld, en eindelijk dat hij in de rampzalige burgeroorlogen, die in zijn tijd vielen, zich door geen hoop en geen vrees er van heeft laten afbrengen, om de rechtvaardigste 20 zaak, d. i. de republiek, te volgen. Sommigen scheen hij niet moedig genoeg; maar dezen heeft hij zelf het best geantwoord dat hij niet angstig was in het aanvaarden van gevaren, maar slechts in het voorzien 21 daarvan; hetgeen hij ook door zijn dood zelf heeft bevestigd, dien hij met den grootsten moed tegemoet ging. In het bewustzijn zijner krachten en zijner verdiensten verheft hij zijne deugden en schildert ze met de levendigste kleuren 22 af; de gebroken en de zwakheden van zijn eigen karakter verontschuldigt hij op voortreffelijke 23 wijze en hult ze in lichte schaduw 24, en toont dus ook hierdoor op duidelijke en bevallige wijze, dat hij een behendig 25 redenaar is. „Het is natuurlijk dat de rhetor het door hem bewonderd voorbeeld anders beoordeelt, dan de *kalm onderzoekende* 26 geschiedschrijver.“

1 *longus* of *multus* in re. 2a. *dies*; welk geslacht? 2b. men vertale: als zegsman der Latiniteit staat . . . bovenaan. 3 *ratio*. 4 *vis ac natura*. 5 *commendare*. 6. men vertale: heeft veel verdienste (*laus*). 7 *invat*, *hand piget*. 8 *ita ut quisque*. 8 *cum-tum*. 10 *regnare*. 11 *Attractio*. 12. *invidiam responsi subire*. 13 alleen door *ayres*. 14 *nec-nec*. 15 *gravis invidia rei*. 16. *in republica consilia*. 17 Participium. 18 *regie*. 19 in den Superlativus te plaatsen en in den relatieven zin over te nemen. 20 niet door *instus* te vertalen. 21 *providere pericula*. 22 *summo colore illustrare*. 23 *pulchre*. 24 *umbra tenui obduere aliquid*. 25 *callidus*. 26 *causas et effectus placide perlustrans*.

DE CIMBREN EN TEUTONEN.

1.

9 In het jaar 113 v. Chr. kwam een woest en onbekend volk, dat den Donanstroom 1 was overgetrokken 2, tot 3 aan de Alpen, waar 4

de Romeinen de toegangen naar Italië bewaakten. Nog 5 in hetzelfde jaar versloegen zij den Romeinschen consul Papirius Carbo, die daar het leger commandeerde, bij Norcia in de gebergten van het tegenwoordige Stiermarken 6. Carbo had zich trouweloos jegens hen betoond 7; op hun verzoek om zijne vriendschap had hij hun valsche gidsen gegeven, die hen op een langeren weg in het gebergte zouden rondleiden, terwijl 8 hij zelf op een korteren weg naderde 9 en hen overviel. Hier moest hij boeten, en hij zou met al zijne mannen omgekomen zijn 10, zoo niet *toevallig* een zwaar onweer *opgekomen* was 11 en hem de vlucht mogelijk had gemaakt 12. Vanwaar die ontzaglijke menschenmenigte kwam 13, was niemand bekend; de Romeinen melden, dat zij Cimbren en Teutonen 14 heetten 15. Wanneer wij met elkander vergelijken, wat de geschiedschrijvers 16 verhalen, dan blijkt daaruit, dat de Cimbren vroeger op vele plaatsen van Duitschland rondgetrokken waren en *onder andere volken* ook 17 de Boiers beoorloofd hadden, en thans van den Donau bij de Romeinsche grenzen verschenen 18. Of men veronderstellen moet 19, dat zij den tocht ondernamen, om nieuwe woonplaatsen in den vreemde 20 te zoeken 21, of als krijgsbenden 22, uitgetrokken om buit te maken, bij den dag tot eene grootere menigte met vrouwen en kinderen aangegroeid waren 23 en nu een vaderland noodig hadden, waar zij zich neerzetten konden, dit kan men zonder 24 stellige getuigenissen niet gemakkelijk beslissen 25. Wanneer de Cimbren, zooals het algemeene gevoelen is 26, van het door de Romeinen later zoogenaamde 27 Cimbrische schiereiland — wij 28 noemen het Jutland 29 — afstamden, dan is *dit althans* 30 zeker, dat slechts een gedeelte van het volk verhuisd is 31, omdat het 32 nog later daar genoemd wordt 33. Maar wanneer de naam Cimbren, 34 zooals 35 anderen vermoed hebben, zooveel als strijders beteekent, dan is het denkbaar, dat zij bij andere Germaansche volkeren, wellicht bij de Sueven, hebben behoord 36. Over den naam Teutonen zijn de gevoelens evenzeer verdeeld. Sommigen meenen dat het volstrekt niet de naam van een enkel 37 volk geweest is, maar de Romeinen hadden, toen zij vernamen dat de Cimbren Germanen 38 waren, gemeend een tweede volk tegenover 39 zich te hebben. Volgens het gevoelen van anderen zijn de Teutonen uit het gebied van verscheidene volken, die tusschen de Elbe en de Weichsel woonden, verhuisd, hebben ver-

volgens, *van hun weg afgerukt* 40 door den tocht der Cimbren, die het bovengenoemde schiereiland hadden verlaten 41, een afzonderlijk leger gevormd 42 en zich met den gemeenschappelijken naam van alle Germaansche stammen Teutonen genoemd. Dit gevoelen is zeer aannemelijk 43.

1 In zulke samenstellingen is het nom. propr. de Appositie van het Appellativum, als *terra Gallia* bij Caes. B. G. I. 30; zeer dikwijls *flumen Rhenus*. 2 Ablat. absol. 3. te vertalen door een compositum van *ventre*. 4 d. i. aan den kant waar. 5 wordt niet vertaald. 6 *Stria quas nunc vocatur*. 7 *mala fide cum aliquo agere*. 8 wordt hoofdzin. 9 *exercitum adducere, admove*. 10 Indicativus. 11 *coorior*. 12 te vertalen door een phrase met *facultas, copia* of *potestas*. 13 *adesse*. 14 *Teutoni* bij Cic., Caes. en Flor. 15 *nomen est*. 16 *scriptores* of *auctores*. 17 te vert. door *cum-tum*. 18. *pervenisse ad*. 19 persoonlijke constructie. 20 *externus*; echter vertale men niet *nova externa domicilia*; eene dergelijke verbinding is slechts dan geoorloofd wanneer het eene der beide Adiectiva een Numerale is of met zijn Substantivum één begrip vormt, als *longa navis oneraria, corona obsidionalis graminum* enz. 21 kan ook door het Part. Praes. (*quaerens*) uitgedrukt worden. 22 *manus militum*. 23 in 't Latijn moet dit op *manus* slaan. 24 *nullis certis testimoniis*. 25 Praes. Coniunct. 26 volgens Caes. B. G. V. 13: *ut fuit illorum opinio*. 27 door een relatieven zin met *vocare* of *dicere*. 28 *nostri homines*. 29 *Iulia*. 30 *id quidem*. 31 *de finibus suis exire*. 32 in 't Lat. *ipsa*, in tegenstelling van *pars*. 33 *habitasse commemoratur*. 34 Genet. epexegeticus. 35 *id quod*. 36 *esse ex*. 37. *proprius*. 38 *esse ex Germanis*. 39 te omschrijven door *oppositus*. 40 *aversi*. 41 *proficisci, egredi ex*. 42 *separati castris sunt*, volgens Liv. XIII. 27. 43 *probabilis*.

2.

10 Nadat de Cimbran bij Noreia slag hadden geleverd 1, trokken zij door de vruchtbare streken, welke tusschen den Donau en de Alpen liggen, naar zuidelijk Gallië 2, dat oorspronkelijk het doel van hun tocht schijnt geweest te zijn 3, en versterkten zich 4 deels door het opnemen 5 van andere volken van Germanië, Helvetië 6 en Gallië, deels vooral 7 (door het opnemen) van de Ambronnen en de Tigurijnen, een

dapper Alpenvolk 8. Zij verzochten 9 land 10 van de Romeinen; hiervoor 11 beloofden zij hun hulp te verleen en tot het voeren van elken oorlog gereed te zijn 12. Maar deze weigerden het 13. Toen 14 besloten zij 15 met het moedige zwaard 16 te zoeken, wat zij door een verdrag niet konden verkrijgen 17. Vier Romeinsche legers achter elkander 18 werden door hen 19 en hunne bondgenooten verslagen en bijna vernield 20, het eene onder 21 den consul Iunius Silanus, het tweede onder den consul Cassius Longinus, die zelf in den slag viel; het derde onder den legaat Aurelius Scaurus, die levend in handen der vijanden geraakte. Toen deze in den krijgstraad 22 der Germanen gebracht werd, om *mededeelingen te doen* 23 omtrent den overtocht over de Alpen, waarschuwde hij hen en zeide 24, dat de Romeinen onoverwinnelijk waren; toen 25 weid hij door een jong Germaansch vorst, Boiorix, dien dit woord 26 vertoord had, met het zwaard verslagen. — De Romeinen, die 27 reeds aan de verovering van den aardbol dachten 28, en nu door de Teutonen overwonnen waren, wier namen zij nauwelijks 29 kenden, brachten een nieuw groot leger bijeen 30. Aan het hoofd (daarvan) werd de consul M. Manlius geplaatst, met het bevel den consul Caepio, wiens legaat Scaurus pas verslagen was, te hulp te ijlen. Maar er heerschte 31 afgunst en tweedracht onder de veldheeren en van dezen *staat van zaken* 32 trokken de Germanen partij en brachten het groote leger eene zoodanige nederlaag toe, dat men 80 000 gesneuvde Romeinen en bondgenooten en 40 000 (gesneuvde) treinknechten telde. Manlius sneuvelde met twee zonen; Caepio ontsnapte, gelijk men verhaalt 33, met slechts tien soldaten. Deze dag werd voortaan door de Romeinen bij de ongelukkigen geteld, en de stad Rome 35 zoowel als het gheele land was zoo ontsteld, dat men (nog) lang daarna een groote vrees met den naam van een Cimbrischen schrik kenmerkte. Echter maakten de vijanden van dit oogenblik 36 geen gebruik — wat daarvan de reden 37 was is niet bekend —, maar 38 wendden zich 39 van Italië naar het zuiden 40 van Gallië en naar Spanje, en lieten zoo 41 aan de Romeinen den tijd, om zich te herstellen.

1 *proelium favere*. 2 *Gallia qua ad meridiem vergit [spectat]*. 3 *petere aliquid*. 4 *augeri*. 5 *recipere ad se*. 6 men verbindt de drie

woorden of telkens door *et* of men plaatse ze zonder copulatief Partikel naast elkaar, of men voege alleen bij het laatste woord *que*. 7 *cum-tum*. 8 Superlativus. 9. *petere*. 10 *ager*, niet *terra*. 11 d. i. bewezen weldaad. 12 *adesse*. 13 m. vert. weigerden dit te doen. 14 Door de verbinding van dezen zin met den vorigen tot eene periode vervalt dit woord. 15 Praesens. 16 dit metonymisch gebruik van het Adiect. is in 't Latijn niet geoorloofd; in plaats daarvan vorme men een *ἐν δὲ δυνάμει*; m. verg. *furor et tela, scelus et furor, vis et manus, vis et arma* enz. 17 m. vert. wat zij . . . niet verkrijgen konden, dat . . . te zoeken. 18 *deinceps* (achter het Numcrale te plaatsen). 19 *ipse* (tegenstelling van de bondgenooten). 20 *ad interneciones redigere*. 21 *duce* of *cum*. 22 enkel *consilium*. 23 *indicare de*. 24 door *negare*. 25 m. z. aantek. 14 26 *vov*. 27 geen Relativum (*cum cogitarent-victi*). 28 *cogitare de*. 29 vóór het Relativum te plaatsen. 30 *comparare*, Praesens. 31 *intereedere*. 32 *hac res*. 33 door eene phrase met *fama*. 34 *nefastus*. 35 *civitas Romana* [*ut-ita*]. 36 *tempus*. 37 *quid causae*. 38 de zinnen moeten aldus met elkaar verbonden worden, dat dit woord vervalt. 39 *averso ab Italia itinere contendere in*. 40 m. z. aant. 2. 41 Ablat. absol. [*spatio dato*].

3

11 Deze hadden slechts één man, op wien 1 allen hunne hoop vestigden, C. Marins, een trotsch en ruw man, maar 2a een geducht krijgsman 2b. Hij was van lage afkomst 3, en alleen door eigen kracht 4 opgeklommen 5. Daarom haatten hem de geslachten van den ouden adel; maar 6 nu moesten zij hem, tegen de gewoonte en de wet, opdat hij hen 7 slechts van den vreeselijken Germaanschen vijand zou verlossen, verscheidene jaren achter elkander tot consul verkiezen 8. Marius verzamelde zijn leger, trok over de Alpen, marcheerde 9 naar Gallië tot aan de Rhone en richtte daar een verschanst legerkamp op 10. Hij herstelde de vroegere krijgstucht in het leger, wegens welker langdurige veronachtzaming 11 vooral een zoo 12 groot onheil over den staat was gekomen. Daarvoor hield hij zich langen tijd rustig 13 in zijn legerkamp, om zijne soldaten eerst aan het gezicht 14 der groote, reusachtige 15 lichamen der barbaren en aan 16 het vreeselijk geluid hunner stem te gewennen. En zoo dikwijls als hij eene gelegenheid bespiedde tot eene gelukkige operatie, wanneer eene

kleine bende der vijanden was achtergebleven, deed hij snel een uitval op hen met geweld en *grooter getal troepen* 17, opdat de soldaat eerst op *kleine schaal* 18 zou leeren overwinnen. Zulk talmen vermoede de strijd lustige 19 Germanen; zij naderden dikwijls tot den wal van het legerkamp en daagden het Romeinsche leger met luide, hoonende woorden 20 ten strijde uit; maar Marius liet zich daardoor niet van zijn stuk brengen 21. Van de vijanden nu, die zich in twee legerhoopen verdeeld hadden 22, trokken de Cimbren de Rhone op 23 door Zwitserland en Tirol 24 naar Italië, (maar) de Teutonen waren in hunne legerplaats tegenover 25 Marius gebleven. Toen deze zagen, dat hij hunne uitdaging tot den slag niet aannam 26, braken zij eindelijk ook op 27 en trokken bij zijne legerplaats voorbij 28, daar waar (de weg) naar Italië was, terwijl zij hoonende 29 hun, die in de legerplaats waren, toeriepen, of zij iets aan hunne vrouwen te bestellen hadden 30. De menigte achter was zoo groot 31, dat zij zes dagen lang in een onafgebroken 32 trein bij de legerplaats voorbijtrokken.

1 In 't Latijn korter: zij vestigden op één man enz. m. z. Cic. *pro leg. Man.* XX. 59. 2a. *sed. 2b. manu fortis* of door *virtus bellica* te vertalen. 3 door eene phrase met *locus*. 4 *virtus*. 5 *crecere*. 6 in den vorm van eene periode te brengen. 7 men verandert in 't Latijn niet zonder noodzaak van Subjekt. 8 *multiplicare consulatus*. 9 *duere*. 10 Eene historische periode, eerst Abl. absol., dan Partic., dan *cum*. 11 Participium. 12 *vis mali . . . opprimit*. 13 volkomen zoo bij Liv.: *quietus me teneo castris*, Caes. *castris me teneo*. 14 Infinitivus. 15 het eene der beide Adiectiva moet in een Substant. abstractum veranderd worden. 16 hier moet een Infinitivus, zooals *ferre*, inschen gevoegd worden. 17 *multitudo superans*. 18 door den kleinen nitslag (*momenta*) van onbeduidende gevechten. 19 *Germani, viri bellicosi*. 20 *magna cum contumelia verborum*. 21 *nil ea re moveri*. 22 Ablat. absol. (*bipartito agmine*), echter niet *hostium*, maar *hostes* (partitieve Appositie). 23 *adversa ripa fluminis*. 24 *Teriolensis ager*. 25 *oppositus* (met *castra* te verbinden). 26 *evocatus pugnam detracto*. 27 *ipse quoque*. 28 *copias suas transducere praeter*. 29. *per ludibrium*. 30 *mandatum edi alicui iubeo*. 31. *Erat* aan het begin van den zin. 32 *continuus*.

12 Marius volgde (hen) op 1 zijde en, opdat zij hem niet onverwacht konden overvallen, voerde hij het leger over de hoogten der bergen, totdat 2 hij zich tegenover hen bij Aquae Sextiae legerde. Hij koos voor zijn legerplaats een streek, die weinig water had 3. Toen de soldaten (Singul.), hierover morrende, over dorst klaagden, wees hij 4 met den vinger op een rivier, die dicht bij 5 des vijands legerkamp stroomde, en zeide: daar is een dronk water voor bloed te krijgen 6. Toen zij hierop antwoordden: waarom 7 voert gij ons dan niet terstond tegen hen? zeide hij met kalme stem: vóór alles moet de legerplaats versterkt worden. En de soldaat, hoewel 8 met tegenzin, gehoorzaamde 9; zoo 10 had de strenge veldheer de krijstucht weten 11 te herstellen. Van de treinknechten liep 12 echter desniettemin een groot deel naar de rivier *om water te scheppen* 13. Toen zij daar *eenige weinige* 14 vijanden ontmoetten, die daar *voor hun genoeg* 15 baadden 16, werden zij met hen handgemeen, en terwijl op het geschreeuw der strijdenden *telkens meerderen* 17 tot het verleenen van hulp van beide kanten aansnelden, *ontstond* er met de Ambron, die aan 18 dezen kant een legerplaats hadden, *een heftige strijd* 19. De Ambron werden tot huue bagage en huue wagens 20 teruggeslagen 21; toen eerst 22 ontstond een woedende 23 strijd met 24 de vrouwen, die met zwaarden en bijlen *naar buiten stormden* 25 en 26 tegelijk op de mannen, die vloden, en op de vervolgende Romeinen inhieuwen. De nacht scheidde de strijdenden 27. Maar deze nacht bracht 28 vrees en verschrikking van menigerlei aard 29. Uit de legerplaats der Germanen *deed zich* een wonderbaarlijk mengsel van stemmen 30 *hooren* 31, niet als weelacht en gejammer 32, maar als het doffe gebrul 33 van wilde dieren, zoodat de gebergten rondom en de oevers der rivier daarvan weergalmden. Schrik beving de Romeinen, die vroesden 34 dat zij een nachtelijken aanval zouden ondernemen, die alles licht in verwarring kon brengen 35; want hun legerplaats was nog niet door wal en gracht versterkt. Maar de vijanden onthielden zich van den strijd en bleven ook met het aanbreken van den volgende 36 dag rustig. Toen maakte 37 Marius zijne voorbereidselen tot den slag. Het voetvolk plaatste hij vóór 38 de legerplaats, de ruiters zond hij naar de vlakte neder; Claudius Marcel-

lus liet hij met 30 000 zwaargewapenden de *dicht begroeide* 39 hoogten *in den rug van den vijand* 40 bezetten, om op het oogenblik 41 van den strijd een uival uit deze hinderlaag te doen.

1 a. 2 wordt hoofdzin. 3 *locus parum copiosae aquationis*. 4 d. i. Marius, *ille*. 5 *prope* a. 6 *parare*. 7 *quin*. 8 *quamvis*. 9 *dicto audientem esse*. 10 *ita*, *adeo*. 11 wordt niet vertaald. 12 *Compositum*. 13 door één woord te vertalen. 14 *pauci*. 15 *animi causa*. 16 omschreven met *corpus*. 17 *alii ex aliis*. 18 a. 19 *aeriter pugnatum est*. 20 *carrus*. 21 *fuga me recipere cogor*. 22 *tum vero*. 23 *atrox*. 24 niet door de Praepositie. 25 *eruptionem facere*. 26 *cum-tum* of *simul-simul*. 27 *proelium dirimere*. 28 *habere*. 29 *terrores varii*. 30 *mixtae voces*. 31 *personae*. 32 niet die (stemmen) van weelagenden *cur*. 33 *rauco sono rudens*. 34 *Coninnet*. 35 *turbare ac miscere omnia*. 36 *proxi-mus* of *insequens*. 37 Praesens histor. 38 *pro*. 39 *silvestris*. 40 door een op hoogten slaanden relatieven zin. 41 *ipso momento*.

18 Toen de Teutonen 1 de Romeinen in slagorde zagen oprukken 2, wachtten zij, van strijdlust (beziel 3), den vijand niet in de vlakten af, maar 4 liepen tegen hem en de hoogten op 5. Maar de Romeinen ontvingen hen, toen zij buiten adem aankwamen, 6 dapper 7 en met gesloten gelederen 8 en dreven hen weder naar de vlakte terug. Dit *gunstig oogenblik* 9 gebruikte Marcellus, brak 10 met de zijnen uit het bosch, en viel in *vollen loop* en met geschreeuw 11 den vijand in den rug 12. Toen deze zoo van beide kanten in 't nauw werd gebracht 13, geraakte hij weldra in wanorde en nam de vlucht. De Romeinen vervolgden hen en vingen of versloegen over de 14 honderd ditzend menschen. Kort daarna werd ook de vorst der Teutonen, Teutobod 15, op de vlucht in de bergen gevangen genomen en voor den zegepraal van Marius bewaard — een man *volgens het verhaal der Romeinen* 16 zoo kolossaal, dat hij boven alle zegeteekenen uitstak, en daarbij 17 zoo behendig 18, dat hij over vier tot 19 zes paarden kon 20 lenspringen. De wapenen 21 echter en den geheelen buit, met uitzondering van hetgeen 22 hij als het zeldzaamste en kostbaarste voor den zegepraal bewaarde, verbrandde Marius, als een groot offer voor de goden 23. Deze slag bij Aquae

Sextiae werd geslagen in het jaar 102 voor Christus geboorte, in het elfde jaar na den slag bij Norcia.

Marins en de zijnen. 24 werden in hunne vrengde weldra gestoord 25 door de tijding 26, dat de consul Catulus in Opper-Italië door de Cimbren teruggedreven was. Deze waren, hoewel laat in het jaar 27, over de Alpen getrokken en dreven de Romeinen, die de bergpassen 28 bewaakten, voor zich uit 29. Met verbazing zagen deze, hoe 30 de kolossale vreemdelingen 31, zich verlustigende 32 in de vaderlandsehe sneeuw en ijs, als ook 33 in het gevoel 34 hunner gehardheid 35, zich naakt aan de vallende sneeuw bloot stelden, over 36 ijs en diepe sneeuw de hoogten der bergen beklommen en 37 van daar op breede schilden gezeten 38 van de toppen van steile rotsen naar beneden gleden 39. De consul moest naar den tegenover gelegen oever van de Athësis terugwijken, maar 40 liet een brug maken en haar aan beide kanten verschaans 41. Toen de Cimbren, die gouderd waren 42, de rivier bezichtigd hadden, begonnen zij 43, gelijk de Giganten, rotsstukken, die zij van de omliggende hoogten afbraken 44, en boomen, die zij uitrakten, benevens steenen en aarde 45 in de rivier te werpen, om een dam te vormen; de pijlaren 46 echter, waarop de Romeinsche brug rustte 47, schokten zij door groote massa's 48, die door de vaart van het water krakende 49 *daarlegen aan werden gedreven* 50, zoodat de Romeinen *in hun angst* 51 hunne verschan-singen en hunne legerplaats verlieten en de vlucht namen. En niet eerder namen zij weder eene (vaste) stelling in, *dan toen* 52 zij op den tegenovergelegen oever van de rivier de Po waren aangekomen.

1 Het Subjekt in het begin van den zin te plaatsen. 2 *educi*. 3. *ductus* of *impulsus*. 4 de zinnen zoodanig tot eene periode te verbinden, dat de Conjunctie vervalt. 5 Caes. B. G. II. 12: *adverso colle ad eos ... contenderunt*. 6 *Romani eos cum-pervenissent*. 7 *magno animo*. 8. *confertis ordinibus ... excipere*. 9. *occasio*. 10 *eruptionem facere*. 11. *cursu ac clamore*; de eerste Ablatiens verontschuldigt den tweeden (Zeugma der Constructie), daar men anders *cum clamore* of *clamore sublato* moest zeggen. 13 de drie zinnen moeten tot eene periode verbonden worden. 14 *plus quam*. 15 *Teutobodus*. 16 *quem Romani ferunt*. 17 *idem*. 18 *celeritas*. 19 *vel*. 20 door *par sum alicui rei* te verta-

len. 21 *spolia*. 22 blijft onvertaald. 23 Appositie bij den zin. 24 *qui cum eo erant*. 25 *ne* of *quominus fruereutur gaudio interpellati sunt*. 26 Op *nuntiis* mag niet onmiddellijk een Accus. c. Inf. volgen, maar er moet *afferentium* bijgeroegd worden. 27 hoewel niet veel van het jaar meer over was. 28 *saltus*. 29 *proturbare*. 20 *cum stupore video* met daarop volg. Accus. c. Inf. 31 *advena*. 32 *delectatus*. 33 *et et*. 34 *consciens* met daarop volg. indirecte vraag (hoe groot hunne gehardheid was). 35 *corporis patientia*. 36 *per*. 37 blijft onvertaald. 38 *impositus*. 39 *deferri*. 40 de zinnen zoodanig tot eene periode te verbinden, dat dit voegwoord onvertaald blijft; een brug laten maken *pontem facere*. 41 *munitionibus firmare*. 42 *adducere copias* (Ablat. abs.). 43 uittedrukken door Infinit. histor. van het hoofdverbum. 44 *abrumpere*. 45 *humus*. 46 *subliea*. 47 *sustineri aliqua re*. 48 *moles*. 49. *cum fragore*. 50 *immittere, illidere*. 51 in den vorm van een Attribuat te vertalen. 52 *quam*.

6.

14 Nu 1 verspreidden de Cimbren zich 2 over de rijke 3 en schoone 4 streken van Opper-Italië, terwijl zij de gelegenheid verzuimden 5, om rechtstreeks tegen Rome op te trekken; door de bekoorlijkheden der landstreek geboeid, talmde 6 zij. In plaats 7 van een leger op den grond onder den blooten hemel, gewenden zij zich aan huisvesting en gemak 8; in plaats van konde baden namen zij warme 9; in plaats van het rauwe vleesch nuttigden zij lekkere spijzen; vooral gaven zij zich over aan brasserie 10. Catulus was inmiddels naar de overzijde van den Po teruggetrokken en wachtte rustig, totdat Marins met zijn overwinnend leger uit Gallië aankwam en zich bij hem voegde 11. Hierna 12 trokken beiden de rivier over en begaven zich op marsch tegen den vijand. Toen de Cimbren dit vernamen 13, verzamelden zij hunne troepen en zonden, terwijl zij de Teutonen verwachtten, wier *volslagen vernietiging* 14 zij niet kenden of niet geloofden, tot Marins, om 15a nog eenmaal land voor zich en hunne broederen te vragen. Toen zij de Teutonen hunne broeders noemden, zeide Marius spottende: Laat 15b die broeders maar; die 16 hebben hun land al; ook gij zult voldoende 17 van ons verkrijgen 18. Toen de gezanten hem wegens zijn spot uitscholden 19 en zeiden dat hij wel 20 zijne straf zou krijgen, van de Cimbren terstond 21, van de

Teutonen, als zij genaderd waren, zeide Marius: Zij zijn daar, en het zon onbelcefd zijn, wanneer ik 22 u liet heengaan, zonder dat gij uwe broederen hebt begroet. *En hiërmede* 23 liet hij de gevangen vorsten der Teutonen geboeid 24 voor zich brengen 25. Getroffen keerden de gezanten terug, en de Cimbren braken onverwijd op. Hun vorst Boiorix reed tot aan 26 de legerplaats en daagde Marius en de Romeinen uit tot een slag op eene plaats, die zij zelve zouden bepalen 27. Marius antwoordde wel, de Romeinen hadden niet de gewoonte 28 hun vijanden den slag vooraf aan te zeggen, maar hij wilde ook hierin den Cimbren hun zin doen en zoo bepaalde hij als plaats voor den strijd de Raudische vlakte (en) als dag *van daar af gerekend* 29 den derden.

1 *tum*. 2 *diffundi* (Praes. histor.). 3 d. i. vruchtbaar. 4 *amoenus*. 5 *opportunitatem dimittere*. 6 *cessare*. 7 de eerste maal door *pro eo ut*, m. z. Liv. XXII. 1. 8 door een Infinitivus (*in tectis et molliter haberi*). 9 *frigidia-calda lavari* 10 *vinolentia se dedere*. 11 *coniungi alicui*. 12 *quo facto*. 13 *eertior fio* (men vorme eene periode). 14 *occisione occidi*. 15a. *mittunt qui*. 15b. *omittere, mittere*. 16 men voege tot meerderen nadruk *quidem* bij het Pronomen. 17 *quantum satis sit*. 18 *habere*, om overeenstemming met den vorigen zin te verkrijgen (*habere ab aliquo* met de beteekenis van iemand iets te danken hebben is goed Latijn). 19 *ludibrium increpare*. 20 uit te drukken door het vooropplaatsen van het Verbum. 21 *vestigio, statim*. 22 in 't Latijn in één zin: *parum urbane dimiserim*. 23 *simul*. 24 *vinctos ut erant*. 25 *in conspectum adducere*. 26 *equo advehi ad*. 27 *quo loco ipsi visum esset*; maar dit adverbiale toevoegsel maakt de toevoging van een Participium, b. v. *committendam*, bij *pugnam* noodzakelijk. 28 *est meae consuetudinis, mei moris* (met daarop volg. Infin. of *ut*). 29 *abhinc*.

7.

15 Na dezen tusschentijd 1 voerden de Cimbren hunne gelederen in goede orde 2 uit de legerplaats; hun voetvolk plaatsten zij in een carré 3, de ruiters, ten getale van 5000, wendden zich rechts en trachtten de Romeinen tusschen zich en het voetvolk te brengen 4. De ruiters waren ten deele op het prachtigst versierd; zij droegen helmen, welke den vorm van *koppen van wilde beesten* 5 hadden 6 of anders

7 *verschrikkelijk van uitzicht* waren 8, met vliegende helmbossen, welke reusachtige lichamen *nog grooter deden verschijnen* 9. De ijzeren harnassen en blinkende schilden schitterden van verre. Elk 10 ruiter had een dubbele werpspies en voor den strijd van nabij een groot, zwaar 11 zwaard. Deze uitstekende 12 wapenen 13 *hadden zij vermoedelijk* 14 op hunne verre tochten den overwonnen vijanden afgenomen. Zoo was het uitzicht 15 der ruiters. Maar de massa van het voetvolk stortte zich nit over de vlakte evenals eene onmetelijke, golvende zee 16. Toen wiesch Marius zijne handen en hief ze op tot de goden en beloofde 17 een groot offer, zoo hij mocht overwinnen. Ook Catulus deed met ten hemel opgeheven handen aan het geluk van den dag *eene gelofte* 18. 18 En toen Marius 19 de ingewanden der offerdieren door de priesters 20 getoond werden, riep 21 hij met luide stem, zoodat de menigte het hoorde 22: „Mij behoort de overwinning!“ — Nu 23 begon een gedachte en woedende 24 strijd. Aan den kant der Romeinen 25 stonden de hitte en de zon, die de Germanen verblindde 26; want deze, in schaduwrijke en koele streken grootgebracht 27, konden wel koude, maar geen 28 hitte verdragen; het zwet verzwakte hun lichaam (Plur.) en zij hielden de schilden voor hun gelaat 29 om de zon af te weren. Het was juist het heetste gedeelte van den zomer, in de maand Augustus. Ook door het stof, dat *tegen hen gakeerd* 30 was, werden de Cimbren geheel (als in een sluier) gehuld, zoodat de grootte van hun aantal als ook het vreeswekkende van hun uitzicht 31 voor de Romeinen verborgen bleef; weshalve 32 deze, zonder door het gezicht vooraf verschrikt te zijn, onverwijd 33 op de vijandelijke gelederen rechtstreeks 34 aanvielen.

1 *hoc spatio interiecto*. 2 *compositus*. 3 *aciem quadratam instruere aquis lateribus*. 4 *interiectos of medios circumvenire*. 5 *fauces ferinae*. 6 *speciem praebere*. 7 *cetera* (volgens Livius). 8 *visu terribilis*. 9 *proceritatem addere* (Connict). 10 *singuli hinc iacula gladios*. 11 m. z. 1 aant. 22. 12 Comparativus. 13 *tela*. 14 door *hand scio an*. 15 *habitus*. 16 *tamquam ingentis maris fluctus*. 17 *facturum me rogo*. Infin. histor. 18 *votum nuncupo*. 19 Periode (*Marius-cum ci magna voce — inquit*). 20 *haruspea*. 21 *inquit*. 22 *exaudire*. 23 *tum*. 24 *atrox*. 25 *stare pro* (Liv. V. 48). 26 *praestringere alicui aciem oculorum*. 27 *nati educatique*. 28 *hiemem facillime tolerabant, non aestatem*.

29 *ori obtendere*. 30 *adversus*. 31 m. verandere de Subjekten in afhankelijkke zinnen. 32. *quo facto*. 33. door een Verbum te omschrijven. 34 *adversus* natuurlijk bij *gelederen* behoorende.

8.

16 Er *ontstond een verwoed gevecht van nabij* 1, waarin de Romeinen wegens hun korte breede 2 zwaarden er *veel beter aan toe waren* 3 dan de vijanden. Ook 4 waren hunne lichamen zoo zeer aan de *vermoedissen van den oorlog* 5 gewend, dat men in de bijna verstikkende 6 hitte geen enkel Romein zag 7 zweten of hïjgen 8. Daarenboven 9 had Marius een nieuw soort van wapen nitgevonden, lange speren *met weerhaken* 10, welke de Romeinen in de schilden der vijanden wierpen 11 en deze (daarmede) neertrokken, zoodat 12 zij den soldaat voor 13 de volgende 14 slagen ontblootten 15. Zoo geschiedde het, dat het grootste en strijdbaarste gedeelte der vijanden gedood werd. (In) het voorste gelid had (men) zich, om niet nit elkaar gerukt te worden, met lange kettingen of touwen 16, die aan de gordels vastgemaakt waren, aan elkander gebonden, en nu 17 *lagen zij allen te samen nedergeveeld* 18. Toen de Romeinen de overigen op de vlucht tot bij hunne wagens 19 en hunne bagage vervolgden, boden hun de vronwen der barbaren een treurig schouwspel aan, die in zwarte 20 kleedderen op de wagens stonden, en, nadat zij *met haar eigen handen* 21 de terugvluchtenden, ja zelfs haar kleine kinderen, om ze niet in de handen der Romeinen te doen vallen, (ze) onder de wielen der wagens en de pooten der lastdieren werpende gedood hadden, zich zelfven doodden. 22. Ook vele der mannen doodden zich zelven, omdat zij de slavernij *meer vreesden* 23 dan den dood. Toch verhaalt men dat op dien dag 60 000 man gevangen (en) *nog eens zooveel* 24 gedood werden.

Dit was de afloop van den grooten 25 en vreeselijken oorlog, die den Romeinen even gevaarlijk toescheen, als die vroegere, toen de Galliërs onder aanvoering van Brennus Rome verbrandden; zij 27 noemden Marius den derden stichter der stad. Maar de knapen en jongelingen der Cimbren en Teutonen, die in de veldslagen 28 gevangen en in slavernij weggevoerd waren, wreekten 29 later het bloed hunner vaderen 30 en broederen op duizende Romeinen, die zij in den slavenopstand 31 onder aanvoering van Spartacus versloegen.

1 *acriter cominus pugnatum est*. 2 het eene der beide Adiectiva moet in een Substant. abstractum veranderd worden. 3 *multum praestare alicui*. 4 *accedit quod*. 5 *labor*. 6 *intercludere spiritum*. 7 *Passivum*. 8 *exanimatus*. 9 *ad hoc*. 10 *uncinatus*. 11 *reiecre*. 12 wordt hoofdzin. 13 *ad*. 14 *insequens*. 15 *nudum praebere*. 16 *vel*, vóór beide Substantiva. 17 *tum* (en wordt niet vertaald). 18 *continua strage iacere*. 19 *carrus*. 20 *pullus*. 21 *ipse*. 22 *mortem sibi consciscere*. 23 door een Abl. consequentiae: *maiore metu*. 24 *alterum tantum*. 25 *Superlativus*. 26 *non minus*. 27 door *hinc* met den vorigen zin te verbinden. 28 *Ablat. instrum.* 29 *poenus repetere alicuius rei a*. 30 door *paterius*. 31 *servilis tumultus*.

P. VERGILIUS MARO.

1.

17 P. Vergilius Maro, want zoo schijnt de naam in de oudheid 1 geschreven te zijn, werd te Andes, een dorp 2 bij Mantua 3, op 15 October van het jaar 684 na de stichting van Rome, vóór Christus in het jaar 70, onder het eerste Consulaat van m. Licinius Crassus en Cn. Pompeius den Groote, geboren. Zijne ouders waren 4 wel 5 aanzienlijke 6 en *tamelijk welgestelde* 7, maar onbekende 8 landlieden 9, die van de opbrengst 10 van een landgoed, dat zij te Andes bezaten, leefden. De vader, die insgelijks Vergilius Maro heette (de naam der moeder schijnt Maia geweest te zijn), liet zijn zoon te Cremona fatsoenlijk 11 opvoeden. Hier 12 leefde Vergilius tot zijn 16de jaar 13; in dit jaar namelijk, onder het tweede consulaat van Cn. Pompeius en M. Crassus, ontving 14 hij de mannelijke toga 15 en ging eerst naar Milaan, vervolgens naar Napels, om den Griekschen taalkundige en dichter Parthenius te hooren 16. Toen hij zich daar jaren lang vooral op de Grieksche letterkunde had toegelegd 17, ging hij in het jaar 47 vóór Christus naar Rome, *om zich aldaar* door den Epieureër Syron, een vriend van Cicero, in de wijsbegeerte *te doen onderwijzen* 18. Na 19 het onderriecht 20 van Syron echter omhelsde 21 hij in het jaar 45 v. Chr. wegens lichaamszwakte 22 niet de loopbaan van redenaar of staatsman, maar ging naar Andes, en legde zich daar op

den landbouw 23 en de wetenschappen toe. Tevens schreef hij, zooals verhaald 24 wordt, reeds toen op jeugdigen leeftijd vele kleine gedichten, Culex, Cris, Copa, Moretum, Aetna, Dirae, Catalecta, Priapeia en andere 25 epigrammen, waarvan echter de meeste, zoo als wij ze 26 thans nog bezitten, veeléer van andere schrijvers afkomstig zijn 27, zoodat wij naar het schijnt slechts twee, Copa en Moretum, aan Vergilius zelve te danken hebben 28. Maar met den grootsten ijver hield 29 hij zich in dezen tijd onledig met de lektuur 30 der Grieksche dichters, vooral van Theocritus, een Alexandrijnsch dichter, dien men den vader der bucolische poëzie pleegt te noemen 31.

Terwijl Vergilius zich in dit rustige leven geheel aan zijne studiën 32 overgaf, ontbrandde in 't jaar 43 v. Chr. de oorlog van Mutina 33. M. Antonius werd daarin overwonnen, vluchtte 34 naar Gallië aan gene zijde en verbond 35 zich met Aemilius Lepidus Octavianus, die reeds in den Mutinensischen oorlog slechts zijn eigen voordeel, niet dat van den staat op het oog had gehad 36, verzoende 37 zich daarop 38 weder met hem, uit vrees van door hem overweldigd 39 te zullen worden, terwijl hij het bekende verbond voor vijf jaar sloot, waardoor Vergilius binnen kort veel goed 40, maar 41 nog meer kwaad 42 ten deel zou vallen 43. Bij de verdeeling 44 der provinciën verkreeg namelijk Octavianus Sicilië, Sardinië en de overige eilanden die zee, Lepidus de Spaansche provinciën 45 benevens het Narbonensische Gallië, Antonius echter nam voor zich de overige Gallische provinciën, om zooveel te dicht bij de hoofdstad te zijn 46; Italië zelve werd namelijk aan niemand gegeven, Griekenland daarentegen en Azië hadden toen Brutus en Cassius nog bezet.

1 men gebruike het Concreteum (door de Ouden) of alleen het Adverbium, of men zegge: in den ouden tijd; in antiquitate is geen Latijn. 2 en 3 qui est vicus prope Mantuam. 4 m. vertale: hij had (habere of uti) ouders. 5 door ille quidem. 6 honestus. 7 modice locuples. 8 obscurus (tegenst. nobilis). 9 ter wille van de gelijkvormigheid der verschillende deelen van den zin gebruike men ook hier het Adiectivum (rusticanus). 10 fructus in den Pluralis. 11 d. i. zooals het een vrij man past. 12 ibi. 13 annus aetatis. 14 nevenzin. 15 toga virilis. 16 audire, operam dare, esse cum aliquo. 17 incumbere. 18 alleen door het Passivum. 19 ex. 20 disciplina. 21 ad docendum se conferre; rem-

publicam capessere of ad rempublicam accedere. 22 te vertalen door een causalen nevenzin; men gebruike de uitdrukking valetudine uti. 23 men vertale: aan de zorg voor den akker en de wetenschap (colere past bij beide Substantiva). 24 memoriae prodere. 25 reliqui, zonder et. 26 qui quidem. 27 proficisci. 28 niet door debere. 29 versari in aliqua re. 30 lectitare. 31 et appellare et existimare. 32 studia litterarum. 33 Mutinensis. 34 men vorme bij de vertaling eene periode en lette op de verbinding van dezen zin met den voorafgaanden. 35 sibi aliquem adiungere. 36 m. vertale: die reeds den Mutinensischen oorlog slechts zoo (ita) gevoerd had, dat hij zijn belang, niet dat van den staat op het oog had (sequi). 37 in gratiam redire. 38 quo facto. 39 opprimere. 40 salus. 41 Asyndeton. 42. periculum. 43. redundat aliquid ab aliquo in aliquem, hoewel dit woord eigenlijk alleen bij het begrip van periculum past, daar het slechts de malis et adversis rebus gezegd wordt (dus Zeugma). 44 nevenzin. 45 Hispania. 46 propius abesse.

2

18 Het I transpadaansche Gallië verkreeg als stadhouder 2 van Antonius C. Asinius Pollio, een man van uitstekende geestesgaven, een grondig kenner 3 der Grieksche als ook der Latijnsche letterkunde en aan de knnsten van den vrede meer genegen 4 dan aan den oorlog. Deze begon 5 spoedig na het aanvaarden van het bestuur zijner provincie 6 den de landelijke rust te Andes genietenden Vergilius te beminne 7, en moedigde hem aan 8 tot het vervaardigen van bucolische gedichten naar het voorbeeld van Theocritus 9. Zoo dichte dan 10 Vergilius van het jaar 43—38 v. Chr. (711—716 na de stichting van Rome) deels te Andes, deels te Rome zijne beroemde tien bucolische liederen, te midden van het krijgsermoer 11, dat M. Antonius, C. Caesar Octavianus en M. Lepidus opwekten en waardoor geheel Italië in 't algemeen, maar vooral het vaderland van onzen dichter, het aan deze zijde van den Po gelegen Gallië, geducht gekweld 12 werd. Nadat namelijk Brutus en Cassius in hetzelfde jaar, waarin Vergilius zijne eerste ecloge schreef, in den dubbelen slag 13 bij Philippi overwonnen waren, viel 14 in het volgende jaar de bekende schandelijke en hatelijke 15 verdeeling der aan de inwo-

ners van Italië ontrukte landerijen, die door de zoogenaamde 16 triumviri reeds in het jaar 43 aan de veteranen beloofd was en die 17 ook Vergilius voor korten tijd 18 van zijn landgoed beroofde. In de lente van het jaar 41 zond namelijk Octavianus eene bende veteranen naar het transpadaansche Gallië, om de landerijen van de stad Cremona in bezit te nemen; dewijl deze echter aan de soldaten niet voldeden, drongen zij naar eigen goeddunken 19 ook de naburige landerijen van Mantua en Andes binnen en bezetten ook den akker van Vergilius. Op raad 20 van Asinius Pollio reisde hierop de dichter in den zomer van hetzelfde jaar naar Rome, om Octavianus om de teruggave 21 van zijn land te verzoeken. En toen hij dit van Octavianus, die toen naar het schijnt voor het eerst kennis met hem maakte 22, verkregen had 23, dichtte hij de eerste ecloge, om Octavianus zijn dank te betuigen. Maar weldra bedreigde 24 hetzelfde gevaar den dichter opnieuw. Fulvia namelijk, de gemalin van Antonius, die toen in Egypte was, en zekere Marius, de zaakwaarnemer 25 van Antonius te Rome, verwekten in 't jaar 41 v. Chr. den Perusijnsechen oorlog tegen Octavianus. Deze verliet opnieuw als overwinnaar het slagveld 26 en nam bezit van Italië en de Gallische provinciën 27. Hierop zond 28 Octavianus in de plaats van Asinius Pollio, die tot de partij van Antonius overhelde 29, Alfenus Varns als stadhouder naar Gallië aan deze zijde. Opnieuw namen toen de veteranen volgens eigen willekeur 30 bezit van vreemde landerijen, en Vergilius, die, op de beloften van Octavianus steunende 31, zijne landerijen niet wilde verlaten 32, was bijna door zekeren Arrius, een centurio, gedood geworden 33. De dichter verliet daarom Andes en vlood naar Rome, waar hij zich in de villa van zijn leermeester Syron schuil hield 34 en de negende ecloge schreef (in 't jaar 40 v. Chr.); daarin klaagt hij, dat hem zijn akker zelfs tegen het bevel 35 van Octavianus ontruikt was, en terwijl hij diens roem verkondigt 36, tracht hij hem tot de teruggave van den akker te bewegen 37. En inderdaad bracht 38 hij het, vooral door de bemiddeling 39 van Maecenas, den vriend van Octavianus en den beschermmer 40 tevens van de dichters en alle geleerden, zoover, dat zijn akkertje hem in den herfst van hetzelfde jaar werd teruggegeven.

1 Deze zin moet met het voorafgaande door *ac* of *atque* verbon-

den worden. 2 *praeferere* (Pass.). 3 *peritus*, of ook wel *existimator* (*doctus, prudens, intellegens*). 4 *studiosus*. 5 wordt niet vertaald. 6 men vertale: toen hij nog niet lang aan het hoofd van zijne provincie stond. 7 *adamare*. 8 *impellere*. 9 m. vertale: terwijl hij Theocritus zich ter navolging zou kiezden (*proponere*). 10 *itaque*. 11 *multus bellieus* (Plur.). 12 *misere vixare*. 13 *proclium aneeps* (Cacs. B. G. I. 26). 14 *incidere*. 15 *invidiae plenus* of *invidiosus*. 16 moet altijd door een relatieven zin vertaald worden, *qui dicitur, qui appellatur, quem dicunt*. 17 passieve Constructie. 18 *ad exiguum tempus* of ook alleen *ad tempus* (voor het moment). 19 *suo arbitratu*. 20 door *auctor*. 21 door een Verbum. 22 *cognoscere, videre*. 23 *impetrare aliquid ab aliquo*. 24 *ingruere*. 25 *negotiorum curator* (Sall. Jug. 71. 3) of door *negotium* (in deze phrase staat bij Cicero steeds de Singularis) *gerere* of *agere*. 26 *victorem* of *superiorem discedere*; men lette bij het vertalen op het logisch verband der beide zinnen. 27 m. z. 1, aanm. 45. 28 m. z. aanm. 2. 29 *stare a partibus*. 30 m. z. aanm. 19. 31 *fractus*. 32 Coniunct. 33 Indicat. 34 *latere*. 35 *edictum*. 36 *laudibus ferre* of *efferre*. 37 *compellere ut*. 38 *efficere*. 39 *intercedere*. 40 *studiosus*.

3

19 Juist in dezen 1 tijd schreef 2 hij op dertigjarigen leeftijd de vierde 2 ecloge, om den toestand van rust en voorspoed 3, die aan den staat door den vrede te Brundisium 4 was wedergegeven, te prijzen; tevens nam hij daarin 5 naar aanleiding 6 van de geboorte van C. Asinius Gallus, een zoon van Pollio, die juist 7 in deze dagen geboren was 8, de gelegenheid 9 te baat, om den terugkeer der gouden 10 eenw te voorspellen. Thans 11 had Vergilius zich door de beminlijkheid van zijn karakter 12 en vooral 13 door zijne gedichten niet slechts vrienden, maar ook machtige 14 beschermers verworven. Tot deze laatste behooren 15 Asinius Pollio, Maecenas, Octavianus, tot de eersten Alfenus Varus, Cornelius Gallus, L. Varius, en kort daarna sloot hij ook vriendschap 16 met Plotius Tucca, Horatius en Propertius. Met deze mannen leefde Vergilius in de eerstvolgende jaren in innige vriendschap 17, zich onledig houdende 18 met de vervaardiging van bucolische gedichten. Meestal 19 leefde

hij in dien tijd te Rome, zelden op zijn buiten te Andes, meer dan eenig ander 20 door de gunst van Maecenas geëerd 21; zoo vergezelde hij met Varius, Cocceius Nerva en anderen Maecenas, toen deze Antonius, die door Octavianus uit Athene teruggeroepen was, tot Brundisium tegemoet reisde 22.

In het volgende jaar eindigde 23 hij zijne bucolische 24 gedichten en begaf 25 zich dan terstond aan de Georgica, een gedicht, waarin hij voorschriften over den landbouw 26 gaf. Van de Romeinsche dichters is Vergilius de eerste, die 27 dit onderwerp 28 behandelde 29 heeft; want in proza 30 hadden reeds vóór hem Oato en Varro daarover geschreven. In dit gedicht volgde 31 hij vooral het voorbeeld van Hesiodus, en hij noemt het daarom zelf Aseraeisch 32. Tot dit gedicht werd hij naar het schijnt door de toenmalige 33 tijdsomstandigheden 34 geleid. Gedurende de burgeroorlogen werd namelijk de landbouw in Italië dermate verwaarloosd 35, dat zelfs 36 de hoofdstad sedert het jaar 41 meer dan eens 37 in hongersnood verkeerde 38; daarom vermoeden de geleerden, dat Maecenas na de herstelling der rust 39 en de bevrediging 40 van den staat Vergilius nitgenoodigd heeft 41, den Romeinen in zulk een gedicht den landbouw aan te bevelen en ze tot deze toen veronachtzaamde levenswijze terug te roepen. Nog meer echter, en dit gevoelen 42 is 43 naar het mij toeschijnt den dichter waardiger, noopte hem tot dit gedicht 44 de omstandigheid, dat hij bij het langdurig verblijf op het landgoed 45 het landleven en den landbouwer had liefgekreken, vooral 46 daar deze in den goeden ouden 47 tijd in hoog aanzien stond, maar nu 48 bijna veracht was. Aan dit werk 49 besteedde 50 hij naar men verhaalt zeven jaar (37—30). Hoewel het nu 51 niet volkomen zeker is, waar hij zich gedurende dien tijd heeft opgehouden, zoo weten 52 wij toch, dat het gedicht te Napels voltooid is, waarheen de beschaafden 53 zich toen in grooten getale plachten te begeven 54, om zich aan de wetenschappen te wijden en de schoone 55 natuur te genieten. Echter 56 beweren sommigen 57, dat het gedicht veel later voltooid is, of althans door den dichter op vele plaatsen veranderd, zoodat eerst kort voor den dood van Vergilius (hij stierf 58 in 't jaar 19 v. Chr.) de laatste hand aan het werk was gelegd 59; maar er wordt daarin niets vermeld, dat op een later tijd dan het jaar 30 doelt.

1 *idem ille*. 2 de woorden: hij schreef de 4de ecloge moeten op 't einde van den zin staan, vooral om het daarop volgende determinatieve Pronomen. 3 *tranquillitas, felicitas*. 4 *Brundisium*. 5 Pronom. relat. 6 *ex*. 7 *ipse*. 8 *in lucem edi*. 9 *occasionem arripere*. 10 het Adiect. vóór het Subst. 11 *iam*. 12 *morum suavitatis*. 13 *cum-tum*. 14 *potens*. 15 *ex his sunt, in his numerantur*. 16 *in familiaritatem venire alicuius*. 17 *coniunctissime et amantissime rivere*. 18 *deditus, intentus alicui rei, occupatus in re aliqua*. 19 m. z. 2, aant. 1. 20 *praeter ceteros*. 21 *florere*. 22 *obviam procedere alicui*, m. z. Cic. Sest. 31. 68. 23 *ad finem perducere*. 24 door dit woord wordt hetgeen voorafgaat met het volgende verbonden; het moet dus in het begin van den zin staan. 25 *transire ad*; bij Georgica moet dan nog het Gerundivum van een gepast Verbum staan. 26 *res rustica*. 27 m. vertale; heeft Verg. het eerst. 28 *res, argumentum*. 29 *tractare*. 30 *soluta oratio; prosa oratio* behoort tot de zilveren Latiniteit. 31 moet voor aan den zin staan. 32 te Ascria leefde Hesiodus. 33 *ille*. 34 *tempora*. 35 *iacere* of *neglectum iacere*. 36 *ipse*. 37 *non semel*. 38 *inopia et fame premi*. 39 *turbas sedare*; over de schikking der woorden z. m. aant. 24. 40 *componere*. 41 *auctorem esse alicui*. 42 alleen door een Pronomen. 43 *est* moet in het begin van den zin staan. 44 er behoef niet Gerundivum bijgevoegd te worden. 45 *bijzin*. 46 *praesertim qui*. 47 *antiquus*. 48 *lum*. 49 d. i. het schrijven van dit werk. 50 *tempus consumere, collocare in aliqua re*. 51 onvertaald. 52 door *memoriae prodere*. 53 *doctus*. 54 door één woord. 55 Substantiv. abstract. 56 door *quamquam* of *quamvis*. 57 door omschrijving. 58 bij dergelijke epenthetische zinnen lascht men in 't Latijn vaak *autem* in. 59 m. verg. Cic. Brut. 38, 126: *manus extrema non accessit operibus eius*.

20 Het gedicht rond bij des dichters tijdgenooten 1 zoodanigen bijval 2, dat hij zich sedert 3 in een grooten dichterlijken roem verhoogde 4, en het nieuwe gedicht, dat hij op het punt stond in het licht te geven 5, door de beschaafden 6 met de grootste spanning werd verwacht. Ook 7 koos hij aan onderwerp, dat met het Romeinsche karakter 8 volkomen in harmonie was. Hoe zeer ook onze dichter 9 aan de staatkunde 10 en de burgerlijke onlusten van dien tijd

was vreemd gebleven, hij had toch alle gebeurtenissen in den staat gade geslagen. Nadat dus de staat door Octavianus thans bevredigd was, *vatte hij het plan op* 11, het Romeinsche volk en zijne daden, maar in 't bijzonder het Iulische geslacht, waaruit 12 Octavianus gesproten was, in 'een groot gedicht te bezingen 13. Dat 14 de dichter juist Octavianus dien lof waardig achtte, zal niet vreemd schijnen, wanneer men overweegt 15, dat *het* die man *was die* 16 den vele jaren achtereen door burgeroorlogen geschokten 17 en verwarden staat eindelijk *tot rust bracht* 18 en regelde 19. En 20 had niet dezelfde Octavianus den dichter zooveel gunst, zooveel liefde 21, zooveel welwillendheid bewezen 22, dat hij *niet anders kon dan* 23 hem *in de volste mate zijn dank betoonen* 24? Wanneer dus de geleerden van gevoelen zijn, dat Octavianus dien buitengewonen 25 en bijna goddelijken roem, waarin hij zich bij zijne tijdgenooten verheugde 26, niet volkomen zou waardig zijn geweest, zoo mogen 27 wij ons toch niet verwonderen, dat wij anders dan 28 Vergilius over Octavianus oordeelen.

Voor dat hij dus de Georgica geheel voltooide 29, *had hij reeds het plan opgevat* 30, de Aeneis te vervaardigen, een episch gedicht, dat uit twaalf zangen bestaat 31, en dat hij niet lang na de voltooiing der Georgica schijnt begonnen te hebben. Hij besteedde 32 aan dit werk tien jaar (van het jaar 29 tot 19 v. Chr.), die hij naar men zegt deels in Campanië, deels op Sicilië had doorgebracht, *zonder het echter* 33 te voltooien. In het jaar 19 v. Chr. reisde hij namelijk naar Griekenland en Azië, om daar tijdens een verblijf van ettelijke jaren 34 *in den omgung met beschaafde Grieken en in het genot van het gezonde klimaat* 35 de laatste hand aan zijn werk te leggen. Doch te Athene overreedde hem Octavianus, of, zooals hij toen reeds heette, Augustus, die uit het Oosten naar Rome terugkeerde, weder met hem naar Italië te komen. Maar te Megara werd de dichter ziek 36, de ziekte *werd* gedurende de zecreis 37 bij den dag 38 *erger* 39, zoodat hij, nauwelijks op de vaderlandsche kust geland, op 22 September van het jaar 19, 51 jaar oud, kalm te Brundisium stierf. Zijn lijk werd naar Napels gebracht en daar aan den weg naar Puteoli 40 begraven. Zijn graf, dat, zooals Plinius betuigt, reeds kort na den dood des dichters door de Ouden *druk bezocht* 41 werd, wordt nog thans getoond, hoewel heden ten dage bijna alle geleerden overeen-

stemmen, dat het niet het echte 42 graf van Vergilius is, maar slechts 43 een columbarium, waarin slaven en vrijgelatenen van voorname Romeinen plachten begraven te worden.

1 m. vertale: bij de menschen van dien tijd. 2. door *probari*. 3 *exinde* is met deze beteekenis geen klassiek Latijn. 4 *florere*. 5 Coniug. periphr. 6 *doctus*. 7 *ac*. 8 *ingenium ac mores*. 9 dit staat vooraan in den zin; onze dichter alleen *poëta*. 10 d. i. het besturen van den staat. 11 *animum inducere*. 12 *quippe qui*. 13 *exornare*. 14 de zin moet door *atque* met het voorafgaande verbonden en in 't Passivum overgebracht worden. 15 men lette op het Tempus. 16 m. vertale: dat deze man . . . tot rust bracht. 17 *perturbare*. 18 *pacare*. 19 *componere*. 20 *quid?* 21 *studium*. 22 *praestare alicui aliquid*. 23 *facere non possum quin* of *non possum quin*. 24 *cumulatissimum gratiam referre*. 25 *singularis*. 26 m. z. aant. 27 *non est quod of quid est quod*. 28 *quam*. 29 *ad finem perducere*. 30 *meditari*. 31 *contineri* met den Ablat. 32 m. z. 3 aant. 50. 33 *neque*. 34 m. vertale: verschijden jaren vertoevende. 35 m. vertale: den omgang van beschaafde Grieken en het gezonde klimaat (*caelum*) genietende (*uti*). 36 *morbum contrahere*. 37 *iter maritimum*. 38 *in singulos dies* of *in dies*. 39 *ingravescere*. 40 Adiectivum. 41 *celebrare*. 42 *verus*. 43 *nisi nisi*.

5.

21 In zijn testament beval hij de Aeneis 1 als een werk, waaraan de laatste hand niet gelegd was 2, te verbranden. Maar toen Tucca en Varius hem onder het oog brachten, dat Augustus dit niet zon toestaan, zegt men dat hij hun het gedicht tot verbetering en omwerking 3 heeft overgegeven, *echter slechts onder de voorwaarden* 4, dat zij niets zouden daarbij voegen, maar alle onvolledige verzen moesten uitschrapen 5. Hoe zij zich van dien *last gekweten hebben* 6, is niet genoegzaam bekend; echter verzekeren de Grammatici, dat zij niet slechts niets toegevoegd, maar ook de meeste onvolledige verzen nauwgezet 7 hebben laten staan. Zoo het dus nog steeds te betreuren is, dat Vergilius zoo vroeg gestorven is, voordat hij de Aeneis *in alle opzichten* 8 voltooid had, zoo mogen 9a wij ons toch geluk wenschen, dat Tucca en Varius bij de recensie van het gedicht met zoo grooten eerbied 9b zijn te werk gegaan 10.

Evenals nu 11 *deze wensch van den stervenden Vergilius* 12 een duidelijk bewijs van groote bescheidenheid is, zoo was hij ook volgens het *eenschuidend getuigenis van allen* 13 van zoo welwillenden en menschlievenden aard, dat hij steeds het bekende woord van Pythagoras, dat bij de Grieken *tot een spreekwoord werd* 14, *κοινὰ τὰ τῶν φίλων*, op de lippen had 15, en alles gaarne met zijne vrienden deelde 16. En als wij naar zijne overige *voortreffelijke eigenschappen* 17 vragen, hij was 18 zoo vrij 19 van alle afgunst, dat hij niemands 20 roem beknibbelde 21, en wanneer door een ander iets uitstekends verricht was, zich evenzeer verheugde als wanneer hij het zelf had gedaan. Daarom *stond hij met alle dichters van zijn tijd op zoo goeden voet* 22, dat zij, terwijl zij onder elkaar met onderlinge *afgunst vervuld waren* 23, hem alleen 24 *veraerden en beminden* 25, vooral Pollio, Maecenas, Cornelius Gallus, L. Varius, Plotius Tucca, Horatius en Propertius, met wie allen hij op zeer *vertrouwelyken en vriendschappelyken voet omging* 26. Intusschen 27 heeft het bij 28 den *bedorven geest* 29 van dien tijd ook hem niet aan mannen ontbroken, die vooral nit jaloezie over de gunst van Augustus en Maecenas zijne verdiensten 30 trachtten 31a te verkleinen 31b en vooral zijne gedichten met flauwe 32 onbeschaamdheid 33 hekelden 34, b. v. de beruchte 35 Bavius en Maevius, Cordus en Anser, met wie Vergilius zelf in 36 de eclogen den spot drijft, 37 en anderen. Maar deze afgunstige vitters konden den roem van Vergilius geen *schade berokkenen* 38; integendeel 39, hij werd door de Romeinen zelven voor hun grootsten dichter gehouden, *die terstond op Homerus volgde en wel op geringen afstand* 40. *De gunst, waarin* 41 *hij nog gedurende zijn leven* 42 bij het volk stond, blijkt uit het verhaal 43 bij Tacitus in den dialoog over de redenaars 44: toen het volk in den schouwburg enige verzen van Vergilius had gehoord, waren allen opgestaan en hadden den toevallig als *toeschouwer aldaar aanwezigen* 45 Vergilius denzelfden *erbied betoond* 46 als aan Augustus. Daarom plachten ook sedert dezen tijd de rhetoren in hunne scholen 47, evenals vroeger nit Homerus, zoo thans nit Vergilius ontleende 48 onderwerpen 49 op te geven 50; ja 51 de latere epische dichters der Romeinen, Lucanus, Statius, hebben allen Vergilius, als den grootsten meester 52 in de dichtkunst, *tot hun voorbeeld gekozen* 53. Dus werden er reeds in de eerste eenwen na Christus velen gevonden 54, welke de gedichten van Vergilius verklaarden

en van *verklarende aantekeningen voorzagen* 55; van hen 56 zijn tot ons gekomen de commentariën van Iulius Pomponius Sabinus, Valerius Probus en Iunius Philargyrius op de Bucolica en Georgica, van Tiberius Clandius Donatus, van wien wij ook eene levensbeschrijving van Vergilius bezitten, op de Aeneis, en van Servius Maurus Honoratus op alle gedichten van Vergilius.

1 moet in het begin van den zin staan. 2 m. verg. het vroeger 3, aant. 59 aangehaalde voorbeeld uit Cic. Brutus. 3 *expolire*. 4 alleen door *ita*. 5 *delere, extinguere*, ook *inducere* (met den omgekeerden grifel het was weer effen maken). 6. *munere fungi*. 7 *religiosi*. 8 *omnibus numeris*. 9a *est cur*. 9b *verecundia*. 10 *versari*. 11 *iam, iam vero*. 12 door een relatieven zin: hetgeen Vergilius stervende wenschte (*iubere*). 13 m. vertale: zoo vermelden ook allen zonder uitzondering (*ad unum omnes*). 14 in *proverbium abire*; m. z. Cic. d. Off. 1. 16. 51. 15 in *ore habere*; men lette op het logisch verband der beide gecoördineerde zinnen. 16 *communicare*. 17 in den vorm van het zoogenaamde *ἑν δὲ δύοῖν*, *mores — virtutes*. 18 *adeo*. 19 *expers*. 20 in plaats van *neminis* en *nemine* zeggen de klassieke schrijvers *nullius* en *nullo*, daarentegen worden *nullus* en *nullum* als Substantiva door niemand, *nulli* althans niet door Cicero gebruikt. 21 *obtrectare*. 22 *adiunctum habere aliquem*. 23 *invidia flagrare*. 24 *unus*. 25 passieve Constructie. 26 m. z. 3 aant. 17. 27 *quumquam*. 28 door het Relativum, *quae erat etc.* 29 *labes*. 30 *virtus*. 31a wordt niet vertaald. 31b *detrahere de aliqua re*, ook absoluut, zonder *aliquid*, eene zaak verminderen. 32 *insulsius*. 33 *petulantia*. 34 *vellicare, carpere*. 35 *ille*. 36 niet door den Ablativus zonder Praepositie. 37 *cavillari*. 38 *officere*. 39 te vertalen door *tantum abest, ut . . . ut*. 40 volgens Cic. Brut. 47. 173: *Duobus summis Crasso et Antonio L. Philippus proximus accedebat, sed longo intervallo tamen proximus*. 41 in den vorm van een van *apparet* afhangenden indirckt vragenden zin. 42 door één woord. 43 door een omschrijvenden zin. 44 m. z. Dial. de Orat. 13. 45 men vertale: den aanwezigen en toeschouwenden. 46 *venerari*. 47 *schola*. 48 *desumere*. 49 *quaestio*. 50 *ponere, τίθεαι*: is het Verbum proprium hiervoor; het spreken in de school over een gegeven onderwerp is *declamare*; dit geschiedde onvoorbereid, *ex tempore* of *subito*. 51 *denique*. 52 *artifex*. 53 *ad imitandum sibi proponere* of en-

kel *imitari*. 54 m. vertalc: zoo geschiedde het dat enz.; gevonden worden *existere*. 55 *commentari*. 56 het Pronomen relativum.

6.

22 Wat nu 1 den aard 2 en de bijzondere waarde 3 der gedichten van Vergilius betreft 4, zoo moet in de eerste plaats vermeld worden, dat hij, zooals in 't algemeen alle Latijnsche dichters, in zijne gedichten niet slechts wat den inhoud, maar ook wat den vorm betreft, Grieksche voorbeelden 5 is gevolgd, ook een groot deel zijner denkbeelden aan hen ontleend en zelfs volledige 6 verzen van hen in de Latijnsche taal heeft overgebracht. Maar geenszins heeft hij de Grieken blind en slaafsch nagevolgd, maar hij heeft al wat hij aan hen ontleende volgens de Romeinsche denkwijze 7 herschapen 8, hij den naar Grieksche voorbeelden gevormden stijl 9 het karakter 10 der Romeinsche taal getrouw bewaard en bij de eenvoudige schoonheid 11 der Grieken de pracht 12 en de verhevenheid 13 der Romeinen gevoegd; en zoo 14 schenen zijne gedichten meer nog dan die der overige Romeinsche dichters werkelijk Romeinsch en oorspronkelijk 15 te zijn; en daarom 16 geloofde men dat Vergilius als het ware het voorbeeld en den regel van den poëtischen stijl had gegeven, zoodat 17 men voor een zoo veel te grooter dichter moest gehouden worden, naarmate men hem ijveriger en nauwgezetter gevolgd was.

In de bucolische gedichten nu 18 of in de eclogen is hij vooral Theocritus gevolgd, die deze dichtsoort het eerst beschaafd en zoo nabij het volmaakte gebracht heeft 19, dat hij voor alle tijden als het ware als voorbeeld is beschouwd 20. Maar Vergilius heeft het karakter en den aard der gedichten van Theocritus ten eenenmale veranderd. Deze 21 toch schetst 22 in zijne idyllen het werkelijke herdersleven en stelt eenvoudige herders voor 23, die over het genoeg van het landleven praten 24 en den lezer 25 door het liefelijke beeld van landelijke tafereelen vermaken 26; Vergilius daarentegen, die wel begreep dat deze trant 27 den Romeinen, die met het landleven niet meer ingenomen waren en alles met den staat in verband brachten 28, weinig zon behagen 29, week van het gedicht van Theocritus (door een Adiectiv.) in zoover af, dat hij slechts personen onder het masker van herders 30 voorstelde, die over openbare aangelegenheden en het bijzondere leven des dichters, voor zoover 31 dat daarmede in ver-

band staat 32, in beschaafde en schoone taal 33 redeneeren. Daarom heeft hij veel daarin gemengd, dat aan het herdersleven ten eenenmale vreemd is en zoo naderen 34 zijne idyllen meer tot het epos 35. Met het oog 36 op het ware karakter der bucolische poëzie doen dus 37 de eclogen van Vergilius voor de idyllen van Theocritus verreweg onder 38; als 39 wij ze daarentegen naar de eenw en het volk van den dichter beoordeelen 40, en wanneer wij ze op zich zelf 41 beschouwen 42, zonder 43 ze met de Grieksche te vergelijken, dan zijn er voorzeker redenen, waarom 44 wij daaraan nog thans bijval moeten 45 schenken 46. In de eerste plaats 47 toont Vergilius zich in die eclogen, die minder het karakter der bucolische poëzie verlaten 48, een zeer fijn opmerker der natuur 49. Hij is voorts 50 in staat 51, zeer aardige 52 toestand 53 te scheppen, zijne taal met beelden en rhetorische wendingen te versieren 54, en zeer geestig 55 en fijn op de staatkundige gebeurtenissen en zijne eigene omstandigheden te wijzen. Ook mag niet voorbijgezien worden, dat, daargelaten 56 de tijdsomstandigheden en het Romeinsche karakter, de Latijnsche taal zelve weinig bij den aard van het (gedicht) van Theocritus of eigenlijk 57 van het bucolische gedicht paste; want dit tijdvak 58 verlangde niet eenvoudigheid 59, maar luister en schoonheid der taal. Hetzelfde oordeel velde reeds Quintilianus, een degelijk kunstrechter 60; hij zegt: Theocritus is in zijn trant bewonderenswaardig, maar de muze van het landelijk heldendicht 61 vreest 62 niet slechts de markt, maar ook zelfs de stad.

1 iam vero. 2 ratio ipsa. 3 propria laus. 4 quod attinet ad. 5 exemplum. 6 integer. 7 ingenium et mores. 8 conformare, accommodare. 9 oratio. 10 ingenium et habitus. 11 elegantia. 12 magnificentia. 13 maiestas. 14 door de 5, aant. 54 vermelde omschrijving. 15 te omschrijven: van hem zelf afkomstig. 16 men zette de Constructie van den vorigen zin voort. 17 men verbindt, met verwisseling der beide leden van den zin, dezen zin door het pron. relat. met den voorafgaanden. 18 m. z. 2, aant. 1. 19 perficere. 20 esse. 21 ille. 22 depingere. 23 inducere. 24 confabulari. 25 eius qui legit animus. 26 delectare et perfundere. 27 enkel Pron. gen. neutr. 28 referre ad. 29 probari. 30 personati pastores. 31 quatenus quidem. 32 pertinere ad. 33 enkel door Adverbia. 34 prope accedere ad aliquid of acce-

dere ad similitudinem alicuius rei, 35 men vertale: tot de epische gedichten. 36 *respicere* (met een hypothetischen zin). 37 voor aan den zin te plaatsen. 38 m. vertale door *postponere* en het Gerundivum. 39 *quodsi*. 40 *metiri aliquid ex aliqua re*. 41 *per se ipse*. 42 *spectare*. 43 m. z. 4. aant. 33. 44 *est cur*. 45 blijft onvertaald. 46 door *probare*. 47 *ac primum quidem*. 48 *propius recedere*. 49 *speculator venatorque naturae*. 50 blijft onvertaald. 51 *adde*. 52 *doctus*, als Advcrb. bij *invenire* te voegen. 53 *rerum condiciones*. 54 volgens Cic. Brut. 79, 275: *erant autem et verborum et sententiarum illa lumina, quae vocant Graeci οχ्यूατα*, quibus tamquam insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio. 55 *lepide* of *venuste*. 56 *praeter*, 57 *vere*. 58 *aetas*, vaak metonymisch voor *homines alicuius aetatis*. 59 *simplex* — *genus*. 60 m. z. 2, aant. 3. 61 *Musa rustica et pastoralis* (m. z. Quint. Inst. or. X. 1,55). 62 *reformidare*.

7.

23 De Georgica zijn een didaktisch gedicht 1; hoewel de Romeinen ook deze dichtsoort van de Grieken ontvingen, hebben zij haar toch het meest zelfstandig 2 ontwikkeld, dewijl 3 zij alles naar het praktische nut beoordeelden 4. Dit oordeel 5 bevestigen de 6 boeken van Lucretius over de natuur, de Fasti, de Ars amatoria en de Remedia amoris van Ovidius, de Ars poetica van Horatius, maar in 't bijzonder de Georgica van Vergilius. Bij dit werk heeft de dichter vooral Hesiodus nagevolgd 7, gelijk wij reeds hierboven vermeld hebben; maar hij heeft ook naar het schijnt uit vele andere schrijvers, zoo wel Grieksche als Latijnsche 8, zijne bouwstoffen met de grootste zorg bijeenverzameld en tot zijn doel 9 gebruikt. Hoewel hij dus ook in dit werk niet rijk aan vinding 10 (echter moet men toch gelooven dat hij veel uit eigen vinding 11 heeft toegevoegd), zoo munt het toch uit door zorgvuldige rangschikking en verdeeling van den inhoud 12. Voorts heeft hij alles, wat hij aan de Grieken ontleend heeft, met zoodanige schrandrheid voor de bedoelingen 13 der Romeinen geschikt gemaakt, dat het schijnt, als leverde 14 hij iets oorspronkelijks 15. Vervolgens breekt hij de didaktische voordracht dikwijls door ingelaschte episoden af 16, en verschaft zoodoende den lezer als het ware aangename rustpunten; hij heeft voorts zijn gedicht door vele waarlijk dichterlijke denkbeelden opgeluisterd 17 en met eene bewonderens-

waardige schoonheid en bevalligheid der taal versierd. Den stijl 18 vooral 19 houden de kenners 20 voor even eenvoudig 21 als deftig 22 en krachtig 23, en tevens liefelijk en welluidend. Daarbij komt nu nog dat hij de verzen zoo kunstig gevormd heeft, dat zij reeds 24 door den rhythmus 25 en de insnijdingen 26 het harde zoowel als het zachte, het langzame zoowel als het vlugge, het gemakkelijke zoowel als het moeilijke afschilderen 27. Dat nu een in alle opzichten zoo welgeslaagd 28 werk eenstemmigen bijval 29 heeft gevonden, is niet te verwonderen, vooral daar alle hun vaderland beminnende 30 mannen en ook Augustus zelf van gevoelen waren, dat de door de burgerlijke onlusten opgewonden en geschokte staat vooral door den landbouw moest gesteund 31 worden. Ook in latere eeuwen werd het door de Romeinen zoo hoog gewaardeerd, dat de oudere Plinius en Columella, die insglijks over den landbouw 32 geschreven hebben, zich herhaaldelijk 33 op het gezag van Vergilius beroepen. En ook onze tijd kent aan dit gedicht nog hoogen lof toe, ja, het ontbreekt niet aan kunstrechtters 34, die het als kunstwerk 35 zelfs boven de Aeneis verkiezen.

1 daar *didacticus* geen Latijnsch woord is, maar als kunstterm moeilijk kan vermeden worden, voeg men er bij: *quod* of *ut Graeci dicunt*. 2 *suapte ingenii vi*. 3 *quoniam*; men lette op de plaatsing van dezen zin. 4 *ad vitae usum referre*. 5 Neutr. Pronom. 6 *confirmare*; men bringe hier de rhetorische figuur der Anaphora in toepassing. 7 *sequi*. 8 *res*. 9 *usus*. 10 *inveniendarum rerum copia florere*. 11 *de suo*. 12 *rerum componendarum ac digerendarum accuratio*; m. verg. Cic. Brut. 57. 238: *at in inveniendis componendisque rebus mira accuratio*. 13 *usus* (Sing.). 14 *proferre*. 15 *suus et proprius*. 16 *poetarum more ornandi causa declinare*; m. verg. Liv. IX. 17 *init.* en Cic. de Orat. II, 86. 352. 17 *illustrare*. 18 *dicendi genus*. 19 *imprimisque* in het begin van den zin. 20 m. verg. 2, aanm. 3; natuurlijk kan *existimator* niet absoluut gezegd worden. 21 *simplex rectusque*. 22 *gravis* (tegenst. *suavis*). 23 *plurimi sanguinis*. 24 *ipsa*. 25 *modus et numerus*. 26 *caesura* (alleen als terminus technicus in gebruik). 27 *depingere ac describere*. 28 *omnibus numeris absolutus*. 29 *summo omnium consensu et una voce approbati*. 30 door één woord. 31 *subvenire*. 32 *res rustica*. 33 *identidem*. 34 *non desunt qui*. 35 *si ars spectetur*.

24 Den grootsten roem echter, of althans den *verst verspreiden* 1 heeft Vergilius door de Aeneis *verworven* 2, welke, zooals wij reeds hierboven gezegd hebben, met het grootste verlangen door de beschaafden verwacht en hooger geschat werd dan de Georgica; Propertius geloofde zelfs haar *boven* de Ilias te moeten plaatsen 3. Ook in later tijd hebben velen 4 hetzelfde *oordeel* over de Aeneis *geveld* 5, b. v. Frederik II, de groote koning van Pruisen die meende, dat de gedichten van Vergilius meer gepolijst 6 waren dan die van Homerus, en zelfs Johannes v. Müller, de geschiedschrijver, zegt, dat de grootste verdienste van Homerus was, Vergilius *tot navolging* te hebben *opgewekt* 7. Daarentegen hebben in den nieuwsten tijd 8 sommigen 9, vooral bij Homerus vergeleken 10, daaraan alle epische 11 waarde ontzegd. In tegenstelling met 12 beide gevoelens 13 hebben anderen, die wij volgen, den weg 14 aangewezen, hoe Vergilius juist kan ge waardeerd 15 worden.

In de eerste plaats nu 16 moet hierop gewezen worden, dat de Aeneis op echt epische motieven 17 berust 18; op de aan het heroische tijdvak eigenaardige verhuizingen 19, vervolgens op het oudvaderlandsehe 20 geloof 21, voorts op de beschikking der goden, en eindelijk op de eeuwigheid 22 van Aeneas. Als wij namelijk van alle episoden 23 afzien 24, dan wordt in het gedicht verhaald, dat Aeneas na de verwoesting van Troje als een balling 25 gedurende langen tijd volgens de beschikking der goden te land en ter zee rondzwierf, te Carthago bij Dido aanlandde 26, van daar tot de onderwereld afdaalde, vervolgens naar Latium kwam, en eindelijk na hevigen strijd Turnus overwon en Lavinium stichtte; daarna zou dan eindelijk zijn zoon Ascanius of Iulius Alba Longa, de bakermat 27 van Rome, gesticht hebben.

Uit het gezegde 28 blijkt tevens dat de Aeneis een echt *Romeinsch nationaal epos* 29 was; want het onderwerp is aan de *aloude geschiedenis* 30 van het Romeinsehe volk ontleend, *het verhaal speelt op vaderlandschen grond* 31, de toekomstige 32 macht van het Romeinsehe volk is reeds *in hare wording* 33 aangewezen. De dichter toch laat den stamvader 34 Aeneas reeds *den grond leggen* 35 tot de Punische oorlogen, in welke het Romeinsche volk zich de wereldheer-

schappij 36 zoo waardig zou toonen; en door de voorspelling 37 van Anchises in het zesde boek voorziet Aeneas reeds *den toekomstigen roem en de toekomstige grootheid* 38 van Rome. Welke vreugde moest niet het hart van elk Romein vervullen 40, wanneer hij *deze plaats* 41 las, wanneer hij zag dat zijn volk door eigen kracht en eigen voortreffelijkheid 42 *het hoogste* 43 bereikt en de in den beginne vijandige goden verzoend had.

1 door *late patere*. 2 *gloriam capere* *ob*. 3 *praeferre*. 4 *sunt qui*. 5 door één woord. 6 *perpolitus*. 7 *excitare*. 8 door *memoria*. 9 m. vertale: zijn lieden opgestaan. 10 door een voorwaardelijken zin. 11 d. i. de waarde van een episch dichter. 12 door één woord. 13 onvertaald. 14 onvertaald. 15 *aestimare*. 16 m. verg. 2 aanm. 1. 17 *res rationesque*. 18 *positum esse*. 19 *peregrinatio, migratio*. 20 *antiquus et patrius*. 21 *religionas*. 22 *virtus*. 23 *quae ornandi causa addita sunt*. 24 *omittere*. 25 *patria extorris*. 26 *deferri*. 27 door *originem ducere* (van waar Rome zijn oorsprong zou nemen). 28 alleen door het Pronomen. 29 *ad populi Romani mores ingeniumque excogitari*. 30 *origines*. 31 d. i. het verhaalde wordt op den vaderlandschen grond ten uitvoer gelegd. 32 m. vertale: die eenmaal (*olim*) zijn zal. 33 door *nasci*. 34 *auctor generis*. 35 *semina iacere voluit*. 36 *omnium gentium imperium*. 37 omsehrijving door een Verbum. 38 door *florere*. 39 door *censere*. 40 *gaudio perfundi*. 41 enkel het Pronomen; deze en de volgende gecoördineerde zin moeten voor aan den zin geplaatst worden. 42 *virtus*. 43 *summa quaque*.

25 *Dezelfde strekking* 1 vertoont zich ook op afzonderlijke plaatsen en terecht is opgemerkt, dat de vijandschap 2 van Inno tegen de Trojanen bij Vergilius aanmerkelijk versehilt van die 3 bij Homerus; want niet wegens het zoogenoemde oordeel 4 van Paris of wegens de schaking van Ganymedes, hetgeen Homerus als de eenige redenen harer vijandschap aanvoert, maar daarom is Inno bij Vergilius ver toorned op Aeneas, omdat zij ziet dat deze, als stamvader 5 van het Romeinsche volk, de *booze genius* 6 van haar Carthago zal zijn. *In den persoon van* 7 Aeneas wordt het Romeinsche volk vervolgd; want de dichter stelt 8 hem niet enkel als stamvader, maar tevens als *ideaal*

van een Romein 9 voor, die door godsvrucht 10 en dapperheid 11 uitmunt 12. En op dezelfde wijze is ook het openbare en huiselijke leven 13, het krijgswezen en de godsdienst overeengebracht 14 met Romeinsche zeden en instellingen, zoo dat Vergilius in de Aeneis nog meer dan in de Eclogae en de Georgica zich een echt 15 Romein toont.

Hoewel dus de dichter het onderwerp gevonden, hoewel hij het gedicht in 't geheel 16 zoowel als in 't bijzonder 17 in overeenstemming met Romeinsche zeden gebracht heeft 18, moet men echter bekennen, dat hij over 't geheel 19a Homerus heeft nagevolgd, wiens Odyssea hij vooral in de zes eerste en wiens Ilias hij in de zes laatste boeken tot voorbeeld nam 19b; want zoowel het plan 20 van het gedicht, als ook de karakters 21 zijner helden 22 vertoonen overeenkomst. En evenzeer moet men bekennen dat Vergilius Homerus, dien 23 onovertreffelijken 24 schepper van het epos, niet bereikt heeft 25. Daarentegen munt 26 hij door vele eigenaardige 27 schoonheden 28 uit: groote versecheidenheid van het onderwerp, rijkdom aan schoone episoden 29, eindelijk eene zuivere, edele 30, rhythmische, in symmetrische harmonie en vaste maat voortschrijdende 31 taal. Deze eigenschappen 32 hebben Vergilius ten allen tijde vrienden en bewonderaars 33 verschaft en zullen hem die steeds verschaffen; zij 34 doen 35 ons ook over het minder volmaakte of zelfs verkeerde met toegewendheid oordeelen, zoodat wij met dien ouden kunstleerling bij Quintilianus op de vraag, 36 wie de eerste plaats na Homerus verdient, antwoorden: „de tweede plaats bekleedt Vergilius, doch zóó dat hij dichter bij de eerste dan bij de derde komt 37.”

1 alleen *idem*. 2 *odium* of *ira*. 3 alleen door de Adiectiva *Vergilianus* en *Homericus*. 4 *iudicium Paridis*. 5 m. z. 8 aant. 34. 6 *pessis ac pernicios*. 7 m. vertale: terwijl (*cum c. Iudic.*) Aeneas vervolgd wordt, wordt het Romeinsche volk vervolgd (*vexare*). 8 *esse voluit*; m. verg. 8, aant. 35. 9 *plenus ac perfectus Romanus*. 10 *erga deos religio*. 11 *virtus bellica*. 12 *excellere gloria*. 13 *res*; ook krijgswezen en godsdienst moeten door *res* en daarbijgevoegde Adiectiva vertaald worden. 14 *conformare ad*. 15 *homo vere Romanus*. 16 *totus*. 17 *singula*. 18 *ingere ad*. 19a *toto genere*. 19b *sequi*. 20 *dispositio*. 21 *notatio*. 22 m. vertale: de mannen, welke hij doet optreden (*inducere*).

23 *ille*. 24 *singularis, divinus*. 25 *inferiorem esse*. 26 *florere*. 27 *suus*. 28 *virtutes*. 29 m. z. 8. aant. 23. 30 *dignus*. 31 *aequaliter constanterque ingrediens*. 32 *haec*. 33 *studiosus*, als Substant. 34 *Anaphora*. 35 maken dat wij . . . oordeelen. 36 *proximum accedere alicui*. 37 *propius abesse*.

SCIPIO'S JONGELINGSJAREN.

1.

26 Hij diende 1 het eerst, zeventien jaar oud, in Macedonië, onder het opperbevel 2 van zijn vader, die voor de tweede maal consul was, in den belangrijken oorlog, die met koning Persens van Macedonië gevoerd werd. In dezen oorlog deed hij iets, dat ten allen tijde zal vermeld worden 3, dat hij namelijk koning Perseus, die door zijn vader in een belangrijken slag overwonnen was, zoo stont en zoo ijverig vervolgd, dat men, dewijl hij in langen tijd zich nergens vertoonde, reeds geloofde 4, dat hij in den strijd gesneuveld was. Tot verrijking van des jongelings kennis en vermeerdering van zijn inzicht in de krijgssaken kwam hierbij nog, dat zijn vader, nadat hij de overwinning had behaald, besloot, totdat 5 de gezanten van Rome tot regeling van den toestand van Macedonië en tot bepaling der grenzen van de provincie 6 aankwamen, in Griekenland rond te reizen en de plaatsen te bezoeken, welke, zooals Livius zegt, door de faam gevierd, toen meer door hooren zeggen dan door eigen onderzoek bekend 7 waren, en dat hij op die reizen hem (Scipio) tot bestendig reismakker koos; zoodat men licht kan beseffen dat Paulus, al wat hij op zijne krijgstochten door oefening en nadenken had bijeenverzameld, dit alles op de reis aan zijn zoon heeft medegedeeld. Zoo zegt men ook 8 dat Scipio vele strategische grondstellingen 9 van zijn vader bij de hand placht te hebben 10, van welke deze opmerkelijk is: Een goed veldheer moest zich nooit tot een slag laten verleiden, behalve wanneer hij door den grootsten nood daartoe gedwongen of door eene voortreffelijke gelegenheid daartoe uitgenoodigd werd.

1 *stipendia merere* of *facere*. 2 *imperator*, Abl. abs. 3 *ad perpe-*

tuam illius memoriam insigne. 4 *credi*, persoonlijke Constructie. 5 *dum.* 7 *auribus accepta — oculis cognita.* 6 *res componere, regionem constituere.* 8 *siquidem.* 9 *militaria praecepta, consilia.* 10 *usurpare.*

2.

27 Nadat hij zijne militaire loopbaan onder een zoo groot veldheer begonnen was 1, besteedde hij den geheelen overigen tijd, die tusschen de Macedonische zegepraal van zijn vader, dien hij met zijn broeder Fabius Aemilianus opluisterde 2, en het consulaat van Lucullus verstreek, wiens legaat hij later was, deels tot vervulling 3 der bij de wet voorgeschreven dienstjaren, deels tot ijverige beoefening der wetenschappen. 4 Want deze uitnemende man legde zich met vlijt op iedere kunst en wetenschap toe 5, waarvan dit niet het kleinste bewijs is, dat er toen geen man van geest of uitstekende geleerdheid was, met wien hij niet of in vertrouwde vriendschap leefde, of wiens ijverig toehoorder hij niet wilde zijn. Zoo verkeerde hij b. v. 6 met C. Laelius, een even voornaam als 7 beschaafd jongeling, die later den bijnaam van den wijze verwierf, op zoo gemeenzame wijze 8, dat hij met hem niet slechts zijn leven t'huis en in het veld, maar ook de studiën van kennis en wetenschap deelde 9, waaraan zij, verwijderd van de oogden des volks, een groot deel van hun tijd toewijdden. Polybius echter van Megalopolis, een zeer geleerd en welsprekend man, was niet alleen te huis zijn leidsman in de edele wetenschappen, maar deelde 10a ook met hem in het veld de gevaren van den oorlog. Voorts ging hij met Panaetius, een toen beroemd Stoicijnsch wijsgeer, zeer vertrouwelijk om en paste diens leerstellingen en wijsbegeerte 10b dikwijls op de leiding der belangrijkste aangelegenheden toe. En 11 van den *zijn beschaafden* 12 dichter P. Terentius is het *immers* bekend dat hij met onzen Scipio en den hierboven genoemden Laelius op zoo vriendschappelijken voet leefde 13, dat velen geloofden, zijne blijspelen waren niet door hem, maar door Scipio of Laelius geschreven. Van alle geleerde boeken schepte hij het meeste behagen in het geschrift van Xenophon, waarin deze wijsgeer het leven en de opvoeding van den ouden koning Cyrus aldus heeft beschreven, dat hij alle grondslagen van eene zorgvuldige en gematigde heerschappij in den eenen persoon van dezen koning heeft aangewezen. Hieruit kan men opmaken, dat deze man niet

zoozeer door zijn rijken natuurlijken aanleg 14, als wel door de hulpmiddelen van onderzoek en geleerdheid, die hij zich zelf verwierf en die thans door zoo velen veronachtzaamd worden, tot dien *hoogen trap* 15 van roem en onsterfelijkheid, waartoe hij later geraakte, is opgeklommen.

1 *militiae rudimenta ponere.* 2 *cohonestare.* 3 *conficere.* 4 *studia literarum concelebrare.* 5 *mirifice studiosum esse.* 6 *siquidem.* 7 door Superlativi. 8 *familiariter uti.* 9 *communicare.* 10a... *Polybium...* 10b *participem habuit.* 10b *doctrina.* 11 *nam.* 12 *elegantissimus.* 13 *usus intercedit alicui cum aliquo.* 14 *naturae bona, quibus abundavit.*

OVER DE WAARDE DER LATIJSCH E DICHTERS, VOORAL VAN
IUVENALIS.

1.

28 Daar ik mij voorgesteld heb, Seneca's boek over de voorzienigheid gemeenschappelijk met u te lezen en te onderzoeken 1, meende ik dat het u allen gewenscht 2 zou zijn, wanneer dit geschrift 3, afgescheiden van de overige werken van Seneca, door mij verbeterd 4 werd uitgegeven 5; en ik hoopte dat dit zou geschieden, voor dat wij tot deze voor mij zeer aangename, voor u, zoo als ik terecht meen te hopen 6, niet lastige oefeningen terugkeerden. Maar het is anders geloopt 7. Terwijl dus dat voortreffelijke boekje gedrukt wordt 8, heb ik de dertiende satire van Iuvenalis uitgekozen, om ons gedurende deze drie dagen daarmede bezig te houden 9. De lezing daarvan zal nu 10 voor u zoowel aangenaam als nuttig zijn; want zij bevat vele gewichtige 11 en nuttige denkbeelden, in de meest gepaste bewoordingen en in een geestigen 12, fijnen 13, opgeruimden en als het ware 14 levendigen 15 stijl 16, die dezen dichter *doorgaande eigen* 17 is, voorgedragen. En nu moet mij niemand *tegenwerpen* 18, dat er onder de Latijnsche dichters veel betere zijn dan Iuvenalis. Dat betwist ik niet 19. Ik weet dat er een groot verschil tusschen Iuvenalis en Vergilius is: Maar wie alleen Vergilius leest 20, die zal wel kun-

nen gelooven 21 dat hij zoozeer boven de overige dichters uitmunt, maar 22 weten kan hij het niet. Daarom 23 strekt het tot zekere vestiging van den roem van Vergilius zelven 24, ook anderen te lezen 25. Vervolgens moet men ook niet voortdurend 26 alleen kennis maken met hetgeen het voortreffelijkste is; anders moest men niet slechts van de dichters alleen Vergilius, van de redenaars alleen Cicero, maar zelfs van Vergilius slechts één 27 gedicht, van Cicero slechts één redevoering lezen; want voortrekkend bekleedt eenig gedicht van Vergilius, eenige redevoering van Cicero, de eerste plaats 28. Maar nooit is er iemand gevonden, die of Homerus de eerste plaats onder de dichters geweigerd, of daarom gewaagd heeft Hesiodus, Theocritus, Apollonius van Rhodus en 29 andere zelfs nog een *lagere rang bekleedende* 30 aan de handen der menschen te ontrukken 31. En dewijl Sophocles uitblinkt 32 in het treurspel, daarom verachten wij Aeschylus en Euripides niet.

*Non si priores Maeonius tenet.
Sedes Homerus, Pindaricae latent
Caeque et Alcaei minaces
Stasichorique graves Camenae.*

1 *evolvere atque excutere*. 2 *commodum*. 3 *liber*. 4 *emendare*; door mij *mea opera*. 5 *excudere*. 6 *mihi videor*. 7 *aliter cecidit*. 8 *libellus a librariis describitur*. 9 *triduum consumere in aliqua re*. 10 *autem*; lezing *evolutio*, volgens Cic. Fin. 1. 7. 25. 11 *gravis*. 12 *salsus*. 13 *festivus*; men voege bij deze Epitheta nog *quidem*. 14 *ut ita dicam*; in 't Nederlandsch is dit toevoegsel overbodig. 15 *vividus*. 16 *dicendi genus*. 17 *proprius ac perpetuus*. 18 *coniunct*. 19 *non contendo*. 20 *ut exact*. 21 *credere*. 22 wordt niet vertaald. 23 moet door *ut*, zoodat, met het voorafgaande verbonden worden. 24 *pertinere ad gloriam*. 25 *Infin. Passivi*. 26 *continuo*. 27 men voege bij *unum* nog *aliquod*. 28 *principatum* of *principem locum tenere*. 29 *V66r alii, ceteri, reliqui* staat in 't Latijn geen Copula. 30 *inferiores*. 31 *excutere e manibus*. 32 *excellere*. 33 Hor. Od. 4. 9. 5.

2.

29 De sterren hebben haar eigenaardige schoonheid 1, haar eigenaardig licht, hoewel zij door den luister en de helderheid der zon

overtroffen worden. Maar 2 hij handelt dwaas, die bij de vrijheid 3 om te kiezen, met voorbijgaan van het beste, het mindere uitzoekt 4. Dat zou eerst dan tegen mij pleiten 5, wanneer ik u aanraadde hen, die als de besten bekend zijn, te veronachtzamen. Dit echter heb ik noch tot nu toe gedaan, noch zal ik het ooit doen, en ik geloof dat het een groot verschil is, of iemand de schrijvers van den tweeden rang 6 boven de betere verkiest dan of hij meent, ook aan deze eenigen 7 ijver te moeten wijden. Voortreffelijk zegt Cicero 8, dat Atilius wel een ijzeren schrijver was, maar toch een 9, die gelezen moest worden. „Want,” zegt hij, „gheheel onbekend 10 met onze dichters te zijn, is of een teeken der hoogste onverschilligheid 11, of van gehuichelde verachting 12. Mij althans schijnt niemand genoegzaam beschaafd 13, wien onze letterkunde 14 onbekend is.” Aldus Cicero; en wel in een tijd, waar niet slechts „nog niemand de klippen der Muzen was overgetrokken”, maar ook 15 hij die dit schreef, Ennius, bij gebrek aan betere dichters de eerste plaats bekleedde. Wat gelooven wij dus dat Cicero zou gezegd hebben, wanneer hij zijn leven tot op de tijden der dichters, die later bloeiden, had kunnen rekken? Al mogen zij ook 16 ten opzichte van de zuiverheid der oude Latijnsche taal lager hebben gestaan 17 (want iedereen wilde zich liever van de taal zijner eeuw dan zijner voorouders 18 bedienen), zoo waren zij toch zeker veel meer gepolijst en beschaafd 19 en door vele dichterlijke gaven uitmuntender 20. Zou hij dus wel die sierlijke en beschaafde 21 dichters veracht hebben, daar hij die ruwe en lompe 22 desniettemin 23 ijverig en vlijtig gelezen 24 had? Maar evenals in de overige betrekkingen 25 des levens, zoo pleegt ook ten opzichte van de *wetenschappelijke studie* 26 de *grootte menigte* 27 in verscheidene opzichten te dwalen 28. Ten tijde van onze vaders en grootvaders besteedden allen, die voor geleerd wilden doorgaan 29, zonder 30 zich om alle *bij uitnemendheid goede* schrijvers te bekommeren 31, omdat die aan iedereen bekend 32 waren en niets verborgens en duisters 33 bevatten, hun geheele vlijt aan sommige andere duistere en minder gelezene 34. Daarom vond men 35 in de handen van de meesten Apuleius of Sidonius Apollinaris meer dan Cicero; met meer *genoegen* 36 en grooter ijver doorbladerden 37 zij Persius dan Horatius, Lucanus of Clandianus dan Vergilius. De volgende eeuw beseftte deze dwaling en keerde, door het gezag van Bembus,

Sadoletus en dergelijke mannen bewogen, tot de lektuur en de navolging der Ouden terug 38.

1 *honor.* 2 *at.* 3 *potestas.* 4 *deteriora sequi.* 5 *valere.* 6 *secundarum partium scriptores.* 7 het Neutrum van het Pronomen. 8 de Fin. 1. 2. 5. 9 men herhale het voorafgaande Substantivum. 10 *rudis in aliqua re.* 11 *inertissima segnitia.* 12 *delicatissimum fastidium.* 13 *eruditus.* 14 alleen door *nostra*, het onze. 15 *ne quicquam-et.* 16 *qui ut.* 17 *inferiorem esse aliqua re.* 18 *atavi.* 19 *limatiores et cultiores.* 20 *superiores.* 21 *nitidi et polit.* 22 *horridi et impari.* 23 *tamen.* 24 *evolwere.* 25 *partes.* 26 *ratio studiorum.* 27 *vulgus hominum.* 28 passieve Constructie. 29 *se eruditum perhiberi velle.* 30 *valere iubere.* 31 *optimus quisque.* 32 *pervulgatus.* 33 *abditum ac reclusum.* 34 *minus tritus.* 35 =was. 36 *libentius.* 37 *pervolare.* 38 *revocari.*

3.

30 Maar er volgde een ander gebrek 1, toen zich een partij van onnoozele menschen had gevormd 2, die begonnen te schreenvan, dat behalve Cicero, Caesar, Sallustius en wellicht nog 3 een paar anderen tot dezelfde eeuw behoorenden 4, vervolgens van de dichters behalve Catullus, Lucretius, Horatius, Vergilius en drie of vier anderen de overigen allen barbaren waren, geen Latijn hadden kunnen 5 spreken, en niet verdienden 6 dat men aan hunne studie eenige 7 vlijt besteedde. Hierdoor ontstond een krachteloze 8, magere 9 en zooals ik haar soms pleeg te noemen, verdunde 10 soort van welsprekendheid bij menschen 11, die geloofden, dat de roem van goed te spreken daarop berust, dat men geen enkel woord gebruikt 12, dat niet aan Cicero ontleend is, al 13 spreekt men ook nog zoo ongerijmd en flauw, zonder eenige kracht, zonder eenigen geest, zonder eenigen rijkdom van denkbeelden, zoodra men slechts op dezen eenen regel 14 let, een broeder 15 van Cicero zelven te zijn. Een soortgelijke dwaasheid maakte zich ook meester van den geest 16 van hen, die naar dichterslijken roem streefden; want dewijl zij lijsten van die woorden 17 gemaakt hadden, die sommige oude dichters bezigden, meenden zij met hen op ééne lijn te staan 18, wanneer zij in hunne verzen geen enkel woord bezigden, dat niet in die zoo even genoemde lijsten 19 voorkwam. Zoo toonden dus beiden 20 door hun voorbeeld, dat men

uit louter 21 woorden van Cicero 22 de onnoozelste redevoeringen, uit louter woorden van Vergilius de slechtste verzen kan samenstellen. En het is niet te zeggen hoe zeer die menschen met (in) hun droome-rijen ingenomen 23 zijn, hoe hoogmoedig zij rondzien 24, hoe onbeschaamd zij zich de voorkeur toekennen 25 boven hen, die zij niet begri- pen. Noemt gij mij soms, spreekt een hnnner, Statius of Silius Italicus, Lincanus of Seneca? Ook Ovidius, met wien behalve Horatius en Ver- gilins geen der Latijnsche dichters gelijk stond, wagen zij te verach- ten, ja zelfs zich boven hem te plaatsen 25.

1 *malum.* 2 *exorior.* 3 *si forte.* 4 *eidem aetati suppare.* 5 door nescire. 6 niet waardig waren. 7 *ullus.* 8 *enectus.* 9 *famelicus.* 10 *dilutus.* 11 door den Genet. object. 12 *ponere.* 13 *fatue atque insulse.* 14 alleen door *illud unum.* 15 *fraterculus.* 16 *fatuitas occupat ani- mum.* 17 *voces.* 18 *alicui aequiparare;* want „een ander met iemand op een lijn plaatsen,” is *aequiparare aliquem alicui;* met de intransi- tieve beteekenis „zich op eene lijn plaatsen, evenaren” wordt *aequi- perare* alleen met den Accus. van den persoon geconstrueerd. 19 door een relatieven zin. 20 *utrique.* 21 *omnis.* 22 Adiectivum. 23 *sibi placere in.* 24 *magnifice circumspicere.* 25 *se antepondere alicui.*

4.

31 Ja, een van hen, overigens 1 een geleerd, maar in die dwa- ling bevangen 2 man, liet 3 zich zelfs de Metamorphosen van Ovidius, een heerlijk 4, door vollen luister van talent en welsprekendheid schit- terend 5 gedicht, in de taal overbrengen, waarvan wij ons in het gewone leven 6 bedienen, opdat hij niet, wanneer hij het in 't Latijn geschreven aanraakte, de zuiverheid 7 van den Latijnschen stijl, dien hij uit andere dichters geput had, mocht bevleken 8. Maar hem kunnen wij, op welke wijze dan ook 9, verontschuldigen; want hij was, hoewel hij een rijken schat van geleerdheid bezat 10 en zich van de Latijnsche taal verstandig en behendig 11 wist 12 te bedienen, slechts op dit ééne punt 13 al te lichtgeloovig, en wilde zich liever op het oordeel van anderen verlaten 14 dan op zijn eigen. Maar die menschen zijn onverdraaglijk, die zonder eenige geleerdheid 15, alsof het voldoende was om te zeggen 16: „ik maak 17 schoone gedichten!” zich met hen wagen te vergelijken of zelfs hen te verachten 18, door

wier koks of koetsiers 19, als zij thans leefden, zij licht in den roem der dichtkunst 20 zonden overtroffen worden. Hoedanig die menschen zich over mij zullen nitlaten 21, als zij hooren 22, dat ik Iuvenalis onder handen heb genomen 23, weet ik zeer goed 24. „Iuvenalis leest hij. Waarom niet liever Horatius? Maar hij koos immers ook vóór drie jaren 25, alsof er gebrek was aan andere dichters, de Trojaansche vrouwen van Seneca ter verklaring.” Ik voor mij *geloof* echter even *stellig* 26 toen bij de verklaring van Seneca's Trojaansche vrouwen het zoo ingericht te hebben 27, dat ik velen liefde tot dien dichter heb ingeboezemd 28, als 29 ik thans door de verklaring dezer satire hoop te bewerken, dat gij ook andere van denzelfden dichter wenscht te leeren kennen. Maar reeds genoeg woorden! Ik wil thans eerst den inhoud 30 dezer satire uiteenzetten, dan de woorden van den dichter zelven voorlezen, en wat daarin eenige verklaring 31 schijnt te eischen, zorgvuldig en nauwkeurig toelichten.

1 *celerogui*. 2 *errore imbutus*. 3 *curare*. 4 *divinus*. 5 *omnibus luminibus collucere*. Men herhale *omnibus* bij welsprekendheid (Anaphora). 6 *vulgo*. 7 *castitas*. 8 *contaminare*. 9 *quoquo modo*. 10 *copia doctrinae abundare*. 11 *perile ac scienter*. 12 wordt niet vertaald. 13 *res*. 14 *stare iudicio alicuius*. 15 *ab omni eruditione imparati*. 16 *Perfectum*. 17 *pangere*. 18 *prae se despicere*. 19 *mulio*. 20 *carmina scribere*. 21 *esse*. 22 *Fut. exact*. 23 *in manibus habere*. 24 *haud ignorare* (Litotes). 25 *abhinc annos tres*. 26 *confidere*. 27 *versari in aliqua re*. 28 *incutere*. 29 *evenals et-et*. 30 *argumentum*. 31 *interpretari*.

OVER DE LATINITIET VAN MURETUS.

1.

32 Toen men na de verdrijving der barbaarscheit in de 15de eeuw tegelijk met de fraaie wetenschappen 1 ook de ware welsprekendheid begonnen was 2 terug te roepen, werden allen, die naar den roem 3 van goed te schrijven en te spreken streefden, ten gevolge van dat voorschrift van Livius, dat Quintilianus 4 uit een brief van hem aan 5 zijn zoon mededeelt: „Men moet Demosthenes en

Cicero lezen, vervolgens iedereen, hoe meer overeenkomst 6 hij met Demosthenes en Cicero heeft”, door ijver ontvlamd 7, enkel en alleen Cicero 8 na te volgen en daarin met elkaar te wedijveren 9. Toen verzezen, om mij zoo nittedrukken 10, in een tweede tijdvak 11 der gouden Latiniteit in Italië de mannen, die met den eerst eervollen, maar later wegens de slaafsche navolging van sommigen hatelijken 12 naam van Ciceronianen bestempeld werden, Bembus, Sadoletus, Poggianus, Maioragius, Manutius, Palearius, Sigonius en anderen, wier opsomming 13 hier niet geoorloofd is (deze ruimte niet vat). Het is echter nauwelijks te zeggen, hoecser *den luister* van al dezen M. Antonius Muretus *in de schaduw stelde* 14, die de welsprekendheid van Cicero met zooveel geluk navolgde 15, dat men, zoo niet de zaken, welke behandeld worden, den lateren schrijver verrieden, zou meenen Cicero zelven te lezen. Deze *uitstekende bekwaamheid* 16 schijnt echter niet uit geleerdheid alleen, of uit eene buitengewone kunst der navolging, die de overigen misten 17, maar uit andere oorzaken te moeten worden afgeleid. Plinius Caecilianus 18 b. v. 19 bezat overvloedige (overvloed van) geleerdheid, schreef, toen de Latijnsche taal nog vrij onvervalscht 20 was, en volgde 21, zooals hij zelf bekend, niemand anders na dan Cicero, en toch vindt men noch in zijne brieven noch in zijn Panegyricus een enkele periode, die Cicero als de zijne zou willen erkennen. Een ander voorbeeld biedt ons een later tijdvak 22 aan. Paulus Manutius deed noch in geleerdheid noch in kennis der Latiniteit voor Muretus onder, en overtrof 23 hem wellicht nog in het streven om Cicero na te volgen, daar hij 24 gedurende geheel zijn leven *alleen daarnaar streefde* 25, zooveel mogelijk 26 op Cicero gelijkend te schijnen. Maar ook hij heeft Cicero meer nagestreefd dan hem bereikt 27, en *is verreweg de mindere* 28, wanneer hij in deze wijze van navolging met Muretus vergeleken wordt. *Hoe komt dat* 29? Muretus was namelijk 30 door de gunst 31 der natuur dezelfde geest ten deel gevallen als Cicero, Plinius en Manutius daarentegen een geheel verschillende 32 richting 33 van den geest. Uit deze overeenkomst van *natuurlijken aanleg* 34 vloeide die gemakkelijheid 35 van Muretus in de behandeling van elk onderwerp voort, zijne bevalligheid in het verhalen, zijne geestigheid bij het schertsen, eindelijk zijn *zijn gehoor* 36 voor (hij) *het schikken zijner uitdrukkingen naar de regelen der welluidendheid* 37. Die verwantschap

van aanleg 38 bracht Muretus van zelf op het voetspoor van Cicero, Manutius daarentegen trok hunne ongelijkheid *tegen zijn zin* en *ondanks zijn tegenstreven* 39 *naar een anderen kant* 40; weshalve het geen wonder is, dat wij door de geschriften van Muretus, als wij ze eens 41 in de hand genomen hebben, zoo geboeid worden, dat wij ze nauwelijks *kunnen* 42 neerleggen, door die van 43 Manutius echter, hoewel zij *sierlijk en netjes* geschreven zijn, spoedig verzadigd worden 44, daar zij een angstig streven naar navolging verraden. Zoo veel te minder aarzelen wij Muretus zoowel ten opzichte 45 van zijn geest als van zijne kunst van schrijven een echt 46 Ciceroniaan te noemen, hoewel hij zelf, het hatelijke 47 van dien naam vreeze, niet zoo genoemd wilde worden. Ja hij verklaart 48 zelfs 49, om de Ciceronianen van zijn tijd te ergeren 50, dat hij soms woorden en uitdrukkingen aan Apuleius, Cassiodorus, Sidonius Apollinaris en dergelijke schrijvers ontleende.

1 *honesta studia*. 2 passieve Constructie. 3 *laus*. 4 Inst. X. 1 39. 5 men voege het Partic. *scriptus* er bij. 6 door *ita ut quisque est similimus* (c. Dat.). 7 *studio exardescere*. 8 den eenigen Cicero. 9 men kan dit onmiddellijk van het Verbum *ontvlamd worden* doen afhangen, en, evenals *ijver*, door een Substantivum (*contentio*) vertalen. 10 *ut ita dicam*. 11 *saeculum*. 12 *invidiosus*. 13 *recensio*. 14 *luminibus alicuius officere*. 15 *exprimere*. 16 *facultatis praestantia*. 17 *fallere aliquem*. 18 de bekende C. Plinius Caecilius Secundus, de neef en aangenomen zoon van den ouden Plinius, van 62—107 n. Chr. 19. *ut hoc utar*. (Onjuist is *exempli gratia* of *exempli causa* voor ons „bij voorbeeld,” als slechts enkele personen of voorwerpen tot nadere verklaring worden toegevoegd; die uitdrukkingen beteekenen „als voorbeeld, om een voorbeeld bij te brengen”, en hangen bijna steeds met een Verbum of een geheel zin samen. Het is b. v. volkomen juist te zeggen: *paucos tantum historicos exempli causa commemorabo, ut Herodotum, Thucydidem, Xenophontem* enz., maar onjuist *historici quidam, exempli causa Thucydides et Xenophon, narrant* enz., waar men *ut, velut Thuc.* enz. moet zeggen). 20 *integer*. 21 *imitando exprimere*. 22 *actus*. 23 *vincere*. 24 *quippe qui*. 25 *id unum agere*. 26 *quam* met een Superlativus. 27 in 't Latijn is hier een woordspeling met *sequi* en *assequi* mogelijk. 28 door *iacere*, als overwonnenen aan

den grond liggen. 29 *Quid ita?* 30 *nempe* in 't begin van den zin. 31 *beneficium*. 32 *diversus*. 33 *forma*. 34 *indoles*. 35 *felicitas*. 36 *aurum sensus*. 37 *orationem numero struere*. 38 *compar natura*, en eveneens ook in 't volgende „verscheidenheid” door het Adiectivum *dispar*. 39 door *invitus et reluctans*. 40. *alio*. 41 *semel*. 42 „kunnen” blijft onvertaald; „neerleggen” *deponere*. 43 *terse et polite*. 44 men plaatse den causalen zin voorop. 45 Ablativus. 46 *vere*, daar *Ciceronianus* zelf slechts een adiectivum is. 47 *invidia*. 48 *profiteri*. 49 „ja . . . zelfs” *quin etiam*, voorop te plaatsen. 50 *urere*.

2:

33 Terecht echter wordt deze bekentenis door Caspar Scioppius en anderen niet voor een ware gehouden, maar voor een gevinsde, waardoor Muretus zich een *achterdeur wilde openhouden* 1, wanneer hem iets mocht ontsuapt 2 zijn, waarvoor hij geen dagelijken 3 zegsman kon aanvoeren. Wanneer het immers waar was, wat Muretus zegt, dat hij ook woorden en uitdrukkingen der verbasterende 4 Latiniteit niet versmaadt, dan *moest* 5 men die toch *noodzakelijk* in zijne geschriften vinden. Maar wel verre van 6 iets aan de schrijvers van die eeuw te ontleenen 7, schijnt hij niet eens uit Seneca, een veel 8 beter schrijver, in wien hij, gelijk wij weten 9, *ontzaglijk veel behagen schepte* 10, veel genomen te hebben. Maar 11 wij willen tegenover den slechts *ter wille van de omstandigheden* 12 slim veinzenden Muretus den op een andere plaats *open en van harte sprekende* 13 plaatsen. „Een tweede 14 gebrek,” zegt hij 15, „waaraan velen van ons niet-Italianen 16 lijden (want wij moeten het bekennen), is dit, dat wij, hoewel wij het voor iets schoons houden, door de sierlijkheid van onzen Latijnschen stijl uitemuntten, toch *niet recht weten* 17, langs welken weg wij daarnaar moeten 18 streven, *en zoo zijn er dan* 19 onder ons tot dusverre 20 veel minder opgetreden dan ik wenschte, die zich tot de navolging van Cicero, Terentius en 21 Caesar beperkt hebben 22. Zij lazen 23 zonder onderscheid alle boeken van alle schrijvers, en vormden uit de vermenging van allen, elk naar zijn smaak 24, een *bonte en eenheid missende wijze van uitdrukking* 25;” en kort daarop 26: „steeds heb ik de zuiverheid van den Latijnschen stijl voor een groot en heerlijk goed gehouden, en steeds gemeend, dat zij uit de geschriften der hier boven vermelde en hun

nabijkomende 27 schrijvers als 28 uit de zuiverste bronnen moest geput worden." Hetgeen Muretus hier van de niet-Italiaansche schrijvers zegt, noopt mij hier iets *in 't midden te brengen* 29 waarover ik mij reeds dikwijls verwonderd heb. Het is genoegzaam bekend dat de lof van goed Latijn te schrijven reeds sedert het herleven 30 der wetenschappen *in het bezit der Italianen is geweest* 31. In deze vaardigheid nu werden zij, om van andere hulpbronnen geen gewag te maken, deels door de overeenkomst hunner landstaal 32, deels door de levenswijze onder den Italiaanschen hemel en daaruit ontstaande *geaardheid van lichaam en ziel* 33 zeer ondersteund. En dat deze roem in onze tijden ook nog niet verzwakt 34 is, bewijzen de *zeer welsprekende voordrachten* 35 van Iacobus Facciolati en Hieronymus Lagomarsini, wier gelijken onder andere volken zeer zelden gevonden worden. Zoo veel te vreemder moet het schijnen, dat juist 36 de Italianen in deze kunst van goed te schrijven door twee niet-Italianen overtroffen worden. De een van deze is juist die Muretus, van wien wij hier spraken, een Franschman van geboorte, de ander Petrus Iohannes Perpinianus, een Spanjaard van afkomst, die, als hij niet *in 't midden zijner loopbaan bezwoeken was* 37, zelfs Muretus *den prijs der welsprekendheid zou betwist* 38 hebben. Echter 39 baken ik dat beiden de omgang met geleerde Italianen, als Corradus, Maffei, Manntius, zeer nuttig is geweest.

1 *latebram paratam habere*. 2 *excidere*. 3 *idoneus*. 4 door *labi*. 5 *necesse est*; „noodzakelijk” wordt dan niet vertaald. 6 *tantum abest ut . . . ut*. 7 *mutuari*. 8 *haud paulo*. 9 men vertalc: door wien wij weten dat hij. 10 *mire delectari*. 11 *age vero*. 12 *ut tempori serviret*. 13 *sincere et ex animo loqui*; men herhale in 't Latijn den naam van Muretus. 14 er is slechts van twee fonten sprank. 15 Praef. ad Terentium, T. II p. 653. 16 men vertale: „waaraan wij niet-Italianen (*Transalpini*) in niet geringe mate lijden.” 17 *non satis callere*. 18 door *oportere*. 19 *igitur*. 20 *adhuc*. 21 blijft onvertaald. 22 *acquiescere in aliquo re*. 23 *pervolutare*. 24 *ingenium*. 25 *varium quoddam et multiforme dicendi genus*. 26 *paucis interiecit*. 27 *finitimus* (m. verg. b. v. Cic. Tusc. IV. 30). 28 *ut*. 29 *expromere*. 30 door *renasci*. 31 *penes aliquem esse*. 32 *patria lingua*. 33 *temperatura corporis et animi*. 34 *consensescere*. Men vergete niet dat hier sprake is van het

midden der vorige eenw. 35 *dissertissimae orationes*. 36 *ipse*. 37 *in medio spatio corrucere*. 38 *palam ambiguum* of *dubiam facere*. 39 *quamquam*.

ECHECRATES EN PHAEDO

OVER DEN LAATSTEN DAG VAN SOCRATES LEVEN.

I.

34 ECHECR. Waart gij zelf, mijn Phaeton 1, op denzelfden dag bij Socrates, toen hij in den kerker het vergif nam 2; of heeft iemand 3 het 4 u verhaald?

PHAED. Ik zelf 5, Echeocrates, was daar.

ECHECR. Wat waren des mans laatste woorden? Hoe stierf hij? Ik zou u dit zoo gaarne hooren verhalen. 6. Geen 7 van onze Phliasische burgers reist thans veel naar Athene, en ook van daar heeft ons reeds lang niemand bezocht, die ons dergelijk nieuws had kunnen 8 overbrengen. Zooveel hebben wij vernomen: Socrates heeft vergif genomen 9 en is daaraan gestorven; niet de geringste omstandigheid meer.

PHAED. Niets van zijne veroordeeling 10?

ECHECR. O ja, dat heeft ons iemand verhaald. Wij verwonderden ons nog 11, dat men hem, nadat 12 hij reeds veroordeeld was, nog zoo lang heeft laten leven. Hoe kwam dat, Phaeton?

PHAED. Geheel toevallig, Echeocrates! Het trof juist, dat het schip, dat de Atheners alle jaren naar Delos plegen te zenden, den dag voor 13 zijne veroordeeling bekranst werd.

ECHECR. En wat is dat voor schip?

PHAED. Hetzelfde, zooals de Atheners zeggen, waarin eens Theseus de *zeven paren kinderen* 14 naar Oreta zond, die hij daar, evenals zich zelf, het leven heeft gered. De stad 15 zegt men dat toen aan Apollo 16 de belofte heeft gedaan, wanneer die jongelieden in leven bleven, hem jaarlijks op dit schip aanzienlijke geschenken naar Delos te zenden; en sedert dien tijd heeft men den god nog altijd woord gehouden.

Wanneer 17 het heilige schip zal vertrekken, dan versiert de priester van Apollo den achtersteven daarvan met kransen, en terstond

neemt het feest der theorie een aanvang. Dit feest duurt 18 zoo lang, totdat het schip op Delos is aangekomen en van daar weder teruggekeerd is, binnen welken tijd in de stad geen bloed mag vergoten en volgens de wet niemand in het openbaar mag terechtgesteld worden. Wanneer het schip door tegenwind wordt opgehouden, kunnen de veroordeelden daardoor lang uitstel verkrijgen.

Het toeval wilde nu, zooals ik reeds zeide, dat de bekransing van het schip geschiedde een dag voordat Socrates veroordeeld werd, en daarom verstreek er zooveel tijd tusschen zijne veroordeeling en zijn dood.

1 *Phaedo*. 2 Indicat. 3 *quisquam*. 4 onvertaald. 5 *vero*. 6 onvertaald. 7 *neque* — *neque*. 8 Imperf. Indicat. 9 *haurire*. 10 voor aan den zin te plaatsen. 11 *enim*. 12 Participium. 13 *pridie quam*. 14 *bis septem illi*. 15 door *enim* met den vorigen zin te verbinden. 16 voor aan den zin te plaatsen. 17 Partic. Fut. 11 *continuari*.

2.

35 ECHECR. Maar den laatsten dag, Phaëdon! hoe ging het toen? Wat heeft hij gesproken, wat heeft hij gedaan? Welke vrienden 1 waren in het stervensuur bij hem? Of wilden de archonten niemand bij hem toelaten, en stierf hij, zonder dat eenig vriend bij hem was?

PHAED. Geenszins! er waren velen tegenwoordig.

ECHECR. Besluit 2 maar, lieve Phaëdon, ons dit 3 uitvoerig te verhalen, wanneer geene bezigheden u verhinderen.

PHAED. Ik zal trachten u genoeg te doen. Mij is niets aangenameer dan mij mijn Socrates te herinneren, over hem te spreken of te hooren spreken.

ECHECR. En uwe toehoorders, Phaëdon, zijn van hetzelfde gevoelen 4. Verhaal dus alles zoo nauwkeurig en uitvoerig als gij kunt.

PHAED. Ik was tegenwoordig, o vriend! maar het was mij wonderlijk te moede 5. Ik gevoelde geen medelijden, geen zoodanige beklendheid, als wij plegen te gevoelen, wanneer 6 een vriend aan ons hart (onzen boezem) sterft. De man scheen mij gelukkig, benijdenswaardig, o Echeocrates! Zoo zacht, zoo kalm was hij in het stervensuur, zoo kalm waren zijne laatste woorden 7. Zijn gedrag 8 kwam

mij niet voor als van iemand, die vóór zijn tijd tot de schimmen van den Orcus afdaalt, maar als van een onsterfelijke, die zeker is, daar waar hij komt zoo zalig te zijn, als ooit iemand geweest is 9. Hoe kon ik dus door die bange gewaarwordingen aangegrepen worden, waarmede de aanblik van een stervende ons gemoed pleegt te wonden? Evenwel hadden de philosophische gesprekken 10 van onzen leermeester voor ons niet het bekoorlijke 11, dat zij gewoonlijk hadden. Wij ontwaarden eene vreemde, nooit gevoelde vermenging van genot en bitterheid; want het genot werd telkens door de knagende gewaarwording afgebroken: Weldra zullen wij hem voor altijd missen.

1 *familiaris*. 2 *parare se*, c. Infin. 3 voor aan den zin te plaatsen. 4 *habere aliquem similiter affectum*. 5 *mira quadam ratione affectum esse*. 6 Ablat. absol. 7 *novissima verba edere*. 8 *habitus*. 9 *ut qui maxime*. 10 *sermones qui erant de philosophia*. 11 *tantum incunditatis*. 12 m. vert.: want zoo een genoegzaam aanwezig was, werd het steeds door de knagende gewaarwording (*pungens quidam dolor*) afgebroken, dat wij hem weldra zouden verliezen.

3.

36 Wij aanwezigen 1 bevonden ons allen 2 in dien vreemden gemoedstoestand, en de tegenstrijdige 3 uitwerkingen daarvan vertoonden zich zeer spoedig even zonderling op ons gelaat 4. Men zag 5 ons nu lachen, dan tranen storten, en 6 meermaalen tevens (met) een glimlach op de lippen en heete tranen in de oogen. Echter overtrof Apollodorus hierin ons allen. Gij kent hem 7 en zijn karakter.

ECHECR. Hoe zou ik hem niet kennen 8?

PHAED. Deze gedroeg zich op de zonderlingste wijze. Hij gevoelde 9 alles veel levendiger 10, was verrukt, als wij glimlachten, en wanneer onze oogen vochtig werden 11, weende hij overluide 12. Wij werden door hem bijna meer getroffen dan door het schouwspel van onzen stervenden vriend.

ECHECR. Wie waren dan al die aanwezigen?

PHAED. Van lieden hier uit de stad: Apollodorus, Critobulus en zijn vader Criton, Hermogenes, Epigenes, Aeschines, Antisthenes, Ctesippus, Menexenus, en nog eenige anderen. Plato, geloof ik, was ziek.

BAKE.

17

ECHECR. Waren ook vreemden daarbij 13 tegenwoordig?

PHAED. Ja! van Thebe Simmias, Cebes en 14 Phaedondes; en van Megara Euclides en Terpsion.

ECHECR. Hoe? Waren Aristippus en Clcombrötus niet tegenwoordig?

PHAED. Neen; men zeide dat deze toen te Acgina vertoefden.

ECHECR. Anders was dus niemand tegenwoordig?

PHAED. Voor zoover ik weet niemand.

ECHECR. Nu, mijn waarde, welke gesprekken zijn daarbij gevoerd?

PHAED. Ik zal u alles van het begin tot het einde 15 verhalen.

Wij waren gewoon, zoolang Socrates in de gevangenis was, hem dagelijks te bezoeken. Wij plachten met dat doel in de rechtzaal 16 tezamen te komen, waar het vonnis over hem uitgesproken werd (want deze is zeer nabij de gevangenis), en daar ons zoolang met gesprekken den tijd te verdrijven, tot de deur van den kerker geopend werd, hetgeen gewoonlijk niet zeer vroeg 17a geschiedde. Zoodra deze 17b openging, begaven wij ons naar Socrates, en brachten meestal den geheelen dag bij hem door. Den laatsten morgen verschenen wij vroeger dan gewoonlijk; want wij vernamen *den vorigen dag des avonds* 11, toen wij naar huis gingen, dat het schip van Delos aangekomen was, en besloten de laatste maal *zoo vroeg mogelijk* 19 te komen.

Toen wij bij elkaar waren, kwam de sluter 20, die de poort van den kerker placht te openen, ons tegemoet, en verzocht ons te toeven en niet binnen te gaan voordat hij ons riep; want de Elfmannen, zeide hij, nemen thans Socrates de boeien af en kondigen hem aan, dat hij heden sterven moet. Niet lang daarna kwam hij om ons te roepen. Toen wij binnen gingen, vonden wij den zoo even losgebonden Socrates op het bed liggen; Xanthippe, gij kent haar, zat naast hem in stille droefheid, en hield haar kind op den schoot. Toen zij 21 ons zag, begon zij, naar de wijze der vrouwen, overluid te weklagen 22. Ach! 23 Socrates! u zien heden uwe vrienden en gij ziet 24 hen voor de laatste maal! en aldus sprekende *barstte* zij *los in een stroom van tranen* 25. Socrates wendde 26 zich tot Crito en sprak: Vriend, laat 27 haar naar huis brengen. — Crito's bediende voerde haar weg; zij ging en weende en sloeg zich weklagende op de borst.

1 door *adese*. 2 voor aan den zin te plaatsen. 3 *invicem contrarius*. 4 Pluralis. 5 *videres*. 6 zoo dat. . . waren. 7 *homo*. 8 *mirum ni norim*. 9 Infinit. historicus; zich gedragen *se gerere*. 10 hij werd door alles heviger bewogen. 11 *sublacrimare*. 12 *oculi fletu natant*. 13 blijft onvertaald. 14 onvertaald. 15 onvertaald. 16 *curia*. 17a *mane*. 17b voor aan den zin te plaatsen. 18 *pridis vesperi*. 19 *summo mane*. 20 *victor*. 21 voor aan den zin te plaatsen. 22 *eiulare*. 23 o. 24 onvertaald. 25 *solvi in lacrimas*. 26 Participium. 27 *fuc*.

4.

37 Wij stonden als verdoofd. Eindelijk richtte Socrates zich in het bed op, boog 1 het been, dat voorheen geboid was 2, en terwijl hij het 3 met de hand wreef, zeide hij: O mijne vrienden! wat een vreemd iets schijnt dat te zijn wat de menschen aangenaam noemen! hoe wonderbaarlijk. Op het eerste gezicht 4 is het tegenovergesteld aan het onaangename, terwijl geen ding den mensch tegelijk aangenaam en onaangenaam kan zijn; en toch kan niemand de *eene van deze beide* 5 gewaarwordingen door de zintuigen verkrijgen, zonder 6 onmiddellijk daarna de tegenovergestelde te gevoelen, evenals zij met de beide uiteinden 7 aan elkaar vastgehecht waren. Wanneer Aesopus dit 8 had opgemerkt, dan had hij wellicht de volgende fabel gedicht: „De goden wilden de tegenstrijdige gewaarwordingen met elkaar verbinden; maar toen dit niet geschieden kon, knoopten zij ze met de beide uiteinden 9 aan elkander, en sedert dien tijd volgen zij gedurig elkaars spoor.” Zoo gaat het ook mij thans. De boeien hadden mij pijn veroorzaakt, en 10 nu, daar zij 11 verwijderd zijn, volgt de aangename gewaarwording.

Bij Iuppiter! sprak Cebes, goed dat gij mij herinnert 12, o Socrates! 13 Men zegt 14 dat gij hier in de gevangenis eenige gedichten hebt gemaakt, namelijk Aesopische fabels dichterlijk uitgewerkt en een hymnus aan Apollo opgesteld hebt. Nu vroegen mij velen, en vooral de dichter Euenus, wat u hier op het denkbeeld gebracht had, om gedichten te maken, *daar gij dit toek* 15 vroeger nooit gedaan hadt. Wanneer ik Euenus uitsluitel zal geven, 16 als 17 hij mij wederom vraagt (en vragen zal hij zeker), zeg mij dan wat ik hem moet antwoorden.

Zeg hem, o Cebes, hernam Socrates, niets dan de waarheid; dat

ik die gedichten geenszins met het doel heb vervaardigd, om hem den voorrang in de poëzie te betwisten 18, want ik weet hoe moeilijk dat 19 is; maar ter wille van een droom, dien ik mij voorgenomen heb na te leven, wat hij ook mocht beteekenen, en daarom ook in deze soort van muziek, in de dichtkunst, mijn krachten 20 te beproeven. Maar het is niet de zaak aldus gelegen.

1 men vorme eene Periode, waardoor deze zin met den volgenden en den voorafgaanden wordt verbonden. 2 *fuera*. 3 onvertaald. 4 *primum existimare*. 5 *alter*. 6 *quin*. 7 beiden aan de uiteinden (*extremae partes*). 8 voorop te plaatsen. 9 de tegenstrijdige gewaarwordingen willende verbinden, toen de goden niet gekund hadden, voegden zij beiden aan de uiteinden te zamen. 10 onvertaald. 11 *quae postquam* . . . *excipit*. 12 te rechter tijd herinnert gij mij hieraan. 13 door *enim* met het vorige te verbinden. 14 persoonlijke Constructie. 15 *quod*. 16 *si vis ut*. 17 Participium. 18 *contendere cum aliquo*. 19 voorop te plaatsen. 20 of ik iets vermoecht.

5.

38 Ik had in vroeger tijden zeer dikwijls een droom, die mij onder verschillende gedaanten verscheen 1, maar 2 steeds hetzelfde bevel bracht: Soerates, leg u toe op de muziek en beoefen haar! Tot dusverre hield ik deze vermaning slechts voor een aanmoediging en opwekking, zooals men ze aan wedloopers pleegt na te roepen 3. De droom, dacht ik, beveelt mij niet iets nieuws te doen; want de wijsbegeerte is immers de voortreffelijkste muziek 4, en daarop heb ik mij steeds toegelegd; hij wil 5 dus slechts mijn ijver, mijne liefde tot de wijsheid aanvuren, opdat die niet verkoele. Maar nu, nadat het vonnis over mij is uitgesproken en het feest van Apollo mijn dood een tijdlang heeft uitgesteld, kwam het denkbeeld 6 bij mij op: of mij niet 7 wellicht geboden werd, mij op de gewone muziek toe te leggen, en ik had tijd genoeg, dit denkbeeld 8 niet vruchteloos te doen verdwijnen 9. Ik maakte het begin met een lofzang op den god, wiens feest toen gevierd werd. Maar later viel mij in dat wie dichter wil zijn, verdrichtselen en niet redeneeringen moet behandelen, en dat toch een lofzang geen verdrichtsel is. Dewijl ik nu zelf de gave van verdrichten niet bezit, bediende ik mij 10 van de vindingen van anderen, en

11 bracht eenige fabels van Aesopus, die mij het eerst 12 in den zin kwamen, in dichtmaat. Dit kunt 13 gij, mijn Cebes, aan Enennus antwoorden. Meld hem 14 ook mijn groet, en als hij wijs is, moge hij mij weldra volgen. Ik zal, naar het mij toeschijnt, op bevel der Atheners nog heden vertrekken. En dit 15, zeide Simmias, wenscht gij Euenus toe? Ik ken dezen man zeer goed, en voor zoo ver ik het 16 beoordeelen kan 17, zou hij u hiervoor niet bijzonder dankbaar zijn 18. Hoe, hernam hij, is Euenus dan geen wijsgeer? Mij dunkt ja, sprak Simmias. Nu, dan zal hij mij zeker gaarne volgen, antwoordde 19 Soerates; hij, en iedereen die dezen naam verdient. Hij zal wel niet zich zelven het leven ontnemen; want dat is niet geoorloofd, zoo als aan een ieder bekend is. — Terwijl hij dit zeide, liet hij de beide voeten van het bed op den grond neerglijden, om in deze houding het onderhoud voort te zetten 20. 21 Cebes vroeg 22: Hoe moet dit 23 opgevat worden, Soerates? Het is niet geoorloofd 24, zegt gij, zich zelven van het leven te berooven; en toch moet ieder wijsgeer een stervende gaarne navolgen.

Hoe? Cebes, sprak Soerates, gij en Simmias, gij hebt beiden 25 den wijsgeer Philolaus gehoord; heeft hij u dan nooit iets hierover gezegd?

Niets uitvoerigs, mijn Soerates!

Maar ik 26 heb het een en ander van die zaak gehoord en wil u dat gaarne mededeelen. Wie reizen wil 27 heeft dunkt mij reden 28 naar den aard van het land, waarheen hij denkt te komen, onderzoek te doen, om zich daarvan een juist denkbeeld te vormen. Dit onderzoek is dus geschikt voor mijne tegenwoordige omstandigheden 29, en wat zou men ook op den dag van heden tot zonsondergang belangrijkers kunnen behandelen?

1 Participium. 2 onvertaald. 3 en tot dusver had ik geloofd dat mij de droom door dit voorschrift zoo vermaande en aanspoorde, als wij de loopenden plegen te vermanen. 4 voorop te plaatsen. 5 onvertaald. 6 onvertaald. 7 *an*. 8 voorop te plaatsen. 9 dat hij niet vruchteloos voorbij ging. 10 Participium. 11 onvertaald. 12 *ut quisque prius*. 13 onvertaald. 14 voorop te plaatsen. 15 *itane*. 16 onvertaald. 17 onvertaald. 18 *non nimis gratum accipere*. 19 *inquat*. 20 het overige te zeggen (*disputare*). 21 met het vorige door *tum* te verbind-

den. 22 *inquit*. 23 voorop te plaatsen. 24 *Oratio obliqua*. 28 *interesse*. 29 *ut nunc mecum agitur*. 30 *nec quicquam*.

6.

39 Gaarne zou ik u nu 1 het geheele onderhoud mededeelen, dat Socrates met onze vrienden had, maar. . .

ECHECR. Nu? 2

PHAED. Ik vrees u te vermoeien; want *wellicht* zouden eenige uren nog *niet* 3 voldoende zijn, indien alles, wat Socrates zeide, even duidelijk en helder voor u zal worden 4, als het voor ons op dien dag scheen te zijn.

ECHECR. Waarachtig! dat moesten 5 wij toch kwalijk nemen. Ons voor zoo weinig gehecht 6 aan de wijsbegeerte en haar vader Socrates te honden, dat het ons onaangenaam zou zijn zoo veel mogelijk van hem te hooren! Ik geloof aan al de hier aanwezigen een genoeg te doen, wanneer ik u verzock, mijn Phaedon, ons niets te verzwijgen; want ook wij zouden zeker, evenals ieder verstandige, dat land willen kennen, waar, gelijk de dichter zegt, een eenwige vergelding van alle daden den goede 7 zoowel als den slechte wacht, en de redenen, die, zelfs wanneer wij die vergelding minder wenschelijk achten, ons tot zulk een geloof moeten 8 dwingen. Ik althans, en naar ik geloof ook de overigen, die gij hier ziet, zou met genoeg den geheelen nacht doorwaken, zoo gij ons altijd van Socrates wildet verhalen.

PHAED. Dit antwoord voorzagt ik, mijn Echeocrates; want hoe zou ook een mensch 9 zoo hardvochtig zijn, die 10 voor Socrates, ook zonder met hem in persoonlijke aanraking geweest te zijn 11, niet de levendigste deelneming gevoelde, 12 als hij van 's mans eenvoudigen, zachten aard, daarbij van zijne ongeloofelijke rechtchapenheid, matigheid en waarachtige wijsheid ook slechts gehoord had 13.

ECHECR. Dus vindt gij zelf het verzock 14 natuurlijk en niet onbescheiden, dat wij van u alles, wat de man zeide, wenschen te vernemen?

PHAED. En toch kan ik, hoezeer ik het ook wenschte 15, althans voorshands nu wensch niet vervullen.

ECHECR. Waarom niet? Hebt gij soms weer een uitvlucht in gereedheid?

PHAED. Voorzeker was hetgeen ik eerst zeide slechts een uitvlucht;

maar thans moet ik vrij bekennen dat ik mij niet in staat gevoel, al de redenen, die in onzen leermcester het geloof aan een voortleven der ziel na den 16 dood tot een vaste overtuiging hadden gemaakt, weder in dezelfde orde en met dezelfde helderheid voor te dragen, hoewel zij voor mij zelve en alle anderen, die tegenwoordig waren, geen twijfel meer overlieten.

ECHECR. Dan zult gij ons althans toch het een en ander en de hoofdzaak daarvan kunnen mededeelen, opdat wij *eenig begrip* 17 van de denkbeelden van den man hebben.

1 voorop te plaatsen. 2 *hem! quid est?* 3 wellicht niet *vic.* 4 *si . . . futura sint*; m. verg. Cic. Rosc. Am. 24 *si . . . credituri sint.* 5 *oportebat.* 6 *amicus.* 7 *optimus quisque.* 8 Praes. Coni. 9 want welk mensch zou zijn (Praes. Coni.), 10 *quin.* 11 Perf. Coni. 12 *graviter moveri in aliquo.* 13 *non modo praesentem cognoscere, sed etiam fama accipere aliquid.* — Perf. Coni. 14 hetgeen wij verzoeken dat gij ons verhaalt. 15 *vellem.* 16 waardoor bewogen, Socrates zoo . . . geloofde, dat hij vast daarvan overtuigd was. 17 *species quaedam.*

7.

40 PHAED. Ook dat niet, waarde Echeocrates; want alles staat in een zoo nauw verband met elkander, dat het een zonder het ander 1 steeds onvoldoende schijnt en twijfel kan overlaten, alles te zamen genomen 2 daarentegen de grootste zekerheid moet geven.

ECHECR. Ik laat u waarlijk 3 heden ongaarne ontglippen, lieve Phaedon, vooral daar gij *bij uwe buitengewone welsprekendheid* 4 zeker ook nu reeds ons alles zoo zoudt kunnen mededeelen, dat ons niets te wenschen overbleef. Maar wij moeten u reeds dankbaar zijn, als gij het niet *lastig vindt* 5, ons een anderen keer in te lichten. Maar wij houden u aan uw woord. Zeg ons dan nu nog maar: Hoe eindigde de man? Gaf hij volstrekt geen blijken van angst, toen het uur des doods naderde? want hij was toch ook een mensch.

PHAED. Angst 6? Geloof mij, zoo ik hem ooit kalm en opgeruimd zag, dan was het op dien avond 7. Dit kunt gij reeds uit dit een opmaken: toen hij namelijk een tijdlang met ons over de onsterfelijkheid geredeneerd had, merkte hij op, dat Crito reeds lang hem iets wilde zeggen. Hij keerde zich 8 dus tot hem en 9 vroeg hem wat hij wilde.

Ik? niets, mijn vriend, antwoordde Criton, Alleen de man hier, die u het vergif moet brengen, laat mij geen rust 10; ik moet u verzoeken niet zooveel te spreken. Men verhit zich zoo zeer, zegt hij, en dan werkt de drank zoo goed niet. Hij zegt dat hij reeds meermalen een tweeden en derden drank heeft moeten klaarmaken voor lieden, die het spreken niet hadden kunnen nalaten.

Laat hem, in den naam der goden, sprak Socrates, heengaan en zijn plicht doen. Hij houde den tweeden drank gereed, of den derden, als hij dat 11 denkt.

Dit antwoord had ik vermoed, sprak Criton; maar de man houdt niet op.

Laat 12 hem, antwoordde Socrates. Ik heb hier aan mijn rechters 'rekenschap te geven, waarom een man 13, die in de liefde tot de wijsheid grijs is geworden, in het laatste uur blijmoedig moet zijn, wanneer hij zich na den dood de grootste zaligheid mag beloven.

1 dat het gescheiden en afzonderlijk. 2 verbonden en volledig (*universus*). 3 voorop te plaatsen. 4 *quae tua est eloquentia*. 5 *gravari*. 6 *hem! quid narras?* 7 op dien avond zag ik hem kalm en opgeruimd, zoo ooit op eenig ander tijdstip. 8 Participium. 9 onvertaald. 10 hij vermoeit mij door bidden, dat gij zoo weinig mogelijk mocht spreken, omdat de veel sprekenden zich te zeer opwinden, en dit hun, die vergif moeten drinken, niet goed bekomt. 11 onvertaald. 12 *mittere*. 13 onvertaald.

8.

41 Hierop nam Crito het woord 1 en 2 sprak: Maar wat hebt gij aan deze vrienden of mij na te laten 3, wat uwe kinderen of huiselijke zaken betreft 4? Waarmede kunnen wij u genoeg doen 5? — Indien 6 gij zoo leeft, Criton, sprak hij, als ik u reeds lang heb aanbevolen. Ik heb niets nieuws daarbij te voegen. Wanneer gij ontzag voor u zelve hebt 7, dan zult gij tot genoeg voor mij, de mijnen en u zelve leven, ook als gij het niet belooft; maar zoo gij u zelve veronachtzaamt en het spoor niet wilt volgen, dat u heden en in vroegere tijden is aangewezen, dan zal het niet baten, ook al belooft gij nu nog zoo veel 8. Criton antwoordde 9: Wij zullen, zoo

veel wij kunnen, trachten u te gehoorzamen, o Socrates! Maar hoe zullen wij na uw dood met u doen? — Hoe gij wilt, antwoordde Socrates; zoo gij mij althans hebt 10 en ik u niet ontsnap 11. Ter zelfder tijd zag 12 hij ons glimlachende aan en 13 zeide: Ik kan Criton niet overtuigen, dat dit eigenlijk Socrates is, die nu spreekt, en een tijdlang met u geredeneerd heeft; hij gelooft altijd nog 14, dat het lijk, dat hij weldra zal zien 15 en dat thans slechts mijn omhulsel is, Socrates is, en hij vraagt hoe hij mij begraven moet. Alle redenen, welke ik tot dusver heb bijgebracht, om te bewijzen, dat ik, zoodra het vergif zal hebben gewerkt, niet meer bij u zal blijven, maar naar de woningen der gelukzaligen zal verplaatst worden, schijnen hem een louter verzinsel toe om u en mij gerust te stellen. Weest zoo goed, mijne vrienden, en blijft nu bij Criton borg 16 voor het tegendeel daarvan 17, waarvoor hij bij de rechters borg is gebleven. Hij is voor mij borg gebleven, dat ik niet zon wegllopen; maar gij moet hem daarvoor instaan, dat ik terstond na mijn dood zal wegllopen, opdat hij mijn lijk verbrande en onder de aarde begrave, en niet bedroefd zij, alsof mij het grootste ongeluk overkwam. Hij zegge ook niet bij mijne begrafenis: men begraaft Socrates. Weet toch, ging hij voort 18, mijn waarde 19 Criton, dergelijke woorden zijn niet slechts in strijd met de waarheid, maar ook eene belediging 20 voor den geest die heenging. Wees veeleer goedsmoeds en zorg dat mijn lijk begraven wordt. Overigens moogt gij het begraven zoo als het u behaagt, en zooals gij meent dat de wetten voorschrijven.

1 *aliquem in sermone excipere*, Participium. 2 onvertaald. 3 *praecipere*. 4 ten opzichte van de uwen enz. 5 *gratum facere*. 6 dat gij zoo leeft enz. 7 *sui curam habere*. 8 door *tum* met den vorigen zin te verbinden. 9 *inquit*. 10 *Fut.* 11 *Fut. exact.* 12 Participium. 13 onvertaald. 14 hij heeft nog niet opgehouden te gelooven. 15 het lichaam, dat weldra een lijk zal zijn. 16 *fidem tuam interpone*. 17 *contra atque*. 18 *inquit*. 20 door *officere*.

9.

42 Hierop ging hij in een belendend vertrek om zich te wasschen. Crito volgde hem 1, en 2 ons verzocht hij te wachten. Toen hij zich

gewasschen had, bracht men hem zijne kinderen (hij had er 3 drie, twee kleine en een volwassen); en de vrouwen van zijn huis kwamen bij hem binnen. Hij sprak met hen 4 in tegenwoordigheid van Criton, zeide hun 5 wat hij te zeggen had, liet de vrouwen en kinderen daarop 6 vortrekken en kwam weder bij ons. Het was omstreeks zonsondergang, want hij had vrij lang in het belendend vertrek vertoefd. — Hij zette zich neder, maar sprak zeer weinig, want kort daarna kwam de dienaar der Elfmannen, plaatste zich 7 naast hem en 8 sprak: O Socrates, ik neem aan u iets geheel anders waar 9 dan aan andere veroordeelden. Zij 10 plegen verontwaardigd te zijn en mij te vloeken, wanneer ik hun op bevel der overheid aankondig 11, dat het tijd is om het vergif te drinken; maar gij scheent mij reeds vroeger de kalmste en zachtste man 12 te zijn, die ooit deze plaats heeft betreden, en nu *komt gij mij vooral zoo voor* 13. Ik weet zeker, gij zijt ook thans niet boos op mij, maar op hen (gij kent ze!), die schuld hiervan zijn. Gij markt nu wel, o Socrates, welke tijding ik u breng. Vaarwel, en draag met geduld, wat niet te keeren is. Zoo sprak hij 14, keerde zich af, en weende. Socrates zag naar hem om en sprak: Vaer gij 15 wel, mijn waarde, wij zullen doen wat gij begeert. Maar tot ons sprak hij: wat een rechtschapen man! hij heeft mij dikwijls bezocht en somtijds ook zich met mij onderhouden. Het is een zeer goed en eerlijk mensch; ziet hoe oprecht hij nu over mij weent. Maar Criton, wij moeten hem inderdaad gehoorzamen! Laat het vergif hinnen brengen *als het gereed* is; zoo niet, 16 laat deze het dan klaar maken. Hierop wenkte Criton den knaap, die naast hem stond.

1 Ablat. absol. 2 onvertaald. 3 niet door *eorum* of *guorum*. 4 voorop te plaatsen. 5 *et cum dimisset*. 6 onvertaald. 7 Participium. 8 onvertaald. 9 *aliquid quid videre in aliquo*. 10 door *anim* met den vorigen zin te verbinden. 11 Participium. 12 onvertaald. 13 onvertaald. 14 Participium. 15 voorop te plaatsen. 16 voorop te plaatsen.

10.

43 De knaap ging naar buiten, toefde 1 eenigen tijd met het klaarmaken van het vergif en 2 bracht hierop den man binnen, die den gifbeker in de hand had, om hem 3 Socrates te overhandigen.

Socrates zag hem komen en 4 sprak: Goede man, 5, geef op 6! Maar wat moet ik daarbij doen? gij zult het weten. „Niets anders dan na het drinken op en neder wandelen, totdat u de voeten zwaar worden; dan legt 7 gij u weer neder; dat is alles 8.” En hiermede overhandigde hij hem den beker. — Socrates nam hem, lieve Echebrates, met kalmte, zonder te sidderen, zonder in 't minst van kleur of gelaatstrekken te veranderen, zag 9 den man met zijne wijd geopende oogen 10 aan en 11 zeide: „Wat denkt gij? mag men eenige druppels hiervan den goden tot drankoffier plengen?” „Het is juist zooveel als noodig is,” hernam deze. „Dan moge het zoo blijven,” hernam Socrates. „Maar een gebed mag ik toch tot hen richten: Gij, die mij roept, o goden, geeft 12 mij een gelukkige reis!” Met deze woorden zeide hij den beker aan de lippen, en dronk hem kalm en blijmoedig uit. Hij wandelde op en neer, totdat hem de voeten zwaar werden, en legde zich dan op den rug 13, zooals de slaaf hem geraden had. Kort daarna betastte hem de man 14, die hem het vergif had toegediend, met de handen, en bezichtigde zijne voeten en zijne heupen 15. Hij drukte hem den voet, en vroeg of hij het 16 voelde? Neen, sprak 17 Socrates. Hij drukte hem den bovenschouder, maar liet 18 weer los, en gaf te kennen, dat hij koud en stijf was. Hij betastte hem andermaal en sprak: „Zoodra het hem aan het hart komt 18, zal hij sterven.” — Nu begon hem het onderlijk reeds koud te worden. Hij nam het dek weg 19, want men had hem toegedekt, en zeide tot Crito 20 (dit waren zijne laatste woorden): Vriend 21, vergeet niet aan Aesculapius een haan te brengen, want wij zijn hem er 22 een schuldig. Crito antwoordde: Het zal geschieden. Hebt gij anders niets meer na te laten? Hierop volgde geen antwoord 23. Eenigen tijd daarna kreeg hij stuip trekkingen. De man nam het dek geheel en al weg en zijne blikken bleven strak. Toen Crito het zag, drukte 24 hij hem den mond en de oogen toe.

Dit was het nitende van onzen vriend, o Echebrates, een man 25, die 26 van alle menschen, welke wij kenden, onbetwistbaar de rechtschapenste, wijste en rechtvaardigste *is geweest* 26.

1 *et cum*. 2 onvertaald. 3 *quem cum*. 4 onvertaald. 5 onvertaald. 6 voorop te plaatsen. 7 Futur. of Infin. 8 niets meer. 9 Participium. 10 met wijd geopende oogen, hetgeen hem eigen was. 11 onver-

taald. 12 *date ut sit*. 13 *resupinus*. 14 onvertaald. 15 door een voegwoord met den vorigen zin te verbinden. 16 onvertaald. 17 *negare*. 18 Participium. 19 *corpus nudare*. 20 onvertaald. 21 *mi Crito*. 22 onvertaald. 23 den dit vragende antwoordde hij niets. 24 *componere*. 25 *homo*. 26 onvertaald.

WOORDENLIJSTJE.

NB. De niet opgegeven Eigennamen op *a* (pl. *ae*) en *as* gaan naar de 1ste, op *us* (pl. *i*), *os*, *um* naar de 2de, op *es*, (gen. *is*) en *o*, (*onis*) naar de derde declinatie.

De enkele getallen 1, 2, 3, enz., tot 276, duiden de Themata aan, waarin de woorden voorkomen.

Overigens komen hier de volgende verkortingen voor:

adi.	voor adiectivum.
subst.	„ substantivum.
adv.	„ adverbium.
praep.	„ praepositio.
v. tr.	„ verbum transitivum.
v. intr.	„ verbum intransitivum.
coni.	„ coniunctio.
n. pr.	„ nomen proprium; 1ste, 2de of 3de declinatie.
h. a.	„ hetzelfde als.

A a

Aan, (bij) ad; zie Praepos.
 Aan hebben (een kleed) 140, 180,
indutus sum.
 Aan de overzijde van, trans: zie
 Praepos.
 Aan deze zijde; cis, citra; zie
 Praepos.
 Aanbeeld, *incus*.
 Aanbesteden, *loco*.
 Aanbevelen, *commendo*.
 Aanbeveling, *commendatio*.

A a

Aanbidden, *adoro*.
 Aanbieden, *offero*; *praebeo*, 234.
 Aanblaffen, *allatro*.
 Aanblik, *adspectus*.
 Aanbrengen (iets, ook eene tijding
 of bericht) *affero*, *fero*, 129.
 Aanbrengen (iemand), *adduco*.
 Aandacht, *animus*, 178; *animi*, 266.
 Aandachtig, *attentus*.
 Aandachtig, (adv.) *attente*.
 Aandenken, *memoria*.

Aandoen, (iets) induo.
 Aandoen (b. v. onrecht, eene be-
 leediging, den oorlog) infero:
 ook afficio, 159, 211.
 Aandfang, met aandrang, impense.
 Aandrift, impetus.
 Aandrijven, impello.
 Aanduiden, designo.
 Aaneengeschakeld, perpetuus.
 Aangaan (den strijd, een verbond),
 inco.
 Aangaande, de, circa, zie Praep.
 Aangeboren, innatus.
 Aangedaan (partic.), zie aandoen.
 Aangeklaagd, zie Beklaagde.
 Aangenaam, gratus, 2. 13; iucun-
 dus, 11.
 Aangenaam (adv.), suaviter, 234.
 Aangenomen (van anderen overge-
 nomen), adseitiellus, 235.
 Aangezicht, vultus, facies.
 Aangrenzend, finitimus.
 Aangrijpen (de vijanden), zie Aan-
 tasten.
 Aangroeien, ereseo, accresco.
 Aanhang, zie Partij.
 Aanhangen, sector, 61.
 Aanhooren, zie Hooren.
 Aanhouden (volharden), teneo, 169.
 Aanhoudend, perpetuus.
 Aanjagen (schrik), incutio.
 Aanklagen, accuso.
 Aanknoopen, misceo, 214.
 Aankomen, advenio, appropinquo.
 Aankomen, het komt er op aan,
 interest, 118.
 Aankomst, adventus.
 Aanspreken, zie Berichten.
 Aankweeken, excolo.
 Aankweekster, cultrix.
 Aanslachten, arrideo.

Aanlanden, appello, 3 (navem).
 Aanleeren, addisco.
 Aanleg, indoles, natura, 91.
 Aanleggen, constituo, 49; (een
 weg) munio, 95.
 Aanlegger, auctor.
 Aanleiding, zie Oorzaak.
 Aanliggen, accumbo, accubo.
 Aankloksel, illicebra.
 Aanmanen, adhortor, admoneo.
 Aanmaning, admonitio.
 Aanmatigen, sumo, 225.
 Aanmatigend, arrogans.
 Aanmerking, in aanmerking ne-
 men, animadverto, 259; ratio-
 nem habere alicuius rei, 219.
 Aannemen (ontvangen), accipio.
 Aannemen (een werk om te doen),
 conduco.
 Aannemer (van eenig werk), red-
 emptor.
 Aanraden, suadeo.
 Aauraken, tango.
 Aanraking, tactus.
 Aanroepen, invoco.
 Aanroeren, attingo.
 Aanschaffen, paro, comparo.
 Aanschouwen, adspicio.
 Aanschouwen (het), conspectus.
 Aanschouwer, spectator.
 Aanschrijven (bij iets), adscribo,
 180.
 Aansluiten (zich), applico, 261.
 Aanspoorder, hortator, monitor.
 Aansporen, hortor, adhortor, incito;
 exhortor, 121, 165.
 Aansporing, adhortatio.
 Aanspreken, alloquor.
 Aansteken, zie Brand.
 Aanstellen, constituo, 253; (tot
 een ambt), creo.

Aanstonds, zie Terstond.
 Aanstoet geven, zie Ergeren.
 Aantal, numerus; copia, 271.
 Aantasten, aggredior, adior.
 Aantasten, (van eene ziekte) corri-
 pio, 113; afficio, 168.
 Aanteekenen, noto.
 Aanteekeningen, adversaria, pl.
 Aantijging, criminatio.
 Aantoonen, zie Toonen.
 Aantrekken, zie Aandoen.
 Aanvaarden (eene bezigheid), ag-
 gredior, inco, 216.
 Aanval, impetus, incursio, 167.
 Aanvallen, zie Aantasten.
 Aanvang, zie Begin.
 Aanvatten, comprehendo.
 Aanvatten (eene zaak), aggredior,
 215.
 Aanverwant, affinis.
 Aanvoegen, zie Bijvoegen.
 Aanvoering, onderaanvoering, door
 dux, 149.
 Aanvoerder, dux.
 Aanvoeren (een leger), duco.
 Aanvoeren (een voorbeeld), adduco.
 Aanvullen, suppleo.
 Aanwenden, adhibeo; utor, 130.
 Aanwezig zijn, adsum, 24; insum,
 140.
 Aanwijzen, indico.
 Aanwijzing, indicium.
 Aanwrijven, adspargo, 163.
 Aanzeggen, indico, 3de Coni.
 Aanzetten (tot iets), incito.
 Aanzien (aanschouwen), contueor,
 intueor.
 Aanzien (het uiterlijk), dignitas 234.
 Aanzien (waardigheid), dignitas;
 zie Aanzienlijkheid.
 Aanzienlijk, nobilis, 68.

Aanzienlijken, de, optimates 271.
 Aanzienlijkheid, nobilitas, 69.
 Aanzitten (aan den maaltijd), ac-
 cumbo.
 Aanzocken, appeto.
 Aard, natura.
 Aard, van dien aard, eiusmodi.
 Aardbeving, terrae motus.
 Aardbezie, fragum.
 Aardbodem, zie Aardbol.
 Aardbol, orbis terrarum.
 Aarde, terra, 1.
 Aardig, facetus.
 Aardigheid, lepos.
 Aardrijkskunde (Aardrijksbescrij-
 ving), geographia.
 Aardsch, terrestris.
 Aarzeleu, dubito, haesito.
 Academic, Academia.
 Ach dat! utinam!
 Achacers, Achaeorum.
 Achaeisch, Achaïens.
 Achilles-is, n. pr. 3.
 Aeht, in acht nemen, attendo ad.
 Aeht geven, attendo, zie in aan-
 merking nemen, 235.
 Aeht slaan, rationem habeo, 212;
 zie in aanmerking nemen.
 Achtbaarheid, gravitas, veneratio,
 240.
 Achten, colo.
 Achten, (schatten, er voor houden),
 duco, habeo, existimo; niet ach-
 ten, neglego, 84.
 Achtend (ahting toedragend), ob-
 servans.
 Achter, pone, post; zie Praep.
 Achter, van achteren, a tergo.
 Achterdocht, zie Vermoeden.
 Achtereen, continuus.
 Achterhuis, posterior domus pars.

Achterlaten, relinquo.
 Achterstellen, postpono, posthabeo, 156.
 Achtersteven, puppis.
 Achterwaarts, retro.
 Achtling, observantia.
 Adel, nobilitas, patricii, pl.
 Adelaar, zie Arend.
 Adem, spiritus.
 Ademen, spiro.
 Ader, vena.
 Aegae, n. pr. l. pl.
 Aeneas, n. pr. l.
 Aetoliërs, Aetoli-orum.
 Aetolisch, Aetolicus.
 Afbeelden, effingo.
 Afbeelding, effigies.
 Afbranden, uro.
 Afbreken (eenbrug), resoindo, dissolvo.
 Afbreken (een huis), diruo, destruo.
 Afbrengen, deduco.
 Afdalen, descendo.
 Afdanken, zie Wegzenden.
 Afdoen (ten einde brengen), conficio, perago.
 Afdoen, (vermogen) valeo, 99; perago, conficio, 167.
 Afdwalen, aberro.
 Afgeleefd, decrepitu.
 Afgelegen, remotus.
 Afgemat, defessus, defetigatus.
 Afgeschoten, explosus.
 Afgesleten, obsoletus.
 Afgezant, zie Gezant.
 Afgrijzen (subst.), horror.
 Afgunst, invidia.
 Afhangen, pendeo; consto, 261.
 Afhouden, retineo.
 Afhouwen, abscido.
 Afkeer, een afkeer hebben, abhorreo.

Afkeeren, avertō, depello; convertō, 299, zie Afweren.
 Afkeerig, fastidiosus, 110; abstinent, 112; aversus, 203.
 Afkeerig maken, abaleno.
 Afkeuren, improbo.
 Afklimming, descensus.
 Afkomst, zie Geslacht.
 Afkomstig, ortus, oriundus.
 Afkondigen, edico.
 Afleeren (een ander iets), dedoceo.
 Afleggen, depono.
 Afleggen (een weg), emetior, decurro, transeo.
 Alleiden, duco, derivō.
 Aflijgen, disto, 115.
 Afloopen (eindigen), peragor, pass.
 Afloopen (een baan), decurro.
 Afmaaien, demeto.
 Afmaken (ten einde brengen), absolvero.
 Almaken (dooden, doen eindigen), conficio.
 Afmatten, defetigo.
 Afmeten, metior.
 Afnemen (vermindere), decreasco.
 Afplukken, decerpo.
 Afraden, dissuadeo.
 Africhten, condoco, confacio.
 Afroepen, avoco.
 Afschaffen, abrogo; tollo, 200.
 Afscheiden, discerno, secerno.
 Afscheren, detondeo.
 Afscheuren, avello.
 Afschilderen, fingo.
 Afschrik, een afschrik hebben, abhorreo.
 Afschrikken, absterreo, deterreo.
 Afschuwelijk, destestabilis, horrendus.

Afslaan (het hoofd), caedo cervicem, 248.
 Afsluiten, claudio, 105.
 Afsnijden, praecido, reseco, amputo.
 Afsmeken, deprecor.
 Afsnijden (iemand de vlucht), intercludo.
 Afspringen, desilio.
 Afstaan (iets aan iemand), cedo.
 Afstammend, oriundus.
 Afstand doen, zie Afstaan.
 Afstand (tusschenruimte), intervalum.
 Afstroomen, defluo.
 Aftocht, discessus.
 Aftrekken (v. tr.), detraho, 179.
 Aftrekken (den geest van iets), abstraho.
 Afvallen (van iemand), deficio, desisco.
 Afvergen, flagito, efflagito.
 Afwachten, expecto.
 Afwasschen, abluo.
 Afwenden, avertō.
 Afweren, arceo, propulso, defendo, depello, propello.
 Afwerpen, deicio.
 Afwezig (adi.), absens.
 Afwezig zijn, absum.
 Afwezigheid, bij, gedurende de afw., door absens, 149.
 Afwijken (verschillen), abhorreo, discrepo.
 Afwisschen, detergo, abstergo.
 Afwisselen, door verscheidenheid, vario, 261.
 Afwisselend, varius.
 Afwisseling, vicissitudo.
 Afwisseling (verscheidenheid), varietas.

Afwijken (terugwijken), recedo.
 Afwijkend, discrepans.
 Afwijzen, repudio.
 Afzenden, ablego.
 Afzetten (een been of arm), praecido.
 Afzien (van iets), absisto a; dimitto (aliquid), 118.
 Afzija, absum.
 Afzonderlijk, zie Elk.
 Agariste, n. pr. l.
 Akker, ager.
 Akkerbouw, agricultura.
 Akkertje, agellus.
 Al, alle, omnis.
 Al (schoon ook), etiamsi, etsi. Nar. § 26.
 Alwie, (Pron.).
 Al te (groot, hoog, veel), ad., nimis; adv. nimis.
 Albanen, Albani-orum.
 Aldaar (op de plaats) ibi; (naar de plaats) eo.
 Aldus, zie Alzoo.
 Alexander, n. pr. 2.
 Alexandrië, Alexandria.
 " van Al; Alexandrinus.
 Algeheel, universus.
 Algemeen (gewoonlijk), vulgo
 " in het algemeen, universe; vulgo 53.
 Alhoewel, zie Al, Hoewel, Schoon.
 Aile, gezamenlijk, universus 62.
 Alleen, solus.
 Alleenheerschappij, tyrannis.
 Allengs, paulatim.
 Allerhande, zie Allerlei.
 Allerlei, varius, omnis.
 Allerliefst, suavissimus.
 Alleszins, omnino.
 Almachtig, omnipotens.

Aloë, aloë.
 Alpen, Alpes-ium.
 Alpenbewoner, Alpicus.
 Als (wanneer, toen), cum, 57; ubi. 213; (indien) si.
 Als (zoo als, gelijk), ut.
 „ als of, als ware het, quasi, ac si.
 Als welke, ut qui, quippe qui (e. Coni.).
 Alsdan, alstoen, tunc.
 Alsmede, item, ut et.
 Als slechts, zie Mits.
 Altaar, ara.
 Althans, eerte, saltem, quidem.
 Altoos, semper.
 Altoosdurend, perpetuus.
 Alzoo (aanwijzend) ita, sic; (gevolgtrekkend) itaque, 118.
 Ambrosijn, ambrosia.
 Ambt, munus.
 Ambteloo, privatus.
 Ambtgenoot, collega.
 Amphion-is, n. pr. 3.
 Amsterdam, Amstelodamum. adi.-ensis.
 Anacharsis-idis, n. pr. 3.
 Anaxagoras, n. pr. 1.
 Anchises, n. pr. 1.
 Ander (een), alius.
 Andere (de), alter. Rud. p. 36; Bi. 89. 1; C. 113; E. 72. 1; M. 37. A. 2.
 Andere, des anderen daags (adv.), postridie.
 Andere, hetgeen van anderen is, alienus 112, 264.
 Anderdaagsch, tertianus.
 Andermaal, iterum.
 Anders (adi.), alius.
 Anders (iets, niets, wat?), aliud.

Anders (op eene andere wijze), aliter (adv.).
 Anders (zoo niet), alioqui. (adv.) 24, 35, 62.
 Anders om, contra 265.
 Andes-is, n. pr. 3.
 Angstig zijn, trepido.
 Angstvol, anxius.
 Anio-iēnis, n. pr. 3 m.
 Anker, ancora.
 Antennaten, Antennates-ium. pl.
 Antwerpen, Antverpia; adi.-ensis.
 Antwoord, responsum, responsio.
 Antwoorden, respondeo.
 Apelles-is, n. pr. 3.
 Apennijnen (gebergte), Apennini (montes).
 Apion-is, n. pr. 3.
 Apollo—inis, n. pr. 3.
 Appel, malum.
 Appisch, Appius.
 Arabië, Arabia.
 Arabier, Arabs-bis.
 Arār-is, n. pr. 3 m.
 Arbeid, opera.
 „ (moeielijke arbeid), labor 43 237. zie Werk, Moeite.
 Archimedes-is, n. pr. 3.
 Archytas, n. pr. 1.
 Arend, aquila. 1.
 Argiven, Argivi-orum.
 Argonauten, Argonautae, pl.
 Argos, n. pr., Argi, orum.
 Argwaan, suspitio.
 Aristoteles-is, n. pr. 3.
 Arm (subst.), brachium.
 Arm (Adj.), pauper.
 Armoede, paupertas.
 Artembares-is, n. pr. 3.

Aruns-untis, n. pr. 3.
 As (van een wagen), axis.
 Asch, cinis.
 Astyages, is, n. pr. 3.
 Ahenc, Athenae, pl.
 Athener, Atheniensis.
 Angur, augur-is.
 Avond, vespera.
 Avond, het wordt avond, vespere-
 eit.
 Avondlicht, caelum vespertinum.
 Aziatisch, Asiaticus.
 Azië, Asia.
 Azijn, acetum.

B.

Baan, stadium, spatium.
 Baard, barba.
 Baard, een baard hebben, barbatus-sum, 218.
 Baardeloos, imberbis.
 Babbelen, garrio.
 Babylon-is, n. pr. 3; adi.-onius.
 Baden, zie Wassehen. 43.
 Balk, trabs.
 Balling, exsul.
 Balling zijn, exsulo.
 Ballingschap, exsilium.
 Band, vinetum.
 Banen (een weg), munio.
 Bang zijn, zie Vreezen.
 Bank, seammum.
 Barbaar, barbarus; halve barbaar, semibarbarus.
 Barbaarschheid, barbaries.
 Baren (veroorzaken), pario, erco.
 Bast, cortex.
 Baten, prosum.
 Bazel, Basilea.
 Beangstigen (v. tr.), ango.

Beantwoorden, zie Antwoorden; met ja beantwoorden, affirmo, 123.
 Bearbeiden, elaboro.
 Bebloed, erentus.
 Bebouwen, colo.
 Bed, naar bed gaan, dormitum, cubitum eo, 145.
 Bedaard, placidus, tranquillus.
 Bedaard (adv.), placide, moderate, 128.
 Bedacht; bedacht zijn op iets, cogito, 213; er niet op bedacht zijn, door necopinans, 172.
 Bedachtzaam, consideratus.
 Bedachtzaam, (adv.), considerate.
 Bedanken (iemand), gratias ago (alicui).
 Bedaren (v. tr.), sedo.
 Bedaren, tot bedaren brengen, mitigare.
 Bedekken, tego, contego; sterno, 258.
 Bedelven, obruo.
 Bedenken (over iets denken), cogito, 202.
 Bedenken, zieh bedenken, delibero.
 Bedenken (bij zieh zelf), reputo, 166.
 Bederven (v. tr.) corrumpo, 170; perdo, 134; (v. intr.) corrumpor, 32.
 Bediende, minister, famulus.
 Bedienen, ministro, administro.
 Bedienen, zieh bedienen van, ntore.
 Bediening, ministerium.
 Bedingen, stipulor.
 Bedoclen, specto.
 Bedocling, animus, 120; consilium, 256.
 Bedorven (van de ziel), pravus.

Bedorvenheid, *pravitas, corruptela*.
 Bedragen (van eene hoeveelheid), *compleo*, 115.
 Bedreigen, *minor*, 209.
 Bedreiging, *minae, pl.*
 Bedreven, *peritus*.
 Bedrevenheid, *ratio*, 270, 271.
 Bedriegen, *fallo; decipio*, 33; zich bedriegen, *fallor*.
 Bedriegelijk, *fallax*.
 Bedrijf, *ars*, 237.
 Bedrijf (stoute daad), *facinus*, 58.
 Bedrijven (kwaad), *committo, per-petro*.
 Bedrijven (een handwerk), *factito*, 236.
 Bedroefd, zie *Trenrig*.
 Bedroefd zijn, *maereo*.
 Bedrog, *fraus*.
 Beducht zijn, *vereor*, 210; zie *Vreezen*.
 Bedwingen, *compesco*.
 Beek, *rivus*.
 Beekje, *rivulus*.
 Beeld, *imago*, 5.
 Beeldhouwer, *statuarius*.
 Beeldhouwkunst, *statuaria*.
 Beeltenis, *simulacrum, effigies*.
 Been (bouk, bot), *os, -sis*.
 Been (schenkel), *crus*.
 Been, op de baen brengen, *compara-ro*, 190.
 Beest (wild dier), *fera*, 48.
 Beestenvel, *pellis*.
 Beet, *morsus*.
 Begaafd, *praeditus*.
 Begaan (eene daad), zie *Bedrijven*.
 Begeeren, *cupio*; (verlangen) *desidero, peto* 146; *expeto* 202; *aveo* 219.

Begeerig, *cupidus*.
 Begeerlijk, *expetendus*, 240.
 Begeerlijkheid, *cupiditas*.
 Begeerte, *cupiditas, cupido*; zie *Verlangen*.
 Begeleiden, *prosequor*, 292.
 Begeven (zich ergens heen), *con-fero me; peto*, 246, 257.
 Begeven (zich terug), *recipio me*.
 Begeven (verlaten, ontbreken), *de-ficio* (z. *Accus.*).
 Begiftigen, *dono*.
 Begin, *initium*.
 Begin, in het begin van het jaar, der lente, *ineunte anno, vere*.
 Beginnen (een werk), *incipio, exor-dior*.
 Beginnen (iets te doen), *coepi*.
 Beginsel, zie *Begin*.
 Beginsel (grond, oorzaak), *princi-pium*, 60.
 Beginselen (eener wetenschap), *ele-menta, pl.*
 Begraafplaats, *sepulcrum*.
 Begravenis, *sepultura; exsequiae*, 9.
 Begraven, *sepelio*.
 Begraving, *sepultura*; door sepe-lie, 152.
 Begrijpen, *intellego*.
 Begrip (het begrijpen), *intelle-gentia*.
 Begroeten, *saluto*.
 Begunstigen, *faveo*.
 Bchaaglijk, *suavis*.
 Behagen, *placere*.
 Behalen (eene overwinning), *repor-to*.
 Behalve, *praeter*; zie *Praepos.*; *nisi*, 231, 240.
 Behandelen (eene zaak), *tracto*, *ago*; (iemand) *prosequor*, 246.

Beheerschen, *impero, dominor*.
 Beheerschen (de gramschap), *con-tineo*.
 Beherscher, *dominator*.
 Beheerscheres, *dominatrix*.
 Behelzen, *contineo*.
 Behoeder, *eustos*.
 Behoedzaam, *cautus*.
 Behoedzaamheid, *cautio*.
 Behoefte, *desiderium*, 255.
 Behoefte hebben, *egco*, 71.
 Behoefstig, *egenus, inops, indigus*.
 Behoeftigheid, *egestas*.
 Behoeven (moeten), *debeo*, 250, 275.
 Behoeven (behoefte hebben), *egco, indigeo*.
 Behoeven (het is noodig dat), *est quod*, 236.
 Behooren (tot iets), *pertinco*, 260.
 Behooren, het behoort, *oportet*.
Nar. § 31.
 Behooren; naar behooren, *rite*, 130.
 Behoud (redding), *salus*.
 Behouden (terughouden), *retinco*, 274.
 Behouden, zie *Bewaren*.
 Behouden (adi.), *salvus*, 92, 122; *sospes*, 6, 17.
 Behouder, *sospitator*, 53.
 Behulp, met behulp, door *adiuvo*, 147.
 Beide (te zamen), *ambo*.
 Beide (de een zoowel als de ander), *utroque*, 67.
 Beide, aan beide zijden, naar geen van beide zijden, *utraque, neutrobique*.
 Beijveren, zich beijveren, *studeo*.
 Bejaard, *aetate proventus, maior natu*.

Bejagen (het oppergebied), *affecto*.
 Bejagen (eene gunst), *capto*.
 Bejammeren, *deploro*, 61.
 Bek (van een leeuw), *os-oris*.
 Bekend, *notus*.
 Bekend, (ruchtbaar) maken, *evul-go*.
 Bekend (met iets), *gnarus*, 109.
 Bekend maken, *evulgo*.
 Bekend worden, *innotesco*.
 Bekenden (goede), zie *Kennis*.
 Bekennen, *fateor*.
 Beker, *poenulum*.
 Bekijven, *obiurgo*.
 Beklaagde, *reus*.
 Beklag, *commiseratio*.
 Beklagen, *miseror, commiseror*, *deploro*, 71.
 Beklagen (zich), *queror, conqueror*, bij iemand, *apud aliquem*.
 Beklagenswaard, *deplorandus*.
 Bekleeden (kleeden), *vestio*.
 Bekleeden (eene plaats), *obtinco*.
 Beklimmen, *ascendo*.
 Bekomen (eene wonde), *afficio*, 254.
 Bekomen (van een schrik), *me recipio*, 267.
 Bekommerd, *sollicitus*.
 Bekommeren, zich over iets be-kommeren, *euro aliquid*, 210, 243.
 Bekommering, of
 Bekommernis, *sollicitudo, aerum-na*, 175.
 Bekoorlijk, *amoenus*.
 Bekoorlijkheid, *amoenitas*.
 Bekrachten, *confirmo*.
 Bekrompen, *pusillus*, 133; *angustus*, 236.
 Bekronen, *corono*.

Bekruipen, obrepro.
 Bekwaam (tot iets), aptus, idoneus.
 Bekwaam (bedreven in iets), zie Bedreven.
 Bekwaamheid, ars, 94; bekwaamheden, virtutes, 244.
 Beladen (partie.), onustus, adi.
 Belachelijk (adj.), ridiculus.
 Belachelijk (adv.), ridicule.
 Belagen, insidior.
 Belager, insidiator.
 Belang (voordeel), utilitas, 111, 265; commodum, 202.
 Belang, algemeen belang, utilitas communis.
 Belang, eene zaak van groot belang (gewicht), res magni momenti, 62, 95, 206.
 Belang, het is van belang, d. i. er ligt aan gelegen, interest; refert, 141.
 Belang stellen, interest, Imp.
 Belangstelling, studium (Plur.), 260.
 Belangen, res, pl. 81, 111, commodum, 130; utilitas, 207.
 Belangrijk, magnus, 69, 231, 238; utilissimus, 192.
 Belangrijkheid, magnitudo.
 Belangstelling, studia, 260.
 Belangstelling, met belangstelling, studiosa.
 Belasteren, maledico.
 Belasting, vectigal.
 Beledigen, laedo.
 Belediging, iniuria.
 Belegerd, obsessus, 9.
 Belageren, obsideo, 44.
 Belegere (bevechten), oppugno.
 Belegering, obsidio.

Beleid, consilium.
 Belgen, Belgae; adi. — iens.
 Belemmeren, impedio.
 Beletten, prohibeo.
 Believen, het belieft, libet, placet 162.
 Belijden, fateor, confiteor.
 Belofte, promissio, promissum.
 Belooning (prijs), praemium.
 Belooning (loon voor gedane diensten), merees.
 Belooopen (eene straf), incurro in, 228.
 Beloven, polliceor, zie Toezeggen.
 Bemachtigen, potior.
 Bemerken, animadverto.
 Bemesten, stereoro.
 Bemind, om zich bemind te maken, door gratia, 272.
 Beminnelijk, amabilis.
 Beminnen, amo, diligo, 53.
 Benadaalen, noceo.
 Benaming, zie Naam.
 Bende, manns.
 Beneden, infra, zie Praepos.
 Beneden (b. v. Beneden-Italië), inferior, Nar. § 16.
 Benemen, adimo, demo.
 Benevens (met), eum (Praep.).
 Benevens (adv.), ut, et, item.
 Benieuwd (nieuwsgierig), curiosus.
 Benieuwd, naar iets zijn, speculator, 180.
 Benijden, invideo.
 Benijdenswaard, invidendus, 83.
 Benijder, obtrectator, 64.
 Benoemen, dico, 53; creo, constituo, eligo.
 Beoefenaar, studiosus.
 Beoefenen (aankweeken), colo.
 Beoefenen (bedrijven), exerceo.

Beoefening (eener wetenschap), studium, 89; labor, 198.
 Beoogen, specto.
 Beoordeelen, diindico.
 Beoorlogen, zie Aandoen (den oorlog).
 Bepaald, certus, 134.
 Bepaald, vastgesteld (b. v. aen dag), definitus, 180.
 Bepalen (vaststellen), constituo.
 Bepalen (beperken), rego, 241.
 Bepalen (zijn zin; zijn geest op iets), appello (ëre), 131, 232, 236.
 Bepaling (verordening), institutum.
 Beperkt, angustus, 73; te beperkt. Nar. § 16.
 Bepuiten, ago, dico, oro (causam).
 Beploegen, aro.
 Beproefd, probatus.
 Beproeven, experior.
 Beraadslagen, delibero.
 Beraadslaging, consilium.
 Bereid, paratus.
 Bereiding, praeparatio.
 Bereik, binnen ieders bereik, in medio, 271.
 Bereiken, assequor.
 Berekend, niet berekend (voor iets), par-impar, 131, 194.
 Berekenen, computo.
 Berekenen (bedenken), reputo.
 Berg, mons.
 Bergachtig, montosus.
 Bergen (v. tr.), eondo.
 Bericht (tijding) geven, certiorum facio, van iets, de aliqua re of alienius rei; zie Boodschap.
 Bericht ontvangen, certior fio.
 Berichten (v. tr.), nuntio.
 Berichten (verhalen), narro, 157.

Berispen, reprehendo, vituperor.
 Berisper, vituperator.
 Berisping, vituperatio, reprehensio.
 Berlijn, Berolinum; adi. — ensis.
 Beroemd, clarus.
 Beroemd worden, inclaresco.
 Beroemen (zich), glorior.
 Berokkenen, infero, 154, 249; ereo, 164.
 Berooven, privo; exuo, 161; (knoten) trunco, 181.
 Berouw, paenitentia.
 Berouw hebben, zie 139.
 Beschaafd, exultus; elegans, 232.
 Beschaafdheid, cultura, 67; eruditio.
 Beschadigen, noceo.
 Beschaving, zie Beschaafdheid.
 Bescheiden, modestus.
 Bescheiden (adv.), modeste.
 Beschermen, tueor, tutor.
 Beschermmer, patronus.
 Bescherming, praesidium.
 Beschikking, door goddelijke beschikking, divinitus.
 Beschouwen, contemplor, 163; specto, intueor, 137.
 Beschouwen (met den geest), considero.
 Beschouwing, contemplatio.
 Beschrijven, describo, perscribo, 57; 257; conscribo.
 Beschroomd, timidus.
 Beschuldigen, acuso; arguo, 128.
 Beschuldiger; valsche beschuldiger, calumniator, 172.
 Beschuldiging, crimen, 177.
 Beschutten, munio.
 Besef der rede, res, 262.
 Besennen, sentio.
 Beslechten, diindico.

Beslissen, diiudico, dirimo, 188.
 Beslommering, molestia, 263.
 Besloten worden of zijn, contineor, 239.
 Besluit (wat men bij zich zelf neemt), consilium.
 Besluiten, decerno, statuo, constituo.
 Besmetten, maculam adsperso, 221.
 Bespeuren, animadverto, sentio, 238.
 Bespottelijk, irridendus.
 Bespotten, rideo, zie 159; irrideo, 104.
 Bespotting, irrisio, 227.
 Best, zijn best doen, operam do, 175; nitor, 177.
 Bestaan (zijn), sum, exsto, 270.
 Bestaan (bloeden), vigeo, 239.
 Bestaan, zie gelegen zijn, situs sum, 97.
 Bestaan uit, consto, zie Nar. § 11.
 Bestaan, zie Durven.
 Besteden (geld, tijd), impendo, insumo, utro, 126; consumo, 106, 133.
 Besteden (bewijzen, b. v. eene weldaad), confero in, 240; colloco, 275.
 Bestemd (bepaald), dictus, 82.
 Bestemd zijn, addictus sum, 180.
 Bestemmen (tot iets), destino.
 Bestemming, sors, 109.
 Bestendig, assiduus; stabilis, 249; 170; perpetuus.
 Bestendig (adv.), perpetuo.
 Bestendigheid, constantia.
 Bestraffen, castigo, 249; zie Straffen.
 Bestrijden, oppugno.
 Bestrooien, conspergo.

Besturen, rego, gubernare, administrare, moderor, 243.
 Besturen (een wingewest), obtineo, 267.
 Besturen (naar zekeren regel), dirigo ad.
 Bestuurder, rector, gubernator.
 Bestuurster, gubernatrix.
 Betalen, solvo.
 Betalen (vergelden), compenso, 219.
 Betalen (de straf), zie Boeten, luo, 349.
 Betaling, solutio.
 Betamelijk, honestus.
 Betamen, decet, 140.
 Beteekenen, significo, noto.
 Beter (adv.), melius, satius, zie 293; het is beter, praestat, 98.
 Betengelen, coërcere.
 Betichten, coarguo, 137.
 Betoogen, demonstro.
 Betoonen (dank), habeo.
 Betoonen (zich), praesto, 53.
 Betrachten (nakomen, werk maken van iets), 85, 87, 114.
 Betrachten (bewaren, in het oog houden), servo, observo, 36, 166, 276.
 Betreden, invado, 121.
 Betreffen, wat betreft, quod; z. 170, 172; quod attinet ad, 197.
 Betrekkelijk (in taalkundigen zin), relativus.
 Betrekking, in bijzondere en openbare betrekkingen, privatim et publice, 263.
 Betrekking hebben op, pertinere ad, 101.
 Betreuren, doleo, deploro.
 Betrouwen, zie Vertrouwen.

Beurt; op zijn beurt, vicissim, 214.
 Beurt, te beurt vallen, contingit, Imp. 148.
 Benzelachtig, nugatorius.
 Beuzelen, nugor.
 Bevallen (aan iemand), zie Behagen.
 Bevallig, formosus, 3; elegans, 199.
 Bevallig (adv.), venuste.
 Bevalligheid, venustas; suavitas, 161; munditia, 235.
 Bevangen (de begeerte — vrees bevangt hem), incedo.
 Bevatten (omvatten, inhouden), contineo, complector.
 Bevatten (met het verstand), concipio, percipio, 198, 252.
 Beveiligd, zie Veilig.
 Beveiligen, tueror.
 Bevel, iussum, imperium.
 Bevel (op bevel), iussu.
 Bevel, het bevel bekomen over, praeficio.
 Bevel, het bevel voeren, praesum.
 Bevel ontvangen, door iubeor.
 Bevelen, inbeo; impero, 165; praecipio, 168.
 Bevelhebber, dux.
 Bevestigen, affirmo, confirmo.
 Bevinden, reperio, invenio.
 Bevinden (zich), sum.
 Bevekken, maculo, contamino.
 Bevochtigen, humecto.
 Bevoordeelen, prosum, 122.
 Bevorderen (dienstig zijn), servio, 83.
 Bevreeden, paco.
 Bevreest zijn, timeo, 59; expavesco, 251.
 Bevriend, amicus.

Bevriezen, congelo.
 Bevrijden, libero.
 Bevrijder, liberator.
 Bewaarder, Bewaarster, custos.
 Bewaken, custodio.
 Bewaker, custos.
 Bewaren, servo.
 Bewaring, custodia.
 Beweren (staande houden), contendere.
 Beweren (men beweert, men zegt, men wil), perhibeo.
 Bewegen, moveo.
 Beweging, motus.
 Beweging, uit eigen beweging, sponte (adv.).
 Bewerker, auctor.
 Bewerkstelligen, administrare.
 Bewind, regnum.
 Bewijs, documentum, 205.
 Bewijs, de bewijzen geven ergens van, probare aliquem, 165.
 Bewijsgrond, argumentum.
 Bewijzen, probare.
 Bewijzen (betoonen), praesto, 93.
 Bewijzen (weldaden, diensten aan —), confere in aliquem, 135; afficio.
 Bewind, imperium.
 Bewonderen, admiror, demiror.
 Bewonderenswaardig, admirabilis.
 Bewondering, admiratio.
 Bewonen, habito, incolare.
 Bewoner, incolare; (van eene stad), civis.
 Bewoordingen, verba.
 Bawnst, conscius.
 Bewustheid, conscientia.
 Bezaaien (bestrooien), conspergo.
 Bezeeren, lacerare, 259.
 Bezet, occupatus, 261.

Bezetten (in bezit nemen), occupo.
 Bezetten (beplanten), obse-
 ro-vitum.
 Bezetting, praesidium.
 Bezielen, sum in, 219.
 Bezien, inspicio; zie Zien.
 Bezig, occupatus, 236, 237.
 Bezig, zich bezighouden met, ver-
 sor in, 252; occupor, Pass.;
 vaco, 64, 237.
 Bezig zijn, ago, 127.
 Bezigen (bijbrengen), affero, 179.
 Bezigheden, stadia, pl.; negotia,
 143, 242.
 Bezigheid, negotium, 203; stu-
 dium, 222; 245.
 Bezit, possessio, 262; res, 64,
 269; facultas, 262.
 Bezitten, habeo, possideo; utor,
 126; door insum, 153, zie 119.
 Bezitten; niet bezitten, carco, 260.
 Bezitting, possessio; res, 136, 259.
 Bezitting (vermogen), patrimonium
 246.
 Bezittingen, res, 64, 249.
 Bezoodelen, contamino, polluo.
 Bezoek, salutatio.
 Bezoeken, viso, in viso, 80.
 Bezoeken (dikwijls), frequento,
 246.
 Bezorgd, sollicitus, 59; zie Be-
 kommerd.
 Bezorgdheid, sollicitudo.
 Bezorgen (zich iets), paro, comparo,
 244; concilio, 239.
 Bezorgen (iets aan iemand), sugge-
 ro, 268.
 Bezwaarlijk, difficilis.
 Bezwaarlijk (adv.), difficulter, vix.
 Bezweren, iuro.
 Bezwijken, succumbo.

Bias-antis, n. pr. 3.
 Bid ik (ellieve), quaeso.
 Bidden, oro, precor.
 Bier, cerevisia.
 Bij, ad, apud; zie Praep.; dicht
 bij, prope; er bij zijn, adsum,
 intersum.
 Bij (bij zich zelf), cum, 147.
 Bij (van vergezelling), cum.
 Bij, hier komt bij, huc accedit.
 Bij geluk, forte fortuna, 187.
 Bij tijds, in tempore.
 Bij uitstek, magnopere.
 Bij voorbeeld, exempli causa,
 gratia.
 Bij, Bij (subst.), apis.
 Bijaldien, quodsi, 56.
 Bijbel, biblia, pl.
 Bijbrengen, affero.
 Bijeenkomen, convenio.
 Bijeenkomst, conventus.
 Bijgeloof, Bijgeloovigheid, super-
 stitio.
 Bijgenaamd, cognominatus.
 Bijl, scenris.
 Bijbundel, fascis.
 Bijleggen (een geschil), compono.
 Bijmengen, admisceo, 155.
 Bijna, paene, fere, propemo-
 dum.
 Bijnaam, cognomen.
 Beschrijven, adscribo.
 Bijstaan, invo, adiuvor; adsum.
 Bijstand, auxilium.
 Bijten, mordeo.
 Bijvoegen, addo, adiungo.
 Bijwonen, adsnm.
 Bijzotten (er aan toevoegen), addo;
 angeo, 132.
 Bijzitten, assideo.
 Bij zijn, adsnm.

Bijzonder (adi.), praecepuus, sin-
 gularis, insignis.
 Bijzonder, in het bijzonder, pecu-
 liariter.
 Bijzonder (in tegenoverstelling van
 openbaar; — een bijzonder, dat
 is ambteloois persoon), privatus;
 (adv.), privatim, 253.
 Bijzonder (adv. bij uitstek), prae-
 cipue; meer bijzonder (adv.),
 vehementius, 271.
 Bijzonderheden, res, 186.
 Bijzonderheid, memoria, 182.
 Billijk, aequus; iustus, 248.
 Billijkheid, aequitas.
 Binden (de handen), vincio.
 Binden (vastbinden aan), deligo ad.
 Binden, door wetten gebonden zijn,
 legibus teneri, 191; aan wetten
 gebonden, legibus adstrictus, 235.
 Binnen, intra; zie Praep.
 Binnen, (van tijdsbepaling), Abl.
 met of zonder in.
 Binnen, te binnen brengen, zie
 Herinneren.
 Binnengaan, intro, introeo.
 Binnenkomen, zie binnengaan.
 Binnenlandsch, intestinus, dome-
 sticus.
 Binnenleiden, introduco.
 Binnenshuis, intus (adv.).
 Binnenst, interior, 212; intimus,
 11.
 Binnentrekken, of
 Binnentreden, intro, ingredior.
 Bithynië, Bithynia.
 Bitōn-is, n. pr. 3.
 Bitter, amarus.
 Bitterheid, acerbitas.
 Blad, folium.
 Bladzijde, pagina.

Blaffen, latro.
 Blank, candidus.
 Blijde, lactus.
 Blijdschap, laetitia.
 Blijk, documentum.
 Blijkbaar, perspicuus, manifestus,
 conspicuus, 176.
 Blijken, pateo, appareo.
 Blijmoedig (adv.), lacte.
 Blijspel, comoedia.
 Blijven, maneo.
 Blijven bestaan, permaneo, 170.
 Blikken (gelaat), vultus, 124.
 Bliksem; bliksemslag, fulmen.
 Bliksemen; het bliksemt, fulmi-
 nat.
 Bliksemsnel, fulmineus.
 Bliksemstraal, zie Bliksem.
 Blind, caecus.
 Blind maken worden, caeco-or.
 Blindheid, caecitas.
 Bloed, sanguis, cruor.
 Bloeddorstigheid, crudelitas.
 Bloedverwant, cognatus.
 Bloei, flos.
 Bloeien, floreo.
 Bloem, flos.
 Bloode, zie Vreescachtig.
 Bloot (enkel), solus, 121.
 Bloot, zie Hemel.
 Blootgesteld, obnoxius, expositus.
 Bode, nuntius.
 Bodem, solum.
 Boeien, devincio, 184.
 Boek, liber.
 Boek; te boek stellen, memoriae
 mando.
 Boekdeel, volumen.
 Boeken van Homerus, Homeri car-
 mina, 129.
 Boekenkamer, boekerij, bibliotheca.

Boekverkooper, bibliopola.
 Boeotië, Boeotia.
 Boeotiërs, Boeotii.
 Boer, agricola, rusticus.
 Boerenhuis, casa rustica.
 Boerenwerk, opus rusticum.
 Boersch, rusticus.
 Boerschheid, rusticitas.
 Boeten (een misstap), luo; poenas do, 118.
 Boezem, sinus.
 Bok (geitenbok), caper.
 Bok (wagenbank), sella.
 Bol, globus.
 Bolwerk, munimentum.
 Bondgenoot, socius.
 Bondigheid, subtilitas.
 Bonn, Bonna.
 Boodschap, nuntius.
 Boodschappen, nuntio.
 Boog, arcus.
 Boom, arbor.
 Boomvrucht, pomum.
 Boos (kwand), zie Slecht.
 Boos worden, irascor, succenseo.
 Boosaardig, malignus.
 Boosdoener, maleficus.
 Boosheid, malitia.
 Booswicht, scelus, nebulo.
 Bord (tafelbord), discus.
 Bordeaux, Burdigala.
 Boren (v. tr.), terebro.
 Borg, vas-adis.
 Borgen (iets van iemand), mutuor.
 Borst, pectus; ubera, 245.
 Bosch, silva.
 Botvieren, indulgeo.
 Bouw, structura.
 Bouwen, extruo, aedifico.
 Bouwen (stichten), condo.
 Bouwen (schepen), construo.

Bouwkunde, architectura.
 Bouwmeester, aedilis.
 Bouwvallig, ruinosus.
 Boven, supra, praeter, 266; zie Praepos.
 Boven (in vergelijking van), prae, 122.
 Boven alles, ante omnia.
 Bovenstellen, praepono, praefero; antepono, 207.
 Bovendien (daarenboven), insuper.
 Bovenmate, supra modum.
 Bovenste, zie Hoogste.
 Braaf, probus; integer, 170.
 Braafheid, probitas.
 Braden, asso.
 Brand, incendium.
 Brand, in brand steken, incendo.
 Branden (van de zon), flagro.
 Branden (van begeerte), ardeo.
 Brandmerken, inuro.
 Brandstapel, rogos.
 Braven, boni.
 Breed, latus.
 Breedte, latitudo.
 Breedvoeriger, pluribus verbis, 172.
 Breekbaar, fragilis.
 Breken (v. tr.), frango; intr. frangor.
 Brengen (iets), affero; (dragen), porto; (wegbrengen), asporto, 194.
 Brengen (tot aan), perfero; (ten einde), perduco, 102; conficio, 158.
 Brengen, iemand tot iets, perduco; redigo, 166, 241 (in gevaar), adduco; (tot of voor iemand), adduco, deduco, 249.
 Brengen, onder de macht — in

slavernij, armoede, redigo, 49, 166, 229.
 Brengen, ten onder, subigo.
 Brengen, tezamen brengen, colligo.
 Brengen, teweeg brengen, efficio.
 Brengen, ten uitvoer, perficio, exsequor.
 Brengen, voor den dag, profero.
 Brengen, aan den dag, prodo.
 Brengen, het zoo ver brengen, tantum consequor, 272.
 Brengen in huis, naar binnen, introduceo, 254.
 Brief, epistula; litterae, pl. 15.
 Briefje, litterulae, pl.
 Broeder, frater.
 Broederliefde, pietas.
 Broedermoorder, fratricida.
 Brok, fragmentum.
 Bron, fons.
 Brood, panis.
 Broos, fragilis.
 Brug, pons, 6.
 Brussel, Bruxellae; adi. -ensis.
 Buiging (der stem), conformatio.
 Buik, venter.
 Buit, praeda; manubiae.
 Buit (veroverde wapenrusting des vijands), spolia, pl.
 Buiten, extra, ultra; Praep.
 Buiten, van buiten, extrinsecus.
 Buiten, te buiten gaan, excedo.
 Buiten, van buiten leeren, edisco.
 Buiten 's lands, peregre, 81.
 Buiten weten, insciens, inscius, 149.
 Buitenaf, extrinsecus; foris, 227.
 Buitendien, praeterea.
 Buitengemeen (adv.), praeter modum, 172.
 Buitengewoon, extraordinarius; zie Uitstekend.

Buitengoed, praedium, villa.
 Buitenlandsch, externus.
 Buitenlandsch, een buitenlandsche reis doen, peregre proficiscor, 113.
 Buitenplaats, zie Buitengoed.
 Buitensporig, immodicus.
 Bukken, gebukt gaan, premor, 255.
 Bundel, fascis.
 Burg, arx.
 Burger, civis.
 Burgerbeschrijving, census.
 Burgerlijk, civilis.
 Burgermaatschappij, civitas.
 Burgeroorlog, bellum civile.
 Burgerstaat, civitas.
 Burgerij, civitas.
 Buskruit, pulvis nitratus, pulvis pyrius.
 Buur, vicinus.
 Buurt, vicus, vicinia.

Cadix, Gades-ium, n. p. 3.
 Cadix, van Cadix (adi.), Gadi-tanus.
 Caeninensers, Caeninenses, ium.
 Caesär-is, n. pr. 3.
 Callisthenes, is, n. pr. 3.
 Cambyzes-is, n. pr. 3.
 Campanië, Campania.
 Capitool, capitolium.
 Carthago-inis, n. pr. 3.
 Carthaaigsch, Carthaaig, Carthaginiensis.
 Catilinarisch, Catilinarius.
 Catō-nis, n. p. 3.
 Cecrops-ōpis, n. pr. 3.
 Cel, cella.

Centurië, centuria.
 Charondas, n. pr. 1.
 Cicerō-nis, n. pr. 3.
 Cimōn-is, n. pr. 3.
 Cirkel, circulus.
 Clazomenae, n. pr. 1.
 Clazomenae, van Cl. (adj.), Clazomeus.
 Cleobis, n. pr. 3.
 Clusium; van Clusium (adj.), Clusinus.
 Cocles-itis, u. pr. 3.
 Cohort, cohors.
 Colchis-idis, n. pr. 3.
 Constantinopel, Constantinopolis.
 Conon, -is, n. pr. 3.
 Consul, consul.
 Consulschap, consulatus.
 Corinthiërs, Corinthii.
 Corinthisch, Corinthiacus.
 Crediet, fides, 106.
 Crotōn-is, n. pr. 3.
 „ van Cr. (adj.), Crotoniātes-is.
 Cyaxares-is, n. pr. 3.
 Cyme, u. pr. 1.
 Cumae, van Cumae (adj.), Cumanus.

D.

Daad, factum; goede daad, benefactum, 127.
 Daad, groote daden, res gestae.
 Daags te voren, pridie.
 Daags voor dat — pridie quam.
 Daar (aldaar), ibi.
 Daar (daarheen), eo, 34.
 Daar (redegevend), cum, c. Coni.
 Daar nu toch (vermits), quoniam.
 Daar zie ik, ecce, 259.
 Daardoor — dat, eo — quod.

Daarenboven, praeterea, insuper.
 Daarentegen, contra; at, 247.
 Daarheen, eo.
 Daarin, in eo, 231. Nar. § 17.
 Daarlaten, omitto.
 Daarna (vervolgens), deinde.
 Daarna (na dien tijd), post, postea.
 Daarom (om die reden), propterea, haec ob rem, hanc ob causam.
 Daarom (daartoe), ideo, idcirco, 223.
 Daaronder zijn, subsum.
 Daarop (vervolgens), tum, inde, deinde.
 Daarop (op dit — dat), zie Nar. § 17.
 Daarop (tot dit — dat), ad hoc.
 Daarstellen, constituo, 163.
 Daartoe (tot dit — dat), ad hoc; eo; 56, 216, 223.
 Daaruit, inde.
 Dauw, ros.
 Dadelboom, palma, 188.
 Dadelijk, statim, continuo, confestim, 258.
 Dadeu, res gestae, pl. zie Daad.
 Dag, dies.
 Dag, van dag tot dag, in dies.
 Dag, aan den dag leggen, prodo, ostendo.
 Dagelijks (adv.), cottidie.
 Dagelijksch (adj.), cottidianus; vulgatus, 260.
 Dageraad, aurora.
 Daglicht, lux, 127.
 Dagverhaal, commentarius.
 Dak, tectum.
 Damōn-is, n. pr. 3.
 Damp, vapor.
 Dan (vervolgens), tum.
 Dan (op dien tijd), tunc, zie Alsdan.

Dan (doch), at, 213.
 Dan (gevolgtrekkend), igitur.
 Dan (bij den Comparativus), quam.
 Dan eerst, tum demum.
 Dan ten minste, (achter: zoo niet) at.
 Dan toch (bij eene vraag), tandem, 195.
 Dank, gratia.
 Dank betoonen, gratiam referre.
 Dankbaar, gratus.
 Dankbaar ergeus voor zijn, gratiam habeo, 162.
 Dankbaarheid, gratus animus.
 Dansen, salto.
 Dapper, fortis.
 Dapper (adv.) fortiter; strenue, 194, 213.
 Dapperheid, fortitudo.
 Dartelheid, lascivia.
 Dat, en dat nog wel, isque, eaque, idque, zie Nar. § 30.
 Declameeren, declamo.
 Deel, pars.
 Deel, ten deel vallen, contingit, 175.
 Deelachtig, particeps.
 Deelen (met iemand), partior cum.
 Deelgenoot, particeps; consors, 111.
 Deelgenootschap, consortium.
 Deelneming (aan iets), societas.
 Deels-deels, partim-partim, eum-tum.
 Deernis hebben of gevoelen, misereor, 139, 209.
 Deerniswaardig, miserandus, miserabilis.
 Deerniswakkeud, zie Deerniswaardig.
 Deert (het), d. i. het smart.
 Deftig, gravis.

Deftigheid, gravitas.
 Degelijk, zie Wel.
 Degene, heigcen, Nar. § 12.
 Dekken, tego.
 Delfstof, metallum.
 Delisch, Delius.
 Delphi-orum, n. pr. 2.
 Delphisch (adj.), Delphicus.
 Demoedig, supplex.
 Denkbeeld (gevoelen), opinio.
 Denken over of aan iets, cogito de aliqua re.
 Denken (meenen), puto.
 Denken ergens aan, zie Herinneren.
 Derdendaagsch, quartanus.
 Dermate, ita, 262.
 Derhalve, igitur.
 Derwaarts, eo, illuc.
 Des nachts, noctu (adv.).
 Des te, eo.
 Desgelijks, item, similiter.
 Desniettegenstaande, nihilominus.
 Desniettemin, zie Desniettegenstaande.
 Deswegeus, propterea.
 Deugd, virtus.
 Deugdelijk, probabilis.
 Deugdzaam, zie Braaf.
 Denr, ianua, fores, pl.
 Deventer, Daventria.
 Dewijl, quia.
 Deze of gene, Nar. § 1.
 Dicht, densus.
 Dicht aan, 247. Zie Nabij.
 Dichter, poëta.
 Dichtkuust, poësis.
 Dichtstuk, poëma, carmen.
 Dictator, dictator.
 Didō-nis, n. pr. 3.
 Dief, fur.

Diefstal, *furtum*.
 Dienaar, *minister*.
 Dienen (bevorderen), *servio*.
 Dienen (dienstig zijn tot iets), *in-servio*, 183, 198.
 Dienst, *Dienstbctoon*, *Dienstbe-wijs*, *officium*, 185, 165.
 Dienst (moeite, hulp), *opera*, 62, 94.
 Dienst (werk), *munus*, 122, 130.
 Dienst, ten dienste staan, *praesto sum*; *inservio*, 243.
 Dienstig (het is), *conducit*, 143.
 Dienstknecht, *famulus*.
 Dienstmaagd, *ancilla*.
 Diep, *profundus*; *altus*, 250.
 Diep (adv.), *penitus*, 170, 250.
 Diep, de diepste plaatsen (in rivieren), *vertices*, 245.
 Diepte, *profunditas*, 114.
 Diepzinnig, *subtilis*.
 Dier, *animal*.
 Dierbaar, *carus*.
 Diertje, *bestiöla*.
 Dij, *femur*.
 Dik, *crassus*.
 Dikwijls, *saepe*.
 Ding, zie *Zaak*.
 Dinsdag, *dies Martis*.
 Diogenes-is, n. pr. 3.
 Diön-is, n. pr. 3.
 Disch, zie *Maaktijd*.
 Dispuut, *disputatio*.
 Distel, *sentis*.
 Doch, sed, 2; 7; at, 176, 237; vero, Rud. p. 366; M. § 481.
 Dochter, *filia*, 1.
 Doel, *finis*, *ratio*, 273, zie *Oog-merk*.
 Doen, *facio*, zie *Genoegen*.
 Doen (niets, kwaad, goed), *ago*.

Doen hooren, *edo*, 176, 254;
intono, 257.
 Doen ontstaan, *facio*, 255.
 Doen, het is te doen om het leven, *vita agitur*.
 Dol, *furiosus*; *rabiosus*, 20.
 Dolheid, *rabies*.
 Dolk, *pugio*.
 Dolzinnigheid, *amentia*.
 Dom, *brutus*, *stupidus*, *hebes*, *rusticus*, 232.
 Domheid, *dementia*, 138.
 Dompelen, *margo*, *immergo*.
 Donder, *tonitru*.
 Donderdag, *dies Iovis*.
 Donderen, het dondert, *tonat*.
 Donderslag, zie *Donder*.
 Donker, zie *Donster*.
 Dood (subst.), *mors*; *nex*, 18;
supplicium, 208.
 Dood (adi.), *mortuus*.
 Dood, ter dood brengen, *necare*, 86; 177, 180.
 Dood, na den dood van, *door mortuus*, 149.
 Doodaanbrengend, *mortifer*.
 Doodelijk, *letalis*, 20, 82; *capit-
 talis*.
 Dooden, *neco*, *occido*, *interficio*.
 Doodslag, *caedes*.
 Doodstraf, *supplicium*, 138, 247;
mortis genus, 249.
 Doof, *surdus*.
 Doofheid, *surditas*.
 Door, a, ab, per.
 Door middel van, *ope*, 77.
 Door en door, *penitus*.
 Doorbladeren, *pervoluto*.
 Doorboren, *transfigo*, *transver-
 bero*.
 Doorbrengen (den tijd, het leven),

ago, *dego*, *transigo*, 168; *trans-
 eo*, 236.
 Doordringen, *penetro*, 203.
 Doordringend (van geluid), *sonor-
 us*, 266.
 Doordrongen, *imbutus*.
 Doordrongen zijn, *imbutus sum*,
 203.
 Doorgaan (gaan door), *transeo*;
 (zijn reis vervolgen), *pergo*, 126.
 Doorgaan, voor iets, *haheor*, 53.
 Doorgaans, *vulgo*.
 Doorgraven, *perfordio*.
 Doorhakken, zie *Doorhouwen*.
 Doorhouwen, *discindo*.
 Doorknipen, *perrepo*.
 Doorknisen, zie *Doorreizen*.
 Doorkundig, *perfectus*, 271.
 Doorlezen, *perlego*.
 Doorloopen, *percurro*.
 Doorloopen (met de gedachte), *per-
 lustro*.
 Doorreizen, *doorknisen*, *peragro*,
permeo, 157; *obeo*, 234.
 Doorsnijden, *seco*.
 Doorstaan, *perfero*, *tolero*; *per-
 fungor*, 124, 169.
 Doorsteken, zie *Doorboren*.
 Doortocht, zie *Overtocht*.
 Doortrokken, zie *Doordrongen*.
 Doorvaren, *transeo*.
 Doorzetten (de studie), *perdisco*,
 272.
 Doorzien, *perspicio*.
 Doorzicht, *prudencia*.
 Doorzoeken, *serntor*, *perserntor*.
 Doos, *pyxis*, *idis*.
 Dor, *aridus*.
 Dordrecht, *Dordracum*; *adi*. — *cen-
 sis*.
 Dorp, *pagus*, *viens*.
 BAKE.

Dorst, *sitis*.
 Dorstend, *sitiens*.
 Draaien, *inédraaien*, *contorqueo*.
 Drachme, *drachma*.
 Dragelijk, *tolerabilis*.
 Dragen, *fero*.
 Dragen (van goederen), *porto*, 107.
 Dragen (een naam), *est mihi no-
 men*.
 Dragen (zorg dragen), *curam ha-
 beo*, 167.
 Dragen, zie *Verdragen*, *Doorstaan*.
 Dralen, *cunctor*.
 Drank, *potus*.
 Dreigen, *minor*.
 Dreigend, *minax*, 8; *instans*, 259.
 Drieman, *triumvir*.
 Driest (adv.), *confidenter*, 251.
 Drievoudig, *triplex*.
 Drift (zucht, begeerte), *ardor*; *libi-
 do*, 175; *appetitus*, 200, *furor*,
 254.
 Driften, *libidines*, 175.
 Drijven (te zamen drijven), *com-
 pello*.
 Drijven (ter dood), *trndo*, 167.
 Dringen (aandringen op iets), *in-
 sto*, 254.
 Dringen (zich tegen iemand aan),
adiungo, 266.
 Dringend (b. v. vragen), *enixe*.
 Dringend verzoeken, *flagito*, *effla-
 gito*.
 Drinken (nit behoefte), *bibo*.
 Drinken (zonder behoefte), *poto*,
 38.
 Droefheid, *dolor*.
 Droevig, zie *Trenrig*.
 Drogen, *sicco*.
 Dronk, *haustus*.
 Dronkenschap, *ebrietas*.

Droog, aridus.
 Droom, somnium.
 Droomen, somnio.
 Droomuitlegger, somniorum interpres.
 Druppel, zie Druppel.
 Druif, uva.
 Drukken, premo.
 Drukken (uit iets), exprimo.
 Druppel, gutta.
 Dubbel, duplex.
 Duchten, zie Vreezen.
 Duidelijk, manifestus, 4; perspicuus.
 Duidelijkheid, perspicuitas.
 Duidelijk (adv.), perspicue.
 Duiden, ten kwade duiden, vitio vertere, habere.
 Duif, columba.
 Duister, obscurus, opacus, 239.
 Duisterheid, obscuritas.
 Duisternis, tenebrae.
 Duitscher, Germanus.
 Duitschland, Germania.
 Duldin, zie Gedoogen.
 Dun, tennis.
 Dunkin (mij dunkt), zie Schijnen.
 Nar. § 22.
 Durven, durven wagen, audeo, 201.
 Dus (gevolgtrekkend), igitur.
 Dus (alzo), ita, itaque, 22.
 Duur, carus.
 Duur, op den duur, in perpetuum, 150.
 Dwaas, stultus, stolidus.
 Dwaasheid, stultitia; dementia, 220.
 Dwaaslijk (adv.), stulte.
 Dwalen, erro.
 Dwaling, error.

Dwingeland, tyrannus.
 Dwingen, zie Noodzaken.

E.

Ecbatana-orum, n. pr. 2.
 Echter, tamen.
 Echtgenoot, coniunx.
 Edel (aanzienlijk), nobilis.
 Edel (voortreffelijk), generosus, honestus.
 Edel (van kunsten en wetenschappen), ingenuus, liberalis, 233, 234, 235, 237.
 Edel, minder edel, illiberalis.
 Edelaardig, ingenuus.
 Edelgesteente, gemma.
 Edelmoedig, liberalis, 93; generosus; munificus, 274.
 Edelmoedigheid, liberalitas, 68.
 Eed, insiurandum; een eed doen, iusiurandum dare, 90; na een eed te hebben afgelegd, iuratus, 178.
 Eelt, callum.
 Eén, allen tot één toe, ad unum omnes.
 Een, de een, de ander (van twee), alter.
 Een van beiden (onversehillig welke), alteruter.
 Een, eenig (ontkenmend), ullus, 117.
 Een of ander, 14. Nar. § 1.
 Een weinig (adv.), paulum, paululum.
 Eendracht, concordia.
 Eendrachtig (adi.), concors.
 Eendrachtig (adv.), concorditer, 241.
 Eenig (ontkenmend), zie Een.

Eenige, nonnulli; (voor een onbepaald getal), aliquot.
 Eenig ander, aliquis.
 Eenigen tijd (een tijd lang), aliquamdiu, 75.
 Eenigen tijd, te eeniger tijd, aliquando, 36; 119.
 Eenigste, unus, 221.
 Eenigszins, quodammodo, aliquantulum.
 Eenmaal (te eeniger tijd), aliquando.
 Eenmaal (ééns), semel, 164.
 Eens (als eens), quando, 251.
 Eens, het eens zijn, convenit, 199; assentior, 256.
 Eensklaps, repente, derepente.
 Eenvoudig, simplex.
 Eenvoudig (adv.), simpliciter.
 Eenvoudigheid, simplicitas.
 Eenzaam (verlaten), desertus.
 Eenzaamheid, solitudo.
 Eer (subst.), honor, decus, 140, 153.
 Eer, in cere houden, colo.
 Eer dat, priusquam.
 Eerambt, Eerbewijs, honor.
 Eerbied, reverentia.
 Eerbiedig, venerabundus.
 Eerbiedigen, veneror.
 Eerder, prius.
 Eerder (liever), potius, 11, 35, 124.
 Eeren (huldigen), colo.
 Eeren (door uiterlijke eerbewijzen), honoro, 57.
 Eereposten, honores, pl.
 Eergisteren, nudius tertius.
 Eerlang, zie Eerstdaags.
 Eerlijk, honestus.
 Eerlijkheid, honestas.
 Eerloos, infamis.

Eerloosheid, infamia.
 Eerst (in het eerst), primo.
 Eerst, voor het eerst, primum, 80; adi. primus. Nar. § 27.
 Eerst, het eerst (ongevraagd), ultro.
 Eerst (vroeger), prius, 275.
 Eerst (pas), demum.
 Eerstdaags, propediem.
 Eerste (de eersten of voornaamsten), principes, 153; princeps, 242.
 Eerstvolgend, proximus.
 Eertijds, olim.
 Eervol, honestus.
 Eerzaamheid, sanctitas.
 Eerzucht, ambitio.
 Eeuw, saeculum, 59; aetas, 55.
 Eeuwig, aeternus.
 Eeuwigheid, aeternitas.
 Effen, planus.
 Egypte, Aegyptus.
 Egyptisch, Aegyptiacus.
 Egyptenaar, Aegyptius.
 Ei, ovum.
 Eigen, proprius, (mag evenwel nooit bij een possessivum, zoo als meus, tuus, gevoegd worden).
 Eigen aan, coninetus, 265.
 Eigen maken, tribuo, 273.
 Eigen zijn, insum, 219.
 Eigenaar, dominus.
 Eigenaardig, zie Eigen.
 Eigenbelang, res privata, 246.
 Eigendommelijk, proprius.
 Eigenlijk (adv.), proprie.
 Eigenschap, geschikte eigenschap, opportunitas.
 Eigenzinnig, morosus.
 Eigenzinnigheid, morositas.
 Eikel, glans.
 Eikeboom, quercus.

Eiland, insula.
 Eilander, insulanus.
 Ellieve, quacso.
 Einde, finis.
 Einde, ten einde brengen, ad finem perduco, 102, 108.
 Eindelijk (kortom), denique.
 Eindelijk (ten laatste), tandem, postremo.
 Eindigen (v. tr.), finio, 81.
 Eindpaal, Eindperk, zie Grenzen.
 Eisch, postulatium, postulatio.
 Eischen, posco, postulo.
 Ekster, pica.
 El, cubitus.
 Elders, alibi; naar elders, alio.
 Elk afzonderlijk, singuli.
 Elkander, se (sibi) invicem.
 Elkander, met elkander, onder elkander, inter nos, vos, se.
 Elleboog, zie El.
 Ellendig, miser.
 Ellendiglijk, misere.
 En (verbindend), et, atque.
 En niet, nec, neque.
 En nu, iam vero, 270.
 Eng, angustus.
 Enkel (zuiver), merus, 193.
 Enkele (één alleen), singuli, 270.
 Enkelvoudig, singularis.
 Epaminondas, n. pr. 1.
 Ephesisch (adi.), Ephesus.
 Ephoren, Ephori, pl.
 Erbarmen, zie Mededoogen.
 Erfenis, hereditas.
 Erfgenaam, heres.
 Erfgoed, patrimonium.
 Erg, erger, ergste, zie Kwaad, Slecht.
 Erg (vijandig), infensus, 221.
 Erg (zwaar, b. v. straf), gravis.

Ergens, alicubi; (ontkenmend), usquam.
 Erger worden, ingravesco, 193.
 Ergeren, offendo; zich ergeren, offendor.
 Ergernis (aanstoot), offensio.
 Erkend (het is), constat.
 Erkennen, agnosco.
 Erkentelijkheid, zie Dankbaarheid.
 Erlangen, zie Verkrijgen.
 Ernst, zie Deftigheid, Strengheid.
 Ernstig (deftig), gravis.
 Ernstig (adv.), graviter.
 Ernstig (in tegenoverstelling van schertsend), serinus, 11.
 Ernstig (adv.), serio.
 Ervaren, peritus.
 Eten, edo-di-sum, 3de, zie Vouden.
 Eteocles-is, n. pr. 3.
 Etterbloed, sanies.
 Eteocles-is, n. pr. 3.
 Eumenes-is, n. pr. 3.
 Europeaan, Europaens.
 Envel opnemen, acre fero.
 Eveldaad, crimen.
 Even (zacht, licht), leviter, 252.
 Even (b. v. even goed), acque, 23, 168.
 Evenals, aequae ac.
 Evenzeer, aequae.
 Evenzóó, ita et, 183.
 Even gelijk, quemadmodum ut, prout.
 Evenzoo dikwijls, totiens.
 Evenzoveel, tantundem, 126.
 Evenzoo vele, totidem.
 Evenzeer, aequae.
 Evenaren, aequipero.
 Evenredig, aequabilis.
 Evenwel, tamen, attamen.

Ezel, asinus.
 Ezclín, asiua.

F.

Faam, fama.
 Fabel, fabula.
 Fabelschrijver. Nar. § 3.
 Fakkél, fax.
 Faisant, phasianus.
 Familie, familia.
 Familiegod, penates (plur.).
 Fatsoenlijk, liberalis.
 Feest, festum.
 Feestdag, dies festus.
 Feestgewaad, vestitus solemnus.
 Fignur, forma, 178.
 Fijn (scherpzinig), subtilis.
 Fijn (dun), tenuis.
 Florence, Florentia.
 Fontein, zie Bron.
 Formulier, formula.
 Fortuin, fortuna.
 Fout, vitium.
 Fraai, pulcher; honestus, 250.
 Fraai, fraaie letteren, litterae elegantiores.
 Frankfort, Francofortum.
 Frankrijk, Gallia.
 Fries, Friesch, Frisius.

G.

Gaan, eo; tot iemand, adeo, 150.
 Gaan wandelen (exeo), klagen, op de jacht gaan, 146, 168; door het Supium op — um.
 Gaan (voorttreden), ingredior, incedo, 67, 198.
 Gaan halen, arcesso, 187.

Gaan, iemand spreken, -bezoeken, adeo, convenio, 157, 176.
 Gaan, te boven gaan, zie Overtreffen.
 Gaan, te buiten gaan (de maat), excedo.
 Gaan, de zaak gaat goed, res bene se habet.
 Gaanderij, porticus.
 Gaarne, libenter.
 Gabii, Gabii-orum.
 Gades, zie Cadix.
 Gadeslaan, observo.
 Gaetjers, Gactuli-orum.
 Gallië, Gallia.
 Gallier, Gallus.
 Gallisch, Gallicus.
 Gang (het voorttreden), incessus.
 Gángboorden, fori.
 Gangas-is, n. pr. 3.
 Gans, anser.
 Gansch (adi.), omnis.
 Gansch (adv.), prorsus, plane.
 Gast (aan den maaltijd), convivium.
 Gast (gehuysveste vrcemdeling), hospes.
 Gastheer, hospes.
 Gastmaal, convivium.
 Gastmaal houden, convivor.
 Gastverblijf, hospitium.
 Gastvriend, hospes.
 Gastvrij, hospitalis.
 Gastvrij (adv.), hospitaliter.
 Gave, dos.
 Geaardheid, natura.
 Gebannen, exsul.
 Gebannen zijn, exsulo.
 Gebaren, gestus.
 Gebed, Gebeden, preces.
 Gebergte, zie Berg.

Gebeuren (het gebeurt), *hio*; *accidit*, 164, 168.
 Gebeurtenis, *res*, 267.
 Gebied, *regnum*, *imperium*.
 Gebieden (over iets, iemand), *impero*.
 Geblaf, *latratus*.
 Gebod, *insum*; tegen het gebod, *iniussu*.
 Geboorte, *genus*, 68, 246, *origo*, 69; vóór Christi geboorte, *ante Christum natum*, 129.
 Geboortedag, *dies natalis*.
 Geboren worden, *nascor*.
 Gebouw, *aedificium*, 14, *aedes*, 258.
 Gebrek (font, ondeugd), *vitium*.
 Gebrek (aan iets), *penuria*.
 Gebrek lijden, of hebben, *egeo*, *indigeo*.
 Gebruik, *usus*.
 Gebruik (gewoonte), *mos*, *ritus*, 211.
 Gebruik, naar gebruik, *de-ex more*.
 Gebruik maken, zie Gebruiken.
 Gebruikelijk, *usitatus*, *vulgaris*.
 Gebruiken, *utor*, (van spijs) *sumo*, 107.
 Gebrul, *fremitus*.
 Gedaante, *figūra*, 2; *forma*, (*species*).
 Gedachte (hetgeen gedaacht wordt), *cogitatum*.
 Gedachte (het denken), *cogitatio*.
 Gedachte, in de gedachte komen, in mentem venio.
 Gedachte, in de gedachte krijgen, in animum induco, 235.
 Gedachteloos, *socors*.
 Gedachteloosheid, *socordia*.
 Gedachtenis, *memoria*.

Gedachtig, *memor*.
 Gedeelte, *pars*.
 Gedenken (aan iets), *memini*, *reminiscor*, *recordor*.
 Gedenkschrift, *commentarius*.
 Gedenkteeken, *monumentum*.
 Gedicht, *carmen*.
 Gedienstig, *officiosus*.
 Gedoogen, *patior*, *sino*.
 Gedragen (zich), *praebeo*, *praesto*, 53, 59, 102.
 Geducht (adv.), *aspera*, 211.
 Gedurende, *per*, *in*, zie *Praep*.
 Gedurig (adv.), zie *Gestadig*.
 Gedurig (adv.), zie *Telkens*.
 Gedwee, *mitis*.
 Geen, *non*, *nullus*.
 Geen van beide, *neuter*.
 Geenszins, *nequaquam*, *neutiquam*.
 Geeselen, *caedo* (*virgis*), *verbero*.
 Geest (ziel, gemoed), *animus*.
 Geest (vernunft, verstand), *mens*, *ingenium*, 67, 130, 131.
 Geest van een schrijver, *ingenium*, 261.
 Geestdrift, *spiritus*, 233.
 Geestig, *facetus*.
 Geestige invallen, *facetiae*.
 Geestigheid, *lepos*.
 Gegronsd, *instus*.
 Gegronsd zijn, *nitior*, 212.
 Gehaat, *invisus*, 101.
 Gehard, *patiens*, 112.
 Gehardheid (verharding), *durities*.
 Geheel (adv.), *totus*.
 Geheel (adv.), *prorsus*, *plane*.
 Geheel (anders, verschillend), *longe*.
 Geheel, in het geheel niet, *omnino non*.
 Geheel, over het geheel, *universe*.

Gehecht (door genegenheid aan iets), *amans*, 112.
 Gehecht maken (aan zich), *concilio*.
 Geheim (adv.), *abditus*, 9; *occultus*.
 Geheim (subst.), *arcuum*, 62; *secretum*.
 Geheim houden, zie *Verborgen* houden.
 Geheugen, *memoria*.
 Geheugen, uit het geheugen, *memoriter*, 175, 186.
 Gehoor geven, *ausculto*, *dicto audiscus sum*, 63, 65, 87.
 Gehoorzaan, *oboedius*, *dicto audiens*.
 Gehoorzamen, *pareo*, *oboedio*, *obtempero*.
 Gehouden (eene lezing), *institutus*, 276.
 Gejammer, *fletus*, *eulatus*.
 Gek, zie *Dwaas*, *Zot*.
 Gekend, *cognitus*.
 Geklag, *conquestus*, 248.
 Geklank, *strepitus*.
 Gekleed, *indutus*.
 Geknal, *fragor*.
 Gelaat, *vultus*, *facies*.
 Gelach, *risus*, *irrisio*, 227.
 Gelasten, *inbeo*, *mando*.
 Gelaten (adv.), *aequo animo*.
 Gelatenheid, *animus aequus*.
 Geld, *pecunia*.
 Geldboete, *multa*.
 Geldboete, met eene geldboete straffen, *pecunia* of *pecuniae damnare*.
 Gelden, *valco*.
 Geldhandelaar, *negotiator*.
 Geldsom, zie *Som*. *Nar.* § 3.

Geleerd, *doctus*, *eruditus*.
 Geleerdheid, *eruditio*, *doctrina*.
 Gelegen zijn (ergens in), *situs sum*, 46; *insum*, 153; (verwijderd zijn), *absum*, 114; *essc* *in*, 228.
 Gelegen, het is zoo met de zaak gelegen, *res ita se habet*, 162, 192 (nou bene se habet); *accidit*, 229; *eadem ratio est*, 230; *comparatum est*, 261.
 Gelegen liggen, zie *Liggen*.
 Gelegen (gesteld), *positus*, 275.
 Gelegen, het komt gelegen, *vacat commodum est*.
 Gelegenheid, *occasio*, *opportunitas*, *facultas*, 257; *copia*, 268.
 Geleide, onder mijn geleide, *dux*, 149.
 Geleiden, zie *Leiden*.
 Geleigceest, *genius*.
 Gelijk (volkomen gelijk), *par*; (adv.) *ut*.
 Gelijkend, *similis*.
 Gelijkhebben, gij hebt gelijk, *est ut dicis*; *recte dicis*, 116, 185.
 Gelijk staan, *par sum*, 265.
 Gelijkstellen, *acquirero*.
 Gelijkheid, *similitudo*.
 Gelijkmatig, *aequalis*.
 Gelō-nis, *n. pr.* 3.
 Gelofte, *votum*.
 Geloof (geloof verdienen), *fides*.
 Geloofelijk (adv.), *credibilis*.
 Gelooven, *credo*.
 Geluid, *sonus*.
 Geluk (gelukstaat), *felicitas*.
 Gunstig (gunstig lot), *fortuna*.
 Geluk, het geluk hebben dat om van-, *conlingit*. *Imp.*

Geluk wenschen (iemand), gratulor alicui.
 Gelukken, prospere cado, 173.
 Gelukkig, felix, (gelukspellend) faustus.
 Gelukkig (volkomen gelukkig), beatus.
 Gelukkig (adv.), feliciter.
 Gemakkelijk, facilis.
 Gemakkelijk (adv.), facile.
 Gemeen (voor of van allen), communis. Zie Weg.
 Gemeen (gewoon), vulgaris, 12.
 Gemeen (subst.), vulgus.
 Gemeenebest, respublica.
 Gemeenlijk, vulgo.
 Gemeenschap, communio, consortium.
 Gemeenzaam, familiaris.
 Gemeenzaam (adv.), familiariter.
 Gemeenzaamheid, familiaritas.
 Gemeld, dictus.
 Gemelijk, tristis.
 Gemis, desiderium, 128.
 Gemis hebben. Zie Missen.
 Gemoed, animus, mens.
 Gemoedsaandocuing. Zie Gemoedsbeweging.
 Gemoedsbeweging. Nar. § 3; animi motus-affectus, 66.
 Gems, capreolus.
 Genadig, propitius.
 Geneesheer, medicus.
 Geneeskunde, medicina.
 Geneeskundige, medicus.
 Geneesmiddel, medicamentum.
 Genegen, amans, 256.
 Genegenheid, amor, caritas, 246, 248.
 Genegenheid betoonen, amo, 259.
 Geneigd, propensus, proclivis, 99.

Genezen, medeor.
 Genczing, medela.
 Genie, ingenium.
 Genieten, fruor, percipio, 52; zie 228.
 Genoeg, satis; genoeg om, unde, 236.
 Genoegelijk, iucundus.
 Genoegen, voluptas, iucunditas, 147, deliciae, 126.
 Genoegen, (voorrecht), commodum, 126, 136.
 Genoegen doen (pleizier doen), gratum facio, gratifoor, 170; het doet ons genoeg, iuvat, 144.
 Genoegen verschaffen, delecto, 186; het verschaft genoeg, iuvat.
 Genoegen hebben, delector.
 Genoegen (met genoeg), libenter (adv.).
 Genogens, deliciae, 126.
 Genoegzaam, idoneus, 244; zie Genoeg.
 Genot, zie Genoegen.
 Genot der zinnen, voluptas (sensuum), 202.
 Genot hebben, zie Genieten.
 Genoten (part.), perceptus, 52.
 Geoorloofd (adv.), licitus.
 Geoorloofd (het is), 243, licet.
 Gepast. Zie Betamelijk, zeer gepast, peropportunus, 125.
 Geraken, pervenio, 94, 137; (toevallig) incido, 222.
 Gereed, instruetus, 148; paratus, 176; praesto (adv.) 40; promptus, 185.
 Gereedmaken, paro.
 Gereedschap, instrumentum.
 Gerecht, indicium.

Gerechtsdienaar, licitor.
 Gering, exiguus, 21; tenuis, 260. Zie Klein.
 Gering (van weinig waarde), vilis, 235, 243.
 Gering, zeer geringe lieden, homines infimi.
 Gering aantal, paucitas, 270.
 Germaansch, Germanen, Germanus, Germani.
 Germanië, Germania.
 Geroep, clamor.
 Gerucht, rumor.
 Gerust, placidus.
 Gerust (adv.), placide.
 Gerustheid, quies, zie Kalmte.
 Geschal, clangor, 240.
 Geschenk, donum, munus, 4, 19.
 Geschenrd zijn, 179.
 Geschieden (gebeuren), fio; evenit, 164.
 Geschiedenis en Oudheden, res, 266.
 Geschiedschrijver, historicus.
 Geschikt (bekwaam), aptus, idoneus, accommodatus.
 Geschiktheid, opportunitas, 269.
 Geschil, lis, causa, 120.
 Gescheeuw, clamor.
 Geschrift, scriptum, libellus; in geschrifte, scriptum (adiect.), 245; litterae, 272.
 Geschrijf, scriptio.
 Geslacht, genus.
 Geslepen (listig), versutus.
 Gesneuveld, caesus.
 Gesprek, sermo.
 Gesprek (samenspraak), colloquium.
 Gesprek, een gesprek houden, sermoeinor.

Gesproten, ortus, orinadus.
 Gestadig, assiduus, perpetuus.
 Gestadig (adv.), perpetuo, assidue.
 Gestalte, habitus, 82.
 Gestand doen (zijn woord-voornemen), solvo, 118; exsequor, 178.
 Gesteld, het is zoo gesteld, ita comparatum est.
 Gesteld zijn over, praezum.
 Gesteldheid, natura, 64.
 Gesterute, sidus.
 Gestrengheid, severitas.
 Getal, numerns.
 Getal, in grooten getal, frequens, (adi.).
 Getijde, jaargetijde, tempus.
 Getrouw, fidelis, eertus, 103, 133; colens, 112.
 Getrouwheid, fidelitas.
 Getuige, testis.
 Getuigen (v. tr.), testor.
 Getuigenis, testimonium.
 Gcur, odor.
 Gevaar, periculum.
 Gevaarlijk, periculosus.
 Geval (zaak), res.
 Geval, het geval wil-is, accidit, 168; est, 272.
 Geval, wat zonde het geval zijn? quid fieret? 162.
 Gevalle, ten gevalle van iemand iets doen, gratifoor, 162.
 Gevangen, captivus, 53.
 Gevangenis, carcer.
 Gevangenuemen, zie Vangen.
 Gevangenschap, captivitas.
 Gevecht, pugna, proclium.
 Geven, do.
 Geven (reksenschap, redenen), reddo.

Geven, zich moeite geven, operam do.
 Geven, zijne stem geven, suffragium fero, 253.
 Geven, niets om geven, nihili, nanci, flocci habeo.
 Geven, ten antwoord geven. Zie Antwoorden.
 Geven (toekennen), tribuo.
 Gever, dator.
 Gevestigd blijven, haerco.
 Gevoel, sensus.
 Gevoelen, sentio, capio, 128, 250.
 Gevoelen (subst.), sententia.
 Gevoelen, sensum, 170, 274.
 Gevoelloosheid, torpor, langnor.
 Gevolg, effectus; waarvan het gevolg is geweest dat, quo-inde factum est, ut.
 Gevorderd (in leeftijd), provectus.
 Gewaad. Zie Kleeding.
 Gewaar worden, intellego.
 Gewag maken, mentionem facio.
 Gewapend, armatus.
 Gewas, stirps.
 Geweld, vis.
 Gewelddadig, violentus.
 Gewelddadig (adv.), violenter.
 Gewelddadigheid, violentia.
 Gewonnen (v. tr.), assuefacio.
 Gewinnen (zich gewinnen), assuefio.
 Gewenscht, optatus, 5.
 Gewest, provincia, 249.
 Geweten, conscientia.
 Gewetensplicht, religio, 156.
 Gewicht, pondus.
 Gewichtig, gravis.
 Gewijd, consecratus.
 Gewikkeld in, indutus, 189.
 Gewis (adv.), certo, sane.

Gewoon, consuetus.
 Gewoon zijn. Zie Plegen.
 Gewoonte, consuetudo, mos.
 Geworden (het is mij geworden), trador, Pass.
 Gewrocht, opus.
 Gezag, auctoritas.
 Gezag, het hoogste gezag, principatus, 246.
 Gezamenlijk (adi.), universus.
 Gezamenlijk (adv.), unā.
 Gezang, cantus.
 Gezant, legatus.
 Gezegde, dictum, 146; sententia.
 Gezel, Gezellin, comes.
 Gezelschap, tot gezelschap hebben, socium habere, 184.
 Gezet (op iets), studiosus, 109; diligens, 112; assiduus.
 Gezicht (het aanschouwen), aspectus.
 Gezicht (zintuig), visus.
 Gezin, familia; res familiaris, 160.
 Gezindheid, voluntas, animus, 90.
 Gezond, sanus.
 Gezond (dienstig voor de gezondheid), saluber.
 Gezond worden, convalesco.
 Gezondheid (staat der gezondheid), valetudo.
 Gezondheidstoestand. Zie Gezondheid.
 Gierig, avarus.
 Gierigaard, avarus.
 Gieten, fundo. Zie Ingieten.
 Gijzelaar, obses.
 Gissen, conicio.
 Gisteren, heri.
 Gisteren, die, dat van gisteren, hesternus.
 Glad, lubricus.

Gladheid, levitas.
 Glans, splendor.
 Glas, vitrum.
 Glas (een drinkglas), poculum.
 Glimlachen, subrideo.
 Glinsteren, splendo.
 Glinsterend, splendens.
 Gloeien (v. intr.), candeo.
 God, Godheid, Deus.
 God, van Godswege, divinitus, 208.
 God betere het! si Dis placet!
 Goddelijk, divinus.
 Goddeloos, impius.
 Goddeloosheid, impietas.
 Godendrank, nectar.
 Godin, Dea.
 Godsdienstige verplichting, religio.
 Godspraak, oraculum.
 Godsvereering, divina religio.
 Godsvracht, pietas.
 Goed (adi.), bonus; honestus, 174.
 Goed (adv.), bene.
 Goed (subst.), bonum.
 Goed (het hoogste goed), 155.
 Goed, ten goede houden, aequi bonique facio.
 Goedaardig; benignus.
 Goedgunstig, benignus.
 Goedgunstigheid, benignitas.
 Goedheid, bonitas, benignitas, 98.
 Goedkeuren, proba.
 Goedkeuring, approbatio.
 Goedkeuring, onder goedkeuring, door proba, 149.
 Goedkoop (adi.), vilis.
 Goedkoop (adv.), h. a. voor een geringen prijs, parvo.
 Goedvinden (subst.), arbitrium.
 Goedwillig, benevolus, 11.
 Golven (v. intr.), fluctuo.

Goot, canalis.
 Gordiaansch, Gordianus.
 Goud, aurum; van goud, Nar. § 2.
 Gonden (adi.), aureus.
 Graan, frumentum.
 Gracht, fossa, canalis.
 Graf, sepulcrum.
 Grabschrift, sepulcrum, 134.
 Gramschap, ira.
 Gramstorig, iracundus.
 Gramstorigheid, ira, iracundia.
 Gras, pramen.
 Graven, fodio.
 's Gravenhage, Haga comitis.
 Grazen. Zie Weiden.
 Grens, finis, terminus.
 Gretig, avidus, cupidus.
 Gretig (adv.), cupide, avide.
 Griekenland, Graecia.
 Grieksch; Grieken, Graecus; Gracci.
 Grippen. arripio, 150.
 Grijsaard, senex.
 Grijsz haren, cani, pl.
 Grimmig, ferox.
 Groeien, cresco.
 Groen, viridis.
 Groen worden, virresco.
 Groente, holus.
 Groeten, saluto, salutem dico.
 Grond, humus, 4, 14; terra; solum, 175.
 Grond (reden), eausa, 205; nomen, 234.
 Grond, op dien grond, eo nomine; 234.
 Grond, te gronde liggen, subicior, 234.
 Grond, op vasten grond, constanter, 265.
 Grond, te gronde helpen, pessumdo, 68.

Grondbeginsel, clementum, principium.
 Gronden (cener wetenschap), elementa, fundamenta.
 Grondgebied, fines, pl.
 Grondig, accuratus; (adv.) —e.
 Grondlegger, conditor, 27.
 Grondregel, Grondslag, fundamentum.
 Grondvesten (v. tr.). Zie Stichten.
 Groot, magnus.
 Groot, beroemd, summus, 270.
 Groot brengen, alo, edico.
 Grootelijks, magnopere.
 Grooten (subst.), proceres, pl.
 Grootendeels, maxime.
 Grootheid, magnitudo.
 Grootmoeder, avia.
 Grootmoedigheid, magnus animus; magnitudo animi.
 Grootsch, magnificus.
 Grootte, magnitudo.
 Grootvader, avns.
 Gruis, grando.
 Gruwel, nefas.
 Gruweldaad, scelus, flagitium.
 Gruwelijk, nefarius.
 Gruwzaam, atrox.
 Gruwzaamheid, atrocitas.
 Gul, liberalis.
 Gulden (een), florenus.
 Gulhartig, candidus, 228.
 Gulheid, liberalitas.
 Gunst, gratia.
 Gunsteling, familiaris.
 Gunstig (genegen), propitius, amicus, 60, 61.
 Gunstig (van den wind), secundus.
 Gunstig, een gunstigen loop krijgen, prospere succedo, 78.
 Gunstig zijn, faveo.

Haan, gallus.
 Haar (ruig haar van dieren), vilus, 67.
 Haas, lepus.
 Haasten (zich), festino, propero.
 Haastig, festinanter, propere.
 Haat, odium.
 Hachelijk, dubius, 111; anceps, 253.
 Hagel, grando.
 Hagelen, grandino.
 Haken naar iets, affecto aliquid.
 Hakende (naar), appetens, 112.
 Halen, peto.
 Half, dimidius, adi.
 Hall, een half uur, dimidium horae.
 Hals, collum.
 Halszaak, causa capitis.
 Halsketen, torques.
 Halsstarrig (adv.), pertinaciter.
 Halsstarrigheid, pertinacia.
 Halszaak, causa capitis, 83.
 Halve (eershalve, roemshalve), causa.
 Halys-yos, Acc. -yn, n. pr. 3.
 Hamburg, Hamburgum.
 Hamilcār-is, n. pr. 3.
 Hand, manns.
 Hand, bij de hand, praesto, 168.
 Hand, in handen hebben, tenco, 274.
 Hand, ter hand stellen, numero, 150; trado, 194.
 Hand, in handen van, peñes, 194.
 Hand, voor de hand, praesto, 130.
 Handboek, compendium.
 Handel. Zie Koophandel.

Handelbaar, mansuetus.
 Handelen (doen), ago.
 Handelwijze, ratio, 65, 237; factum; het is de handelwijze van mij, door den Genetivus.
 Handgeklap, plausus.
 Handhaven, tneor.
 Handlangers, minister, administer.
 Handpalm, palma.
 Handwerk, opileium.
 Hangen, pendeo. Zie Afhangen.
 Hangen, boven het hoofd hangen, impendo.
 Hannibāl-is, n. pr. 3.
 Hannō-nis, n. pr. 3.
 Hard, durus.
 Hardheid, durities.
 Hardnekkig, pertinax.
 Hart, cor.
 Hart (gemoed), animus.
 Hart (van harte), ex animo, 96.
 Hart, ter harte nemen, curae est.
 Hart, ter harte gaan, cordi est, 120.
 Hardnekkigheid. Zie Halsstarrigheid.
 Hartstocht, animi perturbatio, animi motus.
 Hatem, odi.
 Hatelijk, odiosus.
 Haven, portus.
 Hebben, habeo; zie evenwel Th. 119.
 Hebben, hij heeft veel te leeren, h. a. hij moet veel leeren. Nar. § 24.
 Hebben, veel op hebben met, praedicare aliquid, 250.
 Hebe, n. p. 1.
 Hebzucht, avaritia.
 Hechten (vasthechten), figo.

Heden, beden ten dage, hodie.
 Hedendaagsch, hodiernus.
 Heelal, universum.
 Heenbrengen, adveho, 223.
 Heengaan. Zie Hevengaan.
 Heer (meester), dominus.
 Heerschappij (rijk), imperium.
 Heerschappij (overheersching), dominatio.
 Heerschappij voeren, dominor.
 Heerschen, regno, dominor, impereo.
 Heerschzucht, dominandi libido.
 Heeschheid, ravis, raucitas.
 Heester, arbustum.
 Heet, calidus, 11; aestuosus.
 Heeten. Zie Noemen.
 Heeten (v. intr.), appellor, Pass.
 Heffen. Zie Opheffen.
 Hei daar, cho, heus, 175.
 Heil, salus.
 Heilig, sanctus, 4, 8; sacer.
 Heiligschenner, sacrilegus.
 Heilloos, funestus.
 Heilzaam, saluber, salutaris.
 Heimelijk (adv.), clam.
 Helaas, pro dolor!
 Heldendaden, zie Daden.
 Helder, limpidus, 1; clarus, 2; serēnus, 8.
 Helder (weder), serēnum.
 Helst (de), dimidium.
 Hellespont, Hellespontus.
 Helloten, Helotes-ni.
 Helpen (v. trans), iuvo, adiuvo.
 Helsch, stygius.
 Helvetiërs, Helvetii.
 Hemd, tunica, 101.
 Hemel, caelum, 2.
 Hemel, om 's Hemels wil, pro deum atque hominum fidem, 175.

Hemel, onder den blooten hemel,
sub divo.
Hemelbol, sidus.
Hemelsch, caelestis.
Hen (subst.), gallina.
Henengaan (weggaan), abeo.
Heraciden, Heracidae, pl.
Herbergen, hospitio excipio.
Hercules-is, n. pr. 3.
Herder, pastor.
Herfst, autumnus.
Herhalen, repeto.
Herhaling, repetitio.
Herinneren, moneo, admoneo.
Herinnering (aandenken), memo-
ria, recordatio, 52.
Herinnering (als men zich iets te
binnen brengt), recordatio.
Herkennen, recognosco.
Herkenning, recognitio.
Hermes, n. pr. 1.
Hernemen, recupero.
Hernieuwen, renovo, instauro.
Herstellen (in den vorigen staat),
restituo, reparo; vindico, 202.
Herstellen (de gezondheid), reficio.
Herstellen (repareeren), resarcio.
Hert, cervus.
Herwaarts, zie Hierheen.
Het meest (adv.), maxime.
Het is alsof, videor. Nar. § 22.
Hetzij-hetzij, sive-sive.
Hettrurië, Hettruria.
Heusch (adv.), humaniter.
Heuvel, collis.
Hevig, vehemens.
Hevig (adv.), vehementer.
Hier (op deze plaats), hic; van
hier, hinc.
Hier en daar, passim.
Hierbij (hierheen), hic.

Hierheen, hic.
Hier langs, hac (viā).
Hierō-uis, n. pr. 3.
Hierop (neerkomen), hic, 174.
Hierop (antwoorden), zie Nar.
§ 17.
Hiervan, hieruit, hinc.
Hinde, cerva.
Hinderen. Zie Verhinderen.
Hinderlagen, insidiae.
Hinderlijk zijn, obsum, 191.
Hinneken (tegen iets), adhinio,
181.
Hispanië, Hispania.
Historie, zie Geschiedenis.
Historieschrijver, zie Geschied-
schrijver.
Hitte, aestus.
Hoe? (op welke wijze?) quomodo?
Hoe? (op zich zelf staande), quid?
Hoe ook, quidquid.
Hoe (bij adiectiva en adverbia),
quam, 241.
Hoe eerder hoe beter, quam pri-
mum.
Hoe groot? quantus?
Hoe hoog? (schatten), quanti, 136.
Hoe ook, quamvis, quantumvis.
Hoeveel (zie Hoe groot?) quantum?
Hoeveel ook, quantumvis.
Hoevele? quot?
Hoe verre? quantum? 144.
Hoe weinigen, quotusquisque.
Hoe zeer, quantopere.
Hoe zeer ook, quamvis, quantum-
vis. Nar. § 26.
Hoedanig? qualis?
Hoedanigheid, goede hoedanighe-
den, virtutes.
Hoede, op zijne hoede zijn, caveo.
Hoeder (veehoeder), custos.

Hoek, angulus.
Hoest, tussis.
Hoeveelheid, copia, 183; vis, 107.
Hoeveelste (de), quotus?
Hoewel, quamquam.
Hof, aula.
Hol (adi.), cavus.
Hol (subst.). Zie Spelonk.
Hond, canis.
Honderdstedig, hecatompölis, 74.
Honen, insulto.
Honger, fames; inedia, 112.
Hongerdoed, inedia.
Honig, mel.
Hoofd, caput.
Hoofd, aan het hoofd zijn, praesum,
181, 155.
Hoofd, in het hoofd hebben, teneo,
273.
Hoofd, aan het hoofd stellen, prae-
ficio, praepoao.
Hoofd, over het hoofd zien, negle-
go, 176.
Hoofd, boven het hoofd hangen,
impendo, 118, 127.
Hoofdmaaltijd, cena.
Hoofdpunt, caput.
Hoofdstad, caput, metropolis.
Hoofdstuk, caput.
Hoofdzakelijk (adi.), praecipuus;
237.
Hoog, altus.
Hoog, al te hoog, nimis, 59.
Hoog, omhoog geheven, celsus,
162.
Hoog (schatten), magni, 136.
Hoog opgeven, praedico, 1c.
Hoogachting, observantia.
Hoogbejaard, senex, grandis aetate.
Hooge onderdom, ultima senectus,
240.

Hoogelijk, summopere.
Hoogmoed, fastus, superbia.
Hoogst (adv.), multo, 275.
Hoogst vlug, paratissimus, 262.
Hoogste (bovenste), summus, 47;
ten hoogste, summopere, 55;
het hoogste goed, finis bono-
rum, 155.
Hoogte, altitudo.
Hoon, contumelia.
Hoop (voornitzicht); spes.
Hoop (stapel), acervus.
Hooren, audio.
Hooren, doen hooren, edo, 254.
Hooren, zich doen, intōno, 257.
Hooru, coru.
Hopen, spero.
Houden (vasthouden), teneo, 167.
Houden (ergens voor), habeo.
Houden (een gesprek-redevoering),
habeo; instituo, 276.
Houden (bawaren), servo.
Houden (zijn woord), servo.
Houden, het daarvoor houden,
puto, 113.
Houden (bij zijn plicht), contineo,
247.
Houden (zich houden als), fingo;
110.
Houden (zich staande houden),
consisto.
Houden, zich thuis houden, domi
me teneo.
Houden (een middelweg), teneo.
Houden, voor niets houden, zie
Th. 136 en 137.
Houden, veel houden van, amo,
232.
Honding, habitus.
Hout, lignum.
Houwen, caedo.

Huid, cutis.
 Huid (van een dier), pellis.
 Huis, domus.
 Huisdier, animal domesticum.
 Huisgezin, familia.
 Huisgod, lares (plur.).
 Huishonding, domus, 243.
 Huismenbelen, Huisraad, snpellex (sing.).
 Huiselijk, domesticus.
 Huisvader, pater familias.
 Huisvesten, hospitio excipio.
 Huiswaarts, h. a. naar huis, domum.
 Huiveren, horreo.
 Hulp, opis (gen.); opora, 94; anxilium, 120, 200.
 Hulp, te hulp komen, opitulator, subvenio.
 Hulpmiddel, anxilium, remedium, instrumentum, 134.
 Huren, eoducio.
 Hut, casa, tugarium.
 Huwelijk, matrimonium, coniugium.
 Huwelijk, ten huwelijk geven, door het Supinum van nubo, 146.
 Huwelijksgoed, dos.
 Huwen (van eene vrouw), nubo.

I, J, JJ.

Ja (bevestiging), ita; vero (meestal met voorafgaand Pronomen); ook door herhaling van het woord, waarop de nadruk valt.
 Ja, met ja beantwoorden, affirmo, 123.
 Ja (veel meer), imo; quin imo, enimvero, 60, 88, 116, 123, 262.
 Jaar, annus; twee-drie jaren, bennium, triennium.

Jaargetij, anni tempus.
 Jaarlijks, quotannis.
 Jaarlijkse, annuus.
 Jagen (wegjagen), pello, expello.
 Jagen (op de jacht zijn), venor.
 Jacht, venatio.
 Jacht, op de jacht gaan, door het Supinum van venari, 146.
 Jammeren, ploro, lamentor.
 Jammeren, het jammert mij, misereor, 139.
 Jammerklacht, lamentatio, 267.
 Jammerkreet, lamentum.
 Jegens, erga. Zie Praepos.
 Jeruzalem, Hierosolyma-ornu.
 Iets, quidquam (58).
 Jengd, inventus.
 Jengdig, iuvenilis.
 IJdel, vains, inanis.
 IJdelheid, vanitas.
 IJs, glacies.
 IJver, studium.
 IJverig, studiosus.
 IJzen, zie Huiveren.
 IJzer, ferrum.
 IJzeren (adi.), ferreus.
 Ik voor mij, equidem, 56, 77.
 Immer, zie Ooit.
 Immers, enim; scilicet, 195, 258.
 Immers toch, etenim, 219.
 In, in. Zie Praepos.
 In zijn, insum.
 In dier voege, hunc in modum, ita.
 In wecrwil, door invitns, 222.
 In het Grieksch, Latijn, Graece, Latina.
 Inachtneming, ratio, 269.
 Inborst, ingenium, 112.
 Inbrengen, zie Brengen.
 Indachtig, zie Gedachtig.

Inderdaad, re vera; inderdaad wel, sanequani, 126.
 Indiaansch, Indicus.
 Indië, India.
 Indien, si. Indien niet, si-non; nisi, zie Nar. § 26, sin minus.
 Indringen, irrumpo.
 Indruk makend, gravis.
 Indruppen, instillo.
 Ingaan, inco, intro.
 Ingang, introitus.
 Ingang vinden, valco, 178.
 Ingericht voor, capax, 112.
 Ingespannen, intentus.
 Ingespannen (adv.), attente.
 Ingespannenheid, ardor studii, 178.
 Ingetogenheid, continentia, temperantia, modestia.
 Ingevalle, si, Nar. § 26.
 Ingeven, immitto, 275.
 Ingieten, infundo.
 Inhoud, argumentum.
 Inhouden (tegenhouden), contineo.
 Inkomen, Inkomst (van geld), redditus.
 Inkt, atramentum.
 Inleiden, induco.
 Inleiding, isagoge.
 Inloopen (de haven), ingredior, intro.
 Inmaken (van eetwaren), condio.
 Inmenging, immisceo.
 Innemen (eene stad, iemands plaats), capio.
 Innemen (geucesmiddelen), sumo, 108.
 Innemen (iemand), capio, 184.
 Inrichten, comparo, 72; exigo, 247.
 Inrichting, institutum; cultus, 234.
 Inroepen (hulp), imploro.
 Inscheppen, ingigno.

Inschikkelijkheid, facilitas.
 Inschrijven, inscribo.
 Insgelijks, item.
 Inslaan (een weg), ingredior.
 Insluiten, includo.
 Inspannen, intendo.
 Inspanning, contentio.
 Insteken, indo, 214; immergo, 181.
 Instellen, instituo.
 Instelling, institutum, institutio.
 Instorten, zie Ingieten.
 Instorten (v. intr.), collabor, corruo.
 Instorting, ruina.
 Intreden, zie Binnentreden.
 Intusschen, interea; at, 178, 182.
 Inval (aanval), invasio.
 Invloed (door gezag), auctoritas.
 Invoeren, introducto; indneo, 131.
 Invoeren (iemand sprekende), indneo.
 Invoeren (b. v. koopwaren), importo.
 Inwerpen, inicio.
 Inwikkelen, involvo.
 Inwilligen, indulgeo.
 Inwonen, incolo.
 Inwoner (eener stad), civis.
 Inwoning, inwoningsgemeenschap, contubernium.
 Inzage, inspectio.
 Inzamelen, condo.
 Inzien, inspicio, video; intucor, 57.
 Inzonderheid, imprimis.
 Inzuigen, imbuo.
 Jong, iuvenis, 11.
 Jong, van jongs af, a iuvene, a puero.
 Jong (van een dier) snbst., pullus.

Jonger, de jongere, minor (natu).
 Jongste, natu minor-minimus.
 Jonge lieden, zie Jongeling.
 Jongeling, adulescens, iuvenis.
 Jongeling zijn of worden, adolesco.
 Jongelingsjaren, adulescentia.
 Jonisch, Ionius.
 Ister, n. pr. 2.
 Italië, Italia; adi. Italicus.
 Juist (adi.), iustus.
 Juist (toevallig), forte, forte fortuna
 (adv.).
 Juk, iugum.
 Iunō-nis, n. pr. 3.
 Iuppiter, gen. Iovis, n. pr. 3.
 Ivoor, ebur.

K.

Kaap de goede hoop, promunturium bonae spei.
 Kaas, caseus.
 Kanwen, mando.
 Kalf, vitulus.
 Kalm, tranquillitas.
 Kalmte, tranquillitas.
 Kameel, camelus.
 Kamer, conclave.
 Kampen, certo.
 Kampstrijd, certamen; contentio,
 177.
 Kampvechter, luctator, 104.
 Kan (vochtmaat), sextarius.
 Kanon, tormentum.
 Kans, fortuna.
 Kant (streek), pars.
 Kant (van kant maken), zie Doo-
 den.
 Kant, naar alle kanten, quaquaversum.
 Karakter, mores, pl.; animus, 90.

Kas (van een ring), pala.
 Kastijden, castigo.
 Kat, felis.
 Keer, te keer gaan, occurro, 260.
 Keeren (v. tr.), verto, converto.
 Kaeren, zie Terugkeeren.
 Kegel, conus.
 Keizer, imperator.
 Kenmerk, nota, 238.
 Kennen, novi, 44 (Bl. 133, 7,
 A; O. 226; M. 142).
 Kennen, niet kennen, ignoro, 239.
 Kennen, te kennen geven, significo.
 Kennis (bekendheid met), notitia.
 Kennis (wetenschap), scientia, doctrina; studium, 276.
 Kennis (van zich zelf), cognitio.
 Kennis (een goede kennis), familiaris, 23.
 Kennis, om nader kennis te maken, noscitur, 266.
 Kenteeiken, nota.
 Kerk, templum.
 Kerker, zie Gevangenis.
 Kersboom, cerasus.
 Ketel, ahenum.
 Ketting, catena.
 Keulen, Colonia (Agrippina).
 Keuren, zie Meenen, Oordeelen.
 Keurig, elegans.
 Keurigheid, elegantia.
 Kenze, optio, 238; delectus, 265.
 Kieken, pullus.
 Kiezen, eligo; creio, 50.
 Kiezen, zie Aanstellen.
 Kijven, rixor.
 Kijven (bekijken), obiurgo.
 Kin, mentum.
 Kind, puer.
 Kindje, klein kind, infans.

Kinderachtig, pusillus, puerilis.
 Kinderen (met betrekking tot de
 ouders), liberi, pl.
 Kinderjaren, aetas puerilis.
 Kindsbeen (van), a puero.
 Kindsch, puerilis.
 Kindsheld, pueritia.
 Kist, arca.
 Klaar (adv.), clare, perspicue.
 Klaarblijkelijk, manifestus.
 Klaarblijkelijk (adv.), manifesto.
 Klagen, queror.
 Klacht, querela.
 Klank, sonus.
 Klasse, classis.
 Kleed, vestis.
 Kleeden (v. tr.), vestio.
 Kleeding, amictus, 183; vestitus.
 Kleedingstuk, vestimentum.
 Klein, parvus.
 Klein kind, zie Kind.
 Kleingeestig, pusillus.
 Kleinzoon, nepos.
 Kleur, color.
 Klieven, fido.
 Klinken, sono.
 Klip, scopulus.
 Kloek, strenuus.
 Kloekmoedig, fortis, strenuus.
 Kloof, hiatus.
 Klooven, zie Klieven.
 Knaap, puer; Knaapje, puerulus.
 Knap, strenuus.
 Knecht, famulus.
 Knie, genu.
 Knods, clava.
 Knoop, nodus.
 Knoopen, necto; zie Binden.
 Knotten, trunco.
 Koe, vacca.
 Koers, cursus.

Koesteren, foveo.
 Kogel (bol), globus.
 Kok, coquus.
 Koken, coquo, 13.
 Kom aan! zie Wel aan!
 Komeet, zie Staartster.
 Komen, venio; proficiscor, 96.
 Komen, te ontmoet komen, obviam
 venio.
 Komen (tot iemand), accedo ad.
 Komen, hier bij komt, hinc accedit.
 Komen, het komt er op aan, refert,
 interest.
 Komen, het komt gelegen, vacat,
 143.
 Komen opdagen, supervenio, 171.
 Komst, adventus.
 Koning, rex.
 Koningin, regina.
 Koningschap, regnum, regia dignitas.
 Koninklijk, regius, regalis, 132.
 Koninkrijk, regnum.
 Kooi, cavea.
 Kool (plant), crambe.
 Kool (steenkool), carbo.
 Koop (subst.), emptio.
 Koop, te koop. Zie Veil.
 Koopen, mercor, emo.
 Kooper, emptor.
 Koophandel, mercatura.
 Koopman, mercator.
 Koopwaar, merx.
 Koorts, febris.
 Koper, aes.
 Koperen, aereus, 12; aeneus, 26.
 Koren (graan), frumentum, 77.
 Korenveld, seges.
 Korfje, canistrum.
 Korrel, granum.
 Kort, brevis.

Kort (korten tijd), brevi.
 Kort, tekort komen, desum, 205.
 Kort, tekort doen, fallo, 103.
 Korthed, brevitās.
 Kortom, denique.
 Kostbaar, pretiosus.
 Kostbaarheden, res pretiosissimae, 229.
 Kostc Ieggen (ten), tribuo, 139.
 Kostelijk, lautus.
 Kosten (subst.). Zie Onkosten.
 Kosten, op 's lands kosten, publice, 195.
 Kosten (v. intr.), consto.
 Koud, frigidus.
 Konde (subst.), frigus.
 Kraai, cornix.
 Kracht (macht, vermogen, invloed), vis.
 Kracht (sterkte), robur, 82.
 Kraehteloos, debilis.
 Krachtig (adi.), efficax.
 Krachtig zijn, vigeo.
 Kraehtvol, gravis, validus.
 Krakeel, rixa.
 Krakcelen, rixor.
 Krank, aeger.
 Krankzinnig zijn, deliro.
 Kreeft, capcer.
 Krenken, labefacto, 193.
 Krijg (oorlog), bellum.
 Krijgen (het gegevene ontvangen), accipio.
 Krijgen (verkrijgen), impetro, 56.
 Zie Verkrijgen.
 Krijgen (b. v. de koorts), incido in, 81.
 Krijgen. Zie Gedachte.
 Krijgsbenden, copiae, pl.
 Krijgsdienst, militia.
 Krijgsgeeluk, fortuna belli, 25.

Krijgsgevangen, bello captus, captivus.
 Krijgslist, strategema.
 Krijgsman, miles.
 Krijgsverste, belli dux.
 Krijgstocht, expeditio.
 Krijgstucht, disciplina militaris.
 Krijgswezen, res militaris.
 Kring, circulus.
 Krom, curvus.
 Kroon, corona.
 Kroonen, coronare.
 Kroost (kinderen), proles, soboles.
 Kruid (gewas), herba.
 Krnipen, repo.
 Kruis, crux.
 Kndde, grex.
 Kuiseh, castus.
 Kundig (geleerd), doctus, prudens; consultus, 110.
 Kundigheid (wetenschap), doctrina, 161.
 Kundigheden, artes, 202, 243, 270.
 Kunnen, possum.
 Kunnen, niet kunnen, nequeo.
 Kunst, ars.
 Kunstenaar, artifex.
 Kunstgreep, ars.
 Kunstig, artificiosus.
 Kunstmiddel, ars.
 Kunstvermogen, artificium.
 Kunst, ora.
 Kwaad (adi.), malus.
 Kwaad (subst.), malum.
 Kwaadaardig, malitiosus.
 Kwaadaardig (adv.), malitiose.
 Kwaaddoen, male facio-ago.
 Kwaadsprekend, maledicus.
 Kwaadsprekendheid, maledicentia.
 Kwaadspreker, maledicus.

Kwaadwillig, malevolus.
 Kwalijk (adv.), slecht, male.
 Kwalijk (nauwelijks), vix.
 Kwalijk, het staat kwalijk, dedecet.
 Kwalijk nemen, probro, vitio habeo, verto.
 Kweeken, colo.
 Kwellen, vexo.
 Kwetsen, zie Wonden.
 Kwijten (zieh kwijten van —), fungor.
 Kwijten (ten uitvoer brengen), exsequor, perago, 207.
 Kwispen (met den staart), movere caudam.
 Kwistig (met iets), prodignus.

L.

Laag (niet hoog, nederig), humilis.
 Laag (onedel), sordidus.
 Laagheid, contumelia, 151.
 Laagste, infimus, 12.
 Laat, telaat (adv.), sero.
 Laatst, voor het laatst, postremum.
 Laatst, op het laatst, postremo.
 Laatstvoorgaande, proximus.
 Laecdaemon-is, n. pr. 3.
 Laecdaemoniër, Laecdaemonis.
 Laecdaemonische vrouw, Laecdaemon.
 Laden, Beladen, onero.
 Laertes-is, n. pr. 3.
 Laf, mollis.
 Lafaard, seors, ignavus.
 Lafhartig, ignavus.
 Laehen, rideo.
 Laehen (subst.), zie Gelach.
 Lagen, zie Hinderlagen.

Laken, zie Bcrispen.
 Lam (subst.), agna.
 Lamsvleesch, 213, zie Nar. § 3.
 Lamp, lucerna.
 Land (Landstreek), terra, regio.
 Land (in tegenoverstelling van stad), ager, 174, rus.
 Land (akker), ager.
 Landaard, natio.
 Landbouw, agrientura.
 Landbouwer, agricola.
 Landen (met een schip), appello (3e) navem; appellor, 158.
 Landerijen, agri.
 Landgenoot, popularis.
 Landgenooten, homines, 272.
 Landgoed, praedium, villa.
 Landhoeve, zie Landgoed.
 Landman, rusticus, agricola.
 Landschap, regio (provincia), 74.
 Landstreek, zie Landschap.
 Landvoogd, satrapes.
 Lang, longus.
 Lang (adi. van tijd), diuturnus, longus.
 Lang (adv.), diu; dudum, 43, 90, 108.
 Lang, zie Voorlang.
 Lang geleden, door abhine.
 Langdurig, diuturnus.
 Langdurighcid, diuturnitas; longinquitas, 239.
 Langs, iuxta, circa, 268.
 Langs (dezen weg), hac (via).
 Langzaam (adv.), lente, (tarde).
 Langzamerhand, zie Allengs.
 Lapithen, Lapithae.
 Last (opdracht), munus, mandatum, 157, 207.
 Last (zwaarte), onus.
 Last, ten laste leggen, erimini do.

Lasteren, maledico.
 Lustig, molestus.
 Laten (verlaten, laten liggen), relinquo.
 Laten. Nar. § 23.
 Laten vertrekken, dimitto, 165.
 Later (adi.), 11.
 Latijn, in het Latijn, Latine, 175.
 Latijnsch, Latinus.
 Latnplant, lactuca.
 Laurierboom, laurus.
 Ledematen, membra, pl.
 Ledig, inanis, vacuus.
 Ledig (zonder bezigheden), otiosus.
 Ledig zitten, otior.
 Ledige tijd, otium.
 Ledigheid, otium, 237.
 Leefstijd, aetas.
 Leefstocht, commectus.
 Leelijk (adi.), turpis.
 Leenen, commodo.
 Leenen (het oor), praebeo, 62, 159.
 Leer (hetgeen men anderen leert), doctrina.
 Leeren (onderwijzen), doceo, erudio, instituo.
 Leeren (iets van iemand), disco.
 Leeren, van buiten leeren, edisco.
 Leeren kennen, cognosco, cerno, 103; pernosco, 276.
 Leerling, discipulus.
 Leermeeester, magister; docens, 198.
 Leermeeesteres, magistra.
 Leerschool, schola.
 Leerzaam, docilis.
 Leenw, leo.
 Leenwarden, Leovardia; adi. Leovardiensis.

Lecuwin, leaena.
 Leger, exercitus.
 Leger (slaapplaats), cubile.
 Legerbenden, copiae, pl.
 Legergrooten, principes.
 Legerplaats, castra, pl.
 Legerstede, cubile.
 Legerwal, vallum.
 Leggen (stellen), pono.
 Leggen (aan de borst), admoveo, 245.
 Leggen (zich te slapen leggen), cubitum, dormitum co, 196.
 Leggen (ten koste leggen), tribuo; 139.
 Leggen (voor oogen leggen), oculis subicio, 239.
 Leggen in, impono.
 Legioen, legio.
 Legplaats, statio.
 Leiden, n. pr. Lingdunum Batavorum; adi. Leidensis.
 Leiden (geleiden), duco.
 Leiding, ductus, 53.
 Leidsman, Leidsvrouw, dux.
 Lekkage, stillicidium.
 Lekkernijen, epulae, deliciae.
 Lengte (van afstand en tijd), longitudo.
 Lengte (langdurigheid), diuturnitas.
 Lente, ver.
 Lentebloem, flos vernus.
 Lentetijd, tempus vernum.
 Leonidas, n. pr. 1.
 Les (om te leeren), lectio.
 Les (voorschrift), praeceptum.
 Lessenaar, pulpitum.
 Letten (op iets), attendo, 158.
 Letter, littera.
 Letteren (wetenschappen), litterae, pl.

Lettergreep, syllaba.
 Letterkundig, b. v. letterkundige kennis, m. vert. kennis der letteren, 266.
 Letteroefeningen, litterarum studia.
 Leugen, mendacium.
 Leugenaar, mendax.
 Lengenachtig, mendax.
 Leenr, teleurstellen. Zie Te.
 Levant (de), mare Aegaeum.
 Leven (v. intr.), vivo; vescor, 125.
 Leven (subst.) vita; salus.
 Leven, bij het leven van, — door vivus, 149, 167.
 Levend, vivus.
 Levensduur, aevum, 170.
 Levensgeest, spiritus.
 Levensgenot, vitae fructus, 240.
 Levensles. Nar. § 3.
 Levensloop. Nar. § 3.
 Levenslucht, aër, 161.
 Levensmanier. Zie Nar. § 3.
 Levensmiddelen, commectus.
 Levensonderhoud, victus, 201.
 Levenswijs, vita, 167.
 Leveren (een gevecht), committo, 152.
 Lezen, lego.
 Lezing, lectio.
 Licht (daglicht), lux, 83.
 Lichtend, lucidus.
 Lictor (gerechtsdienaar), lictor.
 Lid, membrum.
 Lid voor lid, membratim, 213.
 Lied, ode; carmen.
 Lieden, h. a. Menschen.
 Lief (dierbaar), carus, dilectus.
 Liefde, amor, caritas; verschuldigde liefde, pietas, 231.
 Liefderijk, pius, 2; benevolus, 176.

Liefelijk, suavis.
 Liefelijkheid, suavitas.
 Liefhebben, carum habeo, 181.
 Liefkozen, blandior.
 Liefkozing, blandimentum.
 Liefstallig, affabilis.
 Liefstalligheid, affabilitas.
 Liegen, mentior.
 Lier, barbitos.
 Liever (eerder), potius.
 Liever (met meer genoegen), libentius.
 Liever willen, malo.
 Lieverlede (van). Zie Van.
 Lichaam, corpus.
 Lichaamsbouw, corpus.
 Liggen, ter neder liggen, iaceo.
 Liggen (ergens af of verwijderd liggen), disto.
 Lijgen, er ligt aan gelegen, interest, refert.
 Licht (niet zwaar), levis; (adv.), facile.
 Lichtgeloovig, credulus.
 Lichtgeloovigheid, credulitas.
 Lichtvaardig, zie Lichtzinnig.
 Lichtzinnig, levis.
 Lichtzinnigheid, levitas.
 Lijden, patior.
 Lijden aan iets, laboro aliqua re.
 Lijden (schade), capio damnum.
 Lijden, verlies, facio iacturam.
 Lijdzzaam, patiens.
 Lijf. Zie Lichaam.
 Lijftrawant, satelles.
 Lijfswachter, zie Trawant.
 Lijk, cadaver.
 Lijkstatie, funus.
 Likken, demulceo, 266.
 Linker, linksch, laevus, sinister.
 Linkerhand, sinistra (manus).

Lip, labrum.
 List, dolus.
 Listig, callidus, subdulus; vader, 4.
 Litteeken, cicatrix.
 Loeri-orum, n. pr. 2.
 Lof, praeconium, 196.
 Loffelijk, laudabilis.
 Lofpraak, laus.
 Loffniting, laus.
 Lofwaardig. Zie Loffelijk.
 Log. Zie Traag.
 Lokken, commoveo, 272.
 Lomp, rusticus, agrestis.
 Lompheid, rusticitas.
 Londen, Londinium.
 Long, pulmo.
 Loechenen, infitior, infitias eo.
 Lood, plumbum.
 Loof, frons-dis.
 Loom, languidus.
 Loom zijn, languere.
 Loomheid, languor.
 Loon, merces, zie Bekooning.
 Loop, cursus.
 Loopbaan, curriculum, spatium.
 Loopen, curro.
 Loopen (in het oog), incurro, 201.
 Loopen, gevaar loopen, adeo periculum.
 Loopef, cursor.
 Loos (adi.), astutus.
 Loosheid, astutia.
 Losbandig, dissolutus.
 Losbandigheid, licentia.
 Losbol, homo dissolutus.
 Losch, lynx.
 Loslaten, dimitto.
 Losmaken, solvo.
 Lot, fortuna, condicio, sors; fatum, 106, 109.

Lotgevallen, fata.
 Lucht, aer.
 Lucht (weder), caelum, 146.
 Luchtig, leviter.
 Luchtsteen, aërolithus, 77.
 Luchtstreek, plaga.
 Luchtstroom, turbo, 258.
 Lneifer, n. pr. 2.
 Lui (adi.), ignavus, piger.
 Lui (een lui leven), iners.
 Luid, liber, 243; magnus, 254.
 Luiden (het verhaal luidt), fabula fert, 179.
 Luidruchtig, hilarius.
 Luiers, fasciae.
 Luiheid, pigritia, ignavia.
 Luister, splendor; maiestas, 249.
 Luisteren, anseulto.
 Luisterrijk, illustris, 9; amplus (superl.), 266.
 Lust, studium, 132.
 Lust (booze), libido.
 Lust, het lust mij, ik heb er lust of zin aan, libet mihi.
 Lydië, Lydia.
 Lydiër, Lydus.
 Lysis, n. pr. 3.

M.

Maagd, virgo.
 Maaien, meto.
 Maaltijd, cena.
 Maaltijd honden, ceno.
 Maan, luna.
 Maand, mensis.
 Maandag, dies lunae.
 Maar (con.), sed.
 Maar (doch), vero.
 Maat (hoeveelheid), modus, 151, 157, 230.

Maatje (hoeveelheid), choenix.
 Maatregel, consilium.
 Maatschappij, civitas.
 Maastok, mensura.
 Macedonië, Macedonia.
 Maagdeburg, Magdeburgum.
 Macht (vermogen), potestas.
 Macht (grootte macht of vermogen), opes, pl.
 Macht, in de macht van —, penes; zie Praep.
 Machtig, potens.
 Machtig, in zijne macht hebbend, compos.
 Machtig worden (iets). Zie Bemachtigen.
 Machtig (machtinger) worden, invalesco.
 Maintz, Moguntiacum.
 Mak, mitis.
 Maken, facio; een weg maken, viam munio, 95.
 Maken (dat), efficio, 208.
 Maken (iemand gelukkig), reddo, 52.
 Maken (wetten), fero, 163.
 Maken (maak-dat), fac met daarop volg. conl. of facies ut.
 Makker, sodalis.
 Malta, Melite, 1.
 Manbaar, pubes-ëris.
 Man, vir.
 Man (echtgenoot), maritus.
 Mandane, n. pr. 1.
 Manen (van een leenw), iuba.
 Manier, modus, ratio.
 Mannelijk, virilis.
 Mannetje (van een dier), mas.
 Mantel, pallium, amiculum.
 Marathon-is, n. pr. 3.
 Marder, Mardus.

Markt, forum.
 Marmer, marmor.
 Marmot, glis.
 Marsch, iter.
 Marteling, cruciatus.
 Mast, malus.
 Matig, modicus.
 Matiging, moderatio.
 Medebrenge, affero, fero, 124.
 Medeburger, civis.
 Mededeelen aan, communico eum; adnumero, 180; impertio alicui, 118.
 Mededeelen (onderwijzen), trado, 132.
 Mededinger, aemulus.
 Mededoogen. Zie Medelijden.
 Madageven. Zie Geven; do, 256.
 Medehelpe, adiutor.
 Medeleerling, condiscipulus.
 Medelijden, misericordia.
 Medelijden hebben. Zie Jammeren.
 Medemakker, sodalis.
 Meden, Medi-orum.
 Medenemen, mecum fero, aufero, 90.
 Medespeler, maat, sodalis.
 Medevieren, concelebro.
 Medicijn, medicina, medicamentum.
 Medië, Media; adi. Medicus.
 Meel, farina.
 Meenen, puto, censeo.
 Meening, opinio.
 Meening, ik ben van meening, h. a. ik meen, 233.
 Meer (van hoedanigheid), magis; adv. Nar. § 32.
 Meer (van hoeveelheid), plus; amplius. Nar. § 32.
 Meer (subst.), lacus.

Meer dan eens, plus semel, 126.
 Meermalen, saepius.
 Meervondig, pluralis.
 Meest (het), maxime.
 Meestal, plerumque.
 Meeste (de), plerique.
 Meester (heer, eigenaar), dominus.
 Meester (onderwijzer); zie Onderwijzer.
 Meester (ergens meester — niet meesler van), potens-impotens, 111.
 Meester (van zich zelven), compos, 214.
 Meester worden. Zie Bemachtigen; frango, 227.
 Meesteres, magistra.
 Meesteres (eigenares), domina.
 Meet, van meet af aan, a eareeribus ad calcem, 276.
 Meetkunde, geometria.
 Megara, n. pr. 1, ook Megarorum.
 Mei, Mains (mensis).
 Meid, ancilla.
 Meisje, puella.
 Melden, nuntio.
 Melding, neutio.
 Melk, lac.
 Men; zie Nar. § 4.
 Men, quis, 210.
 Mengen bij iets, admisceo.
 Menigte, multitudo, vis; vulgus, 136, 229.
 Menigvaldig, ereber, 195.
 Mensch, homo.
 Menschdom, genus humanum.
 Menschelijk, humanus.
 Menschelijke voortreffelijkheid, humanitas, 235.
 Merk, nota.

Merken, bemerken, animadverto.
 Merken (vooraf bemerken), odoror, 42.
 Merkwaardig, memorabilis.
 Mes, eulter.
 Messenië, Messenia.
 Messenisch, Messeniacus.
 Mesten, stereōro.
 Met, cum; zie Praepos.
 Met genoeg, libenter.
 Met dat al, attamen, 248.
 Metaal, metallum, 13, 68; aēs, 33, 228.
 Metalen (van metaal), aeneus.
 Meten (afmeten), metior.
 Metgezel, comes.
 Methode, methōdus.
 Middag, meridies.
 Middageten (Subst.). Zie Middagmaal.
 Middagmaal, prandium, het middagmaal gebruiken, prandeo.
 Middagzon, sol meridianus.
 Middel (hulpmiddel), remedium.
 Middelburg, Medioburgum.
 Middelen (om ergens toe te geraken), artes, 179.
 Middelen (vermogen), eopiae, 265.
 Middellandse zee, mare mediterraneum.
 Middelman, mediocritas.
 Middelmattig, medioeris.
 Midden (adi.), medius; het midden, medium; zie Nar. § 27.
 Middenweg, media via.
 Middernacht, media nox.
 Mier, formica.
 Mijden. Zie Vermijden.
 Mijl, miliarium.
 Mijlsteen, lapis.
 Mijn, meus.

Mijn, metalla, orum, Plur.
 Mild, Milddadig, liberalis.
 Milddadigheid, Mildheid, liberalitas.
 Miltiades-is, n. pr. 3.
 Minachten, parvi duco, facio; contemno.
 Minaechting, met minachting neerzien, despicio, 238.
 Minder (adi.), geringer, kleiner, minor.
 Minder (adi.), minder in hoedanigheid, inferior.
 Minder (weinig); zie Weinige, pauci, 101.
 Minder (adv.), minus.
 Minder edel, illiberalis, 234.
 Minder goed, deterior, 136.
 Minne, nutrix.
 Minste, ten, saltem.
 Misbaar (subst.), plangor, eiulatus.
 Misbruiken, abutor.
 Misdad, crimen, 60; delictum.
 Misdadig, nefarius; improbus, 105.
 Misdadiger, maleficus.
 Misdeeld, destitutus.
 Misdoen, delinquo, pecco; offendo, 170.
 Misdrift, scelus, 18; crimen, 120.
 Misgunst, invidia.
 Mishagen, displiceo, 211.
 Mishandelen, violo.
 Miskend, abiectus, 234.
 Misleiden, decipio.
 Mislijk, sordidus, 156.
 Misprijzen, reprehendo, vituperio.
 Misschen, forte, fortasse.
 Missen (niet hebben), careo, 71.
 Missen (verlangen), desidero, 259.
 Missen, het kan niet missen; h. a. het kan niet anders

zijn, fieri non potest quin, 261.
 Misslag, peccatum, delictum.
 Misstap. Zie Misslag.
 Mistasten, pecco, 250.
 Mistrouwen, diffido.
 Misvormen, deformat.
 Mithridates, is, n. pr. 3.
 Mits slechts, mits dat, dum, modo, dummodo, 175.
 Mitylena, Mitylenae.
 Modder, caenum, lutum.
 Model, exemplum.
 Moed, virtus, animus, 231, 266.
 Moed; zie Opgeven.
 Moede, fessus, defessus.
 Moeder, mater.
 Moederlijk, maternus.
 Moedertaal, lingua vernacula.
 Moedig, fortis, strenuus; ferox, 129.
 Moedig (adv.), strenue, 215.
 Moewil, petulantia.
 Moedwillig, protervus; adv. gratuito, 161.
 Moeielijk, difficilis.
 Moeielijkheid, difficultas.
 Moeite, opera.
 Moeite, der moeite waard, operae pretium.
 Moeite besteden, operam do; zie Geven.
 Moeskruid, holus.
 Moeten, zie Nar. § 6.
 Mogelijk, 165, 166, door possum.
 Mogelijk, het is mogelijk, h. a. het kan gebeuren.
 Mogen (uitdrukking eener vergunning), door den conjunct.
 Mogen (geoorloofd zijn), licet, imp.
 Moeipelen, marmuro.

Mond, os, oris.
 Mond (van eene rivier), ostium.
 Mondig, pubes.
 Moord, caedes.
 Morgen (adv.), cras.
 Morgen, de dag van morgen, dies crastinus.
 Morsig, sordidus.
 Morsigheid, sordes.
 Moses-is, n. pr. 3.
 Mudde (maat), medimnus.
 Mug, cnlex.
 Mullezel, mulus.
 Muis, mus.
 Munster, Monasterium.
 Munten (het op iemand), peto aliquem.
 Muntstuk, nummus.
 Muur, murus, 13. Zie Wand.
 Muur (stadsmuur), moenia, pl.
 Mensch (mosch), passer.
 Muze (zanggodin), Musa.
 Muziek, musica.

N.

Na, post; zie Praepos.
 Na (volgende op), secundum, 262.
 Naakt, nudus.
 Naald, acus.
 Naam, nomen.
 Naam. (goede naam), fama, 53.
 Naam, met name, nomine.
 Naamgenoot, cognominis, 184.
 Naamwoord, nomen.
 Naar (beweging ergens heen), in, ad, versus; zie Waarts.
 Naar (volgens), ex, ad, secundum, zie Praepos. en Nar. § 11.
 Naar (uit hoofde van), pro, 65, 142.

Naar (van), ab, 251.
 Naar (adv. zooals), ut.
 Naar buiten, foras.
 Naar elders, alio.
 Naar geen van beide plaatsen, neutro.
 Naarstig, gnavus, 4; diligens, 5, 6, 21.
 Naarstigheid, diligentia.
 Naast (nevens), iuxta; zie Praep.
 Naast, ten naastebij, propemodum, fere (adv.).
 Naastbestaande; zie Nabestaande.
 Naaste (de), proximus.
 Nabestaande, propinquus; affinis, 6.
 Nabij (adv.), prope.
 Nabij, zeer nabij, proxime.
 Nabij zijnde, propinquus; subiacens, 258.
 Nabijheid, propinquitas.
 Nabijkomen (zeer), proxime accedo, 228.
 Nabootsen; zie Navolgen.
 Naburig, vicinus, 60.
 Naburig (aangrenzend), finitimus.
 Nabuur, vicinus.
 Nabuur (aangrenzend volk), finitimus, 51, 55.
 Nacht, nox.
 Nacht, des nachts, noctu (adv.).
 Nachtelijk, nocturnus.
 Nachtvogel, strix.
 Nachtwerkzaamheid, incubratio.
 Nadat, postquam, posteaquam.
 Nadeel, incommodum, detrimentum, 119.
 Nadeelig, noxius.
 Nadeelig zijn, obsum.
 Nademaal. Zie Vermits.
 Nadenken (het), cogitatio.

Nadenken (v. intr.). Zie Deuken.
 Naderbij, propior. Zie Naaste.
 Naderan (tot iemand), accedo.
 Naderen (naderbij komen), appropinquo, 86, 150, 247.
 Naderhand, postea.
 Nadrnkkelijk, gravis, 146.
 Nadrukkelijk (adv.), graviter.
 Nagaan, persequor.
 Nagel (van mensch of dier), unguis.
 Nagelslacht. Zie Nakomelingschap.
 Najagen, sector.
 Nakomelingen, posteri.
 Nakomelingschap, posteritas.
 Nakomeu (volbrengen), exsequor.
 Nakomen (ecue belofte), praesto, 170.
 Nakroost, progenies.
 Nalaten (niet doen), omitto; supersedeo, 132.
 Nalaten (achterlaten), relinquo.
 Nalatig, neglegens.
 Nalatigheid, neglegentia.
 Napels, Neapolis.
 Nasporen, investigo.
 Nastreven, acmulo, sequor, 235.
 Natie, natio, gens, 232.
 Natuur, natura.
 Natuurkunde, physica.
 Natuurlijk, naturalis; par, 254.
 Natuuronderzoeker, physicus, 68.
 Nauw (eng), angustus.
 Nanwelijks, vix.
 Nauwgezetheid, religio.
 Nauwkeurig (adi.) accuratus.
 Nauwkeurig (adv.), accurate, diligenter.
 Nauwkeurigheid, diligentia.
 Navolgen, imitor.
 Navolgbaar, imitabilis.
 Navorschen, perscrutor.

Nederdalen, descendere.
 Nederig (bescheiden), modestus.
 Nederklommen. Zie Nederdalen.
 Nederkomen (hierop), redeo.
 Nederlaag, clades.
 Nederleggen (zich n.), recumbo, 268. Zie Neer.
 Nederliggen, iaceo; zie Neer.
 Nederstorten, effundor.
 Nedervallen, prolabor.
 Nederzieu (met minachting), despicio, 238.
 Neef, frater consobrinus, fr. patruelis.
 Neen, door non met herhaling van het woord, waarop in de vraag de toon valt; door non ita; door minime, minime vero; immo beteekent integendeel, veeleer.
 Neerkomen (hierop). Zie Nederkomen.
 Neerleggen, depono.
 Neerleggen (te vondeling), expono, 210.
 Neerstorten, ruo.
 Neerwerpen, delcio.
 Neigen (zich), inclino.
 Neiging, affectus, affectio.
 Nek, eervices, pl.
 Nemen, sumo, capio, 64.
 Nemen, mede nemen (van zaken), fero, aufero mecum.
 Nemen (van personen), duco mecum.
 Nemen (een besluit), capio, 34.
 Nemen (eene proeve), facio.
 Nemen (de vlucht, een besluit), capio, capesso.
 Nemen (iemand tot leermeester), adhibeo, 272.

Nemen, op zich nemen, *inscipro*;
recipio, 164.
 Nemen, gevangen nemen. Zie Van-
 gen.
Nepos-otis (*Cornelius*), n. pr. 3.
Nergens, *nusquam*.
Nerō-nis, n. pr. 3.
Nest, *nidas*.
Nestor-is, n. pr. 3.
Net (subst.), *rete*.
Net (adi.). Zie *zindelijk*.
Netheid, *mundities*, *nitor*.
Neus, *nasus*.
Nevul, *nebula*.
Nevens, *iuxta*. Zie *Praepos*.
Nicht, *consobrina* (*soror*), *neptis*,
 257.
Nicomedes-is, n. pr. 3.
Niemand, *nemo*, *nullus*.
Niet, *non*, *hand*.
Niet slechts, *non solum*.
Niet dan, *non nisi*, 45.
Niet zoo zeer als, *non tamquam*.
Niet meer (adv.), *non amplius*,
non iam.
Niet achten, *neglego*, 84, 226.
Niet willen, *nolo*.
Niet weten, *nescio*, *ignoro*, 171.
Niet waar? *nionne?* 119.
Nietig, *nullus*.
Niets, *nihil*, *nulla res*, 171.
Niets anders, *nihil aliud*.
Niettegenstaande dat, *tametsi*; zie
Ofschoon.
Nieuw, *novus*, 1, 12.
Nieuw, op nieuw, *denno*.
Nieuw, *nieuwer* (b. v. de geschie-
denis), *recentior*.
Nieuwsgierig, *curiosus*.
Nijd, *invidia*.
Nijmegen, *Noviomagus*.

Nijver, *industrius*.
Nijverheid, *industria*.
Nimf, *nympha*.
Nimmer. Zie *Nooit*.
Niobe, n. pr. 3.
Noch, *nec*, *neque*.
Noemen, *Heecten*, *dico*, *nomino*,
appello, *nuncupo*.
Nog (vermeerderend), *etiam*.
Nog (buitendien), *praeterea*, 225.
Nog (dan nog), *etiam tum*.
Nog (nu nog), *etiam nunc*.
Nog (tot nog toe), *adhuc*.
Nog niet, *nondum*.
Nog zoo zeer, *vel maxime*, 162,
 222.
Nogmaals. Zie *Andermaal*.
Nogtaus. Zie *Evenwel*.
Nomaden, *Nomades-um*.
Noodig, van *nood*; zie *Th*. 121.
Noodig, het is niet noodig dat,
 198, *non est quod c. coni*;
nil attinet, 256.
Noodigen. Zie *Uitnoodigen*.
Noodlot, *fatum*.
Noodwendig (adv.), *necessario*;
 door *necesse est*, 253.
Noodzakelijk (adi.), *necessarius*;
 (adv.) *necesse*, 103.
Noodzakelijk (adv.), door *necesse*
est, 196.
Noodzakelijkerwijs, door *necesse*
est, 261.
Noodzakelijkheid, *necessitas*.
Noodzaken, *cogo*.
Nooit, *nunquam*.
Noord, *Noorden*, *septentrio*.
Noordewind, *aquilo*.
Noordoostewind, *boreas*.
Nopens, *de*, *circa*, *in*; zie *Praep*.
Nu (*thans*), *nunc*.

Nu (tot overgang dienende), au-
 tem, *vero*, (*coni*).
Nu en dan, *interdum*.
Nu eens, *dan eens*, *nunc-nunc*,
modo-modo.
Numitor-is, n. pr. 3.
Nut, *utilitas*, *usus*, 202.
Nut, van nut zijn, *prosum*.
Nutteloos, *inutilis*.
Nuttig, *utilis*.
Nuttigen, *sumo*, 103; *vescor*,
 130.

Oceaan, *oceanus*.
Ochtend, *ante meridiem*.
Ochtend, het negende ochtenduur,
hora nona antemeridiana.
Oefenen (v. tr.), *exercas*.
Oefening (in herhaling bestaande),
exercitatio, *exercitium*.
Oefening (studie, beoefening), *stu-*
dium, 231.
Of (*coni*), *vel*, *aut*, *sive*, *Bi*. 307;
C. Etym. 277; *E*. 252, 2; *M*.
 178.
Of, of niet (vraagwoord), *nunc*.
Of (dat niet, achter ontkennende
 ziinnen), *quin*, 169.
Of, het moest zijn, *nisi forte*.
Offerhande, *sacrificium*.
Offerhande (hetgeen geofferd wordt),
hostia, 64.
Officier, *praefectus*.
Ofschoon. Zie *Schoon*, *Hoewel*.
Olie, *oleum*.
Olifant, *elephas*, *elephantus*.
Olympiade, *Olympias*.
Olympisch, *Olympicus*.
Om (rondom), *circum*.

Om (ter oorzaak van), *causa*. Zie
Wille.
Om hals brengen. Zie *Dooden*.
Om het leven komen. Zie *Om-*
komen.
Om kort te gaan, *ut paucis absol-*
vam, *ut brevi praecidam*; zie
Kortom.
Om niet te spreken van, *ut omit-*
tam, *na dicam de*, 183, 262.
Om zoo te spreken, *ut ita dicam*.
Ombrengen. Zie *Dooden*.
Omdat, *quia* (*quandoquidem*, *quo-*
niam).
Omdat (om die reden dat), *pro-*
pterea quod, 52.
Omdolen, *vagor*.
Omdraaien, *inverto*.
Omgaan (met iemand), *consuetu-*
dinem habeo; *sum cum aliquo*,
 256.
Omgaan (verkeering), *consuetudo*;
communitas, 265; *mos*, 271.
Omgekeerd, *inversus*.
Omgeven, *circumdo*, 106.
Omgieten, *circumfundo*.
Omhangen, *inicio*.
Omheen graven, *circumdico*,
 115.
Omhoog, *in sublime*, 233.
Omhuld, *indutus*, 76.
Omkleeden (zich), *induo*.
Omkomen, om het leven komen,
pereo, *intereo*.
Omkoopen, *corrumpo*.
Omliggend. Zie *Aangrenzend*.
Omringen, *circumdo*.
Omsingelen, *circumsidco*, 157.
Omstandigheden, *res*, *pl.*; *tempo-*
ra, 65.
Omstandigheid, *causa*, 97.

Omstreeks, circa, circiter; zie Praepos.
 Omtreut (over, betreffende), de, circa; zie Praep.
 Omtrent. Zie Jegens.
 Omtrent (adv.), circiter.
 Omvang, ambitus, circinitus.
 Omvang (uitgebreidheid), magnitudo.
 Omvaren, circumvahor.
 Omvatten, complector.
 Omverwerpen, evertor.
 Omvoeren, circumfero.
 Omwandelen. Zie Rondwandelen.
 Omwenden, convertor.
 Omwroeten, ruo.
 Omzien, respicio.
 Omzwerven, vagor, divagor.
 Onaangenaam, ingratus.
 Onaanzienlijk, ignobilis.
 Onachtzaam, neglegens.
 Onafhankelijk, liber.
 Onafhankelijkheid, libertas.
 Onbaatzuchtig, abstinens.
 Onbaatzuchtigheid, abstinencia.
 Onbeantwoord laten, non respondere, 263.
 Onbebouwd, incultus.
 Onbedreven, imperitus.
 Onbeduidend, tennis, 238; inutilis, 220; exilis, 269; levis, 275.
 Onbegraven, insepultus.
 Onbegrensd, infinitus.
 Onbehoorlijk, indecorus, 245.
 Onbekend (aan), ignotus.
 Onbekend (met), ignarus, 177, 239.
 Onbekend, het is onbekend, lateo, 253.
 Onbekend, het is, ontgaan — vergeten, praeterit, 144.
 Onbekommerd, securus.

Onbekrompen (adv.), laute.
 Onbeleefd, inhumanus.
 Onbepaald (iets onbepaalds), vagus, 261.
 Onberaden, temerarius.
 Onberispelijk, spectatus, 243.
 Onbeschaafd, rudis, incultus; immanis, 203.
 Onbeschaafd (van een volk), barbarus, 47.
 Onbeschaamd, impudens.
 Onbeschaamdheid, impudentia.
 Onbescheiden, immodestus.
 Onbescheidenheid, immodestia.
 Onbestendig, inconstans.
 Onbestendigheid, inconstantia.
 Onbetamelijk, indecorus, inhonestus.
 Onbeweeglijk, immobilis.
 Onbewoond, incultus.
 Onbewust, inscius.
 Onbezonnen, temerarius.
 Onbezonnenheid, temeritas.
 Onbezorgd, securus.
 Onbillijk, iniquus.
 Onbillijkheid, iniquitas.
 Ondankbaar, ingratus.
 Ondankbaarheid, ingratus animus.
 Onder, snb, subter; zie Praepos.
 Onder (tusschen), inter.
 Onder andere (dingen), inter alia.
 Onder, er onder doen, subicio, 148.
 Onderdanig zijn, servio, 90.
 Onderdoen (voor iets), cedo.
 Onderdrukken, opprimo.
 Ondergaan (v. tr.), subeo.
 Ondergaan (den dood), occumbo, 160.
 Ondergaan (van zon en maan), occido.

Ondergang (uiteinde), exitus; (verderf), exitium.
 Onderhandelaar, internuntius.
 Onderhevig, obnoxius.
 Onderhond (des levens), victus.
 Onderhouden, sustineo.
 Onderhouden (het leven), sustento.
 Onderhouden (voeden, b. v. een leger), alo.
 Onderkennen, diiudico, 132.
 Onderling (adi.), mutus.
 Onderling (adv.), mutuo.
 Ondermijnen, exhauro, 82.
 Ondernemen (wagen), conor, 47.
 Ondernemen (een reis), suscipio.
 Onderneming (krijgsonderneming), expeditio; res, 129.
 Onderriicht, disciplina, 261.
 Onderrichten (leeren), doceo, 45, 58; praecipio, 62.
 Onderrichten (bericht geven), edoceo, 73.
 Onderrichting, admonitio, 41; praceptum, 147.
 Onderscheid, discrimen.
 Onderscheid, er is onderscheid, interest, 216.
 Onderscheiden (onderscheid maken), distinguo, discerno; cerno, 127.
 Onderscheiden (zich), praesto; boven iemand, alicui.
 Onderscheiding, cultus, 122.
 Onderstand, subsidium.
 Onderste. Zie Benedenste.
 Onderstennen, sustineo.
 Ondersteunen (helpen), iuvo, sublevo.
 Ondertusschen. Zie Intusschen.
 Ondervinden, experior.
 Ondervinding, experientia.

Ondervragen, interrogo.
 Onderwerp (eener redevoering), res, 73.
 Onderwerp, het onderwerp uitmaken, subsum, 227.
 Onderwerpen, subiungo.
 Onderwerpen (ten onder brengen), subigo.
 Onderwijs, disciplina.
 Onderwijzen, doceo. Zie Leeren.
 Onderwijzer, praeceptor.
 Onderzoek doen, anquiro, 231.
 Onderzoeken, quaero; inquiror, 55, 270.
 Onderzoeken (navorschen), exploror, perscrutor.
 Onderzoeken (kennis nemen), cognosco, 249.
 Onderzoeken, gaan onderzoeken, adeo, 87.
 Onderzoeker, scrutator.
 Ondeugd, vitium.
 Ondeugendheid, nequitia, improbitas.
 Onduidelijk (adv.), obscuro.
 Onedel, illiberalis, 237.
 Oneenig zijn, dissensio.
 Oneenigheid, dissensio.
 Oneffen. Zie Rnw.
 Oneindig, oncindig veel, infinitus.
 Onervaren, imperitus.
 Onervarenheid, imperitia.
 Ongedachtig, immemor.
 Ongedeerd, integer.
 Ongeduldig, impatiens; (adv.) — enter.
 Ongegrond, inanis, vanus.
 Ongehoord, inauditus.
 Ongehnwd, caelebs.
 Ongekrenkt, integer, incolumis.
 Ongekunsteld, natus.

Ongekweekt, ineultus.
 Ongeleerd, indoctus.
 Ongelijk, dissimilis.
 Ongeloofelijk, incredibilis.
 Ongeluk, infortunium, casus, 71, 257; calamitas.
 Ongelukkig, miser, infelix.
 Ongelukkig (tegenspoedig), adversus, 62.
 Ongelukkig maken, perdo.
 Ongemerkt (adv.), sensim.
 Ongenoegen, tedium.
 Ongecoörd, incoördinatus.
 Ongeoorloofd, vetitum; 9; nefas, 146.
 Ongepast, alienus, inadecuatus, 245.
 Ongerecht, iniuriosus.
 Ongerecht, op eene ongerechte wijze, per iniuriam.
 Ongerechtigheid, iniuria.
 Ongeschied, absurdus.
 Geschied, h. a. niet geschikt.
 Ongehoord, discedens.
 Ongeschieden, incolumis; integer, 8.
 Ongehoord, intonsus.
 Ongestraft. Zie Straffeloos.
 Ongeval, casus.
 Ongeveer, circiter.
 Ongevormd, rudis.
 Ongevraagd, adv., ultro, 217.
 Ongewapend, inermis.
 Ongewapende vaartuigen, actuarie naves, 174.
 Ongevoon, insuetus, mirus; insolens, 112.
 Ongevoonheid, insolentia.
 Ongevoon, inultus.
 Ongunstig (van voortekens), infaustus.
 Onuurheid, intemperies, iniuria.

Onhandelbaar, immanis, 221.
 Onhandig, imperitus.
 Onheil, calamitas.
 Onjuist, falsus, 11.
 Onkosten, impensae, pl.
 Onkunde, insectia, 251; insectitia, 269.
 Onkundig (onwetend, onervaren), imperitus; nescius, 109.
 Onkundig (van iets), insectus, rudis, ignarus.
 Onlangs, nuper.
 Onlasten, discordiae, turbac.
 Onmatig, immodicus, immoderatus.
 Onmenscheijk, inhumanus, immanis.
 Onmetelijk, immensus.
 Onmogelijk. Zie Mogelijk.
 Onmondig, impubes.
 Onnavolgbaar, non imitabilis, 180.
 Onnoodig. Zie Overbodig.
 Onnoozel, innocens.
 Onnuttig, inutilis.
 Onomkoopbaar, incorruptus.
 Onopgemerkt, umbratilis.
 Onophoudelijk. Zie Bestendig.
 Onoverwonnen (onoverwinnelijk), invictus.
 Onrecht, iniuria.
 Onrecht, ten onrechte, iniuria.
 Onrechtvaardig, iniustus; improbus, 244.
 Onrechtvaardigheid, iniustitia.
 Onrein, immundus.
 Ons, noster.
 Onschadelijk, innocuus.
 Onsehendbaar, inviolabilis.
 Onsehendbaarheid, sanctitas.
 Onschuld, innocentia.

Onschuldig, innocens; innoxius, 138.
 Onsterfelijk, immortalis.
 Onsterfelijkheid, immortalitas.
 Onstnig, procellosus.
 Onstuimigheid, motus (Plur.), 274.
 Ontaard, degener.
 Ontberen, careo.
 Ontbieden, arcesso.
 Ontbinden, solvo, dissolvo.
 Ontbinding, solutio.
 Ontbloot, expers, 110.
 Ontblooten (v. tr.), nudo.
 Ontbreken, desum, 24.
 Ontdaan (verschrikt), exanimatus.
 Ontdekken, detego (iets vreemds), 131.
 Ontdekken (te weten komen), compario, 212.
 Ontdekken (bespenren, onderscheiden), cerno.
 Ontdekt, detectus, 5.
 Ontdoen, exuo, 161.
 Ontearend. Zie Schandelijk.
 Ontelbaar, innumerus.
 Ontfermen, misereor, misereor.
 Ontgaan, het ontgaat mij, fugit, praeterit me, imp.
 Ontgaan. Zie Ontkomen.
 Ontglippen, effugio.
 Onthalen (op een gastmaal), excipio.
 Onthalzen, percutio, 67.
 Ontheven, expers, 216.
 Onthoofden, securi percutio.
 Onthouden (zieh), continere.
 Onthouden (zieh van iets), abstinere, 159.
 Onthouden (in het geheugen), teneo; memoria teneo, 61, 230.
 Ontijdig, intempestivus.

Ontkennen, nego.
 Ontknoopen. Zie Ontbinden.
 Ontkomen, ontgaan, effugio, 104; evado, 161.
 Ontlokken, elicio.
 Ontmoeten (aantreffen), offendo, 82.
 Ontnemen, adimo, eximo; detraho, 239.
 Ontreden, dissuadeo.
 Ontredderd, turbatus.
 Ontroerd, exanimatus.
 Ontroeven, eripio.
 Ontruimen (het), fuga, 259.
 Ontrukken, eripio.
 Ontsieren, deformatio, deformem reddo.
 Ontslag, missio.
 Ontsnappen, effugio, evado, 229.
 Ontspringen, exorior.
 Ontspruiten, effloresco, pnillo, 78.
 Ontstaan, orior, existo, 102.
 Ontsteld, affectus.
 Ontstelen, surripio.
 Ontstoken, incensus.
 Onttrekken (zieh), subduco.
 Ontvangen (nannemen), accipio.
 Ontvangen (opnemen), recipio, excipio.
 Ontveinzen, dissimulo.
 Ontvlamd, inflammatus.
 Ontvlieden (v. tr.), fugio, effugio.
 Ontvluichten, aufugio.
 Ontvouwen, explico, expono.
 Ontwaken, expergisor.
 Ontweien, exentero, 215.
 Ontwerp. Zie Plan.
 Ontwijken. Zie Vermijden.
 Onwikkelen, expromo, 273.
 Ontwringen, extorqueo.

Ontzag, reverentia, verecundia.
 Ontzaglijk, ontzaglijk groot, ingens, vastus, 266.
 Ontzettend, ingeus.
 Ontzien, vereor, revereor.
 Ontzien (sparen), parco.
 Onuitspreklijk, infandus.
 Onveilig maken, infesto.
 Onveranderlijk, immutabilis.
 Onverbiddelijk, inexorabilis.
 Onverdragelijk, intolerabilis.
 Onvermijdelijk, inevitabilis.
 Onvermoeid, indefessus.
 Onverrichter zake, re infecta, 188.
 Onversaagd, intrepidus.
 Onverschillig, het is, nihil refert, 178.
 Onverschilligheid, socordia.
 Onverschrokkenheid, fortitudo, animus intrepidus.
 Onverstandig zijn, desipio.
 Onverwacht (adv.), subito, improvise, inopinanter.
 Onverwijld, confestim.
 Onverzadelijk, insatiabilis.
 Onvolmaakt, imperfectus.
 Onvoorzichtig, imprudens.
 Onvoorzichtigheid, imprudentia.
 Onvruchtbaar, sterilis.
 Onwaar, falsus.
 Onwaardig, indignus.
 Onwaarheid zeggen, mentior, 112.
 Onweder, tempestas.
 Onwetend, insciens, 64; inscius, 120.
 Onwetendheid (onkunde), ignorantia.
 Onwetendheid (onbekendheid met iets), inscitia, ignoratio, 231.
 Onzeker, incertus.
 Onzijdig, neuter.

Onzinnig, amens.
 Oog, oculus.
 Oog, in het oog houden, enro, 244; specto, 265.
 Oog, uit het oog verliezen, neglego, 62.
 Oog, voor oogen staan, insto, 253.
 Oog, het oog vestigen op, intueor in, 270.
 Oogenblik, brevis tempus, (momentum).
 Oogenschouw, in oogenschouw nemen, inspicio, 210.
 Oogmerk, consilium. Zie evenwel Th. 34.
 Oogst, messis.
 Oogzichte, h. a. ziekte der oogen.
 Ooievaar, ciconia.
 Ooit, unquam.
 Ook, et, etiam.
 Oom, patruus, avunculus.
 Oor, auris.
 Oor, iets zeggen, om iemands oor te streelen, auribus do, 242.
 Oordeel, iudicium.
 Oordeel, naar mijn oordeel, door index, 149.
 Oordelen, existimo, arbitror, iudico, censeo; duco, 103.
 Oorlog, bellum.
 Oorlogschip, navis longa, navis bellica.
 Oorlogsmoed, virtus bellica.
 Oorlogszuchtig, bellicosus.
 Oorsprong, origo; sedes, 258.
 Oorzaak, causa.
 Oost, het Oosten, Oriens.
 Oost-Indië, India Orientalis.
 Oostwaarts. Zie Waarts.
 Ootmoedig, supplex.
 Op, in, zie Praepos.

Op nieuw, denno.
 Op eens, derepente, 257.
 Op zich nemen, suscipio, 97, 164.
 Op, op hebben met iets, praedico.
 Opbergen, condo.
 Opbeuren, erigo, 160.
 Opbouwen, extruo.
 Opdat, ut.
 Opdat niet, ne.
 Opdoen (verkrijgen), comparo.
 Opdoen (verzamelen), comparo, 75.
 Opdoen (niet ergens nit), colligo, 184.
 Opdoen, zich opdoen, exorior; exsisto.
 Opdragen (eene waardigheid aan iemand), defero, 62.
 Opdragen (iemand iets om te doen), committo, permitto, 152, 191, 243.
 Opeten, comedo.
 Open, apertus.
 Openbaar, publicus.
 Openbaar (in het openbaar), publicus.
 Openbaren, aperio, 214.
 Openen, aperio.
 Openhartig (adv.), candido, libere.
 Openhartigheid, sinceritas.
 Openleggen (verklaren), expono, explico.
 Openlijk (adi.), apertus.
 Openlijk (adv.), palam.
 Opensnijden, rescindo.
 Openstaan, pateo.
 Opgaan (van de zon), orior.
 Opgeheven, erectus, 160; destitutus, 248.
 Opgekookt, recoctus.

Opgesmeukt, hilaris.
 Opgesmeukt, hilaritas.
 Opgetogen zijn (van bewondering), afficio, 262.
 Opgeven (verhalen), perhibeo, 52.
 Opgeven (verschaffen), suppedito, 186.
 Opgeven, den moed opgeven, animo deficio, animum despondeo, 174.
 Opgewassen tegen, par.
 Opgewekt tot iets, impiger, 131.
 Opgewonden, excelsus, 236.
 Opgroeien, succresco.
 Opheffen (v. tr.), suspendo.
 Opheffen, tollere.
 Ophouden (met iets), cesso, desino, desisto.
 Ophouden (zich), moror, dego.
 Opklimmen, adscendo.
 Opklimming, adscensus, adscensio.
 Opkomen (van de zon), orior.
 Opkomen. Zie Samenkomen.
 Opkweeken, nutritio.
 Opleggen (voorraad), condo, 108.
 Opleggen (iets aan iemand), impono.
 Opleiden (de jeugd), erudio, 131.
 Opletten, attendo.
 Opletten, attentus.
 Opleveren, praebeo.
 Oploopend, iracundus.
 Oploopendheid, iracundia.
 Opmaken (uit iets), conicio.
 Opmaken (opstellen), conficio.
 Opmerken, attendo, animadverto, observo, 135.
 Opmerking, observantia.
 Opmerkzaam, attentus.
 Opmerkzaamheid, attentio, animadversio, 252.

Opnemen (in de hoogte), tollō.
 Opnemen. Zie Euvel.
 Opnemen (ergens in), excipio, recipio, 127; arripio, 194.
 Opnoemen, enumerō; profero, 270.
 Oppassen (dat iets niet gebeure), caveo nc.
 Opperbevelhebber, imperator.
 Opperbewind, imperium.
 Opperen, agito.
 Oppergebieder, imperator.
 Oppergezag, principatus.
 Opperreger, princeps, dynastes, 1.
 Opperregerij. Zie Opperbewind.
 Opperreger. Zie Opperbevelhebber.
 Oppervlakkelig, speciosus, 250.
 Oppervlakte, superficies, 5.
 Oprecht (genegenheid), verus, sincerus.
 Oprecht, candor animi.
 Oprichten, crigo, 114; (een standbeeld), pono.
 Oproepen, evoco, voco, 134.
 Oproer, seditio.
 Oproerig, seditiosus.
 Opschik, ornatus.
 Opschorten (uistellen), differo.
 Opschrift, inscriptio; tot opschrift dragen of hebben, inscribo.
 Opschrijven, conscribo.
 Opschudding, tumultus.
 Opsieren, exorno.
 Opslaan (de oogen), attollo.
 Opsluiten, clando.
 Opsommen, refero, 257.
 Opsporen, investigo, exploro, 201, exentio, 252.
 Opstaan, surgo.
 Opstand (oproer), seditio.

Opstapelen, exstruo.
 Opstellen (schriftelijk), conscribo, 174.
 Opsteken (naar boven), intendo.
 Opstel, thema.
 Opstellen (vervaardigen), conficio.
 Opstijgen, surgo, adscendo.
 Opteekenen. Zie Aanteekenen.
 Opstellen, enumerō.
 Optocht, pompa.
 Optreden, escendo, 262.
 Optrekje nabij de stad, hortulus suburbanus.
 Optrekken (te velde trekken), proficiscor.
 Opvatten, suscipio.
 Opvoeden, educō.
 Opvoeding, educatio.
 Opvoeren, tollō.
 Opvolgen (een raad), obsequor, 63, 216.
 Opvolgen (iemand), succedo.
 Opvolger, successor.
 Opvullen (volstoppen), confercio, 213.
 Opwekken, excito, suscito.
 Opwekkend, alacer.
 Opzeggen (eene les), recito.
 Opzien naar, intueri, 163.
 Opzicht, res, 70, 113; Nar. § 17.
 Orakel, oraculum.
 Orde, ordo.
 Orde, in orde brengen, ordino.
 Orde, in orde schikken, dispono.
 Orestes-is, n. pr. 3.
 Os, bos.
 Oud, antiquus, 3, 4, 9; vetus, 5, 6, 7, 13; vetustus, 14; senex, 12 en 17.
 Oud, de Oude (ter onderscheiding

van de jonge), maior, 245; Nar. § 16.
 Oud man, senex.
 Oude vrouw, anus.
 Oud Consul, vir consularis.
 Oudan, veteres (de), 51.
 Ouderdom (leeftijd), aetas.
 Ouderdom (hoogbejaardheid), senectus.
 Ouderdom, den ouderdom naderen, consenesco, 240.
 Ouders, parentes.
 Oudheid, antiquitas.
 Oudheid (oude tijd), vetustas, 239; vetus aevum.
 Oudheidkennis, antiquitas, 273.
 Oudsta. Nar. § 16.
 Oudtijds, olim, antiquitus.
 Over (van, aangaande), de; zie Praepos.
 Over (aan de andere zijde), trans.
 Over (omtrent, jegens), in (Acc.), 73.
 Over (het gebied over), in (Acc.).
 Over (een brug maken over eene rivier) in (Abl.).
 Over (door een stad of land), per.
 Over (over zijn, overblijven), supersum.
 Overal, ubique.
 Overblijfselen, reliquiae, pl.
 Overblijven, resto, supersum, superstes sum.
 Overbodig, supervacuus.
 Overbrengen, traduco, (van zaken) transporto, transfero.
 Overbrengen. Zie Vertalen.
 Overdenken, meditor.
 Overdenken (bedenken), repento.
 Overeenkomen, convenio.

Overeenkomst hebben. Zie Overeenstemmen.
 Overeenkomstig (adi.), consentaneus.
 Overeenkomstig (adv.), convenienter.
 Overeenstemmen, congruo, consentio.
 Overeenstemmend, consentaneus, 61.
 Overeenstemming, consensus.
 Overgaan, transeo.
 Overgang, transitus.
 Overgebleven. Zie Overlevend.
 Overgeven, trado.
 Overgeven (zich geheel aan iets of iemand), dedit, 72, 97.
 Overhaasting, festinatio.
 Overhalen, persuadeo.
 Overhandigen, trado.
 Overheeren, domo en perdomo.
 Overheersching, dominatio.
 Overheid, magistratus.
 Overheidspersoon, magistratus.
 Overhoop halen, molior, 261.
 Overig, reliquus, 32.
 Overig zijn, supersum.
 Overige, ceteri.
 Overigens, ceterum.
 Overklimmen, transcendō.
 Overkomen, het overkomt mij, accidit, 113; contingit, 143; zie Synt. R. 62, M. § 267. a.
 Overkropt, districtus.
 Overladen (overdekken), cooperio, 76.
 Overlaten (iets aan iemand), permitto.
 Overleden, defunctus.
 Overleg, consilium; verstandig overleg, ratio, 269.

Overleg, met overleg, considerate, 136.
 Overleggen, consulo.
 Overlegging, consilium.
 Overleven, superstes sum; super-sum, 154.
 Overlevend, superstes, itis.
 Overleveren, trado.
 Overlijden. Zie Sterven.
 Overlijden, het overlijden, obitus.
 Overmacht, potentia.
 Overmannen, vinco, opprimo.
 Overmeesteren, devincio, 148.
 Overnachten, pernacto.
 Overreden. Zie Overhalen.
 Overrok, pallium.
 Overschaduwen, obumbro.
 Overschot, reliquiae.
 Overslaan, omitto.
 Overspringen, transsilio.
 Oversteken (v. intr.), traicio.
 Overtocht, transitus, traiectus.
 Overtollig. Zie Overbodig.
 Overtreden (de wet), violo.
 Overtreffen, supero; anteeo, 153.
 Overtrekken, transeo, traicio, transgredior.
 Overreden, persuadeo.
 Overtuigen (iemand van iets), convinco, 210.
 Overvallen, supervenio, opprimo, 218; invado, 222.
 Overvloed, copia.
 Overvloed hebben, abundo, affuo, scateo.
 Overvloedig (adi.), uber.
 Overvloedig (adv.), abunde, 108.
 Oervoeren, traduco of transduco.
 Overwaardig, dignissimus.
 Overwegen (bedenken), considero.
 Overwinnaar, victor.

Overwinnen, supero, vinco.
 Overwinning, victoria.
 Overwinteren, hiemo.
 Overzwemmen, transnato.
 P.
 Paal, palus, 157.
 Paal (grens), terminus.
 Paar, par.
 Paard, equus.
 Paard, te paard, equo; door het Partic. van equito, 181.
 Pauw, pavo.
 Pachten, conduco.
 Pak, sarcina.
 Pakgoederen, sarcinae, pl.
 Paleis, koninklijk paleis, regia.
 Papier, charta.
 Parel, margarita, unio.
 Parijs, Lutetia Parisiorum; Parisii.
 Partij (partijenschap), partes, pl.
 Partij, partij trekken, utor, 138.
 Pas geboren, recens natus.
 Passen; het past. Zie Betamen.
 Pausanias, n. p. 1.
 Peloponnesisch, Peloponnesiacus.
 Pen (schrijven), calamus.
 Penning, nummus.
 Peper, piper.
 Perdiccas, n. pr. 1.
 Pericles-is, n. pr. 3.
 Peripatetisch, Peripateticus.
 Pers, meerv. Perzen, Perziaan, Perses (a), 1.
 Perzië, Persis, Persis-idis.
 Perzisch, Persicus.
 Persoon, homo.
 Pest, pestis.
 Phaëthôn-tis, n. pr. 3.

Phidias, n. pr. 1.
 Phociën-is, n. pr. 3.
 Phrygië, Phrygia, adi.-ius.
 Phrygiërs, Phryges-um.
 Pick, hasta.
 St.-Pieterskerk, aedes sancti Petri.
 Pijl, sagitta.
 Pijn, dolor.
 Pijnboom, pinus.
 Pijniging, tormentum.
 Plaats, locus.
 Plaats, plaats hebben, fio, 266.
 Plaats, in plaats van dit te doen. Zie Nar. § 28.
 Plaats (de) nemen, succedo, 181.
 Plaatsen, colloco.
 Plaatsen bij, appono.
 Plaatsen in, impono.
 Plaatsvervanger, vicarius (adi.).
 Plagen, vexo.
 Plan, consilium.
 Plan, plan hebben, molior, 216.
 Planeet, planetes (a).
 Plank, tabula.
 Plant, planta.
 Planten (v. tr.), sero-vi-atum, 3.
 Plataeae-arum, n. pr. 1.
 Plautisch, Plautius.
 Plaveien, sterno.
 Plegen (gewoon zijn), solco.
 Plegen (begaan), committo, per-petro.
 Plegen, geweld aan iemand, vim facio, 178.
 Plechtig, solemnus.
 Plechtigheden, godsdienstige plechtigheden, solemnia sacra, 192.
 Pleitbezorger, causarum patronus.
 Pleiten, causas oro, 72.
 Pleitgeding, causa, 272.
 Pleitzaak, res forensis, 273.

Pleitzaal, forum.
 Plicht, officium.
 Plichtbetrachting. Zie Plicht.
 Plichtgevoel. Zie Plicht.
 Plichtovertreding, violatum officium.
 Plichtverzuim, officium neglectum, 167.
 Plistonices-is, n. pr. 3.
 Ploegen, aro.
 Ploegijzer, vomer.
 Ploegstaart, buris.
 Plunderen (een land of stad), populator, depopulator, diripio.
 Plunderen (rooven), praedor, 178.
 Plundering, rapina.
 Poel, palus.
 Poenier (Carthager), Poenus.
 Pogen, conor.
 Poging, conatus.
 Poging, eene poging doen, conor, 240.
 Polijsten, polio.
 Polynices-is, n. pr. 3.
 Pompei-iorum, n. pr. 2.
 Pond, libra, 107, 108.
 Poort, porta.
 Poos. Zie — een tijd lang.
 Poot, pes.
 Populier, populus.
 Portugal, Lusitania.
 Post (ambt), munus.
 Post (van soldaten), statio.
 Postbode, tabellarius.
 Potje, vasculum.
 Praal, ostentatio.
 Pracht, magnificentia.
 Prachtig, magnificus; lautus, 215.
 Praetor, praetor.
 Praetorschap, praetura.
 Praktijken, artes, 112.

Pralerij. Zie Praal.
 Praten, confabulator.
 Praxiteles-is, n. pr. 3.
 Priester, priesteres, sacerdos.
 Prijs (waarde), pretium.
 Prijs. Zie Belooning.
 Prijs geven, permitto, 221.
 Prijselijk, laudabilis.
 Prijzen, laudo; hoog prijzen, praedico.
 Prijzenswaard. Zie Prijselijk.
 Prikkel, incitamentum (Phr.), 219.
 Prins. Zie Vorst.
 Proccs, lis.
 Proconsul, proconsul.
 Proef (ter vertooning), specimen.
 Proeve (wanneer men iets beproeft), periculum.
 Proeven, gusto.
 Prooi. Zie Buit.
 Protogenes-is, n. pr. 3.
 Provincie, provincia.
 Provincie, tot eene provincie maken, in provinciae formam redigo, 229.
 Prusias, n. pr. 1.
 Puin, puinhoop, ruina.
 Punisch (Carthaagsch), Punicus.
 Punt (stip), punctum.
 Punt (spits), cuspis.
 Punt (het eerste — tweede punt), locus, 265.
 Put, puteus.
 Putten, haurio.
 Pylades-is, n. pr. 3.
 Pyliër, Pylius.
 Pyrenaeën, Pyrenaei (montes).
 Pythagoras, u. pr. 1.
 Pythagoreër, Pythagoreus.
 Pythagorisch, Pythagoreus.
 Pythias; n. pr. 1.

Q.

Quaestorschap, quaestura.
 Quacstorschap, onder het quaestorschap van — door quaestor, 149.
 Quiriten, Quirites-ium.

R.

Raad, consilium.
 Raad (de Senaat te Rome), senatus.
 Raad geven, suadere, 249.
 Raadgever, auctor, 60.
 Raadgeving. Zie Raad.
 Raadplegen, consulo; consulto, 253.
 Raadsbesluit, senatusconsultum.
 Raadsheer, senator.
 Raadsel, aenigma.
 Raadzaal, curia.
 Raaf, corvus.
 Raden (iets aan iemand). Zie Aanraden.
 Raken, het raakt mij, h. a. er ligt mij aan gelegen, refert, 141.
 Ramp, calamitas, malum, 132, 161; clades, 257.
 Rand, margo.
 Rang, locus, 196.
 Rangschikken, dispono.
 Razernij, furor.
 Recht (subst.), ius.
 Recht (rechtvaardig, behoorlijk), iustus, 126; rectus, 228.
 Recht, terecht, recte; met recht, iure.
 Recht, recht spreken, ius dico.
 Recht, terecht wijzen, corrigo, 102.
 Rechthand, iudicium; subscella, 274.

Rechter (subst.), index.
 Rechter (adi.), dexter.
 Rechterhand, dextra (manus).
 Rechtmatig, iustus.
 Rechtmatig (adv.), iuste.
 Rechtopgaande, procerus, 3, 163.
 Rechtschappen, probus, honestus, frugi.
 Rechtschappenheid, probitas.
 Rechtsgelcerde, iurisconsultus.
 Rechtsgelcerdheid, inisprudentia.
 Rechtsbedaeeling, ius.
 Rechtvaardig, iustus.
 Rechtvaardigheid, iustitia.
 Redden, servo.
 Redden (zieh uit iets), expedio.
 Redder, servator, sospitator.
 Redding, salus. Zie 213.
 Rede (redelijke aanleg), ratio, 61.
 Rede (het gesprokene), oratio.
 Redekundig, oratorius, 263.
 Redekunstenaar, rhetor.
 Redeloos, brutus.
 Reden (oorzaak, beweegreden), causa, 185.
 Reden, om die reden, hanc (cam) ob rem (cansam).
 Reden (zieh redenen geven), ratio, 146.
 Reden, er is reden, gean reden om —, causa est, est en met daarop volg. Coni.
 Redenaar, orator.
 Redeneeren, dissero.
 Redetwisten, disputo.
 Redevoering, oratio.
 Reeds, iam.
 Reeks, series.
 Regeeren (v. intr.), regno.
 Regeeren (besturen, v. tr.), rego.
 Zie Besturen.

Regeering, regnum.
 Regeering, van regeeringswege, publice.
 Regel, regula.
 Regelen, (v. tr.) ordino, constituo, 134.
 Regelmatigheid, modus, 163.
 Regelrecht, recta (adv.).
 Regen; pluvia.
 Regenschicht, pluvius.
 Regen, pluo.
 Regensburg, Ratisbona.
 Rein, candidus, 100.
 Reis, iter, 5; peregrinatio, 261.
 Reisbagage, supellex, 113, 254.
 Reisgeld, viaticum.
 Reisgezel, comes (itineris).
 Reispennig. Zie Reisgeld.
 Reizen, proficiscor, iter facio.
 Reiziger, viator.
 Rekenen (oordeelen, houden), duco, censeo.
 Rekenen, ergens op, spero, 172.
 Rekenen, iemand iets tot lof, schande, 120, laudi, dedecori habeo, duco.
 Rekenkunde, arithmetica.
 Rekenschap, ratio.
 Renbaan, circus.
 Rente, usura.
 Reppen (bekend maken), profero, 92.
 Renk, odor.
 Rib, costa.
 Ridder, eques.
 Rieken (naar iets), oleo.
 Riem, lorum.
 Richten, accommodo, 251.
 Richting, tractus.
 Richtsoer, norma.
 Rijden, vehor (pass.).

Rijden, te paard, equito (v. intr.).
 Zie Paard.
 Rijk (subst.), imperium, 74.
 Rijk der natuur, rerum natura.
 Rijk (adi.), dives; (van eene stad) opulentus; nber, 272.
 Rijkdom, divitiae, opes, pl.
 Rijkdom (overvloed), ubertas, 241.
 Rijkdom (van geleerdheid), copia.
 Rijn, Rhenus.
 Rijp (adi.), maturus.
 Rijpen, matresco.
 Rijpheid, maturitas.
 Rijst, oryza.
 Rijtuig, vehiculum.
 Rimpel, ruga.
 Ring, anulus.
 Riool, cloaca.
 Rivier. Zie Stroom.
 Roede, virga.
 Roeriem, remus.
 Roekeloos. Zie Onbezonnen.
 Roem, gloria, fama, 242.
 Roem op iets dragen. Zie Roemen.
 Roemen, glorior.
 Roemen (vermelden), celebro.
 Roemrijk, gloriosus; roemrijke daden, res gestae, 135.
 Roemzucht, gloria, 66.
 Roepen, voco.
 Roeping (post, werkkring), munus.
 Roer, gubernaculum.
 Rogge, secale.
 Rok, pallium, 101.
 Rol (die men speelt), partes, pl.
 Rollen (v. tr.). Zie Wentelen.
 Rome, Roma.
 Romein, Romcinsch, Romanns.
 Rond, rotundus.
 Rond, een rond jaar, vertens annus, 158.

Rondborstig (adv.), libere.
 Rondgaan, circumco.
 Rondleiden, circumduco.
 Rondwandelen, obambulo.
 Rondzien naar iets, circumspicio aliquid.
 Ronken, sterto.
 Rood, ruber, 2.
 Roof, rapina.
 Roofzuchtig, rapax.
 Roos, rosa.
 Roosten, torreo.
 Rooven, rapio.
 Roover, praedo, latro.
 Roscisch, Roscius.
 Rots, rupes.
 Rotssteen, saxum.
 Rotterdam, Roterodamum.
 Ronw, luctus.
 Rubicō-nis, n. pr. 3.
 Rug, tergum, (dorsum).
 Ruim, amplius.
 Ruimte, tusschenruimte, spatium.
 Ruiter, equus.
 Ruiterij, equitatus.
 Rumoer, tumultus.
 Rumoer maken, tumultuor.
 Rund, bos.
 Rust (na vermocienis), quies.
 Rust (als men geen werk behoeft te verrichten), otium.
 Rusten, quiesco, requiesco.
 Rustig (adi.), quietus.
 Rustig (adv.), placide, quiete.
 Ruw (voor het gevoel), asper.
 Ruw (onbearbeid, onbeschaafd), rudis.

Sabijn, Sabinus.

Saizoen. Zie Jaargetijde.
 Saksen, Saxonia.
 Salamis-Inis, n. pr. 3. (adi.) inius.
 Samen, una.
 Samenbinden, colligo, are.
 Samenbrengen, confero, comporto, 69.
 Samengeloopen (garonnen), concre-tus.
 Samengezworen (subst.), coniuratus.
 Samenhangen, cohaerco.
 Samenknopen, conecto.
 Samenkomen, convenio, 215.
 Samenleving, vita, 265; convictus, 268.
 Samenleving, burgerlijke samenleving, societas (civilis); convictus, 258.
 Samenloopen, concurre, 222.
 Samenroepen, convoco.
 Samenspraak, colloquium.
 Samenspreken, colloquor.
 Samenstellen, compono.
 Samentrekken, contraho.
 Samenvoegen, iungo.
 Samenzweren, coniuro.
 Samenzwering, coniuratio.
 Samniten, Samnites-ium.
 Samnitisch, Samniticus.
 Sap, succus.
 Saronisch, Saronicus.
 Saturnaliën, Saturnalia.
 Scepter, sceptrum.
 Schaamachtigheid, verecundia.
 Schaamte, pudor.
 Schaamteloosheid, impudentia.
 Schaap, ovīs.
 Schade, damnum, detrimentum.
 Schadelijk, noxius.
 Schadelijk zijn. Zie benadeelen.

Schaduw, umbra.
 Schaduwwijk, opacus, 7; umbrosus.
 Schamen (zich). Zie Th. 139.
 Schanddaad, flagitium.
 Schande, dedecus, probum; opprobrium, 132, 120.
 Schandelijk, turpis; foedus, 237.
 Schandelijk (adv.), turpiter.
 Schandelijkheid, turpitude.
 Schat, thesaurus, opes, 138.
 Schateren, cachinnor.
 Schatkamer, thesaurus.
 Schatkist, acrarium.
 Schatplichtig, tributarius.
 Schatten (v. tr.), aestimo.
 Schatten, opes, pl.
 Schaven, dolo.
 Schelen (het scheelt veel of weinig), multum-parum abest.
 Scheepstouw, rudens.
 Scheepvaart. Zie Vaart.
 Scheiden (afschieden), separo, disiungo.
 Scheiden (weggaan), discedo, 226.
 Scheidsman, arbiter.
 Schelden, maledico, convicior.
 Schenden, violō; laedo, 173.
 Schenken (geven), dono.
 Schenken (toedeelen), tribuo.
 Schenken (mildelijk wegschenken), largior; gratificor, 264.
 Schepel, modius.
 Scheppen (maken), creo.
 Scheppen, hoven af scheppen, delibo, 250.
 Schepper, creator.
 Schepsel, animal, animans.
 Scheren, tondco.
 Scherf, testa.
 Schermmeester, lanista.

Scherp (snijgend), *acutus*; (puntig), *aculeatus*, 259.
 Scherpen, *acno*.
 Scherpzichtigheid, *acies*.
 Scherpzinnig, *sagax*, *acutus*.
 Scherpzinnigheid, *sagacitas*.
 Scherts, *iocus*, 260.
 Schertsen, *iocor*.
 Scheuren (van een), *rumpo*, *disrumpo*.
 Schicht, *telum*.
 Schielijk. Zie Snel.
 Schiereiland, *peninsula*.
 Schieten, *iactor*.
 Schijn, *species*.
 Schijn, den schijn hebben. Zie Schijnen.
 Schijnen, *videor*. Nar. § 22.
 Schijnvertooning. Zie Pralerij.
 Schikken (in orde), *dispono*.
 Schikken (naar iets), *accommodo*.
 Schikken, zich geheel en al schikken naar, *servio*.
 Schild, *scutum*, *clypeus*.
 Schilder, *pictor*.
 Schilderen, *pingo*.
 Schilderij, *tabula picta*.
 Schildering, *pictura*.
 Schilderkunst, *pictura*.
 Schilderstuk, *pictura*, 181.
 Schildpad, *testudo*.
 Schildwacht, *excubiae*.
 Schip, *navis*.
 Schipbreuk, *naufragium*.
 Schipper, *nauta*.
 Schimp, Schimpen. Zie Hoon, Hoonen.
 Schitteren, *splendo*.
 Schitterend, *splendidus*.
 Schoeisel, *calceamentum*.
 Schoen, *calcens*.

Schoenmaker, *sutor*.
 Schokken, *affligo*.
 School, *schola*.
 Schoon (adi.), *puleher*.
 Schoon (ofschoon, schoon ook), *quamquam*, *etsi*, *ctiamsi*. Zie Nar. § 26.
 Schoonheid, *pulehritudo*, *forma*.
 Schoonmoeder, *socrus*.
 Schoonvader, *soecr*.
 Schoonzoon, *gener*.
 Schoot, *gremium*.
 Schotel, *lanx*, *patina*.
 Schouder, *humcrus*.
 Schouwburg, *theatrum*.
 Schouwspel, *spectaculum*.
 Schragen, *fuleo*.
 Schrande, *sollers*; *acer*, 27.
 Schrede, in meetkundigen zin, (voor vadem van 5 voet), *passus*. Zie Tred.
 Schreuwcn, *clamo*, *vociferor*, 29, 32.
 Schreien, *laerimo*.
 Schreien (van een klein kind), *vagio*.
 Schrift (geschrift), *scriptum*.
 Schriftelijk, h. a. geschreven of in geschrifte.
 Schrijfkunst, *ars scribendi*.
 Schrijfwijze, *scriptio*, *scriptura*.
 Schrijven, *scribo*.
 Schrijver, *scriptor*.
 Schrijver (van enig werk), *auctor*.
 Schrik, *terror*.
 Schrikkelijk. Zie Vreeselijk.
 Schrikken. Zie Verschrikken.
 Schroomen, *vereor*.
 Schroomvallig, *timidus*.
 Schroomvalligheid, *timiditas*.
 Schudden, *quatio*, *quasso*.

Schub, *squama*.
 Schuilen onder, *subsum*, 156. Zie Verschuilen.
 Schuilen, er schuilt iets achter, *subest*, 107.
 Schuilhoek, *latebrae*, *pl*.
 Schuilplaats. Zie Schuilhoek.
 Schuimen (v. intr.), *spumo*.
 Schuld, *culpa*; *crimen*, 169.
 Schuldig zijn, *debeo*.
 Schuldig, zich schuldig maken, *obstringor*, Nar. 5.
 Schulpen, *conchyli*, *pl*.
 Schuur, *horreum*.
 Schuwen. Zie Vermijden.
 Scipio-nis, n. pr. 3.
 Seyth, *Seythes* (a.), 1.
 Seythia, *Seythia*, *adi. -eus*.
 Sedert, *ex*. Zie Praepos.
 Sedert dat, *ex quo*, 82.
 Sedert lang, *dudum*.
 Senaat, *senatus*.
 Senonische Galliërs, *Galli Senones*.
 Sibyllijnsch, *Sibyllinus*.
 Sicilië, *Sicilia*.
 Sidderen, *trepido*.
 Sieraad, *ornamentum*, *decus*, 140.
 Sieren, *orno*.
 Sierlijk, *formosus*, 4; *elegans*.
 Sierlijk (adv.), *eleganter*.
 Sierlijkheid, *elegantia*.
 Sikkcl, *falx*.
 Simonides-is, n. pr. 3.
 Sinope, n. pr. 1; *adi. -cus*.
 Slaaf, *servus*.
 Slaafsch, *servilis*.
 Slaan, *percutio*.
 Slaan (verslaan), *caedo*, *profligo*, *fundo*.
 Slaan, ter nederslaan, *affligo*.
 Slaan (de handen slaan aan iets),

admoveo, 154 (aan iemand met een kwaad oogmerk), *infero*, 173.
 Slaan. Zie Wind.
 Slaap, *somnus*.
 Slaapplaats, *lectus cubicularis*, 161.
 Slag (gevecht), *proelium*, *pugna*.
 Slag (schok), *ictus*.
 Slag (soort). Zie Soort.
 Slagen (subst.), *verbera*, *pl*.
 Slagen krijgen, *vapulo*.
 Slagen, niet slagen (v. intr.), *successu careo*, 233.
 Slagorde, *acies*.
 Slagregen, *imber*.
 Slapeloosheid, *vigilia*, 112.
 Slapen, *dormio*.
 Slaperig, *somnolentus*.
 Slavernij, *servitus*.
 Slavin, *serva*, *ancilla*.
 Slecht (kwaad, erg), *malus*.
 Slecht (adv.), *male*.
 Slechtheid, *pravitas*; *probrum*, 137.
 Slechts (adv.), *modo*, *tantummodo*.
 Slepen, *traho*.
 Slentel, *clavis*.
 Slijk, *lutum*.
 Slijpen, *acuo*.
 Slim, *astutus*.
 Slimheid, *astutia*.
 Slood, *fossa*.
 Slordig, *dissolutus*.
 Slordig (adv.), *neglegenter*.
 Sluiten, *claudio*.
 Sluiten (den vrede), *facio*, 186.
 Smaak (zintuig), *sapor*.
 Smaak (van den geest), *animus*, 263.
 Smadelijk (adv.), *contumeliose*.
 Smaken (genieten), *fruar*, 122.
 Smaken (genoegen), *percipio*.

Smal, angustus.
 Smart, dolor.
 Smart-gevoelen, dolco.
 Smeden, cudo.
 Smeden (een aanslag), molior.
 Smeekeling, supplex.
 Smecken, obscuro, precor.
 Smeekende (een). Zie Smeekeling.
 Smeekgebed, een smeekgebed doen, supplico.
 Smet, labes.
 Smid, faber ferrarius.
 Snarenspeel, fides-ium, pl.
 Sneeuw, nix.
 Sneeuwen, ningit. Imp.
 Snel, celer.
 Snel (adv.), celeriter.
 Snelheid, celeritas.
 Snellen, ruo.
 Sneuveleu, cado.
 Snijden, seco.
 Snood, impius, 5; nefarius, pravus; flagitiosus, 67.
 Snoodaard, impius.
 Snoodheid, pravitas, improbitas.
 Snuit, rostrum.
 Socrates-is, n. pr. 3.
 Soldaat, miles.
 Soldij, stipendium.
 Solon-is, n. pr. 3.
 Som, summa.
 Sommige, nonnulli.
 Sommige, andere, alii-alii, 48.
 Soms, forte; quando, 167.
 Soms, nonnumquam, interdum.
 Soort, genus; (ondersoort), species.
 Spaarzaam, parcus.
 Spaarzaamheid, parsimonia.
 Spanjaard, Hispaniër, Hispanus.
 Spanje, Hispania.

Spannen (inspannen voor een wagen), iungo, 196.
 Spar, asser, longurius.
 Sparen, parco.
 Speer, hasta.
 Spel, ludus, lusus.
 Spelen, ludo.
 Spelonk, specus, spelunca.
 Spiegel, speculum.
 Spijker, clavus.
 Spijs, cibus.
 Spijt, dolor.
 Spijt, het spijt mij, dolco, aegre fero.
 Spijzen (v. intr.), apulor, caeno.
 Spinnen, neo.
 Spit, veru.
 Spits (subst.). Zie Punt.
 Spleet, rima.
 Slijten (v. tr.), findo.
 Spoed, celeritas.
 Spoeden, maturo, propero. Zie Haasten.
 Spoedig (adi.), celer.
 Spoedig (adv.), celeriter.
 Spoedig, zoo spoedig mogelijk, quam primum.
 Spoor (prikkel), calcar.
 Spoor (voetspoor), vestigium.
 Spot, ludibrium.
 Spotten, cavillor, 218; ludo.
 Spraak, oratio.
 Spreekgestoelte, rostra, 274.
 Spreekwoord, proverbium; een spreekwoord worden, abeo in proverbium, 181.
 Spreken (om zich te doen verstaan), loquor.
 Spreken (een samenspraak houden), sermocinor, 103.
 Spreken (met nadruk; het woord voeren), dico, (verba facio).

Spreuk, sententia.
 Spriet, antenna.
 Springen (sprongen maken), salio.
 Springen (nit elkaar), dissilio.
 Sprong, saltus.
 Sprookje, fabula.
 Spruit, surculus.
 Spruiten, creor, 73.
 Staal, chalybs.
 Staal (wapentnig), ferrum.
 Staan, sto.
 Staan, stilstaan, zich staande houden, consisto.
 Staan, vóór iemand, adsto, 217.
 Staan, voor oogen staan, insto, 253.
 Staan, in den weg staan, obsum.
 Staan, om iemand heen, circumsto, adsto.
 Staan, te staan komen, consto, 69, 125.
 Staan, het staat goed - kwalijk, deest, dedeest, met daarop volg. Accus. c. Inf., 140.
 Staan, te wachten staan, manco, 130, 175.
 Staan, wat mij te doen staat, h. a. wat door mij gedaan moet worden.
 Staande honden (zich), sustento.
 Staart, cauda.
 Staartster, cometes (a).
 Staat (gemenebest), respublica.
 Staat (burgerstaat, maatschappij), civitas.
 Staat, bemoeiing met den staat, res publica.
 Staat, de Romcinsche staat, het geheele aanwezen der Romcinen, res Romana, 247.
 Staat, in staat zijn, possum.
 Staatsbelang, respublica.

Staatsbestuur, res publica.
 Staatsvergadering, senatus.
 Staatszaken, res publicae, 245.
 Stad, urbs; res publica, 110; (burgerij), civitas.
 Stad, bevoorrechte stad (bij de Romeinen), municipium, 72.
 Stadië, stadium.
 Stadsleven, vita urbana.
 Staken (v. tr.), cesso, intermitto, 217.
 Stal, stabulum.
 Stam (boomstam, geslacht), stirps.
 Stand, geringe stand, humilitas, 231.
 Stand, in stand blijven, sto.
 Stand, in stand houden, tucor.
 Stand, tot stand brengen, concilio, 55.
 Standbeeld, statua.
 Standvastig, constans.
 Standvastig (adv.), constanter.
 Standvastigheid, constantia.
 Stapel, acervus.
 Stedelijk, urbanus.
 Steeds. Zie Altoos.
 Steen, lapis; van steen. Zie Nar. § 2.
 Steenachtig, asper.
 Steenrots. Zie Rots.
 Steentje, lapillus.
 Steil, arduus.
 Stelen, furor.
 Stellen, pono.
 Stellen (op prijs), aestimo.
 Stellen (boven iets), praepono, praefero, 153, 173.
 Stellen (over iets), praeficio, praepono.
 Stellen, te leur stellen, fallo.
 Stellig, sane, certo.

Stelregel, norma.
 Stem, vox.
 Stem (zijne stem geven), suffragium.
 Ster, stella.
 Sterfelijk, mortalis.
 Sterk (kraachtvol), robustus, 1; validus, 68.
 Sterk (stevig), firmus, 4; tenax, 133.
 Sterk genoeg zijn, valeo, 226.
 Sterk, ten sterkste (adv.), maxime, 88; vehementissime; etiam atque etiam, 171.
 Sterkte. Zie Vesting.
 Sterrenkunde, astronomia.
 Sterveling, mortalis.
 Sterven, morior.
 Steun, praesidium, 167.
 Steunen, nitor, 122; insisto, 262.
 Stevig, firmus.
 Stevig (adv.), firmiter.
 Stevigheid, firmitas.
 Stichten (b. v. eene stad), condico.
 Stichter (bouwer), conditor.
 Stier, taurus.
 Stil, zich stil houden, quiesco.
 Stillen, lenio, 255.
 Stilzwijgen (hebt), silentium.
 Stilzwijgend, tacitus, adv. tacite.
 Stinken, sordeo, feteo.
 Stof (zaud, poeder), pulvis.
 Stof (waaruit iets gemaakt wordt), materies (a).
 Stoicij, Stoici.
 Stok, lustris, baculus.
 Stollen, egor, 267.
 Stom, mutus.
 Stomp, hebes, obtusus.
 Stond, van stonde aan, protinus, 233.

Stooten (ergens van af), executio, 247.
 Storen (hindéren), interpellio, 263.
 Storen, zich ergens aan storen, euiro aliquid.
 Storm, procella.
 Stormachtig, procellosus.
 Storten (ter neder, v. intr.), pro-labor, 187.
 Storten (in het water, v. tr.), mergo.
 Stortregen, imber.
 Stout, audax.
 Stontheid, audacia.
 Stontmoedig. Zie Stout.
 Straal, radius.
 Straat (gemeene weg), via publica.
 Straat, zeeëngte, fretum.
 Straatsburg, Argentoratum.
 Straf, poena; animadversio, 247.
 Straf lijden, poenas do, poenas luo, 137, 171.
 Strafbaar, capitalis.
 Straffeloos, impunis.
 Straffeloos (adv.), impune.
 Straffeloosheid, impunitas.
 Straffen, punio; animadverto in, 211; gestraft worden, plector, 247.
 Straffen, zwaar straffen, supplicio afficio, 228.
 Straffen. Zie Geldboete.
 Straffen, gestraft worden, plector, 247.
 Strafoefening, supplicium.
 Strafschuldig, poenae obnoxius.
 Stralend, splendens.
 Strand, litus.
 Streck (gronds), traetus.
 Streck (landstreek), regio, ook 47.
 Streck (hemelstreek), plaga.

Streelen, muleo.
 Streelen (vermaken), delecto.
 Straelende (het), duleedo, 234.
 Strekken tot (iets), pertineo ad; ook door sum met den Dat.
 Streckking, die strekking hebben, eo pertineo, 243.
 Streminen, impedio.
 Streng, severus.
 Streng (adv.), severa.
 Strengheid, severitas.
 Streven, capto, 194; contendo, 231; tendo, 233; enitor, 272.
 Strijd, eertamen, 119. Zie Gevecht.
 Strijd, ten strijde trekken, ad bellum proficiscor.
 Strijden (vechten), pugno, proellor.
 Strijden (wedijveren), certo, 128.
 Strik, nodus, 188.
 Stroo, stramen.
 Strooken, convenio.
 Stroom, flumen, fluvius, annis; tegen den stroom, adverso flumine, 77.
 Stroomen (v. intr.), fluo, confluo, 73.
 Stroomen tusschen, interfluo, 157.
 Strooptocht, inensio.
 Strop, restis.
 Struik, frutex.
 Struikelen, titubo; labor, 228.
 Struikroover, latro.
 Studeeren, studeo; commentor, 263.
 Studie, studium.
 Stuk (dael), pars, 261.
 Stuk (stnkje), in stukken suijden, frustum.
 Stuksgewijze, particulatim.
 Stutten, fulcio.
 Sullen, deliro.
 Snkkelen, laboro, 81.

Sulmō-nis, n. pr. 3.
 Sylōsōn-is, n. pr. 3.
 Syntaxis, syntaxis.
 Syrakuse, Syracusae, pl. adi.-anus.
 Syrië, Syria, adi.-iacus.

T.

Taak (plicht, post), munus; partes, 211.
 Taak (opgegeven werk), pensum.
 Taal (hetgeen iemand zegt), sermo.
 Taal (van eenig volk), lingua.
 Taal, kracht der taal, oratio, 269.
 Taal voeren, door het Substant. oratio, 271.
 Taalkunde, grammatica; litterae, 81.
 Taalkundige, grammaticus.
 Tafel, mensa.
 Tak, ramus.
 Talent, talentum.
 Talloos. Zie Ontelbaar.
 Talmen, eunetor.
 Talrijk, frequens.
 Tam, eireur, 6; mansuetus, 17.
 Tam maken, mansuefacio.
 Tamelijk (adi.), probabilis.
 Tamelijk (adv.), satis.
 Tand, deus.
 Tarentijn, Tarentinus.
 Tarten, laeesso.
 Tarwe, tritium.
 Te (te zeer, te veel), nimis (adv.).
 Te groot, te veel (adi.), nimius.
 Te (b. v. te nuttiger), eo.
 Te beurt vallen, contingit (imp.).
 Te gelijk, simul.
 Te gemoet (adi.), obvius.
 Te gemoet (adv.), obviam.

Te gemoet trekken, occurro, obviam proficiscor.
 Te gemoet treden, ingredior, 124.
 Te kennen geven, significo.
 Te koop, venalis, 69.
 Te land, terra (marique).
 Te leenr stellen, frustror, fallo.
 Te voet, pedes, itis, 67.
 Te voren, ante, antea.
 Tevreden, contentus.
 Te zamen, una.
 Teeder, tener.
 Tecf., canis.
 Teckna, signum.
 Teelt (kweeking), cultūra.
 Tegen, contra, adversus. Zie Praep.
 Tegen (veilig-verdedigen tegen), a, ab.
 Tegen den stroom, adversofluminē, 77.
 Tegen wil en dank, invitus, 163.
 Tegendeel (het), contrarium.
 Tegengaan, occurro.
 Tegengift, antidotum.
 Tegenhouden, retineo.
 Tegenover, ex adverso, e regione.
 Tegenovergesteld, contrarius.
 Tegenoverstellen, oppono.
 Tegenpartij, adversarius.
 Tegenspoed, fortuna adversa; res incerta, 103.
 Tegenspoeden, res adversae.
 Tegenspreken, contradico.
 Tegenstand bieden, resisto.
 Tegenstander. Zie Tegenstrijder.
 Tegenstellen. Zie Tegenoverstellen, oppono, 155.
 Tegenstreven, adversor, resisto, refragor.
 Tegenstrijder, adversarius.
 Tegenstrijdig, contrarius.

Tegenwerpen, obicio.
 Tegenwind, ventus adversus.
 Tegenwoordig (adi.), praesens.
 Tegenwoordig zijn, adsum.
 Tegenwoordigheid, in iemands tegenwoordigheid, coram. Zie Praep.
 Tegenworstelen, reluctor.
 Teisteren, vexo, afficio; quasso, 258.
 Teisteren, geteisterd worden (door ziekten), confictor, 169.
 Telkens, identidem, saepius.
 Tellen, numero.
 Tellen, onder of bij tellen, adnumerare.
 Temmen, domo; mansuafacio, 221.
 Tempel, templum.
 Temperen, tempero.
 Ten (van een doel). Zie Tot, Naar.
 Ten dienste staan, inservio, 243.
 Ten einde (opdat), ut.
 Ten gevalle van iemand, causa, gratia.
 Ten gevolge van, ex. Praepos.
 Ten hoogste (zeer), maximopere, 55.
 Ten hoogste (op zijn hoogst), ad summum.
 Ten minste, certe, quidem, saltem, dumtaxat.
 Ten sterkste, maximopere, summopere, vehementissime.
 Ten strijde. Zie Strijd.
 Ten uiterste, summe, multo.
 Ten volle, omnino, plane, 191.
 Ten zij, nisi, 154.
 Tent, tabernaculum.
 Tenten, pelles, 240.
 Ter deeg, apprimo, perquam.

Ter eere, in honorem, 196.
 Ter goeder trouw, h. a. met goede trouw.
 Ter harte nemen, door mihi est cordi, 242.
 Ter nauwer nood. Zie Nanwelijks.
 Ter zee, (terra) mari(que).
 Terechtstelling, indicium.
 Terstond, statim, protinus.
 Terug, retro (adv.).
 Terugboodschappen, renantio.
 Terugbrengen, refero.
 Teruggaan. Zie Terugkeeren.
 Teruggeven, reddo.
 Terughouden, retineo; revoco, 241.
 Terugkeeren, redco, revertor, 43.
 Terugkeering, reditus.
 Terugkomen. Zie Terugkeeren.
 Terugkomst. Zie Terugkeering.
 Terugkopen, redimo.
 Terugkrijgen, recupero.
 Terugloopen, reenro.
 Terugroepen, revoco.
 Terugschrijven, rescribo.
 Terugstootend, foedus.
 Terugtreden, vegredior.
 Terugvaren, revehor, 218.
 Terugvorderen, reposco.
 Terugwijken, recedo.
 Terugzenden, remitto.
 Terugzien, respicio.
 Terwijl (intusschen dat, zoo lang als), dum.
 Terwijl (toen, als), cum, 211, 270.
 Teugel, frenum.
 Tevens, simul.
 Thans, nunc, iam.
 Thebe, Thebae; pl. 1.-di. anus.
 Themistocles-is, n. pr. 3.
 Theorie, ratio, 272.
 Thermopylen, Thermopylae.

Thessalië, Thessalia.
 Thessalisch, Thessalus.
 Thoas-antis, n. pr. 3.
 Thracië, Thracia.
 Thraciër, Thracisch, Thrax, -acis.
 Tiber, Tiberis.
 Tienman, Decemvir.
 Tijd, tempus; otium, 146; aevum, 248.
 Tijd, van tijd tot tijd, interdum, subinde.
 Tijd (vorige tijd), aevum.
 Tijd, ten eenigen tijd, aliquando, 119.
 Tijd, een tijd lang, aliquamdiu (adv.).
 Tijd, tijd hebben, vacat, 266.
 Tijd, tijd over hebben voor iets, vaco, 261.
 Tijd (de tijd van eenige uren), spatium.
 Tijd. Zie Ledige Tijd.
 Tijdelijk. Zie Vermogen.
 Tijdgenoot, aequalis.
 Tijdig (adv.), mature.
 Tjding, unctius.
 Tijdsbestek, spatium (temporis).
 Tijdstip, tempus, 214.
 Tijdvak, aetas.
 Tijger, tigris.
 Tiran, tyrannus.
 Tiresias, n. pr. 1.
 Titel, titulus.
 Titel, ten titel voeren, inscribor.
 Toch (redegevend), enim, quidem.
 Toch (evenwel), tamen.
 Toch (althans), quidem.
 Toch (verklarend), quippe, 251.
 Toch (bij een vraagwoord), tandem, 38.
 Toebereiden, paro.

Toebrenge(n) (hulp), fero.
 Toebrenge(n) (eene wond), inffigo.
 Toedeelen, tribuo.
 Toedoen (door toedoen van), opera.
 Toeëigenen (zieh iets), iudao, 161.
 Toegang, aditus.
 Toegedaan zijn, profileor, 271.
 Toegeven, indulgeo. Zie Inwilligen.
 Toegevendheid, indulgentia.
 Toeheligen. Zie Toewijden.
 Toehoorder, auditor.
 Toejnichen, applando.
 Toejuiching, plausus.
 Toekennen. Zie Toedcelen.
 Toekomen. Zie Verschnldigd zijn.
 Toekomende (het), futura, 27.
 Toekomst, futura; (m. z. Synt. R. I. A. 1; M. 326. a. b).
 Toekomstig, futurus.
 Toelachen. Zie Aanlachen.
 Toelaten (tot iets), admitto.
 Toelaten (duldén, gedoogen), sino, patior.
 Toeleggen (zieh), operam do, studio, incumbó; applico, 252; inservio.
 Toeleggen, het daarop toelleggen, id ago, 165.
 Toelooopen, accurro.
 Toeu (als, ten tijde dat), cum.
 Toen (op dien tijd), tunc.
 Toen (dan, daarop), tum.
 Toeniemen (aanwassen), cresco.
 Toenemen (in macht of krachten), incalesco.
 Toereiken (uitstrekken), porrigo.
 Toereikend (genoeg), satis.
 Toerichten, instruo, 214.
 Toerusten, instruo.
 Toeschieten, advolo.

Toeschijuen, videor.
 Toeschouwer, spectator.
 Toeschrijven, tribuo, attribuo; refero, 275.
 Toespijs, opsonium.
 Toespreken, compello.
 Toestaan (een verzoek), adnuo.
 Toestaan (door een besluit), decerno.
 Toestand, condicio.
 Toestel, apparatus, cultus, 151.
 Toestemmen, adsentior.
 Toestroomen, afflao, confuo.
 Toetellen, numero.
 Toeval, casus, fors, 170.
 Toeval, bij toeval, casu.
 Toevallig (adi.), fortuitus.
 Toevallig (adv.), forte, forte fortuna.
 Toevalligheid, casus.
 Toeven (v. intr.), moror.
 Toeven (het), mora.
 Toevertrouwen, credo, committo, 100.
 Toevliegen, advolo.
 Toevloeiën. Zie Toestroomen.
 Toevluht, perfugium.
 Toevlucht nemen, confugio.
 Toevoegen, adiungo.
 Toewijden, dico-are.
 Toewijzen, addico-are.
 Toezeggen, promitto.
 Toezeuden, mitto.
 Toezien (oppassen), video (caveo). Zie Oppassen.
 Toezicht, het toezicht honden; praesum, 200.
 Tocht (reistoelt), iter.
 Tolk, interpres.
 Tong, lingua.
 Tongval, dialcetus.

Tooi, ornatus.
 Toom. Zie Teugel.
 Toomeloos, impotens.
 Tooneel, scaena.
 Toonen, ostendo.
 Toonen, zich toonen, praebeo, 140.
 Toonen. Zie Betoonen.
 Toonkunst, musica.
 Toonkunstenaar, musiens.
 Toorn. Zie Grauschap.
 Toornig, iratus.
 Toornig worden. Zie Vertoorn.
 Top (van iets), vertex.
 Toren, turris.
 Tot (van een oogmerk, of eene beweging ergens heen), ad. Zie Praep.
 Tot aan (een of ander deel), tenus. Zie Praepos.
 Tot aan, tot op, tot in (bij tijds- en plaatsbepaling), usque ad- in.
 Tot dat, donec, quoad.
 Tot hier toe, huc usque.
 Tot nu toe, tot nog toe, adhuc, huc usque.
 Tot znlk eene hoogte, eo usque, 268.
 Tonw, funis.
 Traag, tardus.
 Traagheid, tarditas, languor.
 Trachten, conor, studeo.
 Trachten te bereiken, sequor, 252.
 Trallesium, n. pr. 3 pl.
 Trant, genus.
 Trawant, satelles.
 Tred, gradus.
 Treden (v. intr.), gradior; te ga- moet treden, ingredior, 124.
 Treffen (wonden), percutio.
 Treffen (het gemoed), commoveo.
 Treffend, eene treffende overeen-

komst, door mirum quantum, 261.
 Trekken (slepen), traho.
 Trekken, bij het oor, vellico, 245.
 Trekken (het zwaard), stringo.
 Trekken (unt), percipio, 97.
 Trekken (b. v. de aandacht tot zich), converto.
 Trekken (in twijfel), in dubium voco, 175).
 Trekken (gaan, zich begeven), contendo, 168.
 Trekken over (v. intr.), transeo.
 Trekken (uittrekken v. intr.), proficiscor, 48.
 Trekken, te gemoet trekken, occurro, obviam eo, 158, 167.
 Treuren, maereo.
 Treuren over iets, deploro aliquid, 128.
 Treurig, tristis.
 Treurigheid, tristitia.
 Treurspel, tragoedia.
 Treurspeldichter, poeta tragicus.
 Trillen, palpito.
 Troebel, intulutus.
 Troep (verzameling), grex, 128.
 Troepen (krijgsbenden), copiae.
 Troje, Troia.
 Trojaan, Trojaansch, Troianus.
 Trommel, cymbalum.
 Trompet, tuba.
 Troon, solium.
 Troost, solacium.
 Troosten, consolator.
 Trotsch, superbus.
 Trotschheid, superbia.
 Trouw, fides.
 Trouw (adi.). Zie Getrouw.
 Trouweloos, perfidus.
 Trouweloosheid, perfidia.

Trouwen (tot vrouw nemen); uxorem duco. Zie Huwen.
 Tucht, disciplina.
 Tuchtiging, verbera (Plur.), 267.
 Tnigage, armamenta, pl.
 Tuin, hortus.
 Tusschen, inter. Zie Praep.
 Tussehenstellen, interpono.
 Tusschenkomst, intercessio.
 Tusculaansch, Tusculanus.
 Twee dagen, biduum.
 Twee (een van), alter.
 Tweedracht, discordia.
 Tweegevecht, certamen singulare.
 Tweespan, bigae, pl.
 Twijfel, dubium.
 Twijfelachtig, dubius.
 Twijfelen, in twijfel staan, dubito, 118.
 Twijfeling, dubitatio.
 Twist (krakeel), rixa; contentio, 109.
 Twisten (krakeelen), rixor.
 Twisten (in een proces), litigo.
 Twistgeding, lis, controversia.
 Twistziek, iurgiosus.

U.

Uit, e, ex, zie Praepos.
 Uit, uit eigen beweging. Zie Beweging.
 Uit, uit hoofde van, propter, causa.
 Uit, 'er op uit zijn, id ago, 264.
 Uit, uit dien hoofde, propterea.
 Uitbarsten (in lachen), prorumpo.
 Uitbarsting, eruptio.
 Uitblinken, eluceo.
 Uitblusschen, exstinguo.
 Uitbotten, effloresco.
 Uitbreiden, amplifico.

Uitbreiden (de grenzen), profero, dilato, 188, 275.
 Uitbrengen (bekend maken), enuntio.
 Uitdagen, provoco.
 Uitdeelen, distribuo.
 Uitdenken, excogito.
 Uitdooven, exstinguo.
 Uitdrijven, expello.
 Uitdrinken, ebibo.
 Uitdrukken (gevoelens), exprimo, 239, 274.
 Uitdrukken (gedachten). Zie Uitbrengen.
 Uiteinde, exitus.
 Uiten (eene klacht), edo-didi-ditum-ëre.
 Uiten (een wensch), facio, 255.
 Uiten (zijn gevoelen), dico, 151.
 Uiterlijk, externus.
 Uiterlijk (het), species, 212.
 Uiterst, het uiterste; extrema, pl.
 Uiterst (adv.); admodum, perquam.
 Uitgaaf (van geld), sumptus, impensa, 103.
 Uitgaan, exeo.
 Uitgelreid (kennis), copiosus.
 Uitgebreidheid, magnitudo, 270.
 Uitgedost, ornatus.
 Uitgemaakt, het is uitgemaakt, constat.
 Uitgenomen (uitgezonderd), exceptus.
 Uitgestrekt, amplius.
 Uitgestrektheid, vis, 271.
 Uitgetogen (zwaard), destriatus.
 Uitgeven, edo-didi-ditum-ëre.
 Uitgezocht, exquisitus.
 Uitgraven, effodio.
 Uitheensch, exterus.
 Uithollen, cavo, exeavo.

Uithouden (doorstaan), sustineo, 262.
 Uitjagen. Zie Uitdrijven.
 Uitkiezen, eligo, deligo.
 Uitkomen (afloopen), evenio.
 Uitkleeden, exuo.
 Uitkomst, eventus, exitus, 11.
 Uitlachen, rideo, derideo.
 Uitleggen (verklaren), interpretor.
 Uitlegging (verklaring), interpretatio.
 Uitlegger (verklaarder), interpretor.
 Uitlezen (een boek), perlego.
 Uitloopen (ergens op), evado.
 Uitmaken (zijn), sum, 257.
 Uitmunten, excello.
 Uitmuntend, excellens, 270.
 Uitnemen, eximo, 194.
 Uitnemend, praecipuus, 237.
 Uitnoodigen, invito.
 Uitoevenen, exerceo, 208.
 Uitplunderen, expilo, 118.
 Uitputten, exhauro.
 Uitredden, expedio.
 Uitroeien, exstirpo.
 Uitrusten (v. intr.), quiesco, conquiesco, requiesco.
 Uitrusten (een leger, schepen), instruo, paro, 67.
 Uitscheiden, abisto, cesso, 188.
 Uitschelden. Zie Schelden.
 Uitschudden, exuo.
 Uitslag, eventus, 20; gelukkige uitslag, successus, 243.
 Uitsluiten, excludo.
 Uitsluitend, unice (adv.).
 Uitsluiting (bij), unns, 267.
 Uitspanning (van den geest), relaxatio, remissio animi, 243.
 Uitspansel, universum.
 Uitspreken, pronuntio, eloquor.

Uitspreken (eene redevoering), dico.
 Uitstellen, expromo.
 Uitsteken. Zie Uitstrekken.
 Uitstekend, excellens, insignis, eximius.
 Uitstekend (adv.), eximie.
 Uitstellen, differo.
 Uitstorten, effudo, effundo.
 Uitstrekken (uitsteken), porrigo.
 Uitstrekken, zich uitstrekken, pateo.
 Uitstrooien (geruchten), spargo.
 Uitstroomen, effluo, effundor, pass.
 Uitarten, laccessó.
 Uitreden, egredior.
 Uitrekken (v. tr.), extraho.
 Uittrekken (v. intr.); excedo, 174, exeo, egredior.
 Uitval, excursio.
 Uitvallen (goed of slecht afloopen), cedo, 164; cado, 212.
 Uitvaren (tegen iemand), increpo aliquem.
 Uitvinden, invenio.
 Uitvinder, inventor.
 Uitvinding, inventio.
 Uitvindster, inventrix.
 Uitvloeien. Zie Uitstroomen.
 Uitvoeren (uitbrengen), effero, 174.
 Uitvoeren (ten uitvoer brengen), gero, 129; perficio.
 Uitvoering (of voordracht eener rede), actio.
 Uitvorschen, exquiro, exploro.
 Uitwaseming, exhalatio.
 Uitwendig, externus.
 Uitwerken (te weeg brengen), efficio.
 Uitwerking, Uitwerksel, effectus.
 Uitwerpen, eicio.

Ditwischen, deleo.
 Uitwisselen, permuto.
 Uitzenden, mitto, emitto.
 Uitzien (van een huis of kamer),
 specto, prospicio.
 Uitzonderen, excipio.
 Uitzondering, exceptio.
 Ulysses, Ulixes-is, n. pr. 3.
 Utrecht, Traiectus ad Rhenum.
 Uur, hora.
 Uw (2 pers. sing.), tuus; (2 pers.
 plnr. ulieder), vester.

V.

Vaak, saepe.
 Vaardig, promptus.
 Vaardigheid, facultas.
 Vaart (het varen), navigatio.
 Vaartuig, navis, navigium.
 Vaarwel, vale.
 Vaarwel zeggen, valedico.
 Vader, pater.
 Vaderland, patria.
 Vaderlandsch, patrinus; vernaculus
 232.
 Vaderlijk, patris.
 Vaderstad, patria (urbs).
 Vadsigheid, languor.
 Vak (wetenschap), disciplina, stu-
 dium; genus, 250, 262.
 Vakantie, feriae.
 Vakantie houden, ferior.
 Vallen, cado.
 Vallen, er valt veel te leeren, h. a.
 er is veel te leeren. Nar. § 24.
 Vallen (in de oogen), incunro, 176.
 Vallen (in de rede vallen), inter-
 rumpe sermones, 255.
 Vallen, te beurt vallen, contingo,
 obtingo.

Vallen, te voet vallen, ad genua
 procumbere, 254.
 Valsch, falsus.
 Valsch klinken, dissono.
 Valschelijk, falso.
 Van, van af, a; ab. Zie Praepos.
 Van (over aanguande), de. Zie
 Praep.
 Van af (van tijd), inde, 49, 72.
 Van alle kanten, undique.
 Van daar (adv.), inde.
 Van hier, hinc.
 Van lieverlede, sensim.
 Van verre, procul.
 Van waar, unde.
 Van wege, per, 266, (bij ontken-
 nende gezegden) prae, 49.
 Van zelf, sponte.
 Vangen, capio, 67.
 Varen (gevoerd worden), vehor, 72.
 Varen (te scheep), navigo.
 Varken, porcus.
 Vast (zeker), certus, 235.
 Vast (duurzaam), solidus, 239.
 Vast (stavig), firmus, 231.
 Vast (zeker, adv.), certo.
 Vast (stevig, adv.), firmiter.
 Vast zijn aan iets, adhacere, 153.
 Vast land, (terra) continuus.
 Vastbinden, religo, alligo, 268.
 Vastgehecht, aptus, 238.
 Vastheid. Zie Stevigheid.
 Vasthouden, tenco.
 Vasthoudend, tenax.
 Vastmaken. Zie Vastbinden.
 Vaststellen, statuo.
 Vat, dolium.
 Vat (vochtmaat), cadus.
 Vatten (grijpen, vangen), prehen-
 do, comprehendo, capio.
 Vatten (begrijpen), capio, 205.

Vechten. Zie Strijden.
 Veder, pluma.
 Vee, pecus.
 Veehoeder, bubulcus.
 Veel (adj.), multus.
 Veel (adv.), multum, zeer veel,
 plurimum.
 Veel, te veel, nimis, 93.
 Veel, zooveel, tantum, 163.
 Veel honden van, amo, 232.
 Veelcer. Zie liever.
 Veelmalen, crebro.
 Veelmalen groeten, saltem pluri-
 mam dico.
 Veelomvattend, multiplex.
 Veeltijds. Zie Dikwijls.
 Veelvuldig (adj.), creber, frequens,
 46, 143, 272; multiplex, 250.
 Veer. Zie Veder.
 Veil, venalis.
 Veilig, tutus.
 Veilig (adv.), tuto.
 Veinzen, simulare.
 Veinzerij, simulatio.
 Vel (van een dier), pellis.
 Veld, campus, ager, 269.
 Veld, in het veld, foris, 227.
 Vlak of open veld, campus.
 Veldheer, dux.
 Veldoverste, belli dux.
 Veldslag. Zie Slag.
 Veldvruchten, fruges, pl.
 Vellen (een vounis), fero.
 Venster, fenestra.
 Venus-ëris, n. pr. 3.
 Ver (verre), longe; superl. longis-
 sime.
 Ver (ver af, van verre), procul.
 Ver verwijderd, remotus, 101.
 Ver af zijn, procul absam.
 Ver. Zie Brengen.

Ver, het is zoo ver af, 225. Nar.
 § 28.
 Verachtelijk, contemptus, 99.
 Verachten, contemno, despicio; ne-
 glego, 226.
 Verachting, contemptus.
 Verafgelegen, longinquus.
 Veranderen (v. tr.), muto, inmuto,
 128.
 Veranderlijk, mutabilis.
 Veranderlijkheid, mutabilitas.
 Verbaasd, obstupescens.
 Verbaasd staan. Zie verbaasd zijn.
 Verbaasd zijn, obstupesco.
 Verbannen, expello.
 Verbeelden, xich, puto, 96.
 Verbergen (verschuilen), recondo,
 267.
 Verbergen. Zie Verborgen houden.
 Verbeteren, corrigo, 98.
 Verbeurd verklaren, publico.
 Verbieden, veto, 86.
 Verbijsterd van geest, mente ca-
 pius.
 Verbinden, iungo, coniungo, 149;
 adiungo, 220.
 Verbinden (iemand aan zich), de-
 vincio, 184.
 Verbinden (mensen aan elkan-
 der), concilio, 153.
 Verbinding (der woorden), con-
 structio.
 Verbintenis, societas.
 Verbitteren (v. tr.), exacerbo.
 Verblijd, 2, laetus.
 Verblijd zijn. Zie verblijden (zich).
 Verblijden (zich), laetor.
 Verblijf, Verblijfplaats, sedes; ver-
 blijf houden, moror, dego.
 Verblijf, naar uwe verblijfplaats,
 istuc, 256.

Verblijven. Zie Blijven.
 Verboeden, vetitus, 9.
 Verbonden zijn, tenco, 191.
 Verborgen, reconditus, abditus, latens, retrusus, 252.
 Verborgen zijn, latco (met den Accus.).
 Verborgen honden, celo.
 Verbranden, comburo.
 Verbranden (b. v. een gebouw), incendio, inflammo.
 Verbranden (een lijk), cremo.
 Verhranding, door inflammo, 152.
 Verbreiden, celebro.
 Verbreken, frango, confringo, 72; diffingo.
 Verbreken (de krijgstuclit), solvo.
 Verbrijzelen, confringo.
 Veringetorix-igis, n. pr. 3.
 Verdacht, suspectus.
 Verdadigen, defendo.
 Verdedigingsstocstel, machinatio, 178.
 Verdeelen, divido, 134; dispertior, 155.
 Verdeeling, divisio, 85.
 Verdelgen. Zie Vernielen.
 Verdenken, suspicor.
 Verdenking, suspitio.
 Verder (voorts), porro.
 Verder af, ulterius, adv.
 Verder gelegen (adi.), ulterior, 15.
 Verderé (overige), reliquus.
 Verderf, perniciés, (exitium).
 Verderf, in het verderf storten, perdo, 253.
 Verderfclijk, perniciosus, exitiosus, funestus, 20.
 Verderven, perdo.
 Verdichten, fingó.
 Verdienen, mereor.

Verdienste, virtutes, 68; virtus, 164; dignitas, 264.
 Verdienstelijk, bene meritus, 161.
 Verdienstelijk, zich verdienstelijk maken bij of jegens, bene mereor de, 170.
 Verdiensten, merita, virtutes, 68, 69.
 Verdonkeren (v. tr.), obscuro.
 Verdraaien, depravo, 169.
 Verdrag, foedus.
 Verdragen, fero. Zie Dulden, Gedoogen.
 Verdriet, maeror, taedium.
 Verdriet hebben, verdrieten, taedet, piget me, 139.
 Verdrijven, pello, depello.
 Verdrijven (verjagen), eicio, expello.
 Verdrijver, expulsor.
 Verdubbelen, duplico.
 Verduisteren, obscuro.
 Verduistering (zons), defectus.
 Verdwijnen, evanesco; concido, 226.
 Veredelend, liberalis.
 Vereeniging, coniunctio.
 Vereenigen. Zie Verbinden.
 Vereerend, honoratus, honorificus.
 Vereischen, requiro.
 Verergeren. Zie Erger worden.
 Verfoeien, abominor; aversor, 248.
 Verfocling, met verfoeing, detestans, 173.
 Verfraaien, orno, exorno.
 Vergaan, perco, intereo.
 Vergaan, doen vergaan, conficio.
 Vargadering (des volks), contio.
 Vergankelijk, fluxus.
 Vergeefs (te), frustra.
 Vergeefs (adi.), irritus, inanis.

Vergelden, remuneror; reddo, 123; repono, 241.
 Vergelden (dank), refero, 265.
 Vergelijken, comparo, conféro.
 Vergelijking, comparatio.
 Vergelijking, conc. v. maken, comparo.
 Vergelijking, in vergelijking van, prae.
 Vergen, flagito, 38.
 Vergetelheid, oblivio.
 Vergeten, obliviscor.
 Vergeten, (veronachtzamen), 146, omitto; neglego, 246.
 Vergeten (overslaan, voorbijgaan), omitto, 241.
 Vergeven (vergiftenis schenken), ignosco.
 Vergezellen, comitor.
 Vergift, venenum.
 Vergissen (zich), decipior (Pass.), 219.
 Vergramd. Zie Vertoord.
 Vergrijp, delictum.
 Vergrijpen (zich), delinqno, 163.
 Vergrooten, amplifico.
 Verguld, auratus.
 Vergund zijn, licet, Imp.
 Verhaal, narratio, enarratio.
 Verhaal, het verhaal luidt, h. a. men verhaalt.
 Verhaasten (v. tr.), maturo, celero.
 Verhalen, narro.
 Verharde (v. intr.), obduresco.
 Verhalen (verbergen), celo.
 Verheffen, attollo.
 Verheffen, zich verheffen, ontstaan, coorior, 248.
 Verheugd. Zie Blijde.
 Verheugen (zich), gaudeo.
 Verheven (boven), superior, 240.

Verhinderen, prohibeo, impedio.
 Verhoeden, caveo.
 Verholen, abditus, reconditus, 271.
 Verhuizen, migro.
 Verhuren, loco.
 Verijdelde, irritus.
 Verijdelen, irritum(am) reddo.
 Verjagen, pello, depello.
 Verjagen (op de vlucht), fugo.
 Verkeerd, vitiosus.
 Verkeerd (adv.), male, perperam.
 Verkeerdheid, perversitas.
 Verkeeren (zijn, leven), versor, dego, 68.
 Verkeering, societas, 265.
 Verkennen, exploro.
 Verkieselijk, meer verkiesclijk, potior.
 Verkiezen. Zie Aanstellen.
 Verklaaren (bekend maken), declaro, 53.
 Verklaaren (uitleggen), interpretor.
 Verklaaren (mededeelen), expono, 247.
 Verklaaren (er voor uitkomen), profiteor.
 Verklaaren (den oorlog), indico-ère.
 Verklaring (uitlegging), interpretatio.
 Verkleinen, detracto, 160, 240.
 Verkoeien, refrigero.
 Verkondigen. Zie Berichten.
 Verkoopen, vendo; verkocht worden, vereo.
 Verkoop, auctio.
 Verkregen, partus (van pario), 218.
 Verkrijgen (zonder moeite te doen), nancisco.
 Verkrijgen (verwerven, erlangen), adipiscor.

Verkrijgen (zich verwerven), paro, comparo.
 Verkrijgen (ontvangen), accipio, capio, 163, 234.
 Verkwikken, recreo, reficio.
 Verkwistend, prodigus.
 Verkwisting, largitio.
 Verlaagen, desidero, expeto.
 Verlangen (subst.), desiderium.
 Verlangend, avidus, 110.
 Verlaten, relinquo, decedo, 160; desero.
 Verlaten, zich verlatende, frctus.
 Zie Stennen, Vertrouwen.
 Verleden, practeritus.
 Verleden (het vorige). Zie Vorig.
 Verleden (verleden jaar), proximus, 95.
 Verleenen, fero, 70; promo, 258.
 Verlengen (het leven), propago, 269.
 Verlicht, illustratus.
 Verlichten, illustro.
 Verlies, iactura. Zie Lijden.
 Verliezen, groote verliezen lijden, magnas res amitto, 226.
 Verliezen, amitto, perdo, 147.
 Verliezen (uit het oog), neglego, 82.
 Verlichten (licht maken), levo.
 Verlof, venia.
 Verloop (tijdsverloop), spatium.
 Verloopen (adi. van tijd), elapsus.
 Verloren gaan, perco, intereo.
 Verlustiging, oblectatio.
 Verlustigen (zich), pascor, 240.
 Vermaak, voluptas; delicine, 9.
 Vermaak vinden, delector.
 Vermaard, celeberr, clarus, 7; inclitus, 9.
 Vermaard worden, celebror.
 Vermaardheid, celebritas.

Vermakelijkheden, deliciae.
 Vermaken (v. tr.), h. a. (genoegen verschaffen), delecto.
 Vermanen, moneo, admonco, hortor.
 Vermaning, monitum, 71; adhortatio.
 Vermeerderen, augeo.
 Vermeesteren (gewapenderhand), expugno, 221. Zie Bemachtigen.
 Vermelden, commemoro.
 Vermelden (schriftelijk), inscribo, 169.
 Vermelding, memoria, commemoratio.
 Vermelding, loffelijke vermelding, praeconium, 195.
 Vermengen, misceo.
 Vermenigvuldigen, multiplico.
 Vermetal, temerarius.
 Vermetelheid, temeritas.
 Vermijden, vito, detrecto. Zie 247.
 Verminderen (v. tr.), minuo.
 Verminderen (van iets afnemen), detero, 240.
 Verminkt, minims.
 Vermits, quoniam.
 Vermits nu, vermits nu toch. Zie Vermits.
 Vermoeden (v. tr.), suspicor.
 Vermoeden (subst.), suspitio.
 Vermoeid, defessus.
 Vermoeien, fatigo.
 Vermoeiende arbeid, labor.
 Vermoeienis, labor, 148.
 Vermoeienis (vermoenheid), lassitudo, 67.
 Vermogen (macht, kracht, werking), potestas, 203.
 Vermogen (om iets te doen), facultas.

Vermogen, tijdelijk vermogen, res familiaris, fortunae.
 Vermogen (groot v., rijkdom), opes, pl. 18, 228.
 Vermogen (v. intr.), valeo; possum.
 Vermogend (machtig), potens.
 Vermogend (rijk), opulentus.
 Vermogens (van den geest), facultates, pl.
 Vermoorden, neco, trucidio, ingulo.
 Vernederd, abiectus, 151.
 Vernemen, intellego, cognosco, certior fio.
 Vernemen (leeren, genieten), percipio, 181.
 Vernielen, deleo, 177; diruo. Zie Verwoesten.
 Vernieling, ruina.
 Vernieling (des tijds), iniuria, 68.
 Vernieling (verwoesting), excidium, 129.
 Vernuft, ingenium.
 Vernuftig, ingeniosus.
 Veronachtzamen, neglego.
 Verongelijking, iniuria.
 Verontrusten (v. tr.), commoveo.
 Verontschuldiging, excusatio.
 Verontwaardigd zijn, indignor.
 Veroordeelen, condemnare.
 Veroordeelen (ter dood), capitis damno, 138.
 Veroordeelen (tot ballingschap), exilio multo, 155.
 Verordenen, edico, 178.
 Verordening, decretum, 156.
 Veroverd, captus, 9.
 Veroveren, capio.
 Veroveren (gewapenderhand), expugno.
 Verplicht zijn, debeo.
 Verraad, insidiae, 218.

Verraden, prodo.
 Verrader, proditor.
 Verre. Zie Ver.
 Verrichten, efficio, 88; ago, gero, 48, 224; fungor, 122.
 Verrichting, res gesta.
 Verrijken, locupletio; augeo, 71.
 Verrotten, putresco.
 Versch, recens.
 Verschaffen (bezorgen), suppedito, 265; praebeo.
 Verschaffen (verwerven), paro, comparo, 239.
 Verschaffen, het noodige, alo, 236.
 Verschansen, munio.
 Verschansing, munitio.
 Verscheiden, complures; plures, 273.
 Verscheidenheid, varietas.
 Verschijnen voor iemand, adsto, venio ad, 209.
 Verschil. Zie Onderscheid.
 Verschillen, differo, discrepo.
 Verschillend, diversus, 12, 54, 269.
 Verschillend (allerhande), varius, 56.
 Verschillend (tegenovergesteld), contrarius, 253, 255.
 Verschillend (adv.), varie, 73.
 Verschoonen, parco.
 Vershoten, decolor.
 Verschrikken (v. tr.), terreo.
 Verschuilen. Zie Verbergen.
 Verschuldigd, debitus.
 Verschuldigd zijn, debeo.
 Versieren, orno.
 Verslaan (de vijanden), proffigo, fundo.
 Verslagen (getroffen), percussus.
 Verslappend, laagnor.

Versleten, tritus.
 Versmaden, aspernor, 41; sperno; 133.
 Versperren, obstruo.
 Verspieder, speculator.
 Verspreiden, dispergo, 111; diffundo, 48.
 Verstgelegen. Zie Ver, Verafgelegen.
 Verstaan, intellego, calleo, 251.
 Verstaanbaar, probabilis.
 Verstaanbaar, het gemeen verstaanbare, sensus communis, 271.
 Verstand, mens, 111.
 Verstand hebben, sapio, 192.
 Verstand, het verstand gelruiken, sapio, 276.
 Verstand, ingenium, 106; aan het verstand brengen, persuadeo, 63, 89.
 Verstandeloos, desipiens, demens.
 Verstandeloos zijn, desipio.
 Verstandig, prudens, intellegens.
 Verstandig (adv.), prudenter.
 Verstandig overleg, ratio, 269.
 Versterken. Zie Verschansen.
 Verstoken, expers, destitutus, 170.
 Verstoord, iratus.
 Verstooten, repudio.
 Verstrekken, sum c. Dat.
 Verstrooien, dispergo, 9, 269.
 Vertalen, reddo (met eenig Ad-verbium); verto.
 Verteerster, confectrix.
 Vertellen, narro.
 Vertelseltje, fabula.
 Verteren, doen verteren, consumo, 239.
 Verteren (v. intr.), consumor.
 Vertoeven, moror.
 Vertoog, verba pl.; oratio.

Vertoon, affectatio.
 Vertoonen, ostendo.
 Vertoonen (zich), videor, 220.
 Vertooning (de uiterlijke), species.
 Vertoornd, iratus.
 Vertoornd worden of zijn, irascor.
 Vertragen (v. tr.), moror.
 Vertrek (het heengaan), discessus.
 Vertrek (afreize), profectio, 56.
 Vertrek (kamer), conclave.
 Vertrekken, proficiscor.
 Vertrekken, laten vertrekken, dimitto; vertrekken, dimittor, 246.
 vertroosten, consolor.
 vertroosting, consolatio.
 Vertrouwen (v. intr.), fido, confido.
 Vertrouwen (iets aan iemand), credo, 62, 89.
 Vertrouwen (subst.), fides, 162.
 Vertrouwen (op iets, zelfvertrouwen), fiducia.
 Vertrouwend, benignus, 162.
 Vervaardigen, conficio, scribo, 263.
 Vervaardigen (kunstig samenstellen), fabricor, 58.
 Vervaardiging, confectio.
 Vervallen (geraken), incido, 71.
 Vervallen (part.), labefactatus, 247.
 Vervallen (ineenstortend), ruinosus.
 Vervangen, succedo, 181.
 Vervelen, taedet, Imp.
 Verveling, taedium.
 Vervliegen (b. v. de hoop), evanesco.
 Vervoerd, ductus.
 Vervoeren, conveho, 77.
 Vervolg, voor - in het vervolg, in posterum, 25, 42.
 Vervolg, vervolg van tijd, sequens tempus.
 Vervolgen, persequor.

Vervolgens, tum, deinde.
 Vervreemd, alienus.
 Vervuld (vol), repletus.
 Vervuld (b. v. met smart), affectus, 144.
 Vervuld zijn, repleor, 71.
 Vervullen (volmaken), repleo.
 Vervullen (van den geest), imbuo, 243; afficio, 206; perfundo, 237.
 Vervullen (een taak), fungor, exsequor.
 Verwaand, insolens.
 Verwaandheid, arrogantia, insolentia.
 Verwaarloozen, neglego.
 Verwachten, exspecto. Zie Hopen.
 Verwachting, spes, exspectatio, opinio, 164, 187.
 Verwantschap, cognatio.
 Verward, confusus, turbatus; contorsus, 188.
 Verwarren, confundo.
 Verwarring, turba.
 Verwekken, excito, moveo.
 Verwenschen, execror.
 Verwensching, exsecratio.
 Verwerpen, reicio, aspernor. Zie Versmaden.
 Verwerven, nanciscor, 119. Zie Verkrijgen.
 Verwerven (dank), inco, 244.
 Verwijderd, remotus; reconditus, 271.
 Verwijderd (afgescheiden), disiunctus.
 Verwijderd zijn, disto, 49.
 Verwijderen, removeo.
 Verwijderen (wegzenden), ablego, 193.
 Verwijderen, zich verwijderen, abhorreo, 271.

Verwijderen (zich van een plaats). Zie Weggan.
 Verwijfd, delicatus.
 Verwijt, opprobrium, probrum, 188.
 Verwijten, exprobro.
 Verwikkeld. Zie Verward.
 Verwilderd, ferus.
 Verwisselen, commuto.
 Verwittigen. Zie Berichten.
 Verwoesten (land), vasto, 166.
 Verwoesten (gebouwen), diruo, deleo, destruo, excindo.
 Verwoesting, ruina.
 Verwonderd. Zie Verwonderen.
 Verwonderen (zich), ik ben (verwonderd), miror.
 Verwonderlijk, mirus, admirabilis, 232.
 Verworpen, abiectus.
 Verwrongen, detortus (detorqueo), 243.
 Verzachten, lenio, mollio.
 Verzadigd, satur.
 Verzadigen, saturo, satio, expleo, 269.
 Verzamelen, colligo, congreco.
 Verzameling, talrijke verzameling, celebritas, 200.
 Verzekeren, affirmo, confirmo, 164.
 Verzetten (zich tegen iets), resisto, adversor, refragor, 150, 229; reclamo, 269.
 Verzinnen, fingere.
 Verzoek, preces, 254.
 Verzoeken, peto.
 Verzoeken (noodigen), invito.
 Verzorgen, curo.
 Verzuimen, neglego.
 Verzwakken, debilito.
 Verzwakt, debilis.

Verzwijgen, reticeo.
 Vestaalsch, Vestalis, adj. 3.
 Vestigen (stichten, grondvesten),
 condo, constituo.
 Vestigen (de oogen), conicio, 231.
 Vestigen (de oogen op den grond),
 defigo.
 Vestigen (den smaak), appello,
 263.
 Vesting, castellum.
 Vet, pinguis; (de) vetste (stukken),
 optimus quisque, 268.
 Vieren (een feest), celeberr.
 Vierkant, quadratus.
 Viervoetig dier, quadrupes.
 Vijand (bijzondere), inimicus.
 Vijand (openbaar — staatsvijand),
 hostis.
 Vijand (tegenstander), adversarius,
 163.
 Vijand (van iets), fugiens, 112.
 Vijandig, inimicus.
 Vijandschap, inimicitiae.
 Vijg, ficus.
 Vijgeboom, ficus.
 Vijl, lima.
 Vijver, piscina.
 Vinden, reperio, invenio.
 Vinden (aantreffen, bekomen), nan-
 ciscor, 194, 220, 267.
 Vinden (oordeelen), arbitror, cen-
 sco, 50; opinor, 114.
 Finger, digitus.
 Visch, piscis.
 Vlak (adi.), planus.
 Vlakke, planities.
 Vlam, flamma.
 Vlas, linum.
 Vleesch, caro.
 Vleien, adulor, blandior, assentior.
 Vleier, adulator.

Vlek, vicius.
 Vlek (vlak, smet), labes.
 Vleugel, ala, 1.
 Vliegen, volo. Zie Toevliegen.
 Vliegen (snellen), prorumpo, 258.
 Vliegend (vlug), volans, 6.
 Vlijt, assiduitas, sedulitas.
 Vlijtig, diligens, gnavus.
 Vlinder, papilio.
 Vloed (van woorden), volubilitas,
 273.
 Vlocibaar, liquidus; vlocibaar zijn,
 liqueo.
 Vloot, classis.
 Vlug (vaardig), promptus, paratus.
 Vlug (vliegend), volucer, 22.
 Vlugheid, celeritas, velocitas.
 Vlugheid (van geest), alacritas,
 71.
 Vlucht, fuga.
 Vlucht (op de vlucht slaan), fugo.
 Vlucht, de vlucht nemen, fugio,
 189.
 Vlucht (het vliegen), volatus.
 Vluchteling, fugitivus.
 Vluchten, fugio.
 Vochtig, humidus.
 Voeden (een haat), alo, 82.
 Voeden, zich voeden (nuttigen,
 eten), vescor.
 Voeder, pabulum.
 Voedsel, nutrimentum, alimentum,
 72; pastus, 235.
 Voedsel (levensonderhoud), victus.
 Voegen (zich), compono.
 Voegen, het voegt. Zie Passen.
 Voelen. Zie Gevoelen.
 Voeren (een leger), ducor; adve-
 ho, 158.
 Voeren, henen-, wegvoeren (van
 onbezielde dingen), aufero.

Voeren (oorlog), gero.
 Voeren (een ambt, het hoogste
 gezag), gero. Zie Waarnemen.
 Voeren, het gebied voeren, impero.
 Voerman, rhedarius.
 Voertuig. Zie Rijtuig.
 Voet, pes.
 Voet, te voet, pedibus, pedestri
 itinere.
 Voet (van een berg of heuvel),
 radices, pl.
 Voetganger, pedes.
 Voetknecht, pedes.
 Voetstap, vestigium.
 Voetsool, vestigium.
 Vogel, avis.
 Vol, plenus; een vol jaar, vertens
 annus, 158.
 Vol, volle zeilen, expansa vela,
 115.
 Volbrengen, perficio, conficio, per-
 ago, 152. Zie 194.
 Voldoen, satisfacio, obsequor, 242;
 praesto, 254.
 Voleinden, finio, exigo.
 Voleinden (in geschrift), perscribo,
 171.
 Volgen, sequor.
 Volgend (volgende eeuw of dag),
 alter, 59.
 Volgend, den volgende dag, po-
 stridie.
 Volgend (meegaande, niet tegen-
 strevende) secundum; verg. Nar.
 Volharden, persevero.
 Volhardend, nimmerst volhardend,
 pertinacissimus, 262.
 Volharding, perseverantia; assi-
 duitas, 98.
 Volhouden, sustinco. Zie Volhar-
 den.

Volk (door de natuur gescheiden),
 gens, 44, 47.
 Volk (bevolking van een staat),
 populus.
 Volk (de burgerstand), plebs, 262.
 Volkomen. Zie Volmaakt.
 Volkomenheid, perfectio.
 Volkomenheid, tot volkomenheid
 brengen, perficio.
 Volkplanting, colonia.
 Volkrijk, celebrer.
 Volksafdeeling, tribus.
 Volksbesluit, plebiscitum.
 Volksoploop, tumultus.
 Volksstam, gens.
 Volksvergadering, contio, comitia,
 pl. 81.
 Volle (bij getalwoorden), totus,
 258.
 Volledig, plenus.
 Volmaakt, perfectus; (adv.) per-
 fecte.
 Volscen, Volsci-orum.
 Volstrekt, ntique, omnino, 210.
 Voleinden, perficio.
 Voltrekken (eene straf aan), su-
 mere poenam de, 248.
 Volvoeren, perficio.
 Volvoeren (van een misdrijf), per-
 petro, 166.
 Volwassen (adi.), adultus.
 Volzin, periodus.
 Vondeling, te vondeling leggen,
 expono; het te vondeling leg-
 gen, expositio, 212.
 Vonk, scintilla.
 Vonnis, sententia; periculum, 169.
 Vonnissen, sententiam fero.
 Voogd, tutor.
 Voogdij, tutela.
 Voor (subst.), sulcus, 2.

Voor (van tijd en plaats), ante. Zie Praepos.
 Voor (ter verdediging van), pro, 46.
 Voor (in de plaats van, ter vergelding van), pro.
 Voor (voor zich uit), prae, 49.
 Voor dat, antequam, priusquam.
 Voor zooveel, quantum.
 Voor zooverre, quatenus, quantum, 240.
 Vooruitkomen (er), proficor.
 Voor zich hebben (den schijn), prae me fero, 261.
 Voor niet, gratis.
 Vooraf (adv.), ante.
 Vooral (adv.), praesertim, praecipue, imprimis.
 Voorbarig (adv.), inconsiderate.
 Voorbeeld, exemplum.
 Voorbeeld, bij voorbeeld, exempli gratia; valuti, 251.
 Voorbeeld, tot voorbeeld nemen, sequor, 235.
 Voorbereiding, praeparatio.
 Voorbereiding (in de studie), commentatio, 262.
 Voorbijgaan, praetereo.
 Voorbijgaan, laten voorbijgaan, praetermitti.
 Voorbijganger, praeteriens, obuius.
 Voorbijstreven, excello, praesto, supero.
 Voorbijvaren, praetervehor, 158.
 Voordeel, emolumentum, commodum; bonum, 120, 174.
 Voordeel (tot hun eigen voordeel), res, 264.
 Voordeel, fructuosus, 241.
 Voordeel (wind), secundus.
 Voordragen (door woorden), dico, narro; expromo, 227.

Voordracht, enunciatio.
 Vooreerst, primo.
 Vooreerst toch, iam primum, 243.
 Vooreerst — ten andere, et-et, 264.
 Voorgaan, praeeo.
 Voorgaan, anteeo, 158. Zie Overtreffen.
 Voorgeven, affecto, 111.
 Voorhanden zijn, suppeto; insum, 269.
 Voorheen, olim.
 Voorhoofd, frons.
 Voorjaar. Zie Lente.
 Voorkeur, bij voorkeur, potissimum.
 Voorkomen (het komt mij voor). Zie Schijnen.
 Voorkomen (overkomen, ontmoeten), obicior, 259.
 Voorlang, iamdudum.
 Voorlezen, recito, praelego.
 Voorlezer, anagnosta.
 Voornaamste, praecipuus; Superl. van potior.
 Voornaamstan (de), principes.
 Voornamelijk. Zie Vooral.
 Voornemen, propositam, concilium.
 Voorouders, maiores, pl.
 Voorover, praeceps (adi.).
 Voorovergebukt, pronus.
 Voorovervallen, praeceps devolvor.
 Voorraad, copia.
 Voorrecht, commodum; beneficium, 172; munus, 216.
 Voorschrift (onderricht), praeceptum.
 Voorschrift (voorbeeld), exemplum.
 Voorschrijven (iemand de wet), praescribo.

Voorspellen, ominor.
 Voorspelling, vaticinatio, 206.
 Voorspoed, fortuna secunda.
 Voorspoedig (omstandigheden), secundus.
 Voorspoedig (adv.), prospere.
 Voorstaan (iefs), defendo, 228.
 Voorstel, condicio.
 Voorstellen (iets aan iemand), propono, 191.
 Voorstellen (iemand aan een ander), sisto, 184.
 Voorstellen (iemand voorstellen als), fingo, facio, 128.
 Voorstellen, voorzetten (van spijzen), appono.
 Voortbrengen, gigno, 96, 27.
 Voortbrengen, (uit den grond), edifico, 238.
 Voortdurend, perpetuus.
 Voortteeken, omen.
 Voortgaan, progredior.
 Voortgaan (met iets te doen), pergo.
 Voortgang (aanwas), incrementa, pl.
 Voortkomen (ontstaan), orior, provenio, 260.
 Voortreffelijk, egregius, praestans, eximius.
 Voortreffelijk (adv.), praestanter, eximie.
 Voortreffelijkheid, praestantia; menschelijke voortreffelijkheid, humanitas, 235.
 Voortrekken, antepono.
 Voortrukken. Zie Voorttrekken; (v. ntr.).
 Voorts. Zie Verder.
 Voortspruiten, orior, proficiscor, 231, 265.
 Voortsleven, progredior.
 Voorttreden, progredior, incedo.

Voorttrekken (v. tr.), traho, 66; protraho, 150.
 Voorttrekken (v. intr.), procedo, progredior.
 Voortzetten (vervolgen), continuo; perduco, 95. Eene reis voortzetten, pergo, 77, 187.
 Voornitdragen, prafero.
 Voornitgaan, praecedo, praegrador; progredior, 225.
 Voornitzien, praevideo, prospicio; divino, 188.
 Voornitziende, prudens, 111.
 Voornitzicht, spes.
 Voornitziichten vormen, specto, 231.
 Voorval, res, 267.
 Voorvallen, fio; evenit, 164.
 Voorwaar, profecto.
 Voorwaarts trekken — rukken, progredior, 86.
 Voorwenden, causor.
 Voorwerp, res, 24.
 Voorwerpen (v. tr.), obicio.
 Voorzeggen, praedico-ere.
 Voorzeker, sane, sanequam, profecto.
 Voorzeker, nimirum, 273.
 Voorzetten. Zie Voorstellen.
 Voorzien (adi.), instructus, 240.
 Voorzien (ergens in), prospicio.
 Voorzien. Zie Voornitzien.
 Voorzienigheid, providentia.
 Voorzichtig, prudens.
 Voorzichtigheid, prudentia.
 Vorderen (eischen), peto, posco, postulo, requiro, 139, 145, 244.
 Vorderen (voornitgaan), proficior.
 Vordering (cisch), postulatio.
 Vordering (voornitgang), progressus, 55.
 Voren (te), antea.

Vorige, superior.
 Vorige (vroeger), pristinus.
 Vorm, forma.
 Vormen (maken), fungo, effingo, 216.
 Vormen (opvoeden), informo, instructio.
 Vorst, princeps.
 Vos, vulpes, 3.
 Vraag (vraagstuk), quaestio.
 Vraag, de vraag is, h. a. men vraagt, quaeritur.
 Vragen (om iets te weten), quaero, 199; (om iets te hebben of te weten), rogo; (ondervragen), percontor, 182.
 Vrede, pax.
 Vreedzaam, pacatus, 240, 274; mitis, 236.
 Vreedzaam (adv.), placide.
 Vreemd (buitenlandsch), peregrinus, 98.
 Vreemd ('t geen van anderen is), alienus.
 Vreemd (nog niet gezien of gebeurd), novus, 267.
 Vreemdeling, peregrinus, hospes, 182; advēna, 39.
 Vreemdeling (aankomende), advēna.
 Vreemden (die — dat van vreemden), alienus.
 Vrees, metus, timor; formido, 267.
 Vreesachtig, timidus.
 Vreesachtig (adv.), timide.
 Vreeselijk, terribilis, horrendus.
 Vreesverwekkend, terrificus, 266.
 Vrezen, metuo; bang zijn, timco; schromen, vereor.
 Vreugde, gaudium; Zie Blijdschap.
 Vriend, amicus; familiaris, 17.
 Vriendelijk, comis.

Vriendelijk (adv.), clementer, 266.
 Vriendelijkheid, comitas.
 Vriendschap, amicitia; innige vriendschap, familiaritas, 104.
 Vriendschappelijk (adv.), amice.
 Vriendschapsbetrekking, amicitia.
 Vrij (adi.), liber; adv. libere.
 Vrij (ontdaan b. v. van vrees), ex-pers, 147.
 Vrij (van eenig bezwaar), immunitis, 143.
 Vrij (tamelijk, adv.), satis.
 Vrij zijn (van iets), vaco, 71, 217.
 Vrijdag, dies Veneris.
 Vrijgeboren, ingenuus.
 Vrijgelaten (slaaf), libertinus, libertus.
 Vrijheid, libertas.
 Vrijmoedigheid, libertas, 212.
 Vrijpleiten, libero.
 Vrijspreken, absolvere.
 Vrijstaan, het staat vrij, licet, integrum est.
 Vrijwillig (adv.), sponte.
 Vroeg (vroegtijdig), maturre.
 Vroeg ('s morgens), mane.
 Vroege jeugd, van de vroegste jeugd af, ab incunite aetate.
 Vroeg of laat, serius ocius.
 Vroolijk, laetus.
 Vroolijkheid, hilaritas.
 Vroom, pius.
 Vroomheid, pictas.
 Vrouw, mulier.
 Vrouw (huisvrouw), uxor.
 Vrouwen-kleding, vestitus muliebris.
 Vrucht, fructus.
 Vruchtbaar, ferax, 112; fertilis, 15; fecundus, 4.
 Vruchtdragend, frugifer.

Vruchteloos, irritus.
 Vruchteloos (adv.). Zie Vergeefs.
 Vuil, sordidus.
 Vuist, pugnus.
 Vuistvechter, pugil.
 Vullen, repleo.
 Vuur, ignis.
 Vuur, met vuur, ardentior, 233.
 Vuurspuwend, ignivomus.
 Vuursteen, pyrites.

Waanen, flo.
 Waakzaam, vigil.
 Waanzinnig, amens.
 Waanzinnigheid, amentia, insania.
 Waar (adi.), verus.
 Waar. Zie Koopwaar.
 Waar (alwaar), ubi.
 Waar? (adv.) ubi? ubinam?
 Waarachtig, medius fidius, 256.
 Waard (waardig), dignus.
 Waard zijn, sum, sto.
 Waarde, pretium; van veel waarde, carus (adi.); van weinig waarde, vilis, 99; van meer waarde, pluris, 153.
 Waardeeren. Zie Schatten.
 Waardig, de moeite waardig, operae pretium.
 Waardig geacht worden, dignor, 122.
 Waarheen (betrekkelijk), quo.
 Waarheen (vragend), quo? quonam?
 Waarheen ook, quocunque.
 Waarheid, veritas.
 Waarheid (hetgeen waar is), verum, vera, pl. 83, 99.
 Waarheid, naar waarheid, in waarheid, vere (adv.).

Waarlijk (bij een adiectivum), vere.
 Waarlijk (bij een verbum), sane, profecto, revera.
 Waarna, quo facto.
 Waarnemen (opmerken), observo, animadverto.
 Waarnemen (een ambt), gero, fungor; obo, 157.
 Waarnemen. Zie Gebruiken, utor, 125.
 Waarom (betrekkelijk en vragend), cur, quare, quomobrem.
 Waarom niet? quidni?
 Waarop (bij antwoordde), ad quod. Zie overigens Nar. § 17.
 Waarschijnlijk (adi.), verisimilis.
 Waarschuwen, moneo, admoneo, 166.
 Waarschuwen (onderrichten), praecipio, 165, 166.
 Waarschuwing, admonitio.
 Waarts, versus, 46 en volg. Zie Praep.
 Waarzegger, vates.
 Wacht, op de wacht staan, praesidio sum, 173.
 Wachten. Zie Verwachten.
 Wachten, zich wachten tegen, cavere a.
 Wachter (bewaarder), custos.
 Wachter, wachtster. Zie Lijftrawant.
 Wagen (subst.), currus.
 Wagen (reiswagen), rheda.
 Wagen (vrachtwagen), plaustrum.
 Wagen (v. tr.). Zie Durven, Pogen.
 Wagenjuk, ingum.
 Waken, vigilo.
 Waker, vigil.
 Wakker, alacer, strenuus, 53.
 Wakker (adv.), strenue.

Walgelijk, foedns.
Walvisch, balaena.
Wanbedrijf. Zie Wandaad.
Wand, paries.
Wandaad, seclus, flagitium.
Wandelen, ambulo.
Wandeling, ambulatio.
Wangunstig zijn, obtreco.
Wanhopen, despero, 159.
Wankelen, vacillo.
Wanneer (als), cum, quando.
Wanneer? quando? quandonam?
Wanstaltigheid, deformitas.
Want, enim (altoos het tweede woord in den zin), nam.
Wapen (om aan te vallen), telum.
Wapenbuit, spolia (Plur.), 161.
Wapenen (in 't algemeen), arma.
Wapenen (v. tr.), armo.
Wapenstilstand, indutiae, pl.
War, in de war brengen, turbo.
Warm, calidus.
Wasschen, lavo.
Wassen, cresco.
Wat (wat meer), aliquanto.
Wat betreft dat, quod, 113.
Water, aqua.
Weder (subst.), tempestas, cachum.
Weder (wederom), rursus.
Wederbrengen, refero.
Wedergade, par, adiect., 114.
Wedergekeerd, redux, 209.
Wedergeven, reddo.
Wederkeeren. Zie Terugkeeren.
Wederkeerig, vicissim.
Wederkomen, reddo.
Wederkrijgen. Zie Terugkrijgen.
Wederleggen, refuto.
Wederlegging, refutatio.
Wederom. Zie Weder.
Wederopnemen, recipio.

Wederstand bieden, resisto.
Wederstreven; adversor, refragor.
Wedervaren, het wedervaart (mij), evenit, accidit; fio, 255.
Wedervinden, recupero, 186.
Wederzijdsch (adi.), mutus.
Wedstrijd, certamen; contentio, 177.
Weel vac! 175.
Wegg, teweegbrengen, efficio.
Week (subst.), hebdomas.
Week (ad.), mollis.
Weelde, luxuria.
Weelderig, luxuriosus.
Weenen (v. intr.). Zie Schreien.
Weenen (stad), Vindobona.
Weergalmen, persono.
Weerhonden, tenco, 226.
Weerlicht, fulgur.
Weerlichten, fulguro.
Weerspannig, pervicax, contumax.
Weerspannigheid, pervicacia, contumacia.
Weerwil, in weerwil van, door invits, 222.
Weg, via.
Weg, de gemeene weg, via publica.
Weg (tocht), iter.
Weg, in den weg zijn, obsnm, obsto, 63, 111.
Weg, zich in den weg stellen, obsisto, 156.
Weg, uit den weg ruimen, e medio tollo.
Wegblijven, moror.
Wegbrengen (van zaken), asporto.
Wegens, ob, propter. Zie Praepos. causa.
Weggaan, discedo, abeo, digredior.
Wegnemen, tollo, aufero.
Wegschonken, largior.

Wegschuilen, dolitescio.
Wegslaan, aufero, 258.
Wegslopen, abstraho.
Wegvaren, avchor.
Wegvliegen, avolo.
Wegvoeren, ago, 128; abduco, 207.
Wegwerpen, abicio.
Wegzenden, dimitto.
Weide, pascuum, pratium.
Weiden (v. tr.), pascor.
Weiden (gelijk het vee), pascor.
Weigeren, recusor, 57; abnuo, 157; detructo, 247.
Weigeren (iemand iets), nego, denego, 87.
Weiland. Zie. Weide.
Weinig (adv.), parum.
Weinig, een weinig, paullum, (paullum).
Weinig beduidend, mediocris, 279.
Weinige, pauci, ae, a.
Wekken, excito.
Wel (adv. goed), bene.
Wel (coni.), quidem, 56, 275.
Wel (zeker, zelfs, vooral bij getallen), vel, 114.
Wel! (als men iemand aanspreekt), quid? et tu? ego vero, 184.
Wel (voorzeker, alleszins), utique, 118.
Wel degelijk, utique, 246.
Wel eens, aliquando, 249.
Wel zeker, maxime, 249.
Welalaan! age.
Weldaad, beneficium.
Weldadig (van de natuur of eene hogere macht), almus.
Weldadig (goed doende), beneficus, benignus.
Weldadigheid, beneficentia.
Welkenkend, bene moratus, bonus.

Weldoen (iemand), benefacio (aliciui).
Weldra, mox, iam, 227.
Weleer, olim.
Welgemanierdheid, urbanitas.
Welgevallig, gratus.
Welgevormd, formosus.
Welingericht, rectus.
Wellicht, forte, fortasse.
Wellust, voluptas.
Welmeenend, benevolus.
Welnu, atqui, 197, 216, 271; at, 140.
Welopgevoed, ingenuus.
Welriekend, odorus.
Welsprekend, disertus; (adv.) disertus.
Welsprekendheid, eloquentia; door dico, 241.
Welvaren, valco, bene valeo.
Welvarend zijn. Zie Welvaren.
Welvarender zijn, melius valeo.
Welwillend, benevolus.
Welwillendheid, benevolentia.
Welzijn (het), salus.
Wenden, verto, converto.
Wenk, mitus.
Wensch, votum.
Wenschen, opto, cupio, 56, 189.
Wenschelijk, optabilis.
Wentelen, volvo, voluto.
Wereld, mundus; (aardbodem), orbis (terrarium); ter wereld brengen, pario.
Werk, labor, (gewrocht), opus, 38; factum, 173.
Werk maken, colo, 238; elaboro in, 274.
Werk, te werk gaan, versor, 144; te werk gaan met, utor, 264; versor, 205.

Werk, in het werk stellen, adhibeo; uto, 124, 158, 216, 262.
 Werkeloos, iners, deses.
 Werkloosheid, inertia, desidia.
 Werklieden, op̄rae, fabri.
 Werkplaats, officina.
 Werktuig, instrumentum.
 Werkzaam, industrius.
 Werkzaamheden, opera, labores, pl. 216; negotia, 224.
 Werkzaamheid, industria.
 Werpen, iacio. Zie Omverre.
 Werpen in-, op, conicio in.
 Werpen, de schuld opicmand, con-fero, 164.
 Weshalve, quapropter.
 Westen (het), occidens.
 Westenwind, zephyrus.
 Wet, lex.
 Weten, scio; novi, 228; niet weten, ignoro.
 Weten, te weten komen, accipio, 269; sciscitor, 275.
 Weten, buiten weten, door inscius, 169.
 Wetenschap, scientia.
 Wetenschappen (letteren), disciplinae, artes, litterae, pl.
 Wetenschappelijke oefeningen, studia.
 Wetgever, legislator.
 Wetsteen, cos.
 Wettig, legitimus.
 Wezen (gelaat), vultus.
 Wezen, een goddelijk wezen, numen divinum.
 Wezen. Zie Zijn.
 Wezenlijk, verus.
 Wezenstrekken, vultus, sing.
 Wie van beiden? uter?
 Wieg, cunae.

Wieg en bakermat, incunabula, pl.
 Wiel, rota.
 Wicrook, tus.
 Wichelaar, auspex.
 Wichelarij, divinatio.
 Wijd (ruim), amplus.
 Wijd (niet snitend), laxus.
 Wijd (breed), latus.
 Wijd en zijd, longe lateque.
 Wijdloopig (adi.), copiosus.
 Wijdloopig (adv.), fusc, copiose.
 Wijk (van de stad), regio.
 Wijk, de wijk nemen, concedo.
 Wijken, cedo.
 Wijn, vinum.
 Wijngaard, palmas.
 Wijs (adi.), sapiens.
 Wijs, wijze (subst.), modus, pactum, 267.
 Wijs zijn, sapio.
 Wijsbegerte, philosophia.
 Wijsgeer, philosophus.
 Wijsgeerig, philosophicus.
 Wijsheid, sapientia.
 Wijselijk, sapienter.
 Wijten, tribuo.
 Wijze (een), sapiens.
 Wijze, naar de wijze, ritu, more.
 Wijzen (v. tr.), monstro.
 Wijzigen (matigen, temperen), moderor, tempero, 243.
 Wijzigen (inrichten), conformo, 250.
 Wikkelen. Zie Inwikkelen, involvo, 181.
 Wil, voluntas.
 Wil, te wille zijn, obsequor, 88.
 Wil, om de wille, causā; gratiā.
 Wild (adi.), ferus, ferox.
 Wild dier, fera, bellua.
 Wild zwijn, aper.

Wildheid, feritas, ferocia.
 Willekeur, libido.
 Willem, Guilielmus.
 Willen, volo.
 Willen, men wil, h. a. men zegt — verhaalt of bewaert.
 Willen hebben, mihi volo, 189.
 Willen. Zie Geval.
 Wind, ventus.
 Wind, in den wind slaan, nihili facio.
 Wingewest, provincia.
 Winkel, taberna.
 Winnen, lucrō.
 Winnen (voor zich), concilio, 146.
 Winst, lucrum.
 Winter, hiems.
 Winterkwartieren, hiberna, pl.
 Wintervakantie, feriae hibernae, feriae brumales.
 Wiskunde, mathesis.
 Wiskundige (een), mathematicus.
 Wispelturig, mobilis.
 Wispelturigheid, mobilitas animi.
 Wisselvallig, instabilis.
 Wisselvalligheid, vicissitudo.
 Wit, albus.
 Wit, helder wit, candidus.
 Wit zijn, albo.
 Woede, furor.
 Woeden, furo.
 Woensdag, dies Mercurii.
 Woest, ferus, barbarus; ferox, 52.
 Woestheid, ferocia.
 Wol, lana.
 Wolf, lupus.
 Wolk, nubes.
 Wollen (adi.), laneus.
 Wolvin, lupa.
 Wond, vulnus.
 Wonden, vulnero.

Wonder (een), miraculum.
 Wonder, geen wonder, nil mirum.
 Wonderbaar, mirus, inirifcus.
 Wonderdadig, mirus.
 Wonen, habito.
 Woon (met der), door habito.
 Woonhuis, aedes, pl. Zie Huis.
 Woonplaats (verblijfplaats), sedes.
 Woonstede, habitaculum.
 Woord, vocabulum, vox.
 Woord (belofte), fides; woord houden, fidem servo.
 Woordenboek, lexicon.
 Worden (gedaan of gemaakt worden), fio.
 Worden (door tijdsverloop), evado.
 Worden, een spreekwoord worden, abco in proverbium, 180.
 Worm, vermis.
 Worp, iactus.
 Worstelaar, athleta.
 Wortelsplinter, stirps.
 Wraak, vindicta.
 Wraaklust. Zie Wraakzucht.
 Wraakzucht, vindictae cupido.
 Vreed, saevus, dirus, 133.
 Vreed (dood, straf), dirus, 75, 133, 208.
 Vreedvaardig, saevus, crudelis.
 Wreken, ulciscor.
 Wrochten, elaboro.
 Wrok, ira.
 X.
 Xanthippe, n. pr. 1.
 Xerxes-is, n. pr. 3.
 Xenocrates-is, n. pr. 3.
 Xenophon-tis, n. pr. 3.
 Z.
 Zaad, semen.

Zaaien, semino, sero.
 Zaaiing, sementis.
 Zaak, res, negotium, 139; causa, 172.
 Zaak, eene zaak, waarin men zijn recht voor den rechter bepleit, causa.
 Zaak (de belangen van iemand), causa.
 Zaak, het is met de zaak gelegen, res se habet, 162.
 Zacht (week), mitis, mollis.
 Zacht (adv.), molliter, leniter.
 Zacht worden, mitesco.
 Zachthjes, leniter.
 Zachtmoedig (adj.). Zie Zachtzinnig.
 Zachtmoedig (adv.), clementer.
 Zachtzinnig, clemens, mitis.
 Zalig, beatus, (adv.) beate.
 Zand (stof), pulvis.
 Zandig, arenosus.
 Zandwoestijn, arenarum solitudo.
 Zang, cantus.
 Zang (van velen te zamen), concentus.
 Zanger, cantor.
 Zanggodin, Minerva.
 Zaterdag, dies Saturni.
 Zeden, mores.
 Zedigheid, modestia; verecundia, 243.
 Zee, mare, (pelagus).
 Zeeboezem, sinus (maris).
 Zeeëngte, fretum.
 Zeegedrocht, bellua marina.
 Zeegevecht, proelium navale.
 Zeehaven, portus maritimus.
 Zeeland, Zelandia.
 Zeeoorlog, bellum maritimum, bellum navale.

Zeer, valde, admodum, 159; magnopere, 53.
 Zeer wel (adv.), optime, probe.
 Zeereis, iter maritimum; een zee-reis doen, navigo, 128.
 Zecroover, pirata, praedo maritimus.
 Zeeslag, proelium navale.
 Zeeocht, expeditio maritima.
 Zegepraal, triumphus.
 Zegevieren, triumpho.
 Zeggen, dico; aio, 104.
 Zeggen, zeg ik, zegt gij, zegt hij — inquam, 52.
 Zeggingskracht, door het gerundium van dico, 269.
 Zegsman, auctor.
 Zcil, velum.
 Zeker, zekere (een). Zie Proumina.
 Zeker (gewis, adj.), certus.
 Zeker (gewis, adv.), certo.
 Zeker (althans), certe, quidem.
 Zelden, raro.
 Zelden, zeer zelden, perraro.
 Zeldzaam, rarus.
 Zelf, op zich zelf-zelve, ipse.
 Zelf, van zelf, sponte, adv.
 Zelf, van zich zelve geraken, exanimor, 267.
 Zelfs, vol, 126, 244; adeo, 257.
 Zelfs (ook), etiam.
 Zelfs-niet, zelfs geene, ne-quidem, 112.
 Zelfvertrouwen, fiducia.
 Zenden, mitto.
 Zetel, sedes.
 Zetten. Zie Stellen, Plaatsen.
 Zie hier! Zie daar! en, ecce.
 Ziek, aegrotans, 108.
 Ziek zijn, aegroto.

Ziekte, morbus.
 Ziel, animus.
 Zielskracht, virtus.
 Zien, video, conspicio.
 Zien (onderscheiden), cerno, 248.
 Zien (aanschouwen), specto.
 Zien, voor zich uit zien, prospicio, 258.
 Zichtbaar, conspicuus.
 Zijde (van een lichaam), latus.
 Zijdworm, bombyx.
 Zijn (v. subst.), sum.
 Zijn (het kan niet anders zijn), fio.
 Zilver, argentum.
 Zin (zintuig, gevoel), sensus.
 Zin (meening), sententia, 250.
 Zin (smaak, lust), animus.
 Zin (gezindheid), animus, 120.
 Zin, iemand zijn zin doen, morem gerere, 63.
 Zin (tegen mijn), zijn, uw zin, door invitns, 149.
 Zin, ergens zin aan hebben, h. a. het lust, het beliaft.
 Zin, van zins of voornemens zijn, door de coniugatio periphrastica, of met meer nadruk door est mihi in animo.
 Zindelijk, mundus.
 Zindelijkheid. Zie Netheid.
 Zingen, cano, canto.
 Zingenot, voluptas (sensuum).
 Zinneloos, demens.
 Zinneloosheid, dementia.
 Zintuig, sensus.
 Zitplaats. Zie Zetel.
 Zitten, sedeo, consido, 108. Zie Bijzitten.
 Zitten op, insideo.
 Zitten, in iets vast zitten, haerere in.

Zitting nemen, sedeo, 249.
 Zoeken (om te vinden), quaero; appeto, 124.
 Zoeken (traachten), standco.
 Zoeken (zijn behoud, redding); peto.
 Zoeken te verkrijgen, persequor, 231.
 Zoeken, den slaap zoeken, capio, 240.
 Zoet, dulcis.
 Zomer, aestas.
 Zon, sol.
 Zondag, dies solis.
 Zonder, sine. Zie Praep. Nar. § 29.
 Zonder twijfel, videlicet, 269.
 Zonderling, mirus.
 Zondigen, peccare.
 Zoo (alzo), ita, sic; tam, 25, 32.
 Zoo dat, ita ut.
 Zóó (bij adj. en adv.), tam.
 Zóó — als, tam-quam. Synt. R. 22.
 Zoo (als, indien). Zie Indien.
 Zoo (alleen tot overgang van den zin dienende, wordt niet uitgedrukt).
 Zoo dikwijls, totiens.
 Zoo dikwijls (als), quotiens.
 Zoo even, modo.
 Zóó groot, tantus.
 Zoo groot (als), quantus.
 Zoo hoog, tanti, 136.
 Zoo lang, tamdiu.
 Zoo lang (als), quamdiu, dum, donec, quoad.
 Zoo maar, tamare, 276.
 Zoo min mogelijk, quam minime.
 Zoo niet, sin minus, 56, 164.
 Zoo al niet, si non. Nar. § 26.
 Zoo veel, tantus (tantum).
 Zoo veel (als), quantus (quantum).

Z o

Zoo veel mogelijk, quantum fieri potest, 125.
 Zoo vele, tot (adi.), pl. indecl.
 Zoo vele (als) (adi.), quot.
 Zoo verre, het is er zoo verre van af, 204. Nar. § 28.
 Zoo, zoo wel — als, tam—quam, enm—tum, et—et.
 Zoo zeer, adeo, tantopere.
 Zoo zeer — als, tam—quam.
 Zoo, niet zoo zeer — als wel, non tam—quam.
 Zoodanig, talis.
 Zoodanig (als), qualis.
 Zoodanig dat, is, 220, 256.
 Zoodra (als), ut, simulac, ubi.
 Zoogen, lacto.
 Zoon, filius.
 Zoon des huisgezins, filius familiaris.
 Zoontje, filiulus.
 Zorg, cura.
 Zorg dragen. Zie Zorgen.
 Zorg dragen dat, curo ut.
 Zorg dragen dat niet, caveo ne, 162, 241.
 Zorgeloos, securus.
 Zorgeloosheid, securitas; socordia, 120.
 Zorgen, provideo, 59; curo, 101.
 Zorgen dat — dat niet. Zie Zorg dragen.
 Zorgen (bezorgen), curo; zorgen voor, provideo, prospicio, 59.
 Zorgvuldig (adv.), diligenter.
 Zorgvuldigheid, diligentia.
 Zorgzaam, providus, 111.
 Zot, fatuus.
 Zont (subst.), sal.

Z w

Zucht (in een goeden zin), studium.
 Zucht (lust, begeerte), cupido.
 Zucht (in een kwaden zin), libido.
 Zuid, Zuiden, meridies.
 Zuil, columna.
 Zuiwig. Zie Spaarzaam.
 Zuiver, purus.
 Zuiver (onvermengd, b. v. van wijn), merus, 155.
 Zuivereu, purgo.
 Zuiverheid, puritas.
 Zulk (zoodanig), talis.
 Zulk (als), qualis.
 Zulks, h. a. dit, dat.
 Zuster, soror.
 Zuur, acerbus.
 Zwaar, gravis.
 Zwaard, gladius, ensis.
 Zwaardvechter, gladiator.
 Zwaarte, pondus.
 Zwager, levir.
 Zwak, fragilis, 6; infirmus, debilis, 199.
 Zwakheid, infirmitas, debilitas.
 Zwalmw, hirundo.
 Zwang, in zwang zijn, vigeo, 272.
 Zwaarigheid, difficultas.
 Zwart, niger.
 Zwarte Zee, Pontus Euxinus.
 Zwavel, sulfur.
 Zweep, flagellum, scutica.
 Zweet, sudor.
 Zweeten, sudo.
 Zwemmen, nato.
 Zwerven, vagor. Zie Omdolen.
 Zwichten, succumbo, cedo, 256.
 Zwijgen, taceo; sileo, 46.
 Zwijn, aper.

N A R I C H T,

OMTRENT EENIGE EIGENAARDIGE BIJZONDERHEDEN WELKE BIJ
 HET VERTALEN VAN HET NEDERLANDSCH IN HET LATIJN
 MOETEN WORDEN OPGEMERKT.

§ 1.

EEN, EENIG. Het al of niet uitdrukken dezer woordjes in het Latijn vereischt eene bijzondere oplettendheid, omdat hun zin en beteekenis zeer verschillen kan.

Eén, ééne, als Telwoord, (met nadruk uitgesproken) is in het Latijn *unus a unum*. Zie Rud. § 19.

Terwijl in 't algemeen ons onbepaald lidwoord in 't Latijn niet vertaald wordt, moet men toch wel op het volgende onderscheid letten. Staat ons *een* vóór een Substantivum, dat Appositie of Prædicat is, dan wordt het niet vertaald; is 't daarentegen met een Subject verbonden, waarvan het bestaan wel aangewezcn, maar niet door eenig bepalend kenmerk aan een bijzonder voorwerp verbonden wordt, dan moet men een (in dit geval ook wel eenig, een of ander) door *aliquis* vertalen; b. v. *Crassus orator optimus*, Cr. een zeer voortreffelijk redenaar. *Harum sententiarum quæ vera sit Deus aliquis viderit* moge een (eenig) god uitmaken. M. z. Rud. § 20; M. § 355 en 356; B. § 86; Bi. § 245 en 246; E. § 200 en 201; C. § 554—560; Sp. 563; K. 502. 2, en verder het Naricht § 20.

Een, een zeker, (zeker iemand, zeker iets) tot onbepaalde aanwijzing van een bepaald, den spreker bekend, maar door hem niet nader aangetoond Subject, wordt vertaald door *quidam*, *quædam*, *quiddam* en *quoddam*; b. v. er is een (een zeker)

vogel die oolievaaar heet, *est avis quaedam, quae ciconia vocatur*.

Een in de beteekenis van dezelfde, hetzelfde, is *idem*, *eadem*, *idem*; b. v. wij wonen onder één dak, *habitamus sub eodem tecto*. Een en dezelfde, *unus idemque*.

Een, enig (iemand, iets), in ontkennende, vragende en voorwaardelijke zinnen met negatieve bedoeling, is *ullus*, *a um*, en *quisquam*, *quaequam*, *quicquam*; b. v. ik geloof niet, dat een (eenig) mensch dit bevestigen zal, *non credo ullum hominem hoc affirmaturum esse*. Zoo enig ander, dan moet deze rede naar door de jongelingen gelezen worden, *legendus est hic orator, si quisquam alius, inventuti. Te ut ulla res frangat?*

Een Substantivum met het onbepaald lidwoord, in den Genetivus staande, om de waardigheid of beteekenis van een ander begrip aan te wijzen, wordt in 't Latijn door een Adiectivum uitgedrukt; b. v. hoewel slechts quaestor, wist hij zich toch de waardigheid van een consul te geven, *quaesturam consulari dignitate ornavit*. Zie Th. 47, 86, 108, 115, 117, 156.

§ 2.

De uitdrukkingen, van hout, van ijzer, dat is: daarvan gemaakt, of daaruit bestaande, worden het best door de Adiectiva, die van de Substantiva hout, ijzer enz. zijn afgeleid, in het Latijn overgebracht, alsof er stond: houten, *lignus* (van *lignum*), ijzeren, *ferreus* (van *ferrum*). Zie Th. 15, 28 enz.

Ook om den inhoud, in eigenlijken en oneigenlijken zin, aan te wijzen, gebruikt men in 't Latijn veelal een Adiectivum; als *cella vinaria* wijnkelder; *lex frumentaria* graanwet; *lex testamentaria* wet op de testamenten.

§ 3.

Vele Substantiva, die in het Nederlandsch als samengestelde voorkomen, gelijk levensmanier, vogelnest, paardenvoeder, heerschzucht enz., moeten in 't Latijn (zoo er geen enkele woorden in die beteekenis voorhanden zijn, zooals: *ecceposten*, *honor*, *eerzucht*, *ambitio*, enz.) door twee Substantiva worden uitgedrukt, van welke dat, wat bij ons het eerste gedeelte uitmaakt, in den Genetivus moet staan; b. v. *vitae ratio* of *vivendi ratio*, de

manier van leven, *avium nides*, een nest van vogelen, *pabulum equorum*, voeder van (voor) paarden, *dominandi libido* zucht om te heerschen.

Men heeft dus slechts dat samengestelde woord te sciden, waarbij het van zelf in het oog valt, of deze Genetivus enkelvoudig of meervoudig behoort te zijn, en of hij van een Nomen of van een Verbum (in het Gerundium, gelijk *dominandi*) moet afgeleid worden. Zie Th. 16.

Ook worden vele in het Nederlandsch samengestelde Naamwoorden in het Latijn door behulp van Adiectiva uitgedrukt, zoodat het eerste gedeelte van het Nederlandsche woord het Latijnsche Adiectivum is, hetwelk men dan in het Latijnsche Woordenboek op het hoofdwoord vinden kan; b. v. een oorlogschip, *navis bellica* (onder *bellum*), een paardestaart, *cauda equina* (onder *equus*), kalfsvleesch, *caro vitulina* (onder *vitulus*).

§ 4.

MEN. Omdat men in 't Latijn vermeed, bepaalde voorwerpen op onbepaalde wijze uit te drukken, had men ook geen aan ons „men” beantwoordend woord. Men drukt het op de volgende wijzen uit: Denkt men aan een geheel algemeen en onbepaald Subject, dan moet men het Passivum gebruiken: *Omnes et habentur et dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quae libertate usa est*. Bedoelt men daarentegen eene gcheele klasse van individus, dan staat de derde persoon Pluralis. *Excogitatum est a quibusdam, ut privatum aerarium Caesaris intersectoribus ab equitibus Romanis constitueretur. Id facile perfici posse arbitrati sunt*. Wanneer uit eene bepaalde klasse enig individu wordt aangewezen, dan vindt men *aliquis*, *quis*, *quispiam*. *Forsitan aliquis dicat, Veiis ea nos facturos esse*. Bedoelt de spreker zich en de door hem aangesproken personen, dan moet hij den eersten persoon Plur. gebruiken. *Quae volumus et credimus libenter*. Denkt men zich den aangesproken persoon of de aangesproken personen als handelende, dan gebruikt men den tweeden persoon. *Utendum est excusatione etiam adversus eos, quos invitus offendas*. Zie Rud. § 39. IV. en bl. 256; Synt. R. 1. A. 3; 65, A. 1; M. 356, b. A. 5; B. § 89; Bi. § 170. I. Aanm. 7; E. § 214, C. § 29. Sp. 568; K. 506.

§ 5.

Vele Verba, welke of als Intransitiva, of in eene terugwerken- de beteekenis voorkomen, moeten, zoo er Transitive in den actieven vorm van bestaan, als Passiva worden vertaald; Rud. § 40. II.

Dit geschiedt vooral, wanneer de grond der teweeggebrachte gebeurtenis of van den teweeggebrachten toestand meer in het daarmede verbonden Object dan in het daardoor getroffen Subjekt gelegen is. *Cuius hoc spectaculo delectatus est.* Als de handeling van het Subjekt uitgaat, dan moet natuurlijk het Verbum transitivum blijven. Men vergelijke b. v. *Illiteris sustentor et recreor* met: *Tu velim te sustentas tua virtute.* Sommige Verba nemen evenwel geheel den aard van het Grieksche Medium aan, en men vindt het Passivum ook dan, wanneer het Subjekt zelf als handelend moet gedacht worden, b. v. *agitari, angī, cruciari, ferri, affundi, exerceri, lavari* enz. Ook ons hulpwerkwoord laten nevens een Verbum reflexivum wordt in 't Latijn door 't Passivum uitgedrukt. *Precibus tuis permotus sum*, ik heb mij door uw bidden laten bewegen.

§ 6.

MOETEN. Deze uitdrukking vordert in 't Latijn veel oplettendheid, omdat zij niet altoos dezelfde is.

De door de omstandigheden geboden noodzakelijkheid drukt men gewoonlijk door het Participium Fut. Pass. uit, waarbij men vooral te letten heeft op hetgeen daaromtrent in Rud. § 29 en Synt. R. 72 geleerd wordt, en waarbij men in aanmerking dient te nemen, dat in plaats van moeten in het Nederlandsch ook veeltijds de spreekwijze met te gebezigd wordt, zooals: ik ben te beklagen voor ik moet beklaagd worden; gij zijt te berispen voor gij moet berispt worden; het is te vreezen voor men moet vreezen, of er moet gevreesd worden enz. (zie hieronder Naricht § 24). *Illi debent cogitare, quid ipsis in tali re sit metuendum.* Moeten met de beteekenis van zedelijk verplicht, gedrongen zijn is *debere*. Het wordt ook gebezigd om de noodzakelijkheid eener gevolgtrekking uit te drukken. *Id calamitate nostra edocti memoria tenere debamus.* — Met *debere* verwant is *oportere*, slechts met eenigszins zachter beteekenis, het behoort. *Omnes leges ad com-*

modum reipublicae referre oportet. Ook drukt men daardoor uit het moeten, dat aan eene voorwaarde of oorzaak gebonden is. *Me ipsum amare oportet, si veri amici futuri sumus.* *Opus est* beteekent het is noodig, men heeft noodig, met het daarbijkomend begrip voor een bepaald doel. *Etiam si opus esse videbitur, ipse conveniam.* *Necesse est* drukt eene onvermijdelijke noodzakelijkheid uit. Het wordt evenals *oportet* geconstrueerd met een Accusativus cum Infinitivo of een Coniunctivus met uitlating van *ut*. Als door *moeten* de waarschijnlijkheid eener gissing uitgedrukt wordt, gebruikt men *putare, existimare, videri*. *Quid hunc in ipsa provincia fecisse existimatis?* Wat moet die wel in de provincie zelve gedaan hebben? Eene onvermijdelijke noodzakelijkheid wordt ook nog uitgedrukt door *fieri non potest quin*. *Fieri non potest quin dubitem* ik moet twifelen.

§ 7.

Wanneer in het Nederlandsch een Verbum Passivum voorkomt, waarvoor in het Latijn slechts een Deponens voorhanden is, zoo is men genooddaakt, zulk een Passivum in het Activum om te zetten, omdat men het Deponens niet als een Passivum mag bezigen. Als er dus staat, dit boek wordt door mij gebruikt (*utor*), vertale men alsof er stond ik gebruik dit boek; dit is door u ondervonden (*experior*) als gij hebt dit ondervonden (Th. 51. 126 enz.). Eene uitzondering maakt de Coniugatio Periphrastica met het Participium Futurum Passivi van die Deponentia, welke transitiva zijn, of een Accusativus regeeren; b. v. de leerlingen moeten vermaand worden, *discipuli hortandi sunt*; 266 zelfs, dat wanneer bij ons in zulk een geval de actieve vorm met men gebezigd is, dezelfde omzetting in het Passivum moet plaats hebben, welke in § 4 is aangewezen. Is daarentegen een Deponens geen transitivum, zooals *utor, fungor* enz., dan bepaalt zich dit gebruik van het Passivum bij den 3en persoon impersonaliter, hoewel zij anders een persoonlijk Gerundium hebben (zie Rud. § 29. p. 227, § 33, p. 257); b. v. er moet van de gelegenheden gebruik gemaakt worden, *utendum est occasione*.

§ 8.

Om uit te drukken, uit welk land of uit welke stad men is, of

tot welk volk men behoort, gebruikt men in het Latijn den vorm van een Adiectivum (ook wel de omschrijving met de Participia *natus, ortus, profectus* c. Ablat.); b. v. Cimon van Athene, *Cimon Atheniensis* (zie Nepos de Vita Exc. Imp.); de burgers van Rome — van Syracuse, *cives Romani — Syracusani*. Men vindt deze Adiectiva onder de Eigennamen. Ook anders gebruikt men voor den Genet. der Nomina Substantiva dikwijls en gaarne de van het Substantivum afgeleide Adiectiva; b. v. *Ciceroniana simplicitas* de eenvoudigheid van Cicero; *filius herilis, fulgor avitus; amorem servilem obicere*, van een minnarij met een slaaf beschuldigen. M. § 325; A. 3; Bi. § 158; B. § 66; A. 2; K. 475.

§ 9.

De Onbepaalde Wijs, die dikwijls volgt achter schijnen en sommige Verba Passiva (opgenoemd in Synt. R. 8.), wordt ook in het Latijn door den Infinitivus uitgedrukt (Th. 54 en volg.), waarbij men op te letten heeft, dat, als de Nominativus van het Subject volgens gemelden Regel 8 voorafgaat, het Participium, waarmede die Infinitivus kan samengesteld zijn, evenals elk ander Praedicaat, ook in den Nominativus moet staan, en daarbij ook in Genus en Numerus met het Subject moet overeenkomen; b. v. deze kunsten schijnen — worden gezegd uitgevonden te zijn, *haec artes videntur-dicuntur inventae esse*.

§ 10.

Tot de Verba, die, volgens Synt. R. 28 veelal den Dativus bij zich hebben, behoort vooral *videor*, ik schijn; b. v. Gij schijnt mij toe wel gedaan te hebben, *tu mihi videris bene fecisse*; die anderen dwaas toeschijnt, *qui aliis stultus (esse) videtur*, enz.

§ 11.

Een Voorzetsel in het Nederlandsch kan en mag niet altoos door eene Praepositie in het Latijn worden uitgedrukt; dit leeren verschillende Regels der Syntaxis.

Het al of niet gebruiken van sommige Praeposities, vooral die den Ablativus regeren, vordert dus veel oplettendheid, omdat alles

afhangt van den verschillenden zin, waarin de uitdrukkingen voorkomen. De Voorzetsels waarmede dit het geval is, zijn vooral door, van, uit, met, volgens, over.

Door, *oorzaak*. Hierbij honde men vooral in het oog, dat bij *personen* of als personen voorgestelde zaken op de vraag door wien? de Praepositio *a, ab* vóór dien Ablativus moet geplaatst worden. Wanneer door zoo veel beteekent als door middel-door tusschenkomst van, gebruike men *per*, behalve wanneer de persoon in plaats van de daarmede verbonden zaak genoemd, of de zaak zelve als een persoon voorgesteld wordt. *Iacent suis testibus*, door de woorden van hunne getuigen. Even zoo is het *per*, als men zegt: door een land of stad reizen.

VAN. Behalve den Genetivus, welks gebruik in Synt. R. 19. 20. 21. 22. 23. 24 en 57 wordt geleerd, wordt van door den enkelen Ablativus uitgedrukt bij Verba en Adiectiva, volgens Synt. R. 32, waar men anders ook door zou kunnen zeggen; b. v. hij is van (door) verdriet gestorven; alsmede volgens Synt. R. 34 en A. 3. als het een deel, wijze of eigenschap betreft. Zie ook R. 57. A. 1 en 2. De oorzaak, waardoor iets verhinderd wordt, wordt door den Ablativus met *prae* uitgedrukt. *Præ lacrimis possum reliqua nec cogitare nec scribere*.

VAN wordt door *a, ab* uitgedrukt, wanneer het bij personen door beteekent (R. 32. A. 2) en voorts doorgaans bij alle Verba die een verwijderen, verschillen of ergens van afkomen te kennen geven, volgens R. 32. A. 2. R. 54 en 40, met uitzondering van hetgeen, in R. 40 geleerd wordt. Desgelijks worden hiervan uitgezonderd de Participia, die eene afkomst van betekenen, als, *ortus, oriundus, natus, genitus* enz. die een enkelen Ablativus hebben. M. z. § 8. — In den zin van over, aangaande, gebruike men de Praepositio *de*; b. v. wij spreken handelen vinden opgeteekend van (over, aangaande) Cicero. Desgelijks als het beteekent van af, vooral naar beneden; b. v. van den vinger aftrekken; van het dak vallen. Doch wanneer van af een tijd of eene verwijdering te kennen geeft, b. v. van dien tijd af, van die plaats af, is het de Praep. *a (ab)* of *inde a (ab)*. Partitief wordt het gewoonlijk door *ex* vertaald: *Unus e multis*, een van velen.

Met, van een werktuig of wijze gebezigd, is de enkele Ablativus;

van een *gezelschap* of *vergelijking*, de Praep. *cum*. *Cum* staat ook van de gevolgen eener handeling, waar wij het meer door tot dan door met vertalen. *Hannibal in Italia bellum gessit cum summa sociorum calamitate*; ook van hetgeen men om en aan heeft: *esse cum gladio, homines cum tunica albis*; in 't algemeen van bijkomende omstandigheden: *cum labore operoso et molesto moliri aliquid*. Soms tijds ook kan de wijze *hoe* iets geschiedt, het geschiktst door een Adverbium worden uitgedrukt; b. v. met genoegen, *libenter*, met roem, *glorioso* enz.

Voor, in den zin eener bestemming, tot voor- of nadeel, is de Dativus. — Van tijd en plaats, *ante* (zie Praepos.), of *abhinc*, als het beteekent zoo lang geleden. — Als het beteekent in de plaats van, bij Verba van verruilen of verwisselen, *pro*. Desgelijks ook, als gemeend wordt, ter bescherming van; b. v. *pro patria pugnare*, voor het vaderland strijden. — Bij eene prijsbepaling evenwel volgt alleen de Ablativus. — Voor (in tegenwoordigheid van) is *coram*, of *in*, als men van eene plaats of eene vergadering spreekt, b. v. voor de rechtbank, *in iudicio*, voor de volksvergadering, *in concione*.

Uit, is de Praepositio *e* of *ex*, bij eene plaatsbepaling op de vraag van waar of waaruit? (men lette evenwel op de afwijkende constructie der stedennamen). — In plaats van den Genetivus Partitivus kan ook *ex* of *de* gebezigd worden, zie Synt. R. 21. A. 2. — In de beteekenis eener afkomst of afstamming, houde men zich aan hetgeen hierboven ten opzichte van de Praepositie van is gezegd. — In geval de stof wordt aangeduid, of de deelen waaruit iets bestaat of gemaakt is, kan men die stof of die deelen in den Ablativus plaatsen, R. 32, met of zonder de Praepositio *e*, *ex*, b. v. de mensch bestaat uit ziel en lichaam, *homo constat (ex) animo et corpore*; een helm uit zilver en goud vervaardigd, *galea (ex) argento et auro facta*. — De uitdrukking, uit vrees, uit ijver, behoort tot den Regel over den Ablativus causae (Synt. R. 32), en kan soms tijds ook wel door een Participium worden overgezet; b. v. uit vrees, *metuens*.

Naar of volgens. Over naar, bij eene plaatsbepaling, wordt gehandeld in Synt. R. 41; M. 256; B. 23a; Bi. 206; E. 167; O. 211; Sp. 380, 383; K. 361. — Wanneer naar of volgens een maat

staf of regel aanduidt, waarnaar iets afgemeten of beoordeeld wordt, of ook eenig deel, *ten aanzien waarvan* iets bepaald wordt, drukt men dit door den enkelen Ablativus uit; zie Synt. R. 34, en R. 35. A. 3. — Indien deze Praepositien de beteekenis hebben van overeenkomstig met, in tegenstelling van tegen, anders dan, worden zij in het Latijn uitgedrukt door *secundum*; doch zoo de meening is, naar evenredigheid van, door *pro*; zie de voorbeelden in Th. 73. — Volgens, in den zin van tengevolge van, uit kracht van, is *e* of *ex*; zie Th. 47.

Over wordt uitgedrukt door de Praepositiones *supra*, *trans*, *ultra*, *super*, *de* en *in*. *Supra*, over, in de beteekenis van boven, in een plaatselijken zin, zoo als over (boven) de tafel, *supra mensam*; desgelijks ook van maat of getal (meer dan), b. v. over de twee maanden, *supra duos menses*. — *Trans*, over, dat is, aan de andere zijde, of overheen, bij eene beweging. Genoegzaam in denzelfden zin gebruikt men *ultra*, verder dan, ook meer dan, gelijk *supra*. — *Super*, doch veel gebruikelijker *de*, beteekenen over, in den zin van aangaande, betreffende, b. v. over eene zaak spreken, schrijven, handelen enz. — Over wordt ook soms tijds door de Praep. *in* uitgedrukt, in de beteekenis van jegens, b. v. *imperium exercet in victos*, hij oefent de heerschappij uit over (jegens, omtrent) de overwonnenen.

§ 12.

Omtrent het gebruik van het Pronomen Relativum *qui*, en het Demonstrativum *is*, neme men, behalve hetgeen in Synt. R. 11, 46, 47 en 48 daaromtrent geleerd is, nog het volgende in acht.

a) *Qui*, *quae*, *quod* neemt altoos het Verbum in dien persoon achter zich, die voorafgaaan is, zoodat men conjugeeren kan:

ego qui sum,
tu qui es,
ille qui est,
nos qui sumus,
vos qui estis,
illi qui sunt;

en zoo ook met andere Verba; zie Synt. R. 11. A. 1; M. 362 B; Bi. 322; C. 65.

b) *Hij die, die welke, hetgeen, dat wat*, wordt woordelijk uitgedrukt door *is qui, ea quae, id quod*, welke twee Pronomina evenwel niet altoos in Casus kunnen of moeten overeenkomen (zie Synt. R. 46. A. 2). In geval zij evenwel in Casus overeenkomen, kan men, in den Nominativus en Accusativus, indien er geen bijzondere aanduiding of nadruk noodig is, volstaan met het Pronomen Relativum *qui*, zooals in het Nederlandsch: die lui is, zal nooit geleerd worden, *qui ignavus est, numquam doctus evadet*; wat wij zaaien, maaien wij, *quod seminus, metimus*. Ook merke men op, dat niet altoos het Demonstrativum, doch dikwijls het Relativum vooraan staat, en dat men deze dus, vooral wanneer zij beide door die of dat worden uitgedrukt, wel dient te onderscheiden: b. v. die tevreden is met het zijne, die is gelukkig, *qui contentus est suis rebus, is felix est*.

Dit geschiedt vooral, wanneer de relatieve zin met eenigen nadruk wordt uitgesproken, in welk geval ook het Substantivum, waarop het Relativum betrekking heeft, in den relatieven zin opgenomen en bij het Relativum gevoegd wordt. *Quam quisque norit artem in hac se exerceat*. — Als de relatieve zin dient om een Superlativus te bepalen, dan wordt het Adiectivum in den relatieven zin geplaatst. *Themistocles noctu de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad Xerxem misit* — *Qui* met *esse* en een Substantivum, of in den Nominativus of in den Ablativus qualitalis, wordt in tusschenzinnen gebruikt met de hetscheenis van *pro*, overeenkomstig, in aanmerking genomen (eenige eigenschap van een persoon of eene zaak). *Qua es prudentia nihil te fugiet. Si mihi negotium permisisses, qui meus in te amor est, confecissem*.

c) Wanneer *die, dat*, met een daarop volgende Genetivus slechts dienen, om de herhaling van het Nomen te vermijden, worden die woordjes in het Latijn niet uitgedrukt, hetgeen vooral veel te pas komt bij vergelijkingen, doch ook elders, b. v. ik wil liever de kunst des geheugens dan (die) der vergetelheid, *malo memoriae artem, quam oblivionis*. R. 46. A. 2; Bi. 239. A. 2.; K. 494. 2. Aanm. 2; Sp. 566. Liever mocht, als men zich anders niet duidelijk genoeg kan uitdrukken, het Nomen zelf herhaald worden of ook wel ééns voor alle achteraan geplaatst worden; b. v. *Considius* was in het leger van Sulla, en naderhand in (dat)

van Crassus geweest, *Considius in Sullae, postea in Crassi exercitu fuerat*. — Alleen dan, wanneer die of dat een bijzonderen nadruk of dadelijke *aanwijzing* behelzen, wordt ook in het Latijn het Pronomen Demonstrativum gebezigd. Zoo zegt Cicero: *nullam virtutem aliam mercedem desiderat, praeter hanc laudis et gloriae*, bevattende dit *hanc* eene nadrukkelijke aanwijzing op hetgeen hij vroeger gezegd had. M. 304. A. 2.

§ 13.

De hulpwoorden zullen, mogen, moeten en kunnen, worden in het Latijn *niet* door een afzonderlijk Verbum of Tempus uitgedrukt, wanneer zij slechts de aanduiding der onzekerheid of der onderstelling behelzen, die in den enkelen *Coniunctivus* vervalt (men zie daarover Synt. R. 65; Bi. § 267, 268; C. 281—283; Sp. 609; K. 545). Alzoo is mogen het Impersonale *licet*, als het beteekeent, het is geoorloofd (Th. 143). Over moeten zie men hier boven § 6; over laten hier onder § 23. Kunnen is *possum* en *nequeo* (ik kan niet), als het een *vermogen* of *onvermogen* te kennen geeft. Zullen en moeten vereischen de meeste oplettenheid.

Ik zal, en het Imperfectum ik zoude, drukken eigenlijk eene toekomst uit en het voornemen om iets te doen, hetwelk men op dit oogenblik heeft (ik zal) of voor eenigen tijd had (ik zoude). Wordt nu zulk eene toekomst of zulk een voornemen *stellig* uitgedrukt, dan bezigt men ook in het Latijn daarvoor het Futurum, hetzij het gewone (als men stellig zegt: *ik zal het doen*), hetzij het *Futurum periphrasticum* (als men meer verwijderd het voornemen daartoe te kennen geeft), welk laatste, voor zoude, in een toekomstigen zin altoos te pas komt, omdat men het zullen of voornemens zijn op geene andere wijze kan conjugeren. (Voorbeelden zijn in Th. 34, 113 enz.).

Wanneer echter ik zoude geen stellige toekomst aanduidt, maar alleen eene *onderstelling*, tegenover eene zekere voorwaarde, dan is zulks in het Latijn het Imperfectum of Plusquamperfectum Coniunctivi; b. v. Ik zou het doen, indien gij mij wildet helpen, *facerem, si me adjuvare velles*; in welk geval de onderstelde voorwaarde achter *si* natuurlijkerwijs ook in den Coniunctivus moet staan. Doch zoo er b. v. staat: gisteren zou ik het doen, doch ik

ben eensklaps verhinderd geworden, vertalc men: *heri (id) facturus eram, sed subito prohibitus sum*. Nu kan het evenwel zijn, dat dezelfde uitdrukking noch eene stellige toekomst uitdrukt, noch tegenover eene voorwaarde staat, maar, gelijk boven gezegd is, alleen eene mogelijkheid stelt dat iets gebeurt, en dus slechts eene losse onderstelling vervat; alsdan komt in het Latijn het Praesens of het Perfectum Coniunctivi te pas; b. v. hoe weinigen zijn er, die dit zullen ontkennen (Th. 210). Meer voorbeelden daarvan vindt men in Synt. R. 65. A. 2 en Th. 162 en volg.

Eindelijk lctte men nog op, dat *zullen* bij ons in sommige spreekwijzen volgt, waar in het Latijn slechts het Praesens of Imperfectum steun moet. (Aanm. Omgekeerd staat achter de Verba van beloven en hopen, waar wij ons van een enkelen Infinit. met te bedienen, in 't Latijn de Accusat. c. Inf., en wel met den Infin. van het Futurum, b. v. *promisit se venturum esse; spero hoc me assecuturum*, met uitslating van *esse*, hetgeen vaak geschiedt bij dezen Infin. en den Infin. Perf. Pass.). Dit is voorcerst het geval met de Verba en spreekwijzen van *vreezen*: zie Synt. R. 67. A. 5 en verder de voorbeelden in Th. 86. 192. 201 enz. Ik vrees dat hij zal komen, *metuo ne veniat*; ik vreesde dat hij zou komen, *metuebam ne veniret*. De reden hiervan is, dat wij in onze taal aan deze uitdrukking het denkbeeld eener toekomst hechten, de Latijnen daarentegen slechts aan een *doel*, *oogmerk* of *wensch* dachten. Als ik zeg: ik vrees dat hij komen zal, dan meen ik niet, dat hij stellig komen zal, maar mijn doel of wensch is dat hij niet komt, en daarom zeg ik in het Latijn, *ne veniat*: even zoo, als ik zeg: ik vrees dat hij niet komen zal, is mijn doel of wensch dat hij come, en ik zeg dus in het Latijn, *ut veniat*. Van daar, dat men dat zelfde ook moet toepassen op alle andere spreekwijzen, waar *zullen* slechts een *doel*, geen *toekomst* aanduidt: b. v. ik zeg u dit, opdat gij u zult (moogt of kunt) verbeteren, *hoc tibi dico, ut te corrigas*, niet *correcturus sis*. (Meer voorbeelden vindt men in Th. 162 en volg. 192 enz.). In het bijzonder is dit ook van toepassing op de spreekwijs met *iubeo* (waarover in de volgende § gehandeld wordt), waar men zich wachten moet om *zullen* door een Futurum, of *zoude* door een Imperfectum Coniunctivi uit te drukken. Desgelijks ook de uitdrukking: het kan niet anders zijn, of hij zal (moet) zich in het ongeluk

storten, *non aliter fieri potest, quin perdat se*; hier komt voor zal geen Futurum, of voor moet geen *debeo* te pas, doch de spreekwijs verklaart zich uit *quin*, voor *qui* of *ut non*; zie Synt. R. 68. A. 4; C. 641; Bi. 351; A. 4; M. 416 c.; E. 254 Aanm.; B. 131; Sp. 587, Aanm.; K. 588. 1. Aanm. 2. C. Ook er zijn er, die zeggen zullen, is niet *sunt qui dicent*, maar, *qui dicant*.

§ 14.

Iubeo ea veto (zie Synt. R. 18. A. 4, B. 147; A. 2; Bi. 279, C. 420, 422, 423; E. 224, A. 2; M. 341 en 437, A. 3; Sp. 648; K. 605; echter verschilt de opvatting van Madvig van de hier medegedeelde) hebben in het Latijn den Accusativus cum Infinitivo achter zich, schoon men het uit onze manier van spreken niet zou zeggen. In *iubeo te venire* ik beveel u te komen, is geen Objects-Accusativus, zoo als men uit ik beveel u zou opmaken, doch de Accusativus van het Subject, die er alleen staat om den Infinitivus *venire*, vermits men in het Latijn noch zeggen kan *iubeo te*, ik beveel u, noch *iubeo venire*, ik beveel te komen. Men moet zich dus altoos voorstellen, alsof er stond dat gij, dat hij; b. v. Ik beveel u weg te gaan, alsof er stond, ik beveel dat gij weg gaat, *iubeo te abire*. Hieruit blijkt dan ook dat, als achter ik beveel het werkwoord zullen volgt, zulks niet wordt nitgedrukt: Ik beveel dat gij zult weggaan, blijft alzoo *iubeo te abire*; ik beval dat gij zoudt weggaan, *iubebam te abire*. Dat nu de Accusativus met den Infinitivus achter *iubeo* gevorderd wordt, blijkt vooral daarnit, dat, als de persoon, die de bevolen daad verrichten moet, niet genoemd wordt, in het Latijn altoos het *Verbum Passivum* met den Subjects-Accusativus volgt, schoon wij dan meestal den Infinitivus Activi gebruiken; b. v. Hij beval zijn zoon ter dood te brengen, *iussit filium necari*, dat is, dat zijn zoon ter dood gebracht zou worden: alzoo ook, hij had verboden dit te doen, alsof er stond, dat dit gedaan werd (zie Th. 86 en volg. *).

*) Ook in andere spreekwijzen is dit gebruik van den Infinitivus Passivi in het Latijn opmerkelijk. Immers men kan aannemen, dat zulks overal plaats vindt, waar alleen de daad, en dus het gedaan worden, en niet het doen (met betrekking tot den handelenden persoon) gemeend wordt; schoon wij

Met dat al is het opmerkelijk dat *iubeo* en *veto* in het Passivum worden gebezigd, alsof *iubeo* en *veto* gewone Verba Transitiva waren, en dus evenals *dicor*, *videor* en andere dergelijke Passiva, in Synt. R. 8 opgegeven (zie Th. 54. 55; Nar. § 9). Men vindt daar zelfs nog een Infin. Pass. bij, als: *iussus es renuntiari consul* er werd bevolen dat gij als consul zoudt afgekondigd worden. Hetgeen in § 4 over men gezegd is, moet dus ook op *iubeo* en *veto* worden toegepast, en men vertaale, men beveelt mij, alsof er stond, ik word bevolen; men verbiedt ons, alsof er stond, wij worden verboden. (Zie Th. 87).

§ 15.

Bij vragen en het gebruik van vraagwoorden merke men vooral op.

a) Dat dezelfde regel der Syntaxis, die in de vraag vervat is, ook in het antwoord moet opgevolgd worden, evenals men, bij het eenvoudige ja of neen, hetzelfde woord tot antwoord geeft, waarop de klem der vraag neerkomt. B. v. Hebt gij mijn broeder gezien? *Fraterne vidisti?* Antw. ja, *vidi*; doch zoo nu de klemtoon dier vraag op *fratrem* valt, antwoorde men door de herhaling van *fratrem* even zoo als wij in plaats van ja, zouden kunnen herhalen: uwen broeder. Alzoo wordt in het antwoord altoos dezelfde Casus, om zoo te spreken, teruggegeven, waarmede de vraag gedaan is; zie Synt. R. 13. b. v. *Quis hoc fecit? Pater meus. Cuius est domus illa? Patris mei. Ci dedisti librum? Patri meo. Quemnam vidisti? Patrem. A quonam illud accepisti? A patre* enz., behalve dan, wanneer men op eene vraag, die met den Genetivus Subiectivus gedaan wordt, met het Pronomen Possessivum antwoorden moet; b. v. Van wien is dat huis? *Cuius est domus illa?* Antw. Van mij, *Mea* (niet *mei*, zie Synt. R. 49. A. 1). Even zoo in andere gevallen, b. v. Voor hoeveel hebt gij dat huis gekocht? Antw. Voor vijf duizend gulden; hier komt, zoowel in het antwoord als in de vraag, de regel over den *prijs waarvoor* te pas, enz. Bij eene vraag, waarop

in onze taal dan doorgaans van den Infinitivus Activi gebruik maken, (Het spreekt van zelf dat wij hier Verba bedoelen, welke in het Latijn Transitiva van den actieven vorm zijn).

men slechts een ontkennend of bevestigend antwoord verwacht, zet men in 't Latijn gewoonlijk een der vragende partikels, en wel geeft *nonne* te kennen, dat men een bevestigend, *num* dat men een ontkennend antwoord verwacht, terwijl een achter het werkwoord gevoegd *ne* aanwijst, dat men over het antwoord onzeker is. Bi. 382, 383; C. 286; E. 270; M. 187. B. (Vormleer) 72; Sp. 680; K. 669.

b) Dat achter elk vraagwoord het Verbum in den Coniunctivus staan moet, zoodra er een gezegde voorafgaat, waarvan het Vraagwoord afhankelijk is (zie Synt. R. 69; B. 118; Bi. 328; C. 295; E. 268; M. 397; Sp. 721; K. 550 volg.); hetgeen men vooral daaraan kan onderscheiden, dat in dit geval in onze taal het Verbum der vraag altoos achter het Nomen of Pronomen wordt geplaatst, hetwelk in de op zich zelf staande vraag daar vóór stond; b. v. Is hij rijk? Ik weet niet, of hij rijk is. Wie heeft Amerika ontdekt? Ik vraag ulieden wie Amerika ontdekt heeft. Wanneer is dit geschied? Wanneer het geschied is, kan niet met zekerheid gezegd worden enz.

c) Dat sommige woorden, die als Vraagwoorden gebezigd worden, ook wel in een louter *betrekkelijken* zin voorkomen en dus alsdan hunne kracht als Vraagwoorden verliezen; zoo als dit het geval kan zijn met wat? *quid?* en wat (hetgeen) *quod*; waar? *ubi?* en waar (alwaar), *ubi*; wanneer? *quando?* en wanneer (toen, als), *quando*; zoo ook *unde*, *quo*, *quare*, *quapropter* enz., b. v. wat (hetgeen) gij in de hand houdt, moet gij neerleggen, *quod in manu tenes, ponendum est*; wat gij in de hand houdt, weet ik niet, *quid manu teneas, nescio*. Vanwaar hij gekomen is, is onzeker, *unde venerit, incertum est*; daar heen, van waar hij gekomen is, willen wij niet gaan, *eo, unde ille venit, nos ire nolumus*. Ik weet niet, wat ik u beloofd heb, *nescio, quid tibi promiserim*; ik zal doen wat ik u beloofd heb, *faciam quod tibi promisi* (zie b. v. Th. 138 en 140).

Aanm. 1. Achter uitdrukkingen, welke de opgave van een grond bevatten, bezigen wij ter aanwijzing van dat, waarvoor een grond wordt opgegeven, veelal een Substantivum; dit wordt in 't Latijn vaak omschreven door een vraag met *cur*, *quare* enz.; b. v. zeer veel kan bijgebracht worden ten bewijze dat enz. *Per multa afferri possunt quare intelligatur*.

Aanm. 2. Dewijl bij ons het vraagwoord alleen vóór het Hoofd-verbum, maar in 't Latijn ook vóór het Participium kan geplaatst worden, zoo gebeurt het vaak, dat een Nederlandsche vragende zin in 't Latijn den vorm van een Participium aanneemt, terwijl de in 't Nederl. gesubordineerde zin hoofdzin wordt en door bemiddeling van het Participium met de vraag in verband wordt gebracht; b. v. waardoor zijt gij zoodanig beleedigd geworden, dat uw toorn thans onverzoenlijk is? *qua re laesus nunc tam implacabiliter irascaris?*

§ 16.

De Comparativus wordt in het Latijn vooral in twee gevallen gebruikt, waar wij ons niet daarvan bedienen.

a) Wanneer er eene vergelijking plaats heeft tusschen slechts twee personen of zaken. Synt. R. 12. A. 6; B. 72; Bi. 228; C. 126; E. 190; M. 334; Sp. 114; K. 484. 2. Aanm. 3. Zoo zeggen wij, van twee zonen, de oudste, de jongste, doch in 't Latijn, *maior*, *minor* (*nati*); desgelijks van twee personen, die men door hun leeftijd wil onderscheiden, zoo als: *Cato maior-minor*, Cato de Oude — de Jonge, *Cyrus maior-minor*, Cyrus de Oude — de Jonge (zie Th. 116 en 149). Om dezelfde reden zegt men ook in het Latijn *maior anni pars*, als wij zeggen, het grootste gedeelte van het jaar, en van enig werk, geschrift of redevoering, als er twee deelen zijn, *pars prior* — *pars posterior* (of *pars altera*). Eindelijk is hetzelfde ook in het Latijn gebruikelijk van landen of gewesten, die wij door de benamingen van groot en klein enz. zonden onderscheiden: zoo zegt men in het Latijn: *Asia minor*, Klein Azië; *Armenia minor*, Klein Armenië; *Phrygia maior*, Groot Phrygië; *Italia superior* — *inferior*, Boven — Beneden Italië; *Hispania citerior* — *ulterior* enz.

b) Onze Positivus moet in 't Latijn telkens door een Comparativus vertaald worden, wanneer het daardoor bepaalde voorwerp hetzij uitdrukkelijk, hetzij ook slechts door eene volgens den samenhang noodzakelijke aanvulling met een ander vergeleken wordt. B. v. *A necessariis artificibus ad elegantiora defluimus* van de noodzakelijke zijn wij tot de schoone kunsten gekomen. *Medici gravioribus morbis periculosas curationes adhibere coguntur*. Om dezelfde reden gebruikt men in 't Latijn den Comparativus in plaats van onzen Positivus met *te*

(met daarop volgend *quam ut* of *quam cui*, maar ook zonder dat er verder iets volgt), *vat* of *eenigszins*. In dat geval toch moet men een uitgelaten *quam ceteri*, *quam vulgo fit*, *quam iustum*, *aequum est*, in gedachten aanvullen. *Philippo ferocior Aemilii oratio visa est quam quae habenda apud regem esset. Senectus est natura loquacior*. (Zie voorbeelden in Th. 127. 214). — Doch zoodra in een Adiectivum of Adverbium op zich zelf reeds de betekenis van *te veel* ligt, zoo is de uitdrukking van den Positivus genoegzaam; als ik b. v. zeg: gij komt te laat — dat valt mij te zwaar, zoo druk ik mij in het Latijn slechts uit door den Positivus, *sero venis* — *hoc mihi grave est*, omdat het zeggen, gij komt laat — dit valt mij zwaar, op zich zelf genoegzaam is, en niets minder bevat dan het vorige. (Zie Th. 73 et 218). — Alleen dan wanneer het te veel, te groot enz. op zich zelf staat, en de uitdrukking van het *bovenmatige* op zich zelf met nadruk moet te kennen gegeven worden, komt of het Adverbium *nimis* of het Adiectivum *nimius* te pas; b. v. *ne quid nimis*, *omne nimium nocet*, niets te veel — al wat te veel is schaadt. *Iphicrates fuit in labore nimis remissus*.

§ 17.

De uitdrukkingen hiervan, hieraan, hiertoe, hierin, daarvan, daarop enz. moeten doorgaans beschouwd worden als verkortingen, duidende op eene zaak die voorafgegaan is, en zullen dus veelal het best door bijvoeging van *res* worden overgebracht; b. v. hiervan, daarvan, *huius* — *eius rei*, hieraan, daaraan, *huius* — *ei rei*, hiertoe, daartoe, *ad hanc* — *eam rem*; immers zoo dikwijls die Casus of die Constructie te pas komt, en men daarvoor zou kunnen zeggen van deze — die zaak enz. (zie voorbeelden in Th. 116. 126). Zoo er evenwel eene Praepositie moet gebezigd worden, zooals *ex*, ten gevolge van, in de uitdrukking *daarvan* (Th. 249), of *ad*, tot, op b. v. in de spreekwijze: antwoorden op iets (Th. 218), is het Pronomen *hic* of *is* toereikend; behalve dat daarvan, daaruit somtijds ook door het Adverbium *inde*, en daartoe of daarheen door *eo* kan worden uitgedrukt. Alzoo wordt daarin dat, *in eo quod*, daardoor dat, *eo quod*, enz. (Zie Th. 265. 274). Hetzelfde is ook toepasselijk op de uitdrukking in dit of dat opzicht (zooals in Th. 117).

Ten opzichte der Participia moeten hier, behalve hetgeen in Synt. R. 71 en volg., B. 166 volg., Bl. 285 volg., C. 442 volg., E. 234 volg., M. 464 volg., Sp. 646 volg., K. 628 volg. geleerd wordt, nog drie dingen worden opgemerkt.

1°. Dat de leerling zich wachten moet, om ons Deelwoord zijnde bij Verba Neutra door een Participium in het Latijn over te brengen, gelijk hij zulks bij Verba Passiva gewoon is te doen. Gegeven zijnde is *datus*, doch voor gekomen zijnde, gegaan zijnde, kan men immers niet zeggen *ventus*, *itus*; evenmin als men zeggen kan *ventus sum*, ik ben gekomen, *aberratus sum*, ik ben afgedwaald, *sessus sum*, ik ben gezeten, *itus sum*, ik ben gegaan enz., alleen omdat deze Verba geen Passiva zijn, maar Neutra, die nooit als Passiva kunnen geconjugeerd worden (behalve de enkele Neutro-Passiva). Men behoefte zich alsdan slechts te vragen, of men zeggen kan: ik word gekomen, -gegaan, -gezet en enz. Wanneer dus in onze taal een Participium Praeteritum van zulke Verba voorkomt, moet men zich in het Latijn slechts van de omschrijving bedienen, als (nadat) hij gekomen — gegaan was, *cum venisset-ivisset*, of *postquam venerat-iverat*. (Zie b. v. Th. 179).

2°. Dat, als er bij ons door twee Verba twee handelingen worden uitgedrukt, die gelijktijdig zijn of onmiddellijk op elkander volgen, men in het Latijn veelal korthedshalve het eerste in het Participium zet, en daardoor de verbinding met de Coni. et vermijdt; b. v. (Th. 180) hij bewonderde hunne trouw en verzocht, *admirans eorum fidem petivit* enz.

3°. Waar wij door een Substantivum verbale eene handeling of een toestand aanwijzen, die betrekking heeft op een in denzelfden zin staand Subject, daar vindt men in 't Latijn in den regel het daarmede overeenkomstig Participium. *Omnis summa philosophiae ad beate vivendum refertur, idque unum expetentes* (en slechts met dit doel) *homines se ad hoc studium contulerunt*. Even vaak vervangen in 't Latijn de Participia Passiva van het Perf. en het Fut. onze Substantiva verbalia met bijgevoegd Object, wanneer dit Substant. in een Casus obliquus, vooral met de Praepositiones *ad*, *de*, *in*, *ab*, *post* enz. voorkomt. In dit geval wijst het Partic. Fut. niet slechts iets toekomstigs,

maar ook iets gelijktijds aan. *Ab oppugnanda Neapoli Hannibalem absterruere conspecta moenia*; het gezicht der muren schrikte H. af van het bestormen van N.

Ook ten opzichte van het gebruik van den Infinitivus schijnt eene waarschuwing noodig te zijn. In onze taal plaatsen wij dezen achter sommige werkwoorden, die in het Latijn den Accusativus met den Infinitivus achter zich hebben; b. v. ik beloof u, dit te zullen doen (Th. 121); hij zegt, iets geleerd te hebben (Th. 139); hij toont niet te weten (Th. 202). Achter alle deze Verba moet dus het Subject in den Accusativus herhaald worden, alsof er stond: ik beloof u, dat ik dit zal doen; — hij zegt, dat hij iets geleerd heeft, — hij toont, dat hij het niet weet; *polliceor, me hoc facturum esse* enz., en men verwarre deze Verba niet met die welke onmiddellijk een Infinitivus achter zich nemen. Immers *polliceor hoc facturum esse* — *dicit aliquid didicisse* — *ostendit nescire* mag men wel in het Grieksch, maar niet in het Latijn zeggen.

Ook in de spreekwijs, na dit gezien te hebben, kan in het Latijn geen Infinitivus worden gebezigd, omdat men niet zeggen kan, *post hoc vidisse*. In dit geval zette men *postquam*, nadat, met een Indicativus of Coniunctivus (zie Th. 195). Ook gebruiken wij veelal een Infinitivus, daar waar in het Latijn een Participium volgen moet, zoo als in Th. 148, wij zien het water sehuimen, doch hierover zie nader in § 25.

De Latijnen zetten het ontkenningswoord (*non*, *neque*, *nihil*, *nullus* enz.) altoos zoo veel mogelijk vooraan, om daardoor, duidelikhedshalve, terstond te kennen te geven, dat men hetgeen gezegd wordt ontkent. Daarom zal men het best tot regel nemen, om altoos het vóór dat woord te plaatsen, dat eigenlijk ontkend wordt; b. v. *non dixit*, hij heeft niet gezegd; *non dives est*, hij is niet rijk, enz. Het is daarom, dat men doorgaans, bij verbindingen met het Voegwoord en, als de zin ontkennend is, in het Latijn *ne* of *neque* zet, hetzij alléén, voor *et non*, of gevolgd door dit woord, 't welk, schoon zelf niet ontkennend, alleen bij ontkenningen geplaatst kan worden,

zooals *ullus, quisquam, unquam, usquam, uspiam*. Daarom zegt men, in plaats van *et nemo, et nunquam* — *neque ullus, nec quisquam, nec unquam* enz. desgelijks ook *ne quis, ne quid*, in plaats van *ut nemo, ut nihil*. Dit zelfde beginsel wordt ook toegepast op *dico, iubeo, volo*, hetwelk dan, als er eene ontkenning volgt, in *nego, veto, nolo*, wordt veranderd, b. v. *negavit se venturum esse*, in plaats van *dixit se non venturum esse* enz. (Zie Th. 178. 184).

§ 21.

Het Relativum *qui, quae, quod*, staat tot betere verbinding der zinnen, dikwijls in plaats van het Demonstrativum *hic, haec, hoc, of is, ea, id*; doch men zij er dan op bedacht, dat het, uit eigen aard, vóór een moet gezet worden, en geene andere Particula vóór zich hebben kan dan de Praepositio. Het bij *qui* behoorende Verbum moet echter een Verbum finitum zijn; de verbinding met een Infinitivus behoort tot de zeldzame, evenwel door de historieschrijvers enkele malen gebezigde uitdrukkingen. M. z. Nep. VII. 11. 6. *quibus rebus effecisse, ut apud quoscunque esset, princeps poneretur*. Zoo staat dan b. v. *qui cum vidisset* dikwijls voor *cum hic (is) vidisset*; *cui cum dixisset* voor *cum ei dixisset*; *quem postquam dimiserat* voor *postquam eum dimiserat*; *a quo cum accepisset* voor *cum ab eo accepisset* enz. (zie b. v. Th. 178).

Natuurlijk kan die samentrekking niet plaats grijpen, wanneer men juist een nauwere verbinding der beide zinnen vermijden wil, of wanneer op het Demonstrativum een bijzondere nadruk valt. Niemand zou b. v. het Relativum willen gebruiken in zinnen als deze: *Rem vero publicam prorsus amisimus. Atque in has clades incidimus*.

§ 22.

Bijzondere aandacht vereischen de Verba *videor* en *dicor* (alsmede de daarmede in beteekenis gelijk staande Verba), omdat onze uitdrukkingen, in den zin der Verba gebezigd, veel daarvan verschillen. Men houde slechts in het oog hetgeen in § 4 over *men* gezegd is; want even als, men prijst mij, in het Latijn wordt uitgedrukt door *laudor*, zoo wordt men zegt dat ik, vertaald door *dicor* (behalve dat men ook, waar het beter te pas komt, *dicunt* kan zeggen, zie § 4). Even zoo is het ook gelegen met de overige uitdrukkingen,

men verhaalt, men beveelt, men wil (in de beteekenis van men zegt), men schijnt enz. Ten opzichte van dit laatstgenoemde vooral zij men verdacht, dat *videor*, ik schijn, in het Latijn steeds de uitdrukking blijft, schoon die bij ons op verschillende wijze wordt veranderd; b. v. het schijnt dat — het schijnt alsof — het heeft den schijn dat, alsof — het komt mij voor dat, mij dunkt dat — ik verbeeld mij dat — het is alsof enz. Men neemt dan slechts als Subjeet aan het Nomen of Pronomen dat op deze uitdrukkingen volgt, en voege daarbij *videor*, ik schijn, in alle Personen, Modi en Tempora. B. v. Het is, alsof het weder verandert, vertale men, als stond er: het weder schijnt te veranderen; voor mij dunkt, dat gij wel zult doen, zegge men in het Latijn: gij schijnt mij toe wel te zullen doen; voor ons dacht, dat het eene zaak van geen belang was, zegge men: het scheen ons toe eene zaak van geen belang te zijn enz.; zie Th. 191. 192. 193. 235.

§ 23.

Laten en doen, als er nog een Infinitivus op volgt, is in het Latijn niet altoos hetzelfde. Het hangt slechts daarvan af, wat er onder verstaan wordt. Is in die woorden, zooals doorgaans, een bevel bevat, zoo wordt het uitgedrukt door *iubeo* met den Infinitivus Passivi (zie daarover Nar. § 14). Wanneer er alzo staat: hij liet zijn huis afbreken, vertale men: hij beval, dat zijn huis afgebroken werd, *iussit domum suam dirui*; hij heeft zijne kinderen tot zich doen (laten) komen, hetzelfde als, hij beval dat zijne kinderen tot hem kwamen, *iussit liberos ad se venire*. In denzelfden zin bezigt men ook het Verbum *curo*, als men er onder verstaan kan, ik draag zorg, doch hierbij plaatse men

*) Bij dit alles evenwel mag men wel opmerken, dat de Latijnsche Schrijvers zeer dikwijls het laten niet uitdrukken, maar in het hoofdverbum zelf besluiten, vooral wanneer van iemand, die maakt dat iets gedaan wordt, gesproken wordt alsof hij het zelf deed; zooals Nepos, Milt. 3: *pontem fecit in Istro flumine*, hij liet een brug slaan over den Ister, en Cim. 4: *complures pauperes suo sumptu extulit*, hij liet verscheidene arme lieden op eigen kosten begraven. Cic. Vorr. 4. 15: *Piso anulum sibi fecit* liet zich een ring maken.

het Participium Futurum Passivi (zie Synt. R. 72. A. 3; B. 165; Bi. 287; A. 4; C. 466; E. 233; M. 463; Sp. 665; K. 647). B. v. hij liet zich een kleed maken, zooveel als, hij zorgde dat er een kleed voor hem gemaakt werd, *vestem sibi faciendam curavit*.

Beteekent daarentegen *laten* slechts dulden, gedoogen, lijden, dan gebruike men in het Latijn *sino* of *patior*; b. v. hij laat zich de wet niet voorschrijven, vertale men alsof er stond: hij duldt niet, dat de wet hem voorgeschreven worde. (Over de Constructie dezer Verba zie men Synt. R. 18. A. 1 en R. 67 A. 3; B. 147; Bi. 272, A. 1 en 347, A. 1 en 3; C. 420, 580, 583, 616, 619; M. 251; A. 1 en 3; M. 413 b. A. 2; 431 A. 3; 437; Sp. 681; K. 605; Th. 194).

Vaak gebruiken wij ook laten als hulpwerkwoord nevens het Verbum activum met het Pronomen reflexivum. Men zet dan in 't Latijn alleen het Passivum. *Precibus tuis permotus sum* ik heb mij laten verleiden. *Ad eorum consuetudinem moremque deducimur*.

§ 24.

In de spreekwijs het is te, b. v. het is zeer te betrenren, hangt de uitdrukking in het Latijn ook geheel af van hetgeen er onder verstaan wordt, moeten of kunnen. Als ik zeg het is te betrenren, meen ik, dat de zaak betreurd moet worden, en ik zeg dus in het Latijn: *res dolenda est*. Doch als ik b. v. zeg, het huis is te zien — het is niet te vinden, dan blijkt het, dat de meening is, het huis kan gezien worden — het kan niet gevonden worden, en men moet dat dus ook vertalen met *possum* of *nequeo*. Evenzoo is het gelegen met de spreekwijs ik heb iets te doen — hij heeft slechts te kiezen. Men vrage zich ook dan, gelijk altoos, *wat* er in opgesloten ligt, moeten of kunnen; b. v. als ik zeg: ik heb u niets te geven, kan dit zijn, het is niet noodig — ik ben niet verplicht, dat ik u iets geef — ik kan u niets geven — er is geen reden, dat ik u iets zou geven. Ik heb niets te doen beteekent even zoo ik heb niets wat ik doen kan — ik moet niets doen — ik heb niet noodig iets te doen enz.

§ 25.

Het is vooral achter de Verba van zien en hooren, dat in het Latijn een Participium geplaatst wordt, terwijl *wij* een Infinitivus gebruiken. Synt. R. 71. A. 1; Bi. 291; C. 429; E. 245; M. 436, A. 5; K. 644. 4. Als wij het voorbeeld wij zien het water schuimen, vertalen door: *videmus aquam spumantem*, zoo is het, omdat wij het in dien toestand, als schuimende, zien. Dit komt ook vooral bij de Verba van hooren te pas, waar men een onderscheid kan maken tusschen het gebruik van het Participium en van den Infinitivus. Want zoodra ik zeg, *audivi eum narrantem*, zoo meen ik dat ik zelf hem gehoord heb verhalende, of terwijl hij het verhaalde; zeg ik daarentegen met den Infinitivus, *audivi eum narrare*, dan geef ik te kennen, dat ik slechts gehoord of vernomen heb, dat hij het verhaalde.

Men bedient zich in 't Latijn veel meer van het Participium dan in onze taal, niet slechts om het Verbum in verklarende tusschenzinnen, die door het Pronomen relativum met een Nomen van den hoofdzin verbonden worden, daardoor uit te drukken; maar ook zinnen met de temporale Conjunctiën daar, toen, wanneer, het causale daar, dewijl, of het concessieve hoewel kunnen door het Participium uitgedrukt worden, als zij niet een afzonderlijk, in den hoofdzin nog niet genoemd Subject hebben. *Dionysius, cultros metuens* (daar hij vreesde) *tonsorios, candenti carbone sibi adurebat capillos*. Zeer vaak gebruikt men ook in 't Latijn het Participium tot vereeniging van twee bij ons door *en* verbonden zinnen. Men zet dan het gemeenschappelijk Subject voorop, laat den eersten zin in den vorm van een Participium volgen, en sluit met de overige deelen van den hoofdzin; b. v. M. Pomponius *bracht* nieuwe soldaten uit Italië aan *en* *scheepte* ze in: *M. Pomponius novos milites ex Italia advectos in naves imposuit*.

Buitendien zijn er ook nog gevallen, dat men den Infinitivus, die bij ons in het Activum voorkomt, door een Infinitivus Passivi moet overbrengen; iets hetwelk al wederom geschiedt op grond van hetgeen reeds in § 14 gezegd is, dat namelijk niet het doen, maar het gedaan worden gemeend wordt. Immers in het voorbeeld (Th. 183) ik zie eene groote hoeveelheid gouds dragen,

wordt niet gemeend, dat het goud draagt, maar dat het gedragen wordt; en dus zal men in het Latijn moeten zeggen: *video magnam auri copiam portari*. En alzoo overal waar de Infinitivus in dien zin voorkomt.

§ 26.

Over het algemeen hangt het plaatsen of van den Indicativus of van den Coniunctivus achter de Particulae van de grondregelen af, welke daaromtrent in de Syntaxis zijn opgegeven, waarmede men vooral dient te vergelijken hetgeen in Rud. § 41 IV en V, Synt. R. 66 en 84; B. 109, 110, 122; C. 305—323; Bi. 353—360, 364; E. 256—260; M. 373, 388, 389; Sp. 749, 760, 761; K. 710 volg.; 556 volg., over de Coniunctiones concessivae en condicionales gezegd wordt. Wat de eerste dezer twee soorten betreft, zal het niet moeilijk zijn, hetgeen *stellig* gezegd wordt achter ofschoon, hoewel, te onderscheiden van de *onderstellende* of *toestaande* spreekmanier, achter schoon ook, al, hoe zeer ook enz.

Als of wanneer kan door *si* en door *cum* uitgedrukt worden, doch met dit onderscheid, dat *si* het geval slechts als zoodanig stelt of *onderstelt*, *cum* daarentegen altoos betrekking heeft op een *tijd*; b. v. als gij bemind wilt worden, betoon u dan beminnelijk jegens anderen, *si vis amari, amabilem te praesta erga alios*. Als de lente nadert, beginnen de vogels te zingen, *cum ver appropinquat, aves cantare incipiunt* (Th. 226).

Si non en *nisi* beteekenen beide, als niet, indien niet. *Si non* geeft de enkele voorwaarde te kennen, doch op eene ontkennende wijs, zoodat het *non* daarvan gescheiden blijft en bij het Verbum behoort; b. v. Als wij een groot redenaar niet kunnen bereiken, zoo kunnen wij hem toch navolgen *magnum oratorem si non assequi, tamen imitari possumus*; als ik mijn spijt niet meester worden kan, zal ik haar verbergen, *dolorem, si non potero frangere, occultabo*. Zoo ook bij Nepos, Con. 2. *Fuit apertum, si Conon non fuisset, Agesilaum Asiam Tauri tenui regi fuisse erepturum*. — *Nisi* daarentegen beteekent eene uitsluitende ontkennende voorwaarde, die, om zoo te spreken, eene uitzondering te kennen geeft op hetgeen gesteld is, zoo dat het gestelde zou plaats hebben, uitgenomen alleen het geval, dat het onderstelde met *nisi* plaats had.

Indien dus in de aangchaalde plaats uit Nepos stond, *nisi Conon fuisset*, zon dit naar den regel *) beteekenen, dat A. Azië zou hebben vermeersterd, uitgenomen alléén in het geval, dat Conon er geweest ware, iets wat de Schrijver zeker niet heeft kunnen noch willen zeggen. Van daar, dat *nisi*, als eene Particula van uitzondering, menigmaal even goed of beter door ons of, behalve uitgenomen dat — als, of het moest zijn dat enz. wordt uitgedrukt; b. v. *parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi*, dat is, of er moet — uitgenomen alleen als er te huis beleid is; *memoria minuitur, nisi eam exerceas*, d. i. of men moet het oefenen; *celeriter vos videbo, nisi quid me Etesiae morabuntur*, d. i. of de zomerwinden moesten mij doen toeven.

Om dezelfde reden wordt ook *nisi* in de beteekenis van dan geplaatst achter ontkeanende zinnen, of ook vragende, als zij eene ontkennening in zich bevatten; b. v. *Nullum imperium est tutum, nisi benevolentia munitum*. — *Sentio, nisi in bonis, amicitiam esse non posse*. — *Quid est pietas nisi voluntas grata in parentes?*

Het plaatsen van den Indicativus of den Coniunctivus achter *nisi* schikt zich, gelijk gezegd is, naar den hoofdregel omtrent *si* opgegeven. In het bijzonder volgt dan de Indicativus, als men door *nisi* (*nisi forte, nisi vero, nisi tamen*) aan de rede een ironische kleur geeft, meestal om de waarheid eener gedachte daardoor te bewijzen, dat men het onzinnige van het tegendeel aantoon. *Crucii criminatio tota, ut arbitror, dissoluta est; nisi forte expectatis, ut illa diluam*.

*) Dit neemt niet weg, dat men ook hier bij de Schrijvers menigvuldige afwijkingen vindt, en *nisi* dikwijls voor *si non* geplaatst schijnt te zijn; b. v. Nep. Ages. c. 6. Schoon men ten opzichte van deze plaats niet zonder grond beweren kan, dat *nisi* aldaar zijne uitzonderende kracht behoudt, alsof de Schrijver had willen zeggen, dat Agostilaus de eenigste man was, die Sparta toen redden kon. Hetzelfde zon ook kunnen gelden omtrent Cic. ad. Div. XII. 23. Phil. V. c. 16 en Horat. Sat. II. 8. vs. 151 en wellicht meer andere plaatsen.

Wanneer de eene der beide zinnen niet volledig is, moet men altoos *si non* gebruiken. *Quo mihi fortunam, si non conceditur uti?* Ook wanneer enkele woorden tegenover elkaar geplaatst worden, vooral in de uitdrukkingen „zoo niet, indien niet“, wordt *si non* vereischt. *Dolorem si non potero frangere, occultabo*. Volgt echter een affirmatieve zin de negatieve tegenstelling met nitgelaten Verbum, dan zegt men in Proza niet *si non*, maar *si* of *sin minus*. *Educ tecum etiam omnes tuos; si minus, quam plurimos*.

quae de peculatu obiecit. Synt. R. 84 A. 3. Bi. 360, A. 3; C. 657; M. 184; A. 3. *); Sp. 769, Aanm. 2; K. 541. 6. Aanm. 3.

Eindelijk merke men nog op, dat, als er van *toekomende* dingen gesproken wordt, in het Latijn ook achter deze Particulae het Futurum Simplex of het Futurum Exactum volgt, waar *wij* gewoon zijn een Praesens te gebruiken; b. v. *si erunt in officio amici, pecunia non deerit*, als onze vrienden hun plicht doen, zal het niet aan geld ontbreken; *hic te, nisi ita facies, relinquet*, deze zal u, indien gij niet zoo handelt, verlaten. *Quod si feceris, laudandus eris*, als gij dat doet, zult gij te prijzen zijn.

De overige Coniunctiones condicionales *si modo, dum, dummodo*, en *dummodo ne*, hebben, als onderstellende iets wat nog niet bestaat, den Coniunctivus. Synt. R. 84 A. 5; Bi. 360, A. 6; C. 323; M. 360, A. 6.

§ 27.

Sommige bepalingen van rangorde of uitgebreidheid, zooals eerst, laatst, niterst, enig, alleen, geheel, overig, kunnen in 't Latijn of als Adiectiva, of als Adverbia uitgedrukt worden, naarmate zij of als eigenschappen der Nomina of der Verba zijn aan te merken, d. i. naarmate zij bij het Subject of het Praedikaat behooren; of wel, als het Adiectiva zijn, verschillen zij in Casus, Genus en Numerus, naarmate de gezegde eigenschap bij een verschillend Nomen of Pronomen moet gevoegd worden. Zie Synt. R. 80. A. 1; Bi. 177, A. 2; E. 141; Sp. 524. 4; K. 477. Dit vereischt dus eene nauwe oplettenheid, daar men zulks bij ons meesttijds aan het woord zelf niet zien kan; b. v. hij heeft mij dit het eerst gezegd, kan zijn, of *ille primus mihi hoc dixit*, als hij de eerste geweest is, die het mij heeft gezegd, of *ille mihi primo hoc dixit*, als ik de eerste geweest ben, wien hij gezegd heeft, of *ille mihi primum dixit*, als dit het eerst geweest is, wat hij mij gezegd heeft (Th. 192). Alzoo verschillen ook *hoc primus* — *hoc primum* — *hoc primo fecit*, welk laatste beteekent, in de eerste plaats. Hetzelfde verschil kan men bespeuren bij *solus* (Adi.) en *solum* (Adv.) alleen: b. v. *mihi solus obviam venit* — *mihi soli obviam venit* — *non solum mihi obviam venit, sed et allocutus est*, welk laatste blijkbaar het Adver-

bium is. Desgelijks ook met *prior, ultimus, postremus, extremus, unus, lotus* enz.

Buitendien is het in het Latijn gebruikelijk, om vele aanduidingen van *plaats* en *tijd*, welke bij ons doorgaans Substantiva zijn, door Adiectiva nit te drukken, als *primus, medius, summus, interior, intimus, imus, extremus, ultimus, reliquus* enz. M. z. B. 60. b. en A. 1; Bi. 176, A. 1; E. 140; M. 315, 6; Sp. 524. 3; K. 478. B. v. in het midden van de stad, *in media urbe*; op het hoogste (gedeelte) van den berg, *in summo monte*; aan het einde van de straat, *in extrema platea*; het overige van het lichaam, *reliquum corpus*; vooraan in het bosch, *in prima silva*; in het begin der lente, *primo vere* (zie Th. 202. 267 enz.).

§ 28.

Het is er zoo ver af dat, is in het Latijn woordelijk *tantum abest ut*, waarop echter nog eens *ut* volgen moet, zoo dat het eerste afhangt van *abest*, het tweede van *tantum*; b. v. het is er zoo ver af, dat ik u helpen wil, dat ik u eerder met alle krachten zal pogen tegente werken, *tantum abest, ut te adjuvare velim, ut potius omnibus viribus conaturus sim tibi adjuvare*. Soms tijds staat bij het tweede *ut* nog *contra*. *Tantum absuit, ut civilia certamina terror externus coluberet, ut contra eo violentior potestas tribuicia esset*. Echter nooit *potius*. Het tweede lid staat soms ook onafhankelijk: *tantum absuit. ut inflammaret nostros amicos; ut somnum tenebamus*. Synt. R. 66. A. 2; Bi. 348. A. 4, C. 618; E. 250. 2; M. 396; A. 1; Sp. 638, Aanm. 4; K. 741, Aanm. 2. Doch nu drukken wij hetzelfde ook op eene andere manier uit, en zeggen: in plaats van u te helpen, zal ik pogen u met alle krachten tegen te werken; hetgeen men woordelijk in het Latijn niet vertalen kan. Zoo dikwijls dus deze laatste spreekwijs voorkomt, verandere men die slechts in de eerste, en honde zich aan de uitdrukking met *tantum abest*.

§ 29.

Zonder, gevolgd door een Nomen of Pronomen, kan, men door de Praepositio *sine* uitdrukken; doch niet als er een Verbum of een omschrijvende zin volgt. Als er een ontkennende zin voorafgaat, zegt men in dit laatste geval in het Latijn *quin, ut non* of *nisi*, wanneer wij even goed zouden kunnen zeggen, of, dat niet; b. v. Ik zie

*) Verg. Cic. de Senect. c. 6. Catil. II. 4. pro Mil. c. 5.

hem nooit zonder toornig te worden, d. i. of ik word toornig, *nunquam eum video quin irascar. Non possunt in una civitate multi fortunas amittere, ut non plures secum in eandem calamitatem trahant*, zonder anderen in hun val mede te slepen. *Nullum imperium est tutum, nisi benevolentia munitur*. Gaat er evenwel geen ontkennende zin vooraf, dan heeft men zich in het Latijn slechts uit te drukken door een Participium, hetzij met het Nomen in Casus overeenkomende, hetzij in den Ablativus absolutus, waar zulks te pas komt, met bijvoeging van eene ontkenning. Hij treedt het huis in, zonder iets mede te brengen, *domum intrat nihil secum ferens*; even zoo: zonder iemand te zien, *neminem videns*; zonder van iemand gezien te worden, *a nemine visus*; zonder ergens te rusten, *nusquam quiescens*; hij vluchtte, zonder dat iemand het merkte, *aufugit nemine animadvertente*; hij heeft misdaan zonder het te weten, *insciens (imprudens) peccavit*; hij is vertrokken, zonder dat zijn vader het wist, *patre insciente profectus est* enz.

Nog kan men het uitdrukken door negatieve Adiectiva, als *ignarus, insciens, insperans, imprudens, re infecta: nihil me insciente factum est*, zonder dat ik het wist; door *cum non, abisti cum nihil mihi dixisses*; door *neque* of *et non: dicunt neque dubitant*, zonder te aarzelen. Rud. § 41. VIII. Synt. R. 68, A. 4; Th. 169; Synt. R. 71, A. 4; Bi. 203, A. 3; 341, A. 2; 291, V; 349, A. 3; C. 475; 635; E. 231, A. 2; M. 457, A. 3; Sp. 653; K. 424. 466. 638. 643.

§ 30.

En dat wel, drukt men in het Latijn veelal uit door *et is, isque, atque is, et is quidem*, en ontkennend *nec is*. B. v. *multi cives ique nobiles*, vele burgers en dat wel aanzienlijke. Zie Synt. R. 46, A. 2; Bi. 239, A. 4; C. 519; E. 197; A. M. 139, c. 346, b.; Sp. 557; K. 494, Aanm. 2. Ook de Coniunctio *quidem* wordt eigenaardig in den zin van die (dat) wel, — die (dat) wel niet, met het Pronomen *is* of *ille* geplaatst; b. v. sommige boeken zijn geschreven door mannen die wel braaf, maar niet zeer gelcerd waren, *nonnulli libri scripti sunt a viris optimis illis quidem, sed non satis eruditis*; alzoo ook Cic. de Senect. (18) *haec vitia habent aliquid excusationis, non illius quidem iustae, sed quae probari posse videatur*, d. i. eene verontschuldiging, die wel

niet rechtmatig is, maar toch schijnen kan eenige goedkeuring te verdienen.

§ 31.

De Verba Impersonalia *oportet, necesse est*, welke de beteekenis hebben van behooren, noodzakelijker wijs moeten (zie § 6), kunnen, behalve den Accusativus met den Infinitivus, als zulks beter voegt, den Nominativus met den Coniunctivus, doch zonder bijvoeging van *ut*, achter zich hebben; b. v. hier behoort nog bij te komen, *huc accedat oportet*; zoodanig eene rede moet noodwendig of nietig zijn, of door aller gelach bespot worden, *talis oratio aut nulla sit necesse est, aut omnium irrisione ludatur*, zie ook Nep. Epam. c. 14 (Th. 261. 273).

§ 32.

Meer wordt door *magis, plus* en *amplius (potius)* uitgedrukt.

Van al deze woorden wordt slechts *plus* (enkel ook *amplius*) als Substantivum gebexigd. Als Adverbium verschilt *plus* van *magis* daardoor, dat *plus* steeds een hoeveelheid aanwijst op de vraag *hoe veel?* *magis* daarentegen een hoedanigheid op de vraag *hoe zeer?* (*plus* quantitatief, *magis* qualitatief; *magis* Compar. van *valde*, Superl. *maxime*). *Magis* moet dus staan bij woorden, die een hoedanigheid aanwijzen; bij telwoorden kan het niet gebruikt worden. *Amplius* heeft in de eerste plaats lokale beteekenis, *verder*, vervolgens ook temporale, *voorts*. Bij getallen beteekent het *over*; daarom mag het ook niet met *quam* verbonden worden, welk woord in dit geval ook meest bij *plus* wordt uitgelaten. *Amplius* kan, waar het eene vermeerdering in 't algemeen beteekent, vertaald worden door *nog meer* of *bovendien*. — Ons niet meer ten opzichte van den tijd (als 'er geen *quam* op volgt) is bij Cicero altoos *non iam* (niet *non amplius*). *Potius, veeleer*, heeft steeds betrekking op een kenze tusschen twee dingen, waarvan het eene genomen en het andere niet genomen wordt. *Plus oneris sustuli, quam ferre me posse intellego. Tantum et plus etiam ipse mihi debebat. Non plus quam semel eloquetur. Aditus ad consulatum non magis nobilitati quam virtuti patet. Quid est, Catilina, quod iam amplius expectes. Syracusis eum amplius centum cives Romani cognoscebant. Iam nemo tam improbus inveniri potest. An Ligarius Uticae potius quam Romae esse maluisset?*

§ 33.

Bij de opgave van het jaar of den dag, wanneer iets geschied is, ook ter opgave van het aantal jaren of dagen, dat iets vóór of na eene vermelde gebeurtenis geschied is, ja zelfs om aan te wijzen, hoe lang eene handeling tot op zeker tijdstip geduurd heeft, gebruikt men in 't Latijn de Numeralia ordinalia; b. v. Rome is zevenhonderd vier en vijftig jaar vóór Christus gebouwd, *Roma anno septingentesimo quinquagesimo quarto ante Christum condita est. Ephesum venimus sexagesimo et quingentesimo die post pugnam apud Bovillas. Ab illo tempore annum iam tertium et vicesimum regnat* (Th. 78. en volg.).

§ 34.

Eindelijk zij dit nog in het algemeen aangemerkt, dat bij het verhalen van zoodanige gebeurtenissen, welke in den Verleden Tijd als voltooid kunnen beschouwd worden, men in het Latijn het Perfectum gebruikt, waar wij meestal in het Imperfectum spraken, en wel juist om die reden, dat de handeling op zich zelve als afgelopen of voleindigd wordt beschouwd (zie Rud. § 21. E; B. 99, a; Bi. 258, 2; C. 368; E. 204, 2; M. 376, a; Sp. 593; K. 520), terwijl men zich eerst dan bij het Imperfectum bepaalt, wanneer de handeling als onvoltooid, b. v. als iets wat men gewoon was te doen, of wat men bezig was te doen, toen iets anders geschiedde, wordt voorgedragen; Synt. R. 66 en 77; B. 101; Bi. 256; C. 367; E. 206; M. 378; Sp. 595. 1 en 3; K. 516. Alzoo zegt men *dicebat*, hij zeide, van iemand die gewoon was iets te zeggen, *dixit*, hij zeide, van hem, die bij zekere gelegenheid, bij een bepaald voorval dit of dat zeide: b. v. *cum haec scriberem, frater meus introiit*, toen (terwijl) ik dit schreef, kwam mijn broeder binnen. Volgens deze opmerking moet men b. v. in Th. 75: De Carthagers zonden — Regulus raadde — aarzelde niet — Cicero begaf zich — doorreisde — keerde — enz. het Verbum in het Perfectum plaatsen; doch in Th. 76: Enclides ging. — en Th. 84: Sommige wijsgeeren beweerden. — De oude Germanen gedoogden niet — in het Imperfectum, omdat in deze laatste voorbeelden de handeling niet op ééns eindigt, maar voorgesteld wordt als iets dat meermalen herhaald werd.